

จดหมายเหตุงานพระศพ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
จัดพิมพ์ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายสนองพระมหากรุณาธิคุณ
ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระเมรุ ท้องสนามหลวง
วันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

จดหมายเหตุงานพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ
ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

จัดพิมพ์ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๕๗ จำนวน ๕,๐๐๐ ชุด ๑๐,๐๐๐ เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

จดหมายเหตุงานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา
สิริโสภาพัณณวดี.-- กรุงเทพฯ : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๕๗. ๑,๐๐๐ หน้า

๑. เพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี, สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้า,
๒๔๖๘ - ๒๕๕๔.

I. คณะทำงานจัดทำจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
(ในส่วนของสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ).

II. กรมศิลปากร. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

III. ชื่อเรื่อง.

เลขหมวดหนังสือ ๙๒๙.๗๕๙๓

ISBN 978-616-283-098-3

สงวนลิขสิทธิ์

พิมพ์ที่ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด
๕๕๕ หมู่ ๑๒ ถนนพุทธมณฑลสาย ๕ ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
โทร. ๐ ๒๘๑๑ ๗๗๗๘

กรินทรปักษา

กิหมี

ไกรสรคาวี

ไกรสรนาคา

ไกรสรวาริน

คำปรารภ

รัฐบาลน้อมสำนึกในพระกรุณาธิคุณแห่งสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นที่เคารพเทิดทูนของพระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า ทรงเป็นแบบอย่างของขัตติยนารีผู้มีพระจริยวัตรอันงดงาม ทรงเปี่ยมด้วยพระเมตตากรุณาและดำรงมั่นในสุจริตธรรมตามหลักคำสอนแห่งพระบวรพุทธศาสนา เป็นที่ประจักษ์ว่าทรงนิยมความเป็นไทย ความมัธยัสถ์ และความเรียบง่าย ทั้งทรงพระวิริยอุตสาหะปฏิบัติพระกรณียกิจผ่อนพระราชภาระของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อสนองพระมหากรุณาธิคุณด้วยความจงรักภักดีตลอดมา

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจและพระกุศลกิจนานัปการอันเป็นพระคุณูปการยิ่งใหญ่และเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ประเทศและประชาชนชาวไทย ทั้งด้านการศึกษา การพระศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การสาธารณสุข และการสังคมสงเคราะห์อื่น ๆ อีกมาก นอกจากนี้ ยังทรงเปี่ยมด้วยพระกตัญญูกตเวทิตาธรรม ทรงเป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่พระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมชนกนาถ และสมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ สมเด็จพระอัยยิกา โดยทรงส่งเสริมสนับสนุนพระราชกรณียกิจที่ทั้งสองพระองค์ได้พระราชทานกำเนิดไว้ ทั้งทรงรับสถาบันและองค์กรต่าง ๆ ไว้ในพระอุปถัมภ์ เป็นจำนวนกว่า ๓๐ แห่ง เช่น กิจการลูกเสือ เนตรนารี กรมการรักษาดินแดน ทรงรับเป็นประธานมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทรงเป็นประธานกรรมการบูรณะพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม และพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน จังหวัดเพชรบุรี เพื่ออนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ดำรงอยู่ยั่งยืนเป็นสมบัติศิลปวัฒนธรรมของชาติสืบไปอีกด้วย

ดุรงคไกรสร

คชปักษา

ดุรงคปักษิณ

เทพกินนร

เทพกินรี

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์เมื่อวันพุธ ที่ ๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ รัฐบาลได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ตามแบบแผนโบราณราชประเพณีให้สมพระเกียรติ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราชานุญาต อันนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ และผู้ทรงคุณวุฒิหลายด้านเป็นกรรมการ รวมทั้งแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานเพื่อดำเนินภารกิจสำคัญและส่วนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ตามความเหมาะสม เพื่อให้การจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สำเร็จลุล่วงโดยสมบูรณ์และสมพระเกียรติ

รัฐบาลและคณะผู้ดำเนินงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่างปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจครั้งนี้อย่างเต็มกำลังความสามารถด้วยความจงรักภักดี เพื่อสนองพระกรุณาธิคุณและเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ซึ่งสิ้นพระชนม์ไปแล้วนั้น ให้จารึกยั่งยืนอยู่ตราบกาลนาน

ขอพระกุศลกฤตาธิการที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงบำเพ็ญมาตลอดพระชนม์ชีพ กับทั้งอานุภาพแห่งความซื่อสัตย์ตั้งมั่นในกตัญญุตาธรรมของรัฐบาลและปวงชนชาวไทยที่มีต่อเบื้องพระยุคลบาท จงเป็นพลวปัจจัยให้สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอพระองค์นั้น เสด็จสถิตเสถียรในทิพยสถานอันพรั่งพร้อมด้วยทิพยสมบัติทุกเมื่อ เทอญ

(นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร)
นายกรัฐมนตรี
ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

นกทัณฑิมา

นกหัสดีลิงค์

นาคปักษิณ

นาคอัสดร

มังกรสกุณี

คำนำ

เนื่องในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระเมรุ ท้องสนามหลวง ในวันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ รัฐบาลและประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าต่างน้อมสำนึกในพระกรุณาธิคุณที่ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจนานัปการเพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนชาวไทยมาตลอดพระชนม์ชีพ รัฐบาลจึงได้ขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดงานพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ให้สำเร็จลุล่วงตามแบบแผนโบราณราชประเพณีอย่างสมพระเกียรติ

ในการนี้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ได้มอบให้คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ พิจารณาคัดสรรหนังสือที่มีคุณค่าเกี่ยวเนื่องในพระประวัติ พระกรณียกิจ และพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ เพื่อจัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเผยแพร่พระเกียรติคุณให้ปรากฏ ซึ่งคณะกรรมการฯ พิจารณาเห็นชอบให้หน่วยงานของกรมศิลปากร คือ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ สำนักหอสมุดแห่งชาติ และสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ จัดพิมพ์หนังสือจำนวน ๕ รายการ ได้แก่

๑. เครื่องประกอบพระอิสริยยศ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
๒. ร้อยกรองเทิดพระเกียรติคุณ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
๓. บทละครร้องพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
๔. จดหมายเหตุงานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
๕. แผ่นพับพระประวัติและพระกรณียกิจในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

นาคอัสดร

มกรคชสีห์

มังกรวิหค

วารีกุญชร

หงส์

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ๕ แห่ง ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วชิราวุธวิทยาลัย ธนาคารออมสิน และมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้แสดงเจตจำนงแก่คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ ร่วมเทิดพระเกียรติจัดพิมพ์หนังสือที่เกี่ยวเนื่องในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นับว่าครั้งนี้ประชาชนชาวไทยได้ร่วมกันสร้างสิ่งอนุสรณ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาไว้เป็นมรดกของชาติเพิ่มขึ้นอีกจำนวนหนึ่ง

หนังสืออันทรงคุณค่าเหล่านี้จะได้เผยแพร่ไปสู่สถาบันการศึกษา ห้องสมุด หน่วยงานต่าง ๆ และประชาชนทั่วพระราชอาณาจักร ยังประโยชน์แก่ประชาชน นักเรียน นิสิตนักศึกษาทุกระดับ ความสมานฉันท์ร่วมสร้างสรรค์งานอันมีคุณค่าเพื่ออำนวยประโยชน์แก่สาธารณชนครั้งนี้ เป็นการแสดงกตัญญูกตเวทิตาธรรมสนองพระกรุณาธิคุณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และเผยแพร่พระเกียรติคุณอันยิ่งใหญ่ให้ปรากฏยั่งยืนสืบไปชั่วกาลนาน

ขอมหิธานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย ความจงรักภักดี และความกตัญญูกตเวทีที่รัฐบาลและปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่ามีต่อเบื้องพระยุคลบาท จงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เสด็จสถิตเสถียรในทิพยสถานอันสมบูรณ์พรั่งพร้อมด้วยทิพยสุขารมณ์สมบัติทุกเมื่อ เทอญ

(นางสุกุมล คุณปลื้ม)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
ประธานกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ

เหมราช

เหมวารี

อัสดรวิหค

กาฬสีหะ

กิเลนปีก

คำชี้แจง

พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระเมรุ ท้องสนามหลวง วันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เป็นวาระสุดท้ายแห่งการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพตามโบราณราชประเพณี

การจัดทำจดหมายเหตุเหตุการณ์พระราชพิธีสำคัญของบ้านเมืองเป็นประเพณีสืบมาแต่เก่าก่อน อยู่ในภารกิจของสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งครั้งนี้ คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่รัฐบาลแต่งตั้งขึ้น ได้มอบให้สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติดำเนินการจัดทำจดหมายเหตุงานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของบ้านเมือง และเพื่อบันทึกวัฒนธรรมตามแบบแผนราชประเพณีอันดีงามของชาติ ถือได้ว่าเป็นเอกสารสำคัญของแผ่นดินที่แสดงถึงเกียรติภูมิชาติไทย อันจะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าวิจัยสืบไป

หนังสือจดหมายเหตุงานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี แบ่งออกเป็น ๕ ภาค ประกอบด้วย พระประวัติและพระกรณียกิจ การสิ้นพระชนม์และการประดิษฐานพระศพ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพและการบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ การจัดเตรียมงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ และพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

ไกรสรปักษา

ไกรสรจำแลง

ติณสีหะ

เทพนรสิงห์

กุมภีนิมิต

การจัดทำต้นฉบับ กรมศิลปากรได้แต่งตั้งคณะทำงานดำเนินงานในเบื้องต้น เริ่มแต่เจ้าหน้าที่และข้าราชการของสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ได้รับอนุญาตให้เข้าสังเกตการณ์และบันทึกเหตุการณ์พระราชพิธีตลอดจนการจัดเตรียมงานที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ติดตามรวบรวมรับมอบข้อมูลข่าวสารและภาพจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เรียบเรียงต้นฉบับจดหมายเหตุตามลำดับเหตุการณ์โดยละเอียดทุกขั้นตอน เมื่อจบสิ้นแล้วจึงจัดส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการพระราชพิธีนี้ พิจารณากลั่นกรองตรวจสอบต้นฉบับและให้ความเห็นชอบเพื่อความสมบูรณ์ก่อนการจัดพิมพ์ หนังสือ “จดหมายเหตุงานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี” จึงเป็นหนังสือที่มีค่าในด้านศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของชาติไทยอีกเล่มหนึ่ง

ขอพระมหิธานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั่วสากลจักรวาล ตลอดจนพระกุศลกฤตาธิการที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงปฏิบัติบำเพ็ญมาแล้วอย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์ ตลอดทั้งความเคารพและจงรักภักดีมิเสื่อมคลายของรัฐบาลและปวงชนชาวไทย ได้เป็นพลังมหาศาลบันดาลดลให้พระองค์เสด็จสู่ทิพยสถานบรมสุข สถิตเสถียรพรั่งพร้อมด้วยทิพยสมบัติสุขารมณ์เป็นนิจนิรันดรสืบไป

(นายสหวัฒน์ แน่นหนา)
อธิบดีกรมศิลปากร

นาค

บัณฑุราชสีห์

พยัคฆไกรสร

มยุระเวนไตย

พยัคฆนที

สารบาญ

จดหมายเหตุงานพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
เล่ม ๑

คำปรารภ (๓)
คำนำ (๕)
คำชี้แจง (๗)

ภาคที่ ๑
พระประวัติและพระกรณียกิจสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ๑

ภาคที่ ๒
การสิ้นพระชนม์และการประดิษฐานพระศพ ๔๑
การสิ้นพระชนม์ ๔๓
การเชิญพระศพไปยังพระบรมมหาราชวัง ๔๖
การพระราชทานน้ำสรงพระศพ ๔๘
การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ ๕๔
การเข้าถวายสักการะพระศพ ๖๐
การประดิษฐานพระศพ ๖๕

ภาคที่ ๓
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพและการบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ ๘๑
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ ๘๖
การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน ๘๖
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงสดับพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมพระศพ ๑๑๖
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร ๑๒๐
การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวาร ๑๔๕
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวาร ๑๖๔

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวาร ๑๘๘
การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำสัปดาห์ ๒๑๔
สมาชิกราชสกุลทุกมหาสาขาบำเพ็ญพระกุศลถวายพระศพ ๒๑๗
สมาชิกราชินิกุลบำเพ็ญพระกุศลถวายพระศพ ๒๒๕
การบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ ๒๒๗
คณะบรรพชิตจีนนิกายบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ ๒๒๘
นายเจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี บำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ ๒๕๐
มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ ๒๖๑
คณะบรรพชิตอนัมนิกายบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ ๒๗๔
วชิราวุธวิทยาลัยบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ ๓๐๑
การบำเพ็ญกุศลถวายพระศพหลังการสิ้นพระชนม์ครบ ๑๐๐ วัน ๓๑๔
สิ่งอนุสรณ์พระราชทานในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ ๓๑๙

ภาคที่ ๔
การจัดเตรียมงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ ๓๒๓
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
การแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ๓๓๙
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ประธานที่ปรึกษา เสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมประชุมคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ๓๔๘
การจัดเตรียมงานพระราชพิธี ๓๕๓
การจัดเตรียมงานด้านประชาสัมพันธ์ ๓๘๘
การจัดเตรียมงานด้านการรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และการจราจร ๓๙๖
การจัดเตรียมงานด้านการจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ๔๐๓
การจัดสร้างพระเมรุ และสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ ๔๐๖
แนวคิดในการออกแบบพระเมรุและสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ ๔๐๘

พิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระภูมิเจ้าที่เพื่อเข้าดำเนินการก่อสร้างพระเมรุ และสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ ๔๑๙
พระเมรุและอาคารภายในปริมณฑลพระราชพิธี ๔๑๙
พระเมรุ ๔๑๙
พิธียกเสาพระเมรุ ๔๒๑
พระจิตกาธานและส่วนประกอบ ๔๓๓
เตาสุมเพลิงพระศพ ๔๓๔
ฉากบังเพลิง ๔๓๕
งานปั้นหล่อเทวดา ๔๔๐
หอเปลื้องและเสาฉนวน ๔๔๑
พระที่นั่งทรงธรรม ๔๔๒
ศาลาลูกขุน ๔๔๘
ซ่าง ๔๕๑
ทับเกษตร ๔๕๒
ทิม ๔๕๔
สุขา ๔๕๕
เสาไฟสนามหรือเสาโคม ๔๕๖
รั้วราชวัติ ๔๕๗
งานภูมิสถาปัตยกรรมพระเมรุ ๔๕๗
งานพื้นลาน ๔๕๗
การจัดสวนไม้ดอกไม้ประดับในปริมณฑลพระราชพิธี ๔๕๘
สัตว์หิมพานต์ ๔๖๑
อาคารนอกปริมณฑลพระราชพิธี ๔๖๓
พลับพลายกท้องสนามหลวง ๔๖๓
พลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ๔๖๕
พลับพลายกหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท ๔๖๘
เกยลาที่กำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ๔๖๙
โรงมหรสพ ๔๗๐
ซุ้มรับดอกไม้จันทน์ ๔๗๒

การซ่อมบูรณะราชรถ ราชยาน และเครื่องประกอบพระราชพิธี ๔๗๓
พิธีบวงสรวงก่อนการซ่อมบูรณะราชรถ ราชยาน ๔๗๓
พระมหาพิชัยราชรถ ๔๘๐
ราชรถน้อย ๔๘๗
เกรินบันไดนาค ๔๙๒
ม้าเทียบเกริน ๔๙๕
เกยลา ๔๙๖
ฐานรองหรือจานรับพระโกศพระศพ ๔๙๖
ธรรมาสน์กลีบบัว ๔๙๗
พระเสลี่ยงแว่นฟ้า ๔๙๘
พระยานมาศสามลำคาน ๔๙๘
เสลี่ยงกลีบบัว ๕๐๐
พระที่นั่งราเชนทรยาน ๕๐๒
พระวอสีวิกากาญจน์ ๕๐๔
บุษบกทอง ๕๐๖
พระโกศจันทน์ ๕๐๗
พระโกศพระอัฐิ ๕๑๐
การจัดทำช่อดอกไม้จันทน์ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระบาทสมเด็จ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และพระบรมวงศานุวงศ์ ๕๑๒
พัดรอง ย่าม เครื่องสังเค็ด และสามหาบ ๕๑๓
พัดรองที่ระลึก ๕๑๓
ย่ามและผ้ากราบ ๕๑๕
เครื่องสังเค็ด ๕๑๕
ตู้หนังสือเป็นสาธารณทาน ๕๑๗
ภาชนะบรรจุภัตตาหารสามหาบ ๕๑๙
สัปตปฎลเศวตฉัตรคันดาล และสัปตปฎลเศวตฉัตรสุมพระอัฐิ ๕๑๙
สิ่งของที่ใช้สำหรับริ้วขบวนพระอิสริยยศพระศพ ๕๒๐

การเตรียมการจัดแสดงมหรสพสมโภช ๕๒๓
มหรสพสมโภช ๕๒๓
พิธีบูชาครูด้านดนตรีและนาฏศิลป์ ๕๒๙
สิ่งอนุสรณ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ๕๓๓
เหรียญที่ระลึก ๕๓๓
เข็มที่ระลึก ๕๓๕
ดวงตราไปรษณียากรที่ระลึก ๕๓๗
การตรวจเยี่ยมและติดตามความก้าวหน้าในการซ่อมสร้างพระเมรุ ๕๓๗
อาคารประกอบราชรถ ราชยาน และเครื่องประกอบพระราชพิธี
การปรับเส้นทางและแนวรั้วเพื่อเชิญราชรถ ราชยาน ๕๔๐
ออกใช้ในการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพฯ
พิธีบวงสรวงอัญเชิญราชรถ ราชยาน ออกประกอบพระราชพิธีพระราชทาน ๕๔๒
เพลิงพระศพฯ
การหล่อพระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระสรีรางคาร ๕๔๘
การยกสัปตปฎลเศวตฉัตรยอดพระเมรุ ๕๕๐

ภาคที่ ๑

พระประวัติและพระกรณียกิจ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาคที่ ๑

พระประวัติและพระกรณียกิจ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี
และสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา
สิริโสภาพัณณวดี

ประสูติ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นพระราชธิดาพระองค์เดียวใน**พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว** กับ**พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี** ประสูติเมื่อวันอังคาร ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ เวลา ๑๒ นาฬิกา ๕๕ นาที ณ พระที่นั่งเทพสถานพิลาส ในหมู่พระมหามณเฑียร พระบรมมหาราชวัง ขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระประชวรหนัก ประทับ ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ซึ่งอยู่ติดกับพระที่นั่งเทพสถานพิลาส สมเด็จพระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงมีโอกาสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถครั้งแรกและครั้งสุดท้าย ในวันพุธ ที่ ๒๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ จากนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จสวรรคต

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
และพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี

พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี
ในรัชกาลที่ ๖ และสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ
เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

เมื่อทรงพระเยาว์

ฉายพระรูปร่วมกับคณะพระพี่เลี้ยง

พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี และสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกฯ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระนามและคำนำพระนาม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกฯ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้พระราชทานพระนามสมเด็จเจ้าฟ้าพระราชธิดาในรัชกาลที่ ๖ ว่า **“สมเด็จพระเจ้าภาติกาเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัณณวดี”** ซึ่งหมายความว่า *ลูกสาวผู้เป็นดั่งดวงแก้วของพระมหากษัตริย์ มีพระกำเนิดเป็นศรีอันงามพร้อม*

ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ ในเดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร เสวยราชย์เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ออกคำนำพระนามพระขนิษฐภคินี (ลูกพี่ลูกน้อง) ว่า **“สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ”** มาในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้คงคำนำพระนามของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ ผู้เป็นพระเชษฐภคินี (ลูกผู้พี่) ไว้ดังเดิมเนื่องจาก “ภคินี” แปลความได้ว่า น้องหญิงหรือพี่หญิงดุจเดียวกัน

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

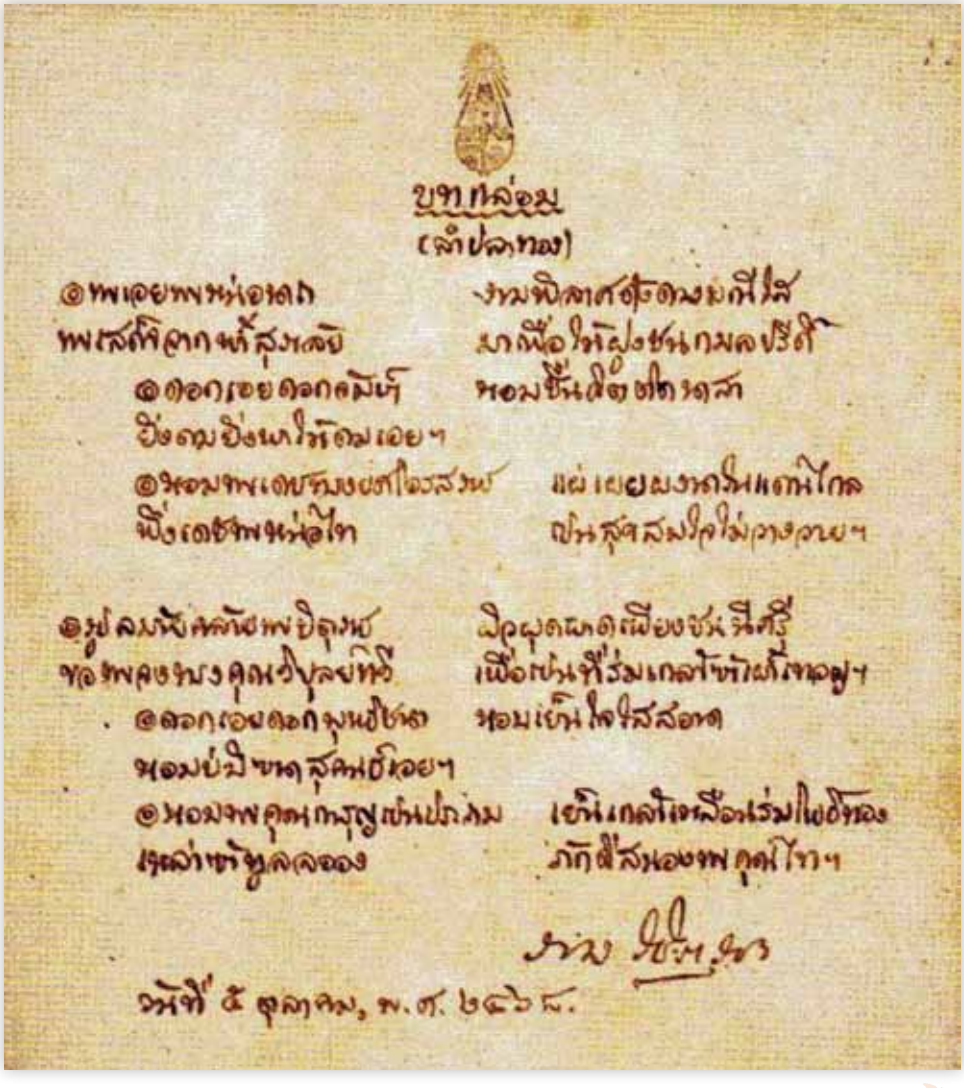
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า[๑] ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ดูแลทั้งด้านพระอนามัย ด้านการศึกษา และการดำรงพระชนม์ชีพของเจ้าฟ้าหญิงพระองค์น้อยอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า นั้น เมื่อสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประชวร ก็ทรงรับไปดูแลด้วยพระองค์เอง โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประทับ ณ พระตำหนักสวนหงษ์อันเป็นที่ประทับเดิมส่วนพระองค์ หรือเมื่อมีงานรื่นเริงพิเศษก็โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เสด็จไปประทับ ณ วังสระปทุม เพื่อทรงพระสำราญร่วมกับเจ้านายในราชสกุลมหิดล

---

๑ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงเป็น “ย่า” ในรัชกาลที่ ๘ และในรัชกาลที่ ๙ และทรงเป็น “ย่าใหญ่” คือพระเชษฐภคินีหรือพี่สาว ของสมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ผู้ทรงเป็น “ย่า” ของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

บทกล่อม
(สำปลายทอง)

๏ พเอยพหน่อเอยดา ... งามพิลาศอุรสมยศใส
พเสด็จลาแม่สุงเสยย ... มาเพื่อให้ผู้ชนกมลปรีดิ์
๏ ดอกเอยดอกลมุ่ย ... หอมชื่นเชิดชิดชดสา
ยิ่งชมยิ่งหนาใหลหลงเอยฯ
๏ หอมพเอยพึงชมชิดใจสวย ... แม่เยยงงามสิ้นแดนไกล
พึงเดชะพหน่อไท ... ปิ่นสุดสมใจใฝ่ปางปรายฯ

๏ อยู่ลมฝั่งคลังพยุงพ ... ปกผดุงเผดิมชัยวิชิตรี
ขอพลงบวงคุณวิปุลย์ที่ ... เพื่อเป็นที่ร่มเกล้าชาติเทอญฯ
๏ ดอกเอยดอกบุนนาคา ... หอมเย็นใจใสสอาด
หอมยิ่งขจรสุคนธ์ฟ้อยฯ
๏ หอมพคุณกุศลเป็นปกล้ม ... เย็นเกล้าเจ็นอื่นเร่มไยชิดชอง
เหล่าชาติพูลผลจอง ... ภักดีสนองพคุณไทฯ

พระนิพนธ์ ๕ ตุลาคม, พ.ศ. ๒๔๖๕

บทกล่อม พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ตั้งแต่ทรงพระเยาว์และเจริญพระชันษาเป็นลำดับ

ตำหนักสวนรื่นฤดี

สวนรื่นฤดี

ระหว่างความวุ่นวายทางการเมือง เนื่องจากเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง ในพุทธศักราช ๒๔๗๕ และเหตุการณ์กบฏบวรเดช สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และพระชนนี ต้องทรงย้ายที่ประทับเพื่อความปลอดภัยหลายแห่ง เมื่อเหตุการณ์ผ่านไป พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในรัชกาลที่ ๖ จึงโปรดให้สร้างตำหนักที่ประทับส่วนพระองค์ของพระราชธิดา ณ ที่ดินบนถนนราชสีมาตัดกับถนนสุโขทัย ทรงขนานนามตำหนักที่ประทับแห่งนี้ว่า “สวนรื่นฤดี”

การทรงพระอักษรเบื้องต้น

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงพระอักษรเบื้องต้น ณ โรงเรียนราชินี แล้วจึงทรงพระอักษรตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการกับพระอาจารย์จากโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ซึ่งมาถวายพระอักษร ณ ตำหนักสวนรื่นฤดี พร้อมกับทรงเริ่มเรียนเปียโนกับพระอาจารย์ชาวต่างประเทศ

ตารางทรงพระอักษร
ที่ท่านผู้หญิงศรีนาถ สุริยะ
พระอาจารย์จัดถวาย
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ
เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา
สิริโสภาพัณณวดี

พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี
และสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ
เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ขณะเสด็จประพาสประเทศอินโดนีเซีย

นิราศประเทศไทย

พุทธศักราช ๒๔๘๐ พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในรัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระราชธิดา ขณะพระชันษา ๑๒ ปี เสด็จจากประเทศไทยไปประทับ ณ สหราชอาณาจักร ซึ่งขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังทรงสละราชสมบัติ ได้เสด็จไปประทับอยู่แล้วพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗

ณ ตำหนักแฟร์ฮิลล์ เมืองแคมเบอร์เลย์ มณฑลเซอร์เรย์ ที่ประทับแห่งแรก ณ สหราชอาณาจักร สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงวางพระองค์เรียบง่าย แต่เหมาะสมและสง่างาม ทรงรักษาพระเกียรติแห่งความเป็นราชนารีแม้ประทับห่างไกลขนบธรรมเนียมในพระบรมมหาราชวังทางเมืองไทย ตลอดจนทรงรักษาจารีตอย่างเจ้านายฝ่ายในแห่งกรุงสยามไว้อย่างเหมาะสมยิ่ง

ขณะประทับ ณ สหราชอาณาจักร

ครั้นเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ต้องทรงอพยพลี้ภัยไปประทับ ณ แคว้นเวลส์ สหราชอาณาจักร ต้องทรงทำงานบ้านเองอย่างสามัญชน ทรงใช้จ่ายอย่างประหยัด แต่ในความยากลำบากเช่นนั้น สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พร้อมด้วยพระชนนี ยังมีพระเมตตากรุณาเสด็จไปทรงช่วยกิจการสภากาชาดแห่งสหราชอาณาจักร ทรงถักเครื่องกันหนาว และม้วนผ้าพันแผลสำหรับผู้ปฏิบัติงานในแนวรบ สภากาชาดแห่งสหราชอาณาจักรจึงขอพระราชทานถวายเกียรติบัตรสรรเสริญน้ำพระทัยของทั้งสองพระองค์ ที่เปี่ยมด้วยมนุษยธรรม โดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา แม้ในยามที่ทรงประสบความยากลำบากโดยส่วนพระองค์เองอยู่แล้วก็ตาม

ศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยในสหราชอาณาจักร

เมื่อสงครามยุติ ทรงย้ายไปประทับ ณ ตำหนักในเมืองไบรตัน ตลอดระยะเวลา ๒ ทศวรรษที่ประทับอยู่ในสหราชอาณาจักร สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยในสหราชอาณาจักรและประเทศใกล้เคียง ทรงเอาพระทัยใส่ในกิจการของบรรดานักเรียนและชาวไทยในสหราชอาณาจักรเสมอ ได้เสด็จไปทรงร่วมงานของสามัคคีสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งเป็นสมาคมชาวไทยในสหราชอาณาจักร ทั้งยังทรงพระกรุณาช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ เช่น นักเรียนไทยที่ประสบปัญหาทางสุขภาพ ก็โปรดให้แพทย์ประจำพระองค์ช่วยดูแล บางรายคิดถึงอาหารไทยก็โปรดพระราชทานเลี้ยงอาหารให้อิ่มหนำสำราญ

ทรงถักเครื่องกันหนาว เพื่อพระราชทานแก่สภากาชาดแห่งสหราชอาณาจักร

ฉายพระรูปร่วมกับบรรดานักเรียนและชาวไทยในสหราชอาณาจักร ในงานพระราชทานเลี้ยงปีใหม่

โปรดให้ชาวไทยในสหราชอาณาจักรเข้าเฝ้าเสมอ

วังรื่นฤดี

นิวัตประเทศไทย

ครั้นพระอนามัยดีขึ้นและสภาวการณ์ในประเทศไทยเป็นปกติแล้ว กอปรกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เสด็จนิวัตประเทศไทยแล้ว สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และพระชนนี จึงเสด็จกลับมาประทับ ณ ประเทศไทยเป็นการถาวร เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๒ ทรงซื้อที่ดินในซอยสุขุมวิท ๓๘ และโปรดให้สร้างวังเป็นที่ประทับแทนตำหนักสวนรื่นฤดี ถนนราชสีมา ซึ่งทรงขายให้แก่รัฐบาลในช่วงภาวะสงคราม พระราชทานนามวังแห่งใหม่ว่า **วังรื่นฤดี** และเป็นจุดเริ่มต้นของการทรงงานเพื่อประชาชนอย่างจริงจังตลอดพระชนม์ชีพ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา
สิริโสภาพัณณวดี ณ วังรื่นฤดี

งานหลวงมิได้ขาด - งานราษฎร์มิได้เว้น

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงพระอุตสาหวิริยะในการปฏิบัติพระกรณียกิจเจริญตามรอยพระยุคลบาทและเผยแพร่พระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างเต็มพระกำลัง อีกทั้งทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ อยู่เป็นเนืองนิตย์ โดยเฉพาะในยามที่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลปัจจุบันยังทรงพระเยาว์ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงแบ่งเบาพระราชภาระนั้นด้วยพระอุตสาหวิริยะ ทั้งในการเสด็จแทนพระองค์ไปในพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีต่าง ๆ ตลอดจนทรงริเริ่มเปิดวังรื่นฤดีเป็นสถานที่จัดงานการกุศลเพื่อหารายได้สมทบทุนองค์กรสาธารณกุศล เช่น การจัดงานเดินแฟชั่น งานราตรีสโมสร และงานรื่นเริงต่าง ๆ หารายได้เพื่อการกุศล เป็นครั้งแรก ๆ ในประเทศไทย โดยมีสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นประธาน

เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในโอกาสสำคัญแห่งพระชนมายุของพระองค์และพระชนนี

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานของขวัญแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในโอกาสฉลองพระชนมายุ ๖ รอบ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๒๐

พิธีเปิดตึกมงกุฎ - เพชรรัตน โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย

พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระศพ
พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี
เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๘ - ๒๕๒๙

นอกจากนั้นยังทรงงานร่วมกับพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น ทรงสร้าง “โรงเรียนเพชรรัตนราชสุดา” เป็นโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ จังหวัดสระแก้ว ตามพระราโชบายของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงบริจาคทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนมากเพื่อสมทบทุนมูลนิธิต่าง ๆ เช่น มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ มูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิอาสาเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ยามยาก สภากาชาดไทย ฯลฯ อยู่เป็นนิตย์ เพื่อช่วยเหลือบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาราษฎร

ทรงเยี่ยมราษฎร

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เสด็จไปทรงเยี่ยมราษฎรตามหัวเมืองใกล้ไกลในทุกภูมิภาคของประเทศ ในสมัยนั้นการคมนาคมยังลำบาก ต้องเสด็จโดยรถไฟบ้าง รถยนต์บ้าง ไปตามหนทางขรุขระทุรกันดาร ทางเรือบ้าง ทรงนำสิ่งของจำเป็นไปพระราชทานแก่ผู้มาเฝ้าอย่างทั่วถึง ด้วยน้ำพระทัยห่วงใยทุกข์สุขของประชาชน จนพระชันษาสูงขึ้น พระอนามัยไม่สู้อำนวย และพระราชโอรสธิดาในรัชกาลปัจจุบันทรงพระเจริญแล้ว จึงเสด็จออกต่างจังหวัดน้อยลง แต่ก็ยังพระราชทานทุนทรัพย์และความช่วยเหลือประการต่าง ๆ เพื่อยังประโยชน์แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องจนตลอดพระชนม์ชีพ

เสด็จไปทรงเยี่ยมราษฎร ณ จังหวัดระนอง

พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

สืบสานพระราชปณิธานจากพระบรมราชบุพการี

แนวพระดำริที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงยึดถือเป็นหลักในการทรงงานคือการปฏิบัติพระกรณียกิจด้วยความกตัญญูกตเวทีต่อพระบรมราชบุพการี ด้วยเหตุนี้จึงทรงมุ่งมั่นสืบสานพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างจริงจัง ทรงรับกิจการลูกเสือ - เนตรนารี และอาสาสมัครรักษาดินแดนไว้ในพระอุปถัมภ์

ทรงสนับสนุนหน่วยทหารที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานกำเนิดไว้ ทรงอุปการะกิจการของสถาบันการศึกษาและองค์กรต่าง ๆ ในรัชกาลที่ ๖ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วชิราวุธวิทยาลัย โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย โรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา ฯลฯ รวมถึงการบูรณะซ่อมแซมพระราชฐานในรัชกาลที่ ๖ เช่น พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน จังหวัดเพชรบุรี และพระราชวังพญาไท ในบริเวณโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวและศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของชาติ

เสด็จไปทรงร่วมงานชุมนุมลูกเสือ

พระราชทานเงินทุนบำรุงสวัสดิการ ตำรวจตระเวนชายแดน ค่ายพระราม ๖ และค่ายนเรศวร

พระราชทานพระอนุเคราะห์ แก่ผู้ป่วยในโรงพยาบาล จุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย

ทรงก่อตั้ง **หอวชิราวุธานุสรณ์**และ**มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์** เพื่อเผยแพร่พระเกียรติคุณของสมเด็จพระบรมชนกนาถ และทรงก่อตั้ง **"มูลนิธิเพชรรัตน - สุวัทนา"** ขึ้นเพื่อเป็นกำลังหลักในการทรงบำเพ็ญกุศลสาธารณะ สืบสานพระกรณียกิจโดยเฉพาะในยามที่พระอนามัยไม่เอื้ออำนวย หรือแม้กระทั่งเมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว กิจการอันยังประโยชน์แก่ประชาชนที่ได้ทรงริเริ่มและสนับสนุนไว้ จักยังต้องดำเนินสืบเนื่องต่อไป โดยได้พระราชทานพระนโยบายไว้ล่วงหน้าว่า มูลนิธิมีหน้าที่ดำเนินงานเพื่อสาธารณประโยชน์ และคอยค้ำจุนองค์กรที่ทรงเคยอุปถัมภ์และทรงอุปการะต่อไปตามพระปณิธานตราบนานเท่านาน เพื่อประโยชน์สุขของแผ่นดินไทยที่ทรงผูกพันรักและภักดีมาจนตลอดพระชนม์ชีพ แม้ในส่วนของสมเด็จพระบรมอัยยิกาก็มิได้ทรงทอดทิ้ง ทรงอุปการะสถาบันที่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงก่อตั้งไว้เป็นจำนวนมาก เช่น โรงเรียนราชินี โรงเรียนวิเชียรมาตุ วิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภา และสภากาชาดไทย ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ ทรงเป็นสภานายิกาสภากาชาดสยามพระองค์แรก

เพื่อแผ่นดินและปวงประชา

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงรับเป็นนายกกิตติมศักดิ์ ประธานกรรมการ และองค์อุปถัมภิกาของสถาบันหรือองค์กรเพื่อการสาธารณกุศลต่าง ๆ ดังนี้

๑. ทรงเป็นนายกกิตติมศักดิ์มูลนิธิเพชรรัตน - สุวัทนา

๒. ทรงเป็นประธานมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์

๓. ทรงเป็นประธานกรรมการคณะกรรมการอำนวยการบูรณะพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

๔. ทรงเป็นอุปนายกกิตติมศักดิ์สยามสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์

๕. ทรงเป็นผู้บังคับการพิเศษกองพันทหารราบที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๑๕

๖. ทรงเป็นนายทหารพิเศษ

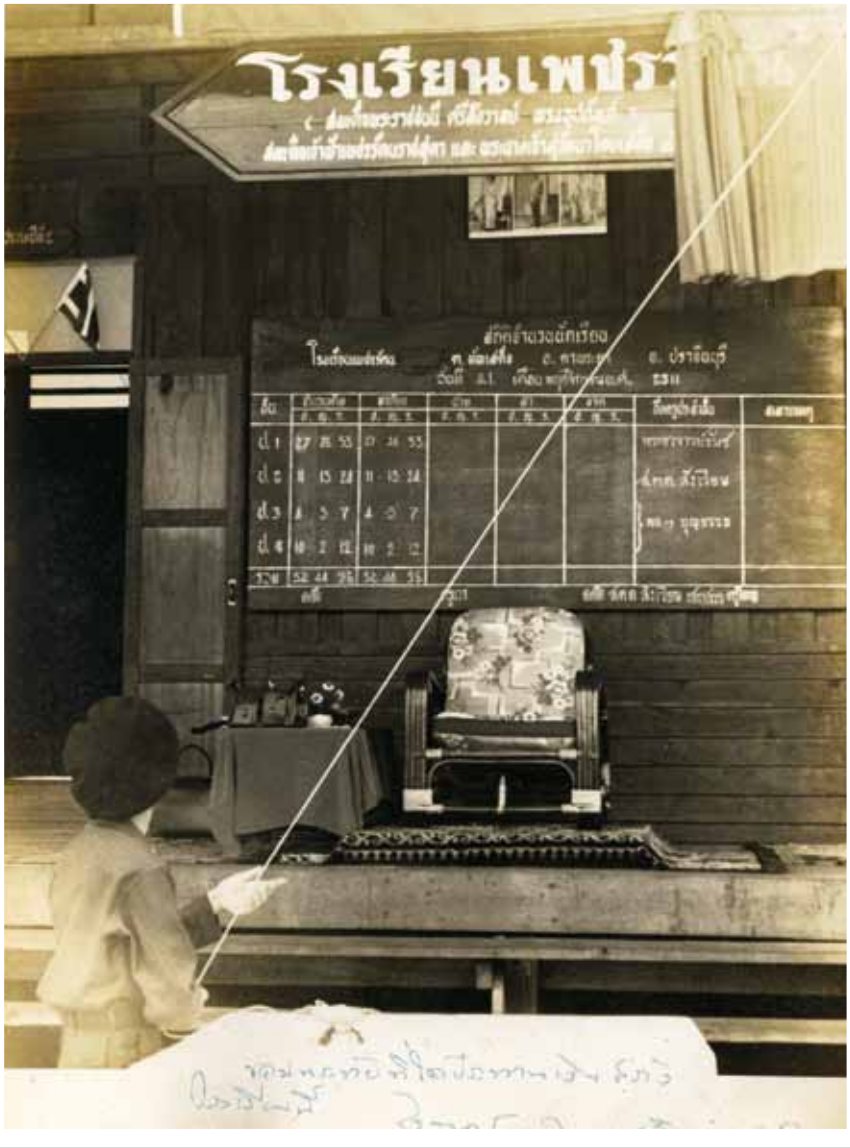
- กรมทหารม้าที่ ๑ รักษาพระองค์
- กรมทหารราบที่ ๑๑ รักษาพระองค์
- กรมนักเรียนนายเรือรักษาพระองค์ โรงเรียนนายเรือ
- กรมนักเรียนนายเรืออากาศรักษาพระองค์ โรงเรียนนายเรืออากาศ
- กรมราชองครักษ์ (ตำแหน่งราชองครักษ์พิเศษ)
- กองพันทหารราบที่ ๓ กรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ
- ฝูงบินที่ ๖๐๒ รักษาพระองค์ กองบิน ๖

๗. ทรงรับไว้ในพระอุปถัมภ์

- คณะลูกเสือแห่งชาติ
- ค่ายลูกเสือเพชรรัชต์
- ชมรมคนรักวัง
- มูลนิธิดุลยภาพบำบัดเพื่ออายุและสุขภาพ
- มูลนิธิพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน
- มูลนิธิวชิรพยาบาล
- มูลนิธิศรีรัตนโกสินทร์
- มูลนิธิหม่อมเจ้าหญิงพิจิตรจิราภา เทวกุล
- มูลนิธิอาสาสมัครรักษาดินแดนสุรสีห์ร่มเกล้า
- มูลนิธิอนุรักษ์พระราชวังพญาไท
- โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร จังหวัดปราจีนบุรี
- โรงเรียนกองทัพบกอุปถัมภ์ เพชราวุธวิทยา
- โรงเรียนเทศบาลปลูกปัญญา จังหวัดภูเก็ต
- โรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา
- โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่

เสด็จไปทอดพระเนตรการเรียน
การสอนของโรงเรียนในพระอุปถัมภ์

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงเปิดโรงเรียนเพชรรัตน จังหวัดสระแก้ว
ที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทูลเกล้าฯ ถวายเงินทุนก่อสร้าง

- โรงเรียนปรินซ์รอยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่
- วิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการสยาม
- โรงเรียนเพชรรัชต์
- โรงเรียนเพาะปัญญา จังหวัดตรัง
- โรงเรียนศรีอยุธยา
- โรงเรียนสายน้ำผึ้ง
- วิทยาลัยเทคโนโลยีสยามธุรกิจ
- โรงเรียนห้องสอนศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- วัดพุทธปทีป กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร
- วิทยาลัยอาชีวศึกษาสันติราษฎร์
- สมาคมนักเรียนเก่าอังกฤษแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- สมาคมมิตรภาพกีฬาแข่งนก
- สมาคมศิษย์เก่าพณิชยการสันติราษฎร์
- สมาคมสตรีอาสาสมัครรักษาดินแดน กรุงเทพมหานคร
- สมาคมสตรีอาสาสมัครรักษาดินแดนแห่งประเทศไทย
- สมาคมสตรีอาสาสมัครแห่งประเทศไทย
- สหพันธ์สมาคมสตรีอาสาสมัครรักษาดินแดนแห่งประเทศไทย
- สโมสรลูกเสือกรุงเทพ
- สมาคมสโมสรลูกเสือวิสามัญแห่งประเทศไทย
- สามัคคีสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์
- สโมสรเนตรนารีเพชราวุธ
- สำนักงานอาสากาชาด สภากาชาดไทย

๘. ทุนที่ทรงก่อตั้งและทุนในพระนาม

- ทุนจุฬาเพชรรัตน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ทุนเพชรรัตน มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ทุนเพชรรัตน สำนักงานบรรเทาทุกข์ สภากาชาดไทย
- ทุนเพชรรัตนการุญ ศิริราชมูลนิธิ
- ทุนเพชรรัตนการุณ กองพันทหารราบที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๑๕
- ทุนเพชรรัตนอุปถัมภ์ โรงเรียนสายน้ำผึ้ง
- ทุนสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
  มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์
- ทุนสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
  สำนักงานอาสากาชาด สภากาชาดไทย
- ทุนสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
  มูลนิธิวัดราชบพิธ

- ทุนสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ
- ทุนสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม
- ทุนสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โสสะมูลนิธิแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
- ทุนสมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ
  สำหรับพระราชทานแก่นักเรียนและนักศึกษาใน
  - โรงเรียนราชินี
  - โรงเรียนราชินีบน
  - วิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภา
  - โรงเรียนราชินีบูรณะ จังหวัดนครปฐม
  - โรงเรียนวิเชียรมาตุ จังหวัดตรัง
  - โรงเรียนสภาราชินี จังหวัดตรัง
  - โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
  - โรงเรียนศรียานุสรณ์ จังหวัดจันทบุรี
  - คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
  - วิทยาลัยพยาบาล สภากาชาดไทย

เสด็จไปทรงร่วมงานของสภากาชาดไทย

ฉายพระฉายาลักษณ์ร่วมกับชาวคณะสุนทราภรณ์
ในโอกาสที่เสด็จไปพระราชทานรางวัลของสมาคมมิตรภาพกีฬาแข่งนกในพระอุปถัมภ์

พระจริยวัตรงาม

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีพระจริยวัตรอันงามบริสุทธิ์ทั้งพระกาย พระวาจา และพระหฤทัย ไม่เคยรับสั่งผรุสวาทก้าวร้าวใด ๆ ทรงเบิกบานสดใสอยู่เป็นนิตย์ ทรงเคร่งครัดในพระบวรพุทธศาสนา และสนพระทัยศึกษาธรรมะ โปรดเสด็จไปทรงบำเพ็ญพระกุศล ณ วัดต่าง ๆ ทั้งใกล้ไกลทั่วประเทศ เสด็จไปทรงถวายผ้าพระกฐินอย่างน้อยปีละ ๓ วัด

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงบูชาพระรัตนตรัยด้วยดอกไม้ธูปเทียน และทรงสวดมนต์ทุกวัน โปรดสดับพระพุทธมนต์ สดับพระธรรมเทศนา เคยเสด็จไปทรงศึกษาพระพุทธศาสนากับสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ วัดบวรนิเวศวิหาร นานนับปี ทรงแจ่มแจ้งในหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง และมีพระโอวาทสั่งสอนธรรมะด้วยอุปมาโวหารเตือนสติข้าราชบริพาร

ทรงบำเพ็ญพระองค์ในฐานะพุทธมามกะอย่างเคร่งครัด

โปรดเสด็จไปทรงถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดในท้องที่ทุรกันดาร

วันเวลาในพระชนม์

พระจริยวัตรของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี อันควรแก่การสรรเสริญอีกประการหนึ่งคือ ทรงตรงต่อเวลาและทรงตระหนักในคุณค่าของเวลาเป็นอย่างยิ่ง ไม่ทรงปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ ยามทรงว่างเว้นจากพระภารกิจจะทรงถักนิตติ้งเป็นผ้าพันคอพระราชทานทหาร ตำรวจผู้ปฏิบัติราชการชายแดน และโปรดพระราชทานไปให้อย่างปิดทองหลังพระ คือไม่ให้ออกพระนามว่าผ้าพันคอเหล่านั้นเป็นฝีพระหัตถ์ของพระองค์ ส่วนการเสด็จออกปฏิบัติพระกรณียกิจต้องตรงต่อเวลาอย่างเคร่งครัด พระกิจวัตรประจำวันนั้นก็ทรงปฏิบัติเป็นเวลา ดังมีบันทึกพระกิจวัตรประจำวันขณะพระอนามัยยังอำนวยไว้ดังนี้

ทรงเครื่องแบบปกติขาวของทหารบก ขณะทรงดำรงพระยศที่พันโทหญิง

เสด็จไปเสวยพระกระยาหาร ณ พระตำหนักรมยวดี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อันเป็นพระราชฐาน ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

เวลา ๖ นาฬิกา หรือก่อนเล็กน้อย บรรทมตื่น เปิดวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเทียบนาฬิกาข้อพระกร และทุก ๆ เรือน

ทรงออกพระกำลังโดยแกว่งพระกร ๒๐๐ ครั้ง

เสร็จแล้วจะทรงสรงน้ำ แต่งพระองค์หรือทำธุระการงานด้วยพระองค์เอง ไม่เรียกผู้ใดเข้ามารับใช้ เช่น ทรงเก็บพระภูษา ฉลองพระองค์ พับเรียบร้อย นับชิ้นใส่ถุงผ้าซักเตรียมไว้สำหรับข้าหลวงจะเข้ามาเก็บส่งซัก และเมื่อถึงเวลาบ่ายเชิญพระภูษาขึ้นมา จะทรงเก็บใส่ตู้เองและทรงตรวจตรานับจำนวน ถ้าขาดหายไปสัก ๑ ชิ้นก็ทรงทราบ

เวลา ๘ นาฬิกา เสด็จออกจากห้องบรรทมตรงไปที่ห้องพระ ทรงจุดธูปเทียนถวายเครื่องสังเวยพระกระยาหารเช้าแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี และท้าวหิรันยพนาสูร (เทวรูปประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

เวลา ๘ นาฬิกา เสวยพระกระยาหารเช้า รายการพระกระยาหารทรงสั่งล่วงหน้า ๗ วัน มีรายการต่าง ๆ ไม่ซ้ำกัน

เวลา ๙ นาฬิกา ๓๐ นาที ถึง ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที ทรงงานแต่ลำพังไม่ต้องมีข้าหลวงเฝ้า ทรงถักผ้าพันคอทหารหรือเย็บผ้า ฯลฯ ถ้ามีบุคคลภายนอกมาขอเฝ้า ก็จะได้เฝ้าในระหว่างนี้

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที เสวยพระสุธารส เช่น กาแฟเย็นและน้ำผลไม้

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จเข้าห้องพระ ถวายเครื่องสังเวยพระกระยาหารกลางวันแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี และท้าวหิรันยพนาสูร

เวลา ๑๒ นาฬิกา เสวยพระกระยาหารกลางวันซึ่งทรงสั่งรายการล่วงหน้า ๗ วัน มีลักษณะอาหารและคุณค่าแตกต่างกันไป ตั้งแต่ประมาณ ๑๒ นาฬิกา ๔๐ นาที ถ้าไม่มีธุระกับผู้ใด ก็จะประทับเงียบ ๆ แต่พระองค์เดียวหรือบรรทมพักผ่อนตามพระอัธยาศัย ไม่มีผู้ใดรบกวน

ฉายเมื่อพระชันษา ๖ รอบ

ทรงสังเวยพระบุพการี ในเทศกาลตรุษจีน เป็นประจำทุกปี

เวลา ๑๖ นาฬิกา เสวยพระสุธารส

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที ทรงพระดำเนินออกพระกำลังไปรอบ ๆ ตำหนัก ๖ รอบหรือทรงพระดำเนินตามทางเรียบให้ได้ ๑ ชั่วโมง เสร็จจากการออกพระกำลังจะทรงพักผ่อนระยะหนึ่ง แล้วเสด็จไปทรงจัดของเครื่องใช้และทรงจัดพระภูษา จัดฉลองพระองค์ที่ซักรีดแล้วเข้าที่ เข้าตู้ด้วยพระองค์เอง ถ้าจะเสด็จหัวเมืองก็จะทรงจัดของเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยมีผู้คอยหยิบถวายเท่านั้น ในระหว่างนี้เมื่อเสด็จออกจากห้องบรรทมแล้ว จะทรงถักไหมพรม ทอดพระเนตรโทรทัศน์ไปจนถึงเวลา ๑๙ นาฬิกา

เวลา ๑๙ นาฬิกา เสวยพระกระยาหารค่ำ ทรงสั่งล่วงหน้าบางวัน ถ้าไม่ทรงสั่งล่วงหน้าก็แล้วแต่ทางห้องเครื่องจัดถวาย เสวยเสร็จแล้วบางครั้งทอดพระเนตรโทรทัศน์หรือทรงถักไหมพรมต่อ ทรงสนทนากับบุคคลภายในซึ่งเป็นข้าราชบริพารอยู่ที่ตำหนัก

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๔๐ นาที ถึง ๒๐ นาฬิกา ๔๕ นาที เสด็จเข้าห้องพระ ทรงบูชาพระด้วยดอกไม้ธูปเทียน ทรงสวดมนต์เสร็จแล้วถวายบังคมพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระอัฐิพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ด้วยดอกไม้ธูปเทียน หลังจากนี้แล้ว จะไม่ทรงรบกวนผู้ใด จะเสด็จเข้าห้องบรรทม ทรงงานส่วนพระองค์ เช่น จัดเครื่องทรง สรงน้ำ ฟังวิทยุ ฯลฯ จะไม่เสด็จออกอีกจนถึงเวลาบรรทมตื่นในวันรุ่งขึ้น

ความเป็นไทย

แม้ประทับในต่างประเทศนานกว่า ๒๐ ปี สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงนิยมและภาคภูมิพระทัยในความเป็นไทยอย่างยิ่ง โปรดฉลองพระองค์ผ้าไหมและผ้าฝ้ายของไทย ฉลองพระบาท กระเป๋าทรงถือ เครื่องพระสำอาง ล้วนโปรดที่ผลิตในประเทศไทย ทั้งยังโปรดน้ำอบไทยอย่างมาก ทรงใช้นับแต่ทรงพระเยาว์จนตลอดพระชนม์ชีพ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โปรดฉลองพระองค์ผ้าไทย

การใช้ภาษาไทย

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเคร่งครัดในการใช้ภาษาไทยเป็นพิเศษ ทรงเขียนและมีรับสั่งด้วยภาษาไทยที่ถูกต้องชัดเจนตามแบบแผน จะมีรับสั่งภาษาอังกฤษหรือภาษาฝรั่งเศสกับชาวต่างประเทศเท่านั้น ไม่โปรดให้ผู้ใดกราบทูลภาษาไทยปนภาษาต่างประเทศ โปรดให้ใช้คำไทย เช่น ล็อคประตู ให้กราบทูลว่า ลงกลอนประตู ทีวี ให้กราบทูลว่า โทรทัศน์ เน็ตคลุมผม ให้กราบทูลว่า ร่างแหคลุมผม

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ
เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
มีพระอัธยาศัยที่เรียบง่าย ไม่ถือพระองค์

ความเรียบง่าย

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงวางพระองค์เรียบง่าย โปรดหยิบจับใช้สอยสิ่งของด้วยพระองค์เอง ไม่โปรดรบกวนผู้ใดให้ลำบาก เวลาเสด็จออกไปยังที่ใดก็ไม่โปรดให้กีดกันประชาชนให้ไกลห่างไปจากพระองค์ จะเสด็จไปทอดพระเนตรสิ่งใดหรือสถานที่ใดก็ไม่โปรดให้ตระเตรียมการให้เกินปรกติ ส่วนใหญ่จึงโปรดเสด็จไปทรงปฏิบัติพระกรณียกิจอย่างเงียบ ๆ ในลักษณะ “ปิดทองหลังพระ” ไม่ต้องมีการประกาศ ประชาสัมพันธ์ทำข่าว หรือกะเกณฑ์ใด ๆ ให้ยุ่งยาก

ความมัธยัสถ์

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โปรดการใช้จ่ายอย่างประหยัดมัธยัสถ์ การใช้จ่ายเงินส่วนพระองค์จะทรงลงบันทึกรายการอย่างชัดเจนถี่ถ้วน ทรงประหยัดไฟฟ้า ไม่โปรดให้ผู้ใดเปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าถวายไว้ล่วงหน้า จะเสด็จเข้าออกห้องใดโปรดทรงเปิดปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าในห้องนั้น ๆ เอง เมื่อฉลองพระองค์ชำรุดก็ทรงซ่อมด้วยฝีพระหัตถ์ เพราะโปรดงานเย็บปักถักร้อยอยู่แล้วเป็นทุนเดิม เครื่องใช้ส่วนพระองค์ก็โปรดให้มีเท่าที่จำเป็น เมื่อทรงมีสิ่งของใดมากเกินกว่าจะทรงใช้สอย เช่น ฉลองพระองค์ ฉลองพระบาท กระเป๋าทรงถือ เป็นต้น ก็ไม่ทรงเก็บไว้จนเกินจำเป็น แต่จะโปรดพระราชทานไปยังสภากาชาดไทยเพื่อนำออกจำหน่ายหารายได้เพื่อสาธารณกุศลในงานกาชาดเป็นประจำทุกปี

การดนตรี

นับแต่ประทับ ณ สหราชอาณาจักร สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงศึกษาเปียโนอย่างจริงจังกับพระอาจารย์ชาวอังกฤษ สืบต่อจากพื้นฐานที่ทรงศึกษาเบื้องต้นในเมืองไทย พระอัจฉริยภาพทางด้านดนตรีจึงฉายแววขึ้นอย่างเด่นชัด ทรงสามารถจดจำโน้ตเพลงและบรรเลงได้อย่างคล่องแคล่ว แม้ทอดพระเนตรแผ่นโน้ตเพียงครั้งเดียว ในลักษณะคล้ายการต่อเพลงแบบดนตรีไทย คือใช้วิธีจำโน้ตเพลงโดยไม่ต้องทอดพระเนตรโน้ตอีกเลย ต่อมาได้ทรงพัฒนาจนสามารถบรรเลงเปียโนได้แม้ไม่มีแผ่นโน้ตก็ทรงฟังเพลงที่โปรด แล้วทรงบรรเลงได้ทันที

ทรงเปียโน ณ ตำหนักวังรื่นฤดี

นอกจากนี้ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ยังโปรดการขับร้องควบคู่ไปกับการทรงเปียโน ทรงสามารถร้องเพลงไทย และเพลงสากล ด้วยกระแสพระสุรเสียงไพเราะและถูกต้อง โปรดฟังดนตรีทุกประเภททั้งไทยเดิม สากล คลาสสิก ป๊อบ แจ๊ส ทรงสามารถใช้เครื่องเล่นแผ่นเสียงและเทปตัดต่อเพลงผสานกับเนื้อร้องได้อย่างกลมกลืน เพลงที่โปรดส่วนใหญ่เป็นเพลงจากบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลปัจจุบัน และวงสุนทราภรณ์ ยิ่งไปกว่านั้น ยังทรงสนับสนุนและพระราชทานกำลังใจแก่นักร้อง นักดนตรี และนักแสดงต่าง ๆ อยู่เสมอ เมื่อทรงมีโอกาสได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ก็มักมีรับสั่งสนทนากันเรื่องเพลงและดนตรี เป็นที่ทรงพระสำราญ เนื่องด้วยเป็นความสนพระทัยร่วมกันของทั้งสองพระองค์

ทรงพระสำราญกับการถักนิตติ้ง และทรงฟังดนตรีไทย

ในทางดนตรีไทย โดยเฉพาะการขับร้อง สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ก็ทรงทราบอย่างถ่องแท้ นักดนตรีไทยของกรมศิลปากร และกรมประชาสัมพันธ์ ที่เคยได้เฝ้าบรรเลงและขับร้องถวาย ทราบกันดีว่าหากขับร้องไม่ถูกต้อง ก็จะมีพระวิจารณ์อย่างสุภาพ แล้วทรงสอนแนวทางการขับร้องและบรรเลง บางครั้งก็ทรงขับร้องพระราชทานให้ฟังเป็นตัวอย่าง ด้วยเหตุมาจากที่ทรงได้รับการอบรมจากพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี พระชนนี ซึ่งทรงเคยรับราชการเป็นต้นเสียงในกรมมหรสพ ในสมัยรัชกาลที่ ๖

การคำนวณ ความทรงจำ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ยังมีพระอัจฉริยภาพอย่างน่าอัศจรรย์ด้านการคำนวณปฏิทินร้อยปีได้ในพระทัยอย่างแม่นยำ มักมีรับสั่งถามวัน เดือน ปีเกิดของผู้มาเฝ้าว่าเกิด วันที่ เดือน และปีอะไร เมื่อกราบทูลสนองรับสั่งแล้ว จะทรงคำนวณในพระทัยได้ทันทีว่าบุคคลนั้นเกิดตรงกับวันอะไร อีกทั้งทรงมีความจำแม่นยำยิ่ง ทรงจำวันเกิดและวันที่มาเฝ้าของบุคคลต่าง ๆ ได้เป็นจำนวนมาก เป็นเหตุให้ผู้มาเฝ้าต่างซาบซึ้งในพระอัธยาศัยอันงดงามว่าทรงไม่เคยลืม ทรงจดจำได้แม้กระทั่งสิ่งของที่บุคคลนั้นเคยนำมาถวาย และมักมีรับสั่งขอบใจ หรือรับสั่งย้อนระลึกถึงสิ่งของนั้น ๆ ด้วยความชื่นชม ทำให้ผู้มาเฝ้ารู้สึกปีติยินดี

ภูมิศาสตร์

ทรงพระปรีชาสามารถในด้านภูมิศาสตร์ ทรงสามารถสังเกตความเปลี่ยนแปลงของแสงเงา กระแสลม ทิศทาง และสภาพแวดล้อมรอบพระองค์ได้อย่างรวดเร็ว ทรงสามารถคำนวณเวลาน้ำขึ้นน้ำลง และเวลาดวงจันทร์ขึ้นและลงได้อย่างชำนาญจากการศึกษาค้นคว้าด้วยพระองค์เอง

ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจ
ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

พระมหากรุณา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในสรรพกิจอันเกี่ยวเนื่องกับสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการอภิบาลพระอนามัยภายหลังจากพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในรัชกาลที่ ๖ พระชนนีสิ้นพระชนม์แล้ว โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีแพทย์และพยาบาลเฝ้าดูแลถวายอย่างใกล้ชิด มีองคมนตรีผลัดเปลี่ยนกันเชิญของพระราชทานมาถวายทุก ๒ สัปดาห์ อย่างไรก็ตาม เมื่อพระชันษา ๘๐ ปี พระอนามัยก็เริ่มอ่อนแอลงด้วยพระโรคหลอดเลือดสมอง ทำให้เสด็จออกทรงปฏิบัติพระกรณียกิจนอกสถานที่น้อยลง แต่ยังทรงพระกรุณาโปรดให้ผู้แทนองค์กรในพระอุปถัมภ์และที่ทรงอุปการะเฝ้ากราบทูลรายงานความก้าวหน้า พร้อมรับพระราชทานทุนทรัพย์บำรุงช่วยเหลืออยู่เสมอ อนึ่ง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานพระยศทหารแก่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่ **พลเอกหญิง พลเรือเอกหญิง และพลอากาศเอกหญิง** และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดแทบทุกตระกูล

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเครื่องแบบนายทหาร กรมทหารราบที่ ๑๑ รักษาพระองค์ฯ ขณะทรงดำรงพระยศที่ พันเอกหญิง นาวาเอกหญิง นาวาอากาศเอกหญิง

สิ้นพระชนม์

ในบั้นปลายพระชนม์ชีพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประชวรด้วยพระโรคหลอดเลือดสมองและทรงพระชรา ครั้นวันพุธ ที่ ๑๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ได้เสด็จไปประทับรักษาพระอาการติดเชื้อในกระแสพระโลหิต ณ ตึก ๘๔ ปี ชั้น ๕ โรงพยาบาลศิริราช พระอาการประชวรได้ทรุดลงตามลำดับ และสิ้นพระชนม์เมื่อเวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๗ นาที ของวันพุธ ที่ ๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ สิริพระชันษา ๘๖ ปี

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สำนักพระราชวังจัดการพระศพถวายพระเกียรติยศสูงสุดตามโบราณราชประเพณี ประดิษฐานพระศพณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง และด้วยทรงเศร้าสลดพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง ทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึงสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นสมเด็จพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ และทรงเป็น

ที่เคารพเทิดทูนของพระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า ทรงเป็นแบบอย่างของขัตติยนารีผู้มีพระจริยวัตรอันงดงาม ทรงเปี่ยมด้วยพระเมตตากรุณาและดำรงมั่นในสุจริตธรรมตามหลักคำสอนแห่งพระบวรพุทธศาสนา ทรงนิยมความเป็นไทย ความมัธยัสถ์ ความเรียบง่าย ทรงพระวิริยอุตสาหะปฏิบัติพระกรณียกิจผ่อนพระราชภาระของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อสนองพระมหากรุณาธิคุณด้วยความจงรักภักดีตลอดมา อีกทั้งยังทรงเปี่ยมด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรม ทรงเป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่พระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมชนกนาถ และสมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมอัยยิกา

พระกรณียกิจและพระกุศลกิจนานัปการที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงปฏิบัติมาตลอดพระชนม์ชีพ อันเป็นคุณูปการยิ่งใหญ่และเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ประเทศและประชาชนชาวไทย ควรได้รับพระเกียรติยศยิ่งใหญ่โดยอนุโลมตามโบราณราชประเพณี จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพนักงานจัดเศวตฉัตรจากเบญจปฎลเศวตฉัตรตามพระอิสริยยศสมเด็จเจ้าฟ้า เป็นสัปตปฎลเศวตฉัตร ถวายกางกั้นพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ พระราชทานเป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติยศ และเมื่อการจัดสร้างพระเมรุและอาคารในปริมณฑลสำหรับประกอบพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เสร็จพร้อมแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ ระหว่างวันจันทร์ที่ ๙ ถึง วันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ โดยวันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เป็นวันพระราชทานเพลิง จากนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เชิญพระอัฐิขึ้นประดิษฐานบนพระวิมานพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทร่วมกับพระบรมราชบุพการีในมหาจักรีบรมราชวงศ์ และเชิญพระสรีรางคารไปบรรจุไว้ ณ เสาวภาประดิษฐาน สุสานหลวงวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สมพระเกียรติยศสูงสุดตามที่ทรงดำรงพระองค์ทุกประการ ดังพระดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“ฉันขอกล่าวต่อท่านทั้งปวงว่า จะพยายามบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์แก่บ้านเมืองด้วยความจงรักภักดีต่อบ้านเกิด และต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นพระประมุขของชาติ ทั้งจะได้รักษาเกียรติศักดิ์แห่งความเป็นราชนารีในมหาจักรีบรมราชวงศ์ไว้ด้วยดี ชั่วชีวิต”

พระดำรัสของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
พระราชทานในงานฉลองพระชันษา ๖๑ ปี ณ วชิราวุธวิทยาลัย
พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๙

ภาคที่ ๒

การสิ้นพระชนม์และการประดิษฐานพระศพ

ภาคที่ ๒
การสิ้นพระชนม์และการประดิษฐานพระศพ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เริ่มประชวรด้วยพระอาการหลอดพระโลหิตอุดตันในพระสมอง เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๓ ทรงทราบพระองค์ดี แต่ทรงปฏิบัติพระกิจจานุกิจได้ช้าลงตามลักษณะแห่งพระโรค มีรับสั่งน้อยในระยะแรก จนถึงราวปลายพุทธศักราช ๒๕๔๕ วงจรพระโรคดำเนินไปถึงระยะที่ไม่รับสั่ง แต่ก็ยังทรงแสดงพระประสงค์และทรงตอบรับหรือปฏิเสธได้จากพระกิริยาที่คณะพยาบาลและข้าราชบริพารผู้ใกล้ชิดพระยุคลบาททราบและสามารถสนองพระประสงค์ได้ ทั้งนี้ ขณะประทับอยู่วังรื่นฤดี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้คณะแพทย์และพยาบาลจากโรงพยาบาลศิริราชได้มาเฝ้าถวายการรักษา จัดพยาบาลถวายการดูแลตลอดเวลา และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นักกายภาพบำบัดจากมูลนิธิดุลยภาพบำบัดเพื่ออายุและสุขภาพ ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มาถวายการออกกำลังพระวรกายลักษณะดุลยภาพบำบัด ทำให้มีพระอนามัยดีพอสมควรในการเสด็จออกทรงปฏิบัติพระกรณียกิจได้ตามวาระโอกาส จากพระอาการดังกล่าวจึงทรงผ่อนการเสด็จออกปฏิบัติพระกรณียกิจนอกวังรื่นฤดีลงมาเป็นเวลากว่า ๑๐ ปี แต่ยังพระราชทานพระวโรกาสให้ผู้แทนองค์กรในพระอุปถัมภ์ และที่ทรงเคยอุปการะ เฝ้ารับพระราชทานพระกรุณาโดยประการต่าง ๆ ณ วังรื่นฤดี สุขุมวิท ๓๘ และตำหนักพัชราลัย อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อันเป็นที่ประทับ เป็นประจำ ทั้งยังเสด็จออกทรงบำเพ็ญพระกุศลในโอกาสสำคัญเกี่ยวเนื่องกับพระบรมราชบุพการี และส่วนพระองค์อยู่เสมอ บางวาระคณะข้าราชบริพารได้นำเสด็จไปทอดพระเนตรสถานที่ต่าง ๆ อันเป็นรมณียสถาน เพื่อฟื้นฟูพระพลานามัย

การสิ้นพระชนม์

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เสด็จเข้ารับการตรวจพระวรกายประทับ ณ ตึก ๘๔ ปี ชั้น ๕ โรงพยาบาลศิริราช เป็นประจำตามที่คณะแพทย์กราบทูลเชิญ และตามที่คณะพยาบาลซึ่งถวายงานอภิบาลประจำได้สังเกตพระอาการตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม พระอาการทรงและทรุดตามวงจรพระโรคโดยลำดับ ครั้นวันพุธ ที่ ๑๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ได้เสด็จจากวังรื่นฤดี สุขุมวิท ๓๘ เข้าประทับ ณ ตึก ๘๔ ปี ชั้น ๕ โรงพยาบาลศิริราช แม้คณะแพทย์ได้ถวายการรักษาจนสุดความสามารถพระอาการประชวรก็ยังคงทรุดลงตามลำดับ ในที่สุด สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์ด้วยพระอาการติดเชื้อในกระแสพระโลหิต เมื่อเวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๗ นาที วันพุธ ที่ ๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทด้วยความเศร้าสลดพระราชหฤทัยยิ่ง จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สำนักพระราชวังจัดการพระศพถวายพระเกียรติยศสูงสุดตามราชประเพณี และทรงรับไว้ในพระราชกรณียกิจบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทาน โดยให้ประดิษฐานพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทในราชสำนักไว้ทุกข์ถวาย มีกำหนด

๑๐๐ วัน ตั้งแต่วันสิ้นพระชนม์เป็นต้นไป และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประชาชนเข้าถวายน้ำสรงพระศพหน้าพระฉายาลักษณ์ ซึ่งประดิษฐาน ณ ศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง ในวันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔ ด้วย

สำนักพระราชวัง ได้ประกาศเรื่อง สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์ ลงวันพุธ ที่ ๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ มีความว่า

ประกาศ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

สิ้นพระชนม์

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้เสด็จประทับรักษาพระอาการติดเชื้อในกระแสพระโลหิต ณ ตึก ๘๔ ปี ชั้น ๕ ด้านตะวันออก โรงพยาบาลศิริราช ตั้งแต่วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๔

แม้คณะแพทย์ได้ถวายการรักษาอย่างใกล้ชิดจนสุดความสามารถ พระอาการประชวรได้ทรุดลงตามลำดับ และสิ้นพระชนม์เมื่อเวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๗ นาที วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔ รวมพระชันษา ๘๕ ปี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สำนักพระราชวังจัดการพระศพ ถวายพระเกียรติยศสูงสุดตามราชประเพณี ประดิษฐาน พระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทในราชสำนักไว้ทุกข์ถวายมีกำหนด ๑๐๐ วัน ตั้งแต่วันสิ้นพระชนม์เป็นต้นไป

อนึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประชาชนเข้าถวายน้ำสรงพระศพหน้าพระฉายาลักษณ์ ซึ่งประดิษฐาน ณ ศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่เวลา ๑๓ นาฬิกา ถึงเวลา ๑๖ นาฬิกา วันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔

สำนักพระราชวัง

๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

พร้อมกันนี้ สำนักนายกรัฐมนตรีได้ออกประกาศเรื่อง สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์ ลงวันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ มีความว่า

หน้า ๕
เล่ม ๑๒๘ ตอนพิเศษ ๘๒ ง ราชกิจจานุเบกษา ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี
เรื่อง สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์

ตามที่ได้มีประกาศสำนักพระราชวัง เรื่อง สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์ ลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔ นั้น รัฐบาลได้รับทราบด้วยความโทมนัสอย่างยิ่ง และได้พิจารณาเห็นว่าโดยที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีพระกรุณาธิคุณใหญ่หลวงต่อพสกนิกรชาวไทยตลอดมา จึงเห็นสมควรประกาศดังต่อไปนี้

๑. ให้สถานที่ราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ และสถานศึกษา ทุกแห่ง ลดธงครึ่งเสา มีกำหนดสิบห้าวัน ตั้งแต่วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๔ เป็นต้นไป ยกเว้น วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๔

๒. ให้ข้าราชการ ลูกจ้าง พนักงานของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจ ไว้ทุกข์ มีกำหนดสิบห้าวัน ตั้งแต่วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๔ เป็นต้นไป ยกเว้น วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๔

ประกาศ ณ วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๔
อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
นายกรัฐมนตรี

นอกจากนี้ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องได้ขอความร่วมมือจากสถานีวิทยุและโทรทัศน์ให้ประกาศเผยแพร่กำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ เชิญชวนประชาชนไปถวายสักการะพระศพ และควบคุมดูแลรายการที่ออกอากาศในช่วงเวลา ๑๕ วัน ให้เหมาะสม

หน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดทั่วทุกภูมิภาคทั้งภาครัฐและภาคเอกชนสนับสนุนประกาศของรัฐ ได้แต่งกายชุดดำ และยืนสงบนิ่งในช่วงเวลาเคารพธงชาติ พร้อมกับลดธงชาติครึ่งเสาตามกำหนด ประดิษฐานพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เพื่อถวายสักการะรำลึกในพระกรุณาธิคุณ ลงนามแสดงความอาลัย และถวายน้ำสรงพระศพ มีการประดิษฐานพระฉายาลักษณ์ต่อเนื่องจนถึงการบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพครบ ๑๐๐ วันและจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อถวายพระกุศล

องค์กรในรัชกาลที่ ๖ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วชิราวุธวิทยาลัย ธนาคารออมสิน ตลอดจนสถาบันการศึกษาและองค์กรในพระอุปถัมภ์ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทุกแห่ง ประกาศให้คณะผู้บริหาร ข้าราชการ คณาจารย์ บุคลากร พนักงาน นิสิต นักศึกษา นักเรียน และ

สมาชิกไว้ทุกข์ถวายตามกำหนดไว้ทุกข์ในพระราชสำนัก คือ ๑๐๐ วัน นับแต่วันสิ้นพระชนม์ และประกอบกุศลกิจอุทิศถวายตามวาระแห่งการพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วันและ ๑๐๐ วัน พร้อมทั้งผลัดเวรกันมาเฝ้าถวายสักการะพระศพ และสดับพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเป็นประจำตลอด ๑๐๐ วัน

การเชิญพระศพไปยังพระบรมมหาราชวัง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สำนักพระราชวังจัดขบวนรถเชิญพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จากโรงพยาบาลศิริราชมายังพระที่นั่งพิมานรัตยา ในพระบรมมหาราชวัง เพื่อพระราชทานน้ำสรงพระศพ

ณ วันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

เวลา ๑๑ นาฬิกา คณะแพทย์ พยาบาล นักเรียน นักศึกษา และประชาชน เฝ้ารอส่งพระศพ ณ โรงพยาบาลศิริราช และมีทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ นักศึกษาวิชาการทหาร ลูกเสือ เนตรนารี นักเรียนจากโรงเรียนในพระอุปถัมภ์ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เช่น วชิราวุธวิทยาลัย โรงเรียนราชินี โรงเรียนวัดราชบพิธ สถาบันสันติราษฎร์บริหารธุรกิจ ฯลฯ ตลอดจนประชาชนเป็นจำนวนมากเฝ้าถวายสักการะพระศพ ตลอดสองข้างทางที่ขบวนเชิญพระศพผ่านจากโรงพยาบาลศิริราชถึงพระบรมมหาราชวัง มีข้าราชการทหาร พลเรือน ตลอดทั้งครูและนักเรียนในหน่วยงานและสถาบันที่ตั้งอยู่รายทางเชิญพระศพตั้งแถวถวายความเคารพอย่างเนืองแน่นตลอดเส้นทาง เมื่อใกล้พระบรมมหาราชวังมีแถวนักศึกษาวิชาทหาร และนักเรียนจากโรงเรียนในพระอุปถัมภ์รอถวายความเคารพ ตลอดสองข้างทางที่ขบวนเชิญพระศพผ่านมีข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทุกหมู่เหล่า เฝ้ารอถวายความเคารพอย่างเนืองแน่น ขณะนั้นได้เกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ดวงอาทิตย์ทรงกลดขนาดใหญ่บริเวณท้องฟ้าเหนือโรงพยาบาลศิริราชเป็นเวลานาน

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๕๐ นาที คณะแพทย์และพยาบาลประจำพระองค์เชิญพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จากตึก ๘๔ ปี ชั้น ๕ โดยลิฟต์ลงสู่ชั้นล่าง มีสมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พุรหฺมคุตฺโต ป.ธ.๙) วัดบวรนิเวศวิหาร เดินนำพระศพ พระศพบรรทมบนพระแท่นเตียงพยาบาล ฉลองพระองค์สีชมพูตามวันประสูติ ถวายคลุมพระบรรทมไหมสีส้มอ่อนตั้งแต่พระศอจรดปลายพระบาท เมื่อเชิญพระศพถึงชั้นล่างของตึก ๘๔ ปีแล้ว เชิญพระแท่นเตียงพยาบาลเคลื่อนเข้าสู่รถยนต์เชิญพระศพ ทะเบียน ๑ ด ๑๑๗๒ ที่เทียบรออยู่หน้าตึก

จากนั้นขบวนเชิญพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตน ราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เคลื่อนออกจากโรงพยาบาลศิริราช มีรถยนต์ของสมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พุรหฺมคุตฺโต ป.ธ.๙) นำ ตามด้วยรถยนต์เชิญพระศพรถยนต์ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ รองราชเลขาธิการ สำนักราชเลขาธิการ ท่านผู้หญิงนราวดี ชัยเฉนียน นางสนองพระโอษฐ์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ศาสตราจารย์คลินิก นายแพทย์ธีรวัฒน์ กุลทนันทน์ คณบดีคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล คณะแพทย์ผู้ถวายการรักษา และคณะพยาบาล ตามลำดับ ขบวนรถยนต์เชิญพระศพออกจากประตูโรงพยาบาลศิริราชด้านถนนพรานนก เลี้ยวขวาไปยังแยกอรุณอัมรินทร์ เลี้ยวขวาข้ามสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าสู่ถนนราชดำเนินใน ผ่านศาลหลักเมือง เลี้ยวขวาสู่ถนนหน้าพระลาน แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าถนนมหาราช เข้าสู่พระบรมมหาราชวังทางประตูเทวาภิรมย์

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๑๑ นาที รถยนต์เชิญพระศพเทียบด้านในประตูพรหมโสภาตรงกับอัฒจันทร์พระที่นั่งพิมานรัตยา ข้าในพระองค์ ๖ คน เป็นผู้ยกเชิญพระแท่น คู่หน้า ได้แก่ พลเอก อัมพร พวงสงวนวงศ์ราชองครักษ์ และนายเชื้อพร รังควร ผู้ช่วยผู้บริหารงานในพระองค์ คู่กลาง ได้แก่ นายพิพัฒพงศ์ อิศรเสนา ณ อยุธยา และนายชัชพล ไชยพร ข้าราชบริพาร คู่หลัง ได้แก่ นายบัญชา ท้วมทอง และนายบุญส่ง แสงประเสริฐ กรมวังประจำพระองค์ โดยมีเจ้าพนักงานภูษามาลา ๖ นาย เป็นคู่เคียง และอีก ๑ นาย ถวายอยู่งานพระกลดตลอดเส้นทางในพระราชฐานชั้นใน มีพนักงานฝ่ายในหมอบเฝ้าถวายสักการะพระศพจนถึงอัฒจันทร์ พระที่นั่งพิมานรัตยา เมื่อเชิญพระศพขึ้นสู่พระที่นั่งพิมานรัตยา ถึงที่พระแท่นสรงพระศพ คณะพยาบาลประจำพระองค์เชิญพระศพขึ้นบรรทมที่พระแท่น แล้วเจ้าพนักงานภูษามาลามอบสายสิญจน์คล้องพระบาทให้พยาบาลประจำพระองค์ถวายพันที่พระอังคุฐพระบาท (นิ้วหัวแม่เท้า) ทั้งสององค์สำหรับทอดมายังพานที่รับน้ำสรงพระศพตั้งบนม้าทองสลักลายอยู่เบื้องปลายพระแท่น จากนั้นถวายคลุมพระบรรทมตาดสีชมพูขลิบทองตามโบราณราชประเพณี

ผู้เฝ้ารับเสด็จบริเวณหน้าประตูพรหมโสภา

รถยนต์เชิญพระศพถึงหน้าประตูพรหมโสภา

เชิญพระศพขึ้นสู่พระที่นั่งพิมานรัตยา

การพระราชทานน้ำสรงพระศพ

สำนักพระราชวัง ได้ออกหมายรับสั่งในการพระราชทานน้ำสรงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งพิมานรัตยา และประดิษฐานพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มีความดังนี้

หมายรับสั่งที่ต้นหมาย สำนักพระราชวัง

๘ สิงหาคม ๒๕๕๔

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์ เมื่อวันพุธที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๗ นาที ณ โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร

วันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๗ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปยังพระที่นั่งพิมานรัตยา ในพระบรมมหาราชวัง พระราชทานน้ำสรงพระศพ เสร็จแล้วเจ้าพนักงานเชิญพระศพลงพระลอง ตำรวจหลวงเชิญไปประดิษฐานบนพระแท่นแว่นฟ้าทอง ประกอบพระโกศทองใหญ่ ภายใต้เศวตฉัตร ๕ ชั้น แวดล้อมด้วยเครื่องสูงทองแผ่ลวด บังแทรก ชุมสาย ต้นไม้ทองเงิน ณ มุขตะวันตก พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงวางพวงมาลา ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูป และทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ ๑๒ รูปใน ๘๖ รูปสดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนที่แท่นพระสวดพระอภิธรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินกลับ

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายมหาจักรี

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ประจำทั้งกลางวัน กลางคืน รับพระราชทานฉันเช้า ๘ รูป เพล ๘ รูป กำหนด ๑๐๐ วัน

ณ วันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งภายในพระที่นั่งพิมานรัตยาไว้พร้อม และซักซ้อมลำดับพิธีการให้เรียบร้อย

พระที่นั่งพิมานรัตยา

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดพระที่นั่งพิมานรัตยาเป็นที่พระราชทานน้ำสรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระที่นั่งองค์นี้สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นพระมหามณเฑียร ลักษณะเป็นอาคารสถาปัตยกรรมไทยโบราณก่ออิฐถือปูนยกพื้นสูงสร้างต่อกับมุขกระสันพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทอดยาวไปทางทิศใต้ รอบระเบียงเป็นเสาราย หลังคาชั้นลด ๓ ชั้น มุงกระเบื้องเคลือบสี มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ พระที่นั่งองค์นี้เคยจัดเป็นพระราชมณเฑียรที่บรรทมของสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชในโอกาสที่เสด็จมาประทับ ณ หมู่พระมหาปราสาทนี้ และในรัชกาลปัจจุบันเคยจัดเป็นที่ถวายน้ำสรงพระบรมศพและพระศพ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ณ ท้องพระโรงพระที่นั่งพิมานรัตยา ตั้งพระฉากตราแผ่นดินรัชกาลที่ ๕ แบ่งเป็นส่วนด้านเหนือตอนหน้าพระที่นั่งใกล้พระทวารทางเข้าสู่พระที่นั่ง ทอดพระราชอาสน์สำหรับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี พร้อมทั้งที่ประทับสำหรับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ แล้วกั้นพระฉาก

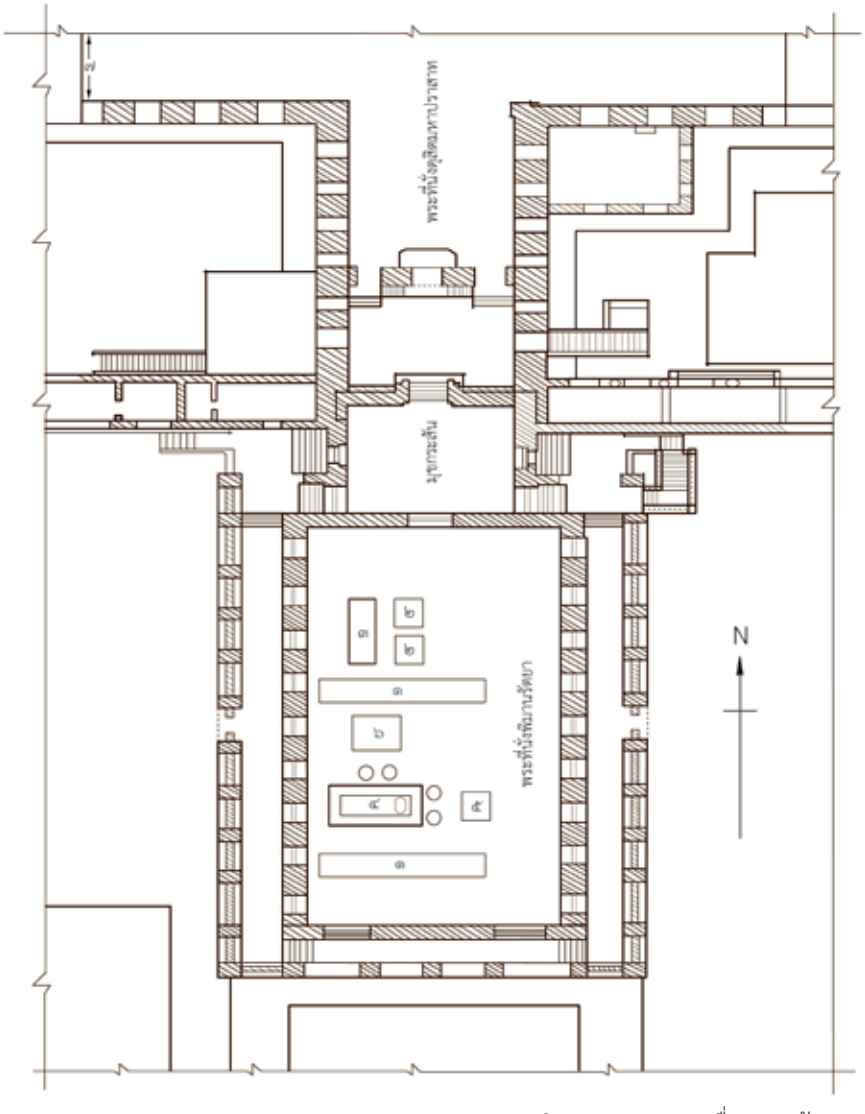
ส่วนด้านใต้ ตั้งพระแท่นประดิษฐานพระศพ เป็นแท่นเท้าสิงห์สลักลายปิดทอง ปูพรมทอดพระยี่ภู่ พระเขนยหุ้มผ้าขาว สำหรับพระศพบรรทมพระเศียรไปทางทิศตะวันออก ที่ด้านเหนือพระเศียรตั้งม้าหมู่ประดิษฐานพระปางไสยาสน์ พระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พร้อมด้วยเครื่องทองน้อยสำหรับพระศพบูชาพระพุทธรูป ตั้งโต๊ะลายทองเล็กวางพานรองรับแผ่นทองคำดุนมีพระกรรณสำหรับถวายปิดพระพักตร์พระศพ พระสาง (หวีทำด้วยไม้จันทน์หอม) ซองพลูทองคำลงยาใส่ดอกบัว ธูปไม้ระกำ และเทียน สำหรับถวายพระศพทรงพนม และพานรองรับพระชฎาทองคำลงยาสำหรับถวายสวมพระเศียรพระศพ

ที่หน้าพระแท่นพระศพลาดพระสุจหนี่สำหรับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ประทับ ทอดเครื่องทองน้อยสำหรับทรงสักการะพระศพ และตั้งโต๊ะลายทองเล็กวางขันถม พานสายสิญจน์ที่คล้องจากพระบาทพระศพเพื่อพระบรมวงศานุวงศ์ และผู้แทนคณะองคมนตรี รัฐบาล รัฐสภา และศาลฎีกา ถวายน้ำสรงพระศพ

เจ้าพนักงานจัดเตรียมเครื่องประกอบพระราชพิธีพระราชทานน้ำสรงพระศพ ประกอบด้วยหม้อน้ำทองคำบรรจุน้ำสรง ผอบทองคำลงยาบรรจุน้ำขมิ้น ผอบทองคำลงยาบรรจุน้ำพระสุคนธ์

ถัดออกไป กั้นพระฉากอีกตอนหนึ่ง ตั้งพระลองใน ตอนหลังสุดเป็นที่พักเจ้าพนักงานภูษามาลา ตำรวจหลวง นายทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่และพนักงานฝ่ายในผู้มีหน้าที่ปฏิบัติเกี่ยวกับการถวายน้ำสรงพระศพ และการเชิญพระศพ

แผนผังการถวายน้ำสรงพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งพิมานรัตยา

๑. พระฉาก
๒. พระราชอาสน์
๓. พระเก้าอี้พระบรมวงศ์
๔. พระแท่นประดิษฐานพระศพ
๕. พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร เครื่องทองน้อย พานแผ่นทองคำดุนสำหรับถวายปิดพระพักตร์พระศพ พระสางซองพลู และพานพระชฎา
๖. เครื่องทองน้อย โต๊ะลายทองเล็กวางขันถม และพานสายสิญจน์
๗. ชาวพนักงานประโคม

ครั้นใกล้เวลาพระราชพิธี พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชบริพาร องคมนตรี นายกรัฐมนตรี อดีตนายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกา ผู้บัญชาการทหารสูงสุด รอเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จ ณ บริเวณท้องพระโรงหน้าพระที่นั่งพิมานรัตยา และท้องพระโรงหลังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ถวายน้ำสรงพระศพที่สายสิญจน์ซึ่งคล้องจากพระบาท มีพานทองรองรับน้ำสรงพระศพ

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๕๕ นาที พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จลงจากที่ประทับ อาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น ๑๖ โรงพยาบาลศิริราช พร้อมด้วยพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ และคณะแพทย์พยาบาลโรงพยาบาลศิริราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ศาสตราจารย์คลินิก นายแพทย์ธีรวัฒน์ กุลทนันทน์ และรองศาสตราจารย์ นายแพทย์ประดิษฐ์ ปัญจวีนิน เป็นผู้ถวายงานเข็นพระเก้าอี้ เข็นไปประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระที่นั่งพิมานรัตยา ในพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๙ นาที เสด็จพระราชดำเนินถึงพระบรมมหาราชวัง กองทหารเกียรติยศสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี รถยนต์พระที่นั่งเทียบที่ประตูกำแพงแก้วข้างพระที่นั่งราชกรัณยสภา พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จ เสด็จขึ้นพระที่นั่งพิมานรัตยาโดยลิฟต์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังหลังพระฉากที่พระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี บรรทมอยู่บนพระแท่น

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับพระศพ บูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร จากนั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะพระศพ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงรับขวดน้ำพระสุคนธ์ของส่วนพระองค์จากคุณเพ็ญศรี เขียวมีส่วน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านวิเคราะห์นโยบายและแผนทรงคุณวุฒิ พระราชทานสรงที่พระบาทพระศพ แล้วทรงคม พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงรับหม้อน้ำพระสุคนธ์และโถน้ำขมิ้นจากเจ้าพนักงาน สนมพลเรือน พระราชทานสรงที่พระอุระพระศพ แล้วทรงคม

ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ กองทหารเกียรติยศสำหรับพระศพ ถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงมหาชัย

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงสางพระเกศาพระศพ ขึ้นหนึ่งครั้งแล้วทรงสางลงอีกหนึ่งครั้ง แล้วทรงหักพระสางนั้นวางไว้ในพานซึ่งเจ้าพนักงานเชิญอยู่ เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ไปประทับพระราชอาสน์ที่นอกพระฉาก จากนั้นเจ้าพนักงานเชิญผ้าไตร ๘๖ ไตรถวาย ทรงอธิษฐานทอดผ้าสดับปกรณ์พระศพ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ไปในการพระราชทานน้ำสรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งพิมานรัตยา ในพระบรมมหาราชวัง

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพนักงานภูษามาลาถวายเครื่องพระสุกำพระศพ โดยให้ทรงอยู่ในลักษณะประทับนั่งคุกพระชานุทั้งสองยกขึ้นแนบเสมอพระองค์ประนมพระหัตถ์ เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานซองพระศรีทองคำลงยาบรรจุดอกบัวตูม ๑ ธูปไม้ระกำ ๑ เทียนเล็ก ๑ เป็นเครื่องทรงสักการะพระจุฬามณี โดยทรงวางไว้ที่ข้างพระกรพระศพ ทรงรับแผ่นทองคำจำหลักลายดุนมีพระกรรณ ทรงปิดที่พระพักตร์พระศพ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระราชอาสน์นอกพระฉาก จากนั้นเจ้าพนักงานปูผ้าขาว ๓ ผืน ปูซ้อนเป็นรูปหกแฉกเชิญพระศพประทับบนผ้าขาว แล้วรวบชายประชุมไว้เหนือพระเศียร ถวายสุกำด้วยด้ายดิบปล่อยชายไว้สำหรับสอดออกไปต่อกับพระภูษาโยง เจ้าพนักงานอัญเชิญพระศพลงสู่พระโกศลองในโลหะเหล็กหล่อปิดทอง วางพระเขนยจีบหนุนรอบพระองค์กันเอียง เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินไปที่พระลองทรงพระศพ ทรงรับพระชฎาทองคำจากเจ้าพนักงาน ถวายพระชฎาสวมที่พระเศียรพระศพ ทรงคม แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระราชอาสน์นอกพระฉาก เจ้าพนักงานปิดฝาพระโกศลองในแล้วถวายคลุมตาดทอง พร้อมที่จะเชิญไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตำรวจหลวงเข้าถวายบังคมยกเชิญลงจากพระแท่นบรรทมลงมาตั้งที่พระสุจหนี่เยียรบับ นายทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเข้าถวายบังคมยกเชิญพระโกศทรงพระศพออกจากพระที่นั่งพิมานรัตยาไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มีตำรวจหลวง ๒ นาย เดินนำ ผ่านทางมุขกระสันซึ่งเชื่อมระหว่างพระที่นั่งทั้งสององค์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงยืนที่หน้าพระราชอาสน์ ขณะที่เชิญพระลองทรงพระศพผ่านที่ประทับ ผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในครั้งนั้นยืนถวายความเคารพ

เมื่อเชิญพระลองทรงพระศพออกจากพระที่นั่งพิมานรัตยาแล้ว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จออกพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ไปประทับพระราชอาสน์และพระเก้าอี้ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามเสด็จ และขึ้นนั่งยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตามตำแหน่งเฝ้าฯ

นายทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ เชิญพระลองทรงพระศพไปยังหลังพระแท่นแว่นฟ้าทองแล้วประดิษฐานพักไว้ ยุติการประโคม ส่วนบนพระแท่นแว่นฟ้าทองประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ ภายใต้เศวตฉัตร ๕ ชั้น แวดล้อมด้วยเครื่องสูงทองแผ่ลวด บังแทรก ชุมสาย พุ่มทองเงินไว้อยู่แล้ว

เจ้าพนักงานพระราชพิธีเชิญพวงมาลามายังที่ประทับ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงอธิษฐานถวายสักการะพระศพแล้วพระราชทานแก่เจ้าพนักงานพระราชพิธีเชิญไปวางที่หน้าพระโกศ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ประทับพระราชอาสน์ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

พระราชทานพวงมาลาให้เจ้าพนักงาน พระราชพิธีเชิญไปวางที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๑๒ รูป ใน ๘๖ รูป เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มี สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วัดปากน้ำ สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สมเด็จพระวันรัต วัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระธีรญาณมุนี วัดเทพศิรินทราวาส พระพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา พระพรหมเมธาจารย์ วัดบุรณศิริมาตยาราม พระวิสุทธิวงศาจารย์ วัดปากน้ำ พระพุทธวรญาณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม พระธรรมวโรดม วัดทินกรนิมิต จังหวัดนนทบุรี พระสาสนโสภณ วัดโสมนัสวิหาร พระพรหมเมธี วัดสัมพันธวงศาราม และพระพรหมมุนี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก นั่งยังอาสน์สงฆ์ พระสงฆ์อีก ๗๔ รูป มี พระพรหมดิลก วัดสามพระยา พระธรรมเจดีย์ วัดกัลยาณมิตร พระธรรมวราภรณ์ วัดเครือวัลย์ พระธรรมปริยัติเวที วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พระธรรมสุธี วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ พระธรรมธัชมุนี วัดปทุมวนาราม พระธรรมคุณาภรณ์ วัดปทุมคงคา พระธรรมธีรราชมหามุนี วัดระฆังโฆสิตาราม พระเทพภาวนาวิกรม วัดไตรมิตรวิทยาราม พระเทพปริยัติมุนี วัดทองนพคุณ พระเทพกิตติโมลี วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม พระเทพเมธี วัดอรุณราชวราราม พระเทพวราลังการ วัดพระศรีมหาธาตุ พระเทพคุณาภรณ์ วัดเทวราชกุญชร พระเทพญาณวิศิษฏ์ วัดปทุมวนาราม พระเทพกิตติเวที วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม พระเทพรัตนากร วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระราชธรรมสุนทร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระราชธรรมวาที วัดประยุรวงศาวาส พระราชวิสุทธิโกศล วัดพิชยญาติการาม พระราชญาณวิสิฐ วัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี พระราชเวที วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระราชสุมนต์มุนี วัดบวรนิเวศวิหาร พระราชมุนี วัดเทพศิรินทราวาส พระราชจริยาภรณ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระราชวรญาณ วัดบุปผาราม พระราชสารเวที วัดสัมพันธวงศาราม พระราชปริยัติเวที วัดดาวดึงษาราม พระราชปริยัตยาภรณ์ วัดอมรคีรี พระอุดรคณารักษ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระศรีรัตนโมลี วัดราชสิทธาราม พระเมธีวรญาณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ พระเมธีวราภรณ์ วัดโมลีโลกยาราม พระวิเชียรโมลี วัดหนัง พระวีรธรรมมุนี วัดไตรมิตรวิทยาราม พระโสภณคณาภรณ์ วัดบวรนิเวศวิหาร พระวิสุทธิพงษ์เมธี วัดเศวตฉัตร พระประสิทธิสุตคุณ วัดสุทัศนเทพวราราม พระบวรรังษี วัดระฆังโฆสิตาราม พระชินวงศเวที วัดตรีทศเทพ พระปริยัติกิจวิธาน

วัดโสธรวรารามจังหวัดฉะเชิงเทรา พระปัญญารัตนาภรณ์ วัดศรีเอี่ยม พระพิพัฒน์วิริยาภรณ์ วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม พระชลญาณมุนี วัดอุทกเขปสีมาราม จังหวัดชลบุรี พระพุทธมนต์วราจารย์ วัดสุทัศนเทพวราราม พระโสภณนนทสาร วัดบางไผ่ จังหวัดนนทบุรี พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน วัดเสมียนนารี พระพิศิษฏ์พัฒนพิธาน วัดหนองหอย จังหวัดราชบุรี พระวินัยเวที วัดเสนาสนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระโสภิตวิริยาลังการ วัดสังเวชวิศยาราม พระสิทธิพัฒนาภรณ์ วัดไชโย จังหวัดอ่างทอง พระวินัยสุธี วัดธาตุทอง พระอาทรปริยัติกิจ วัดเทพลีลา พระครูปลัดสัมพิพัฒนญาณวราจารย์ วัดเทพศิรินทราวาส พระมหากวิพัฒน์ วัดไตรมิตรวิทยาราม พระมหาปกรณ์ วัดชนะสงคราม พระครูวิสุทธิจริยาภิวัฒน์ วัดปราสาท จังหวัดนนทบุรี พระครูปริยัตยาธาน วัดฉัตรแก้วจงกลณี พระครูไพศาลพิพัฒนาภรณ์ วัดเสนาสนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูศรีสิทธิการ วัดแคนอก พระครูวิสุทธิกิตติคุณ วัดอัมพุวาราม จังหวัดปทุมธานี พระครูโกมุทสิทธิการ วัดโกมุทพุทธรังสี พระครูนนทโสภณ วัดบางไกรใน จังหวัดนนทบุรี พระครูพิศิษฏ์จริยานุยุต วัดเทพธิดาราม พระครูวิสุทธิสีลวัฒน์ วัดโสมนัสวิหาร พระครูสารจินดาภรณ์ วัดโคกจินดาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูวิสุทธิกวีวัฒน์ วัดบุปผาราม พระครูไพศาลสิริวัฒน์ วัดป้อมใหญ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูสุทธิปัญญาโสภณ วัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูปลัดสิทธิวัฒน์ วัดกระจัง พระครูปลัดอนุชิต วัดบางกระเจ้ากลาง จังหวัดสมุทรปราการ พระครูปลัดพีรศักดิ์ วัดอรุณราชวราราม พระปลัดพิศาล ธมฺมธโร วัดหนองว่านเหลือง จังหวัดฉะเชิงเทรา และพระปลัดวัชร วัดระฆังโฆสิตาราม เข้านั่งยังปะรำพระสงฆ์ที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ด้านทิศตะวันตกพร้อมแล้ว

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระศพ

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๔๗ นาที เจ้าพนักงานพระราชพิธีเชิญเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระศพอันได้แก่ เครื่องนมัสการทองคำลงยาราชาวดี และเครื่องนมัสการทองคำลงยารองไปที่หน้าพระราชอาสน์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระศพ ทรงคม เจ้าพนักงานพระราชพิธีเชิญเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระศพที่ทรงจุดไปตั้งหน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

เจ้าพนักงานพระราชพิธีเชิญเครื่องนมัสการพานทองสองชั้นบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ไปที่หน้าพระราชอาสน์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ทรงคม เจ้าพนักงานพระราชพิธีเชิญเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่ทรงจุดไปตั้งหน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพมายังหน้าพระราชอาสน์และที่ต้นอาสน์สงฆ์ ลาดพระภูษาโยงจากที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพมายังโต๊ะหน้าพระราชอาสน์ แล้วนำปลายพระภูษาโยงพักไว้ที่เสาบัวข้างธรรมาสน์ แล้วลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งไปบนผ้ารองพระภูษาโยงที่ลาดไปตามความยาวของอาสน์สงฆ์ที่หน้าพระสงฆ์ทั้ง ๑๒ รูป จากนั้นเชิญปลายพระภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานพระมหากฐิน แล้วถวายความเคารพ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงทอดผ้าไตร ๑ สำรับ บนโต๊ะที่ลาดพระภูษาโยง พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม เจ้าพนักงานเชิญพระเต้าทักษิโณทก หมอบเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่หน้าพระราชอาสน์

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงทอดผ้าไตร บนโต๊ะที่ลาดพระภูษาโยง

อนึ่ง ที่ปะรำพระสงฆ์ ณ พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ด้านทิศตะวันตก เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยงบนโต๊ะที่ปูผ้ารองโยงไว้พร้อมแล้ว คำนับ พระราชวงศ์ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ในการทอดผ้าไตร เมื่อทอดผ้าไตรครบแล้วเจ้าพนักงานสอดปลายพระภูษาโยงที่โยงจากพานพระมหากฐินหน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ เชื่อมต่อกับปลายพระภูษาโยงที่ปะรำพระสงฆ์บนพานพระมหากฐิน พระสงฆ์สดับปกรณ์ จนครบทั้ง ๗๔ รูป แล้วนั่งยังอาสน์สงฆ์ในปะรำที่เดิม

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๕๕ นาที พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๑๒ รูป ลงจากอาสน์สงฆ์ แล้วลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก และนิมนต์พระสงฆ์ ๗๔ รูป ที่ปะรำออกจากพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เดินทางกลับ

จากนั้น เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรม ๘ รูป จากวัดบวรนิเวศวิหาร มี พระมหาหม่อมราชวงศ์นันทวัฒน์ ชยวฑฺฒโน พระมหาพิสิฐพงศ์ ปวิสิฏฺโฐ พระมหาฉัตรชัย สุฉตฺตชโย และพระเจริญ สุภวุฑฺฒิโก และวัดราชสิทธาราม มี พระมหาอภิวัฒน์ อภิวฒฺฒโณ พระมหามอง อินฺทปญฺโญ พระมหาหล่อ ธานุตฺตโร และพระครูใบฎีกา จักรกฤษณ์ จกฺกวโร ขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรมที่มุขด้านทิศเหนือทั้ง ๒ แท่น แท่นละ ๔ รูป

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงคมพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร และพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ตามลำดับ ทรงรับการถวายความเคารพจากผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เจ้าพนักงานพระราชพิธีเชิญเครื่องนมัสการกระบะมุกบูชาพระอภิธรรม ๒ สำรับ ไปที่หน้าพระราชอาสน์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก ๒ สำรับ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพนักงานพระราชพิธีเชิญไปตั้งที่หน้าหีบพระธรรมที่แท่นพระพิธีธรรมที่มุขด้านทิศเหนือ ด้านตะวันออกและด้านตะวันตก ตามลำดับ พระพิธีธรรมเริ่มสวดพระอภิธรรม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกบูชาพระอภิธรรม สำหรับพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินกลับพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์

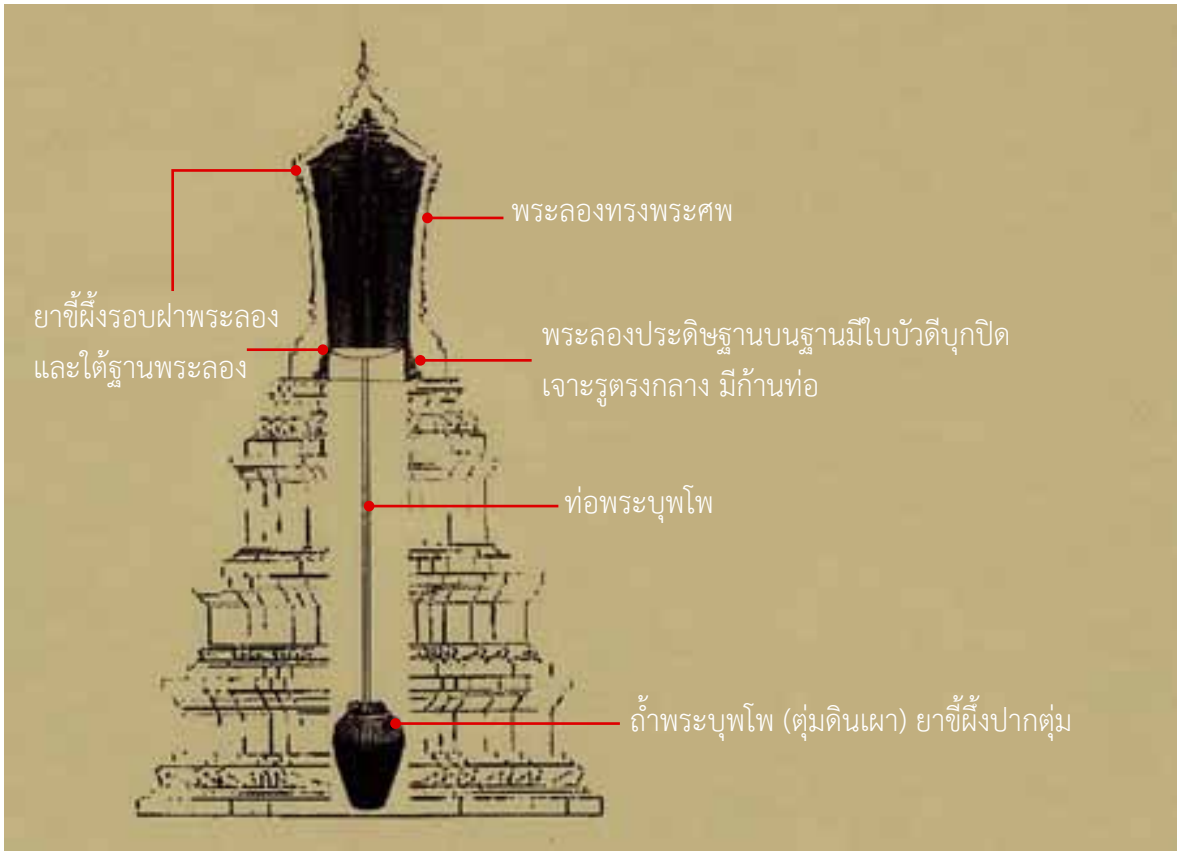
เวลา ๑๘ นาฬิกา ๑๒ นาที พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงสดับพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม จบแล้วเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทและกองทหารเกียรติยศพระศพถวายความเคารพ เสด็จลงทางมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยาโดยลิฟต์ ตำรวจหลวงนำเสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูกำแพงแก้ว กองทหารเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เสด็จพระราชดำเนินกลับ

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ เสด็จเข้ามาประทับ ทรงสดับพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมพระศพต่อไปจนเวลากลางคืน เมื่อสมควรแก่เวลาจึงเสด็จกลับ

เจ้าพนักงานสนมพลเรือนต่อร้านม้าโดยรอบพระแท่นแว่นฟ้าทองในระหว่างนั้น

เวลา ๒๒ นาฬิกา เจ้าพนักงานภูษามาลาเปลื้องพระโกศทองใหญ่บนพระแท่นแว่นฟ้าทองลงพักไว้ เมื่อการพร้อมสรรพ ตำรวจหลวง ๔ นาย เข้าถวายบังคมพระลองทรงพระศพ ซึ่งประดิษฐานอยู่เบื้องหลังพระแท่นแว่นฟ้าทอง แล้วยกเชิญขึ้นประดิษฐานบนพระแท่นแว่นฟ้าทอง ขณะนั้นพระประยูรญาติและข้าราชบริพารมาหมอบชุมนุมกันที่หน้าพระแท่นแว่นฟ้าทองจนกว่าการประดิษฐานพระศพจะแล้วเสร็จ

เมื่อตำรวจหลวงเชิญพระลองทรงพระศพขึ้นประดิษฐานแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาเปลื้องตาดคลุมพระลองออก นำปลายสายสิญจน์ที่ต่อเนื่องมาจากขมวดเศวตพัสตร์สุกำพระศพเบื้องพระเศียรซึ่งเป็นเครื่องหมายด้านเบื้องพระพักตร์พระศพ ผูกเชื่อมกับพระภูษาโยงซึ่งติดไว้บนบัวกลุ่มเหนือพระแท่นแว่นฟ้าทอง จากนั้นเจ้าพนักงานสนมพลเรือนยาขี้ผึ้งรอบฝาพระลอง และใต้ฐานพระลอง ซึ่งเบื้องล่างมีใบบัวดีบุกปิดเป็นฐานพระลอง มีรูตรงกลางสวมต่อท่อพระบุพโพหย่งลงในฐานของพระแท่นแว่นฟ้าทอง อันมีถ้ำพระบุพโพ (ตุ่มดินเผาขนาดย่อม) รองอยู่ภายในแล้วตามโบราณวิธี แล้วประกอบพระโกศทองใหญ่เป็นเสร็จการพระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร และเจ้าพนักงานกราบถวายบังคมพระศพเสร็จแล้ว พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเรื่อยไปจนถึงเวลา ๒๔ นาฬิกา

ผังแสดงการประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพบนพระแท่นแว่นฟ้าทอง

อนึ่ง เมื่อเวลา ๑๓ นาฬิกา จนถึงเวลา ๑๖ นาฬิกา ของวันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประชาชนเข้าถวายน้ำสรงพระศพ ที่หน้าพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ ศาลาสหทัยสมาคม พระบรมมหาราชวัง

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เริ่มประโคมย่ำยามโดยวงสังข์แตร วงปี่กลองชนะของสำนักพระราชวัง และวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องคู่ของกรมศิลปากร ในเวลา ๒๑ นาฬิกา ของวันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

การเข้าถวายสักการะพระศพ

เมื่อประชาชนชาวไทยได้ทราบข่าวการสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ต่างมีความเศร้าโศก อาลัย และสำนึกในพระกรุณาธิคุณ ได้พร้อมใจกันเดินทางมาถวายสักการะพระศพ อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกวันนับแต่วันแรกที่ประดิษฐานพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

การประดิษฐานพระฉายาลักษณ์ภายในศาลาสหทัยสมาคม

ประชาชนเข้าถวายน้ำสรงพระศพหน้าพระฉายาลักษณ์ ณ ศาลาสหทัยสมาคม

นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัยเข้าถวายน้ำสรงพระศพ หน้าพระฉายาลักษณ์ ณ ศาลาสหทัยสมาคม

ประชาชนเดินทางมาถวายน้ำสรงพระศพ หน้าพระฉายาลักษณ์ ณ ศาลาสหทัยสมาคม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประชาชนเข้าถวายสักการะพระศพ บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในเวลา ๑๒ นาฬิกา ถึง ๑๖ นาฬิกา และร่วมฟังสวดพระอภิธรรม ระหว่างเวลา ๑๘ นาฬิกา ถึง ๒๔ นาฬิกา ทุกวัน งดในวันที่มีพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ และวันที่มิได้มีการสวดพระอภิธรรม

ต่อมา สำนักพระราชวังได้ประกาศเมื่อวันอังคาร ที่ ๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ เรื่องการเข้าถวายสักการะพระศพ โดยขอความร่วมมือในการแต่งกาย ให้ประชาชนแต่งกายสุภาพไว้ทุกข์ (สีดำหรือสีดำ-ขาว) ชุดประจำเผ่าชาวเขาสำหรับชาวเขา ชุดลูกเสือสำหรับลูกเสือ สุภาพสตรีสวมกระโปรงยาวหรือผ้าถุง งดสวมใส่กางเกงสั้นและกางเกงยีนส์

ในการนี้ สำนักพระราชวังได้รับพระบรมราชานุญาตให้เตรียมการเกี่ยวกับการเข้าถวายสักการะพระศพ ดังนี้

ณ พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ที่ประตูกำแพงแก้วด้านตะวันออก ตั้งโต๊ะลงทะเบียนถวายพวงมาลาสักการะพระศพ ที่ย่อมุมพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านทิศตะวันออก ตั้งพานเงินบนโต๊ะไม้จำหลักลายสำหรับรองรับมาลัยดอกไม้ และสิ่งของที่ประชาชนและองค์กรต่าง ๆ นำมาถวายพระศพ หน้ามุขด้านทิศเหนือระหว่างบันไดทั้งสองข้าง ตั้งแท่นสี่เหลี่ยมขนาดประมาณ ๒ ตารางเมตรซ้อนสองชั้นลดหลั่นกัน ปูด้วยผ้าสักหลาดแดง ประดิษฐานพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จัดเป็นที่ถวายพวงมาลาสักการะพระศพ ถัดไปทางทิศตะวันตกที่เชิงบันไดตั้งตู้รับเงินทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายโดยเสด็จพระราชกุศลในการพระศพ เตรียมขาหยั่งพวงมาลาไว้พร้อม ที่แนวกำแพงแก้วด้านในทิศตะวันออก ทิศเหนือ และทิศตะวันตก จัดเป็นที่ประดับพวงมาลาถวายพระศพ

ประชาชนทุกหมู่เหล่าในเครื่องแต่งกายไว้ทุกข์สีดำ สีดำ-ขาว ชุดเครื่องแบบนักเรียน นักศึกษา นักศึกษาวิชาทหาร ตำรวจ ข้าราชการพลเรือน ทหาร ตำรวจในเครื่องแบบปรกติขาว ตลอดจนพนักงานในเครื่องแบบประจำองค์กร มูลนิธิ สถาบัน ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ลูกเสือ และลูกเสือชาวบ้าน ได้เดินทางมายังบริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เพื่อร่วมฟังพระอภิธรรมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกวันตั้งแต่เวลา ๖ นาฬิกา เจ้าพนักงานเชิญนั่งภายในปะรำที่จัดเตรียมไว้ ส่วนการถวายพวงมาลาสักการะพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี กำหนดลำดับขั้นตอนดังนี้

เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร หรือบุคคลที่จะถวายพวงมาลา เมื่อมาถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเข้าพบเจ้าพนักงานสำนักพระราชวังที่โต๊ะลงทะเบียนถวายพวงมาลาเพื่อลงบันทึกประจำวัน และบันทึกภาพพวงมาลาไว้ในทะเบียนบันทึกประจำวัน จากนั้นเจ้าพนักงานอำนวยความสะดวกในการถวายพวงมาลาโดยเชิญเจ้าหน้าที่ผู้เชิญพวงมาลาไปยืนรอที่ข้างแท่นวางพวงมาลาซึ่งจัดเตรียมไว้ที่หน้าพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี หน้ามุขด้านทิศเหนือ ผู้แทนขององค์กรหรือคณะบุคคลทั้งหมดยืนแถวตามลำดับอาวุโส จำนวนแถวขึ้นอยู่กับจำนวนผู้มาร่วมถวายพวงมาลา ทั้งนี้หัวหน้าคณะยืนล้ำออกมาด้านหน้า เมื่อพร้อมแล้วทุกคนถวายความเคารพพร้อมกัน หัวหน้าคณะเดินไปรับพวงมาลาจากเจ้าหน้าที่แล้ววางพวงมาลาถวายที่ขาหยั่ง ถอยออกมาถวายความเคารพพร้อมกันอีกครั้ง จากนั้นบันทึกภาพหมู่โดยยืนขนาบข้างพวงมาลาทั้งสองข้างจัดให้พอดีสวยงาม หันหน้าไปทางทิศเหนือ เมื่อบันทึกภาพเสร็จแล้วเข้านั่งยังปะรำ หรือขึ้นสู่พระที่นั่ง ขึ้นอยู่กับเวลาตามกำหนดการประจำวัน

และจำนวนผู้มาร่วมพิธีในแต่ละวัน เจ้าหน้าที่เชิญพวงมาลาไปแขวนประดับภายในแนวกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ครั้นได้เวลา ๑๒ นาฬิกา หรือเมื่อเสร็จสิ้นการถวายภัตตาหารเพลแด่พระพิธีธรรมหรือพระราชพิธีหรือการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ เจ้าพนักงานสำนักพระราชวังจะเชิญประชาชน ผู้แทนมูลนิธิ ชมรม สมาคม องค์กรเอกชน หน่วยงานราชการ ทหาร ตำรวจ และรัฐวิสาหกิจ กลุ่มละประมาณ ๑๐ ถึง ๓๐ คน หรือเป็นกลุ่มตามองค์กร ขึ้นสู่พระที่นั่งทางอัฒจันทร์ด้านทิศตะวันออก โดยขอให้เดินเป็นแถวเพื่อความเป็นระเบียบและรวดเร็วในการถวายสักการะพระศพ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สำนักพระราชวังจัดเจ้าพนักงานคอยอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่พิการ เด็ก คนชราในการขึ้น ลง และถวายสักการะพระศพ นอกจากนั้นยังจัดคณะแพทย์และพยาบาลเพื่อปฐมพยาบาลผู้เจ็บป่วย จัดการจราจร และที่จอดรถด้วย

เมื่อประชาชนและเจ้าหน้าที่องค์กรดังกล่าวข้างต้นขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทแล้ว ทุกคนจะอยู่ในอาการสงบ เจ้าพนักงานบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทจะเชิญยืนเป็นแถวตอนตามความเหมาะสมของจำนวนในกลุ่ม หันหน้าไปทางทิศใต้ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวารบนพระแท่นราชบัลลังก์ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร เจ้าพนักงานเชิญนั่งพับเพียบ กราบนมัสการพระพุทธรูป ๓ ครั้ง พร้อมกันแล้วผินหน้าไปทางที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ถวายบังคมหรือกราบราบพร้อมกัน จากนั้นผินหน้าไปทางพระราชอาสน์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ถวายความเคารพ แล้วนั่งยังเก้าอี้ทางมุขด้านทิศเหนือ หรือลงจากพระที่นั่งทางพระทวารมุขด้านทิศเหนือ เพื่อไปนั่งยังปะรำที่เดิมเพื่อฟังพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมต่อไป เจ้าพนักงานเชิญผู้มาถวายสักการะพระศพและร่วมฟังพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเข้านั่งตามลำดับกลุ่มและตำแหน่งเฝ้า หรือผู้เข้าถวายสักการะพระศพบางกลุ่มอาจเดินทางกลับตามแต่จะประสงค์ เนื่องจากเวลาในการเดินทางมาถึงของแต่ละกลุ่มต่างกัน

ประชาชนขึ้นถวายสักการะพระศพ

เจ้าพนักงานสำนักพระราชวังมอบภาพพระราชทาน

ที่ใกล้พระทวารมุขด้านเหนือ เจ้าพนักงานสำนักพระราชวังยืนถือพานเชิญภาพพระราชทานมอบแก่ผู้มาถวายสักการะพระศพ และร่วมในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ คนละ ๑ ภาพ ภาพพระราชทานเป็นภาพการประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้า

เพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และแผ่นพับพระประวัติสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ซึ่งพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ทรงได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดทำทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ครั้นกลุ่มแรกเข้าถวายสักการะเสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าพนักงานจะเชิญกลุ่มต่อไปเข้าถวายสักการะพระศพโดยปฏิบัติเช่นเดียวกันทุกกลุ่ม จนถึงเวลา ๑๖ นาฬิกา

อนึ่ง หากยังไม่ใกล้เวลาพระราชพิธี หรือการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน เจ้าพนักงานจะเชิญราชสกุล ราชินิกูล พระญาติ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่องค์กร มูลนิธิ สมาคม ชมรมและประชาชน นั่งยังปะรำที่เตรียมไว้ที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทภายในกำแพงแก้ว เมื่อใกล้เวลาตามกำหนดการประจำวันในแต่ละพระราชพิธีหรือพิธี เจ้าพนักงานจึงจะเชิญขึ้นนั่งยังเก้าอี้ที่จัดเตรียมไว้ตามตำแหน่งเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท หรือตามความเหมาะสม

หากมีพระสงฆ์เข้าเยี่ยมพระศพและร่วมฟังพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมในเวลากลางวัน เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นพิจารณาพระศพที่หน้ามณฑลประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แล้วนิมนต์นั่งที่เก้าอี้ในทิมคดด้านทิศเหนือ หากพระสงฆ์มาร่วมฟังพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมในเวลากลางคืน หลังเวลาพระพิธีธรรมสดับปกรณ์แล้ว เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นพิจารณาพระศพที่หน้ามณฑลประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพก่อน แล้วนิมนต์นั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทที่มุขด้านทิศตะวันออก

พระสงฆ์ที่มาร่วมฟังพระอภิธรรมพิจารณาพระศพ

เจ้าพนักงานประเคนน้ำชาถวายพระสงฆ์ที่มาร่วมฟังพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

การเข้าถวายสักการะพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มีผู้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลในการพระศพเป็นรายย่อยที่ตู้รับเงิน จากวันอังคาร ที่ ๒ สิงหาคม ถึง วันศุกร์ ที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ จำนวนทั้งสิ้น ๓๓,๒๐๖,๖๗๒.๒๕ บาท (สามสิบสามล้านสองแสนหกพันหกร้อยเจ็ดสิบสองบาทยี่สิบห้าสตางค์) และมีพวงมาลาที่คณะบุคคล และบุคคลต่าง ๆ นำมาถวายสักการะพระศพ ทั้งสิ้น ๑,๒๗๘ พวง

พวงมาลาริมกำแพงแก้วด้านทิศตะวันออก ทิศเหนือ และทิศตะวันตก

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ที่ประดิษฐานพระศพ

การประดิษฐานพระศพ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเศร้าสลดพระราชหฤทัยยิ่ง ทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึงสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ว่าเป็นสมเด็จพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี เป็นที่ทรงเคารพนับถือในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ และทรงบำเพ็ญพระคุณูปการไว้แก่บ้านเมืองเป็นอเนกปริยาย จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สำนักพระราชวังจัดการพระศพพระราชทานพระเกียรติยศสูงสุดตามโบราณราชประเพณี ประดิษฐานพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเป็นที่ประดิษฐานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพจนกว่าจะถึงวันพระราชทานเพลิงพระศพ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนากรุงเทพมหานครขึ้นเป็นราชธานีแล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างพระมหาปราสาทขึ้นองค์หนึ่งในพระบรมมหาราชวัง โดยจำลองขนาดมาจากพระที่นั่งสรรเพชญปราสาทเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา พระมหาปราสาทองค์นั้นสร้างด้วยเครื่องไม้ มีพระปรัศว์ซ้ายขวาและเรือนจันทร์เป็นบริวาร การก่อสร้างพระมหาปราสาทสำเร็จบริบูรณ์เมื่อพุทธศักราช ๒๓๒๗ พระราชทานนามว่า พระที่นั่งอมรินทราภิเษกมหาปราสาท ต่อมาในพุทธศักราช ๒๓๓๒ เกิดอสุนีบาตตกต้องยอดพระมหาปราสาท เพลิงลุกลามไหม้พระที่นั่งหมดทั้งองค์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงโปรดให้สร้างพระมหาปราสาทก่ออิฐถือปูน เครื่องยอดทำด้วยไม้ เป็นองค์ใหม่ขึ้นทดแทน พระราชทานนามว่า *พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท* เป็นปราสาทจัตุรมุข มีหลังคาชั้นลด ๔ ชั้น ช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ ปิดทองประดับกระจก มุขทั้งสี่มีความกว้างและยาวเสมอกัน มุมยอดปราสาทย่อไม้สิบสอง จำหลักรูปครุฑยุดนาครับไขราแทนทวย หน้าบันทั้งสี่มุขจำหลักเป็นรูปนารายณ์ทรงสุบรรณที่มุขด้านหน้าทิศเหนือก่อเป็นมุขเด็จ หลังคามีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เสาติดสาหร่ายรวงผึ้งทิ้งชายเป็นรูปเทพนมลงรักปิดทอง ในมุขเด็จตั้งบุษบกสำหรับประทับเวลาเสด็จออกให้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในงานพระราชพิธี

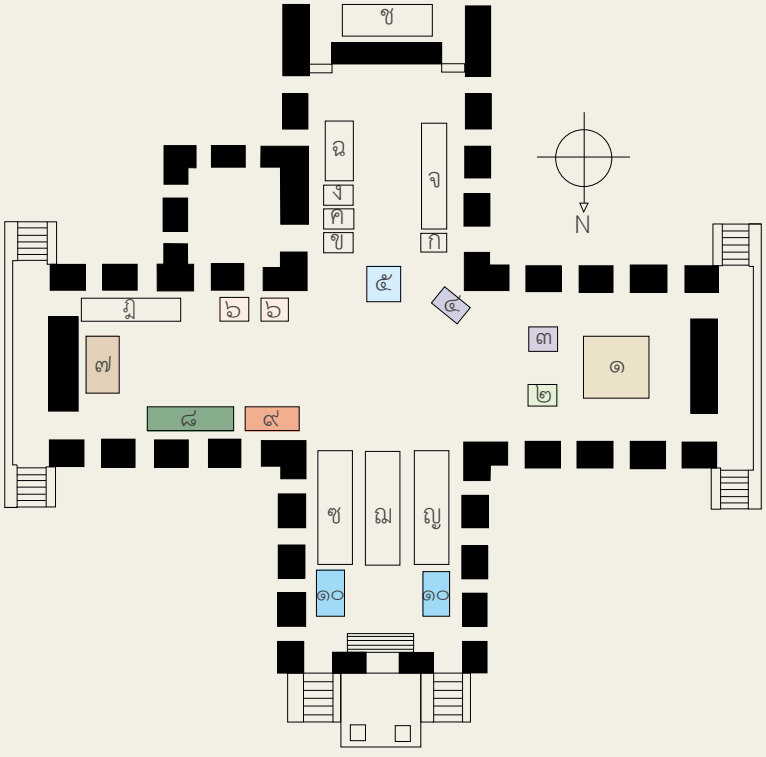
ภายในองค์พระมหาปราสาท เพดานพื้นแดง ประดับดาวฉลุไม้ปิดทอง ผนังภายในทั่วไปถือปูน ลงพื้นขาวเขียนลายก้านแย่งดอกไม้เทพนม พระทวารและพระบัญชรภายนอกเขียนลายรดน้ำเป็นลายก้านแย่งใบเทศดอกในพุ่มข้าวบิณฑ์หน้าสิงห์ พระทวารและพระบัญชรภายในเขียนสีเป็นรูปเทวดาถือพระขรรค์ยืนแท่น และเทวดาถือคันศรยืนแท่น

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทใช้เป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีสำคัญตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุขด้านทิศตะวันตก เป็นที่ประดิษฐานพระบรมศพพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระอัครมเหสี เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทรงพระราชอุทิศถวายก่อนถวายพระเพลิง พระที่นั่งองค์นี้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อพุทธศักราช ๒๓๕๓ เป็นครั้งแรกสำหรับการพระบรมศพ นอกจากนี้ในบางโอกาส ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประดิษฐานพระศพพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ในลำดับพระอิสริยยศสมเด็จเจ้าฟ้า หรือเทียบเท่าเป็นกรณีพิเศษ

พระที่นั่งองค์นี้เคยเป็นที่ประดิษฐานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสด็จสวรรคตเมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๘ ผู้ทรงเป็นสมเด็จพระบรมชนกนาถในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ในรัชกาลปัจจุบัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเป็นที่ประดิษฐานพระบรมศพและพระศพ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ซึ่งเสด็จสวรรคตเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๙ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ซึ่งเสด็จสวรรคตเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๘ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ซึ่งเสด็จสวรรคตเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๗ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งเสด็จสวรรคตเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๘ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ซึ่งสิ้นพระชนม์เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๑ และสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ซึ่งสิ้นพระชนม์ในคราวนี้ด้วย

แผนผังภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

๑. พระโกศ
๒. เครื่องราชอิสริยาภรณ์
๓. เครื่องอิสริยยศราชูปโภค
๔. พระฉายาลักษณ์
๕. พระแท่นราชบัลลังก์ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร
๖. พระราชอาสน์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
๗. พระแท่นราชบรรจถรณ์
๘. อาสน์สงฆ์
๙. ธรรมาสน์
๑๐. แท่นพระพิธีธรรม

ก. พระเก้าอี้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และพระวรชายาฯ
ข. พระเก้าอี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ค. พระเก้าอี้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี
ง. พระเก้าอี้พระราชวงศ์ฝ่ายใน
จ. พระเก้าอี้พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้า และฝ่ายใน
ฉ เก้าอี้พระราชนัดดา
ช. ที่นั่งสมาชิกราชสกุล ราชินิกุล
ซ. ที่นั่งเฝ้าฯ คณะองคมนตรี
ฌ. ที่นั่งเฝ้าฯ นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกา คณะรัฐมนตรี
ญ. ที่นั่งเฝ้าฯ คณะทูตานุทูต ผู้แทนฝ่ายกงสุล และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
ฎ. ที่นั่งเฝ้าฯ ผู้ตามเสด็จ

พระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประดิษฐานเหนือพระแท่นแว่นฟ้าทอง ภายใต้เบญจปฎลเศวตฉัตร ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

มุขด้านทิศตะวันตก

ภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มุขด้านทิศตะวันตก เป็นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ภายใต้เบญจปฎลเศวตฉัตร (ฉัตรขาว ๕ ชั้น) ตามพระอิสริยยศสมเด็จเจ้าฟ้า

พระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

พระโกศที่ทรงพระศพนั้นคือ พระโกศทองใหญ่องค์ที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดับพุ่ม เฟื่อง ดอกไม้ไหว และดอกไม้เอว เต็มตามพระอิสริยยศ ทั้งนี้ ธรรมเนียมการประดับตกแต่งพระโกศ โดยปรกติมีลดหลั่นกันเป็นหลายชั้นตามพระเกียรติยศพระบรมศพหรือพระศพ คราวนี้พระราชทานเครื่องประดับพระโกศครบทุกอย่าง ที่ยอดพระโกศประดับพุ่มดอกไม้เพชร ถัดลงมาที่ชั้นกระจังฝาพระโกศประดับดอกไม้เพชร เรียกว่า ดอกไม้ไหว (ใบปรือ) ที่ปากพระโกศโดยรอบห้อยเฟื่องเพชร มีพู่เงินห้อยเป็นระยะทุกมุมทั้ง ๘ มุม ที่เอวพระโกศประดับดอกไม้เพชรเรียกว่า ดอกไม้เอว โดยรอบ

ที่เอวพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพด้านหน้าติดพระภูษาโยงทอดลงมายังพานพระมหากฐินบนเสาบัวกลุ่มซึ่งตั้งอยู่เบื้องหน้า พระภูษาโยงบนพานพระมหากฐินนั้นพับทบกันไว้ เมื่อมีการสดับปกรณ์พระศพ เจ้าพนักงานจะได้คลี่พระภูษาโยงออกไปจนถึงอาสน์สงฆ์ โดยใช้เสาบัวรองรับเป็นระยะ ๆ เพื่อสอดเชื่อมกับพระภูษาโยงอีกสำรับหนึ่งซึ่งทอดไว้บนพานพระมหากฐินที่ต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดไปตามความยาวของอาสน์สงฆ์โดยมีผ้ารองพระภูษาโยงอยู่ชั้นหนึ่ง

พระโกศทองใหญ่ทรงพระศพประดิษฐานเหนือพระแท่นแว่นฟ้าทอง สลักลายดุน ประดับรัตนชาติสีขาว ชั้นพระแท่นตกแต่งด้วยพุ่มแก้ว พุ่มตาดทอง เทียนไฟฟ้า และแจกันปักดอกไม้โลหะสีทอง ที่มุมพระแท่นแว่นฟ้าทองทุกชั้นปักสุวรรณฉัตรและสุวรรณฉัตรคันดาล (คันฉัตรที่มีรูปเป็นมุมฉาก ๒ ทบ) พระแท่นแว่นฟ้าทองที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพนั้นตั้งอยู่บนพระแท่นปิดทองทราย ประดับดอกไม้สดในคูหาโดยรอบพระแท่นทองทราย

รอบพระแท่นทองทรายนั้นแวดล้อมด้วยเครื่องสูงทองแผ่ลวด (ตรึงแผ่นทองฉลุลายผนึกลงไปบนผืนผ้า) ประกอบด้วย ฉัตรชุมสาย ๓ ชั้น ฉัตร ๕ ชั้น ฉัตร ๗ ชั้น บังแทรก และบังสูรย์ตามพระอิสริยยศสมเด็จเจ้าฟ้า

ข้างพระแท่นทองทรายตั้งมณฑปเพลิง เป็นบุษบกบรรจุเทียนไฟฟ้าทั้งซ้ายและขวา

เบื้องหลังพระแท่นทองทราย ตั้งโต๊ะเล็กจำหลักลายปิดทอง ทอดเครื่องเสวยจัดถวายในเครื่องพระสุพรรณภาชน์

ทหารยืนยามถวายพระศพ

สี่มุมที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพตลอด ๑๐๐ วัน แห่งการไว้ทุกข์ในพระราชสำนัก จัดทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ จากกรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ งานพระบรมศพตามราชประเพณีที่มีมาแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยืนยามถวายพระศพมุมละหนึ่งนาย ทหารทั้งสี่นายยืนยามในท่าโรยปืน คือปากลำกล้องปืนชี้ลงพื้น มือทั้งสองวางบนยางรองพานท้ายปืนในลักษณะคว่ำมือขวาทับมือซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อยในอาการสำรวม อนึ่ง มีการจัดทหารจากหน่วยพิเศษ ในระยะ ๗ วันแรก ได้แก่ ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ จากกรมทหารม้าที่ ๑ รักษาพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปฏิบัติหน้าที่ยืนยามถวายพระศพ

ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ยืนยามถวายพระศพ

การประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตามแบบอย่างธรรมเนียมปฏิบัติ เริ่มจากการวัดระยะทิ้งสายดิ่งลงมาจากเพดานตรงกลางหมู่ดาวเพดานสลักลายกลีบบัวหมู่กลางห้องที่สองของมุขตะวันตกลงมาถึงพื้น แล้วจึงลาดพรมแดงเต็มพื้นที่มุขตะวันตกทั้งหมด จากนั้นเชิญพระแท่นทองทรายชั้นแรกทอดเหนือพื้น โดยให้จุดศูนย์กลางของพระแท่นตรงกับสายดิ่ง แล้วเชิญพระแท่นทองทรายชั้นที่ ๒ ทอดเหนือชั้นแรก โดยปฏิบัติเช่นเดียวกับชั้นแรก ลำดับต่อไปจึงเชิญพระแท่นแว่นฟ้าทองทอดเหนือพระแท่นทองทรายอีก ๓ ชั้น โดยให้จุดศูนย์กลางของพระแท่นแว่นฟ้าทองตรงกับสายดิ่งเช่นกัน แล้วจึงเชิญฐานบัวรองรับพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพทอดเหนือพระแท่นแว่นฟ้าทองอีกชั้นหนึ่ง จากนั้น จึงเชิญเบญจปฎลเศวตฉัตรขึ้นแขวนเหนือพระแท่นทั้งปวงโดยใช้ลวดร้อยลงมาจากเพดานตรงจุดทิ้งสายดิ่ง ผูกกับยอดเศวตฉัตรแล้วเชิญขึ้น ลำดับสุดท้ายจึงเชิญพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพขึ้นประดิษฐานเหนือฐานบัว เป็นอันเสร็จการ

เครื่องอิสริยยศราชูปโภคหน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

เครื่องอิสริยยศราชูปโภคและเครื่องราชอิสริยาภรณ์

ที่หน้าพระแท่นทองทราย ตั้งม้าหมู่ปิดทอง ๒ หมู่ หมู่ข้างซ้ายทอดเครื่องประกอบพระอิสริยยศสำหรับสมเด็จเจ้าฟ้าและเครื่องราชูปโภค หมู่ข้างขวาทอดเครื่องราชอิสริยาภรณ์ พร้อมทั้งฉลองพระองค์

หมู่ซ้าย เครื่องอิสริยยศราชูปโภคที่ทอดถวาย ได้แก่

๑. พานพระศรี (พานหมาก) ทองคำลงยา เครื่องพร้อม

๒. พระสุพรรณศรี (กระโถนเล็ก) ทองคำลงยา

๓. หีบพระศรี (หีบหมาก) ทองคำลงยา พร้อมพานรอง

๔. พระคนโททองคำลงยา พร้อมพานรอง

๕. พานเครื่องพระสำอาง พร้อมพระสางวงเดือนกับพระสางเสนียดสอดในซองเยียรบับ และพระกรัณฑ์ทองคำลงยาสำหรับบรรจุเครื่องพระสำอาง

๖. ราวพระภูษาซับพระพักตร์ทองคำลงยา รูปพญานาค ๒ ตน ขนดหางพันเกลียวเป็นเสาราว ผินเศียรไปทางซ้ายและขวาเป็นราวพาด ๒ กิ่ง พร้อมพระภูษาซับพระพักตร์จีบริ้วพาดบนราว ๒ ผืน

๗. พระฉายกรอบทองคำลงยาทำเป็นรูปพญานาคขนดพันกันโดยรอบ บานพระฉายด้านบนเป็นรูปพระมหามงกุฎเปล่งรัศมี

เครื่องอิสริยยศราชูปโภคเหล่านี้สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

อนึ่ง เมื่อถึงการพระราชกุศลออกพระเมรุ ภายหลังจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัปตปฎลเศวตฉัตรเป็นเครื่องเพิ่มเติมพระเกียรติยศแล้ว เจ้าพนักงานได้จัดพานพระศรีสำรับเจ้าฟ้าฝ่ายหน้า มีเครื่องในอันได้แก่ จอก มังสี และพระกรัณฑ์ (ตลับ) เป็นทรงย่อมุม เพิ่มเติมพระเกียรติยศเป็นอย่างเจ้าฟ้าฝ่ายหน้า มาทอดถวายแทนสำรับเดิมซึ่งมีเครื่องในเป็นทรงกลมตามอย่างเจ้าฟ้าฝ่ายใน

เครื่องราชอิสริยาภรณ์หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

หมู่ขวา เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ทอดถวาย ได้แก่

๑. เครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรีบรมราชวงศ์ (ฝ่ายใน)
๒. เครื่องราชอิสริยาภรณ์รัตนวราภรณ์ (ฝ่ายใน)
๓. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า (ฝ่ายใน)
๔. เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก ชั้นสูงสุด มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก
๕. เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎไทย ชั้นสูงสุด มหาวชิรมงกุฎ
๖. เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่สรรเสริญยิ่งดิเรกคุณาภรณ์ ชั้นที่ ๑ ปฐมดิเรกคุณาภรณ์
๗. เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นสิริยิ่งรามกีรติ ลูกเสือสดุดีชั้นพิเศษ
๘. เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ ๖ ชั้นที่ ๑
๙. เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ ๗ ชั้นที่ ๑
๑๐. เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ ๙ ชั้นที่ ๑

พร้อมทั้งทอดฉลองพระองค์เครื่องแบบนายทหารกรมทหารราบที่ ๑๑ รักษาพระองค์ฯ พระยศพลเอก และฉลองพระองค์ห่อผ้าเยียรบับ (ฉลองพระองค์ไหมมัดหมี่สีน้ำเงินแกมแดงและพระภูษาไหมสีแดงที่เคยทรงในการปฏิบัติพระกรณียกิจ)

อนึ่ง ด้วยเหตุที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเป็นนายทหารพิเศษประจำกองพันทหารราบที่ ๓ กรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเข็มราชวัลลภทองคำลงยา ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เชิญมาถวายที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ เมื่อวันพุธที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ และได้เชิญขึ้นกลัดบนฉลองพระองค์ทหารในการพระราชกุศลออกพระเมรุ

นอกจากนี้ ในการพระราชกุศลออกพระเมรุ ได้เชิญฉลองพระองค์เครื่องแบบลูกเสือมาทอดถวายเป็นส่วนเพิ่มเติม ในพระฐานะองค์อุปถัมภิกาคณะลูกเสือแห่งชาติ

พระฉายาลักษณ์ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พระฉายาลักษณ์

ด้านใต้ ประดิษฐานพระฉายาลักษณ์ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ฉายเมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๘ ทรงฉลองพระองค์ลูกไม้และผ้าคลุมพระอังสาสีน้ำเงินเข้ม ซึ่งเป็นสีที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ใช้เป็นสีประจำพระองค์ ประดับเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรีบรมราชวงศ์ (ฝ่ายใน) ซึ่งประกอบด้วย สายสะพายสีเหลืองคล้องตราจุลจักรีที่ทรงสวมจากพระอังสาซ้ายเฉวียงลงทางขวา สายสร้อยจักรีคล้องตรามหาจักรีสวมพระศอ ประดับดาราจักรีบนพระอุระเบื้องซ้าย ที่พระอังสาซ้ายประดับเหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ ๙ ชั้นที่ ๑ ประดับเพชรล้วน ที่ข้อพระกรขวาทรงพระวลัยเพชร พระราชมรดกจากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ผู้เป็นสมเด็จพระบรมอัยยิกาในพระองค์

เหนือกรอบพระฉายาลักษณ์ มีอักษรพระนาม พ.ร. (อักษร พ สีแดง อักษร ร สีขาว ซึ่งเป็นสีสัญลักษณ์อุปมาถึงความมีทั้งพระเดชและพระคุณ) ภายใต้พระชฎามหากฐินรัชกาลที่ ๖ และอุณาโลมเลียนลักษณะเลข ๖ กรอบพระฉายาลักษณ์ประดับด้วยร้อยกรองดอกรัก และดอกไม้สด

เครื่องราชสักการะ

เบื้องหน้าที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ กั้นราชวัติทางมุมข้างเหนือและข้างใต้ ถัดเข้ามาวางเสาบัวกลุ่ม ปิดทองประดับกระจก สำหรับตั้งพุ่มตาดทองทางเบื้องซ้าย และพุ่มตาดเงินทางเบื้องขวา ตรงกลางระหว่างราชวัติ ทอดเครื่องราชสักการะทองคำลงยา พร้อมพระแท่นทรงกราบสำหรับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่หนึ่ง และเครื่องราชสักการะทองคำลงยารอง พร้อมพระแท่นทรงกราบสำหรับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ อีกที่หนึ่ง พร้อมด้วยเครื่องทองน้อย ตรงกลางระหว่างเครื่องราชสักการะทั้งสองที่ ตั้งม้าทองทอดเครื่องทองน้อยสำหรับพระศพทรงธรรม ถัดมามีเครื่องทองน้อยพร้อมพระแท่นทรงกราบ สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ทรงจุดถวายสักการะพระศพ

พวงมาลา

ที่เบื้องหน้า ตลอดจนริมผนังด้านซ้ายและด้านขวาของพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ตั้งขาหยั่งวางพวงมาลา เบื้องหน้าด้านขวา พวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ด้านซ้าย พวงมาลาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

นอกจากนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เชิญพวงมาลาของสมเด็จพระราชาธิบดีและสมเด็จพระราชินีต่างประเทศ พร้อมทั้งพระราชวงศ์กับประมุขต่างประเทศ แขวนบนผนังในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ส่วนพวงมาลาของกระทรวง ทบวง กรม องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน สถาบันการศึกษา โรงเรียน และคณะบุคคลต่าง ๆ เมื่อวางถวายบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทแล้ว เจ้าพนักงานเชิญไปประดับในเขตกำแพงแก้ว

พระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พระราชอาสน์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ธรรมาสน์เทศน์ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

มุขด้านทิศใต้

บนพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ขึ้นประดิษฐาน

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารองค์นี้ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงหล่อขึ้นเนื่องในโอกาสฉลองพระชันษา ๘๐ ปี ณ มณฑลพิธี วังรื่นฤดี สุขุมวิท ๓๘ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๘ เป็นพระพุทธรูปเงิน ปางไสยาสน์ (ปางประจำวันอังคารซึ่งเป็นวันประสูติ)

สี่มุมพระแท่นราชบัลลังก์ตั้งต้นไม้ทอง ต้นไม้เงิน เบื้องหน้าทอดเครื่องนมัสการพานทองสองชั้น สำหรับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงจุดบูชาพระรัตนตรัย พร้อมพระแท่นทรงกราบ

มุขด้านทิศตะวันออก

มุขด้านทิศตะวันออกของพระมหาปราสาท ที่มุมเสาด้านใต้ ลาดพระสุจหนี่ทอดพระราชอาสน์สำหรับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยเครื่องราชูปโภค

แนวผนังด้านเหนือ ตั้งอาสน์สงฆ์หน้าทอง ลาดผ้าขาวตลอด สำหรับพระสงฆ์สวดมนต์ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล และสดับปกรณ์ ที่ต้นอาสน์สงฆ์ตั้งธรรมาสน์แบบสัปคับลงรักปิดทองประดับกระจก (เครื่องสังเค็ดในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) สำหรับพระราชาคณะขึ้นนั่งถวายพระธรรมเทศนา สองข้างธรรมาสน์ตั้งม้าสลักลายปิดทองสำหรับวางเชิงเทียนปักเทียนดูหนังสือเทศน์ทั้งซ้ายและขวา

ปลายสุดมุขด้านทิศตะวันออก ตั้งพระแท่นราชบรรจถรณ์ประดับมุก มีเบญจาผ้าขาวระบายสามชั้น ขลิบทองแผ่ลวด ภายในลาดผ้าขาว มีหมอนอิง สำหรับพระเปรียญ ๔ รูป ขึ้นนั่งสวดธรรมคาถาเมื่อพระราชาคณะถวายเทศน์จบ หน้าพระแท่นราชบรรจถรณ์ ตั้งม้าสลักลายปิดทองรองรับเครื่องบูชากระบะมุก สำหรับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงจุด

พระแท่นราชบรรจถรณ์ประดับมุก ณ มุขด้านทิศตะวันออก
พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พระแท่นราชบรรจถรณ์นี้ เป็นพระแท่นบรรทมที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เจ้าพระยามหาเสนา (บุนนาค) เป็นผู้สร้าง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงสันนิษฐานว่า เป็นฝีมือช่างครูเดียวกันกับพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุก ที่ปรากฏความตามพระราชพงศาวดารว่า โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกหนีไฟออกมาเมื่อคราวเกิดเพลิงไหม้พระที่นั่งอมรินทราภิเษกมหาปราสาท

ระเบียงมุขด้านทิศตะวันออก ชิดราวระเบียงด้านเหนือตั้งโต๊ะสำหรับวางเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรม ชุดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา พัดรองที่ระลึกฯ ผ้ากราบ และย่าม ชิดผนังระหว่างพระทวารทั้งสองตั้งโต๊ะสำหรับวางเครื่องนมัสการ เครื่องถวายสักการะพระศพ และเครื่องประกอบพิธี ที่กลางระเบียงจนถึงราวระเบียงด้านใต้ตั้งเก้าอี้สำหรับพระสงฆ์พักรอก่อนเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

แท่นพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ณ มุขด้านทิศเหนือ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

มุขด้านทิศเหนือ

มุขด้านทิศเหนือของพระมหาปราสาท ใกล้พระทวารทางเข้าออกพระมหาปราสาทซ้ายขวา ตั้งแท่นพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๒ แท่น มีลักษณะเป็นแท่นสลักลายปิดทองประดับกระจก มีเบญจาผ้าขาวระบายสามชั้นขลิบทองแผ่ลวด เพดานห้อยพวงกลาง แต่งด้วยพู่กลิ่นทั้งสี่มุม ผูกม่านสองไขที่เสาทั้งสี่ ตัวแท่นมีราวพนักกั้น ๓ ด้าน เว้นด้านหน้าไว้ขึ้นลง พื้นแท่นลาดผ้าขาว พิงหมอนอิง ๔ ใบที่พนัก และตั้งหีบพระธรรมปักพัดแฉกริมพระแท่นด้านหน้า หน้าแท่นตั้งเครื่องบูชากระบะมุกสำหรับทรงจุดบูชาพระอภิธรรม พระพิธีธรรมที่จะมานั่งประจำแท่นมาจากวัด ๑๐ วัด คือ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดสุทัศนเทพวราราม วัดจักรวรรดิราชาวาส วัดระฆังโฆสิตาราม วัดประยุรวงศาวาส วัดอนงคาราม วัดราชสิทธาราม และวัดบวรนิเวศวิหาร พระพิธีธรรมจะสวดพระอภิธรรมทั้งกลางวันกลางคืน มีกำหนด ๑๐๐ วัน

ตำแหน่งเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

มุขด้านทิศใต้ หลังพระแท่นราชบัลลังก์ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ด้านตะวันตกตั้งพระเก้าอี้บนพระสุจหนี่สำหรับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และพระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พร้อมทั้งพระเก้าอี้สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าและฝ่ายใน ด้านตะวันออกตั้งพระเก้าอี้บนพระสุจหนี่สำหรับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี พร้อมทั้งพระเก้าอี้สำหรับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี พระเก้าอี้สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน

อนึ่ง ในวันพระราชทานน้ำสรงพระศพ เว้นว่างด้านตะวันตกไว้เป็นทางเชิญพระลองทรงพระศพจากพระที่นั่งพิมานรัตยาไปประดิษฐานที่พระแท่นแว่นฟ้าทอง ในวันต่อมาจึงตั้งพระเก้าอี้สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าฝ่ายในเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

มุขด้านทิศตะวันออก ด้านใต้ชิดผนัง ตั้งเก้าอี้สำหรับสมุหราชองครักษ์ เลขาธิการพระราชวัง ราชเลขาธิการ ข้าราชการในพระราชสำนักชั้นผู้ใหญ่ นางสนองพระโอษฐ์ และนางพระกำนัล

มุขด้านทิศเหนือ ตั้งเก้าอี้แบ่งเป็นสามตอน ตอนกลางแถวหน้าเป็นเก้าอี้สำหรับนายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานศาลฎีกา และประธานองค์กรอิสระ ถัดต่อไปเบื้องหลังเป็นเก้าอี้สำหรับรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา ตอนริมชิดผนังด้านตะวันออกจัดเก้าอี้สำหรับองคมนตรีและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ตอนริมชิดผนังด้านตะวันตก จัดเก้าอี้สำหรับคณะทูตานุทูตผู้แทนฝ่ายกงสุล

ณ ศาลาราย พระที่นั่งราชกรัณยสภา พระที่นั่งพิมานรัตยาตั้งเก้าอี้สำหรับพระประยูรญาติพระราชวงศ์ และข้าราชบริพาร เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขด้านทิศใต้ฝั่งตะวันออกตั้งร่มใหญ่

ข้าราชการทั่วไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในปะรำระหว่างศาลาทิมคด และที่ปะรำทั้งสองข้างศาลาทิมคด

พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ในวันที่มีพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ตั้งกองทหารเกียรติยศสำหรับพระศพที่หน้าศาลาทิมคด พร้อมแตรวงประจำกอง วงประโคมสังข์แตร และวงปี่กลองชนะที่พระลานด้านทิศตะวันตกชิดกำแพงแก้ว สำหรับประโคมย่ำยามถวายพระเกียรติยศพระศพ มีวงปี่พาทย์นางหงส์และวงปี่พาทย์พิธีของกรมศิลปากรตั้งในศาลาทิมคดบรรเลงหลังการประโคมย่ำยาม และบรรเลงในพระราชพิธี ส่วนกองทหารเกียรติยศสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมแตรวง ธงประจำกอง ตั้งที่หน้าตึกสำนักราชเลขาธิการ ตรงกับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ศาลาทิมคด จัดเก้าอี้พร้อมโต๊ะปูผ้าขาวสำหรับเป็นที่พักพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์พักรอก่อนเวลาพระราชพิธี

พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขด้านทิศใต้ฝั่งตะวันตก ตั้งปะรำ จัดเก้าอี้พับ สำหรับกองทหารเกียรติยศพระศพ และกองทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ ยืนยามถวายพระศพ พักระหว่างรอผลัดเวร

ภาคที่ ๓

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ และการบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ

ภาคที่ ๓

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ และการบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ

นับแต่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์ เมื่อวันพุธที่ ๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพตามโบราณราชประเพณี ประกอบด้วย การพระราชทานน้ำสรงพระศพ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ และการสวดพระอภิธรรมประจำวัน โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ พระบรมวงศานุวงศ์และพระประยูรญาติของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงปฏิบัติและปฏิบัติแทนพระองค์ จนครบ ๑๐๐ วัน แล้ว ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ พระบรมวงศานุวงศ์ ราชสกุลทุกมหาสาขา ข้าราชบริพาร หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ร่วมเป็นเจ้าภาพในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำสัปดาห์ ตลอดกำหนดการไว้ทุกข์ ๑๐๐ วัน ทั้งยังพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้บรรพชิตจีนนิกาย อนัมนิกาย และคณะบุคคลบำเพ็ญกุศลกงเต๊กถวายพระศพ ตลอดจนพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประชาชนเข้าถวายสักการะพระศพและร่วมโดยเสด็จพระราชกุศลในการทรงฟังพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ได้จนตลอด ๑๐๐ วัน อีกด้วย

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในการพระราชทานน้ำสรงพระศพ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กำหนดการพระราชทานน้ำสรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในวันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๑๗ นาฬิกา ในการนี้ เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานน้ำสรงพระศพ ณ พระที่นั่งพิมานรัตยา และมีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในวันดังกล่าวเป็นวันแรก

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ

ระหว่างวันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม ถึง วันพฤหัสบดี ที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ เป็นกำหนด ๑๐๐ วัน ในงานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กำหนดการบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ ประกอบด้วย การสวดพระอภิธรรม พระราชทานภัตตาหารเช้าและภัตตาหารเพลแด่พระพิธีธรรม ประโคมย่ำยามของวงสังข์แตร วงปี่กลองชนะ และวงปี่พาทย์นางหงส์ เว้นวันศุกร์ ที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ซึ่งเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ แต่ไม่ได้งดการประโคมย่ำยาม

ในการนี้ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประชาชนเข้าถวายสักการะพระศพและฟังพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมได้ทุกวันด้วย เมื่อการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพครบ ๑๐๐ วัน แล้ว สำนักพระราชวังจึงปิดการเข้าถวายสักการะพระศพ

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ

การพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี กำหนดกระทำทุก ๗ วัน ๑๕ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน วาระละ ๒ วัน วันแรกในเวลาเย็น พระสงฆ์ ๓๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ สวดพระธรรมคาถาและสดับปกรณ์ ในวันรุ่งขึ้น (เวลาเช้า) พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อนสวดถวายพรพระและรับพระราชทานฉันเพล มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ สวดพระธรรมคาถา และสดับปกรณ์ จากนั้น พระสงฆ์ ๘๖ รูป เท่าพระชันษาสดับปกรณ์เป็นเช่นนี้ ในการสิ้นพระชนม์บรรจบครบ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ส่วนการสิ้นพระชนม์บรรจบ ๑๕ วัน มีพระธรรมเทศนาเฉพาะวันต้นเท่านั้น ส่วนการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายภัตตาหารเช้าและการสวดพระอภิธรรมตลอดทั้งวันยังคงมีตามปรกติ ทั้งนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติแทนพระองค์ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายภัตตาหารเช้าแด่พระพิธีธรรม และการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมในเวลา ๑๙ นาฬิกา ของวันพระราชพิธีทั้ง ๔ วาระดังกล่าว เหมือนเช่นทุกวันตามกำหนดการประจำวัน ๑๐๐ วัน

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร เมื่อสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์บรรจบครบ ๗ วัน ซึ่งตรงกับวันอังคาร ที่ ๒ และวันพุธ ที่ ๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ คำว่า **สัตตม** มาจากคำว่า **สตฺตม** มีความหมายว่า ครบ ๗ เมื่อเติมคำว่า **วาร** (วา-ระ) จึงมีความหมายว่า ครบ ๗ วัน

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวาร เมื่อสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์บรรจบครบ ๑๕ วัน ซึ่งตรงกับวันพุธ ที่ ๑๐ และวันพฤหัสบดี ที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ คำว่า **ปัณรสม** มาจากคำว่า **ปณฺณรสม** มีความหมายว่า ครบ ๑๕ วัน

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวาร เมื่อสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์บรรจบครบ ๕๐ วัน ซึ่งตรงกับวันพุธ ที่ ๑๔ และวันพฤหัสบดี ที่ ๑๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ คำว่า **ปญฺญาสม** มีความหมายเดียวกันกับ **ปณฺณาสม** คือ ครบ ๕๐ วัน

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวาร เมื่อสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์บรรจบครบ ๑๐๐ วัน ซึ่งตรงกับวันพฤหัสบดี ที่ ๓ และวันศุกร์ ที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ คำว่า **สตม** (สะ-ตะ-มะ) มีความหมายเดียวกับ **สตมาห** (สะ-ตะ-มา-หะ) คือ ครบ ๑๐๐ วัน

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำสัปดาห์

ตามโบราณราชประเพณี กำหนดให้วันที่ตรงกับวันสิ้นพระชนม์เป็นวันทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำทุกสัปดาห์ หรือทุกสัตตมวาร ในการนี้สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์ในเย็นวันพุธ ที่ ๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กำหนดการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพทุกวันพุธ จนครบ ๑๐๐ วัน ในการนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระบรมวงศานุวงศ์ ราชสกุลทุกมหาสาขา ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน องค์กรและคณะบุคคล ร่วมเป็นเจ้าภาพโดยเสด็จพระราชกุศลได้ทุกวันพุธ เริ่มแต่วันพุธ ที่ ๑๗ สิงหาคม ถึงวันพุธ ที่ ๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ มีกำหนดการดังนี้ ในเวลาเพล มีการบำเพ็ญพระกุศลและกุศลถวายพระศพโดยเจ้าภาพร่วม การสวดพระพุทธมนต์โดยพระสงฆ์ ๑๐ รูป มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ รับพระราชทานฉันภัตตาหารเพล สดับปกรณ์ และถวายอนุโมทนา ในเวลาค่ำ มีการบำเพ็ญพระกุศลโดยเสด็จพระราชกุศลและกุศลสวดพระอภิธรรมถวายพระศพโดยเจ้าภาพร่วม พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมสดับปกรณ์ และถวายอนุโมทนา

อนึ่ง นอกเหนือจากเวลาดังกล่าว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระบรมวงศานุวงศ์ทรงปฏิบัติและปฏิบัติแทนพระองค์ ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวันที่พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมวันละ ๗ รอบ และพระพิธีธรรมรับพระราชทานฉัน เป็นปรกติ

พิธีบำเพ็ญกุศลกงเต๊กถวายพระศพ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คณะบรรพชิตจีนนิกาย อนัมนิกาย องค์กร ได้แก่ มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งและวชิราวุธวิทยาลัย และคณะบุคคล ได้แก่ นายเจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลกงเต๊กถวายพระศพ หลังจากพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวารแล้ว เพื่อถวายเป็นพระกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และเป็นการสืบทอดราชประเพณีที่เริ่มมาแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การบำเพ็ญกุศลถวายพระศพหลังการสิ้นพระชนม์ครบ ๑๐๐ วัน

เมื่อการบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี บรรจบครบ ๑๐๐ วัน แล้ว สำนักพระราชวังได้ปิดการเข้าถวายสักการะพระศพ ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระประยูรญาติ และข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี บำเพ็ญกุศลถวายในวันพุธสุดท้ายของเดือนมกราคม ถึงเดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ รวม ๓ ครั้ง คือ วันพุธ ที่ ๒๕ มกราคม วันพุธ ที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ และวันพุธ ที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กำหนดการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประจำวัน ประจำสัปดาห์ และพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร (๗ วัน) พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวาร (๑๕ วัน) พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวาร (๕๐ วัน) และพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวาร (๑๐๐ วัน) และบำเพ็ญกุศลกงเต๊ก มีรายละเอียดดังนี้

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน

นับแต่วันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กำหนดการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประจำทุกวัน จนครบ ๑๐๐ วัน ในวันพฤหัสบดี ที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์เสด็จพระราชดำเนินและเสด็จไปทรงปฏิบัติแทนพระองค์ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล สดับพระธรรมเทศนา พระราชทานฉันแด่พระพิธีธรรม สดับพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม และทอดผ้าสดับปกรณ์ ตลอดจนการประโคมย่ำยาม ดังนี้

เวลา ๐๖.๐๐ นาฬิกา ประโคมย่ำยาม และพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม
เวลา ๐๗.๐๐ นาฬิกา พระพิธีธรรมรับพระราชทานฉันเช้า
เวลา ๐๙.๐๐ นาฬิกา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม
เวลา ๑๑.๐๐ นาฬิกา พระพิธีธรรมรับพระราชทานฉันเพล
เวลา ๑๒.๐๐ นาฬิกา ประโคมย่ำยาม และพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม
เวลา ๑๕.๐๐ นาฬิกา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม
เวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา ประโคมย่ำยาม และวงปี่พาทย์ไม้นวมของกรมศิลปากรบรรเลงและขับร้อง
เวลา ๑๙.๐๐ นาฬิกา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม
เวลา ๒๑.๐๐ นาฬิกา ประโคมย่ำยาม และพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม
เวลา ๒๔.๐๐ นาฬิกา ประโคมย่ำยาม และพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

ทั้งนี้ งดการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพในวันที่มีพระราชพิธีสำคัญประจำปี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งตลอดระยะเวลาของการบำเพ็ญพระราชกุศลประจำวันจนถึงวันพระราชทานเพลิงพระศพ มีงดเว้นเพียงวันเดียวคือวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ วันศุกร์ ที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

การตั้งแต่งในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน

การตั้งแต่งเพิ่มเติมจากการประดิษฐานพระศพ *(ดูเรื่องการประดิษฐานพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท)* เฉพาะในวันที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระบรมวงศ์เสด็จพระราชดำเนินและเสด็จไปทรงปฏิบัติแทนพระองค์ ที่เบื้องหน้าพระแท่นราชบัลลังก์ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตรซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เยื้องไปทางเบื้องซ้าย ลาดพระสุจหนี่ ทอดเครื่องนมัสการกระบะทองถมเครื่องห้าบูชาพระรัตนตรัยบนม้าสูงจำหลักลายปิดทอง พร้อมพระแท่นทรงกราบสำหรับพระบรมวงศ์ ที่หน้าพระแท่นทองทรายประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพเยื้องไปทางเบื้องขวา ลาดพระสุจหนี่ ทอดเครื่องทองน้อยบนม้าสูงจำหลักลายปิดทอง พร้อมพระแท่นทรงกราบสำหรับพระบรมวงศ์ถวายสักการะพระศพ

การตั้งแต่งเครื่องสักการะ และเครื่องนมัสการ พร้อมพระแท่นทรงกราบสำหรับพระบรมวงศ์

ในกรณีที่พระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์ เสด็จพระราชดำเนินและเสด็จพร้อมกันหลายพระองค์ ทอดเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระศพบนม้าสูงจำหลักลายปิดทอง พร้อมพระแท่นทรงกราบ ถัดจากพระแท่นทรงกราบของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยทอดเป็นแถวตามลำดับพระราชอิสริยยศจากซ้ายไปขวา

ข้างพระราชอาสน์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เยื้องไปทางมุขด้านทิศใต้ ลาดพระสุจหนี่ ทอดพระเก้าอี้ พร้อมโต๊ะเคียง สำหรับพระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์ตามพระราชอิสริยยศ

การตั้งแต่งเครื่องราชสักการะ และเครื่องนมัสการ พร้อมพระแท่นทรงกราบสำหรับพระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์
เป็นการส่วนพระองค์ซึ่งเสด็จพระราชดำเนิน และเสด็จพร้อมกันหลายพระองค์

การตั้งแต่งเครื่องราชสักการะ และเครื่องนมัสการ พร้อมผ้ากราบสำหรับพระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้าหรือบุคคลสามัญชน
ซึ่งปฏิบัติเป็นประธานในกำหนดการประจำวัน และโต๊ะวางสำรับภัตตาหารพระพุทธรูปประจำ
พระชนมวารสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

การตั้งแต่งเพิ่มเติมจากการประดิษฐานพระศพเฉพาะในวันที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้าจนถึงประธานในพิธีที่เป็นสามัญชนปฏิบัติแทนพระองค์ ที่เบื้องหน้าเครื่องนมัสการพานทองสองชั้นเยื้องไปทางพระราชอาสน์ปูผ้ากราบแพรน้ำเงินแดง ตั้งเครื่องนมัสการกระบะมุกเครื่องห้าบูชาพระรัตนตรัยบนม้าเตี้ยจำหลักลายปิดทอง สำหรับผู้เป็นประธานทรงจุดหรือจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร แล้วทรงกราบราบหรือกราบราบ ส่วนที่หน้ามณฑลที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพมุขด้านทิศตะวันตก ปูผ้าแพรน้ำเงินแดง ตั้งเครื่องทองน้อยบนม้าเตี้ยจำหลักลายปิดทอง สำหรับผู้เป็นประธานทรงจุดหรือจุดธูปเทียนถวายสักการะพระศพ แล้วทรงกราบราบหรือกราบราบเช่นเดียวกัน

ในการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชบัญชาให้คลุมพระแท่นทรงกราบของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ด้วยผ้าเยียรบับเช่นเดียวกับพระราชอาสน์ เพื่อเป็นที่สังเกตว่าเป็นพระแท่นสำหรับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงกราบ ซึ่งมิได้เสด็จพระราชดำเนินในเวลานั้น เป็นระเบียบพิธีที่ได้พระราชทานกำหนดขึ้นในการครั้งนี้เป็นครั้งแรกเพื่อความเข้าใจในการปฏิบัติแก่ผู้มาถวายสักการะพระศพ

พระแท่นทรงกราบคลุมด้วยผ้าเยียรบับ

อนึ่ง ในระหว่างการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพตลอดระยะเวลา ๑๐๐ วัน เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังได้ทำความสะอาดพระที่นั่งทุกองค์ที่เกี่ยวข้อง และบริเวณโดยรอบพระที่นั่งเป็นประจำ โดยใช้เวลาสั้น ๆ ก่อนการสวดพระอภิธรรมแต่ละรอบ ในระหว่างนั้นจะปิดพระทวารพระที่นั่งชั่วคราว นอกจากนั้น หากพบว่าอุปกรณ์ต่าง ๆ หรือดอกไม้มีสีหมองลง จะซ่อมแซมและเปลี่ยนทันที ตลอดทั้งทำความสะอาดอุปกรณ์และเครื่องประกอบพระราชพิธีให้สดใสอยู่เสมอ

การตั้งร่มขนาดใหญ่ตามเส้นทางเดินและที่ตั้งเก้าอี้นอกปะรำ

นอกจากนี้ ในช่วงเวลาการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพตลอดระยะเวลา ๑๐๐ วัน เป็นฤดูฝน มีฝนตกหนักเกือบทุกวัน เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจึงต้องทำความสะอาด และใช้ไม้ติดแถบยางรีดน้ำฝนออกจากพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทอย่างเร่งด่วน ทั้งในระหว่างที่ฝนยังโปรยปรายอยู่และหลังจากฝนหยุดตกแล้ว เร่งทำความสะอาดลาดพระบาท บันได ราวจับ และเช็ดพรมภายในพระที่นั่งให้แห้ง เตรียมร่มบริการรับส่งผู้มาฟังพระอภิธรรม และผู้มาถวายสักการะพระศพบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตั้งร่มขนาดใหญ่เป็นระยะ ๆ ในเส้นทางเดิน และที่ตั้งเก้าอี้นอกปะรำ

เจ้าพนักงานเปลี่ยนดอกไม้สด ปรับแต่งเครื่องประกอบพิธี และดูแลความเรียบร้อย

การจัดสำรับภัตตาหารถวายพระพุทธรูปและเครื่องสังเวยถวายพระศพประจำวัน

สำรับภัตตาหารถวายพระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ตั้งโต๊ะเตี้ยจำหลักลายปูผ้าขาว ทางด้านขวาของพระแท่นราชบัลลังก์ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตรที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร เป็นที่วางสำรับภัตตาหารถวายพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ประจำวันทั้งเวลาเช้าและเวลาเพล

เครื่องสังเวยถวายพระศพ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งเครื่องสังเวยคาวหวานถวายพระศพ โดยให้เจ้าพนักงานจัดสำรับเครื่องพระสุพรรณภาชน์เชิญไปถวายพระศพเป็นประจำทุกวัน วันละ ๓ เวลา เช้า กลางวัน และเย็น จนถึงพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ โดยตั้งโต๊ะเตี้ยจำหลักลายปิดทองลาดสักหลาดน้ำเงินขลิบเงินสำหรับทอดเครื่องพระสุพรรณภาชน์ที่ด้านหลังพระโกศพระศพชิดพระแท่นทองทราย ในระยะกึ่งกลางระหว่างพระทวารทั้งสอง ประกอบด้วยโถกระยาเสวยพร้อมพานรองโต๊ะเงินวางชามฝาบรรจุพระกระยาหารคาว โต๊ะเงินวางชามฝาบรรจุพระกระยาหารหวาน พระสุธารสกาแฟ

และพระสุธารสน้ำหวานแดง-เขียวที่เคยโปรด การตั้งเครื่องสังเวยนั้นเจ้าพนักงานพิธีการเป็นผู้เชิญเครื่องถวายบังคม ๓ คาบ ทั้งเมื่อเชิญมาตั้งและเมื่อถอนเครื่องสังเวยออกก่อนทุกครั้ง ทั้งนี้ เมื่อพ้นกำหนด ๑๐๐ วัน เจ้าพนักงานได้ย้ายโต๊ะหลังพระแท่นทองทราย พร้อมการตั้งเครื่องสังเวยพระศพมาไว้เบื้องหน้าพระแท่นทองทรายแทน

การประโคมย่ำยาม

การประโคมย่ำยามพระศพเป็นประจำทุกวันเริ่มแต่การพระราชทานน้ำสรงพระศพ และประโคมตามเวลาที่กำหนดไปจนครบ ๑๐๐ วัน เป็นโบราณราชประเพณีที่เป็นสัญญาณให้ผลัดเปลี่ยนเวรการปฏิบัติและถวายเป็นพระเกียรติยศอีกด้วย โดยประโคมย่ำยามทุก ๓ ชั่วโมง ตลอดทั้งวันทั้งคืน ได้แก่ เวลา ๓ นาฬิกา ๖ นาฬิกา ๙ นาฬิกา ๑๒ นาฬิกา ๑๕ นาฬิกา ๑๘ นาฬิกา ๒๑ นาฬิกา และ ๒๔ นาฬิกา

ในการบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัณณวดี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประโคมย่ำยามวันละ ๕ เวลา ได้แก่ เวลา ๖ นาฬิกา ๑๒ นาฬิกา ๑๘ นาฬิกา ๒๑ นาฬิกา และ ๒๔ นาฬิกา การประโคมย่ำยามเพียง ๕ เวลา เป็นพระราชประเพณีใหม่ ในรัชกาลปัจจุบันจะแตกต่างจากการประโคมย่ำยามในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพในอดีต คือ งดการประโคมย่ำยามในเวลา ๓ นาฬิกา ๙ นาฬิกา และเวลา ๑๕ นาฬิกา เริ่มประโคมย่ำยามหลังการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมวันแรกในวันพฤหัสบดีที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ในเวลา ๒๑ นาฬิกา ทั้งนี้มิได้เว้นการประโคมในวันที่งดการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน เว้นแต่งดการบรรเลงและขับร้องด้วยวงปี่พาทย์ไม้นวมของกรมศิลปากรในวันบำเพ็ญกุศลกงเต๊กเท่านั้น

การประโคมย่ำยาม ประกอบด้วยวงประโคมของสำนักพระราชวัง และวงประโคมของกรมศิลปากร

วงประโคมของสำนักพระราชวัง เป็น**วงสังข์แตร** และ**วงปี่กลองชนะ** ตั้งแถวที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านในตามแนวกำแพงแก้วด้านทิศตะวันตก ซึ่งเจ้าพนักงานตั้งปะรำกันฝนไว้พร้อม ส่วนวงประโคมของกรมศิลปากรเป็นวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องคู่ ตั้งที่ศาลาทิมคดหลังตะวันตก แต่หากเป็นวันพระราชพิธี และการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ วงประโคม (เฉพาะวงสังข์แตร) จะตั้งแถวที่ด้านทิศเหนือผินหน้าเข้าหาพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท วงประโคมแต่ละวงมีองค์ประกอบ ดังนี้

วงประโคมของสำนักพระราชวัง ประโคมโดยเจ้าหน้าที่งานเครื่องสูงและกลองชนะ ***วงสังข์แตร*** ประกอบด้วย สังข์ ๑ นาย แตรงอน ๖ นาย แตรฝรั่ง ๘ นาย เจ้าพนักงานประโคมแต่งกายด้วยเสื้อปัสตูแดง ที่ขอบเสื้อและแขนขลิบดิ้นทอง กางเกงปัสตูแดง ที่ชายกางเกงขลิบด้วยผ้าสีเหลือง ๒ แถว สวมหมวกปัสตูแดงขลิบขอบหมวกด้วยดิ้นทองห้อยพู่ขาวที่ชายหมวก วงสังข์แตรประโคมเพลงสำหรับบท ***วงปี่กลองชนะ*** ประกอบด้วย ปี่ไฉน ๒ นาย (ผลัดเปลี่ยน) เปิง ๑ นาย กลองชนะแดงลายทอง ๒๐ นาย เจ้าพนักงานประโคมปี่ไฉนและเปิง ทั้ง ๓ นาย แต่งกายด้วยเสื้อเข้มขาบไหมสีแดงยกลายสีส้ม ขลิบขอบเสื้อ วงต้นแขน และปลายแขนด้วยดิ้นเงิน คาดเข็มขัดแถบเงิน หัวเข็มขัดเงินครุฑทอง กางเกงมัสรู่ไหมแดงยกลายทางตามแนวบนล่างสีเหลืองที่ขอบชายกางเกงใช้ผ้าลายขวางตัดสวมหมวกตาดทองทรงประพาสยอดจุกขลิบลายด้วยดิ้นทอง เจ้าพนักงานประโคมกลองชนะแดงลายทอง แต่งกายด้วยเสื้อและกางเกงปัสตูแดง ขลิบชายแขนและชายกางเกง ๒ แถว ด้วยผ้าสีเหลือง สวมหมวกกลีบลำดวนสีแดงขลิบลายด้วยผ้าสีทอง วงปี่กลองชนะประโคมเพลงพญาโศกลอยลม

วงประโคม วงสังข์แตร และวงปี่กลองชนะ

ในการประโคมย่ำยามของสำนักพระราชวัง วงสังข์แตรประโคมเพลงสำหรับบท วงปี่กลองชนะประโคมเพลงพญาโศกลอยลม ทั้งสองวงสลับกันบรรเลงโดยเริ่มด้วยวงสังข์แตรประโคมเพลงสำหรับบทจบแล้ว วงปี่กลองชนะประโคมเพลงพญาโศกลอยลม วงสังข์แตรประโคมเพลงสำหรับบทครั้งที่ ๒ จบแล้ว วงปี่กลองชนะประโคมเพลงพญาโศกลอยลมครั้งที่ ๒ และวงสังข์แตรประโคมอีกครั้ง เป็นการจบการประโคมของสำนักพระราชวัง รวมเวลาประมาณ ๑๕ นาที

อนึ่ง ในการพระราชพิธีและการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระศพ วงประโคมสังข์แตรยังมีหน้าที่ในการประโคมตามขั้นตอนของพระราชพิธีและพิธี โดยจะเริ่มประโคมเป็นสัญญาณขึ้นก่อนแล้ววงปี่พาทย์พิธีจึงเริ่มบรรเลงเพลงตามขั้นตอนของพระราชพิธีนั้น ๆ (การแต่งกายแต่งตามหมายกำหนดการของงานพระราชพิธีนั้น)

ชาวพนักงานประโคมย่ำยาม

วงปี่พาทย์นางหงส์

วงประโคมของกรมศิลปากร เป็นวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องคู่ ประกอบด้วย ปี่ชวา ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ฉิ่ง และกลองทัด โดยประโคมต่อจากวงประโคมของสำนักพระราชวัง ผู้บรรเลงแต่งกายเครื่องแบบข้าราชการชุดปรกติขาวไว้ทุกข์ ***วงประโคม*** (วงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องคู่) ของกรมศิลปากร ประโคมเพลงเรื่องนางหงส์ ประกอบด้วย เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน เพลงสาวสอดแหวน เพลงกระบอกทอง เพลงคู่แมลงวันทอง และเพลงแมลงวันทอง ใช้เวลาประมาณ ๑๐ นาที

การบรรเลงปี่พาทย์พิธี

นอกจากการบรรเลงในการประโคมย่ำยามแล้ว ยังมีวงปี่พาทย์พิธี บรรเลงตามขั้นตอนของงานพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ และการบำเพ็ญกุศลถวายพระศพควบคู่กับวงสังข์แตร ดังนี้

วงปี่พาทย์พิธี ประกอบด้วย ปี่ใน ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ตะโพน และฉิ่ง เพลงที่บรรเลงในงานพระราชพิธีทั่วไป ได้แก่ เพลงช้า เพลงสาธุการ และเพลงกราวรำ

การบรรเลงปี่พาทย์ในระหว่างพระพิธีธรรมรับพระราชทานฉัน

นอกจากบรรเลงตามขั้นตอนของงานพระราชพิธีแล้ว วงปี่พาทย์พิธีได้ปรับเปลี่ยนมาบรรเลงเพลงฉิ่งพระฉันเช้า และเพลงฉิ่งพระฉันเพล ตามลำดับดังนี้

บรรเลงเพลงฉิ่งพระฉันเช้า ในขณะพระพิธีธรรมรับพระราชทานฉันเช้า เพลงฉิ่งพระฉันเช้า ประกอบด้วย เพลงต้นเพลงฉิ่ง เพลงสร้อยเพลงฉิ่ง เพลงสามเส้า เพลงจระเข้ขวางคลอง เพลงถอยหลังเข้าคลอง เพลงท้ายถอยหลังเข้าคลอง เพลงฉิ่งพระฉัน เพลงฉิ่งนอก เพลงฉิ่งกลาง เพลงฉิ่งใหญ่ เพลงฉิ่งเล็ก เพลงฉิ่งสนาน เพลงฉิ่งชั้นเดียว และจบด้วยรัวเพลงฉิ่ง

บรรเลงเพลงฉิ่งพระฉันเพล ในขณะพระสงฆ์ในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพรับพระราชทานฉันเพล เพลงฉิ่งพระฉันเพล ประกอบด้วย เพลงกระบอก เพลงแมลงวันทอง เพลงกระบอกทอง เพลงตะท่าล่า เพลงท่าน้ำ เพลงฟองน้ำ เพลงฝั่งน้ำ เพลงมีลม เพลงคลื่นกระทบฝั่ง เพลงทะเลบ้า เพลงลอยถาด เพลงพระยาพายเรือ เพลงมัดตีนหมู เพลงแขกนกกิ้งโครง และจบด้วยรัวเพลงฉิ่ง

อนึ่ง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี มีพระราชบัญชาให้จัดการบรรเลงและขับร้องด้วยวงปี่พาทย์ไม้นวมของกรมศิลปากรเป็นพิเศษต่อจากการประโคมย่ำยามในเวลา ๑๘ นาฬิกา โดยบรรเลงและขับร้องเพลงในบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มตั้งแต่วันอังคาร ที่ ๑๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ จนถึงวันพุธ ที่ ๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ เพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่ทรงมีต่อการดนตรี และนาฏศิลป์ ทั้งนี้ งดการบรรเลงและขับร้องเฉพาะวันที่มีพิธีกงเต๊กต่อเนื่องถึงเวลาเย็น คือวันพฤหัสบดี ที่ ๖ และวันศุกร์ ที่ ๑๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

รายชื่อเพลงและบทพระราชนิพนธ์ ในการบรรเลงและขับร้อง โดยวงปี่พาทย์ไม้นวม ในพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน

วัน เดือน ปี	ชื่อนักร้อง	ชื่อเพลง	ชื่อเรื่อง
๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางนิรมล มั่นวิชาชัย	เพลงวิลันดาโอด	หนามยอกเอาหนามบ่ง
๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางนิษา ถนอมรูป	เพลงแขกหวน	สาวิตรี
๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางสุกัญญา กุลวราภรณ์	เพลงกาเรียนทอง	ศกุนตลา
๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางสาวกานต์สินี สังเวียนทอง	เพลงลมพัดชายเขา	ปล่อยแก่
๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางสุภางค์พักตร์ แก้วกระหนก	เพลงแขกหนัง	วิวาหพระสมุท
๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางสาววันเพ็ญ จิตตรง	เพลงทองย่อน	ท้าวแสนปม
๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔	นายกัญจนปกรณ์ แสดงหาญ	เพลงสมารัง	พระร่วง
๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางสาววันเพ็ญ จิตตรง	เพลงฝรั่งควง	หนามยอกเอาหนามบ่ง
๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางศิริญาณี กิ่มเปี่ยม	เพลงสร้อยเพลง	ท้าวแสนปม
๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางสาวภมรรัตน์ โพธิสัตว์	เพลงเขมรโพธิสัตว์	พระร่วง
๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางสาวกานต์สินี สังเวียนทอง	เพลงฝรั่งควง	ปล่อยแก่
๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางสุภางค์พักตร์ แก้วกระหนก	เพลงสดายงแปลง	สาวิตรี
๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางนิรมล มั่นวิชาชัย	เพลงเขนง	ศกุนตลา
๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางนิษา ถนอมรูป	เพลงมุ่ล่ง	สาวิตรี
๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๔	นายกิตติคุณ อยู่เจริญ	เพลงตวงพระธาตุ	วังตี่
๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๔	นางสุภางค์พักตร์ แก้วกระหนก	เพลงลมพัดชายเขา	พระร่วง
๑ กันยายน ๒๕๕๔	นางสาววันเพ็ญ จิตตรง	เพลงขึ้นพลับพลา	ปล่อยแก่
๒ กันยายน ๒๕๕๔	นางสุภางค์พักตร์ แก้วกระหนก	เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า	สาวิตรี
๓ กันยายน ๒๕๕๔	นางสาวภมรรัตน์ โพธิสัตว์	เพลงทองย่อน	ปล่อยแก่
๔ กันยายน ๒๕๕๔	นางนิรมล มั่นวิชาชัย	เพลงเจ้าเซ็น	สาวิตรี
๕ กันยายน ๒๕๕๔	นายกำจรเดช สดแสงจันทร์	เพลงพราหมณ์เข้าโบสถ์	ศกุนตลา
๖ กันยายน ๒๕๕๔	นางสุกัญญา กุลวราภรณ์	เพลงสามเส้า	วิวาหพระสมุท
๗ กันยายน ๒๕๕๔	นายกัญจนปกรณ์ แสดงหาญ	เพลงตะนาวแปลง	วิวาหพระสมุท
๘ กันยายน ๒๕๕๔	นายกำจรเดช สดแสงจันทร์	เพลงแขกมอญ	ศกุนตลา
๙ กันยายน ๒๕๕๔	นางสุภางค์พักตร์ แก้วกระหนก	เพลงขอมกล่อมลูก	พระร่วง
๑๐ กันยายน ๒๕๕๔	นางนิษา ถนอมรูป	เพลงสร้อยเพลง	พระร่วง
๑๑ กันยายน ๒๕๕๔	นางสาววันเพ็ญ จิตตรง	เพลงสามเส้า	พระร่วง

วัน เดือน ปี	ชื่อนักร้อง	ชื่อเพลง	ชื่อเรื่อง
๑๒ กันยายน ๒๕๕๔	นางสาวภมรรัตน์ โพธิสัตว์	เพลงเขมรพายเรือ	พระร่วง
๑๓ กันยายน ๒๕๕๔	นายกิตติคุณ อยู่เจริญ	เพลงสดายง	เวนิสวาณิช
๑๔ กันยายน ๒๕๕๔	นายกัญจนปกรณ์ แสดงหาญ	เพลงอาถรรพ์	ศกุนตลา
๑๕ กันยายน ๒๕๕๔	นายกำจรเดช สดแสงจันทร์	เพลงลาวสมเด็จ	หนามยอกเอาหนามบ่ง
๑๖ กันยายน ๒๕๕๔	นางนิษา ถนอมรูป	เพลงเขมรปากท่อ	พระร่วง
๑๗ กันยายน ๒๕๕๔	นางสาวกานต์สินี สังเวียนทอง	เพลงเวศุกรรม	ท้าวแสนปม
๑๘ กันยายน ๒๕๕๔	นางสาววันเพ็ญ จิตตรง	เพลงสะสม	พระร่วง
๑๙ กันยายน ๒๕๕๔	นายกิตติคุณ อยู่เจริญ	เพลงขอมทรงเครื่อง	พระร่วง
๒๐ กันยายน ๒๕๕๔	นางสุภางค์พักตร์ แก้วกระหนก	เพลงแขกสาหร่าย	ตามใจท่าน
๒๑ กันยายน ๒๕๕๔	นางสุกัญญา กุลวราภรณ์	เพลงมุ่ลง่	ท้าวแสนปม
๒๒ กันยายน ๒๕๕๔	นางศิริญาณี กิ่มเปี่ยม	เพลงแขกต่อยหม้อ	ศกุนตลา
๒๓ กันยายน ๒๕๕๔	นางนิษา ถนอมรูป	เพลงสาลิกาเขมร	ท้าวแสนปม
๒๔ กันยายน ๒๕๕๔	นางสุภางค์พักตร์ แก้วกระหนก	เพลงอาถรรพ์	ท้าวแสนปม
๒๕ กันยายน ๒๕๕๔	นางสาวกานต์สินี สังเวียนทอง	เพลงโยนดาบ	ท้าวแสนปม
๒๖ กันยายน ๒๕๕๔	นางสาวภมรรัตน์ โพธิสัตว์	เพลงสุดาสวรรค์	ปล่อยแก่
๒๗ กันยายน ๒๕๕๔	นายกำจรเดช สดแสงจันทร์	เพลงลีลากระทุ่ม	ท้าวแสนปม
๒๘ กันยายน ๒๕๕๔	นางสุกัญญา กุลวราภรณ์	เพลงลีลากระทุ่ม	พระร่วง
๒๙ กันยายน ๒๕๕๔	นายกัญจนปกรณ์ แสดงหาญ	เพลงเขนง	พระร่วง
๓๐ กันยายน ๒๕๕๔	นางสาววันเพ็ญ จิตตรง	เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า	ท้าวแสนปม
๑ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางนิษา ถนอมรูป	เพลงสามไม้ใน	ศกุนตลา
๒ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายกำจรเดช สดแสงจันทร์	เพลงคลื่นกระทบฝั่ง	วิวาหพระสมุท
๓ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายกิตติคุณ อยู่เจริญ	เพลงฟ้าคะนอง	สาวิตรี
๔ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางสุภางค์พักตร์ แก้วกระหนก	เพลงทองย่อน	ศกุนตลา
๕ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางสาวภมรรัตน์ โพธิสัตว์	เพลงมุ่ลง่	ศกุนตลา
๖ ตุลาคม ๒๕๕๔	*มีพิธีกงเต๊ก*		
๗ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายกำจรเดช สดแสงจันทร์	เพลงขอมกล่อมลูก	ศกุนตลา
๘ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางสุกัญญา กุลวราภรณ์	เพลงบังใบ	สาวิตรี
๙ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายกิตติคุณ อยู่เจริญ	เพลงสาริกาเขมร	สาวิตรี
๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางสุภางค์พักตร์ แก้วกระหนก	เพลงหรุ่ม	สาวิตรี
๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางนิษา ถนอมรูป	เพลงสะสม	สาวิตรี
๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายกัญจนปกรณ์ แสดงหาญ	เพลงสิงโต	สาวิตรี

วัน เดือน ปี	ชื่อนักร้อง	ชื่อเพลง	ชื่อเรื่อง
๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางสาววันเพ็ญ จิตตรง	เพลงกล่อมนารี	สาวิตรี
๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔	*มีพิธีกงเต๊ก*		
๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางสาวกานต์สินี สังเวียนทอง	เพลงสร้อยสนตัด	ศกุนตลา
๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางสาวภมรรัตน์ โพธิสัตว์	เพลงแขกไทร	สาวิตรี
๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายกำจรเดช สดแสงจันทร์	เพลงต้นเพลงยาว	สาวิตรี
๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางสุกัญญา กุลวราภรณ์	เพลงขวัญอ่อน	ศกุนตลา
๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางสาววันเพ็ญ จิตตรง	เพลงจำปาทองเทศ	สาวิตรี
๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางสุภางค์พักตร์ แก้วกระหนก	เพลงแป๊ะ	สาวิตรี
๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางสุภางค์พักตร์ แก้วกระหนก	เพลงพัดชา	สาวิตรี
๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายกัญจนปกรณ์ แสดงหาญ	เพลงแปดบท	สาวิตรี
๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางสาวภมรรัตน์ โพธิสัตว์	เพลงคลื่นกระทบฝั่ง	สาวิตรี
๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๔	นางสุภางค์พักตร์ แก้วกระหนก	เพลงต่อยรูป	สาวิตรี
๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายกิตติคุณ อยู่เจริญ	เพลงช้างประสานงา	สาวิตรี
๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายกิตติคุณ อยู่เจริญ	เพลงตุ๊กตา	สาวิตรี
๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายกัญจนปกรณ์ แสดงหาญ	เพลงแขกหนัง	สาวิตรี
๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายกัญจนปกรณ์ แสดงหาญ	เพลงลมพัดชายเขา	ปล่อยแก่
๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายกัญจนปกรณ์ แสดงหาญ	เพลงขวัญอ่อน	สาวิตรี
๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายฐาปณัฐ ธรรมเที่ยง	เพลงสารถี	สาวิตรี
๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๔	นายกิตติคุณ อยู่เจริญ	เพลงชมโฉม	ศกุนตลา
๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๔	นางสาววันเพ็ญ จิตตรง	เพลงเขมรปากท่อ	สาวิตรี
๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๔	นายกัญจนปกรณ์ แสดงหาญ	เพลงเขมรปี่แก้วน้อย	วิวาหพระสมุท

การสวดพระอภิธรรม

พระพิธีธรรม คือตำแหน่งพระสงฆ์ผู้ที่ได้รับคัดเลือกให้ฝึกฝนการสวดมนต์ด้วยทำนองหลวงตามตำรับโบราณที่สืบทอดมานับแต่กรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะการสวดพระอภิธรรมทำนองในพระราชพิธีและพิธีตามโบราณราชประเพณี รวมถึงการสวดจตุรเวทเพื่อทำน้ำพระพุทธมนต์ถวายพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช การสวดพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพหรือศพในพระบรมราชานุเคราะห์และพระราชานุเคราะห์ หรือศพบรรดาศักดิ์ของผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นประถมาภรณ์ช้างเผือกขึ้นไป ตำแหน่งนี้แต่งตั้งโดยเจ้าอาวาสในพระอารามที่พระสงฆ์นั้นจำพรรษา และเสนอไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อจัดสรรนิตยภัตถวายในตำแหน่งพระพิธีธรรมประจำพระอาราม กำหนดให้พระอารามหนึ่งมีพระพิธีธรรมได้ ๔ รูป แต่งตั้งทดแทนเมื่อพระพิธีธรรมลาออกจากตำแหน่ง ลาสิกขา ย้ายไปจำพรรษาที่วัดอื่น หรือถึงมรณภาพ

พระอารามที่มีพระพิธีธรรม มีกำหนด ๑๐ พระอาราม ตามราชประเพณี แต่มิได้มีพระพิธีธรรม ๔ รูปเหมือนเช่นในอดีตเนื่องจากการพระราชพิธีและพิธีมีมากขึ้น การสวดพระอภิธรรมในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ หรือศพในพระบรมราชานุเคราะห์และพระราชานุเคราะห์ ของแต่ละพระอาราม นอกจากจะใช้บทสวดพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ แล้ว บางพระอารามยังใช้บทพระอภิธรรมใหม่ด้วย พระอาราม ๑๐ แห่ง ดังกล่าวคือ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดราชสิทธาราม วัดระฆังโฆสิตาราม วัดจักรวรรดิราชาวาส วัดอนงคาราม วัดสระเกศ วัดสุทัศนเทพวราราม วัดประยุรวงศาวาส และวัดบวรนิเวศวิหาร

พระอภิธรรม เป็นบทสวดในการพิธีอวมงคล ได้แก่ การสวดพระอภิธรรมมัตถะสังคหะ และการสวดคาถาธรรม ใช้สวดในการพิธีศพ การเคลื่อนศพ การเผาศพ ซึ่งมีทำนองสวดตามปรกติทั่วไป ส่วนทำนองสวดพระอภิธรรมสำหรับพระศพ หรือศพที่อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์และพระราชานุเคราะห์ ในปัจจุบันนิยมสวด ๔ ทำนอง คือ ***ทำนองกะ*** ซึ่งแยกเป็นทำนองกะเปิด ออกเสียงสวดชัดเจนทุกคำ ทำนองกะปิด ออกเสียงคำสวดแล้วทอดทำนองเอื้อนยาวต่อเนื่องกันทุกคำตลอดทั้งบทสวด ไม่เน้นความชัดเจนของคำ ***ทำนองเลื่อนหรือทำนองเคลื่อน*** ออกเสียงคำสวดเป็นทำนองเอื้อนต่อเนื่องทุกคำไม่ให้เสียงขาดตอน ไม่เน้นความชัดเจนของคำ ***ทำนองลากซุง*** ออกเสียงสวดเน้นหนักทุกคำตั้งแต่เริ่มต้นสวดแล้วแผ่วลงไปเรื่อย ๆ จนเบา ทำนองสุดท้ายคือ ***ทำนองสรภัญญะ*** ออกเสียงคำสวดชัดเจน มีเอื้อนทำนองเสียงสูง - ต่ำตามพยัญชนะและสระที่ผสมตามฉันทลักษณ์

บทสวดพระอภิธรรม ในการบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ บทพระอภิธรรมใหม่ และพระอภิธรรมมัตถสังคหะ

พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ มีเนื้อหาประกอบด้วย *พระธรรมสังคิณี* กล่าวถึงธรรมทั้งหลายมีสภาวะไม่มีรูปร่าง *พระวิภังค์* กล่าวถึงขันธ์ ๕ เป็นรูปขันธ์ *พระธาตุกถา* กล่าวถึงธรรมะสงเคราะห์ และองค์ประกอบ *พระปุคคลบัญญัติ* กล่าวถึงบัญญัติ ๖ ประการ คือ ขันธ์ อายตนะ ธาตุ สัจจะ อินทรีย์ และบุคคล *พระกถาวัตถุ* กล่าวถึงการกำหนดรู้ *พระยมก* กล่าวถึงกุศล และ*พระมหาปัฏฐาน* กล่าวถึงการปฏิบัติกรรมฐาน

พระอภิธรรมใหม่ มีเนื้อหาประกอบด้วย *เหตุโคจฉกะ* กล่าวถึงธรรมเป็นเหตุ เป็นไฉน *จูฬันตรทุกะ* กล่าวถึงธรรมเป็นปัจจัย เป็นไฉน *อาสวโคจฉกะ* กล่าวถึงธรรมเป็นอาสวะ เป็นไฉน *สัญโญชนโคจฉกะ* กล่าวถึงธรรมเป็นสัญโญชน์ เป็นไฉน *คันถะโคจฉกะ* กล่าวถึงธรรมเป็นคันถะ เป็นไฉน *โอฆโคจฉกะ* กล่าวถึงธรรมเป็นโอฆะ เป็นไฉน *โยคโคจฉกะ* กล่าวถึงธรรมเป็นโยคะ เป็นไฉน *นิวรณโคจฉกะ* กล่าวถึงธรรมเป็นนิวรณ์ เป็นไฉน

พระอภิธรรมมัตถสังคหะ มีเนื้อหาประกอบด้วย ๙ ปริจเฉท คือ *จิตตสังคหวิภาค* กล่าวถึงการจำแนกจิตตามความสามารถในการรู้อารมณ์ *เจตสิกสังคหวิภาค* กล่าวถึงการจำแนกเจตสิกที่ประกอบกับจิตทำให้จิตมีความเป็นไป *ปกิณณกสังคหวิภาค* กล่าวถึงความสามารถของจิต - เจตสิก ประเภทแห่ง เวทนา เหตุ ทวาร กิจ อารมณ์ และวัตถุ *วิถีสังคหวิภาค* กล่าวถึงเรื่องการงานในวิถีทางเดินของจิต กลไกของการรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ แบบแผนของความคิดและพฤติกรรม *วิถีมุตตสังคหวิภาค* กล่าวถึงเรื่องการงานของจิตนอกวิถี ความสัมพันธ์ ณ ขณะแห่งความตายไปสู่การเกิดใหม่ อำนาจกรรมที่รักษาความเป็นอยู่ประจำภพภูมิของตน ที่มาของชีวิตในแต่ละภพภูมิ *รูปสังคหวิภาค* กล่าวถึงการจำแนกรูปปรมัตถ์ทั้ง ๒๘ รูป สภาวะของ

รูปธรรม ๕ นัย *สมุจจยสังคหวิภาค* กล่าวถึงธรรมที่สงเคราะห์เข้าเป็นหมวดหมู่ รวมกันได้ ธรรมเหล่านั้น ได้แก่ จิต ๑ เจตสิก ๕๒ นัปผันรูป ๑๘ นิพพาน ๑ เรียกว่าสภาวธรรม ๗๒ ประการ *ปัจจยสังคหวิภาค* กล่าวถึงธรรมที่อุดหนุนซึ่งกันและกันในแง่ของปฏิจจสมุปบาท และแง่ของปัจจัย ๒๔ และ *กัมปัฏฐานสังคหวิภาค* กล่าวถึงหลักและวิธีการของสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ข้อจำกัด และความสามารถของกรรมฐานทั้ง ๒

พัดพระพิธีธรรม เป็น*พัดหน้านางสีเหลือง แดง น้ำเงิน* และ*เขียว* ทั้งสองด้านทำด้วยแพร ปักไหมทองเป็นรัศมีจากกึ่งกลางพัดไปจนถึงขอบพัด ที่ขอบพัดขลิบด้วยดิ้นทอง ด้ามพัดทำด้วยไม้กลึงต่อเนื่องทั้งด้าม ตรงแนวความสูงของรูปหน้านางทำเป็นตับคาบใบพัดไว้ กลึงตับตรงกึ่งกลางพัดเป็นวงรีและแกะสลักตัวอักษรประดับมุกเป็นข้อความว่า *พระพิธีธรรม* ยอดพัดและส้นพัดประดับงาจำหลักลายดอกบัวตูมปิดทอง พัดพระพิธีธรรมสำหรับแม่คู่ คือสีเหลืองและสีแดง ส่วนสีน้ำเงินและสีเขียวสำหรับเคียงแม่คู่ สีน้ำเงินใช้เคียงแม่คู่สีเหลือง ส่วนสีเขียวใช้เคียงแม่คู่สีแดง เมื่อสวดพระอภิธรรม พระพิธีธรรมจะนั่งตามตำแหน่งการสวด รูปที่ถือพัดพระพิธีธรรมสีเหลืองและสีแดงนั่งเคียงกันด้านใน รูปที่ถือพัดพระพิธีธรรมสีน้ำเงินและสีเขียวนั่งตรงกันข้ามด้านซ้ายและขวาของแม่คู่ เมื่อเรียงสีพัดพระพิธีธรรมจากซ้ายไปขวาจึงเป็น สีน้ำเงิน เหลือง แดง และเขียว เมื่อพระพิธีธรรมนั่งบนอาสน์สงฆ์ในการสดับปกรณ์ รับพระราชทานฉัน หรือบำเพ็ญกุศล นิยมนั่งเรียงตามลำดับสมณศักดิ์ และอาวุโสพรรษา สีพัดจึงเรียงเป็นแม่คู่ ๑ (เหลือง) แม่คู่ ๒ (แดง) เคียงแม่คู่ ๑ (น้ำเงิน) และเคียงแม่คู่ ๒ (เขียว)

แท่นพระพิธีธรรม พร้อมเครื่องตั้งแต่ง

พระพิธีธรรมถวายอนุโมทนา

พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมพระศพ

การพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมพระศพ

การตั้งแต่งแท่นพระพิธีธรรม การสวดพระอภิธรรมพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มุขด้านทิศเหนือ ตั้งแท่นพระพิธีธรรมสองหลังชิดผนังใกล้พระทวารทั้งสองด้าน (ดูเรื่องการประดิษฐานพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท) ด้านหน้าของแท่นพระพิธีธรรมตั้งโต๊ะจำหลักลายปิดทองตั้งเครื่องนมัสการกระบะมุกเครื่องห้าบูชาพระอภิธรรม ประกอบด้วยพุ่มดอกไม้บนพานแก้ว ๔ พุ่มเป็นแถวหลัง ส่วนแถวหน้าเบื้องกลางมีธูปไม้ระกำ ๑ ดอก และเทียนข้างธูปไม้ระกำข้างละ ๑ คู่ ปักบนเชิงแก้ว

การสวดพระอภิธรรม ตามโบราณราชประเพณี กำหนดสวดพระอภิธรรมหลังการประโคมย่ำยามทุก ๓ ชั่วโมง ตลอดทั้งวันทั้งคืน รวม ๘ เวลา ต่อวัน เช่นเดียวกับการประโคมย่ำยาม พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระพิธีธรรมจากพระอารามหลวงทั้ง ๑๐ พระอาราม สวดพระอภิธรรมพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นประจำทุกวันตั้งแต่เมื่อวันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ หลังการพระราชพิธีพระราชทานน้ำสรงพระศพ จนครบระยะเวลาไว้ทุกข์ ๑๐๐ วัน กำหนดสวดพระอภิธรรมวันละ ๗ รอบ ในเวลา ๖ นาฬิกา ๙ นาฬิกา ๑๒ นาฬิกา ๑๕ นาฬิกา ๑๙ นาฬิกา ๒๑ นาฬิกา และ ๒๔ นาฬิกา งดสวดพระอภิธรรมในเวลา ๓ นาฬิกา สวดพระอภิธรรมรอบละ ๔ จบ หรือ ๔ เตียง (อาจนับบทสวดพระอภิธรรมตามการจบของบทพระอภิธรรม หรือนับตามแท่นพระพิธีธรรม) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้นิมนต์พระพิธีธรรมวันละ ๔ พระอาราม พระอารามละ ๔ รูป คือสวดพระอภิธรรม เวลา ๙ นาฬิกา ๑๒ นาฬิกา และ ๑๕ นาฬิกา ๒ พระอาราม และในเวลา ๑๙ นาฬิกา ๒๑ นาฬิกา ๒๔ นาฬิกา และ ๖ นาฬิกาอีก ๒ พระอาราม ทั้งสองพระอารามสวดพระอภิธรรมสลับกันพระอารามละจบ ซึ่งในแต่ละช่วงเวลา อาจสวดพระอภิธรรมหลายรอบจนถึงเวลารับพระราชทานฉัน หรืออีกครึ่งชั่วโมงก่อนถึงเวลาในลำดับพิธีต่อไปจึงยุติ เพื่อนิมนต์พระสงฆ์ไปพักที่อาคารพิพิธภัณฑ์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และช่วงเวลานั้นเจ้าพนักงานทำความสะอาดพระที่นั่งพระพิธีธรรมในแต่ละพระอารามเลือกบทสวดและทำนองสวดตามแบบแผนของแต่ละพระอารามซึ่งต่างกันไปตามสำนักครู

การพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

วัด	บทสวดและทำนอง	พระพิธีธรรม
วัดสุทัศนเทพวราราม	บทพระอภิธรรมใหม่ ทำนองสรภัญญะ ทำนองกะ	๑. พระพุทธมนต์วราจารย์ (ณรงค์ เขมาราโม) ๒. พระครูสุนทรโชตยานุวัตร (ปราโมทย์ อกฺกโชติ) ประโยค ๑ - ๒, น.ธ. เอก ๓. พระมหากรวิก อหึสโก ป.ธ.๗ ๔. พระครูปลัดสัมพิพัฒนศีลาจารย์ (ดุสิต กุสลญฺญู) ป.ธ.๗ ๕. พระมหาคำแสน มงฺคลเสวี ป.ธ.๖, น.ธ. เอก ๖. พระมหาสิงหา สีฆสิรี ป.ธ.๙ ๗. พระมหาอินศวร อคฺคปญฺโญ ป.ธ.๗ ๘. พระมหาประทวน อภโย ป.ธ.๖, น.ธ. เอก ๙. พระมหาเสนิญสม์ สมทสฺสี ป.ธ.๙, พธ.บ., รป.ม. ๑๐. พระมหาคม อุชุคฺคโม ป.ธ.๗, ศน.ม. ๑๑. พระมหาปฤษฎี วรวิญญู ป.ธ.๗
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ บทพระอภิธรรมใหม่ ทำนองกะ ทำนองเลื่อน ทำนองลากซุง	๑. พระครูสุนทรโฆสิต (สว่าง อคฺควิโร) น.ธ. เอก ๒. พระปลัดสม ญาณโสภโณ น.ธ. เอก ๓. พระมหาวรวุฒิ ชิตธมฺโม ป.ธ.๗ ๔. พระมหาประจวบ ยุตฺตโยโค ป.ธ.๘ ๕. พระปลัดชินวงษ์ ปิยธโร น.ธ. เอก ๖. พระมหากิตติศักดิ์ โคตรมสิสฺโส ป.ธ.๓, น.ธ. เอก ๗. พระมหาวิจิตร นววฑฺฒโน ป.ธ.๓, น.ธ. เอก ๘. พระมหาณัฐสิทธิ์ สุจิตฺโต ป.ธ.๓, น.ธ. เอก ๙. พระมหาชัยวัฒน์ ชยวุฑฺโฒ ป.ธ.๗ ๑๐. พระศรายุ วชิรญาโณ น.ธ. เอก ๑๑. พระมหาเฉลิมศักดิ์ จิตธมฺโม ป.ธ.๕, น.ธ. เอก
วัดจักรวรรดิราชาวาส	พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ บทพระอภิธรรมใหม่ ทำนองกะ ทำนองเลื่อน	๑. พระมหาพรชัย วรญาโณ ป.ธ.๖, น.ธ. เอก ๒. พระครูปลัดเดชา กวิวโส ป.ธ.๓, น.ธ. เอก, พธ.บ. ๓. พระมหาวีรศักดิ์ ธมฺมธโช ป.ธ.๙, ศษ.บ. ๔. พระมหาพนม จิตเมธี ป.ธ.๔, น.ธ. เอก, พธ.บ. ๕. พระมหาวรวุฒิ วรวิญญู ป.ธ.๕, น.ธ. เอก ๖. พระมหาอดิศักดิ์ มหิสฺสโร ป.ธ.๔, น.ธ. เอก ๗. พระมหาสุเมธ สุเมโธ ป.ธ.๕, น.ธ. เอก ๘. พระสุรเดช สิริสุวณฺโณ น.ธ. เอก

วัด	บทสวดและทำนอง	พระพิธีธรรม
วัดระฆังโฆสิตาราม	พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ บทพระอภิธรรมใหม่ ทำนองเลื่อน	๑. พระมหาปรีชา ปสนฺโน ป.ธ.๗ ๒. พระครูปลัดธีรวัฒน์ (เผชิญ กวิวโส) ประโยค ๑-๒, น.ธ. เอก ๓. พระครูธรรมธร องอาจ ฉนฺทธมฺโม ประโยค ๑-๒, น.ธ. เอก ๔. พระมหาวิเชียร ติกฺขญาโณ ป.ธ.๙ ๕. พระมหาไพโรจน์ รตนเมธี ป.ธ.๘ ๖. พระมหาศิริพงษ์ สิริวโส ป.ธ.๓, น.ธ. เอก ๗. พระมหาสุพิศ ธมฺมคุตฺโต ป.ธ.๘ ๘. พระครูสมุห์มานพ สุชาโต ประโยค ๑-๒, น.ธ. เอก ๙. พระมหาพิสาร จิตเมธี ป.ธ.๕ ๑๐. พระมหาสุริยา อภิวฑฺฒโน ป.ธ.๙
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์	บทพระอภิธรรมใหม่ ทำนองเลื่อน ทำนองลากซุง	๑. พระครูสรวุฒิพิศิษฏ์ (เฉลียง จิตฺตธมฺโม) ประโยค ๑-๒, น.ธ. เอก ๒. พระครูปลัดเนียม ปภาโต น.ธ. โท ๓. พระครูธรรมธรจรัญ สิทฺธิพโล น.ธ. เอก ๔. พระมหาประสิทธิ์ สิริปญฺโญ ป.ธ.๙, พธ.ม. ๕. พระสรัญญู วรญาโณ น.ธ. ตรี ๖. พระมหาดนัย เตชธมฺโม ป.ธ.๖, น.ธ. เอก ๗. พระมหาเมธาวุธ จิตาโภ ป.ธ.๔, น.ธ. เอก ๘. พระชานนท์ ชานุนโท น.ธ. เอก ๙. พระธงชัย กิตฺติปญฺโญ น.ธ. เอก ๑๐. พระครูปลัดธีรธรรม ธีรธมฺโม น.ธ. เอก ๑๑. พระมหาสมชาย วชิรปญฺโญ ป.ธ.๔ ๑๒. พระวรวงศ์ เขมทตฺโต น.ธ. โท ๑๓. พระมหาวรพล กิตฺติวณฺโณ น.ธ. เอก, ป.ธ.๕, ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์) ๑๔. พระมหาบุญรื่น จรณธมฺโม
วัดประยุรวงศาวาส	บทพระอภิธรรมใหม่ ทำนองกะ	๑. พระครูปลัดศีลวัฒน์ (ทวีป ปรกฺกโม) ๒. พระมหาบรรจง อาภากโร ป.ธ.๔, น.ธ. เอก ๓. พระครูสมุห์ระวี เขมธมฺโม น.ธ. เอก ๔. พระครูสมุห์ประยูร อภิปุญฺโญ น.ธ. เอก ๕. พระมหากิตติพล สนฺติพโล

วัด	บทสวดและทำนอง	พระพิธีธรรม
วัดสระเกศ	บทพระอภิธรรมใหม่ ทำนองเลื่อน ทำนองสรภัญญะ	๑. พระครูธรรมธรบุญชู สิทฺธิปญฺโญ ป.ธ.๓, น.ธ. เอก, พ.ม., พธ.บ., ศศ.ม. ๒. พระมหากิจการ โชติปญฺโญ ป.ธ.๔, น.ธ. เอก, พธ.บ., พธ.ม. ๓. พระมหาฐิติรัชต์ รตนปญฺโญ น.ธ. เอก ๔. พระมหากฤษณะ กิตฺติปญฺโญ ป.ธ.๖, น.ธ. เอก ๕. พระมหาเชาวลิต ชุติปญฺโญ ป.ธ.๖, น.ธ. เอก, พธ.บ. ๖. พระมหาประเสริฐ ปญฺญาวโร ป.ธ.๖, น.ธ. เอก, พธ.บ. ๗. พระมหาชาญณรงค์ ชุติปญฺโญ ป.ธ.๗ ๘. พระมหาประสงค์ ณฏฺฐปญฺโญ ป.ธ.๕, น.ธ. เอก ๙. พระมหากูลพันธ์ กลฺยาณญาโณ ป.ธ.๔, น.ธ. เอก ๑๐. พระมหาวชิระ ญาณวชิโร ป.ธ.๖, น.ธ. เอก ๑๑. พระมหาศิริวัฒน์ ภูริปญฺโญ ป.ธ.๖, น.ธ. เอก ๑๒. พระมหาศุภชัย สุญาโณ ป.ธ.๖, น.ธ. เอก ๑๓. พระมหาจักรกฤษ จกฺกญาโณ ป.ธ.๔, น.ธ. เอก, พธ.บ. ๑๔. พระมหาพัชดา ปญฺญาวโร ป.ธ.๕, น.ธ. เอก ๑๕. พระมหาวิโรจน์ ญาณธีโร ป.ธ.๖, น.ธ. เอก ๑๖. พระพงษ์พันธ์ ปญฺญาวโส ประโยค ๑-๒, น.ธ. เอก
วัดราชสิทธาราม	พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ทำนองกะ	๑. พระมหามอง อินฺทปญฺโญ ป.ธ.๕, น.ธ. เอก, พธ.บ. ๒. พระมหาอภิวัฒน์ อภิวฑฺฒโน ป.ธ.๔, น.ธ. เอก ๓. พระมหาพรชัย กุสลจิตฺโต ป.ธ.๕, น.ธ. เอก, พธ.บ. ๔. พระครูใบฎีกาจักรกฤษณ์ จกฺกวโร น.ธ. เอก ๕. พระมหาหล่อ ธานุตฺตโร ป.ธ.๕, น.ธ. เอก ๖. พระมหาโยธิน โชติปญฺโญ ป.ธ.๓, น.ธ. เอก

วัด	บทสวดและทำนอง	พระพิธีธรรม
วัดอนงคาราม	พระอภิธรรมใหม่ ทำนองกะ ทำนองเลื่อน	๑. พระครูปลัดบุญนาค เขมปญฺโญ ป.ธ.๔, น.ธ. เอก, ศน.บ. ๒. พระมหาเมืองอินทร์ อาภากโร ป.ธ.๗, พธ.บ. ๓. พระมหาอำนาจ สุภกิจฺโจ ป.ธ.๗ ๔. พระคำพันธ์ ธมฺมวิริโย น.ธ. เอก ๕. พระครูสังฆรักษ์สุวิทย์ สุมงฺคลิโก น.ธ. เอก ๖. พระมหาถนอม ถิรจิตฺโต ป.ธ.๙ ๗. พระมหาอำนวย เมตฺติโก ป.ธ.๖, น.ธ. เอก ๘. พระมหาอุตส่าห์ วิโรจโน ป.ธ.๓, น.ธ. เอก ๙. พระมหาวันชัย ปญฺญาวโร ป.ธ.๔, น.ธ. เอก ๑๐. พระครูใบฎีกากวี ผลสมฺปนฺโน น.ธ. เอก ๑๑. พระปิยะณัฐ ปภสฺสโร
วัดบวรนิเวศวิหาร	พระอภิธรรม มัตถสังคหะ ทำนองสรภัญญะ	๑. พระมหา ม.ร.ว.นันทวัฒน์ ชยวฑฺฒโน ป.ธ.๓, น.ธ. เอก ๒. พระมหาพิสิฐพงศ์ ปวิสิฏฺโฐ ป.ธ.๓, น.ธ. เอก ๓. พระมหาจินดา ฐานจินฺโต ป.ธ.๔, น.ธ. เอก ๔. พระเจริญ สุภวุฑฺฒิโก ประโยค ๑-๒, น.ธ. เอก ๕. พระครูธรรมธร จเรพล ประโยค ๑-๒, น.ธ. เอก ๖. พระมหาประเสริฐ ปสิฏฺโฐ ป.ธ.๔, น.ธ. เอก ๗. พระมหาฉัตรชัย สุฉตฺตชโย ป.ธ.๙, Ph.D ๘. พระมหาศิลปะ ธมฺมสิปฺโป ป.ธ.๗ ๙. พระมหาบัณฑิต นิปโก ป.ธ.๖ ๑๐. พระเอกพล จิตฺพโล ประโยค ๑-๒, น.ธ. เอก ๑๑. พระสุชาติ อภิชาโต ประโยค ๑-๒, น.ธ. เอก ๑๒. พระทศพล คุณวโร ๑๓. พระดีฮัน ฐานวโร

ลำดับกำหนดการบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน ตามกำหนดการเริ่มตั้งแต่เวลา ๖ นาฬิกา จนถึง ๒๔ นาฬิกา มีลำดับพิธีดังนี้

การประโคมย่ำยาม และพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม เวลา ๖ นาฬิกา

ก่อนเวลา ๖ นาฬิกา เจ้าพนักงานประจำเวรในการปฏิบัติหน้าที่จัดเตรียมการตั้งแต่งและทำความสะอาดสถานที่ไว้พร้อม เมื่อพระพิธีธรรม ๘ รูป ที่จะสวดพระอภิธรรมในตอนกลางวัน ในเวลา ๙ นาฬิกา ๑๒ นาฬิกา และ ๑๕ นาฬิกา (ระหว่างเวลา ๗ นาฬิกา ถึง ๑๘ นาฬิกา) เดินทางถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์รับพระราชทานฉันเช้าที่หอนิเพทพิทยา ชั้น ๒ ภัตตาหารเช้าส่วนใหญ่เป็นข้าวต้มกับ และเครื่องดื่มร้อน เมื่อรับพระราชทานฉันเช้าเสร็จแล้ว เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์นั่งพักยังศาลาทิมคด

พระราชวงศ์ สมาชิกราชสกุล ราชินิกูล ข้าราชการ และผู้ร่วมพิธี มาถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เจ้าพนักงานเชิญขึ้นสู่พระที่นั่ง กราบนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร กราบถวายบังคมพระศพที่หน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ และถวายความเคารพพระราชอาสน์ ตามลำดับ จากนั้น เจ้าพนักงานเชิญนั่งที่เก้าอี้ซึ่งจัดเตรียมไว้บริเวณมุขด้านทิศเหนือ มุขด้านทิศตะวันออก ศาลาทิมคด และปะรำที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านทิศเหนือและทิศใต้ ตามตำแหน่งเฝ้าฯ

เวลา ๖ นาฬิกา ชาวพนักงานวงสังข์แตร วงปี่กลองชนะและวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องคู่ ประโคมย่ำยาม เมื่อประโคมจบแล้ว เจ้าพนักงานฝ่ายห้องเครื่องเชิญเครื่องสังเวยในสำรับพระสุพรรณภาชน์ขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังมุขด้านทิศตะวันตก ทอดถวายพระศพที่หลังพระแท่นแว่นฟ้าทอง เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมที่สวดพระอภิธรรมแต่คืนก่อนระหว่างเวลา ๑๙ นาฬิกา จนถึง ๒๔ นาฬิกา ขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางพระทวารมุขด้านทิศเหนือ ขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรมทั้ง ๒ แท่น เมื่อการประโคมย่ำยามจบ จึงนิมนต์พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

วงสังข์แตร และวงปี่กลองชนะ ประโคมย่ำยาม

วงปี่พาทย์นางหงส์ประโคมย่ำยาม

นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัยผู้มาร่วมในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายภัตตาหารเช้า

ข้าราชการผู้มาร่วมในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายภัตตาหารเช้า

เวลา ๖ นาฬิกา ๔๕ นาที พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมจบ เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางพระทวารบันไดมุขด้านทิศเหนือ ขึ้นสู่พระที่นั่งอีกครั้งทางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์พร้อมแล้ว เจ้าพนักงานเชิญสำรับภัตตาหารถวายพระพุทธรูปประจำพระชนมวารวางถวายที่โต๊ะเตี้ยข้างพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร และนำสำรับภัตตาหารวางที่อาสน์สงฆ์หน้าพระพิธีธรรม

ภัตตาหารถวายพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

ภัตตาหารคาวพระราชทานฉันเช้า

ภัตตาหารหวานพระราชทานฉันเช้า

พระพิธีธรรมรับพระราชทานฉันเช้า ในเวลา ๗ นาฬิกา

เวลา ๖ นาฬิกา ๕๕ นาที โดยประมาณ ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ในการถวายภัตตาหารเช้าเสด็จพระราชดำเนิน เสด็จ หรือมาถึง หากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินมาทรงปฏิบัติแทนพระองค์ ทหารกองรักษาการณ์พระบรมมหาราชวังถวายความเคารพ ขลุ่ย กลองบรรเลงเพลงมหาชัย เมื่อรถยนต์พระที่นั่งเข้าสู่พระบรมมหาราชวังเทียบรถยนต์พระที่นั่งที่หน้าประตูกำแพงแก้วด้านพระที่นั่งราชกรัณยสภา เสด็จขึ้นทางมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ผู้มาเฝ้าฯ ยืนขึ้นถวายความเคารพและยืนอยู่จนกว่าจะประทับพระราชอาสน์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะพระศพ ทรงกราบ เสด็จพระราชดำเนินไปยังหน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ทรงกราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ และทรงรับการเคารพของผู้มาเฝ้าฯ ประทับพระราชอาสน์

หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระพิธีธรรมรับพระราชทานฉันเช้า

หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล ทรงประเคนภัตตาหารถวายพระพิธีธรรม

หากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินมาทรงปฏิบัติแทนพระองค์ ทรงประเคนภัตตาหารถวายพระพิธีธรรมจนครบทุกรูปแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระอนุวงศ์ฝ่ายหน้า หรือสมาชิกราชสกุลปฏิบัติพระสงฆ์ตามลำดับที่เสด็จหรือมาร่วมในพิธีแต่ละวัน กรณีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้าหรือสมาชิกราชสกุลปฏิบัติเป็นประธาน เสด็จเข้ามาหรือมาทางมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท หากข้าราชบริพารปฏิบัติหน้าที่ประธานจะขึ้นทางพระทวารพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขด้านทิศตะวันออกไปยังที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงจุดหรือจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย และทรงกราบหรือกราบราบถวายสักการะพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงจุดหรือจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ กระบะมุกบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระมหาเศวตฉัตร ทรงกราบหรือกราบราบ จากนั้น เสด็จหรือไปยังอาสน์สงฆ์ ทรงประเคนหรือประเคนภัตตาหารถวายพระพิธีธรรมผู้มีสมณศักดิ์สูงสุด แล้วทรงปฏิบัติหรือปฏิบัติสงฆ์อยู่ ณ ที่นั้น สำรับนอกนั้น สมาชิกราชสกุลที่เสด็จหรือมาร่วมพิธีในแต่ละวันทรงประเคนหรือประเคน และปฏิบัติพระสงฆ์ ณ ที่นั้นเช่นกัน

หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล ทรงประเคนจตุปัจจัยถวายพระพิธีธรรม

หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล ทรงกรวดน้ำถวายพระกุศล

หม่อมราชวงศ์จักรรถ จิตรพงศ์
ประเคนภัตตาหารถวายพระพิธีธรรม

พระพิธีธรรมที่จะสวดพระอภิธรรมตลอดทั้งวัน
ขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรม

ขณะที่พระพิธีธรรมรับพระราชทานฉันเช้า วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงฉิ่งพระฉันเช้า เมื่อพระพิธีธรรมรับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว วงปี่พาทย์หยุดการบรรเลง ผู้ปฏิบัติพระสงฆ์กลับไปประทับพระเก้าอี้หรือนั่งที่เดิมที่มุขด้านทิศใต้หรือด้านทิศตะวันออก เจ้าพนักงานถอนสำรับภัตตาหารและภาชนะออกจากอาสน์สงฆ์ ถอนสำรับภัตตาหารถวายพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร เจ้าพนักงานทุกคนถวายความเคารพเมื่อเดินผ่านพระราชอาสน์ ในระหว่างนั้นเจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมชุดใหม่ที่จะสวดพระอภิธรรมระหว่างเวลา ๗ นาฬิกา จนถึงเวลา ๑๘ นาฬิกา จากศาลาทิมคดด้านทิศตะวันตกขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรมที่มุขด้านทิศเหนือของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เจ้าพนักงานตรวจตั้งแต่งเครื่องบูชาพระอภิธรรมไว้พร้อม

เวลา ๗ นาฬิกา ๓๐ นาที ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ทรงประเคนหรือประเคนจตุปัจจัยถวายพระพิธีธรรมที่รับพระราชทานฉันเช้า เป็นใบปวารณา แล้วเสด็จหรือกลับไปประทับพระเก้าอี้หรือนั่งที่เดิม ทรงหลั่งทักษิโณทกหรือกรวดน้ำถวายพระกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระพิธีธรรมถวายอนุโมทนา เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมลงจากอาสน์สงฆ์ ออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออกไปยังประตูกำแพงแก้วด้านทิศเหนือ เดินทางกลับ ในการนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ถวายภัตตาหารเพลสำหรับพระพิธีธรรมที่เดินทางกลับ เป็นภัตตาหารบรรจุปิ่นโตจัดถวายไว้ที่รถยนต์ไว้พร้อม

ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ เสด็จไปหรือไปยังมุขด้านทิศเหนือ ผู้มาร่วมพิธีในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทยืนถวายความเคารพหรือแสดงความเคารพ ทรงจุดหรือจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกเครื่องห้าบูชาพระอภิธรรมที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมทั้ง ๒ แท่น ขณะนั้นพระพิธีธรรมทั้ง ๒ สำรับ ตั้งพัดพระพิธีธรรม โดยเริ่มจากแท่นฝั่งตะวันออกก่อน พระพิธีธรรมที่แท่นฝั่งตะวันออกสวดพระอภิธรรม

ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ ทรงกราบหรือกราบถวายบังคมพระศพ และทรงกราบหรือกราบนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ถวายความเคารพพระราชอาสน์และประทับพระเก้าอี้หรือนั่งที่เดิม เพื่อสดับพระอภิธรรม จบแล้วเดินทางกลับ

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระอภิธรรมที่แท่นพระพิธีธรรมทั้ง ๒ แท่น

หากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นผู้ปฏิบัติแทนพระองค์ จะเสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางมุขด้านทิศใต้ เสด็จออกมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา ประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูกำแพงแก้วใกล้พระที่นั่งราชกรัณยสภา เสด็จพระราชดำเนินกลับ ทหารกองรักษาการณ์พระบรมมหาราชวัง ถวายความเคารพ ขลุ่ย กลองบรรเลงเพลงมหาชัย ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทถวายความเคารพแล้วนั่งที่เดิม ฟังพระอภิธรรม หรือเดินทางกลับตามอัธยาศัย เป็นอันเสร็จพิธีในเวลาเช้า

เมื่อพระพิธีธรรมที่แท่นฝั่งตะวันออกสวดพระอภิธรรมจบแรก พระพิธีธรรมที่แท่นฝั่งตะวันตกสวดจบที่สอง และสวดสลับกันจนถึงเวลา ๘ นาฬิกา ๓๐ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปพักยังอาคารพิพิธภัณฑ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ชั้นล่าง

พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม เวลา ๙ นาฬิกา

เวลา ๘ นาฬิกา ๕๕ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรมทั้ง ๒ แท่น

เวลา ๙ นาฬิกา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมจนถึงเวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที อนึ่ง ในเวลานั้นมีประชาชน นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจและองค์กรต่าง ๆ เดินทางมาถวายสักการะพระศพ และฟังพระอภิธรรมอย่างต่อเนื่อง

ผู้มาร่วมในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายภัตตาหารเพลแด่พระพิธีธรรม

พระพิธีธรรมรับพระราชทานฉันเพล ในเวลา ๑๑ นาฬิกา

เวลา ๑๐ นาฬิกา ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ พระราชวงศ์ สมาชิกราชสกุล ข้าราชการ และผู้ร่วมงาน เดินทางถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เจ้าพนักงานเชิญขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท วางพวงมาลา (ถ้ามี) กราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร กราบถวายสักการะพระศพ และถวายความเคารพพระราชอาสน์เหมือนเช่นผู้มาร่วมการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพในเวลาเช้า เจ้าพนักงานเชิญนั่งตามตำแหน่งเฝ้าฯ

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๔๐ นาที เจ้าพนักงานนิมนต์พระพิธีธรรมลงจากแท่นพระพิธีธรรมมุขด้านทิศเหนือ เพื่อรับพระราชทานฉันเพล หากเป็นวันที่มีพระราชพิธีหรือการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำสัปดาห์ ซึ่งนิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ แสดงพระธรรมเทศนา และสดับปกรณ์ เจ้าพนักงานจะนิมนต์พระพิธีธรรมไปยังหอนิเพทพิทยา ชั้น ๒ และรับพระราชทานฉันเพล เสร็จแล้วนิมนต์พักที่อาคารพิพิธภัณฑ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หากเป็นวันปรกติ เจ้าพนักงานนิมนต์พระพิธีธรรมขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางมุขด้านทิศตะวันออก ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ จากนั้นเจ้าพนักงานเชิญสำรับภัตตาหารวางที่อาสน์สงฆ์หน้าพระพิธีธรรม และเชิญสำรับภัตตาหารถวายพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร เหมือนเช่นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายภัตตาหารเช้าแด่พระพิธีธรรม

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๔๕ นาที ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ทรงจุดหรือจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระศพ และเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร และถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วทรงประเคนหรือประเคนภัตตาหารเพลถวายพระพิธีธรรม เหมือนเช่นพิธีการในเวลาเช้า ผู้มาร่วมพิธีในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทยืนแสดงความเคารพจนผู้ปฏิบัติแทนพระองค์ประทับพระเก้าอี้หรือนั่งเรียบร้อยแล้ว พระราชวงศ์และพระประยูรญาติ ผู้ปฏิบัติพระสงฆ์เข้านั่งยังเก้าอี้หน้าอาสน์สงฆ์เพื่อปฏิบัติพระพิธีธรรมระหว่างการรับพระราชทานฉัน เมื่อพระพิธีธรรมรับพระราชทานฉันภัตตาหารเพลเสร็จแล้ว ผู้ปฏิบัติพระสงฆ์กลับไปประทับพระเก้าอี้หรือนั่งที่เดิม เจ้าพนักงานถอนสำรับและภาชนะออกจากอาสน์สงฆ์ และถอนสำรับภัตตาหารที่ถวายพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร พร้อมแล้ว ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ ทรงหลั่งทักษิโณทก ทรงกรวดน้ำหรือกรวดน้ำถวายพระกุศล ขณะนั้นพระพิธีธรรมถวายอนุโมทนา จบแล้ว เจ้าพนักงานนิมนต์ลงจากอาสน์สงฆ์ และออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก เพื่อขึ้นสู่พระที่นั่งอีกครั้งทางมุขด้านทิศเหนือขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรมเช่นเดิม หากเป็นวันที่มีพระราชพิธีหรือการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำสัปดาห์ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีเจ้าภาพร่วมนั้น เจ้าพนักงานจะนิมนต์พระพิธีธรรมจากอาคารพิพิธภัณฑ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรมไว้พร้อม ในขณะที่ยังอยู่ในระหว่างพระราชพิธีหรือการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ

ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์เสด็จไปหรือไป ทรงจุดหรือจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกหน้าแท่นพระพิธีธรรมทั้ง ๒ แท่น ผู้มาร่วมพิธียืนแสดงความเคารพจนกว่าผู้ทรงปฏิบัติหรือปฏิบัติแทนพระองค์จะเสด็จหรือออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ขณะนั้นพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเช่นก่อนหน้า ผู้ปฏิบัติแทนพระองค์เสด็จหรือไป ทรงกราบหรือกราบพระศพ และพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ถวายความเคารพพระราชอาสน์เหมือนเช่นพิธีการในเวลาเช้า แล้วออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เป็นอันเสร็จพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายภัตตาหารเพลแด่พระพิธีธรรม

การประโคมย่ำยาม และพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ในเวลา ๑๒ นาฬิกา

เวลา ๑๒ นาฬิกา ชาวพนักงานวงสังข์แตร วงปี่กลองชนะ และวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องคู่ประโคมย่ำยาม เมื่อประโคมจบแล้ว เจ้าพนักงานเชิญเครื่องสังเวยในสำรับพระสุพรรณภาชน์ขึ้นสู่พระที่นั่งไปยังท้ายพระแท่นแว่นฟ้าทองที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ตั้งเครื่องสังเวยถวายแด่พระศพ

อนึ่ง หากเป็นวันที่มีพระราชพิธีหรือการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำสัปดาห์ ขั้นตอนพระราชพิธีจะล่วงเลยเวลา ๑๒ นาฬิกา ต่อเสร็จแล้วจึงประโคมย่ำยาม การสวดพระอภิธรรมในเวลา ๑๒ นาฬิกา จะได้เริ่มหลังการประโคมย่ำยาม และสวดไปจนถึงเวลา ๑๔ นาฬิกา เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาจึงนิมนต์พระพิธีธรรมลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังอาคารพิพิธภัณฑ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ชั้นล่าง เพื่อพักและฉันน้ำปานะ

พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ในเวลา ๑๕ นาฬิกา

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๔๕ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรมที่เดิม

เวลา ๑๕ นาฬิกา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเหมือนเช่นก่อนหน้า ไปจนถึงเวลา ๑๗ นาฬิกา ๓๐ นาที

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๔๕ นาที ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ ขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประทับพระเก้าอี้หรือนั่งที่เดิม เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรม ๘ รูป ที่สวดพระอภิธรรมตลอดทั้งวันในวันนี้ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางพระทวารมุขด้านทิศเหนือ ขึ้นสู่พระที่นั่งทางมุขด้านทิศตะวันออก และขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์เรียงลำดับตามสมณศักดิ์ เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานหน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงธรรมาสน์ที่ต้นอาสน์สงฆ์ ลาดพระภูษาโยงจากพานพระมหากฐินที่ประดิษฐานหน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพนำมาพักไว้ที่เสาบัวข้างธรรมาสน์ ลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งบนรองพระภูษาโยงบนอาสน์สงฆ์ผ่านหน้าพระพิธีธรรมทั้ง ๘ รูป พร้อมแล้วทูลเชิญหรือเชิญผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ ทรงทอดหรือทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณาเป็นเงิน ๔๐๐ บาท จำนวน ๘ สำรับ ครบแล้วกลับไปประทับพระเก้าอี้หรือนั่งที่เดิม จากนั้น เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญปลายพระภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานพระมหากฐินที่ต้นอาสน์สงฆ์ พระพิธีธรรมสดับปกรณ์ จบ เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ ทรงกรวดน้ำหรือกรวดน้ำถวายพระกุศล พระพิธีธรรมถวายอนุโมทนา เจ้าพนักงานนิมนต์พระพิธีธรรมลงจากอาสน์สงฆ์ และออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก ออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางประตูกำแพงแก้วด้านทิศเหนือ เดินทางกลับ

ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ ทรงกราบหรือกราบพระศพที่หน้าแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบหรือกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร และถวายความเคารพพระราชอาสน์ ผู้มาร่วมพิธีในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทยืนแสดงความเคารพ ตามพิธีการเช่นเดียวกับเวลาเช้า เป็นอันเสร็จการบำเพ็ญพระราชกุศลสวดพระอภิธรรมในเวลากลางวัน

อนึ่ง ในระหว่างเวลา ๑๗ นาฬิกา ถึง ๑๗ นาฬิกา ๓๐ นาที พระราชวงศ์ สมาชิกราชสกุล ราชินิกุล ข้าราชการ และผู้ร่วมการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมในเวลาค่ำ เดินทางถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เจ้าพนักงานเชิญขึ้นสู่พระที่นั่ง วางพวงมาลา (ถ้ามี) กราบนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร กราบถวายสักการะพระศพ และถวายความเคารพพระราชอาสน์เหมือนเช่นผู้มาร่วมพิธีในเวลาเช้าแล้ว เจ้าพนักงานเชิญเข้านั่งตามตำแหน่งเฝ้าฯ

วงประโคมปี่พาทย์นางหงส์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

การประโคมย่ำยาม การบรรเลงและขับร้องของวงปี่พาทย์ไม้นวม ในเวลา ๑๘ นาฬิกา

เวลา ๑๘ นาฬิกา ชาวพนักงานวงสังข์แตร วงปี่กลองชนะ และวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องคู่ประโคมย่ำยาม เมื่อประโคมจบแล้ว วงปี่พาทย์ไม้นวมบรรเลงและขับร้องเพลงชุดพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว *(ดูรายชื่อเพลงในหัวข้อการประโคมย่ำยาม)*

ในเวลาเย็นเจ้าพนักงานเชิญเครื่องสังเวยขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังหลังพระแท่นแว่นฟ้าที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทอดเครื่องสังเวยถวายพระศพแล้วถวายบังคม เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งเพิ่มเติม ในการพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมไว้พร้อม

พระพิธีธรรมจาก ๒ พระอารามที่จะสวดพระอภิธรรมตลอดทั้งคืน ในเวลา ๑๙ นาฬิกา ๒๑ นาฬิกา ๒๔ นาฬิกา และ ๖ นาฬิกา (ระหว่างเวลา ๑๙ นาฬิกา จนถึงเวลา ๖ นาฬิกาของวันรุ่งขึ้น) เดินทางถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เจ้าพนักงานนิมนต์นั่งที่ศาลาทิมคดด้านทิศเหนือฝั่งตะวันตก แล้วถวายน้ำปานะ

พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ในเวลา ๑๙ นาฬิกา

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๔๕ นาที เจ้าพนักงานนิมนต์พระพิธีธรรมที่จะสวดพระอภิธรรมตลอดทั้งคืนจนถึงรุ่งเช้าจากศาลาทิมคดขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางมุขด้านทิศเหนือ ขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรมเช่นเดิม

เวลา ๑๙ นาฬิกา ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ เสด็จหรือมาถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ผู้มาร่วมพิธียืนขึ้นถวายหรือแสดงความเคารพ ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ทรงจุดหรือจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยแล้วทรงกราบหรือกราบถวายสักการะพระศพ ทรงจุดหรือจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก แล้วทรงกราบหรือกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร และถวายความเคารพพระราชอาสน์ เช่นเดียวกับพิธีการในเวลาเช้า แล้วทรงรับหรือรับความ

เคารพจากผู้มาร่วมพิธี จากนั้นเสด็จหรือไปยังแท่นพระพิธีธรรม ทรงจุดหรือจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ กระบะมุกบูชาพระอภิธรรมที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมทั้ง ๒ แท่น แล้วเสด็จกลับมาประทับพระเก้าอี้หรือนั่งที่เดิม พระพิธีธรรมที่แท่นพระพิธีธรรมฝั่งตะวันออกเริ่มสวดพระอภิธรรม เฉพาะการสวดพระอภิธรรมในเวลา ๑๙ นาฬิกา จะสวด ๔ จบ แล้วสดับปกรณ์

ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ
ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติ
แทนพระองค์ ในการบำเพ็ญพระราชกุศลพระพิธีธรรม
สวดพระอภิธรรมในเวลาค่ำ ถวายสักการะพระศพ
กราบนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร
และจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกเครื่องห้าบูชา
พระอภิธรรมที่แท่นพระพิธีธรรมทั้ง ๒ แท่น
ผู้มาร่วมพิธียืนแสดงความเคารพ

หากเป็นพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จพระราชดำเนินหรือเสด็จมาทรงปฏิบัติพระราชกิจ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินหรือเสด็จถึง ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระศพ แล้ว ทรงกราบ และทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะถมบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ทรงกราบ จากนั้น เสด็จพระราชดำเนินไปยังแท่นพระพิธีธรรม ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกบูชาพระอภิธรรมที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมทั้งสอง พระพิธีธรรมเริ่มสวดพระอภิธรรม เสด็จพระราชดำเนินหรือเสด็จกลับไปประทับพระเก้าอี้ที่มุขด้านทิศใต้

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๓๐ นาที พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ครบ ๔ จบ เจ้าพนักงานนิมนต์พระพิธีธรรมทั้ง ๘ รูป ซึ่งจะสวดพระอภิธรรมตลอดทั้งคืนในวันนี้ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางพระทวารบันไดมุขด้านทิศเหนือ และขึ้นสู่พระที่นั่งทางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์เรียงลำดับตามสมณศักดิ์ เจ้าพนักงานภูษามาลาลาดพระภูษาโยงเหมือนเช่นก่อนหน้า

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๔๕ นาที เจ้าพนักงานกราบทูลเชิญ ทูลเชิญหรือเชิญผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ ทรงทอดหรือทอดผ้าไตร ๘ สำรับ แล้วประทับพระเก้าอี้หรือนั่งที่เดิม จากนั้นเจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญปลายพระภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกัน* บนพานพระมหากฐินที่ต้นอาสน์สงฆ์ หากพระราชวงศ์เสด็จมาทรงปฏิบัติแทนพระองค์ เจ้าพนักงานภูษามาลาจะสอดเชื่อมพระภูษาโยงที่พานพระมหากฐินที่ต้นอาสน์สงฆ์ไว้พร้อม แล้วจึงกราบทูลเชิญด้วยการถวายคำนับ

ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ในการทอดผ้าไตรสำหรับพระพิธีธรรมสดับปกรณ์

ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์กรวดน้ำถวายพระกุศล

---

* อนึ่ง การสอดพระภูษาโยงสองสำรับเข้าด้วยกันไว้ก่อนหรือไม่นั้น มีราชประเพณีว่าขึ้นกับพระเกียรติยศ หรือเกียรติยศของผู้ทอดผ้าสดับปกรณ์ เนื่องจากพระภูษาโยงสายแรกเป็นส่วนที่เชื่อมโยงเนื่องมาจากเบื้องสูงของพระบรมศพหรือพระศพ การข้ามกรายไม่ว่าด้วยอวัยวะส่วนใด ๆ ย่อมไม่พึงกระทำโดยเด็ดขาด ทั้งนี้ เจ้าพนักงานจะสอดเชื่อมพระภูษาโยงสายที่โยงมาจากพระบรมศพหรือพระศพ ต่อเมื่อเจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยงสายที่อยู่ต้นอาสน์สงฆ์ลงบนผ้ารองพระภูษาโยง (ผ้าขาว) เรียบร้อยแล้วเท่านั้น เพื่อมิให้อวัยวะส่วนใด ๆ ของเจ้าพนักงานข้ามกราย ครั้นพระสงฆ์สดับปกรณ์เสร็จ ก็จะถอนส่วนเชื่อมออก เพื่อเจ้าพนักงานจะได้ไม่ข้ามกรายส่วนอันเนื่องมาจากพระบรมศพหรือพระศพ ในขณะปฏิบัติการพับเก็บพระภูษาโยงสำรับต้นอาสน์สงฆ์ นอกจากนี้ เจ้าพนักงานภูษามาลาจะสอดเชื่อมพระภูษาโยงทั้งสองสายไว้ก่อน ก็ต่อเมื่อผู้ทรงทอดผ้าสดับปกรณ์เป็นพระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปเท่านั้น หากผู้ทอดผ้าสดับปกรณ์เป็นบุคคลสามัญชน จะไม่สอดเชื่อมพระภูษาโยงสองสายเข้าด้วยกัน คงให้สามัญชนผู้เป็นประธานนั้น ทอดผ้าลงบนพระภูษาโยงสายสำรับต้นอาสน์สงฆ์ให้แล้วเสร็จก่อน จึงเชื่อมสายที่เนื่องมาจากพระศพเข้าด้วยกัน เพื่อมิให้มือและแขนของบุคคลสามัญชนผู้เป็นประธานนั้นกรายข้ามพระภูษาโยงอันเนื่องมาจากเบื้องสูงของพระศพ ในขณะกำลังทอดผ้า

ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ
ผู้ที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
ให้ปฏิบัติแทนพระองค์ กราบพระศพ
และพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร
แล้วรับการเคารพจากผู้มาร่วมพิธีที่ยืนแสดง
ความเคารพ ก่อนเดินทางกลับ

เมื่อประทับพระเก้าอี้หรือนั่งที่เดิมเรียบร้อยแล้ว พระพิธีธรรมสดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาถอนส่วนเชื่อมพระภูษาโยงสองสำรับออกจากกันแล้วจึงพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ ทรงหลั่งทักษิโณทก ทรงกรวดน้ำหรือกรวดน้ำถวายพระกุศล พระพิธีธรรมถวายอนุโมทนา จบแล้ว เจ้าพนักงานนิมนต์พระพิธีธรรมลงจากอาสน์สงฆ์ ออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก ไปพักยังห้องพักที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดไว้ ณ อาคารพิพิธภัณฑ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง

ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ ทรงกราบหรือกราบพระศพที่หน้าแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบหรือกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงรับหรือรับการเคารพของผู้มาร่วมงาน ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางมุขด้านทิศตะวันออกหรือทางมุขด้านทิศใต้

อนึ่ง ผู้มาร่วมพิธียืนถวายหรือแสดงความเคารพในระหว่างที่ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ ทรงประกอบหรือประกอบพิธีทุกขั้นตอนจนกระทั่งประทับพระเก้าอี้หรือนั่งที่เดิม

หากพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จพระราชดำเนินหรือเสด็จมาทรงปฏิบัติพระราชกิจ จะเสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูกำแพงแก้ว ข้างพระที่นั่งราชกรัณยสภา เสด็จพระราชดำเนินกลับ ทหารกองรักษาการณ์พระบรมมหาราชวัง ถวายความเคารพ ขลุ่ยและกลองบรรเลงเพลงมหาชัย เป็นอันเสร็จการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสวดพระอภิธรรมในเวลาค่ำ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมต่อเนื่องไปจนถึงเวลา ๒๐ นาฬิกา ๓๐ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาจึงนิมนต์ไปพัก

อนึ่ง ในระหว่างการสวดพระอภิธรรมในเวลาค่ำอาจมีการเสด็จพระราชดำเนินหรือเสด็จเป็นการส่วนพระองค์เพื่อถวายสักการะพระศพ และทรงสดับพระอภิธรรม พระบรมวงศ์หรือพระอนุวงศ์ที่เสด็จพระราชดำเนินหรือเสด็จเป็นการส่วนพระองค์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระศพ และเครื่องนมัสการกระบะมุกบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินหรือเสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกบูชาพระอภิธรรม เมื่อพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมจบครบ ๑ รอบ ทรงทอดผ้าสดับปกรณ์ พระพิธีธรรมถวายอนุโมทนา ทรงหลั่งทักษิโณทกหรือทรงกรวดน้ำ แล้วเสด็จกลับ

การประโคมย่ำยาม และพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ในเวลา ๒๑ นาฬิกา และ ๒๔ นาฬิกา

เวลา ๒๑ นาฬิกา ชาวพนักงานวงสังข์แตร วงปี่กลองชนะและวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องคู่ประโคมย่ำยาม ในระหว่างนั้น เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรม เมื่อประโคมย่ำยามจบ เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมสืบเนื่องไปจนถึงเวลา ๒๔ นาฬิกา

ครั้นเมื่อถึง **เวลา ๒๔ นาฬิกา** ชาวพนักงานวงสังข์แตร วงปี่กลองชนะ และวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องคู่ ประโคมย่ำยาม พระพิธีธรรมจบการสวดพระอภิธรรมรอบสุดท้าย เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมจำวัดที่อาคารพิพิธภัณฑ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นอันเสร็จสิ้นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน

อนึ่ง การสวดพระอภิธรรมระหว่างเวลา ๒๑ นาฬิกา ถึง ๒๔ นาฬิกา มีข้าราชบริพาร ทหาร ตำรวจ และพระสงฆ์จากวัดต่าง ๆ เข้าถวายสักการะและพิจารณาพระศพ และฟังพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ไม่มีการทอดผ้าสดับปกรณ์ ในเวลานั้นยังคงมีเจ้าพนักงานและคณะแพทย์พยาบาลปฏิบัติหน้าที่ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่มาฟังพระอภิธรรม

การพระราชทานเลี้ยงแก่ผู้มาร่วมพิธี

ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน ตลอดระยะเวลา ๑๐๐ วัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเลี้ยงเครื่องดื่มซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จากโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา แก่บรรดาผู้มาร่วมพิธีตลอดทั้งวัน นอกจากนี้ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเลี้ยงอาหารเย็นแก่ผู้ปฏิบัติงานและผู้มาร่วมพิธี ก่อนการสวดพระอภิธรรมในเวลา ๑๙ นาฬิกา ณ หอนิเพทพิทยา และพระราชทานอาหารว่างบรรจุกล่องเมื่อเสร็จสิ้นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสวดพระอภิธรรมพระราชทานพระศพในรอบ ๑๙ นาฬิกาด้วย

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงสดับพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมพระศพ

ณ วันจันทร์ ที่ ๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

เวลาบ่าย เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งเพิ่มเติมภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ถัดจากเครื่องทองน้อยของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เจ้าพนักงานตั้งขาหยั่งสำหรับวางพวงมาลาถวายพระศพ ๓ สำรับ สำหรับพระเจ้าหลานเธอทรงวางพวงมาลา ถัดจากเครื่องทองน้อยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ตั้งขาหยั่ง ๒ สำรับ สำหรับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงวางพวงมาลา

ถัดจากพระแท่นทรงกราบของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ออกมา ตั้งโต๊ะสูงจำหลักลายปิดทอง ๔ ตัว ทอดเครื่องทองน้อย ๔ เครื่อง พร้อมพระแท่นทรงกราบ สำหรับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ ถวายสักการะพระศพตามลำดับจากซ้ายไปขวา

อาสน์สงฆ์ มุขด้านทิศตะวันออก ตั้งกระโถน ขันน้ำ และแท่นวางตาลปัตร จำนวน ๘ สำรับ ที่ระเบียงมุขด้านทิศตะวันออก ตั้งโต๊ะวางพานรองรับผ้าไตรแบ่ง จำนวน ๘ ชุด

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๔๕ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมทั้ง ๘ รูป ที่จะสวดพระอภิธรรมตลอดทั้งคืนจนถึงรุ่งเช้าขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรมเช่นเดียวกับการบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน

ทรงวางพวงมาลาถวายสักการะพระศพ

เวลา ๑๙ นาฬิกา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง จากวังศุโขทัยไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พร้อมด้วยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงพระบรมมหาราชวัง กองทหารรักษาการณ์พระบรมมหาราชวังถวายความเคารพ วงขลุ่ย กลองบรรเลงเพลงมหาชัย รถยนต์พระที่นั่งเทียบที่ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ข้างพระที่นั่งราชกรัณยสภา เสด็จขึ้นทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพจนประทับพระเก้าอี้

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๓๐ นาที สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงวางพวงมาลา ถวายความเคารพ จากนั้น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ ทรงวางพวงมาลาตามลำดับ แล้วจึงเสด็จไปยังเครื่องทองน้อย

ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระอภิธรรม

ทรงลดับพระอภิธรรม

พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระศพ ทรงกราบ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระศพ ทรงกราบ จากนั้นเสด็จไปทรงยืนเฝ้าทูลละอองพระบาทที่พระเก้าอี้

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะทองทิศบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ ในขณะนั้น พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ ทรงยืนเฝ้าทูลละอองพระบาทข้างพระแท่นทรงกราบ

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๓๓ นาที สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปยังแท่นพระพิธีธรรมที่มุขด้านทิศเหนือ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกเครื่องห้าบูชาพระอภิธรรมที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมด้านทิศตะวันออก และด้านทิศตะวันตก แล้วทรงคมตามลำดับ ในการนี้ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ โดยเสด็จด้วย ทรงพระดำเนินกลับไปยังมุขด้านทิศใต้ ประทับพระเก้าอี้ ผู้ตามเสด็จและผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาททั้งนั้นถวายความเคารพแล้วนั่งที่เดิม พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมทรงสดับพระอภิธรรม จบแล้ว

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมลงจากแท่นพระพิธีธรรม ออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางพระทวารของมุขด้านทิศเหนือ ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังมุขด้านทิศตะวันออก กลับขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทอีกครั้งทางบันไดด้านเหนือของมุขด้านทิศตะวันออก เข้าสู่พระที่นั่ง ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ พร้อมแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงธรรมาสน์ที่ต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงจากพานพระมหากฐินที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ไปสอดเชื่อมกับพระภูษาโยงอีกสายที่พานพระมหากฐินที่ต้นอาสน์สงฆ์ซึ่งเจ้าพนักงานภูษามาลาอีกชุดได้ลาดไปบนผ้ารองพระภูษาโยงบนอาสน์สงฆ์ พร้อมแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาถวายความเคารพ และยืนเฝ้าทูลละอองพระบาทอยู่ ณ ที่นั้น ขณะนั้นผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพ

ทรงทอดผ้าไตร

ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพ

ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทฟังสวดพระอภิธรรม

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๕๙ นาที สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงทอดผ้าไตร ๘ สำรับ ที่หน้าพระพิธีธรรม แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาททั้งนั้นนั่งที่เดิม พระพิธีธรรมทั้ง ๘ รูป สดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายวางบนพานพระมหากฐินที่เดิม และถอนเสาบัวเก็บที่ท้ายแท่นพระพิธีธรรมฝั่งตะวันออกแล้วถวายความเคารพ พระพิธีธรรมถวายอนุโมทนา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงหลั่งทักษิโณทก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมลงจากอาสน์สงฆ์ไปพักยังศาลาทิมคดหลังตะวันออก

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๘ นาที สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงถวายความเคารพพระราชอาสน์ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร และทรงกราบพระศพแล้ว พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงคมพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร และทรงกราบพระศพ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาท

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินกลับพร้อมด้วย พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ เสด็จลงทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จออกทางประตูกำแพงแก้วด้านพระที่นั่งราชกรัณยสภา ประทับรถยนต์พระที่นั่ง กองทหารรักษาการณ์พระบรมมหาราชวัง ถวายความเคารพ วงขลุ่ย กลองบรรเลงเพลงมหาชัย ขบวนรถยนต์พระที่นั่งเคลื่อนออกจากพระบรมมหาราชวัง เสด็จพระราชดำเนินกลับ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวารพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง วันอังคารที่ ๒ และวันพุธ ที่ ๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ตามหมายกำหนดการดังนี้

ที่ ๑๘/๒๕๕๔

หมายกำหนดการ
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวารพระราชทานพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
พุทธศักราช ๒๕๕๔

.....

นายกรัฐมนตรี ในตำแหน่งบังคับบัญชาสำนักพระราชวัง รับสนองพระบรมราชโองการเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์ จะบรรจบครบ ๗ วัน ในวันพุธที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๔ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กำหนดการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ดังมีรายการต่อไปนี้ -

<u>วันอังคารที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๔</u> ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๗ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงวางพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และพวงมาลาส่วนพระองค์ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระศพ ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ทหารกองเกียรติยศพระศพถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงมหาชัย ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร พระสงฆ์ ๓๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบ ถวายอดิเรก เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ที่จะถวายพระธรรมเทศนาและสวดธรรมคาถาขึ้นนั่งยังอาสนะ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม สมเด็จพระราชาคณะถวายศีลและถวายพระธรรมเทศนา จบ พระ ๔ รูปสวดธรรมคาถา แล้วทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์และทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดธูปเทียนที่เตียงพระสวดพระอภิธรรม เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันนี้ แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายมหาจักรีบรมราชวงศ์ หรือสายสะพายมงกุฎไทย

<u>วันพุธที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๔</u> ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระศพ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นบรรทม พระราชาคณะถวายพรพระ จบ ทรงประเคนภัตตาหารพระสงฆ์รับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ที่จะถวายพระธรรมเทศนาและสวดธรรมคาถาขึ้นนั่งยังอาสนะ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม พระราชาคณะถวายศีลและถวายพระธรรมเทศนา จบ พระ ๔ รูปสวดธรรมคาถา แล้วทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์และทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก แล้วทรงทอดผ้าไตรพระสงฆ์อีก ๘๖ รูปเท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์.

สำนักพระราชวัง

วันที่ ๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

ณ วันอังคาร ที่ ๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

เวลาบ่าย เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งและตรวจแต่งเครื่องประกอบพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวารพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และบริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไว้พร้อม มีการตั้งแต่งแตกต่างจากการบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน ดังนี้

ภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

มุขด้านทิศใต้

ที่พระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ตกแต่งฐานพระพุทธรูปด้วยมาลัยดอกไม้สด ถัดจากพระแท่นทรงกราบสำหรับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไปทางเบื้องซ้าย ทอดพระแท่นทรงกราบสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์

มุขด้านทิศตะวันตก

เบื้องหน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ถัดจากพระแท่นทรงกราบสำหรับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไปทางเบื้องขวา ทอดพระแท่นทรงกราบสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์

มุขด้านทิศเหนือ

ชิดผนังด้านตะวันออก ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ ๑๘ รูป ด้านตะวันตกตั้งเก้าอี้สำหรับคณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทูตานุทูต และผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทรับเสด็จ

มุขด้านทิศตะวันออก

เบื้องหน้าพระราชอาสน์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตั้งโต๊ะทอดเครื่องทรงธรรมและเทียนดูหนังสือเทศน์ เบื้องซ้ายพระราชอาสน์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เยื้องไปด้านหลัง ทอดพระเก้าอี้สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์

ที่ธรรมาสน์ ตั้งไมโครโฟน โคมไฟส่องสว่าง และจัดดอกไม้สดประดับตกแต่งขาธรรมาสน์ด้านหน้า ที่อาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ ๑๒ รูป วางแท่นตั้งพัด ขันน้ำ และกระโถน ๑๒ ชุด ที่ต้นอาสน์สงฆ์ ปูสันถัตสีชมพู ๒ ที่ สำหรับสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร) และสมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พุรหมคุตฺโต)

เบื้องหน้าพระแท่นราชบรรจถรณ์ประดับมุก ตั้งม้าสลักลายปิดทอง ทอดเครื่องนมัสการกระบะมุกสำหรับพระสวดพระธรรมคาถา บนพระแท่นราชบรรจถรณ์ทอดอาสน์สงฆ์พร้อมหมอนอิง ๔ ชุด สำหรับพระสงฆ์สวดธรรมคาถา ๔ รูป

มุมเสาจตุรมุขภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มุมฐานพระแท่นทุกองค์และพระทวาร ตกแต่งด้วยแจกันดอกไม้สด

แตรวง และกองทหารเกียรติยศพระศพตั้งแถวที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านทิศเหนือ

ระเบียงมุขพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านทิศตะวันออก ชิดราวระเบียงด้านเหนือตั้งโต๊ะวางเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ ๑ ชุด ประกอบด้วย ตะลุ่มมุกบรรจุธูปเทียนพนมแต่งด้วยดอกไม้สด แจกันมุกปักดอกไม้สด ๑ คู่ กี่ญวนบรรจุกาน้ำชาพร้อมชุดถ้วยชาลายน้ำทอง ๑ ชุด โคมไฟฟ้า ๑ ชุด และปากกาเชฟเฟอร์ ๑ คู่ พร้อมแท่นหินอ่อน ผ้าไตรสดับปกรณ์ชุดเล็กพร้อมใบปวารณา ๕ ชุด ถัดมาตั้งเก้าอี้สำหรับพระสงฆ์นั่งพัก ชิดผนังพระที่นั่งระหว่างพระทวารทั้งสองตั้งโต๊ะวางเชิงเทียน พระเต้าทักษิโณทก และอุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับเจ้าพนักงาน

ครั้นใกล้เวลาเสด็จพระราชดำเนินถึง คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทูตานุทูต และผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาท รอรับเสด็จบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ศาลาทิมคด ปะรำที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านทิศเหนือ และด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามตำแหน่งเฝ้าฯ

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๕๐ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๓๐ รูป ที่จะสวดพระพุทธมนต์ มี สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สมเด็จพระวันรัต วัดบวรนิเวศวิหาร พระพรหมเวที วัดไตรมิตรวิทยาราม พระพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา พระพรหมเมธาจารย์ วัดบุรณศิริมาตยาราม พระวิสุทธิวงศาจารย์ วัดปากน้ำ พระพุทธวรญาณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม พระธรรมวโรดม วัดทินกรนิมิต จังหวัดนนทบุรี พระธรรมกวี วัดราชาธิวาส พระธรรมเจดีย์ วัดกัลยาณมิตร พระธรรมวราภรณ์ วัดเครือวัลย์ พระธรรมปิฎก วัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี พระธรรมโกศาจารย์ วัดประยุรวงศาวาส พระธรรมไตรโลกาจารย์ วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม พระธรรมธีรราชมหามุนี วัดระฆังโฆสิตาราม พระธรรมธัชมุนี วัดปทุมวนาราม พระธรรมสิทธิเวที วัดสังเวชวิศยาราม พระธรรมวิมลโมลี วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี พระเทพภาวนาวิกรม วัดไตรมิตรวิทยาราม พระเทพปริยัติมุนี วัดทองนพคุณ

พระเทพเมธี วัดอรุณราชวราราม พระเทพคุณาภรณ์ วัดเทวราชกุญชร พระเทพรัตนากร วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระเทพสิทธิโสภณ วัดพระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร พระเทพรัตนสุธี วัดเขียนเขต จังหวัดปทุมธานี พระราชธรรมเวที วัดราชโอรสาราม พระราชสิทธิมุนี วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ พระราชปัญญาโสภณ วัดสระเกศ พระราชจริยาภรณ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และพระโสภณสุตาลังการ วัดบัวขวัญ จังหวัดนนทบุรี ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มุขด้านทิศตะวันออก ๑๒ รูป มุขด้านทิศเหนือ ๑๘ รูป โดยนั่งเป็นสองแถว สลับช่องว่างระหว่างกัน แถวละ ๙ รูป

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๕๕ นาที พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวารพระราชทานพระศพ วันแรก เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ถึงพระบรมมหาราชวัง รถยนต์พระที่นั่งเทียบที่หน้าประตูกำแพงแก้ว พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ข้างพระที่นั่งราชกรัณยสภา กองทหารเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เสด็จขึ้นทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา ในการนี้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ โดยเสด็จด้วย เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงวางพวงมาลาที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

เวลา ๑๗ นาฬิกา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงวางพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และพวงมาลาส่วนพระองค์ ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง เพลงสำหรับบท วงปี่กลองชนะ ประโคมเพลงพญาโศกลอยลม แตรวงบรรเลงเพลงมหาชัย ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงมหาชัย (ทางไทย) กองทหารเกียรติยศพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ถวายความเคารพ เมื่อทรงวางพวงมาลาเสร็จแล้ว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระศพและเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ

ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาท แล้วประทับพระเก้าอี้ ชาวพนักงานวงสังข์แตร และวงปี่กลองชนะ หยุดประโคม ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทถวายความเคารพแล้วนั่ง

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์ ๓๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอดิเรก แล้วลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออกและมุขด้านทิศเหนือเดินทางกลับ ขณะนั้น ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำสองชั้น

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) วัดปากน้ำ ที่จะถวายพระธรรมเทศนา และพระสงฆ์วัดปากน้ำ ๔ รูป ที่จะสวดธรรมคาถาขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มุขด้านทิศตะวันออก เมื่อพร้อมแล้ว ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๑๗ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์ และนิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูปที่จะสวดธรรมคาถา ขึ้นนั่งบนพระแท่นราชบรรจถรณ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปที่หน้าพระราชอาสน์ ผู้เฝ้าทูลละอองพระบาททั้งนั้นยืนถวายความเคารพ ทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์พระราชทานแก่เจ้าพนักงานเชิญไปปักที่จงกลธรรมาสน์ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงสาธุการ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับพระศพทรงธรรม แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง ผู้เฝ้าทูลละอองพระบาทถวายความเคารพแล้วนั่ง

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาศีล สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) ถวายศีลสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงศีล เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาธรรม สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) ถวายพระธรรมเทศนา **สปัญญานรกถา** จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์ เจ้าพนักงานดับเทียนดูหนังสือเทศน์และเทียนที่เครื่องทรงธรรม

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรมที่หน้าพระราชอาสน์

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย
ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสำหรับพระศพทรงธรรม

ทรงสดับพระธรรมเทศนา

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก
ที่หน้าพระแท่นราชบรรจถรณ์

ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณาสำหรับพระ
ที่ถวายพระธรรมเทศนาและพระสวดธรรมคาถาสดับปกรณ์

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๔๐ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกสำหรับพระสวดธรรมคาถาที่หน้าพระแท่นราชบรรจถรณ์ แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพแล้วนั่ง พระสงฆ์ ๔ รูป สวดธรรมคาถา จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์

ทรงหลั่งทักษิโณทกถวายพระกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก ที่หน้าแท่นพระพิธีธรรม

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๕๐ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์แด่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ผู้เฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพแล้วนั่ง เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงธรรมาสน์ที่ต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงจากที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ นำมาพักไว้ที่เสาบัวข้างธรรมาสน์ ลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งที่หน้าพระสงฆ์ทั้ง ๕ รูป จากนั้นเชิญปลายพระภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานพระมหากฐิน เสร็จแล้วถวายความเคารพ

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๕๔ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปยังหน้าอาสน์สงฆ์ ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๕ สำรับ ที่อาสน์สงฆ์ แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม พระสงฆ์ทั้ง ๕ รูป สดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก เดินทางกลับ ขณะนั้น ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำชั้นเดียว เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมที่จะสวดพระอภิธรรมในเวลาค่ำจนถึงเวลา ๖ นาฬิกา ขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรมมุขด้านทิศเหนือ ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก แท่นละ ๔ รูป ปี่พาทย์พิธียุติการบรรเลง

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๘ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ผู้เฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพ ทรงกราบพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมฝั่งตะวันออก ทรงคมแล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมฝั่งตะวันตก ทรงคม พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ขณะนั้น ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพและรอจนเสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทแล้วจึงนั่งลง

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๑๓ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดด้านตะวันตกของมุขด้านทิศเหนือ พร้อมด้วยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จพระราชดำเนินผ่านแถวผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทหน้าปะรำ และศาลาทิมคด ไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูกำแพงแก้ว กองทหารเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เสด็จพระราชดำเนินกลับ ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทถวายความเคารพ

เสด็จพระราชดำเนินกลับ

พระธรรมเทศนา สปัญญานรกถา
สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ)
วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร
ในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร พระราชทานพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
วันอังคาร ที่ ๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ เวลา ๑๗ นาฬิกา

.....

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

อนโตชฏา พหิชฏา ชฏาย ชฏิตา ปชา
ตํ ตํ โคตม ปุจฺฉามิ โก อิมํ วิชฏเย ชฏนฺติ.

บัดนี้ จักได้รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา โดยอนุรูปแด่พระราชกุศลทักษิณานุปทาน ซึ่งสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงพระมหากรุณาธิคุณทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ในสัตตมวาร ที่ครบ ๗ วัน พระราชทานพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ให้เป็นไปด้วยน้ำพระทัยที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง มีความรักใคร่ กลมเกลียวสนิทเสน่หาเป็นพระเชษฐภคินี ร่วมสุขร่วมทุกข์ มาตั้งแต่เบื้องต้นจนกระทั่งถึงที่สุดนี้ ทั้งนี้ ด้วยมหาบพิตรทั้งสองพระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ มีพระหฤทัยมั่นอยู่ด้วยพระเมตตาธรรม พระกรุณาธรรม อันเป็นที่สรรเสริญยิ่ง

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเป็นพระราชกุมารีพระองค์เดียวในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระนางเจ้าสุวัทนาพระวรราชเทวี ประสูติเมื่อวันอังคาร ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ อันเป็นเวลาก่อนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเสด็จสวรรคตเพียง ๑ วัน แม้สมเด็จเจ้าฟ้าพระองค์น้อยพระองค์นั้น จักได้ทรงดำรงฐานะ “สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ” ในระยะเวลาอันสั้น ทั้งยังทรงมีโอกาสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทยังพระปีติสุดท้ายให้บังเกิดแด่สมเด็จพระบรมชนกนาถเพียงครั้งเดียว แต่ครั้นทรงเจริญพระวัยขึ้นพระจริยาวัตรอัธยาศัยก็กลับละม้ายคล้ายคลึงกับสมเด็จพระบรมราชชนกอย่างน่าอัศจรรย์

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประกอบด้วยพระเกียรติคุณเป็นล้นพ้น แผ่ขจรขจายไปในทิศานุทิศ ได้ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจมากมายแก่ประเทศชาติ เพื่อแบ่งเบาพระราชภาระของสมเด็จพระบรมบพิตร และได้ทรงรับสถาบันและองค์กรต่าง ๆ ไว้ในพระอุปถัมภ์ ทั้งในส่วนที่สืบสานจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ ในส่วนของสมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ และโดยส่วนพระองค์เองเป็นจำนวนมากกว่า ๓๐ แห่ง อันเป็นที่ประจักษ์อยู่แล้ว

ในส่วนคดีธรรม พระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนา ได้เคยเสด็จไปทรงศึกษาธรรมะกับสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงพระกรุณาเสด็จไปในการพระราชกุศลตามคำกราบทูลเชิญอยู่มิขาด โดยมิได้ทรงเลือกว่าเป็นวัดที่ใหญ่โต หรือวัดเล็กไม่มีชื่อเสียง แต่ประการใด ได้เสด็จไปถวายพระกฐินส่วนพระองค์เป็นพุทธบูชา สละพระราชทรัพย์สร้างถาวรวัตถุ บำเพ็ญพระราชกุศลในพระพุทธศาสนาตลอดพระชนม์ชีพ โปรดให้สร้างพระพุทธนิรโรคันตราย นำไปถวายประจำพระอาราม ตามอย่างสมเด็จพระบรมชนกนาถ นอกจากนี้ ยังทรงมีพระอุปนิสัยมั่นในพระกตัญญูกตเวทิตาธรรมต่อพระบรมชนกนาถและพระราชชนนีตลอดพระชนม์ชีพ ทรงเคร่งครัดในการตรงต่อเวลา ทรงปฏิบัติพระกิจวัตรประจำวันเป็นเวลา และไม่ทรงปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ ทรงประหยัดอดออมและโปรดความเรียบง่าย ทรงดำรงพระองค์หนักแน่นในคุณธรรม ผ่านความวุ่นวายทั้งภายใน ทั้งภายนอกที่ร้อยรัดพระองค์ ประดุจว่าได้ทรงถางรกชัฏผ่านไปได้ทุกครั้ง ข้อนี้ ต้องด้วยวัจนะประพันธ์ พุทธภาษิตที่ได้ยกขึ้นตั้งไว้เป็นบทอุเทส ว่า

อนโตชฏา พหิชฏา ชฏาย ชฏิตา ปชา
ตๆ โคตม ปุจฉามิ โก อิมๆ วิชฏเย ชฏๆ

แปลความว่า *ประชาสัตว์ รกชัฏทั้งภายใน รกชัฏทั้งภายนอก รุงรังไปด้วยรกชัฏ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ใครจะพึงถางรกชัฏอันนี้เสียได้ ดังนี้*

เมื่อครั้งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ พระนครสาวัตถี ในยามราตรีวันหนึ่ง เทพบุตรตนหนึ่งมีความประสงค์จะถอนความสงสัยของตน จึงเข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดา แล้วทูลถามปัญหาด้วยพระบาลีที่ยกขึ้นแสดงไว้นั้น พระบรมศาสดาได้ทรงพระกรุณาพยากรณ์ปัญหาแก่เทวดา ด้วยพระพุทธภาษิตว่า

สีเล ปติฏฺาย นโร สปฺโญ จิตฺตๆ ปญฺญญฺจ ภาวยๆ
อาตาปี นิปโก ภิกฺขุ โส อิมๆ วิชฏเย ชฏๆ

แปลความว่า *นรชน ผู้มีปัญญา เห็นภัยในสงสาร มีความเพียร มีปัญญาเครื่องบริหาร ตั้งตนไว้ในศีลแล้ว บำเพ็ญสมาธิจิตและปัญญาให้เจริญอยู่ เธอจะพึงถางรกชัฏอันนี้เสียได้*

จะขอถวายวิสัชชนาแต่โดยย่อ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ตรัสดังนี้ ชี้ให้เห็นว่า รกชัฏ คือ ความวุ่นวาย ความรกรุงรัง ที่เกิดขึ้นทั้งภายใน ทั้งภายนอก เกี่ยวประสานกันแน่นดุจพุ่มไม้ไผ่ ได้แก่ **ตัวตัณหา** นั่นเอง ตัณหาเปรียบดุจตาข่าย เกี่ยวประสานกันไว้ เพราะตัณหานั้นเกิดขึ้น ย้ำอยู่ในอารมณ์ทั้งหลายมีรูปเป็นต้น กลายเป็นรกชัฏที่ติดแน่นอยู่ในจิตวิญญาณ เป็นเหตุให้ต้องเวียนเกิดเวียนตาย ทนทุกข์ทรมานอยู่มิเว้นว่าง บุคคลผู้มีปัญญาประสงค์จะถางรกชัฏคือตัณหานี้ ต้องมีปัญญา เห็นภัยในสงสาร ประกอบด้วยความเพียร มีปัญญาเครื่องบริหาร คือ คุ้มครองตน มั่นอยู่ในศีล ความเรียบร้อยทางกายและวาจา บำเพ็ญสมาธิและวิปัสสนาปัญญาให้เจริญอยู่ จึงจะถางรกชัฏคือตัณหาให้สำเร็จประโยชน์ได้ ด้วยประการฉะนี้

โดยอุปมาพระจริยาวัตรตรงตามพระพุทธภาษิต สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงดำรงพระองค์ด้วยพระปัญญาคุณ กอปรด้วยพระวิริยะในการบำเพ็ญพระกรณียกิจน้อยใหญ่ ดำรงพระองค์มั่นอยู่ในศีล ทรงมีพระเมตตาแน่วแน่ในการสงเคราะห์อาณาประชาราษฎร์ และทรงเจริญด้วยพระปัญญาและพระกตัญญูกตเวทิตาธรรม จึงทรงถางความรกชัฏ คือ ความวุ่นวายทั้งภายใน ทั้งภายนอก ดังเป็นที่ประจักษ์อยู่แล้ว

อิมินา กตปุญฺเญน ขออำนาจพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ซึ่งสมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงบำเพ็ญให้เป็นไปแล้วนี้ ขอจงเป็นผลสำเร็จ แด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สมตามคติวิสัยในสัมปรายภพ ทุกประการ

ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา พระสงฆ์เถรานุเถระ จตุรวรรค จะได้สวดคาถาธรรมบรรยาย เพื่อเพิ่มเติมเสริมส่งพระราชกุศลศรัทธา รับพระราชทานถวายวิสัชชนา ขอยุติลงคงไว้แต่เพียงนี้ **เอวं** ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

ณ วันพุธ ที่ ๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

เวลาเช้า เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งและตรวจแต่งเครื่องประกอบพระราชพิธีภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และบริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไว้พร้อม โดยมีการตั้งแต่งแตกต่างจากวันก่อน ดังนี้

บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

มุขด้านทิศเหนือ

ชิดผนังด้านตะวันออกตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ๙ รูป รับพระราชทานฉันเพล ด้านตะวันตกตั้งเก้าอี้สำหรับคณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทูตานุทูต และผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทรับเสด็จ

มุขด้านทิศตะวันออก

ที่ต้นอาสน์สงฆ์ ปูสันถัตสีชมพู ๒ ที่ สำหรับสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร) และสมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พุรหฺมคุตฺโต) พร้อมแท่นปักพัด ขันน้ำ และกระโถน จำนวน ๑๒ สำรับ ที่ตรงข้ามอาสน์สงฆ์วางโต๊ะเตี้ยปูผ้าขาวรองรับตะลุ่มมุกเชิญภัตตาหาร ๒ ที่ สำหรับสมเด็จพระราชาคณะ

ระเบียงมุขด้านทิศตะวันออก

ตั้งโต๊ะวางผ้าไตรพร้อมใบปวารณา ๑๒ สำรับ เครื่องไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ ประกอบด้วย ตะลุ่มมุกบรรจุธูปเทียนพนมแต่งด้วยดอกไม้สด แจกันมุกปักดอกไม้สด ๑ คู่ กีฺ่ญวนบรรจุกาน้ำชาพร้อมชุดถ้วยชาลายน้ำทอง ๑ ชุด โคมไฟฟ้า ๑ ชุด และปากกาเชฟเฟอร์ ๑ คู่ พร้อมแท่นหินอ่อน

ใต้ระเบียง จัดภัตตาหารสำหรับพระสงฆ์ สำรับคาว มี น้ำพริกกะปิ ผักราดกะทิ ปลาทูทอด สปาเกตตีผัดแฮม ผัดผักโสภณหมูกุ้ง แกงมัสมั่นหมู แกงจืดลูกรอก ไก่ชุบแป้งทอด และข้าวสวยหอมมะลิ สำรับหวาน มี องุ่น มังคุด พายลูกตาล แตงจีน วุ้นอัญชัน ขนมชั้นใบเตย และกระท้อนลอยแก้ว

บริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ศาลาทิมดหลังตะวันตก

ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ๙ รูป รับพระราชทานฉันเพล

หอนิเพทพิทยา ชั้น ๒

ตั้งโต๊ะสำหรับพระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี รับพระราชทานฉันเพล โดยจัดเป็นโต๊ะ ๆ ละ ๑๐ รูป

ปะรำพระสงฆ์

ตั้งที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทระหว่างย่อมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ภายในปะรำตั้งอาสน์สงฆ์ ๘๖ ที่ ด้านตะวันออกของปะรำ ตั้งเก้าอี้สำหรับผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ ตั้งพานพระมหากฐินและเสาบัวกลุ่มรองรับพระภูษาโยง ซึ่งเชื่อมจากพระภูษาโยงที่พานพระมหากฐินหน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตั้งโต๊ะยาวปูผ้าขาวสำหรับทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ มุมปะรำด้านเหนือตั้งโต๊ะวางผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๗๔ ชุด

พระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มี พระเทพดิลก วัดปทุมวนาราม พระราชปัญญาเวที วัดตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ พระราชมุนี วัดเทพศิรินทราวาส พระราชปัญญาโสภณ วัดสระเกศ พระราชวชิรดิลก วัดเพชรสมุทร จังหวัดสมุทรสงคราม พระราชวรญาณ วัดบุปผาราม พระราชสารเวที วัดสัมพันธวงศาราม พระราชพุทธิวราภรณ์ วัดกวิศราราม จังหวัดลพบุรี พระราชวรมุนี วัดสังเวชวิศยาราม พระราชปริยัตยาภรณ์ วัดอมรคีรี พระศรีมุนีวงศ์ วัดธาตุทอง พระปริยัติธรรมสุนทร วัดราชสิงขร พระเมธีวราภรณ์ วัดโมลีโลกยาราม พระปริยัติกิจวิธาน วัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา พระพิพัฒน์วิริยาภรณ์ วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม พระโสภณธรรมเมธี วัดสุวรรณคีรี พระวิสุทธิภัทรธาดา วัดประยุรวงศาวาส พระศรีปริยัตโยดม วัดพระนอนจักรสีห์ จังหวัดสิงห์บุรี พระชลญาณมุนี วัดอุทกเขปสีมาราม จังหวัดชลบุรี พระสรภาณโกศล วัดไตรมิตรวิทยาราม พระรัตนมุนี วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม พระปริยัติสารคุณ วัดบรมนิวาส พระวิสุทธิธรรมพิลาส วัดต้นธงชัย พระโสภณธรรมวาที วัดบางนานอก พระพุทธมนต์วราจารย์ วัดสุทัศนเทพวราราม พระนิภากรกิตติพิลาส วัดตรีทศเทพ พระพิศิษฏ์พัฒนพิธาน วัดหนองหอย จังหวัดราชบุรี พระพิพัฒนกิจวิธาน วัดวชิรธรรมสาธิต พระพิศาลพัฒโนดม วัดหนองโว้ง จังหวัดสุโขทัย พระสิริพัฒนาภรณ์ วัดทุ่งศรีเมือง พระโสภณสุตาลังการ วัดบัวขวัญ จังหวัดนนทบุรี พระวินัยเวที วัดเสนาสนาราม พระวินัยสุธี วัดธาตุทอง พระสิทธิพัฒนาภรณ์ วัดไชโย จังหวัดอ่างทอง พระมหากำพล คุณงฺกโร วัดบางอ้อยช้าง จังหวัดนนทบุรี พระมหาสิทธิชัย ปริยตฺติเมธี วัดหนองโว้ง จังหวัดสุโขทัย พระครูธรรมสารรักษา วัดบรรหาร – แจ่มใส จังหวัดสุพรรณบุรี พระครูไพศาลพิพัฒนาภรณ์ วัดเสนาสนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูอรุณธรรมานุวัตร วัดอรุณราชวราราม พระครูสันติกิจจานุการ วัดบางสมัคร จังหวัดฉะเชิงเทรา พระครูศรีสิทธิการ วัดแค จังหวัดนนทบุรี พระครูสุวัฒน์ บุญโญภาส วัดเชิงเลน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูวิสุทธินพคุณ วัดทองนพคุณ พระครูธีรธรรมานันท์ วัดบางแวก พระครูโสภณคุณาธาร วัดสาลี จังหวัดสุพรรณบุรี พระครูมงคลภาวนานุศิษฏ์ วัดปากน้ำ พระครูธรรมากิจจานุยุต วัดทองนพคุณ พระครูสรวุฒิพิศิษฏ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พระครูวิสุทธิกวีวัฒน์ วัดบุปผาราม พระครูอนุกูลศาสนกิจ วัดศาลาปูน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูประสิทธินพคุณ วัดทองนพคุณ พระครูศรีรัตนาภิวัฒน์ วัดปราสาททอง พระครูศรีสังวราภิรม วัดระฆังโฆสิตาราม พระครูนนทมงคลวิศิษฐ์ วัดอุทยาน จังหวัดนนทบุรี พระครูวิมลธรรมธารี วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูสุทธิปัญญาโสภณ วัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูโกมุทสิทธิการ วัดโกมุทพุทธรังสี พระครูเมตตามงคลวิศิษฏ์ วัดวิศิษฏ์บุญญาวาส พระครูวิศิษฏ์ปทุมรัตน์ วัดบัวแก้ว ศรัทธาธรรม พระครูปรีชาธรรมวิจิตร วัดทรงธรรม จังหวัดสมุทรปราการ พระครูศีลวัฒนาภรณ์ วัดประยุรวงศาวาส พระครูสถิตศีลวัฒน์ วัดบุปผาราม พระครูสังฆกิจโสภณ วัดหนองจระเข้ จังหวัดปราจีนบุรี พระครูปริยัติคุณาธาร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พระครูสถิตย์บุญวัฒน์ วัดด่าน พระครูไพศาลสิริวัฒน์ วัดป้อมใหญ่ พระครูวิบูลกิจสุนทร วัดวาปีสุทธาวาส พระครูวิสุทธิสรคุณ วัดบ้านกุ่ม พระครูสุตวัฒนกิจ วัดภาวนาภิรตาราม พระครูสมุทรประชาคม วัดกลาง พระครูเกษมวุฒิกร วัดลาดระโหง พระครูสุวัฒนกิจจาทร วัดไทรงาม จังหวัดตรัง พระครูปลัดสิทธิวัฒน์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม พระครูปลัดธรรมวาศานุวัตร วัดแค จังหวัดสุพรรณบุรี พระครูปลัดรัตนวัฒน์ วัดบางพลีใหญ่กลาง พระครูปลัดถาวร วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม พระครูปลัดบุญธรรม อภิปุณโณ วัดพรหมธรรมนิมิต พระครูปลัดสุรพจน์ วัดบางขมิ้น พระครูวินัยธรสุวิจักขณ์ วัดวังตะวันออก พระครูวินัยธรองอาจ อาภากโร วัดวีรโชติธรรมาราม จังหวัดฉะเชิงเทรา พระครูวินัยธรอารยพงศ์ วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม พระครูวินัยธรวรัญญู วัดพรหมธรรมนิมิต พระครู

วินัยธรยุทธศักดิ์ จิตวุฑฺโฒ วัดอรุณราชวราราม พระครูธรรมธรมนต์ชัย วัดบางสมัคร พระครูธรรมธรหัสดินทร์ วัดสุคันธาราม และพระปลัดสมศักดิ์ ธมฺมรตฺโน วัดรางต้น

ครั้นใกล้เวลาเสด็จพระราชดำเนิน พระราชวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทูตานุทูต และผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทรอรับเสด็จ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ปะรำที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านทิศเหนือ และด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ตามตำแหน่งเฝ้าทูลละอองพระบาท

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๑๕ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ๓๐ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท นั่งยังอาสน์สงฆ์มุขด้านทิศตะวันออก ๑๒ รูป นั่งยังอาสน์สงฆ์มุขด้านทิศเหนือ ๙ รูป และนั่งยังอาสน์สงฆ์ภายในศาลาทิมคดหลังตะวันตก ๙ รูป และนิมนต์พระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์ขึ้นบนหอนิเพทพิทยา ชั้น ๒ เพื่อรับพระราชทานฉันเพล

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินถึง พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พระสงฆ์ ๓๐ รูป สวดถวายพรพระ

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๒๓ นาที พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวารพระราชทานพระศพ วันที่สอง เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวัง รถยนต์พระที่นั่งเทียบที่หน้าประตูกำแพงแก้ว พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ข้างพระที่นั่งราชกรัณยสภา กองทหารรักษาการณ์พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทถวายความเคารพ ขลุ่ย กลองบรรเลงเพลงมหาชัย เสด็จขึ้นทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงช้าเรื่องสร้อยสน ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จ

พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาท แล้วประทับพระเก้าอี้ ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทนั่งที่เดิม พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ๓๐ รูป สวดถวายพรพระ

ทรงประเคนภัตตาหารถวาย
สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร)

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๒๘ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนภัตตาหารถวายสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร) แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับไปประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพแล้วนั่งที่เดิม สำรับภัตตาหารนอกนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระราชวงศ์ทรงประเคนพระสงฆ์รูปต่อไปตามลำดับและปฏิบัติพระสงฆ์อยู่ ณ ที่นั้น คือ พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล พลตรี หม่อมเจ้าจุลเจิม ยุคล และร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล

ที่อาสน์สงฆ์มุขด้านทิศเหนือของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้องคมนตรีประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์ทั้ง ๙ รูป และนั่งปฏิบัติพระสงฆ์อยู่ ณ ที่นั้น ตามลำดับ ดังนี้ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร นายอำพล เสนาณรงค์ หม่อมราชวงศ์เทพกมล เทวกุล นายพลากร สุวรรณรัฐ และนายอรรถนิติ ดิษฐอำนาจ

ที่ศาลาทิมคดหลังตะวันตก และหอนิเพทพิทยา ชั้น ๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมาชิกราชสกุล ข้าราชบริพาร และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์ ๙ รูป ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน และพระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และนั่งปฏิบัติพระสงฆ์อยู่ ณ ที่นั้น ปี่พาทย์บรรเลงเพลงฉิ่งพระฉันเพล

เมื่อพระสงฆ์ทั้งนั้นรับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว เจ้าพนักงานถอนสำรับและภาชนะออก ผู้ปฏิบัติพระสงฆ์กลับไปประทับเก้าอี้และนั่งเก้าอี้ที่เดิม เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ที่มุขด้านทิศเหนือของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และที่ศาลาทิมคดหลังตะวันตกลงจากอาสน์สงฆ์ ไปนั่งยังอาสน์สงฆ์ที่ปะรำพระสงฆ์ ปี่พาทย์หยุดบรรเลง

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๑๕ นาที เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งที่หน้าพระสงฆ์ทั้ง ๑๒ รูป เจ้าพนักงานสอดเชื่อมพระภูษาโยงทั้งสองสายที่พานพระมหากฐิน เสร็จแล้วถวายความเคารพ

ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๑๒ สำรับ แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม

ที่ปะรำพระสงฆ์ เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยงจากพานพระมหากฐินไปยังโต๊ะปูผ้ารองโยงหน้าอาสน์สงฆ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระราชวงศ์ คือ หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล พลตรี หม่อมเจ้าจุลเจิม ยุคล และร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณาจำนวน ๑๘ สำรับ แล้วประทับเก้าอี้ จากนั้น เจ้าพนักงานสอดเชื่อมสายพระภูษาโยงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทกับปลายพระภูษาโยงบนพานพระมหากฐิน

พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและภายในปะรำพระสงฆ์เข้าที่เดิม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๓๐ รูป ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อนออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เดินทางกลับ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำสองชั้น เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์ พระพรหมมุนี (อคฺคชิโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ที่จะถวายพระธรรมเทศนา และนิมนต์พระสงฆ์วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ๔ รูป ที่จะสวดธรรมคาถาขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ภายในมุขด้านทิศตะวันออก ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๒๘ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพรหมมุนีจากต้นอาสน์สงฆ์ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์ และนิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูป ขึ้นนั่งบนพระแท่นราชบรรจถรณ์

ทรงหลั่งทักษิโณทก

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปที่หน้าพระราชอาสน์ ผู้เฝ้าทูลละอองพระบาททั้งนั้นยืนถวายความเคารพ ทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์พระราชทานแก่เจ้าพนักงานเชิญไปปักที่จงกลธรรมาสน์ ขณะนั้น ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงสาธุการ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับพระศพทรงธรรม แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาศีล พระพรหมมุนี (อคฺคชิโน) ถวายศีล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงศีล เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาธรรม พระพรหมมุนี (อคฺคชิโน) ถวายพระธรรมเทศนา **สัจจกถา** จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์ เจ้าพนักงานดับเทียนดูหนังสือเทศน์ และเทียนที่เครื่องทรงธรรม

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

ทรงสดับพระธรรมเทศนา

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าพระแท่นราชบรรจถรณ์

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๕๔ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกสำหรับพระสวดธรรมคาถาที่หน้าพระแท่นราชบรรจถรณ์ แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม พระสงฆ์ ๔ รูป สวดธรรมคาถา จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ถวายพระพรหมมุนี (อคฺคชิโน) แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม เจ้าพนักงานภูษามาลาลาดพระภูษาโยงเช่นครั้งก่อน เสร็จแล้วถวายความเคารพ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จไปทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๕ สำรับ ที่อาสน์สงฆ์ครบแล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม พระสงฆ์ทั้ง ๕ รูป สดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก พระสงฆ์เดินทางกลับ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำสองชั้น

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๑๒ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขด้านทิศตะวันออก ๑๒ รูป และนั่งยังอาสน์สงฆ์ภายในปะรำพระสงฆ์ ๗๔ รูป พร้อมแล้ว ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง พระสงฆ์ทั้งนั้นสวดมาติกา จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและภายในปะรำพระสงฆ์ลาดพระภูษาโยงเช่นครั้งก่อน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๑๒ สำรับ ที่อาสน์สงฆ์ แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม

ที่ปะรำพระสงฆ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล พลตรี หม่อมเจ้าจุลเจิม ยุคล และร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๗๔ สำรับ แล้วประทับเก้าอี้ที่เดิม เจ้าพนักงานสอดเชื่อมพระภูษาโยงจากบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทกับปลายพระภูษาโยงบนพานพระมหากฐิน

พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและภายในปะรำพระสงฆ์เข้าที่เดิม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๘๖ รูปที่มาสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เดินทางกลับ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำชั้นเดียว

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมที่จะสวดพระอภิธรรมในเวลากลางวันจนถึงเวลา ๑๘ นาฬิกา ทั้ง ๘ รูป ขึ้นนั่งบนแท่นพระพิธีธรรมมุขด้านทิศเหนือทั้ง ๒ แท่น ปี่พาทย์พิธียุติการบรรเลง

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๓๐ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาท เสด็จพระราชดำเนินผ่านผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทที่มุขด้านทิศเหนือไปยังแท่นพระพิธีธรรม ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมฝั่งตะวันออก ทรงคม แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมฝั่งตะวันตก ทรงคม พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ขณะนั้นผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพและรอจนเสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทแล้วจึงนั่งที่เดิม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดด้านตะวันตกของมุขด้านทิศเหนือ เสด็จพระราชดำเนินผ่านแถวผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท หน้าปะรำ และศาลาทิมคด ไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูกำแพงแก้ว กองทหารรักษาการณ์พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทถวายความเคารพ วงขลุ่ย กลองบรรเลงเพลงมหาชัย เสด็จพระราชดำเนินกลับ เป็นเสร็จการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวารพระราชทานพระศพ

พระธรรมเทศนา สัจจกถา
พระพรหมมุนี (อคฺคชิโน)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร
ในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวารพระราชทานพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันพุธ ที่ ๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ เวลา ๑๑ นาฬิกา ๓๐ นาที

.....

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ
สจฺจํ หเว สาธุตรํ รสานนฺติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ใน**สัจจกถา** ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี อนุรูปพระราชกุศลบุญราศีทักษิณานุปทานกิจ ที่สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้บำเพ็ญ เพื่อทรงพระราชอุทิศพระราชทานแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ซึ่งสิ้นพระชนม์บรรจบครบสัตตมวาร ด้วยอำนาจพระกตัญญูกตเวทิตาธรรมและพระเชษฐาปจายนธรรม ด้วยสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอพระองค์นั้น เมื่อกล่าวโดยพระฐานะเป็นพระประยูรญาติ ก็ทรงสถิตในที่พระเชษฐภคินีเธอ เมื่อกล่าวโดยพระฐานะเป็นผู้ใหญ่ในพระบรมราชวงศ์ ก็ทรงสถิตในที่พระกุลเชษฐ์ที่สมควรได้รับความเคารพ นอบน้อมเป็นอันดี เมื่อกล่าวถึงความที่ทรงบำเพ็ญพระคุณูปการเกื้อกูลแก่ประเทศชาติ พระศาสนา และพระมหากษัตริย์ ก็ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นอันมาก ยากที่จะนำมาพรรณนาให้สิ้นสุดได้ เมื่อกล่าวโดยพระฐานที่ทรงพระกรุณาธิคุณแก่อาณาประชาชน ก็มีเป็นอเนกปริยาย สรุปพระคุณสมบัติของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี แล้ว ได้พระคุณสมบัติ ๓ สถาน คือ พระชาตวุฑฒะ พระวยวุฑฒะ และพระคุณวุฑฒะ พระชาติวุฒินั้น พระองค์เสด็จอุบัติมาในพระบรมราชจักรีวงศ์ เป็นพระราชธิดาพระองค์เดียวในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับพระนางเจ้าสุวัทนาพระวรราชเทวี พระวัยวุฒินั้น ทรงเจริญพระชนมายุล่วงเข้าสู่ ๘๖ พรรษา ได้ชื่อว่าทรงตั้งอยู่ในพระปัจฉิมวัย ในส่วนแห่งพระคุณวุฒิถึงแม้ไม่กล่าวก็ปรากฏเป็นอันดีอยู่แล้ว เพราะพระองค์ทรงเจริญพระคุณธรรมสัมมาปฏิบัติ เช่น ทรงประพฤติสมควรแก่ธรรม ทรงปฏิบัติพระองค์เคร่งครัดในพระบวรพุทธศาสนา ทรงสนพระทัยศึกษาธรรมอย่างยิ่ง ดังได้เคยเสด็จไปทรงศึกษาธรรมะกับสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ วัดบวรนิเวศวิหาร อยู่นานนับปี ทรงมีน้ำพระทัยแข็งแกร่งมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมที่ทรงประสบ โดยเฉพาะในสถานการณ์เปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองซึ่งผ่านมาในแต่ละช่วงพระชนม์ชีพ ทรงบันเทิงพระราชหฤทัยในศิลปวิทยาหลายแขนง เช่น การทรงเปียโนและขับร้อง งานหัตถศิลป์เย็บปักถักร้อย การคำนวณปฏิทิน ทิศทาง และภูมิศาสตร์ เป็นอาทิ แสดงถึงความมีศิลปะ อันเป็นมงคลชีวิตประการหนึ่งตามนัยแห่งพระบรมพุทโธวาท ซึ่งสามารถส่งเสริมให้การบำเพ็ญพระกรณียกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพราบรื่น ดังปรากฏองค์กรในพระอุปถัมภ์และพระอุปการะมากมายถึงกว่า ๕๐ องค์กร พิจารณาแล้วก็ราวกับเหลือวิสัยสามัญมนุษย์ผู้หนึ่งจะทานรับไว้ได้ หากแต่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ แม้พระอนามัยไม่สู้อำนวย แต่กลับทรงรองรับประคับประคองพระภารกิจไว้ได้อย่างดี ด้วยเหตุที่มีพระคุณธรรมประจำพระหฤทัยเป็นสำคัญ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี นอกจากจะทรงเจริญพระคุณสมบัติทั้ง ๓ ประการแล้ว พระองค์ยังมีพระกตัญญูกตเวทิตาธรรมอย่างยิ่งยวด อันจะพึงเห็นได้ในการที่พระองค์ทรงเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระเกียรติคุณและทรงสืบสานพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมชนกนาถอย่างมิทรงเห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ด้วยน้ำพระทัยผูกพันมั่นคงกับสมเด็จพระบรมราชบุรพการีอย่างแน่นแฟ้นยากจะหาผู้ใดเสมอเหมือน นับแต่ทรงพระเยาว์จนตลอดพระชนม์ชีพไม่มีแม้แต่วันเดียวที่ทรงเว้นว่างจากการจัดดอกไม้ธูปเทียนและเครื่องสังเวยถวายสักการะพระบรมอัฐิและพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้พระองค์จะทรงมีโอกาสได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถแต่เพียงครั้งเดียวในพระชนม์ชีพ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตลงขณะพระองค์มีพระชนมายุเพียง ๑ วัน เกินกว่าจะทรงจดจำสิ่งใด ๆ ได้ แต่เมื่อทรงตั้งสัจจาธิษฐานตั้งมั่นในกตัญญูแล้ว ก็ไม่เคยแปรเปลี่ยน จืดจางลง การใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า การนั้น ๆ สมเด็จเจ้าฟ้าพระราชธิดาพระองค์เดียวไม่ทรงเคยปฏิเสธที่จะเกื้อกูลช่วยเหลือ ดังพระดำรัสตอนหนึ่งกับพระอาจารย์ที่ใกล้ชิดถึงสมเด็จพระบรมชนกนาถ ซึ่งทรงออกพระนามว่า “ทูลกระหม่อมก๊ะ” ความว่า *“ครู...ฟ้าหญิงรักทูลกระหม่อมก๊ะมาก เกิดชาติหน้าขอให้ได้เป็นลูกท่านอีก ..และขอให้เป็นคนไทย”*

นับเป็นตัวอย่างของกตเวทีบุคคลอันประเสริฐ ทรงดำรงธรรมอันเป็นรากแก้วแห่งคุณความดีทุกสถาน นั่นคือความกตัญญู สมดังพระพุทธภาษิตที่ว่า ***ภูมิเว สปุริสานำ กตญญูกตเวทิตา*** ความว่า “คุณธรรมคือความเป็นผู้กตัญญูกตเวที ย่อมเป็นดุจพื้นที่สำหรับยืนหยัดแห่งสาธุชนโดยแท้”

เมื่อสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเป็นสาธุชนผู้มีกตัญญูกตเวทิตาธรรมแล้ว ก็เท่ากับทรงมีแผ่นดินที่มั่นคงในการหยัดยืนดำรงพระองค์ในคุณธรรมข้ออื่น ๆ ต่อไปทุกประการ จักขอรับพระราชทานพรรณนาพระคุณธรรมแห่งสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ ประการหนึ่ง ได้แก่ **ความสัจ** อันหมายถึง ความจริง ความเที่ยงตรง ความแท้ ซึ่งเมื่อเป็นอัธยาศัยและความประพฤติของบุคคลก็มีคุณลักษณะเป็น ๕ อย่าง คือ

ประการแรก **ความจริงต่อการงาน** ทำอะไรทำจริงไม่ย่อท้อ ท้อแท้ ท้อถอย มีสมบัติแห่งความเพียร คือ ความพยายาม ความอุตสาหะ และความบากบั่น

ประการที่สอง **ความจริงต่อหน้าที่** ได้แก่ การทำจริงและถูกต้องสมควร ในการงานที่ตนได้รับมอบหมาย ซึ่งเรียกว่าหน้าที่ ไม่ประมาท ไม่หละหลวม ไม่หลีกเลี่ยง ไม่บิดเบือน และไม่ทำการกลิ้งกลอก ทำหน้าที่โดยยุติธรรม ไม่ลำเอียงเพราะความรัก ความชัง ความกลัว และความโง่เขลา

ประการที่สาม **ความจริงต่อวาจา** ได้แก่ การรักษาให้ได้จริงตามวาจาที่ตกลง เรียกว่า รักษาวาจาตามคำสาบาน คำปฏิญาณ และคำสัญญา

ประการที่สี่ **ความจริงต่อบุคคล** ได้แก่ ซื่อตรงต่อมิตร สวามิภักดิ์ในเจ้าของตน และกตัญญูกตเวทีต่อท่านผู้มีพระคุณ

ประการสุดท้าย **ความจริงต่อความดี** ได้แก่ ประพฤติความดีอย่างไรก็ประพฤติจริง ให้เป็นอัธยาศัยเนื้อแท้ของตนอย่างนั้นจริง ๆ จนรู้สึกว่าการทำความดี เป็นเรื่องปกติ เป็นเรื่องทำง่าย ไม่หวาดหวั่นคลอนแคลน มีความเบิกบานในความดีแม้กระทำไปอย่างปิดทองหลังพระ ต่อให้ไม่มีใครกล่าวขวัญสรรเสริญหรือไม่มีผู้ใดรู้จัก แต่ก็ยังสุขใจที่จะทำ ไม่ได้ทำเพื่อเอาหน้าหรือลวงโลก

ความจริง ๕ ประการนี้มีในท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นได้ชื่อว่าตั้งมั่นในสัจธรรม เป็นพลังให้ทำการต่าง ๆ สำเร็จได้ดังประสงค์ ก่อให้เกิดความเคารพรัก สักการะนับถือ ไม่เสื่อมคลายจืดจางจากคนทั้งหลาย และให้เกิดรสอย่างซาบซึ้งในความดีของผู้มีสัจจะอย่างอมตะ สมที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสสรรเสริญไว้ ดังพระพุทธพจน์ที่เชิญขึ้นเป็นนิกเขปบทเบื้องต้นว่า***"สจฺจ์ หเว สาธุตร์ รสาน์ ความสัตย์แลมีรสดียิ่งกว่ารสทั้งหลาย"*** ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอพระองค์นั้น*ทรงมีสัจจะในการทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจ* แม้พระอนามัยไม่สู้สมบูรณ์นับแต่ทรงพระเยาว์ ตราบจนทรงพระชรา แต่ไม่ทรงเคยหยุดหย่อนในการบำเพ็ญพระกรณียกิจเพื่อประชาชนด้วยพระวิริยอุตสาหะ

ทรงมีสัจจะต่อหน้าที่คนไทยและพระฐานะสมเด็จพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงวางพระองค์เป็นแบบอย่างอันล้ำเลิศ ด้วยพระนิยมในความเป็นไทยอย่างยิ่ง เช่น ของใช้ส่วนพระองค์ก็โปรดที่ผลิตในประเทศไทย โปรดน้ำอบไทย ผ้าไทย และความเป็นไทยทุกอย่าง ทรงเป็นแบบอย่างของผู้ประหยัดมัธยัสถ์ ทรงตรงต่อเวลาและทรงปฏิบัติพระกิจวัตรเป็นเวลาอย่างเคร่งครัด

ทรงมีสัจจะจริงพระวาจา มีรับสั่งคำมั่นในสิ่งใด ก็ทรงปฏิบัติได้ดังนั้น ทรงใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องเคร่งครัด ไม่โปรดให้ผู้ใดกราบทูลภาษาไทยปนภาษาต่างประเทศ หากคำภาษาต่างประเทศคำใด ไม่มีคำไทยก็ต้องหาศัพท์บัญญัติใหม่เป็นคำไทยขึ้นใช้ให้ได้สำหรับรับสั่งและกราบทูล ดังที่เคยมีรับสั่งว่า *"...เป็นคนไทยต้องพูดภาษาไทยนะจ๊ะ"* เป็นต้น

ทรงมีสัจจะต่อบุคคล มีพระเมตตาการุญเผื่อแผ่ไปยังข้าราชบริพารและราษฎรอย่างเสมอหน้า ทรงมุ่งมั่นแบ่งเบาพระราชภารกิจของสมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์อยู่เป็นนิตย์ และประการสำคัญ ทรงมีความกตัญญูต่อพระบุพการี เพียรสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมชนกนาถและพระชนนีด้วยการวางพระองค์อย่างเหมาะสม และทรงปฏิบัติพระกรณียกิจน้อยใหญ่เพื่อเจริญรอยพระยุคลบาทมิได้คลาดเคลื่อน

ข้อสำคัญที่สุด ***ทรงมีสัจจะต่อการกระทำความดี*** ทรงปรารถนาที่จะดำรงพระชนม์ชีพนี้เพื่อความดีเป็นอุดมคติ ชีวิตหนึ่งซึ่งประสูติมาเป็นเจ้าฟ้าแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ เป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระเจ้าภาติกาเธอในรัชกาลที่ ๗ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอในรัชกาลที่ ๘ และรัชกาลปัจจุบัน ไม่ว่าเสด็จสถิตในพระฐานะใด ๆ ทรงพิสูจน์ให้มหาชนได้ประจักษ์แล้วว่าทรงมีสัจจะตั้งมั่นที่จะทรงทำหน้าที่เป็นผู้ให้ ผู้เสียสละเพื่อความผาสุกของบ้านเมือง และทรงดำรงพระองค์อย่างเรียบง่ายในศีลธรรม เป็นความสุขและความพอพระทัยโดยพระอัธยาศัยเนื้อแท้ ดังพระโอวาทที่เคยพระราชทานไว้แก่สมาคมสตรีแห่งหนึ่งว่า *"...การช่วยกันระงับความเดือดร้อน หรือนัยหนึ่ง ช่วยกันเสริมสร้างความสุข ความสมดุลให้แก่ประชาชนนั้นจะทำให้เกิดความเจริญพัฒนาถาวรขึ้น อันจะทำให้อนุชนรุ่นต่อไปได้รับมรดกอันมีค่า คือประเทศไทยมีความสมบูรณ์ ร่มเย็น เป็นสุข ...นับว่าเป็นที่น่าสรรเสริญ และน่าภาคภูมิใจ"*

อนึ่ง บุคคลผู้ประกอบด้วย "สัจจะ" ประจำใจ สมเด็จพระบรมศาสดา ได้ทรงสรรเสริญไว้ว่าเป็นผู้ไม่เศร้าโศกเมื่อละจากไป ดังนัยแห่งพระพุทธภาษิตความว่า ***"บุคคลผู้มีคุณธรรม คือความจริง ความข่มใจ ความห้ามใจ และความเสียสละ เมื่อละจากไปแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก"*** ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงตั้งพระสัจวาจาในที่สมาคมแห่งงานฉลองพระชนมายุ ๖๐ พรรษา แสดงพระปณิธานประจำพระชนม์ชีพไว้ว่า *“ฉันขอกล่าวต่อท่านทั้งปวงว่า จะพยายามบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์แก่บ้านเมือง ด้วยความจงรักภักดีต่อบ้านเกิด และต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นพระประมุขของชาติ ทั้งจะได้รักษาเกียรติศักดิ์แห่งความเป็นราชนารี ในมหาจักรีบรมราชวงศ์ไว้ ชั่วชีวิต”*

พระสัจจะนี้ ได้ทรงกระทำแล้ว และทรงกระทำจริง สมควรได้รับการยกย่องสรรเสริญว่าทรงเป็นผู้มั่นอยู่ด้วยคุณธรรม ตั้งต้นด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรม มั่นคงในสัจธรรม ยังผลให้บังเกิดจาคธรรม โดยสมควรแก่ธัมมานุธัมมปฏิบัตินั้น ๆ ทุกประการ เหตุนั้นพระองค์จึงไม่เศร้าโศกเสียพระทัยไม่ว่าจะมีผู้รับทราบหรือกล่าวขวัญถึงพระเกียรติคุณและพระกรณียกิจมากน้อยเพียงไร กลับจะมีแต่ความเบิกบานอภิรมย์พระหฤทัยในการประกอบคุณงามความดี ทรงขวนขวายในทางพระกุศลจนคุ้นชินเป็นพระอุปนิสัย เมื่อพระองค์ไม่ทรงเศร้าโศกเสียพระทัยเป็นแน่แท้ สมดังพระพุทธภาษิตสรรเสริญนั้น ทุกสถาน ควรแก่การสักการบูชาของมหาชนทั้งปวงตราบกาลนาน

พระราชกุศลทักษิณานุปทานกิจ ที่สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงบำเพ็ญเป็นพระบรมราชูทิศพระราชทานมาตั้งแต่ต้น จนวาระสัตตมวารในกาลนี้เป็นพระราชกุศลอันตั้งอยู่ดีแล้วในสงฆ์ ย่อมจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลโดยตรง เสริมส่งพระบารมีธรรม ที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้ทรงบำเพ็ญมาแล้วนั้น ๆ บันดาลอิฐวิบากวิบุลมนุญผลให้ทรงประสบทิพยารมณ์ โดยสมควรแก่พระอุปบัติภพ สมดังพระราชปรารภโดยฐานนิยมทุกประการ

ในอวสานแห่งพระธรรมเทศนานี้ พระสงฆ์จตุรวรรค จักรับพระราชทานสวดคาถาธรรมบรรยายโดยสรภัญวิธี เพิ่มพูนพระราชกุศลธัมมัสวนมัยให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้นสืบไป

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาใน**สัจจกถา** ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี ยุติลงด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จแทนพระองค์ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวาร

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวาร

พระราชกุศลปัณรสมวาร เป็นราชประเพณีที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงกำหนดขึ้นเป็นครั้งแรกในงานพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เมื่อสิ้นพระชนม์บรรจบครบ ๑๕ วัน เป็นการพระราชกุศลส่วนพระองค์พระราชทานพระศพในสัตตมวารที่สองและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เรียกการพระราชกุศล “ปัณรสมวาร”

เมื่อสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์ครบ ๑๕ วัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กำหนดการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวารพระราชทานพระศพ เมื่อวันพุธ ที่ ๑๐ และวันพฤหัสบดี ที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จแทนพระองค์ในวันพุธ ที่ ๑๐ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ในวันพฤหัสบดี ที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ตามหมายรับสั่งดังนี้

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่.....

สำนักพระราชวัง

๙ สิงหาคม ๒๕๕๔

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จแทนพระองค์ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวารพระราชทานพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

วันพุธที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๗.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ พระ ๔ รูปสวดธรรมคาถา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์

ประภาพรรณ/ พิมพ์ / ทาน /ทาน.

วัน	หน้าที่.....

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

.....

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่.....

สำนักพระราชวัง

๙ สิงหาคม ๒๕๕๔

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวารพระราชทานพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ถวายพรพระ รับพระราชทานฉัน พระสงฆ์อีก ๘๖ รูปสดับปกรณ์ เป็นเสร็จการ

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์

ประภาพรรณ/ พิมพ์ / ปิลษัสร์/ทาน.

วัน	หน้าที่.....

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

.....

ผู้รับรับสั่ง

ณ วันพุธ ที่ ๑๐ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งและตรวจแต่งเครื่องประกอบการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และบริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไว้พร้อมเหมือนเช่นพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร วันแรก

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ
เสด็จถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ครั้นใกล้เวลาเสด็จถึง คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และผู้มาเฝ้า รอรับเสด็จบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ศาลาทิมคด ปะรำที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านทิศเหนือ และด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามตำแหน่งเฝ้า

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๕๕ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๑๐ รูป ที่จะสวดพระพุทธมนต์ มีสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) วัดปากน้ำ สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พระพรหมเวที วัดไตรมิตรวิทยาราม พระพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา พระพรหมจริยาจารย์ วัดกะพังสุรินทร์ จังหวัดตรัง พระพุทธวรญาณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม พระพรหมเมธี วัดสัมพันธวงศาราม พระเทพปริยัติวิมล วัดบวรนิเวศวิหาร พระเทพกิตติเวที วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม พระราชวิสุทธิดิลก วัดสามพระยา ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขด้านทิศตะวันออก

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๔ นาที พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จแทนพระองค์ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวารพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัณณวดี เสด็จโดยรถยนต์ที่นั่งจากวังเทเวศร์ถึงพระบรมมหาราชวัง รถยนต์ที่นั่งเทียบที่หน้าประตูกำแพงแก้ว พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ข้างพระที่นั่งราชกรัณยสภา กองทหารรักษาการณ์พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทถวายความเคารพ วงขลุ่ย กลองบรรเลงเพลงมหาชัย เสด็จขึ้นทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงช้า เรื่องสร้อยสน ผู้มาเฝ้ายืนถวายความเคารพ

ทรงวางพวงมาลาที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระศพและเครื่องทองน้อย ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๑๐ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงวางพวงมาลาที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระศพและเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้า แล้วประทับพระเก้าอี้ ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอดิเรก แล้วลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออกและมุขด้านทิศเหนือเดินทางกลับ ขณะนั้น ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำสองชั้น

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระธรรมปริยัติเวที วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ที่จะถวายพระธรรมเทศนา และพระสงฆ์วัดพระปฐมเจดีย์ ๔ รูป ที่จะสวดธรรมคาถาขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มุขด้านทิศตะวันออก วงปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง

ทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก ที่พระแท่นราชบรรจถรณ์

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๓๒ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผสฺสธมฺโม) ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์ และนิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูปที่จะสวดธรรมคาถาขึ้นนั่งบนพระแท่นราชบรรจถรณ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปที่หน้าพระราชอาสน์ ผู้เฝ้าทั้งนั้นยืนถวายความเคารพ ทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์ประทานแก่เจ้าพนักงานเชิญไปปักที่จงกลธรรมาสน์ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงสาธุการ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม จากนั้น เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยเครื่องกลางที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสำหรับพระศพทรงธรรม แล้วประทับพระเก้าอี้ ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง ผู้เฝ้าทั้งนั้นถวายความเคารพและนั่งเช่นเดิม

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาศีล พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผสฺสธมฺโม) ถวายศีล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงศีล เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาธรรม พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผสฺสธมฺโม) ถวายพระธรรมเทศนา **อนิจจสังยุตตกถา** จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์ เจ้าพนักงานดับเทียนดูหนังสือเทศน์และเทียนที่เครื่องทรงธรรม

ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๕ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกสำหรับพระสวดพระธรรมคาถาที่พระแท่นราชบรรจถรณ์ แล้วประทับพระเก้าอี้ ผู้มาเฝ้ายืนถวายความเคารพและนั่งเมื่อประทับพระเก้าอี้แล้ว พระสงฆ์ ๔ รูป สวดธรรมคาถา จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๑๒ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ ประกอบด้วย ตะลุ่มมุกบรรจุธูปเทียนพนมแต่งด้วยดอกไม้สด ๑ ชุด แจกันมุกปักดอกไม้สด ๑ คู่ โคมไฟ ๑ ชุด นาฬิกาปลุก ๑ เรือน และพัดลม ๑ เครื่อง แล้วประทับพระเก้าอี้ ผู้มาเฝ้ายืนถวายความเคารพแล้วนั่ง เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงธรรมาสน์ที่ต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงจากที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ นำมาพักไว้ที่เสาบัวข้างธรรมาสน์ ลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งที่หน้าพระสงฆ์ทั้ง ๕ รูป จากนั้น เชิญปลายพระภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานพระมหากฐิน เสร็จแล้วถวายความเคารพ

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๑๔ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา ที่หน้าอาสน์สงฆ์พระธรรมปริยัติเวที และทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณาอีก ๔ สำรับ ถวายพระสงฆ์ที่สวดธรรมคาถาทั้ง ๔ รูป สดับปกรณ์ แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม พระสงฆ์ทั้ง ๕ รูป สดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก เดินทางกลับ ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำชั้นเดียว ขณะนั้น เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมที่จะสวดพระอภิธรรมในเวลาค่ำจนถึงเวลา ๖ นาฬิกา วันรุ่งขึ้น ขึ้นนั่งบนแท่นพระพิธีธรรมมุขด้านทิศเหนือ ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก แท่นละ ๔ รูป ปี่พาทย์พิธียุติการบรรเลง

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๑๙ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้า เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตก ทรงคม ตามลำดับ เสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางพระทวารมุขด้านทิศเหนือ ผู้มาเฝ้าภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทถวายความเคารพและนั่งที่เดิม พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา

ทรงหลั่งทักษิโณทก

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก ที่หน้าแท่นพระพิธีธรรม

เสด็จกลับ

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๒๒ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดด้านตะวันตกของมุขด้านทิศเหนือ เสด็จผ่านแถวผู้มาเฝ้าไปประทับรถยนต์ที่นั่งที่ประตูกำแพงแก้ว กองทหารเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงมหาชัย เสด็จกลับ

พระธรรมเทศนา อนิจจสังยุตตกถา
พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผสฺสธมฺโม)
วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม
ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวารพระราชทานพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
วันพุธ ที่ ๑๐ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ เวลา ๑๗ นาฬิกา ๓๐ นาที

.....

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ใน **อนิจจสังยุตตกถา** ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี ถ้ารับพระราชทานถวายวิสัชนาไป มิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบายในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมภาพผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เตสํ วูปสโม สุโขติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาใน**อนิจจสังยุตตกถา** พรรณาถึงธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี โดยสมควรแก่พระราชกุศลบุญราศรีทักษิณานุปทานกิจ ที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานให้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จแทนพระองค์ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศถวายแด่ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ซึ่งเสด็จสู่สวรรคาลัย ตั้งแต่วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔ ได้สดับรับฟังธรรมะมาโดยตลอด ธรรมะนี้ยังดำรงคงอยู่ด้วยดีตลอดมาถึงทุกวันนี้ นับว่าเป็นบุญราศรีอันดีงามต่อผู้ที่ได้เข้ามาศึกษาและประพฤติปฏิบัติธรรมะ ที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนไว้ ตามนัยแห่งพระสูตร พระวินัยและพระอภิธรรมปิฎก ในวโรกาสนี้ จะขอหยิบยกธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขึ้นมาแสดงชี้แจงเป็นลำดับสืบไป ดังมีใจความตามพระบาลีที่ยกเป็นอุทศบทว่า

อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เตสํ วูปสโม สุโข ฯ

แปลความว่า *สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไป เป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป การเข้าไปสงบระงับสังขารทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้ เป็นสุข ดังนี้*

การที่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงพระอนุสรณ์ถึงสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ผู้ทรงเป็นพระประยุรญาติชั้นผู้ใหญ่แห่งบรมวงศ์จักรี ทรงมีคุณูปการอันยิ่งใหญ่และปรากฏพระเกียรติคุณไปทั่วทุกทิศานุทิศ เป็นอเนกประการ ดังจะขอกล่าวเพียงบางประการ คือ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเป็นพระราชธิดาพระองค์เดียวในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ และพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ประสูติเมื่อวันอังคาร ที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๔๖๘ ณ พระที่นั่งเทพสถานพิลาส ในหมู่พระมหามณเฑียร พระบรมมหาราชวัง ส่วนพระนามนั้น ได้รับพระราชทานจาก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๔๖๘

ต่อมา ในเดือนมีนาคม ๒๔๗๗ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ได้มีประกาศเปลี่ยนคำนำพระนามสมเด็จพระเจ้าภาติกาเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ผู้เป็นพระขนิษฐภคินีในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็น สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ

ในส่วนพระกรณียกิจนั้น ทรงปฏิบัติบำเพ็ญประโยชน์แก่บ้านเมืองเป็นอเนกอนันต์ ทรงตั้งพระทัยในการแบ่งเบาพระราชภาระของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน นานาประการอย่างเต็มพระสติกำลังความสามารถ เมื่อครั้งที่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลปัจจุบันยังทรงพระเยาว์อยู่ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ก็ได้เสด็จออกเยี่ยมราษฎรตามหัวเมืองทั้งใกล้ไกล พร้อมพระราชทานความช่วยเหลือแก่ประชาชนผู้ยากไร้อยู่มิได้ว่างเว้น พระราชกรณียกิจใด ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมราชชนกทรงพระราชดำริริเริ่มไว้ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้ทรงสืบสานต่อพระราชกรณียกิจนั้นให้จำเริญวัฒนายิ่ง ๆ ขึ้น และได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอื่น ๆ อีกเป็นอเนกประการ เป็นคุณประโยชน์อย่างมั่นคงแก่ประเทศชาติ พระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์มาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งไม่อาจจะพรรณนาได้หมด จึงนับได้ว่าทรงเป็นพระบรมวงศ์ที่พสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่า เทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมพระองค์หนึ่ง

สำหรับในส่วนของวัดพระปฐมเจดีย์ พระอารามหลวง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ พระบรมราชชนกนาถ ได้ทรงมีพระราชศรัทธา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์ พระวิหารต่าง ๆ และกุฏิสงฆ์ สืบทอดพระบรมราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ จนแล้วเสร็จ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมอัญเชิญพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ พระพุทธปฏิมาประทับยืนองค์ใหญ่ ไปประดิษฐานไว้ที่วิหารด้านทิศเหนือองค์พระปฐมเจดีย์ และมีพระราชพินัยกรรมให้อัญเชิญพระบรมราชสรีรางคารส่วนหนึ่งไปบรรจุประดิษฐานไว้ที่ฐานบัวองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ได้ทรงเป็นผู้แทนพระองค์เสด็จไปถวายผ้าพระกฐินพระราชทานที่วัดพระปฐมเจดีย์ถึง ๘ ครั้ง นอกจากนี้ ยังได้เสด็จไปทรงประกอบพิธีบรรจุพระอังคารพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ผู้เป็นพระชนนี ณ วิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ทรงบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานกิจอุทิศถวายแด่พระบรมราชชนกนาถและพระชนนี และทรงบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันมาฆบูชาที่องค์พระปฐมเจดีย์อีกหลายคราว

บัดนี้ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เสด็จสู่สวรรคาลัยแล้ว สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงพระอนุสรณ์ถึงพระกรณียกิจอันก่อให้เกิดเป็นคุณูปการ และพระเกียรติคุณอันยิ่งใหญ่

ไพศาลดังกล่าวมาแล้วนั้น จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม บำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานให้สมพระเกียรติยศอันสูงสุดเต็มพระอิสริยยศ ตั้งแต่การประดิษฐานพระศพไว้ในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท การประกาศไว้ทุกข์ในราชสำนักนานถึง ๑๐๐ วัน การจัดงานออกพระเมรุ ตามพระอิสริยยศ และการจัดงานพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานกิจ เป็นปัจโจปการกิจ พระราชทานอุทิศถวายให้สมพระเกียรติยศอันสูงสุดเป็นลำดับสืบเนื่องต่อกัน

การที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ผู้ทรงมีคุณูปการยิ่งแก่สถาบันชาติ สถาบันพระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ปรากฏพระเกียรติคุณอันยิ่งใหญ่ไพศาลไปทั่วทุกทิศานุทิศ จะเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไปสักปานใดก็ตาม แต่อัตภาพร่างกาย รูปสังขารก็จะต้องตกอยู่ในลักษณะ อนิจจัง คือ ไม่เที่ยง ในข้อนี้ สมด้วยพระบาลีธรรมภาษิต ซึ่งได้อัญเชิญมาตั้งไว้เป็นอุเทศบทเบื้องต้นนั้นว่า

อนิจฺจา วต สงฺขารา　　อุปฺปาทวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ　　เตสํ วูปสโม สุโขฯ

แปลความว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป การเข้าไปสงบระงับสังขารทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้ เป็นสุข ดังนี้ ตามนัยพระบาลี ธรรมภาษิตนี้เป็นเครื่องชี้ให้พุทธบริษัททั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ ได้ทราบชัดถึงสัจธรรมความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ในสังขารร่างกายตน

คำว่า **“สังขาร”** แปลว่า สิ่งที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง หมายถึงสังขารร่างกาย รูปร่าง ของบรรดาเราท่านทั้งหลาย คือ กายและใจนั่นเองเรียกว่า สังขาร สังขารตามที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นสภาพไม่เที่ยง มีความเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัย ด้วยวิโรธิปัจจัย คือความเย็น ความร้อน อันเป็นสิ่งที่เราสัมผัสได้รู้สึกได้ เช่น มีความรู้สึกว่าเย็นบ้าง ร้อนบ้าง หนาวบ้าง อบอุ่นบ้าง เรียกว่า วิโรธิปัจจัย ที่กระทำสังขารร่างกายให้เปลี่ยนแปลง ที่สุดก็สลายไป เรียกว่า ตาย สังขารที่ว่าไม่เที่ยงก็เพราะเป็นอนิจจัง ตามธรรมภาษิตที่เรียกว่า อนิจจา แปลว่า ไม่เที่ยง เพราะมีการเปลี่ยนแปลงเช่นเกิดขึ้นแล้วดับไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป หมายความว่า คนเราเกิดมาแล้วต้องตาย เราจะพิจารณาอนิจจาในร่างกายของเรานี้ก็ให้พิจารณาในขณะทั้ง ๓ คือ อุปปาทะ แปลว่า เกิดขึ้น ฐิติ แปลว่า ตั้งอยู่ ภังคะ แปลว่า ดับไป อุปปาทะ เกิดขึ้นคือการเกิด ฐิติ ตั้งอยู่ ได้แก่ การแก่ และการเจ็บ ภังคะ ดับไป คือการตาย รวมความว่าสังขารมีสภาพเป็นไปอยู่ ๓ อย่าง คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป หรือการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย นั่นเอง

การพิจารณาสังขารให้เป็นอนิจจัง คือไม่เที่ยงนั้น พิจารณาให้เห็นว่า สังขารของเราเป็นของดี ไม่ใช่ไม่ดี การพิจารณาสังขารให้เป็นของดีเรียกว่า ใช้สังขารเป็น พิจารณาสังขารเป็น ของดีมีอยู่ที่สังขาร ท่านใช้คำว่า เทวทูต เทวทูตมีอยู่ที่สังขาร ดังนั้น สังขารจึงเป็นของดี คำว่า เทวทูตนั้นก็แปลได้หลายนัย แต่ขอแปลไว้ที่นี้ ๓ ประการ คือ

๑. เทวทูต แปลว่า ทูตของเทวดา
๒. เทวทูต แปลว่า สิ่งที่เทวดาเนรมิตขึ้น
๓. เทวทูต แปลว่า สิ่งที่ประเสริฐ

*ประการที่ ๑ เทวทูตที่แปลว่าทูตของเทวดา*นั้น มีความเป็นมาว่า สมัยหนึ่ง มีปัญหาเกิดขึ้นในสมาคมของมนุษย์ว่า อะไรเป็นมงคล ได้เกิดข้อถกเถียงกันใหญ่โตไปจนถึงเทวดา ถึงพระพรหม เทวดาทั้งหลายจึงเข้าไปเฝ้าพระอินทร์ ให้พระอินทร์ตัดสินว่าอะไรเป็นมงคลแน่ เพราะบางพวกบอกว่ารูปที่เห็นด้วยตาเป็นมงคล บางพวกบอกว่าเสียงที่ได้ยินเป็นมงคล บางพวกบอกว่าสิ่งที่รู้ด้วยใจเป็นมงคล ตกลงกันไม่ได้ก็เกิดทะเลาะกันขึ้น พระอินทร์ก็ตัดสินไม่ได้ว่าอะไรเป็นมงคล จึงถามเหล่าเทพยดาว่า ขณะนี้พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน เทวดากราบทูลว่า อยู่ในสวนเชตวัน เมืองสาวัตถี พระอินทร์ก็มีบัญชาให้เทวดาผู้ฉลาดตนหนึ่ง ไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่าอะไรเป็นมงคล? เทวดาตนนั้นก็เข้าไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่าอะไรเป็นมงคล พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ***อเสวนา จ พาลานำ ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา ปูชา จ ปูชนียานำ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ*** แปลความว่า การไม่คบคนพาล ๑ การคบบัณฑิต ๑ การบูชาบุคคลที่ควรบูชา ๑ นี้ เป็นมงคลสูงสุดฯ และพระพุทธองค์ยังได้ตรัสมงคลข้ออื่น ๆ อีก รวมแล้วมี ๓๘ มงคล แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังนั้น มงคล ๓๘ ประการจึงมีสืบต่อมาจนถึงบัดนี้ เรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งในความหมายของคำว่า เทวทูต ที่แปลว่า ทูตของเทวดา

ประการที่ ๒ เทวทูต แปลว่า สิ่งที่เทวดาเนรมิตขึ้น สมัยหนึ่งเจ้าชายสิทธัตถะ เสด็จประพาสอุทยานเทวดาเนรมิตคนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ ให้เจ้าชายสิทธัตถะได้ทอดพระเนตรเห็น เจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงน้อมเข้ามาในพระองค์เอง และทรงเห็นว่า เราก็เกิด แก่ เจ็บ ตาย อย่างนี้ จึงพิจารณาเห็นว่าสมณะเป็นทางที่สามารถจะหลุดพ้นจากการเกิด การแก่ การเจ็บ การตายได้ พระองค์จึงเสด็จออกผนวชแสวงหาโมกขธรรม จนได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เพราะอาศัยเทวทูตที่เทวดาเนรมิตขึ้นจึงเป็นของดี

ประการที่ ๓ เทวทูต แปลว่า สิ่งที่ประเสริฐ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีอยู่ในตัวเราทุกคนเป็นของดี เราต้องพิจารณาให้เห็นว่า เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นของดี พิจารณาความเกิดเป็นของดีว่า เราได้เกิดมาดี เกิดมาแล้วได้สร้างความดี เกิดมาแล้วได้เป็นคนดี ได้สร้างความดีให้กับตัวเองและสังคม นี้เรียกว่าพิจารณาความเกิดว่าเป็นของดี ส่วนการพิจารณาความแก่เป็นของดีนั้นควรพิจารณาว่า เราได้อยู่มาจนแก่ ได้รับรู้สิ่งต่าง ๆ มากมาย เพราะอาศัยความแก่ เราจึงได้สร้างความดีมากมาย เราได้รู้ ได้เห็น ได้ยิน ได้เข้าใจสิ่งต่าง ๆ เพราะความแก่ของเรานี้เอง ดังนั้น ความแก่จึงเป็นสิ่งที่ดี การพิจารณาความเจ็บเป็นของดีควรพิจารณาว่า ความเจ็บเป็นของดี เรารู้ตัวเองว่าคนเราเกิดมาต้องมีโรคภัยไข้เจ็บติดตัวมาด้วย เมื่อความเจ็บเกิดขึ้นแล้ว เราจะได้ไม่ประมาท ความเจ็บเกิดขึ้นทำให้เราได้พิจารณาเห็นความเจ็บเป็นทุกข์ เมื่อเราเจ็บแล้ว เราต้องรีบทำความดีไว้ให้มาก เพราะ ถ้าเราเจ็บแล้วรักษาจนถึงที่สุดยังไม่หายก็จะเข้าถึงความตาย ดังนั้น เราอย่าประมาทเลย เร่งทำความดีเข้าไว้ การพิจารณาความตายเป็นของดีควรพิจารณาว่า ความตายดี เพราะร่างกายของเราเมื่อแก่แล้วก็ผุพังชำรุดไปตามกาลเวลา ซ่อมแซมเยียวยาไม่ได้แล้ว ตายแล้ว ได้ไปเกิดในภพใหม่ ได้อัตภาพใหม่ คือได้เกิดมาใหม่ ได้ร่างกายใหม่ ได้สมบัติใหม่ จึงเป็นเรื่องดี แล้วก็พิจารณาความเกิดว่าเป็นของดีได้อีกต่อไป

เทวทูต จึงเป็นสิ่งที่ประเสริฐ ขอให้ท่านสาธุชนทั้งหลายได้นำไปพิจารณา และปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวันเนืองนิจ ก็จะได้ชื่อว่า รู้ธรรม เห็นธรรม ตามความเป็นจริง ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตายที่เป็นเทวทูตนั้น ก็ปรากฏอยู่ในพระบาลีที่ยกขึ้นเป็นอุเทศบทเบื้องต้นนั้นว่า ***“อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ”*** แปลความว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป พระพุทธองค์ตรัสต่อไปว่า ***เตสำ วูปสโม สุโข*** การเข้าไปสงบระงับสังขารทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้เป็นสุข สังขารที่ทำให้เกิดทุกข์นั้น กล่าวถึงสังขาร ๒ อย่าง คือ กายสังขาร ๑ จิตตสังขาร ๑ กายสังขารที่มีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นทุกข์ การเข้าไประงับกายสังขารให้เห็นว่า กายสังขาร มีเกิด มีแก่ มีเจ็บ มีตาย

แล้วไม่ยึดติด เรียกว่า เข้าไประงับ เป็นสุข ส่วนการเข้าไประงับจิตตสังขารได้ ก็เป็นสุขเช่นเดียวกัน จิตตสังขาร เป็นนามธรรม กิเลส คือ ความเร่าร้อน ทำให้เกิดความทุกข์ต่าง ๆ เกิดอยู่กับจิตตสังขาร กิเลสมีมาก โดยย่อมี ๑๐ อย่าง คือ ***โลภะ*** ความโลภ ***โทสะ*** ความโกรธ ***โมหะ*** ความหลง ***มานะ*** ความถือตัว ***ทิฏฐิ*** ความเห็นผิด ***วิจิกิจฉา*** ความสงสัย ***ถีนะ*** ความหดหู่ ***อุทธัจจะ*** ความฟุ้งซ่าน ***อหิริกะ*** ความไม่ละอายต่อทุจริต ***อโนตตัปปะ*** ความไม่กลัวต่อทุจริต กิเลสโดยพิสดารมี ๑,๕๐๐ อย่าง อย่างน้อยที่สุด เฉพาะกิเลสที่สำคัญคือ โลภ โกรธ หลง ความโลภ เกิดขึ้นก็อยากได้ ทำให้เกิดทุกข์ ความโกรธเกิดขึ้น ประทุษร้ายผู้อื่น ทำให้เกิดทุกข์ ความหลงเกิดขึ้น คือหลงใหลในสิ่งที่ตนเองเข้าไปยึดติด ทำให้เกิดความทุกข์ได้เช่นเดียวกัน

ดังนั้น การเข้าไประงับความโลภ ความโกรธ และความหลงเสียได้ เป็นสุข จึงขอให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จงเข้าไประงับกายสังขาร และเข้าไประงับจิตตสังขารเสียให้ได้ ก็จะเกิดผลเป็นความสุขตลอดกาล สมดังธรรมภาษิตที่ได้อัญเชิญยกขึ้นมาเป็นเทศนาบรรหาร ณ บทเบื้องต้นว่า

อจิจฺจา วต สงฺขารา　　อุปฺปาทวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ　　เตสํ วูปสโม สุโขฯ

ความว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไป เป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป การเข้าไปสงบระงับสังขารทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้ เป็นสุข ดังนี้

เทศนาปริโยสาเน ในกาลอันเป็นที่สุดแห่งการรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาใน **อนิจจสังยุตตกถา** ขอพระราชกุศลทักษิณานุปทานปัจโจปการกิจ อันสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญให้เป็นไป ณ บัดนี้ จงสำเร็จเพื่อเป็นพระราชพลีธรรมบรรณาการสักการะบูชาพระคุณของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ให้ภิญโญภาพมีความสมบูรณ์มาก ๆ ยิ่งขึ้นในคติวิสัยสัมปรายภพนั้น สมดังพระราชประสงค์ทุกประการ และขอพระราชกุศลผลมหาบุญนี้ จงอภิบาลสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ให้ทรงมีพระชนมพรรษายิ่งยืนนาน เสด็จสถิตสำราญในสิริราชสมบัติ ไพโรจน์ชัชวาลด้วยพระบรมเดชานุภาพ มีพระราชบรรณาการเป็นอนันตลาภ ทั่วทุกทิศานุทิศ มีพระราชประสงค์ใดจงสัมฤทธิ์สำเร็จทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ใน**อนิจจสังยุตตกถา** ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี ยุติด้วยเวลาเพียงเท่านี้ ***เอวํ*** ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

ณ วันพฤหัสบดี ที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งและตรวจแต่งเครื่องประกอบพระราชพิธีภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และบริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไว้พร้อมเหมือนเช่นการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร วันที่สอง

บริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

หอนิเพทพิทยา ชั้น ๒

ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี รับพระราชทานฉันเพล โดยจัดเป็นโต๊ะ ๆ ละ ๑๐ รูป

ปะรำพระสงฆ์

ตั้งที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทระหว่างมุขด้านทิศเหนือและทิศตะวันตก ภายในปะรำตั้งอาสน์สงฆ์ ๘๖ ที่ ด้านตะวันออก ตั้งเก้าอี้สำหรับผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติแทนพระองค์ทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ ตั้งเสาบัวกลุ่มรองรับพระภูษาโยงซึ่งเชื่อมจากพระภูษาโยงที่พานพระมหากฐินหน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตั้งโต๊ะยาวปูผ้าขาวสำหรับทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ มุมปะรำด้านเหนือตั้งโต๊ะวางผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๗๔ สำรับ

พระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มี พระธรรมวราจารย์ วัดบวรนิเวศวิหาร พระเทพสิทธิโมลี วัดบวรนิเวศวิหาร พระเทพสารเวที วัดบวรนิเวศวิหาร พระเทพกิตติโมลี วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม พระเทพโสภณ วัดราชบุรณะ พระเทพวราลังการ วัดพระศรีมหาธาตุ พระเทพวิสุทธิเมธี วัดเทพธิดาราม พระเทพญาณวิศิษฏ์ วัดปทุมวนาราม พระราชธรรมสุนทร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระราชนันทมุนี วัดละหาร จังหวัดนนทบุรี พระราชพิพัฒนาทร วัดปทุมวนาราม พระราชพิศาลมุนี วัดมกุฏกษัตริยาราม พระราชรัตนมงคล วัดบวรนิเวศวิหาร พระราชธรรมวาที วัดประยุรวงศาวาส พระราชเมธากรกวี วัดเสนาสนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระราชวราภรณ์ วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม พระราชวิสุทธิมงคล วัดดอนเมือง พระราชวิสุทธิญาณ วัดบวรนิเวศวิหาร พระราชเวที วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระราชสุตาภรณ์ วัดปากน้ำ พระราชรัตนสุธี วัดชนะสงคราม พระราชสุมนต์มุนี วัดบวรนิเวศวิหาร พระราชมุนี วัดเทพศิรินทราวาส พระราชปริยัติสุนทร วัดเทพลีลา พระราชดิลก วัดอาวุธวิกสิตาราม พระราชสุทธิโมลี วัดธรรมิการาม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พระราชวรมุนี วัดสังเวชวิศยาราม พระราชสิทธินายก วัดเนินพระ จังหวัดระยอง พระราชพัฒนโสภณ วัดทุ่งเศรษฐี พระอุดรคณารักษ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระอุดมสารโสภณ วัดโบสถ์ จังหวัดปทุมธานี พระศรีปทุมเมธี วัดเขียนเขต จังหวัดปทุมธานี พระปริยัติเวที วัดสุทัศนเทพวราราม พระเมธีวราลังการ วัดทองนพคุณ พระศรีสุธรรมโมลี วัดโมลีโลกยาราม พระปริยัติกวี วัดปากน้ำ พระศรีธวัชเมธี วัดราชบุรณะ พระสุธีธรรมานุวัตร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระเมธีปริยัตโยดม วัดสร้อยทอง จังหวัดนนทบุรี พระสุธีรัตนาภรณ์ วัดสุทัศนเทพวราราม พระศรีศาสนวงศ์ วัดหงส์รัตนาราม พระเมธีสุตาภรณ์ วัดคีรีวันต์ จังหวัดนครราชสีมา พระเมธีวรญาณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พระสุธีปริยัติธาดา วัดชนะสงคราม พระเมธีวราภรณ์ วัดโมลีโลกยาราม พระวิเชียรโมลี วัดหนัง พระศรีวิสุทธิกวี วัดบวรนิเวศวิหาร พระศรีรัตนากร วัดไตรมิตรวิทยาราม พระศรีภัททิยบดี วัดชนะสงคราม พระศรีสุธรรมมุนี วัดพิชยญาติการาม พระโสภิตกิตติธาดา วัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี พระวิเชียรธรรมคุณาธาร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระกิตติวงศ์เวที วัดเบญจมบพิตร

ดุสิตวนาราม พระวีรธรรมมุนี วัดไตรมิตรวิทยาราม พระวิสุทธิพงษ์เมธี วัดเศวตฉัตร พระสิรินันทเมธี วัดบพิตรพิมุข พระอมรเมธี วัดตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ พระบวรรังษี วัดระฆังโฆสิตาราม พระปิฎกคุณาภรณ์ วัดมงคลทับคล้อ จังหวัดพิจิตร พระเมธีรัตโนดม วัดบึง จังหวัดนครราชสีมา พระปริยัติธรรมธาดา วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม พระชินวงศเวที วัดตรีทศเทพ พระกวีวรญาณ วัดตรีทศเทพ พระบวรสุทธิวงศ์ วัดบวรนิเวศวิหาร พระวิสุทธิภัทรธาดา วัดประยุรวงศาวาส พระสุวิมลธรรมาภรณ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ พระปริยัติวรากร วัดคฤหบดี พระโสภณธีรคุณ วัดเทพธิดาราม พระภัทรธรรมสุธี วัดบุรณศิริมาตยาราม พระโสภณคณาภรณ์ วัดบวรนิเวศวิหาร พระสรภาณโกศล วัดไตรมิตรวิทยาราม พระสุทธิสารเมธี วัดบวรนิเวศวิหาร พระนิกรมมุนี วัดไตรมิตรวิทยาราม พระเมธาวินัยรส วัดพระศรีมหาธาตุ พระชลญาณมุนี วัดอุทกเขปสีมาราม จังหวัดชลบุรี พระพุทธมนต์วราจารย์ วัดสุทัศนเทพวราราม พระอรรถกิจโกศล วัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก พระญาณไตรโลก วัดกษัตราธิราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระสุนทรกิจจาภิวัฒน์ วัดคลองเตยในพระวินัยเวที วัดเสนาสนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระโสภณธรรมวงศ์ วัดอินทรวิหาร พระวินัยสุธี วัดธาตุทอง พระพิศาลวิหารกิจ วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระโสภิตวิริยาลังการ วัดสังเวชวิศยาราม พระสิทธิพัฒนาทร วัดทรงธรรม จังหวัดสมุทรปราการ และพระครูมหานคราภิรักษ์ วัดบรมวงศ์อิศรวราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ครั้นใกล้ถึงเวลาเสด็จพระราชดำเนิน พระราชวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทูตานุทูต และผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทรอรับเสด็จ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ปะรำที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านทิศเหนือ และด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามตำแหน่งเฝ้าฯ

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๑๕ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา นิมนต์พระสงฆ์ ๑๐ รูป ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อนขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขด้านทิศตะวันออก

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระศพและเครื่องทองน้อย

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๔๓ นาที พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวารพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พร้อมด้วยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ โดยรถยนต์พระที่นั่งจากวังศุโขทัย

ทรงประเคนภัตตาหาร
ถวายสมเด็จพระราชาคณะ

ถึงพระบรมมหาราชวัง รถยนต์พระที่นั่งเทียบที่ประตูกำแพงแก้ว พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ข้างพระที่นั่งราชกรัณยสภา กองทหารรักษาการณ์พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ถวายความเคารพ วงขลุ่ย กลองบรรเลงเพลงมหาชัย เสด็จขึ้นทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ขณะนั้น ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงช้า เรื่องจีนแส ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทยืนถวายความเคารพ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระศพและเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาท แล้วประทับพระเก้าอี้ ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทนั่งที่เดิม พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ๑๐ รูป สวดถวายพรพระ

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๕๙ นาที สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนภัตตาหารถวายสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เจ้าพนักงานเชิญไปทอดที่หน้าอาสน์สงฆ์ ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทเมื่อยืนถวายความเคารพแล้วจึงนั่ง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงปฏิบัติพระสงฆ์ ณ ที่นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระราชวงศ์ องคมนตรี และประธานฝ่ายตุลาการ ทรงประเคน ประเคน และปฏิบัติพระสงฆ์ ตามลำดับดังนี้ พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล หม่อมเจ้าทิฆัมพร ยุคล พลอากาศเอก กำธน สินธวานนท์ นายอำพล เสนาณรงค์ พลอากาศเอก ชลิต พุกผาสุข นายชัช ชลวร ประธานศาลรัฐธรรมนูญ และนายสบโชค สุขารมณ์ ประธานศาลฎีกา

ภัตตาหารสำหรับพระสงฆ์ เครื่องคาว มี แกงเทโพหมู ทอดมันกุ้ง ลาบหมู น้ำพริกอ่อง ผักสด ปลาทับทิมทอด ต้มยำไก่บ้าน ผัดยอดคะน้าหมูกรอบ และข้าวสวยหอมมะลิ เครื่องหวาน มี องุ่น ส้มโอขาวน้ำผึ้ง ส้มเช้ง เค้กชาเขียว ทองหยอด ข้าวเหนียวหน้ากุ้ง และบัวลอยเผือก

ภัตตาหารคาว

ภัตตาหารหวาน

ที่หอนิเพทพิทยา ชั้น ๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมาชิกราชสกุล ข้าราชบริพาร และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และปฏิบัติพระสงฆ์อยู่ ณ ที่นั้น ปี่พาทย์บรรเลงเพลงฉิ่งพระฉัน (เพล)

เมื่อพระสงฆ์ทั้งนั้นรับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว เจ้าพนักงานถอนสำรับและภาชนะออก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินกลับไปประทับพระเก้าอี้ ผู้ปฏิบัติพระสงฆ์กลับไปประทับเก้าอี้และนั่งเก้าอี้ที่เดิม ปี่พาทย์หยุดบรรเลง เจ้าพนักงานภูษามาลาลาดพระภูษาโยงไปยังอาสน์สงฆ์เหมือนเช่นวันก่อน

ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา

ทรงหลั่งทักษิโณทก

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๓๑ นาที สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๑๐ สำรับ สำหรับพระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อนสดับปกรณ์ แล้วประทับพระเก้าอี้ พระสงฆ์ทั้ง ๑๐ รูป สดับปกรณ์ เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ทั้ง ๑๐ รูป ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก พระสงฆ์เดินทางกลับ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำสองชั้น

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๔๔ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขด้านทิศตะวันออก ๑๒ รูป และนั่งยังอาสน์สงฆ์ในปะรำพระสงฆ์ ๗๔ รูป เมื่อพร้อมแล้วปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง พระสงฆ์ทั้งนั้นสวดมาติกา จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและภายในปะรำพระสงฆ์ลาดพระภูษาโยงเหมือนเช่นครั้งก่อน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๑๒ สำรับ ที่อาสน์สงฆ์แล้วประทับพระเก้าอี้

ที่ปะรำพระสงฆ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล และหม่อมเจ้าทิฆัมพร ยุคล ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณาสำหรับพระสงฆ์ทั้ง ๗๔ รูป สดับปกรณ์

พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ จบแล้วเจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและภายในปะรำพระสงฆ์เข้าที่เดิม สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่มาสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เดินทางกลับ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำชั้นเดียว

จากนั้น เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมที่จะสวดพระอภิธรรมในเวลากลางวันจนถึงเวลา ๑๘ นาฬิกา ทั้ง ๘ รูป ขึ้นนั่งบนแท่นพระพิธีธรรมมุขด้านทิศเหนือทั้ง ๒ แท่น พร้อมกัน ปี่พาทย์พิธียุติการบรรเลง

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าแท่นพระพิธีธรรม

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๕๙ นาที สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาท เสด็จพระราชดำเนินไปยังแท่นพระพิธีธรรม ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตก ทรงคมพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ขณะนั้นผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทที่ยืนถวายความเคารพอยู่ ณ ที่นั้น ถวายความเคารพ รอจนเสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทแล้วจึงนั่งลง

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดด้านตะวันตกของมุขด้านทิศเหนือ พร้อมด้วยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ เสด็จพระราชดำเนินผ่านแถวทหารกองเกียรติยศพระศพ และแถวผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทหน้าปะรำ และศาลาทิมคด ไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูกำแพงแก้ว กองทหารรักษาการณ์พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ถวายความเคารพ วงขลุ่ยกลองบรรเลงเพลงมหาชัย เสด็จพระราชดำเนินกลับ ผู้เฝ้าทูลละอองพระบาททั้งนั้นถวายความเคารพ เป็นเสร็จการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวาร

เสด็จพระราชดำเนินกลับ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงศีล ในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวาร

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวาร

เมื่อสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์ครบ ๕๐ วัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวาร พระราชทานพระศพเมื่อวันพุธ ที่ ๑๔ และวันพฤหัสบดี ที่ ๑๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในวันพุธ ที่ ๑๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จแทนพระองค์ในวันพฤหัสบดี ที่ ๑๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ ตามหมายกำหนดการดังนี้

ที่ ๒๐/๒๕๕๔

หมายกำหนดการ
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวารพระราชทานพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
พุทธศักราช ๒๕๕๔

.....

นายกรัฐมนตรี ในตำแหน่งบังคับบัญชาสำนักพระราชวัง รับสนองพระบรมราชโองการเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์จะบรรจบครบ ๕๐ วัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ กำหนดการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวาร ดังมีรายการต่อไปนี้ -

<u>วันพุธที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๔</u> ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๗ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงวางพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระศพ ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ทหารกองเกียรติยศพระศพถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงมหาชัย ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร พระสงฆ์ ๓๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ ถวายอดิเรก เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ที่จะถวายพระธรรมเทศนาและสวดธรรมคาถาขึ้นนั่งยังอาสนะ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม สมเด็จพระราชาคณะถวายศีลและถวายพระธรรมเทศนา จบ พระ ๔ รูปสวดธรรมคาถา แล้วทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์และทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดธูปเทียนที่แท่นเตียงพระสวดพระอภิธรรม เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันนี้ แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายจุลจอมเกล้า หรือสายสะพายมงกุฎไทย

วันพฤหัสบดีที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จโดยรถยนต์ที่นั่งจากวังเทเวศร์ ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย และเครื่องราชสักการะพระศพ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร พระสงฆ์ ๓๐ รูปที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน สวดถวายพรพระ จบ ทรงประเคนภัตตาหารพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เสร็จแล้ว ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ที่จะถวายพระธรรมเทศนาและสวดธรรมคาถาขึ้นนั่งยังอาสนะ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม พระราชาคณะถวายศีลและถวายพระธรรมเทศนา จบ พระ ๔ รูป สวดธรรมคาถา แล้วทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์และทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก แล้วทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์อีก ๘๖ รูปเท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เสด็จกลับ

แต่งกายเครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์.

สำนักพระราชวัง
วันที่ ๗ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔

ณ วันพุธ ที่ ๑๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔

เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งและตรวจแต่งเครื่องประกอบพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวารพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และบริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไว้พร้อมเหมือนเช่นวันพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร วันแรก

บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

มุขด้านทิศเหนือ ด้านตะวันออกตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ ๑๘ รูป ด้านตะวันตกตั้งเก้าอี้สำหรับคณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทูตานุทูต และผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทรับเสด็จ

มุขด้านทิศตะวันออก ตั้งธรรมาสน์ และตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ ๑๒ รูป

ครั้นใกล้เวลาเสด็จพระราชดำเนินถึง พระราชวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทูตานุทูต และผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทรอรับเสด็จบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ศาลาทิมคด ปะรำที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านทิศเหนือ และด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ตามตำแหน่งเฝ้าฯ

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๔๕ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๓๐ รูป ที่จะสวดพระพุทธมนต์ มี สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วัดปากน้ำ สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สมเด็จพระวันรัต วัดบวรนิเวศวิหาร พระพรหมเวที วัดไตรมิตรวิทยาราม พระพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา พระพรหมโมลี วัดพิชยญาติการาม พระราชปัญญาโสภณ วัดสระเกศ พระธรรมวโรดม วัดทินกรนิมิต จังหวัดนนทบุรี พระสาสนโสภณ วัดโสมนัสวิหาร พระพรหมมุนี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พระพรหมดิลก วัดสามพระยา พระธรรมกิตติวงศ์ วัดราชโอรสาราม พระธรรมฐิติญาณ วัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด พระธรรมราชานุวัตร วัดพระแก้ว จังหวัดเชียงราย พระธรรมเจดีย์ วัดกัลยาณมิตร พระธรรมปัญญาภรณ์ วัดปากน้ำ พระธรรมวราภรณ์ วัดเครือวัลย์ พระธรรมปริยัติเวที วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พระธรรมรัตนดิลก วัดสุทัศนเทพวราราม พระธรรมโกศาจารย์ วัดประยุรวงศาวาส พระธรรมไตรโลกาจารย์ วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม พระธรรมสิทธินายก วัดสระเกศ พระธรรมดิลก วัดป่าแสงอรุณ จังหวัดขอนแก่น พระธรรมธีรราชมหามุนี วัดระฆังโฆสิตาราม พระธรรมบัณฑิต วัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก พระธรรมปริยัติโมลี วัดบพิตรพิมุข พระธรรมวิมลโมลี วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี พระเทพสุธี วัดไตรธรรมาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระเทพภาวนาวิกรม วัดไตรมิตรวิทยาราม พระโสภณปริยัติเวที วัดชนะสงคราม ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มุขด้านทิศตะวันออก ๑๒ รูป มุขด้านทิศเหนือ ๑๘ รูป

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๕๐ นาที พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวารพระราชทานพระศพ วันแรก เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ถึงพระบรมมหาราชวัง รถยนต์พระที่นั่งเทียบที่หน้าประตูกำแพงแก้ว พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ข้างพระที่นั่งราชกรัณยสภา กองทหารเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เสด็จขึ้นทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินถึง พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ทรงวางพวงมาลาที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและ เครื่องราชสักการะพระศพ

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๕๕ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงวางพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และพวงมาลาส่วนพระองค์ ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ตามลำดับ ขณะนั้นชาวพนักงานสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ประโคมเพลงสำหรับบท วงปี่กลองชนะประโคมเพลงพญาโศกลอยลม แตรวงบรรเลงเพลงมหาชัย ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงมหาชัย (ทางไทย) กองทหารเกียรติยศพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ถวายความเคารพ เมื่อทรงวางพวงมาลาเสร็จแล้ว ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาท แล้วประทับพระเก้าอี้ ชาวพนักงานวงสังข์แตร และวงปี่กลองชนะหยุดประโคม ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทถวายความเคารพแล้วนั่ง

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์ ๓๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอดิเรก แล้วลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออกและมุขด้านทิศเหนือ เดินทางกลับ ขณะนั้น ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำสองชั้น

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพรหมเมธี (จำนงค์ ธมฺมจารี) วัดสัมพันธวงศาราม ที่จะถวายพระธรรมเทศนา และพระสงฆ์วัดสัมพันธวงศาราม ๔ รูป ที่จะสวดธรรมคาถาขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มุขด้านทิศตะวันออก ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๑๕ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพรหมเมธี (จำนงค์ ธมฺมจารี) ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์ และนิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูปที่จะสวดธรรมคาถา ขึ้นนั่งบนพระแท่นราชบรรจถรณ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปที่หน้าพระราชอาสน์ ผู้เฝ้าทูลละอองพระบาททั้งนั้นยืนถวายความเคารพ ทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์พระราชทานแก่เจ้าพนักงานเชิญไปปักที่จงกลธรรมาสน์ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงสาธุการ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับพระศพทรงธรรม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยเครื่องกลางที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสำหรับพระศพทรงธรรม แล้วประทับพระเก้าอี้ ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง ผู้เฝ้าทูลละอองพระบาททั้งนั้นถวายความเคารพและนั่งเช่นเดิม เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาศีล พระพรหมเมธี (จำนงค์ ธมฺมจารี) ถวายศีล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงศีล เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาธรรม พระพรหมเมธี (จำนงค์ ธมฺมจารี) ถวายพระธรรมเทศนา **ขันติธรรมกถา** จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์ เจ้าพนักงานดับเทียนดูหนังสือเทศน์และเทียนที่เครื่องทรงธรรม

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๔๕ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกสำหรับพระสวดพระธรรมคาถาที่หน้าพระแท่นราชบรรจถรณ์ แล้วประทับพระเก้าอี้ ในระหว่างนั้นผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพและนั่งเมื่อประทับพระเก้าอี้แล้ว พระสงฆ์ ๔ รูป สวดธรรมคาถา จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์

ทรงสดับพระธรรมเทศนา

ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ถวายพระพรหมเมธี

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๕๐ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปที่หน้าอาสน์สงฆ์ ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ถวายพระพรหมเมธี (จำนงค์ ธมฺมจารี) ประกอบด้วย ตะลุ่มมุกบรรจุธูปเทียนพนมแต่งด้วยดอกไม้สด แจกันมุกปักดอกไม้สด ๑ คู่ กี๋ญวนบรรจุกาน้ำชาพร้อมชุดถ้วยชาลายน้ำทอง ๑ ชุด โคมไฟฟ้า ๑ ชุด และปากกาเชฟเฟอร์ ๑ คู่ พร้อมแท่นหินอ่อน แล้วประทับพระเก้าอี้ ผู้เฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพเช่นเดิม เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงธรรมาสน์ที่ต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงจากที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพนำมาพักไว้ที่เสาบัวข้างธรรมาสน์ ลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งที่หน้าพระสงฆ์ทั้ง ๕ รูป จากนั้น เชิญปลายพระภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานพระมหากฐิน เสร็จแล้วถวายความเคารพ

ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา

ทรงหลั่งทักษิโณทก

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๕๕ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปที่หน้าอาสน์สงฆ์ ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๕ สำรับ แล้วประทับพระเก้าอี้ พระพรหมเมธี (จำนงค์ ธมฺมจารี) และพระสงฆ์ที่สวดธรรมคาถาทั้ง ๔ รูป สดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงาน

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก ที่หน้าแท่นพระพิธีธรรม

เสด็จพระราชดำเนินกลับ

ภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออกเดินทางกลับ ขณะนั้น ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำชั้นเดียว เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมที่จะสวดพระอภิธรรมในเวลาค่ำจนถึงเวลา ๖ นาฬิกา วันรุ่งขึ้น ขึ้นนั่งบนแท่นพระพิธีธรรมมุขด้านทิศเหนือ ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก แท่นละ ๔ รูป ปี่พาทย์พิธี หยุดการบรรเลง

เวลา ๑๘ นาฬิกา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ผู้เฝ้าทูลละอองพระบาทยืนถวายความเคารพ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงกราบพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาท เสด็จพระราชดำเนินไปยังมุขด้านทิศเหนือ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตก ทรงคม เสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางพระทวารมุขด้านทิศเหนือ ผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทยืนถวายความเคารพ

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๕ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดด้านตะวันตกของมุขด้านทิศเหนือ เสด็จพระราชดำเนินผ่านแถวกองทหารเกียรติยศพระศพ และแถวผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาทที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทหน้าปะรำ และศาลาทิมคด ไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูกำแพงแก้ว กองทหารเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เสด็จพระราชดำเนินกลับ ผู้เฝ้าทูลละอองพระบาททั้งนั้นถวายความเคารพและนั่งที่เดิมเมื่อสิ้นเสียงเพลงมหาชัย พระพิธีธรรมเริ่มสวดพระอภิธรรม

พระธรรมเทศนา ขันติธรรมกถา
พระพรหมเมธี (จำนงค์ ธมฺมจารี) วัดสัมพันธวงศาราม
ในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวารพระราชทานพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันพุธ ที่ ๑๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ เวลา ๑๗ นาฬิกา ๓๐ นาที

.....

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ
เสโล ยถา เอกฆโน วาเตน น สมีรติ
เอวํ นินฺทาปสํสาสุ น สมิญฺชนฺติ ปณฺฑิตาติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา พระธรรมเทศนา ใน**ขันติธรรมกถา** ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี อนุรูปแด่พระราชกุศลบุญราศี ทักษิณานุปทานปัจโจปการกิจ ที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน เพื่อทรงพระราชอุทิศถวายแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ซึ่งสิ้นพระชนม์บรรจบครบปัญญาสมวาร ในวันนี้ ด้วยสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอพระองค์นั้น ทรงมีพระฐานะเป็นผู้ใหญ่ในพระบรมราชวงศ์จักรี ทรงสถิตในที่พระกุลเชษฐ์ ที่สมควรได้รับความเคารพนอบนบนับถือเป็นอันดียิ่งในพระราชวงศ์ ทรงเป็นพระประยูรญาติที่พระเชษฐภคินี ร่วมสุขร่วมทุกข์มาตั้งแต่เบื้องต้น ด้วยพระหฤทัยมั่นในพระกตัญญูกตเวทิตาธรรม และอปจายนธรรม ซึ่งทรงมีบริบูรณ์ในพระหฤทัยตามภูมิธรรมแห่งสาธุชน ต้องตามในพุทธนิพนธ์ภาษิต ว่า ***ภูมิ เว สาธุรูปานำ กตญญูกตเวทิตา*** ความกตัญญูกตเวทีเป็นภูมิธรรมแห่งสาธุชน ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเป็นพระราชกุมารีพระองค์เดียว ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ประสูติเมื่อวันอังคาร ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ เป็นเวลาก่อนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเสด็จสวรรคตเพียง ๑ วัน แม้สมเด็จเจ้าฟ้าพระองค์น้อยพระองค์นั้น จักดำรงฐานะ “สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ” ในระยะเวลาอันสั้น ทั้งยังทรงมีโอกาสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ยังพระปีติสุดท้ายให้บังเกิดแด่สมเด็จพระบรมชนกนาถ เพียงครั้งเดียว ครั้นเมื่อทรงเจริญพระวัยขึ้น พระจริยาวัตรอัธยาศัยก็กลับละม้ายคล้ายกับสมเด็จพระบรมชนกนาถ อย่างน่าอัศจรรย์

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงพรั่งพร้อมด้วยพระจริยาวัตร ทรงเป็นผู้บริสุทธิ์สะอาด ทั้งพระกาย พระหฤทัย และพระวาจา ไม่มีใครเคยได้ยินพระวาจาอันก้าวร้าวหยาบคายออกจากพระโอษฐ์ของพระองค์เลยสักครั้งเดียว ถ้าเมื่อใดทรงพระพิโรธมาก และมีพระประสงค์จะทรงบริภาษผู้ใด ก็จะรับสั่งได้แต่เพียงคำว่า ชืด เท่านั้นเอง เพราะพระองค์ได้รับการถวายพระอภิบาลมาเพื่อเป็นสมเด็จเจ้าฟ้าแท้ ๆ ทำให้ไม่ทรงรู้จักคำที่ไม่สุภาพทุกประเภท กล่าวโดยย่อก็คือ พระองค์ทรงปฏิบัติตามหลักธรรมะประจำตัวของผู้เป็นใหญ่ โดยมิได้ทรงเสแสร้ง หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่ง โดยมิได้ทรงรู้สึกพระองค์เลยว่า

พระจริยาวัตรที่ทรงปฏิบัติอยู่นั้น ทรงปฏิบัติตามหลักแห่งทศพิธราชธรรม งดงามบริสุทธิ์ ทรงศรัทธาในบวรพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้เคยเสด็จไปทรงศึกษาธรรมะกับสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นอกจากนี้ ยังมีพระอุปนิสัยทรงเคร่งครัด ในการตรงต่อเวลา ทรงปฏิบัติพระกิจวัตรประจำวันเป็นเวลา และไม่ทรงปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ ทรงประหยัดอดออม โปรดความเรียบง่าย ทั้งยังทรงนิยมและภาคภูมิพระทัยในความเป็นไทย โปรดเครื่องใช้รวมถึงฉลองพระองค์ที่ผลิตในประเทศ ส่วนการใช้ภาษาไทยนั้น เป็นที่ทราบกันในหมู่ข้าราชบริพารว่า ไม่โปรดให้ผู้ใดกราบทูลภาษาไทยปนภาษาต่างประเทศ และโดยส่วนพระองค์เอง ก็มีรับสั่งภาษาไทยถูกต้องชัดเจนเสมอ จะมีรับสั่งภาษาอังกฤษ หรือภาษาฝรั่งเศสกับชาวต่างประเทศเท่านั้น

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงมีพระจริยาวัตร เป็นไปด้วยความเรียบง่าย งดงามสง่าผ่าเผย สมเป็นราชนารีแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงเป็นเสมือน “เพชร” น้ำงามที่ประดับอยู่บนเรือนแหวนแห่งราชจักรีวงศ์พระองค์หนึ่ง “เพชร” นั้น ไม่ว่าจะอยู่แห่งหนตำบลใด คุณค่าแห่งความเป็นเพชรก็ยังคงเจิดจรัสล้ำเลิศ ส่องแสงแวววาวไปทั่วทุกทิศานุทิศ พระจริยวัตรและพระกรณียกิจในสมเด็จเจ้าฟ้าพระองค์นั้น นับตั้งแต่วันแรกแห่งพระชนม์ชีพ จวบกาลสมัยถึงวันนี้ แสงงามแห่งเพชรนั้น ยังคงงดงามพิสุทธิ์ งามจำรัสในใจของพสกนิกรทั้งหลาย ผู้อาศัยพระบารมีเป็นที่พึ่งตลอดระยะเวลา ๘ ทศวรรษ ที่ผ่านมา มิมีคลาย สมดังความตอนหนึ่ง ในบทพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระบรมราชชนก ที่ทรงพระราชนิพนธ์เตรียมไว้สำหรับขับกล่อมบรรทมพระหน่อพระองค์นี้ ความว่า **“พระเสด็จจากฟ้าสุราลัย มาเพื่อให้ฝูงชนกมลปรีดิ์”** ในทุกสถาน

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ มีพระปณิธานอันแน่วแน่ ในการทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจ ดังปรากฏในพระดำรัส ที่พระราชทานในงานฉลองพระชันษา ๖๑ ปี เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๙ ณ วชิราวุธวิทยาลัย ความตอนหนึ่งว่า *“ฉันขอกล่าวต่อท่านทั้งปวงว่า จะพยายามบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์แก่บ้านเมือง ด้วยความจงรักภักดีต่อบ้านเกิด และต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นพระประมุขของชาติ ทั้งจะได้รักษาเกียรติศักดิ์ แห่งความเป็นราชนารี ในมหาจักรีบรมราชวงศ์ไว้ชั่วชีวิต”*

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ พระองค์นั้น เสด็จประทับรักษาพระอาการติดเชื้อในกระแสพระโลหิต ณ โรงพยาบาลศิริราช ตั้งแต่วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๔ แม้คณะแพทย์ได้ถวายการรักษาอย่างใกล้ชิดจนสุดความสามารถ จวบกาลสมัยสิ้นพระชนม์เมื่อเวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๗ นาที วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔ รวมพระชันษา ๘๕ ปี

ณ โอกาสนี้ จักขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระพุทธศาสนสุภาษิต ที่อัญเชิญเป็นบทอุเทศเบื้องต้นแปลความว่า ***“ขุนเขาศิลาแท่งทึบ ไม่สะเทือนเพราะแรงลมฉันใด บัณฑิตก็ไม่ฟุ้งหวั่นไหวเพราะนินทาหรือสรรเสริญฉันนั้น”*** **ขันติธรรม** คือหลักธรรมะที่ว่าด้วยความอดกลั้น อดทน ข้อนี้ ท่านทรงเปรียบบัณฑิตผู้มีขันติธรรม เสมือนดังภูเขาหินแท่งทึบ และทรงเปรียบนินทาสรรเสริญ ดังแรงลม ขอถวายวิสัชนาพอเป็นนิทัสสนัย ดังนี้

ทุกชีวิตมนุษย์ ต่างก็ถูกโลกธรรม โยกคลอนจิตใจ ไม่มียกเว้นใครแม้แต่คนเดียว ไม่ว่าจะมีจนหรือร่ำรวย มีอำนาจวาสนา หรือไร้อำนาจวาสนา โลกธรรม คือ สภาพความเป็นจริงที่ครองโลก ทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดี ๘ ประการ คือ ได้ลาภ-เสื่อมลาภ ได้ยศ-เสื่อมยศ ได้สุข-มีทุกข์ มีนินทา-มีสรรเสริญ ขันติธรรม คือ ความอดกลั้นอดทน เป็นตปะธรรม เสมือนเสาเข็มของชีวิต ถ้าไม่อดทน ชีวิตก็โยกคลอน เหมือนบ้านเรือนที่ไม่มีเสาเข็ม

อุปสรรคและปัญหา เป็นเสมือนคลื่นลมในทะเล คลื่นลมจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อนักแข่งเรือใบ เพราะต้องการลมส่งเรือให้ถึงเส้นชัย แต่บุคคลที่ไม่หวังความก้าวหน้า จะมองเห็นเป็นอุปสรรค อุปสรรค ปัญหาทุกอย่าง จึงมีอุปการะอย่างยิ่งต่อนักสร้างบารมี ความอดทนอดกลั้น ต่ออุปสรรคปัญหา และแรงนินทา กล่าวร้ายว่าร้าย เป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน ให้ชีวิตแข็งแกร่ง ทนทาน และประสบชัยชนะในที่สุด

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงว่า ***ขนฺติ ธีรสฺส ลงฺกาโร*** *ความอดทนเป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์* ทนได้ก็เป็นได้ ทนไม่ได้ก็เป็นไม่ได้ เครื่องใช้ทุกชนิด ทุกประเภท ความดีอยู่ที่ใช้ได้ทน ฉะนั้น ความดีของคนอยู่ที่ทนอด ทนทำ ทนหิว ทนร้อน ทนหนาว แปลว่า ทนทานต่อความทุกข์ยากลำบาก ไม่หวั่นไหว ต่อแรงเสียดทานใด ๆ เหมือนภูเขาศิลาแท่งทึบ ไม่หวั่นไหวเพราะแรงลม หมายความว่า ในกิจกรรมทุกอย่าง ย่อมมีทั้งคนเห็นด้วย และไม่เห็นด้วย มีทั้งคนชื่นชมและคัดค้าน โดยเฉพาะในโลกแห่งยุคการสื่อสารเสรี ที่ผู้คนในโลกมีข้อมูลข่าวสารในมือเท่าเทียมกัน และก็มีสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงออกอย่างเท่าเทียมกัน คนที่เกิดในโลกยุคนี้ จึงต้องมีใจอดทน อดกลั้น และหนักแน่นยิ่งกว่าขุนเขา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสสอนว่า ***นตฺถิ โลเก อนินฺทิโต*** *คนไม่ถูกนินทา ไม่มีในโลก* แปลว่า การนินทาเป็นธรรมชาติของคน เพราะคนที่ถูกสรรเสริญ หรือถูกนินทาโดยส่วนเดียว ก็ไม่มีเช่นกัน ในคนเดียวกันจึงมีทั้งคนรัก และคนชัง มีทั้งคนนินทา และสรรเสริญสลับกันไป หากมองให้ดี นินทาและสรรเสริญ คือ สีสันของชีวิต เพราะชีวิตเหมือนละคร โลกใบนี้เปรียบเหมือนโรงละคร

การนินทาและสรรเสริญ เป็นกระแสธรรมประจำโลก เป็นกระแสอารมณ์ที่อยู่กับมนุษย์มายาวนาน และจะดำรงคงอยู่เช่นนี้ตลอดไป บัณฑิตผู้มีปัญญา ปรารถนาจะหลุดจากวงโคจรนี้ จึงต้องบำเพ็ญบารมีคือ ต้องฝึกจิต ดังพุทธภาษิตที่ว่า ***จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ*** *การฝึกจิตเป็นการดี* ***จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ*** *จิตที่ฝึกดีแล้วย่อมนำสุขมาให้* การฝึกคือการฝืน การฝืนไม่ทำให้สิ่งที่อยากทำ คือการสร้างความอดทน อดกลั้น คือไม่หวั่นไหว เหมือนภูเขาศิลาแท่งทึบ ที่ยืนตระหง่านทนแดดร้อนและแรงลม ไม่ล้มครืนลงมา ก็เพราะมีรากฐานที่มั่นคง ความอดทนอดกลั้น จึงเปรียบได้กับเสาเข็มชีวิต

ความอดทนจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อคิดว่า อุปสรรคแลปัญหา คำล่วงเกินต่าง ๆ คำนินทาว่าร้ายเหล่านั้น เป็นเครื่องสร้าง และทดสอบบุญบารมี ดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสสอนว่า การสร้างบารมี ๑๐ ประการ จะทำให้ชีวิตสมบูรณ์ นั่นคือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจะบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี

หลักการสำคัญของการสร้างบารมี คือ มนุษย์ต้องมีวิธีคิด วิธีคิดที่ดี คือ การคิดบวก ทำบวก พูดบวก แปลว่า ให้ทุกคนฝึกคิดอยู่บนพื้นฐานของการอนุเคราะห์ สงเคราะห์ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ต่อบุคคลอื่น คือฝึกให้รู้จักการให้ โดยเริ่มจากคนใกล้ตัว แล้วขยายกว้างออกไป จนกระทั่งถึงประเทศชาติ ประชาชน และมวลมนุษยชาติ

การสร้างบารมี คือการตั้งความปรารถนาให้คนอื่นดีกว่าตน เห็นอกเห็นใจ เข้าใจชีวิตของคนอื่นที่ด้อยกว่าตนให้มาก การคิดเช่นนี้ อาจต้องฝืนคิดในระยะแรก แต่เมื่อฝึกคิดบ่อย ๆ ก็จะทำให้จิตใจอ่อนโยนต่อสรรพสัตว์ได้ไม่ยาก จนกระทั่งมองเห็นทุกคน เป็นเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย บนโลกใบเดียวกัน การสร้างบารมี คือการทุ่มเทเสียสละตนเพื่อคนอื่น โดยไม่คาดหวังว่า จะมีใครให้อะไรตอบแทน แม้จะต้องทุกข์ยากลำบากเพียงใด รางวัลของนักสร้างบารมี มีสิ่งเดียวเท่านั้น คือความสุขของคนอื่น รอยยิ้มของคนอื่น คือโล่เกียรติยศของนักสร้างบารมี นักสร้างบารมี จะต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคมากมาย แต่นั่นก็ขอให้ถือว่า เป็นเครื่องทดสอบ

บารมี แบบฝึกหัดที่ยาก ย่อมทดสอบความอดทน สติปัญญา ศรัทธา ความเพียร ความรู้ และความสามารถของนักเรียนฉันใด อุปสรรคปัญหาที่ยาก ย่อมทดสอบ **“ขันติธรรม”** ของนักสร้างบารมีฉันนั้น นักสร้างบารมีจึงควรภูมิใจว่า ได้มีโอกาสเผชิญปัญหา ภูมิใจที่โลกให้โอกาส ได้เป็นผู้คิดแก้ปัญหา จะไม่บ่น น้อยใจ เสียใจ กลุ้มใจ ทุกข์ใจ หรือลำบากใจ เพราะทุกครั้งที่ทนคิด ทนทำ และทนได้ ปัญหามักจะเปลี่ยนเป็นปัญญาเสมอ อุปสรรคจะเปลี่ยนเป็นโอกาสทันที

ฉะนั้น ผู้หนีปัญหา ปัญหาจะวิ่งไปนอนรออยู่ข้างหน้า ตรงกันข้าม ผู้กลัวอุปสรรค เขาจะพลาดจากโอกาสที่ดีไป แต่คนที่กล้าเผชิญกับปัญหา ปัญหาจะกลายเป็นเพื่อนแท้ทันที คนที่ต่อสู้กับอุปสรรค อุปสรรคจะเปิดทางให้เป็นโอกาส ให้เขาได้ประสบความสำเร็จ ปัญหาทุกอย่างต้องการทดสอบว่า เราเอาจริงหรือไม่ เรามีปณิธานแน่วแน่แค่ไหน เราทำเพื่อสร้างบารมี หรือทำเพื่ออะไร การสร้างบารมี คือการทำดี เพื่อให้ผู้อื่นได้พึ่งพาในสิ่งที่ตนได้ทำลงไป

ด้วยเหตุนี้ อุปสรรคปัญหา จึงมิใช่ศัตรู แต่เป็นครูที่ยิ่งใหญ่ เป็นครูที่ไม่ต้องเสียค่าชั่วโมงเรียน แต่อาสามาสอนถึงห้องนอน สอนทุกหนทุกแห่ง แม้จะเดินทางอยู่บนฟากฟ้ามหาสมุทร ก็ตามไปสอนเราได้ คือสอนให้เราอดทน อดกลั้น สอนให้ขยันหมั่นเพียร เรียนรู้ สอนให้มีสติ มีปัญญา มีความรอบคอบตลอดเวลา

การสร้างพลังความคิด ทำให้เราได้เพิ่มบารมีธรรมแห่งความอดทน อดกลั้น ดังกล่าวนี้คือการบ่มเพาะ **“ขันติธรรม”** อันเป็นรากแก้วที่มั่นคงแห่งชีวิต เสมือนขุนเขาที่แน่นหนา ไม่สั่นสะเทือนเพราะแรงลมฉันใด ผู้มีบารมีจึงไม่หวั่นไหวในคำนินทา ไม่หลงระเริงเพลิดเพลินในคำสรรเสริญฉันนั้น

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ พระองค์นั้น ทรงมีพระมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ทรงยึดมั่นในหลักธรรมข้อที่ว่าด้วย ขันติ คือความอดทน มีพระจริยาวัตรงดงาม เรียบง่าย จะมีเหตุแห่งโลกธรรมส่วนที่เป็นอิฏฐารมณ์หรืออนิฏฐารมณ์ มากระทบพระหฤทัย ก็ไม่ทรงหวั่นไหว หรือหวาดหวั่นพรั่นพรึง ทรงมีพระสติมั่นคง มีพระขันติธรรม คือความอดทนเป็นเลิศ มีพระศรัทธาและพระปัญญาเป็นพลัง ให้ได้สร้างพระกุศล เพิ่มพูนบุญราศีบารมีธรรม ให้แก่กล้ายิ่ง ๆ ขึ้น โดยลำดับ ต้องตามนัยพระพุทธนิพนธ์คาถา ที่ได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามาแต่ต้น ความว่า *“ขุนเขาศิลาแท่งทึบ ย่อมไม่สะเทือนเพราะแรงลมฉันใด บัณฑิตก็ไม่พึงหวั่นไหวเพราะนินทาหรือสรรเสริญ ฉันนั้น”* ด้วยประการฉะนี้

อิมินา กตปุญฺเญน ขออำนาจพระราชกุศล ทักษิณานุปทานปัจโจปการกิจ ที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน อุทิศถวายแด่ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในปัญญาสมวาร จงเป็นบุญนิธิ อำนวยวิบากสมบัติ อิฏฐวิบุล มนุญผล แด่ สมเด็จเจ้าฟ้าพระองค์นั้น ให้ได้ทรงเสวยทิพยสุขสมบัติในสัมปรายภพ สมเจตนาปรารภ โดยฐานะนิยม ที่ทรงบำเพ็ญพระราชอุทิศถวาย จงทุกประการ

ในอวสานแห่งพระธรรมเทศนานี้ พระสงฆ์จตุรวรรค จักรับพระราชทานสวดคาถาธรรมบรรยาย โดยสรภัญญะวิธี เพื่อเพิ่มพูนพระราชกุศลธัมมัสวนมัย ให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้นสืบไป

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ใน**ขันติธรรมกถา** ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ยุติลงคงไว้ เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

ณ วันพฤหัสบดี ที่ ๑๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔

เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งและตรวจแต่งเครื่องประกอบพระราชพิธีภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และบริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไว้พร้อมเหมือนเช่นวันพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร วันที่สอง

ที่ประรำพระสงฆ์

ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มี พระเทพสารสุธี วัดจันทนาราม จังหวัดจันทบุรี พระเทพปริยัติ วัดคูยาง จังหวัดกำแพงเพชร พระเทพญาณโมลี วัดขันเงิน จังหวัดชุมพร พระเทพสุธาจารย์ วัดเขาบางทราย จังหวัดชลบุรี พระเทพวรเมธี วัดบางขวาง จังหวัดนนทบุรี พระเทพวิสุทธาภรณ์ วัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี พระเทพสุเมธมุนี วัดโยธานิมิตร จังหวัดตราด พระเทพปริยัติวิธาน วัดคลองโพธิ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ พระเทพรัตนมุนี วัดมัชฌิมาวาส จังหวัดอุดรธานี พระเทพสมุทรโมลี วัดเพชรสมุทร จังหวัดสมุทรสงคราม พระเทพพิพัฒนาภรณ์ วัดท่าไทร จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระเทพปัญญาเมธี วัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา พระเทพจันทมุนี วัดใหม่ จังหวัดจันทบุรี พระเทพกิตติรังษี วัดธาตุ จังหวัดขอนแก่น พระเทพศีลวิสุทธิ์ วัดประชุมชลธารา จังหวัดนราธิวาส พระเทพรัตนดิลก วัดศาลาลอย จังหวัดนครราชสีมา พระเทพสารเมธี วัดประชานิยม จังหวัดกาฬสินธุ์ พระเทพวราภรณ์ วัดตรีรัตนาราม จังหวัดระยอง พระเทพสิริโสภณ วัดวังตะวันตก จังหวัดนครศรีธรรมราช พระเทพคุณาธาร วัดดุลยาราม จังหวัดสตูล พระเทพโกศล วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ พระเทพวินยาภรณ์ วัดมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช พระเทพสารคามมุนี วัดอภิสิทธิ์ จังหวัดมหาสารคาม พระเทพชลธารมุนี วัดบ่อทองราษฎร์บำรุง จังหวัดชลบุรี พระเทพสุวรรณโมลี วัดป่าเลไลยก์ จังหวัดสุพรรณบุรี พระเทพรัตนกวี วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบูรณ์ พระเทพสิทธิวิมล วัดคลองวาฬ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พระเทพปริยัติเมธี วัดนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ พระเทพวรมุนี วัดธาตุพนม จังหวัดนครพนม พระเทพสิทธิมงคล วัดตโปทาราม จังหวัดระนอง พระเทพสิทธินายก วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงราย พระราชสารสุธี วัดสิริกาญจนาราม จังหวัดกาญจนบุรี พระราชชัยมุนี วัดชัยสามหมอ จังหวัดชัยภูมิ พระราชเมธาจารย์ วัดจำทรายมูล จังหวัดลำปาง พระราชวินัยเวที วัดโบสถ์ จังหวัดสิงห์บุรี พระราชกิตติเมธี วัดพระนอนจักรสีห์ จังหวัดสิงห์บุรี พระราชวิสุทธิกวี วัดภูผาภิมุข จังหวัดพัทลุง พระราชสิทธิเวที วัดเจษฎาราม จังหวัดสมุทรสาคร พระราชรัตนกวี วัดมหาธาตุ จังหวัดยโสธร พระราชรัตนมุนี วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พระราชสุวรรณมุนี วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี พระราชปรีชาญาณมุนี วัดบ่อชะเนง จังหวัดอำนาจเจริญ พระราชปัญญาสุธี วัดประชุมโยธี จังหวัดพังงา พระราชธีราภรณ์ วัดศรีชมชื่น จังหวัดหนองคาย พระราชปรีชามุนี วัดกลาง จังหวัดกาฬสินธุ์ พระราชภัทรธาดา วัดบางกระเบา จังหวัดปราจีนบุรี พระราชมุกดาหารคณี วัดศรีมงคลใต้ จังหวัดมุกดาหาร พระราชสมุทรเมธี วัดพิชัยสงคราม จังหวัดสมุทรปราการ พระราชวิริยาภรณ์ วัดศรีอุโมงค์คำ จังหวัดพะเยา พระราชธรรมคณี วัดศรีรัตนาราม จังหวัดพิษณุโลก พระราชกิตติรังษี วัดเจียงอีศรีมงคลวราราม จังหวัดศรีสะเกษ พระราชพุฒิเมธี วัดมงคลทับคล้อ จังหวัดพิจิตร พระราชวราลังการ วัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี พระราชวีราภรณ์ วัดศรีบุญเรือง จังหวัดเลย พระราชปราจีนมุนี วัดป่าทรงคุณ จังหวัดปราจีนบุรี พระราชวิมลเมธี วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม จังหวัดสุโขทัย พระราชปริยัติสุธี วัดคลองเกตุ จังหวัดลพบุรี พระราชปัญญาโมลี วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน พระราชธรรมภาณี วัดสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว พระราชรัตนวิมล วัดกาญจนบุรีเก่า จังหวัดกาญจนบุรี พระราชสิทธิโสภณ วัดปากคลองมะขามเฒ่า จังหวัด

ชัยนาท พระราชธีราจารย์ วัดมณีวนาราม จังหวัดอุบลราชธานี พระราชบัณฑิต วัดเฉลิมกาญจนาภิเษก จังหวัดอ่างทอง พระราชจินดานายก วัดพระเจดีย์ซาวหลัง จังหวัดลำปาง พระราชวิสุทธิคุณ วัดหลักเมือง จังหวัดปัตตานี พระราชสังวรญาณ วัดเวฬุวัน จังหวัดลพบุรี พระราชสุวรรณเวที วัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง พระศรีสุธรรมเมธี วัดเวฬุวัน จังหวัดยะลา พระเมธีธรรมาลังการ วัดพระบาทมิ่งเมือง จังหวัดแพร่ พระโสภณปริยัตยาทร วัดกระพังสุรินทร์ จังหวัดตรัง พระปริยัติกิตติคุณ วัดมหัตมังคลาราม จังหวัดสงขลา พระวิสุทธินายก วัดสนธิกรประชาราม จังหวัดเพชรบูรณ์ พระศาสนดิลก วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร พระพุทธิสารโสภณ วัดล้านนาญาณสังวราราม จังหวัดเชียงใหม่ พระสิริรัตนสุธี วัดแสงธรรมสุธาราม จังหวัดนครสวรรค์ พระญาณสิทธาจารย์ วัดสามัคคีอุปถัมภ์ จังหวัดหนองคาย พระโสภณธรรมธาดา วัดคีรีวิหาร จังหวัดตราด พระวิจิตรพิพัฒโนดม วัดท่าไม้แดง จังหวัดตาก พระวิมลธรรมคณี วัดกระบี่น้อย จังหวัดกระบี่ พระสุทธิสารสุธี วัดดอนรัก จังหวัดสงขลา พระอุดมสารโสภณ วัดโบสถ์ จังหวัดปทุมธานี พระสุนทรพุทธิธาดา วัดนันทวิชัย จังหวัดหนองบัวลำภู พระปัญญาวิสุทธิคุณ วัดราษฎร์โยธี จังหวัดภูเก็ต พระวุฒิสารโสภณ วัดประชาบำรุง จังหวัดมหาสารคาม พระศรีสุทธิเวที วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา และพระปัญญารัตนาภรณ์ วัดศรีเอี่ยม กรุงเทพมหานคร

ครั้นใกล้เวลาเสด็จถึง พระราชวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทูตานุทูต และผู้เฝ้ามารอรับเสด็จ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ปะรำที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านทิศเหนือและด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามตำแหน่งเฝ้า

เวลา ๙ นาฬิกา ๑๕ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ๓๐ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท นั่งยังอาสน์สงฆ์มุขด้านทิศตะวันออก ๑๒ รูป นั่งยังอาสน์สงฆ์มุขด้านทิศเหนือ ๙ รูป และนั่งยังอาสน์สงฆ์ภายในศาลาทิมคดหลังตะวันตก ๙ รูป

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๔๐ นาที พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จแทนพระองค์ไปในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวารพระราชทานพระศพ วันที่สอง เสด็จโดยรถยนต์ที่นั่งจากวังเทเวศร์ถึงพระบรมมหาราชวัง รถยนต์ที่นั่งเทียบที่หน้าประตูกำแพงแก้ว พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ข้าง

พระที่นั่งราชกรัณยสภา กองทหารรักษาการณ์พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทถวายความเคารพ วงขลุ่ยกลองบรรเลงเพลงมหาชัย เสด็จขึ้นทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงช้า เรื่องสร้อยสน ผู้มาเฝ้ายืนถวายความเคารพ

ทรงกราบพระศพ

ทรงประเคนภัตตาหารถวายสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระศพและเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้า แล้วประทับพระเก้าอี้ ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง ผู้มาเฝ้านั่งที่เดิม พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ๓๐ รูป สวดถวายพรพระ

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๕๔ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงประเคนภัตตาหารถวายสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ และสมเด็จพระวันรัต แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ผู้มาเฝ้ายืนถวายความเคารพแล้วนั่งที่เดิม สำรับภัตตาหารนอกนั้น โปรดให้พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ เรืออากาศโท หม่อมเจ้าภูริพันธุ์ ยุคล หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล หม่อมราชวงศ์จักรรถจิตรพงศ์ หม่อมราชวงศ์ภูมินทร์ วรวรรณ หม่อมราชวงศ์ดิศกุมาร ดิศกุล และหม่อมหลวงวัฒนศักดิ์ ไชยันต์ ทรงประเคนและประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์รูปต่อไปตามลำดับ และปฏิบัติพระสงฆ์อยู่ ณ ที่นั้น

ภัตตาหารสำหรับพระสงฆ์ เครื่องคาว มี แกงหมูพริกขี้หนู ขนมจีบกุ้ง หลนปลากุเรา ผักสด ปลาทับทิมทอด ยำปลาดุกฟู ผัดผักรวมหมูกุ้ง แกงจืดเครื่องแกงร้อน และข้าวสวย เครื่องหวาน มี องุ่นไร้เมล็ด เชอรี่ ส้มโอ แตงจีน เค้ก วุ้นใบเตย เม็ดขนุนเผือก และรังนกไข่หวานมะพร้าวอ่อน

ที่มุขด้านทิศเหนือของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท โปรดให้คณะองคมนตรีประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์ทั้ง ๙ รูป และปฏิบัติพระสงฆ์อยู่ ณ ที่นั้น ตามลำดับดังนี้ พลเรือเอก หม่อมหลวงอัศนี ปราโมช หม่อมราชวงศ์เทพกมล เทวกุล พลเรือเอก ชุมพล ปัจจุสานนท์ นายอรรถนิติ ดิษฐอำนาจ นายชาญชัย ลิขิตจิตถะ และพลอากาศเอก ชลิต พุกผาสุข

ที่ศาลาทิมคดหลังตะวันตก และหอนิเพทพิทยา ชั้น ๒ โปรดให้สมาชิกราชสกุล ข้าราชบริพาร และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์ ๙ รูป ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน และพระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และปฏิบัติพระสงฆ์อยู่ ณ ที่นั้น ปี่พาทย์บรรเลงเพลงฉิ่งพระฉันเพล

เมื่อพระสงฆ์ทั้งนั้นรับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว เจ้าพนักงานถอนสำรับและภาชนะออก ผู้ปฏิบัติพระสงฆ์กลับไปประทับพระเก้าอี้และนั่งที่เดิม ปี่พาทย์หยุดบรรเลง

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๓๒ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน จากมุขด้านทิศเหนือของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและในศาลาทิมคดหลังตะวันตก รวม ๑๘ รูป ไปนั่งยังอาสน์สงฆ์ภายในปะรำพระสงฆ์ เจ้าพนักงานภูษามาลาลาดพระภูษาโยงจากพานพระมหากฐินไปยังโต๊ะปูผ้ารองโยงหน้าอาสน์สงฆ์เหมือนเช่นวันก่อน

ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา

ที่มุขด้านทิศตะวันออกของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งที่หน้าพระสงฆ์ทั้ง ๑๒ รูป เหมือนเช่นวันก่อน เสร็จแล้วถวายความเคารพ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปที่หน้าอาสน์สงฆ์ ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๑๒ สำรับ แล้วประทับพระเก้าอี้

ที่ปะรำพระสงฆ์โปรดให้พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๑๘ สำรับ ที่ปะรำพระสงฆ์ แล้วประทับเก้าอี้ เจ้าพนักงานสอดเชื่อมสายพระภูษาโยงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทกับปลายพระภูษาโยงบนพานพระมหากฐิน

พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและภายในปะรำพระสงฆ์เข้าที่เดิม พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๓๐ รูป ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อนออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระสงฆ์เดินทางกลับ ขณะนั้น ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำสองชั้น เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี) วัดทองนพคุณ ที่จะถวายพระธรรมเทศนา และนิมนต์พระสงฆ์วัดทองนพคุณ ๔ รูป ที่จะสวดธรรมคาถาขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ภายในมุขตะวันออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๔๓ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี) ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์ และนิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูปที่จะสวดธรรมคาถา ขึ้นนั่งบนพระแท่นราชบรรจถรณ์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปที่หน้าพระราชอาสน์ ผู้เฝ้าทั้งนั้นยืนถวายความเคารพ ทรงจุดธูปเทียนดูหนังสือเทศน์ประทานแก่เจ้าพนักงานเชิญไปปักที่จงกลธรรมาสน์ ขณะนั้น ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงสาธุการ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับพระศพทรงธรรม แล้วประทับพระเก้าอี้ ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาศีล พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี) ถวายศีล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงศีล เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาธรรม พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี) ถวายพระธรรมเทศนาเรื่อง **อัตตสัมมาปณิธิกถา** จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์ เจ้าพนักงานดับเทียนดูหนังสือเทศน์ และเทียนที่เครื่องทรงธรรม

ทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์

ทรงสดับพระธรรมเทศนา

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าพระแท่นราชบรรจถรณ์

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๒๐ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกสำหรับพระสวดธรรมคาถาที่หน้าพระแท่นราชบรรจถรณ์ แล้วประทับพระเก้าอี้ พระสงฆ์ ๔ รูป สวดธรรมคาถา จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์

ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ถวายพระเทพปริยัติมุนี

ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปที่หน้าอาสน์สงฆ์ ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ถวายพระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี) ประกอบด้วย ตะลุ่มมุกบรรจุธูปเทียนพนมแต่งด้วยดอกไม้สด แจกันมุกปักดอกไม้สด ๑ คู่ กี๋ญวนบรรจุกาน้ำชาพร้อมชุดถ้วยชาลายน้ำทอง ๑ ชุด โคมไฟฟ้า ๑ ชุด และปากกาเชฟเฟอร์ ๑ คู่ พร้อมแท่นหินอ่อน แล้วประทับพระเก้าอี้เจ้าพนักงานภูษามาลาลาดพระภูษาโยงเช่นครั้งก่อน เสร็จแล้วถวายความเคารพ

ทรงหลั่งทักษิโณทก

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปที่หน้าอาสน์สงฆ์ ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๕ สำรับ ครบแล้ว ประทับพระเก้าอี้ที่เดิม พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี) และพระสงฆ์ที่สวดธรรมคาถา ๔ รูป สดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก พระสงฆ์เดินทางกลับ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำสองชั้น

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๓๖ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขด้านทิศตะวันออก ๑๒ รูป และนั่งยังอาสน์สงฆ์ภายในปะรำพระสงฆ์ ๗๔ รูป เมื่อพร้อมแล้ว ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง พระสงฆ์ทั้งนั้นสวดมาติกา จบแล้วเจ้าพนักงานภูษามาลาบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและภายในปะรำพระสงฆ์ลาดพระภูษาโยงเช่นครั้งก่อน พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๑๒ สำรับ ที่อาสน์สงฆ์ แล้วประทับพระเก้าอี้

ที่ปะรำพระสงฆ์ โปรดให้ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล และร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๗๔ สำรับ แล้วประทับพระเก้าอี้ เจ้าพนักงานสอดเชื่อมสายพระภูษาโยงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทกับปลายสายพระภูษาโยงบนพานพระมหากฐิน

พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและภายในปะรำพระสงฆ์เข้าที่เดิม พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่มาสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เดินทางกลับ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำชั้นเดียว

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมที่จะสวดพระอภิธรรมในเวลากลางวันจนถึงเวลา ๑๘ นาฬิกา ทั้ง ๘ รูป ขึ้นนั่งบนแท่นพระพิธีธรรมมุขด้านทิศเหนือทั้ง ๒ แท่น พร้อมกัน ปี่พาทย์พิธียุติการบรรเลง

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๕๕ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้า เสด็จไปยังมุขด้านทิศเหนือ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมด้านตะวันออก และด้านตะวันตก ทรงคม พระพิธีธรรมเริ่มสวดพระอภิธรรม ผู้มาเฝ้าที่ยืนถวายความเคารพ รอจนเสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทแล้วจึงนั่งลง

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดด้านตะวันตกของมุขด้านทิศเหนือ เสด็จผ่านแถวผู้มาเฝ้าที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท หน้าปะรำ และศาลาทิมคด ไปประทับรถยนต์ที่นั่งที่ประตูกำแพงแก้ว กองทหารรักษาการณ์พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทถวายความเคารพ วงขลุ่ยกลองบรรเลงเพลงมหาชัย ผู้มาเฝ้าทั้งนั้นถวายความเคารพ เสด็จกลับ เป็นเสร็จการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวาร

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก ที่หน้าแท่นพระพิธีธรรม

เสด็จกลับ

พระธรรมเทศนา อัตตสัมมาปณิธิกถา
พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี ป.ธ.๙)
วัดทองนพคุณ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร
ในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวารพระราชทานพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันพฤหัสบดี ที่ ๑๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ เวลา ๑๒ นาฬิกา

.....

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ
อตฺตสมฺมาปณิธีติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาใน**อัตตสัมมาปณิธิกถา** ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี อนุโมทนาในพระราชกุศลทักษิณานุปทานกิจ อันสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวารพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ด้วยกำลังแห่งพระมหากรุณาธิคุณ อันมีบริบูรณ์ในพระราชหฤทัย ตามวิสัยแห่งสัปปุริสบัณฑิต ในการนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์

พระราชกุศลทักษิณานุปทานกิจอันสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชทานพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในวารดิถีปัญญาสมวารครบ ๕๐ วัน ในวาระนี้ นับว่าเป็นพระราชกรณียกิจประการหนึ่ง ที่ทรงพระอนุสรณ์ถึงคุณงามความดี และทรงยกย่องเชิดชูคนดีที่ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติบ้านเมือง ให้สมกับศักดิ์ศรี ให้มีชื่อปรากฏ มีเกียรติยศลือชา หากว่าสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ได้ทรงหยั่งทราบถึงพระราชกุศล ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชทานตั้งแต่ต้นจนวาระนี้ ด้วยญาณวิถีทางใดทางหนึ่ง ย่อมจะทรงมีปีติซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ และจะทรงอนุโมทนาในพระราชกุศล เพื่อบันดาลผลให้สำเร็จประโยชน์ตามสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ สมดังพระราชปรารภทุกประการ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงมีพระปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้มีบุญญาธิการได้สั่งสมอบรมมาแต่ปุเรชาติ จึงได้เสด็จอุบัติในขัตติยชาติราชตระกูล ทรงสมบูรณ์ด้วยพระชาติวุฒิ พระวัยวุฒิ พระคุณวุฒิ โภคสมบัติ และพระศุภจริยาวัตรทุกประการ ถึงกระนั้น พระองค์ก็หาได้ทรงพอพระทัยในประโยชน์สุขส่วนพระองค์ ได้ทรงปฏิบัติพระกรณียกิจน้อยใหญ่ ทั้งโดยตรงทั้งที่ทรงได้รับมอบหมายเป็นอเนกปริยาย ดังเช่นพระกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระกรณียกิจอันเนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระกรณียกิจด้านพระพุทธศาสนา พระกรณียกิจด้านการศึกษา พระกรณียกิจด้านสาธารณสุข พระกรณียกิจด้านการลูกเสือเนตรนารี และกิจการอาสาสมัครรักษาดินแดน รวมถึงพระกรณียกิจด้านการสาธารณกุศลอื่น ๆ

นอกจากนี้ ยังได้ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจน้อยใหญ่อันทรงคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติบ้านเมือง ยิ่งใหญ่ไพศาล ทรงมีน้ำพระทัยเบิกบานในการเสียสละสูงส่งต่อปวงพสกนิกร ทรงเกื้อกูลอุปถัมภ์งานในหลายด้านอย่างต่อเนื่อง ทรงงานสืบสานจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมชนกนาถ และงานที่ทรงดำริริเริ่มด้วยพระองค์เอง กับทั้งทรงมีพระหฤทัยเปี่ยมด้วยพระเมตตากรุณา ทรงปรารถนาที่จะให้ประชาชนทุกชนชั้นมีวิชาความรู้ มีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น และมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรงถ้วนหน้า จึงทรงพระเมตตารับเป็นองค์ประธานกองทุน มูลนิธิ และสมาคมต่าง ๆ ไว้ในพระราชูปถัมภ์ เพื่อให้กิจการมั่นคงและดำเนินก้าวหน้าไปโดยสะดวกและเกิดคุณประโยชน์โดยแท้

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้มีพระดำรัสพระราชทานเนื่องในโอกาสฉลองพระชันษา ๕ รอบ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๙ ณ วชิราวุธวิทยาลัยว่า *“ฉันขอกล่าวต่อท่านทั้งปวงว่า จะพยายามบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์แก่บ้านเมือง ด้วยความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นพระประมุขของชาติ ทั้งจะได้รักษาเกียรติศักดิ์แห่งความเป็นราชนารีในมหาจักรีบรมราชวงศ์ไว้ชั่วชีวิต”*

ตามความในพระดำรัสนี้ชี้ชัดว่า สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ได้ทรงบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์แก่บ้านเมืองโดยอเนกปริยาย ไม่สามารถที่จะนำมาขยายบรรยายให้ถ้วนทั่วได้ ในส่วนที่สำคัญคือพระปณิธานอันแน่วแน่มั่นคงที่จะดำรงรักษาเกียรติศักดิ์แห่งความเป็นราชนารี

ในข้อนี้ จะเห็นได้ในพระจริยาวัตรอันอ่อนน้อม อ่อนหวาน อ่อนโยน ละมุนละไม พอพระทัยที่จะเสด็จอยู่อย่างเรียบง่าย ด้วยมีพระวรกายแข็งแรง มีพระทัยเข้มแข็งแฝงไว้ด้วยความอ่อนน้อม ความอ่อนหวาน และความอ่อนโยน เป็นพระบรมวงศ์ที่ทรงมีพระบุญญาบารมี สมกับที่เกิดมาในขัตติยสกุล มีเกียรติคุณความดีปรากฏมีพระอิสริยยศลือชา เหล่าพสกนิกรต่างก็อนุโมทนา เหล่าเทวดาก็ชื่นชม แม้พระพรหมก็สรรเสริญ บุคคลผู้มีโอกาสได้ชมพระบารมีเฝ้าแหน ก็ถือว่ามีบุญตา ผู้ได้มีโอกาสได้ฟังพระวาจาสนทนาปราศรัย ก็ถือได้ว่ามีบุญหู ผู้ได้อยู่ใกล้ชิดรับใช้สนองงาน ก็ถือว่ามีบุญใจ จึงกล่าวได้ว่า *“เป็นสมเด็จเจ้าฟ้าฯ ผู้อยู่ในความทรงจำของประชาชนชาวไทย ที่จะเทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมตลอดไป”*

ในการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวารนี้ ได้ทรงจัดให้มีพระธรรมเทศนากัณฑ์หนึ่ง จึงได้นำบาทพระคาถาอันมีมาในมงคลสูตรว่า **อตฺตสมฺมาปณิธิ** มารับพระราชทานถวายวิสัชนาเพื่อให้สอดคล้องต้องกับพระจริยาวัตรที่ทรงปฏิบัติพระองค์ ทั้งโดยตรงทั้งโดยได้รับมอบหมาย ขยายเป็นหลักธรรม สำหรับสาธุชนพุทธบริษัทนำไปประพฤติปฏิบัติโดยยึดเป็นแบบแผน แบบอย่าง และเป็นแนวทางแห่งการศึกษาสืบไป

คำว่า **อตฺตสมฺมาปณิธิ** แปลว่า *การตั้งตนไว้ชอบ* หรือ *การประกอบตนไว้ดี* คุณข้อนี้สำคัญที่จะพัฒนาชีวิตไปสู่ความเจริญก้าวหน้า เพราะเหตุว่า บุคคลเมื่อเกิดมาจำต้องประพฤติตนให้เหมาะสมกับภูมิเดิม ภูมิรู้ และภูมิฐานของตน เพื่อจะได้หลีกพ้นอุปสรรคข้อขัดข้องทั้งผอง มาประคองชีวิตให้ดำเนินไปได้สะดวกง่ายดายเหมือนคนพายเรือลำน้อย ๆ ข้ามฟาก หากจำต้องประคองตัวประคองเรือ คอยคาดคัดจัดให้เรือแล่นผ่านร่องน้ำไป นำให้ถึงจุดหมายโดยสะดวกไม่ติดขัดฉะนั้น

การตั้งตนไว้ชอบ ประกอบตนไว้ดี ในที่นี้ หาได้หมายถึงการตั้งหลักปักฐานภายนอก เช่น การก่อร่างสร้างตนให้เป็นหลักแหล่งมั่นคง มีครอบครัวเป็นเนื้อเป็นตัวเป็นล่ำเป็นสัน มีบ้านเรือนเรือกสวนไร่นาเป็นของ

ตนเป็นต้นเท่านั้นก็หาไม่ หากแต่หมายถึงการสร้างตัวภายใน คือสร้างในตัวของเราเอง เมื่อสร้างตัวได้ก็เสริมตัวได้ กล่าวคือเสริมฐานให้กว้าง เสริมยอดให้สูง เพราะเมื่อตั้งตัวภายในได้แล้ว การตั้งตัวภายนอกก็จะพลอยมีตามมาด้วย กายกับจิตรวมกันเป็นตัวตน บุคคลจึงมีการแยกตัวตนออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนกาย ส่วนวาจา และส่วนใจ การตั้งตนไว้ชอบก็คือการตั้งกายชอบ ตั้งวาจาชอบ ตั้งใจชอบ

การตั้งกายชอบ คือการประกอบกิริยาไว้ในระเบียบของกาย คือกายสุจริต มีจิตประกอบด้วยเมตตากรุณา ไม่ฆ่า ไม่ลัก ไม่ประพฤติล่วงเชื้อสายประเวณี มีเมตตากายกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นกิริยาดี กิริยางาม และกิริยาอ่อนโยน จัดว่าเป็นมงคลคือเหตุแห่งความเจริญอย่างสูง เป็นเหตุชักจูงให้บุคคลวางตนเหมาะสม กล่าวคือ วางตนให้สมควรแก่กาลเทศะ เพศ วัย ฐานะ บุคคล และสังคม เป็นต้น

การตั้งวาจาชอบ คือการประกอบวาจาให้อยู่ในระเบียบของวาจา คือวจีสุจริต ได้แก่เมตตาวจีกรรม คือ พูดคำจริง พูดคำไพเราะ พูดคำสมัครสมานสามัคคี และพูดคำมีประโยชน์ เพราะวาจาเป็นสำคัญในการสื่อสารการสังคม และเป็นของมีค่าสูง เป็นเครื่องวัดภูมิของผู้พูด ในตัวของบุคคล อวัยวะคือปากสำคัญ ดังที่กล่าวกันว่า *“ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี ชั่วดีเป็นตรา”* ผู้พูดจึงเป็นผู้เป่า ผู้ฟังจึงเป็นผู้เผา หรือความคิดเป็นผู้เป่า คำพูดเป็นผู้เผา คนเขียนเป็นผู้หว่าน คนอ่านคนฟังเป็นผู้เก็บ กล่าวคือคอยเฝ้าเพ่งเล็งจดจำคำพูดทั้งในแง่ดีและแง่ร้าย ขยายความตีแผ่ให้กว้างไกล ในทำนองเหมือนตัวช้างทั้งตัวไม่มีอะไรจะสำคัญไปกว่างา ดังคำว่า *“ฆ่าช้างเอางา เจรจาเอาถ้อยคำ”* ดังนั้น คำพูดที่เปล่งออกจากปากจะมากหรือน้อย สามารถทำให้ผู้พูดต้องโศกเศร้าหรือผ่องแผ้วได้

การตั้งใจชอบ คือการประกอบใจให้อยู่ในระเบียบของใจ คือมโนสุจริต เป็นเมตตามโนกรรม

ตามธรรมดา ใจมีลักษณะดิ้นรน ซุกซน กวัดแกว่ง ห้ามได้ยาก รักษาได้ยาก และมักตกไปในอารมณ์ฝ่ายต่ำเสมอ ใจย่อมเป็นใหญ่เป็นประธานของสังขารร่างกาย ใจเป็นนายกายเป็นบ่าว การสวดมนต์เป็นยาทา การภาวนาเป็นยาใจ ใจร้ายเป็นผี ใจดีเป็นคน ใจวกวนเป็นบ้า ใจกล้าเป็นนักรบ ใจสงบเป็นสมณะ ใจเลิกลดละเป็นพระอรหันต์ เรื่องของใจจึงมีความสำคัญ ทำหน้าที่คิด เช่นคิดโลภอยากได้ของคนอื่น คิดพยาบาทอาฆาตจองเวร เห็นผิดเป็นชอบ เห็นชอบเป็นผิด ชนิดเห็นกงจักรเป็นดอกบัว เห็นความชั่วเป็นความดี เห็นสิ่งที่มีราคีว่าเป็นสิ่งที่มีราคา

บุคคลจึงควรตั้งใจไว้ชอบประกอบใจไว้ดี โดยมีสติเป็นพี่เลี้ยงคอยกำกับครองใจ ควบคุมให้สงบหนักแน่นมั่นคง ด้วยการภาวนาอบรมให้มีเมตตาต่อมนุษย์และสัตว์ ฝึกหัดให้ควรแก่การงาน อาจหาญร่าเริง ให้เย็นเป็นน้ำคือเป็นน้ำใจ ด้วยวิธีฝึกฝนอบรมให้ก้าวไปสู่ความเป็นผู้มีใจดีคือมีใจสันโดษ ยินดีตามที่ได้ พอใจตามที่มีไม่โลภโมห์โทสัน ใจที่ไม่คิดทำร้ายทำลายกันด้วยความเหี้ยมโหด มีความเมตตาหวังความสงบสุขแก่กันและกัน และเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม นำตนให้คิดชอบ ทำชอบ พูดชอบ มุ่งดีมุ่งเจริญต่อกันและกัน กล่าวสั้นก็คือควบคุมกาย วาจา และใจให้เว้นชั่ว ประพฤติชอบ ประกอบตนไว้ดี โดยวิธีปรับบาปออกจากตัว ปรับความชั่วออกจากใจ จะได้ชื่อว่ามีทุนนำหนุนให้เจริญก้าวหน้า นำพาให้ประสบความเป็นอยู่ดี คืออยู่เย็นนอนสุข พ้นจากความอยู่ร้อนนอนทุกข์ในชีวิตประจำวัน และจะเป็นทุนหนุนส่งให้ไปอุบัติในคติที่ดีมีสุคติเป็นต้น มนุษย์ทุกคนที่อุบัติมามีความต้องการความดีใส่ตัว ไม่ต้องการความชั่วใส่ใจ จึงควรตั้งกายวาจาใจให้ถูกต้อง ให้ถูกจุด ถูกทาง ถูกวิธี และถูกศูนย์ ถ้าไม่ถูกศูนย์ก็จะเอียง เอียงมากเกินไปก็จะเสียการทรงตัว เมื่อเสียการทรงตัวก็จะตั้งตัวไม่ตรง ต้องหกล้มหรือล้มลุกคลุกคลาน ดังที่เรียกขานว่า “ชีวิตล้มเหลว”

ธรรมดา การครองชีวิตมักมีอุปสรรคมากมายหลายอย่าง แต่อุปสรรคเหล่านั้นเป็นเพียงพายุพัดผันผ่านมาเป็นครั้งคราว ส่วนอุปสรรคที่ยืนยาวร้ายเหลือเหนืออุปสรรคเหล่านั้นก็คือการตั้งตัวผิด การตั้งตัวผิดติดจนวันตาย ถ้าไม่คิดแก้ไขให้ดีจะมีชีวิตล้มเหลว ตกอับ อาภัพ อนาถา หาความมั่นคงไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงควรที่จะตั้งกายวาจาใจให้ชอบ ประกอบกายวาจาใจให้ดี ให้ถูกตามหลักคำสอนว่า **อตฺตสมฺมาปณิธิ** การตั้งตนไว้ชอบประกอบตนไว้ดีมีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงมีพระจริยาวัตรอันงดงาม เพราะได้ทรงปฏิบัติตามพระดำรัสที่พระราชทานเนื่องในโอกาสฉลองพระชันษา ๕ รอบ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๙ ณ วชิราวุธวิทยาลัยว่า *“ฉันขอกล่าวต่อท่านทั้งปวงว่า จะพยายามบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์แก่บ้านเมืองด้วยความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นพระประมุขของชาติ ทั้งจะได้รักษาเกียรติศักดิ์แห่งความเป็นราชนารีในมหาจักรีบรมราชวงศ์ไว้ชั่วชีวิต”* พระจริยาวัตรในสมเด็จเจ้าฟ้าฯ พระองค์นี้นั้น ย่อมเป็นที่ประทับใจของปวงชนชาวไทยไม่เลือนลางจางหาย ประชาชนชาวไทยทั้งหลายทุกหมู่เหล่าคอยเฝ้าและจดจำมิรู้ลืมว่า “เป็นสมเด็จเจ้าฟ้าฯ ผู้อยู่ในความทรงจำของประชาชนชาวไทย ที่จะเทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมตลอดกาลยาวนาน”

เมื่อพระองค์มาสิ้นพระชนม์จากไป ประชาชนชาวไทยก็โศกเศร้าเสียใจอาลัยถึง จึงได้พร้อมใจกันบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย และเดินทางมาสักการะพระศพ ด้วยความเคารพเทิดทูนบูชา ทุกวันเวลามิได้ว่างเว้นตลอดจนรับเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายมิได้ขาดสายติดต่อกัน อันแสดงถึงความจงรักภักดี ความสามัคคี ความมีน้ำใจได้ในคำว่า “ยามป่วยเยี่ยมไข้ ยามจากไป กตัญญู บูชา อาลัย” ดังนี้

อิมินา กตปุญฺเญน ขออำนาจแห่งพระราชกุศลทักษิณานุปทากิจ อันสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวารครบ ๕๐ วัน พระราชทานพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในวาระนี้จงสำเร็จเป็นวิบากราศีมีผลสัมฤทธิ์ ผลิตวิบากสมบัติแด่ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในสุคติสัมปรายภพ สมดังพระราชปรารภทุกประการ

ในอวสานแห่งพระธรรมเทศนานี้ พระสงฆ์จตุรวรรคจักรับพระราชทานสวดพระธรรมคาถา เพื่อเพิ่มพูนพระราชศรัทธา ปสาทะ อัปปมาทธรรม สัมมาปฏิบัติ ในมหาสมาคมนี้สืบไป

เอวं ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
ในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวารพระราชทานพระศพ

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวาร

เมื่อสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์ครบ ๑๐๐ วัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวารพระราชทานพระศพ เมื่อวันพฤหัสบดี ที่ ๓ และวันศุกร์ ที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในวันพฤหัสบดี ที่ ๓ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จแทนพระองค์ ในวันศุกร์ ที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ ตามหมายกำหนดการดังนี้

ที่ ๒๔/๒๕๕๔

หมายกำหนดการ
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวารพระราชทานพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
พุทธศักราช ๒๕๕๔

.....

นายกรัฐมนตรี ในตำแหน่งบังคับบัญชาสำนักพระราชวัง รับสนองพระบรมราชโองการเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์จะบรรจบครบ ๑๐๐ วัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กำหนดการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวาร ดังมีรายการต่อไปนี้

<u>วันพฤหัสบดีที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๔</u> ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์โดยรถยนต์พระที่นั่งจากโรงพยาบาลศิริราช ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๗ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงวางพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระศพ ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ทหารกองเกียรติยศพระศพถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงมหาชัย สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นนพปฎล-มหาเศวตฉัตร พระสงฆ์ ๓๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ที่จะถวายพระธรรมเทศนาและสวดธรรมคาถาขึ้นนั่งยังอาสนะ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม สมเด็จพระราชาคณะถวายศีลและถวายพระธรรมเทศนา จบ พระ ๔ รูปสวดธรรมคาถา แล้วทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์และทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เสด็จพระราชดำเนิน ไปทรงจุดธูปเทียนที่แท่นเตียงพระสวดพระอภิธรรม เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันนี้ แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายจุลจอมเกล้า
หรือสายสะพายมงกุฎไทย

วันศุกร์ที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จแทนพระองค์โดยรถยนต์ที่นั่งจากวังเทเวศร์ ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จเข้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดธูปเทียน เครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระศพ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูป ที่หน้าพระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร พระสงฆ์ ๓๐ รูปที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน สวดถวายพรพระ จบ ทรงประเคนภัตตาหาร พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เสร็จแล้ว ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ทั้งนั้น สดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ที่จะถวาย พระธรรมเทศนา และสวดธรรมคาถานั่งยังอาสนะ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม พระราชาคณะถวายศีลและถวาย พระธรรมเทศนา จบ พระ ๔ รูปสวดธรรมคาถา แล้วทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์ เทศน์และทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก แล้วทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์อีก ๘๖ รูปเท่าพระชันษา สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนที่แท่นเตียงพระสวดอภิธรรม เสด็จกลับ

แต่งกายเครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์

สำนักพระราชวัง
วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๔

ณ วันพฤหัสบดี ที่ ๓ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔

เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งและตรวจแต่งเครื่องประกอบพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวารพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และบริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไว้พร้อมเหมือนเช่นพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร วันแรก เว้นแต่การตั้งพระเก้าอี้ของพระบรมวงศ์ และพระแท่นทรงกราบเหมือนเช่นการประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

ครั้นใกล้เวลาเสด็จพระราชดำเนิน คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทูตานุทูต และผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรอรับเสด็จบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ศาลาทิมคด ปะรำที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านทิศเหนือ และด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ตามตำแหน่งเฝ้าฯ

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๕ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๓๐ รูป ที่จะสวดพระพุทธมนต์ มี สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สมเด็จพระวันรัต วัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระธีรญาณมุนี วัดเทพศิรินทราวาส พระวิสุทธิวงศาจารย์ วัดปากน้ำ พระพรหมจริยาจารย์ วัดกะพังสุรินทร์ จังหวัดตรัง พระธรรมเสนานุวัตร วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก พระธรรมธัชมุนี วัดปทุมวนาราม พระธรรมคุณาภรณ์ วัดปทุมคงคา พระเทพวราจารย์ วัดธรรมบูชา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระเทพเมธาภรณ์ วัดสนามพราหมณ์ จังหวัดเพชรบุรี พระเทพกวี วัดพระยายัง พระเทพเมธี วัดอรุณราชวราราม พระเทพโสภณ วัดราชบุรณะ พระเทพญาณมุนี วัดวรนาถบรรพต จังหวัดนครสวรรค์ พระเทพวรคุณ วัดบรมนิวาส พระเทพวราลังการ วัดพระศรีมหาธาตุ พระเทพวิสุทธิเมธี วัดเทพธิดาราม พระเทพคุณาภรณ์ วัดเทวราชกุญชร พระเทพวิสุทธิญาณ วัดอนาลโย จังหวัดพะเยา พระเทพกิตติเวที วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม พระเทพสิทธิมุนี วัดดุสิดาราม พระเทพสิทธิโสภณ วัดพระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร พระเทพวิสุทธิโมลี วัดพระพิเรนทร์ พระราชปัญญาภรณ์ วัดนางชี พระราชสุตาลังการ วัดนิมมานรดี พระราชวรเวที วัดราชคฤห์ พระราชสารเวที วัดสัมพันธวงศาราม พระราชปัญญาโสภณ วัดสระเกศ พระราชศิริธรรมเมธี วัดคูหาสวรรค์ และพระราชวรมุนี วัดสังเวชวิศยาราม ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มุขด้านทิศตะวันออก ๑๒ รูป มุขด้านทิศเหนือ ๑๘ รูป

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๒๐ นาที พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวารพระราชทานพระศพ วันแรก เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากโรงพยาบาลศิริราชถึงพระบรมมหาราชวัง พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี รถยนต์พระที่นั่งเทียบที่หน้าประตูกำแพงแก้ว พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ข้างพระที่นั่งราชกรัณยสภา กองทหารเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เสด็จขึ้นทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทยืนถวายความเคารพ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
เสด็จพระราชดำเนินถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ทรงวางพวงมาลาที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะ
ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๒๔ นาที สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงวางพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพวงมาลาส่วนพระองค์ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ขณะนั้นชาวพนักงานสังข์แตรงอน แตรฝรั่ง ประโคมเพลงสำหรับบท วงปี่กลองชนะประโคมเพลงพญาโศกลอยลม แตรวงบรรเลงเพลงมหาชัย ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงมหาชัย (ทางไทย) กองทหารเกียรติยศพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ถวายความเคารพ เมื่อทรงวางพวงมาลาเสร็จแล้ว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทแล้วประทับพระราชอาสน์ ชาวพนักงาน วงสังข์แตร และวงปี่กลองชนะหยุดประโคม ผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายความเคารพแล้วนั่ง

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์ ๓๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอดิเรก ถวายพระพรลา แล้วลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออกและมุขด้านทิศเหนือ เดินทางกลับ ขณะนั้น ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำสองชั้น

ทรงสดับพระธรรมเทศนา

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙) วัดราชโอรสาราม ที่จะถวายพระธรรมเทศนา และพระสงฆ์วัดราชโอรสาราม ๔ รูป ที่จะสวดธรรมคาถา ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มุขด้านทิศตะวันออก ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๕๓ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระธรรมกิตติวงศ์ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์ และนิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูปที่จะสวดธรรมคาถา ขึ้นนั่งบนพระแท่นราชบรรจถรณ์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์พระราชทานแก่เจ้าพนักงานเชิญไปปักที่จงกลธรรมาสน์ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงสาธุการ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยเครื่องกลางที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสำหรับพระศพทรงธรรม แล้วประทับพระราชอาสน์ ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง ผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งนั้นยืนถวายความเคารพและนั่งที่เดิม เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาศีล พระธรรมกิตติวงศ์ ถวายศีล สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงศีล เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาธรรม พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ถวายพระธรรมเทศนา **อัตตนาถกถา** เรื่องการพึ่งตน จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์ เจ้าพนักงานดับเทียนดูหนังสือเทศน์และเทียนที่เครื่องทรงธรรม

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก
ที่หน้าพระแท่นราชบรรจถรณ์

ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์
ถวายพระธรรมกิตติวงศ์

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๒๗ นาที สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกสำหรับพระสวดพระธรรมคาถาที่หน้าพระแท่นราชบรรจถรณ์ แล้วประทับพระราชอาสน์ ผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทยืนถวายความเคารพและนั่งที่เดิม พระสงฆ์ ๔ รูป สวดธรรมคาถา จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๓๐ นาที สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ถวายพระธรรมกิตติวงศ์ ประกอบด้วย ตะลุ่มมุกบรรจุธูปเทียนพนมแต่งด้วยดอกไม้สด แจกันมุกปักดอกไม้สด ๑ คู่ กี่ญวนบรรจุกาน้ำชาพร้อมชุดถ้วยชาลายน้ำทอง ๑ ชุด โคมไฟฟ้า ๑ ชุด และปากกาเชฟเฟอร์ ๑ คู่ พร้อมแท่นหินอ่อน แล้วประทับพระราชอาสน์ ผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทยืนถวายความเคารพและนั่งที่เดิม เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงธรรมาสน์ที่ต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงจากที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ นำมาพักไว้ที่เสาบัวข้างธรรมาสน์ ลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งที่หน้าพระสงฆ์ทั้ง ๕ รูป จากนั้นเชิญปลายพระภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานพระมหากฐิน เสร็จแล้วถวายความเคารพ

ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณาถวายพระสงฆ์ สดับปกรณ์

ทรงหลั่งทักษิโณทก

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๓๕ นาที สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปที่หน้าอาสน์สงฆ์ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๕ สำรับ แล้วประทับพระราชอาสน์ พระธรรมกิตติวงศ์และพระสงฆ์ที่สวดธรรมคาถาทั้ง ๔ รูป สดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก เดินทางกลับ ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำชั้นเดียว ขณะนั้น เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมที่จะสวดพระอภิธรรมในเวลาค่ำจนถึงเวลา ๖ นาฬิกา วันรุ่งขึ้น ขึ้นนั่งบนแท่นพระพิธีธรรมที่มุขด้านทิศเหนือ ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก แท่นละ ๔ รูป ปี่พาทย์พิธียุติการบรรเลง

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๔๔ นาที สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทยืนถวายความเคารพ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงกราบพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เสด็จพระราชดำเนินไปยังมุขด้านทิศเหนือ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมด้านตะวันออก และด้านตะวันตก ตามลำดับ ทรงคม ผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทถวายความเคารพ

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๔๖ นาที สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาเจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เสด็จลงทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูกำแพงแก้ว กองทหารเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและกองทหารเกียรติยศพระศพถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เสด็จพระราชดำเนินกลับ ผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งนั้นถวายความเคารพ เมื่อสิ้นเสียงเพลงสรรเสริญพระบารมี นั่งที่เดิม พระพิธีธรรมเริ่มสวดพระอภิธรรม

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก ที่หน้าแท่นพระพิธีธรรม

ผู้มาร่วมพิธีรับหนังสือและสิ่งของอนุสรณ์พระราชทาน

พระธรรมเทศนา อัตตนาถกถา เรื่อง การพึ่งตน
พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙)
วัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร
ในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวารพระราชทานพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันพฤหัสบดี ที่ ๓ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ เวลา ๑๗.๐๐ น.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ
อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ โก หิ นาโถ ปโร สิยา
อตฺตนา หิ สุทนฺเตน นาถํ ลภติ ทุลฺลภนฺติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาใน**อัตตนาถกถา** ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี อนุรูปแก่พระราชกุศลบุญราศีทักขิณานุปทานกิจ ที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ แทนพระองค์ทรงบำเพ็ญให้เป็นไปเพื่อทรงพระราชอุทิศพระราชทาน สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวารในวันนี้ ด้วยทรงมีพระอนุสรณ์ถึงว่าสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอพระองค์นั้น ทรงสถิตอยู่ในฐานะพระกุลเชษฐ์แห่งพระบรมราชวงศ์ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกคำนำพระนามว่า พระขนิษฐภคินี ซึ่งหมายถึงลูกผู้น้อง แม้สมเด็จบรมบพิตรรัชกาลปัจจุบันก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คงคำนำพระนามว่า พระเชษฐภคินี ซึ่งหมายถึงลูกผู้พี่ สมเด็จเจ้าฟ้าพระองค์นั้นหลังจากเสด็จกลับจากประทับที่ประเทศอังกฤษมาประทับประจำที่ประเทศไทยเป็นการถาวรแล้ว ได้ทรงพระอุตสาหวิริยะในการปฏิบัติพระกรณียกิจเจริญรอยพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมราชชนกอย่างเต็มพระกำลัง อีกทั้งทรงปฏิบัติพระกรณียกิจแทนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถอยู่เป็นเนืองนิจ จึงเมื่อสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ด้วยพระชันษา ๘๕ ปี และกาลเวลาได้มาบรรจบครบสตมวาร ๑๐๐ วันในวันนี้นั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศถวายพระเกียรติยศอย่างสูงสุดตามราชประเพณีทุกประการ

เป็นที่รู้กันดีว่า สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี นั้นทรงเป็นพระราชธิดาพระองค์เดียวในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ กับพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ประสูติเมื่อวันอังคาร ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ ณ พระที่นั่งเทพสถานพิลาส ในพระบรมมหาราชวัง อันเป็นเวลาก่อนที่สมเด็จพระบรมราชชนกจะเสด็จสวรรคตเพียง ๑ วัน จึงทรงอยู่ในฐานะกำพร้ามาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ถึงกระนั้นก็ทรงได้รับพระอภิบาลเลี้ยงดูอย่างสมเด็จเจ้าฟ้าทุกประการ ภายใต้พระบารมีของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กับทั้งสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสา

อัยยิกาเจ้า และพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี พระชนนี จึงทรงเพียบพร้อมเสงี่ยมงามด้วยพระจริยาวัตร ทรงบริสุทธิ์ผุดผ่องทั้งพระกาย พระวาจา และพระหฤทัย ทรงรักษาความเป็นสมเด็จเจ้าฟ้าไว้ได้สมบูรณ์ ไม่ประพฤติพระองค์ให้เสื่อมเสียพระเกียรติยศและพระราชวงศ์ ทรงมีพระอัธยาศัยนิยมในความเป็นไทย ทรงภาคภูมิพระทัยในความเป็นไทยอย่างยิ่ง ทรงเป็นผู้ตรงต่อเวลา ประหยัด อดออม และโปรดความเรียบง่าย ซึ่งข้าราชบริพารรับใช้ใกล้ชิดย่อมสัมผัสได้ถึงพระอัธยาศัยต่าง ๆ นี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าทรงปฏิบัติพระองค์เป็น *“เพชรรัตน”* คือทรงเป็นเพชรอันเป็นดวงแก้วที่สำคัญเลิศค่ากว่ารัตนะใด ๆ ในพิภพ ที่ส่องสกาวอยู่ในพระบรมราชวงศ์ ให้พระบรมราชวงศ์สว่างไสวงดงามพระองค์หนึ่งมาหลายทศวรรษ แม้ว่าบัดนี้จะเสด็จสู่สวรรคาลัยแล้ว แต่ภาพพระอิริยาบถและพระจริยาวัตรต่าง ๆ ที่ทรงปฏิบัติทั้งในส่วนพระองค์และในส่วนพระราชภาระที่พระราชทานแบ่งเบาให้ทรงปฏิบัติยังอยู่ในความทรงจำของพระราชวงศ์และพสกนิกรชาวไทยอย่างชัดเจน และจะคงอยู่เช่นนี้ไปตราบนานเท่านาน

ลำดับต่อจากนี้ไป จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระพุทธวจนประพันธคาถา ในขุททกนิกาย ธรรมบท ที่อัญเชิญมาเป็นนิกเขปบทเทศนา ว่า ***อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ*** เป็นอาทิ ซึ่งแปลความได้ว่า

“ตนแลเป็นที่พึ่งของตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้ ก็บุคคลผู้มีตนฝึกหัดดีแล้วย่อมได้ที่พึ่งที่ได้โดยยาก” ดังนี้

พระพุทธพจน์นี้ทรงมีวัตถุประสงค์ให้คนเราพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือตัวเองมากกว่ารอคอยให้คนอื่นมาช่วยเหลือ ให้ยืนอยู่บนลำแข้งของตัวเองให้ได้เพื่อจะได้เข้มแข็ง ด้วยการฝึกตัวเองให้มีความพร้อมในหลาย ๆ ด้านไว้ล่วงหน้า เมื่อมีปัญหาอุปสรรคหรือสถานการณ์ที่คับขันมาถึงเข้าก็จะสามารถรับมือได้ไม่เดือดร้อนมากนัก ฝึกทำอะไรให้เป็นด้วยตัวเอง ฝึกตัวเองให้เข้มแข็งเข้าไว้ก่อน ให้มีความพร้อมอยู่เสมอ และทรงแสดงว่าผู้ที่ฝึกตัวเองและมีความพร้อมดีแล้วย่อมจะได้ที่พึ่งที่ได้โดยยาก คือสามารถพึ่งพาตัวเอง ช่วยเหลือตัวเองได้ จะมีภูมิคุ้มกันตัวเองและมีภูมิต้านทานภัยอันตรายต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ด้วยทรงมีพระพุทธประสงค์ดังนี้ จึงได้ตรัสพระพุทธวัจนะนี้ไว้เพื่อเตือนสติเตือนใจบุคคลทั่วไปมิให้ประมาทหลงลืม ไม่คิดที่จะฝึกตัวเองไว้ให้ตัวเองได้พึ่งพายามคับขัน หรือมั่นใจอยู่ว่าจะพึ่งพาคนอื่นได้

แท้ที่จริง คนเรานั้นใช่ว่าจะสามารถพึ่งพาตัวเองได้ตั้งแต่ต้นก็หาไม่ เมื่อเกิดมาใหม่ ๆ ก็ต้องพึ่งพาพ่อแม่หรือพี่เลี้ยงคอยเลี้ยงดูป้องกันรักษาก่อน เมื่อเกิดเดือดร้อนเจ็บป่วยช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ จำต้องอาศัยหมออาศัยพยาบาลคอยช่วยเหลือเยียวยา เมื่อแก่ชราร่วงโรยลงไป ก็จำต้องอาศัยคนอื่นมาช่วยดูแลปรนนิบัติ คราวจำเป็นเช่นนี้เป็นที่เข้าใจกันว่าจำต้องพึ่งพาคนอื่น แต่ที่ท่านแสดงว่าคนอื่นคนไกลใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้นั้น มิใช่หมายความว่าไม่จำเป็นต้องพึ่งพาคนอื่นเสียเลย หากแต่หมายถึงว่าเมื่อต้องพึ่งคนอื่นในคราวจำเป็นก็พึ่งได้เป็นครั้งคราว เพราะใครเล่าจะให้พึ่งพาได้ตลอดไป เหมือนการอาศัยจมูกคนอื่นหายใจ จะอาศัยได้นานสักเท่าใด ท้ายที่สุดก็จำต้องพึ่งตัวเอง ต้องอาศัยจมูกตัวหายใจอยู่ดี และคนที่สามารถพึ่งคนอื่นได้นั้นเล่าอันดับแรกก็ต้องพึ่งตัวเองก่อนทั้งสิ้น เช่น เด็กอ่อนเมื่อถูกแมลงกัดต่อยหรือหิวขึ้นมาย่อมร้องไห้ขึ้นเพื่อเรียกให้คนอื่นช่วย นั่นแสดงว่าได้ช่วยตัวเองก่อนแล้วคนอื่นจึงมาช่วย ดังนั้น การพึ่งพาตัวเองได้จึงเป็นคุณอันสำคัญ ซึ่งทำให้ถึงความเจริญและเป็นเครื่องช่วยเหลือแก้ไขความขัดข้องความลำบากในการงานทั้งหลายสำหรับคนที่ไม่เคยทำอะไรหรือทำอะไรไม่เป็น เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ทั้งที่ไม่ร้ายนักก็จักไม่เห็นทางที่จะแก้ไข จะป่วยกล่าวไปไยถึงสถานการณ์ที่เลวร้ายเล่า

ความคิดพึ่งพาตัวเองทำให้คนเราเตรียมพร้อมและทำให้เข้มแข็ง เอาตัวรอดได้ในทุกสถานการณ์ แม้จะเลวร้ายอย่างไรก็สามารถหลุดพ้นได้ ดั่งเช่น พระมหาชนกโพธิสัตว์ผู้ยิ่งด้วยวิริยบารมีเดินทางไปค้าขายทางทะเลกับพรรคพวก เมื่อเรือสำเภาแตกกลางทะเล ก่อนที่เรือจะจมก็มิได้ตกใจจนไม่ได้สติ หากแต่ได้เตรียมตัวโดยใช้ผ้าชุบน้ำมันแล้วนำมาพันร่างกายให้มั่น ทิ้งเครื่องประดับและสัมภาระทั้งหมดเพื่อมิให้หนัก กระโดดลงทะเลแล้วแหวกว่ายอยู่ท่ามกลางคลื่น บำเพ็ญวิริยะคือความเพียรอันเป็นปุริสการคือหน้าที่ของบุรุษอย่างเต็มที่เพื่อมิให้ถูกตำหนิได้ว่าเกิดเป็นชายแต่มิได้พากเพียรพยายาม เป็นความคิดพึ่งพาตัวเองเป็นเบื้องต้นจนในที่สุดก็ได้รับความช่วยเหลือจากนางมณีเมขลาเทพธิดาประจำสมุทรอุ้มไปส่งจนถึงถิ่นมนุษย์ แล้วได้รับอัญเชิญให้ครองปถพีมิถิลานครในที่สุด ข้อนี้ชี้ให้เห็นว่าการเตรียมตัวพร้อมนั้นทำให้พึ่งพาตัวเองได้

อันบุคคลที่จะพึ่งพาตัวเองได้นั้นจำต้องฝึกหัดจัดการตัวเองให้มีความพร้อมเข้าไว้แต่เนิ่น ๆ และการที่จะให้มีความพร้อมนั้นจำต้องเตรียมตัวล่วงหน้า ยิ่งฝึกหัดจัดการล่วงหน้าได้นานเท่าไรก็ยิ่งเป็นคุณมากเท่านั้น อันการเตรียมตัวเพื่อให้เกิดความพร้อมที่จำเป็นนั้นอาจแยกได้เป็นสองประการคือ **เตรียมเพื่ออยู่** อย่างหนึ่ง กับ **เตรียมเพื่อไป** อย่างหนึ่ง

ประการแรก **เตรียมเพื่ออยู่** นั้น หมายความว่าเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อจะดำเนินชีวิตอยู่อย่างราบรื่นปลอดภัย มีความสะดวกสบายตามสมควรแก่อัตภาพ กล่าวคือเตรียมตัวด้วยการป้องกันปัญหาอุปสรรคอันอาจเกิดขึ้นมาบั่นทอนชีวิตหรือกิจการของตน คิดการณ์ล่วงหน้าหาทีหนีทีไล่ไว้ก่อนที่เหตุจะเกิดเพื่อจะได้แก้ไขทัน เตรียมตัวด้วยการคิดหาวิธีการกำจัดปัดเป่าหรือบรรเทาปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดสิ้นหรือเบาบางลงไป เตรียมตัวด้วยการหาทางเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ รายได้ และปัจจัยอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองแก่ตน ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินเงินทอง ที่อยู่อาศัย เครื่องอุปโภคบริโภค ตลอดถึงตำแหน่งหน้าที่การงาน และสุดท้ายก็เตรียมตัวด้วยการรักษา บริหารจัดการทรัพย์สินเป็นต้นเหล่านั้นไว้มิให้สูญเสียแตกหักเสียหายหรือร่อยหรอเป็นอันตรายโดยไม่จำเป็น การเตรียมตัวไว้ล่วงหน้าเช่นนี้เป็นการเตรียมตัวในเรื่องใหญ่ ๆ แต่แม้ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่ควรมองข้ามว่าไม่สำคัญ ควรเตรียมหามาเก็บสำรองไว้ในยามคับขันก็ไม่เสียหายนัก ในยามผ้าขาดหรือในยามถูกเสี้ยนตำเท้า แม้เข็มเล่มเดียวก็มีคุณค่าช่วยเหลือได้ หรือในยามเป็นไข้ แม้ยาแก้ไข้เพียงเม็ดสองเม็ดก็แก้ไขให้หายเจ็บไข้ไม่ลุกลามได้ โดยที่สุด แม้การฝึกทำอะไรให้เป็นและรู้เรื่องไว้บ้าง โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประจำในบ้าน เช่น อุปกรณ์ไฟฟ้า น้ำประปา เป็นต้น ก็เป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นการเตรียมตัวเพื่ออยู่เหล่านี้จึงจำเป็นยิ่งนัก

บุคคลผู้ฝึกหัดจัดตนด้วยการเตรียมตัวเตรียมการหาทีหนีทีไล่ไว้ล่วงหน้าเช่นนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ประมาท ย่อมพึ่งตัวเองช่วยเหลือตัวเองได้ เมื่อประสบกับสถานการณ์อันเลวร้ายหรือเมื่อมีภัยอันตรายมาถึงเข้า หากไม่เหลือบ่ากว่าแรงแล้วก็ย่อมจะเอาตัวรอดได้ไม่ยาก แม้จะทุกข์ยากหรือลำเค็ญบ้างก็ไม่หนักหนานัก ทั้งไม่ลำบากใจเมื่อจำต้องรอคอยความช่วยเหลือจากคนอื่นในกรณีที่เกินกำลังของตน

ตรงกันข้าม ผู้ที่มิได้เตรียมตัวเตรียมการไว้ล่วงหน้า คิดแต่ง่าย ๆ ว่าไม่เป็นไร ๆ จึงทำให้ทำอะไรไม่เป็นไม่เข้มแข็ง และขาดแคลนแม้แต่สิ่งที่จำเป็น เมื่อมีปัญหาอุปสรรคหรือมีเหตุเภทภัยที่คาดไม่ถึงเกิดขึ้น ก็จะทุกข์ยากขาดแคลนมากกว่าคนที่เขาเตรียมพร้อมไว้ล่วงหน้า เพราะตัวเองทำอะไรไม่เป็น จับต้นชนปลายแก้ไขไม่ถูก หาทางช่วยเหลือตัวเองก็ไม่ได้ ได้แต่ร้องขอและรอคอยให้คนอื่นมาช่วย ซึ่งอาจไม่ได้ตามที่ต้องการ ข้อนี้ย่อมเห็นได้ชัดเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้นในที่ต่าง ๆ ที่ผู้คนจำนวนไม่น้อยเฝ้ารอคอยความช่วยเหลือจากคนอื่น ซึ่งอาจไม่ทั่วถึงหรือเป็นไปอย่างล่าช้า หากได้เตรียมตัวไว้ล่วงหน้าก็พอจะประทังทุกข์เบื้องต้นก่อนได้

ส่วนการ **เตรียมเพื่อไป** นั้นหมายถึงการเตรียมตัวก่อนที่จะละจากโลกนี้ไป กล่าวคือเตรียมตัวก่อนตายนั่นเอง เพราะย่อมเป็นที่รู้และยอมรับกันแล้วว่าเมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องละจากโลกนี้ไป ต้องทิ้งทรัพย์สินทุกอย่างและบุคคลอันเป็นที่รักทุกคน แม้แต่ร่างกายของตนไป ไม่อาจนำอะไรติดตัวไปได้แม้แต่อย่างเดียว ทุกอย่างถูกทิ้งไว้เบื้องหลังให้เป็นสมบัติของคนอื่นต่อไป ดังนั้น เมื่อจำต้องไปสู่ปรโลก แม้จะไม่อยากไปหรือจะกลัวอย่างไรก็จำต้องไป ไม่อาจฝืนหรือยื้อยุดต่อรองอยู่ได้ด้วยประการทั้งปวง ในเรื่องนี้มิใช่อยู่ที่ว่าทุกคนต้องไป แต่หากอยู่ที่เมื่อไปแล้วจะไปที่ไหน จะมีอะไรติดตามตัวไปได้บ้าง ต่อข้อสงสัยนี้ สมเด็จพระชินสีห์สัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเฉลยไว้แล้ว ตามพระบาลีในธรรมบท ขุททกนิกายว่า

คพฺภเมเก อุปปชฺชนฺติ นิรยํ ปาปกมฺมิโน
สคฺคํ สุคติโน ยนฺติ ปรินิพฺพนฺติ อนาสวาฯ

ความว่า *“คนพวกหนึ่งย่อมเข้าถึงครรภ์ (คือกลับมาเกิดอีก) คนที่ทำบาปกรรมไว้ ย่อมเข้าถึงนรก คนที่มีคติดี (คือผู้ที่ทำดีไว้) ย่อมเข้าถึงสวรรค์ ผู้ที่ปราศจากอาสวกิเลสแล้วย่อมปรินิพพาน”*

และตามพระบาลีในสังยุตตนิกาย สคาถวรรค ว่า

อุโภ ปุญฺญญฺจ ปาปญฺจ ยํ มจฺโจ กุรุเต อิธ
ตํ หิ ตสฺส สกํ โหติ ตญฺจ อาทาย คจฺฉติ
ตญฺจสฺส อนุคํ โหติ ฉายาว อนุปายินี ฯ

ความว่า *“บุญและบาปสองประการ คนที่เกิดมาทำอย่างไหนไว้ในโลก บุญและบาปนั้นแลย่อมเป็นสมบัติของผู้นั้น จะนำพาเขาไป (ยังปรโลก) อนึ่ง บุญและบาปนั้นย่อมเป็นสิ่งติดตามเขาไปเหมือนเงาติดตามตัว ฉะนั้น”* ดังนี้

พระบาลีนี้บ่งบอกชัดเจนว่าบุคคลผู้เตรียมตัวเพื่อไปนั้นจะต้องเตรียมตัวอย่างไร กล่าวคือ ทรงประทานนัยไว้ว่า เมื่อจำต้องไปสู่ปรโลกก็ต้องเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อจะไป จะได้ไปดีมีสุข ไม่ติดขัดเดือดร้อน เหมือนคนจะเดินทางไกลเตรียมเสบียงและสิ่งจำเป็นเพื่อดำรงชีพและอำนวยความสะดวกในการเดินทางไว้พร้อมมูลและมากพอ ย่อมจะเดินทางไปโดยสะดวกและถึงจุดหมายโดยไม่ขาดแคลนฉะนั้น สิ่งที่จะต้องเตรียมไว้ก่อนไปสู่ปรโลกนั้นตรัสไว้ชัดเจนว่าคือบุญนั่นเอง และบุญนั้นทรงแสดงว่ามีวิธีทำบำเพ็ญหลายประการ เช่น ให้ทานบ้าง รักษาศีลบ้าง เจริญภาวนาบ้าง ดังที่รู้กันอยู่โดยทั่วไป เมื่อได้บำเพ็ญบุญต่าง ๆ เหล่านี้ก็เท่ากับว่าได้เตรียมตัวเดินทางไกลไว้ล่วงหน้า ยิ่งทำยิ่งสั่งสมไว้ได้มากเท่าไรก็ยิ่งเป็นหลักประกันอนาคตมากเท่านั้น ดังนั้น การทำบุญต่าง ๆ ที่นิยมกันนั้นจึงเป็นการเตรียมตัวไปเป็นจุดหมายสำคัญ

บุคคลที่เตรียมตัวพร้อมทั้ง**เตรียมเพื่ออยู่และเตรียมเพื่อไป**ดังนี้ ชื่อว่าได้ทำสิ่งที่จะเป็นที่พึ่งให้แก่ตนไว้พร้อมมูล ย่อมจะสามารถพึ่งพาตัวเองได้ หากแม้ถึงคราวจำเป็นคับขันไม่อาจพึ่งตัวเองได้ตลอดสาย ก็ย่อมจะได้คนอื่นมาเป็นที่พึ่ง เพราะคนทั่วไปย่อมยินดีช่วยเหลือผู้ที่ช่วยตัวเองก่อน แต่จะรังเกียจคนที่ไม่ยอมพึ่งพาตัวเอง รอแต่ความช่วยเหลือจากคนอื่นร่ำไป คนที่พึ่งพาตัวเองได้ย่อมจะไม่หนักใจตัวเองและไม่ห่วงกังวลตัวเองมากนัก มักไม่สร้างความหนักใจหรือเป็นภาระแก่ผู้อื่นโดยไม่จำเป็น ทั้งจะมีอัธยาศัยเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่เอารัดเอาเปรียบคนอื่น จึงเป็นบุคคลที่น่ายกย่องนับถือ วีรบุรุษวีรสตรีตลอดถึงบุคคลสำคัญที่ผู้คนให้ความเคารพนับถือล้วนเป็นผู้ที่พึ่งพาตัวเองก่อนได้ทั้งสิ้น ดังนั้นการพึ่งพาตัวเองได้จึงสำคัญและจำเป็นในกาลทุกเมื่อ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี *ทรงตระหนักถึงพระพุทธพจน์นี้อย่างลึกซึ้ง จึงทรงฝึกพระองค์ให้พึ่งพาพระองค์เองได้ ทรงเตรียมพระองค์พร้อมทั้งสองประการ จึงทรงทำพระองค์ให้พึ่งพาพระองค์ได้มากที่สุด ไม่ทรงรบกวนผู้อื่นมากนัก แม้จะทรงมีข้าราชบริพารคอยช่วยเหลือก็จัดทำเท่าที่จำเป็น ตลอดถึงการที่ทรงบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนาด้วยการถวายทานบ้าง สดับพระธรรมเทศนาบ้าง สนทนาธรรมบ้าง ก็ด้วยทรงเห็นว่าเป็นทางบุญอันจะมีผลเป็นที่พึ่งพาได้เมื่อเสด็จสู่ปรโลก*

ผู้มีปัญญาทราบชัดถึงข้อธรรมและพระปฏิปทาของสมเด็จเจ้าฟ้าฯ พระองค์นั้นดังนี้แล้ว จึงควรพึ่งพาตัวเองให้ได้ตลอดสาย ด้วยการเตรียมตัวให้พร้อมทั้งเตรียมเพื่ออยู่และเตรียมเพื่อไป ด้วยการฝึกตัวเองทำอะไรให้เป็นให้พร้อมเข้าไว้อยู่เสมอ ทั้งไม่ประมาทพลั้งเผลอในเรื่องการสั่งสมความดี อันเป็นบุญเป็นกุศลอันจักติดตัวตามตนเมื่อละจากโลกนี้ไป เมื่อทำได้ก็จักได้ที่พึ่งอันสำคัญคือสิ่งที่เตรียมไว้นั้นจะสนับสนุนส่งเสริมให้ตนอยู่ดีและไปดี หาไม่แล้ว จะอยู่ก็ลำบาก ไปก็ลำบาก มีแต่ความทุกข์ยากทั้งเวลาอยู่และเวลาไป โดยปฏิบัติตามนัยพระบาลีข้างต้นว่า *“ตนแลเป็นที่พึ่งของตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้ ก็บุคคลผู้มีตนฝึกหัดดีแล้วย่อมได้ที่พึ่งที่ได้โดยยาก”* ดังรับพระราชทานพรรณนามาด้วยประการฉะนี้

อิมินา กตปุญฺเญน ด้วยอำนาจพระราชกุศลทักขิณานุปทานกิจที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ แทนพระองค์ ทรงบำเพ็ญอุทิศพระราชทาน สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในสตมวารสมัยวันนี้ ขอจงเป็นบุญนิธีสัมฤทธิ์ เป็นอิฏฐมนุญผลบังเกิดเป็นทิพยสมบัติยิ่งใหญ่ไพศาลในสัมปรายภพ แด่สมเด็จเจ้าฟ้าฯ พระองค์นั้น โดยฐานะนิยมที่ทรงบำเพ็ญพระราชอุทิศพระราชทานทุกประการ

ในอวสานแห่งพระธรรมเทศนานี้ พระสงฆ์จตุรวรรคจักรับพระราชทานสวดคาถาธรรมบรรยาย เพื่อเพิ่มพูนพระราชกุศลธัมมัสสวนมัยให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้นสืบไป

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาใน**อัตตนาถกถา** ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี สมควรแก่เวลา **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

ณ วันศุกร์ ที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔

เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งและตรวจแต่งเครื่องประกอบพระราชพิธีภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และบริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไว้พร้อมเหมือนเช่นพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร วันที่สอง

ที่ประรำพระสงฆ์ ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มี พระธรรมกิตติมุนี วัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี พระธรรมปิฎก วัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี พระธรรมโมลี วัดศาลาลอย จังหวัดสุรินทร์ พระธรรมนันทโสภณ วัดพระธาตุช้างค้ำ จังหวัดน่าน พระเทพวิริยาภรณ์ วัดหัวลำโพง พระเทพปริยัติเวที วัดสุทัศนเทพวราราม พระเทพรัตนากร วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระราชพิพัฒนโกศล วัดศรีสุดาราม พระราชธรรมสุนทร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระราชพิศาลมุนี วัดมกุฏกษัตริยาราม พระราชสุทธาจารย์ วัดศรีธรรมาราม จังหวัดยโสธร พระราชธรรมโกศล วัดใต้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ จังหวัดอุบลราชธานี พระราชปริยัติวิมล วัดมิ่งเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด พระราชสารโมลี วัดนาควัชรโสภณ จังหวัดกำแพงเพชร พระราชเมธากรกวี วัดเสนาสนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระราชจันทโมลี วัดบูรพาพิทยาราม จังหวัดจันทบุรี พระราชมุนี วัดเทพศิรินทราวาส พระราชนันทมุนี วัดละหาร จังหวัดนนทบุรี พระราชประสิทธิคุณ วัดเทพปูรณาราม จังหวัดขอนแก่น พระราชปริยัตยาทร วัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม พระราชวรคุณ วัดบุรพาราม จังหวัดสุรินทร์ พระราชพิศาลสุธี วัดโพธิการาม จังหวัดชุมพร พระราชวิสุทธิเมธี วัดไชยชุมพลชนะสงคราม จังหวัดกาญจนบุรี พระราชสิทธิวิมล วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี พระราชวิมลโมลี วัดพายัพ จังหวัดนครราชสีมา พระราชสุตาลงกรณ์ วัดบูรพารามใต้ จังหวัดยโสธร พระราชรัตนากร วัดธาตุเรณู จังหวัดนครพนม พระราชธรรมสารสุธี วัดมหาพุทธาราม จังหวัดศรีสะเกษ พระราชเขมากร วัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่ พระราชวชิรเมธี วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร พระราชศาสนโมลี วัดโพธิ์เงิน จังหวัดสิงห์บุรี พระราชวรคุณ วัดบุรพาราม จังหวัดสุรินทร์ พระราชปริยัติโมลี วัดสุวรรณาราม พระราชปริยัตยาภรณ์ วัดอมรคีรี พระอุดรคณารักษ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระศรีวิสุทธิคุณ วัดศาลาลอย จังหวัดสุรินทร์ พระรัตนเวที วัดกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พระสิริธรรมราชมุนี วัดมะนาวหวาน จังหวัดนครศรีธรรมราช พระโสภณคุณาธาร วัดทองดีประชาราม จังหวัดนราธิวาส พระปิยทัสสี วัดป่าผาเจริญ จังหวัดเลย พระเมธาธรรมรส วัดมัชฌิมาวาส จังหวัดสงขลา พระมงคลวัฒนคุณ วัดป่าสาลวัน จังหวัดนครราชสีมา พระสุทธิสารโสภณ วัดสุทธิธรรมรังษิยานุสรณ์ จังหวัดมุกดาหาร พระวุฒิสารโสภณ วัดประชาบำรุง จังหวัดมหาสารคาม พระวิสุทธิกิตติสาร วัดเจริญจิตร จังหวัดอำนาจเจริญ พระวิมลปัญญาภรณ์ วัดเสาธงทอง จังหวัดลพบุรี พระอุทัยธรรมานุวัตร วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี พระสุทัสสีมุนีวงศ์ วัดหัวดง จังหวัดพิจิตร พระเพชรบูรณ์คณาวลัย วัดภูเขาดิน จังหวัดเพชรบูรณ์ พระศรีรัตนมุนี วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก พระสุขวโรทัย วัดสังฆาราม จังหวัดสุโขทัย พระสุธรรมญาณ วัดเจดีย์คีรีวิหาร จังหวัดอุตรดิตถ์ พระโสภณพัฒโนดม วัดโพธาราม จังหวัดพะเยา พระศรีวิสุทธิเมธี วัดสุวรรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี พระศรีธีรพงศ์ วัดพญาภู จังหวัดน่าน พระพุทธสารมุนี วัดบ้านเปลือยใหญ่ จังหวัดร้อยเอ็ด พระรัตโนภาสวิมล วัดศรีบุญเรือง จังหวัดมุกดาหาร พระศรีปริยัติธาดา วัดโพธิ์ย่อย จังหวัดบุรีรัมย์ พระวีรชัยสุนทร วัดไพรีพินาศ จังหวัดชัยภูมิ พระวิสุทธิธรรมาจารย์ วัดใหม่กรงทอง จังหวัดปราจีนบุรี พระอุดมธรรมปรีชา วัดพระโยค จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระศรีรัตนวิมล วัดโคกสมานคุณ จังหวัดสงขลา พระปัญญาวุฒิวิมล วัดชนาธิปเฉลิม จังหวัดสตูล พระวิจิตร

ธรรมนิเทศ วัดราชบุรณะ จังหวัดชุมพร พระสุธีพรหมคุณ วัดพราหมณี จังหวัดนครนายก พระวิสุทธิธรรมพิลาส วัดต้นธงชัย จังหวัดลำปาง พระบวรรังษี วัดระฆังโฆสิตาราม พระปริยัติกิจโกศล วัดป้อมวิเชียรโชติการาม จังหวัดสมุทรสาคร พระสุวิมลธรรมาภรณ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ พระพุทธมนต์วราจารย์ วัดสุทัศนเทพวราราม พระวีรธรรมมุนี วัดไตรมิตรวิทยาราม พระปริยัติวรากร วัดคฤหบดี พระสุเมธมุนี วัดปรมัยยิกาวาส พระวิบูลสีลาภรณ์ วัดนรนาถสุนทริการาม พระครูสุนทรนิมมานการ วัดหนองกะพ้อ จังหวัดสระแก้ว พระครูวิมลกิตติสุนทร วัดพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ พระครูพิทักษ์คณานุกิจ วัดศรีหมากหญ้า จังหวัดอุดรธานี พระครูศรีจริยาภรณ์ วัดราษฎร์บูรณะ จังหวัดปัตตานี พระครูพิพัฒน์รัตนพงศ์ วัดพระแก้ว จังหวัดเชียงราย พระครูโอภาสบุญวัฒน์ วัดเขาสำเภาทอง จังหวัดระยอง พระครูปัญญาภรณ์ วัดประสิทธิชัย จังหวัดตรัง พระครูสุนทรวชิรคุณ วัดพลับพลาชัย จังหวัดเพชรบุรี พระครูมงคลธรรมจารี วัดศรีปทุมวนาราม จังหวัดขอนแก่น พระครูโกวิทสังการ วัดกุดเรือคำ จังหวัดสกลนคร พระครูปราการลักษณาภิบาล วัดใหม่ปิ่นเกลียว จังหวัดนครปฐม และพระครูสิริกิจจาภรณ์ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง

ข้าราชการเฝ้ารับเสด็จ ณ ปะรำที่พระลาน พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

คณะองคมนตรีและภริยาเฝ้ารับเสด็จ บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ครั้นใกล้เวลาเสด็จ พระราชวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทูตานุทูต และผู้มาเฝ้ารอรับเสด็จ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ปะรำที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านทิศเหนือและด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามตำแหน่งเฝ้า

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๔๓ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ๓๐ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท นั่งยังอาสน์สงฆ์มุขด้านทิศตะวันออก ๑๒ รูป นั่งยังอาสน์สงฆ์มุขด้านทิศเหนือ ๙ รูป และนั่งยังอาสน์สงฆ์ภายในศาลาทิมคดหลังตะวันตก ๙ รูป และนิมนต์พระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์ ขึ้นบนหอนิเพทพิทยา ชั้น ๒ เพื่อรับพระราชทานฉันเพล

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๕ นาที พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประทับข้างพระที่นั่งพิมานรัตยาเพื่อรอรับเสด็จ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๗ นาที พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จแทนพระองค์ไปในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวารพระราชทานพระศพ วันที่สอง เสด็จโดยรถยนต์ที่นั่งจากวังเทเวศร์มาถึงพระบรมมหาราชวัง รถยนต์ที่นั่งเทียบที่หน้าประตูกำแพงแก้ว พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ข้างพระที่นั่งราชกรัณยสภา กองทหารรักษาการณ์พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทถวายความเคารพ วงขลุ่ยกลองบรรเลงเพลงมหาชัย เสด็จขึ้นทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงช้า เรื่องพระรามเดินดง ผู้มาเฝ้ายืนถวายความเคารพ

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๙ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ จากนั้นทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้า แล้วประทับพระเก้าอี้ ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง ผู้มาเฝ้าถวายความเคารพแล้วนั่งที่เดิม พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ๓๐ รูป สวดถวายพรพระ

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระศพ ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๒๓ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงประเคนภัตตาหารถวายสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ สมเด็จพระวันรัต และสมเด็จพระธีรญาณมุนี แล้วประทับพระเก้าอี้ ผู้มาเฝ้ายืนถวายความเคารพแล้วนั่งที่เดิม สำรับภัตตาหารนอกนั้น โปรดให้ พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล พลตรี หม่อมเจ้าจุลเจิม ยุคล หม่อมราชวงศ์จักรรถ จิตรพงศ์ หม่อมราชวงศ์สมลาภ กิติยากร และหม่อมหลวงชโยทิต กฤดากร ทรงประเคนและประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์รูปต่อไปตามลำดับ และปฏิบัติพระสงฆ์อยู่ ณ ที่นั้น

ทรงประเคนภัตตาหารถวายสมเด็จพระมหามุนีวงศ์

ภัตตาหารสำหรับพระสงฆ์ เครื่องคาว มี แกงมัสมั่นหมู สะเดา น้ำปลาหวาน กุ้งนาบกระทะ ต้มยำไก่บ้าน ผัดเนื้อพริกไทยดำ ปลาทูต้มเค็ม พาสต้าผัดซอสแฮม และข้าวสวย เครื่องหวาน มี องุ่นไร้เมล็ด สับปะรด แอปเปิล ขนมหยกมณี ขนมกรวย ขนมชั้นใบเตย และไข่หวานมะพร้าวอ่อน

ที่มุขด้านทิศเหนือของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท โปรดให้คณะองคมนตรีประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์ทั้ง ๙ รูป และปฏิบัติพระสงฆ์อยู่ ณ ที่นั้น

ที่ศาลาทิมคดหลังตะวันตก และหอนิเพทพิทยา ชั้น ๒ โปรดให้ สมาชิกราชสกุล ข้าราชบริพาร และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทรงประเคนและประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์ ๙ รูป ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน และพระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และทรงปฏิบัติและปฏิบัติพระสงฆ์อยู่ ณ ที่นั้น ปี่พาทย์บรรเลงเพลงฉิ่งพระฉัน (เพล)

พระสงฆ์ ๙ รูป รับพระราชทานฉัน ที่ศาลาทิมคดหลังตะวันตก

พระสงฆ์ ๘๖ รูป รับพระราชทานฉัน ที่หอนิเพทพิทยา ชั้น ๒

เมื่อพระสงฆ์ทั้งนั้นรับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว เจ้าพนักงานถอนสำรับและภาชนะออก ผู้ปฏิบัติพระสงฆ์กลับไปประทับเก้าอี้และนั่งที่เดิม ปี่พาทย์หยุดบรรเลง

เวลา ๑๒ นาฬิกา เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน จากมุขด้านทิศเหนือของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและในศาลาทิมคดหลังตะวันตก รวม ๑๘ รูป ไปนั่งยังอาสน์สงฆ์ภายในปะรำพระสงฆ์ เจ้าพนักงานภูษามาลาลาดพระภูษาโยงจากพานพระมหากฐินไปยังโต๊ะปูผ้ารองโยงหน้าอาสน์สงฆ์

ที่มุขด้านทิศตะวันออกของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งที่หน้าพระสงฆ์ทั้ง ๑๒ รูป เจ้าพนักงานสอดเชื่อมพระภูษาโยงทั้งสองสายที่พานพระมหากฐิน เสร็จแล้วถวายความเคารพ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๑๒ สำรับ แล้วประทับพระเก้าอี้โปรดให้หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล และพลตรี หม่อมเจ้าจุลเจิม ยุคล ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณาจำนวน ๑๘ สำรับ ที่ปะรำพระสงฆ์ แล้วประทับพระเก้าอี้ เจ้าพนักงานสอดเชื่อมสายพระภูษาโยงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทกับปลายพระภูษาโยงบนพานพระมหากฐิน

ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา

ทรงหลั่งทักษิโณทก

พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและภายในปะรำพระสงฆ์เข้าที่เดิม พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๓๐ รูป ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อนออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระสงฆ์เดินทางกลับ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำสองชั้น เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระธรรมรัตนดิลก (เชิด จิตฺตคุตฺโต ป.ธ.๙) วัดสุทัศนเทพวราราม ที่จะถวายพระธรรมเทศนา และนิมนต์พระสงฆ์วัดสุทัศนเทพวราราม ๔ รูป ที่จะสวดธรรมคาถา ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ภายในมุขด้านทิศตะวันออกของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๑๒ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระธรรมรัตนดิลก ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์ และนิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูป ที่จะสวดพระธรรมคาถา ขึ้นนั่งบนพระแท่นราชบรรจถรณ์

ทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับพระศพทรงธรรม

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปที่หน้าพระราชอาสน์ ผู้เฝ้าทั้งนั้นยืนถวายความเคารพ ทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์ประทานแก่เจ้าพนักงานเชิญไปปักที่จงกลธรรมาสน์ ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงสาธุการ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

ทรงสดับพระธรรมเทศนา

เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับพระศพทรงธรรม แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาศีล พระธรรมรัตนดิลก ถวายศีล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงศีล เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาธรรม พระธรรมรัตนดิลก ถวายพระธรรมเทศนา ไตรสิกขากถา จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์ เจ้าพนักงานดับเทียนดูหนังสือเทศน์ และเทียนที่เครื่องทรงธรรม

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก ที่หน้าพระแท่นราชบรรจถรณ์

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๔๖ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกสำหรับพระสวดธรรมคาถาที่หน้าพระแท่นราชบรรจถรณ์ แล้วประทับพระเก้าอี้ พระสงฆ์ ๔ รูป สวดธรรมคาถา จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ถวายพระธรรมรัตนดิลก ประกอบด้วย ตะลุ่มมุกบรรจุธูปเทียนพนมแต่งด้วยดอกไม้สด แจกันมุกปักดอกไม้สด ๑ คู่ กี๋ญวนบรรจุกาน้ำชาพร้อมชุดถ้วยชาลายน้ำทอง ๑ ชุด โคมไฟฟ้า ๑ ชุด และปากกาเชฟเฟอร์ ๑ คู่ พร้อมแท่นหินอ่อน แล้วประทับพระเก้าอี้ เจ้าพนักงานภูษามาลาลาดพระภูษาโยงเช่นครั้งก่อน เสร็จแล้วถวายความเคารพ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๕ สำรับ แล้วประทับพระเก้าอี้ พระธรรมรัตนดิลก และพระสงฆ์ที่สวดธรรมคาถา ๔ รูป สดับปกรณ์ จบแล้วเจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก พระสงฆ์เดินทางกลับ ขณะนั้น ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำสองชั้น

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๒ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่จะสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขด้านทิศตะวันออก ๑๒ รูป และนั่งยังอาสน์สงฆ์ภายในปะรำพระสงฆ์ ๗๔ รูป ปี่พาทย์พิธีหยุดบรรเลง พระสงฆ์ทั้งนั้นสวดมาติกา จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและภายในปะรำพระสงฆ์ลาดพระภูษาโยงเช่นครั้งก่อน พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๑๒ สำรับ ที่อาสน์สงฆ์ แล้วประทับพระเก้าอี้

ที่ปะรำพระสงฆ์โปรดให้หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล และพลตรี หม่อมเจ้าจุลเจิมยุคล ยุคล ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๗๔ สำรับ แล้วประทับพระเก้าอี้ เจ้าพนักงานสอดเชื่อมสายพระภูษาโยงจากบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทกับปลายสายพระภูษาโยงบนพานพระมหาฐิน

พระสงฆ์ทั้งนั้นสดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและภายในปะรำพระสงฆ์เข้าที่เดิม พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๘๖ รูป ที่มาสดับปกรณ์เท่าพระชันษาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เดินทางกลับ ขณะนั้น ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงกราวรำชั้นเดียว

พระสงฆ์สดับปกรณ์ที่ปะรำ
ณ พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมที่จะสวดพระอภิธรรมในเวลากลางวันจนถึงเวลา ๑๘ นาฬิกา ทั้ง ๘ รูป ขึ้นนั่งบนแท่นพระพิธีธรรมที่มุขด้านทิศเหนือทั้ง ๒ แท่น พร้อมกัน ปี่พาทย์พิธียุติการบรรเลง

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๑๘ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้า แล้วเสด็จไปยังมุขด้านทิศเหนือ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าแท่นพระพิธีธรรมฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตก ทรงคม พระพิธีธรรมเริ่มสวดพระอภิธรรม ขณะนั้นผู้มาเฝ้าที่ยืนถวายความเคารพอยู่ ณ ที่นั้น ถวายความเคารพ รอจนเสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก
ที่หน้าแท่นพระพิธีธรรม

เสด็จกลับ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดด้านตะวันตกของมุขด้านทิศเหนือ เสด็จผ่านแถวผู้มาเฝ้าที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท หน้าปะรำ และศาลาทิมคด ไปประทับรถยนต์ที่นั่งที่ประตูกำแพงแก้ว กองทหารรักษาการณ์พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ถวายความเคารพ วงขลุ่ยกลองบรรเลงเพลงมหาชัย เสด็จกลับ เป็นเสร็จการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวาร

พระธรรมเทศนาไตรสิกขากถา
พระธรรมรัตนดิลก (จิตฺตคุตฺโต ป.ธ.๙)
วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร
ในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวารพระราชทานพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันศุกร์ ที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ เวลา ๑๒.๐๐ น.

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในไตรสิกขากถา ประดับพระปัญญาบารมี หากรับพระราชทานถวายวิสัชนาไป มิได้ต้องตามโวหารอรรถธิบาย ในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมะผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ปณฺฌวนฺตํ ตถาวฑึ สีเลสุ สุสมาหิตํ
เจโตสมถมนุยุตฺตํ ตำ เว วิญญู ปสสเรติ ฯ

ณ บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาใน**ไตรสิกขากถา** ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เนื่องในการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ในวาระครบสตมวารแห่งการสิ้นพระชนม์ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในพระวโรกาสนี้ พอสมควรแก่เวลา

พระราชกุศลทักษิณานุปทานกิจที่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญอุทิศพระราชกุศล แด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ด้วยคารวธรรม อปจายนธรรม และกตัญญูกตเวทิตาธรรม จัดเป็นพระราชกุศลบุญกิริยาสัมมาปฏิบัติ แก่วยวุฑฒบุคคล ผู้ทรงเป็นพระบรมญาติ อันสมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงประพฤติเป็นอาจิณวัตรเสมอมา ย่อมเป็นการทรงบำเพ็ญอุราพหูชาสัมมาปฏิบัติของพระมหาบุรุษแห่งแผ่นดิน อันเป็นเครื่องปรากฏสง่างดงามแห่งประเทศ เป็นที่นิยมนับถือของอเนกชนนิกร ดังมีพระพุทธภาษิต ว่า ***ราชา รฏฐสฺส ปญฺญนำ ราชา มุขำ มนุสฺสานำ*** แปลความว่า *พระราชาเป็นสง่าแห่งแว่นแคว้น* พระราชาทรงเป็นประมุข ของประชาชนทั้งหลาย ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรม ทรงเป็นที่พึ่งแห่งพระบรมราชชนก พระราชชนนี พระบรมวงศานุวงศ์ อำมาตย์ราชเสนา ข้าราชบริพาร สมณพราหมณาจารย์ และพสกนิกรทุกหมู่เหล่า เปรียบเสมือนมหาเมฆฝนหลวง ยังข้าวกล้าในนาให้ถึงพร้อมงอกงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก ฉะนั้น

ก็แล สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระองค์นั้น นับว่า พระองค์ทรงเป็น**วุฑฒบุคคล** คือ บุคคลที่เจริญแล้ว ก็แล วุฑฒบุคคลมี ๓ ประเภท คือ **ประเภทที่ ๑ ชาติวุฑฒะ** ผู้เจริญแล้วโดยชาติ คือ ทรงเจริญแล้วโดยพระชาติ กล่าวคือ ทรงประกอบด้วยกุศลสมภาร บุญญาธิการบารมีที่ทรงสั่งสมไว้ดีในอดีตชาติ เป็นเหตุให้ทรงสมบูรณ์พระชาติพระสมบัติ ในเบื้องต้นทรงประสูติมาในขัตติยตระกูลที่ยิ่งใหญ่ของประเทศ คือ พระบรมราชจักรีวงศ์ โดยมีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระฉัฏฐรามาธิบดินทร รัชกาลที่ ๖ เป็นพระบรมราชชนกและมีพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี เป็นพระชนนี เป็นกุศลอุภยปักษ์ มิมีผู้ใดจะกล่าวติเตียนโดยพระชาติสมบัติได้ **ประเภทที่ ๒ วยวุฑฒะ** ผู้เจริญแล้วโดยวัย คือ ทรงเป็นผู้หลักผู้ใหญ่โดยพระชนมายุกาล ทรงเป็นขัตติยนารีราช ผู้ทรงรัตตัญญู **ประเภทที่ ๓ คุณวุฑฒะ** ผู้เจริญแล้วโดยคุณ คือ ทรงเจริญด้วยพระคุณสมบัติ ๒ ประการ คือ ประการที่ ๑ อัตตสมบัติ พระคุณสมบัติเฉพาะพระองค์ ประการที่ ๒ ปรหิตสมบัติ พระคุณสมบัติที่เป็นหิตานุหิตประโยชน์ต่อสังคม บรรดาพระคุณสมบัติ ๒ ประการ นั้น

ประการที่ ๑ อัตตสมบัติ พระคุณสมบัติเฉพาะพระองค์ จะขอพระบรมราชานุญาตอัญเชิญมาแสดงบางส่วน โดยเฉพาะในด้านการศึกษา สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงมีความขยันหมั่นเพียรในการทรงพระอักษรตั้งแต่ทรงเยาว์วัย จากโรงเรียนราชินี โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ณ ตำหนักรื่นฤดี ทรงศึกษาภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และเปียโนกับพระอาจารย์ชาวต่างประเทศ จากนั้นยังทรงศึกษาในโรงเรียนเซเครดฮาร์ด อันเป็นโรงเรียนประจำสตรี ในแคว้นเวลส์ ณ ประเทศอังกฤษ เป็นเวลา ๒๐ ปี ทรงภาคภูมิพระทัยในความเป็นไทย ทรงโปรดเครื่องใช้รวมถึงฉลองพระองค์ที่ผลิตในประเทศไทย ในด้านภาษาไทยจะทรงรับสั่งภาษาไทยกับคนไทยด้วยกัน อย่างถูกต้องชัดเจนเสมอ จะทรงมีรับสั่งภาษาอังกฤษหรือภาษาฝรั่งเศสกับชาวต่างประเทศเท่านั้น ทรงเคร่งครัด ตรงต่อเวลา ทรงปฏิบัติพระกิจวัตรเป็นเวลา ทรงประหยัดอดออม และทรงเรียบง่าย คุณาลังการโดยสังเขปนี้ เป็นส่วนอัตตสมบัติ

ประการที่ ๒ ปรหิตสมบัติ คือ พระคุณสมบัติที่ทรงบำเพ็ญเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่น เช่น หลังจากเสด็จนิวัตนาการจากประเทศอังกฤษ สู่ประเทศไทยเป็นการถาวร ในพุทธศักราช ๒๕๐๒ ได้ทรงพระกรณียกิจแบ่งเบาพระราชภาระของสมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ โดยเฉพาะในด้านสังคมสงเคราะห์ ได้เสด็จออกเยี่ยมราษฎรตามหัวเมืองทั้งใกล้ไกล ทรงพระอนุเคราะห์แก่ผู้ยากไร้อยู่เสมอมา อีกทั้งยังทรงรับสถาบันและองค์กรต่าง ๆ ไว้ในพระอุปถัมภ์เป็นจำนวนกว่า ๓๐ แห่ง ทั้งในส่วนที่สืบสานมาจากสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ทั้งในส่วนของสมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ และในส่วนของพระองค์ รวมทั้งทรงพระอนุเคราะห์ช่วยเหลือด้านการศึกษา ด้านการสาธารณสุข ตลอดถึงการสังคมสงเคราะห์อื่น ๆ เป็นอเนกประการ คุณาลังการโดยสังเขปนี้ เป็นส่วนปรหิตสมบัติ

พระคุณสมบัติ ทั้ง ๒ ประการ แห่งสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่ได้ทรงบำเพ็ญมา ย่อมเป็นที่ประจักษ์ว่า สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเป็นผู้บริสุทธิ์ มีความสะอาดทั้งพระวรกาย พระวรวาจา และพระหฤทัย ทรงมีระเบียบพระวรกาย พระวรวาจา ทรงมีความขยันหมั่นเพียร อดทน ซื่อสัตย์ กตัญญู ทรงมีพระปรีชารอบคอบ ในการบำเพ็ญพระกรณียกิจให้เป็นไปอย่างมีระเบียบ เข้ากับหลักการบริหาร ๓ อย่าง คือ ครองตน ครองคน และครองงาน ให้พระราชกรณียกิจที่ทรงรับผิดชอบเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สมดังนิพนธ์ธรรมภาษิตที่ได้อัญเชิญสถิตไว้เป็นอุเทศบท ณ เบื้องต้นว่า

ปณฺณวนฺตํ ตถาวาทึ สีเลสุ สุสมาหิตํ
เจโตสมถมนุยุตฺตํ ตำ เว วิญญู ปสสเร

แปลความว่า *วิญญูชนย่อมสรรเสริญ คนมีปัญญา พูดจริง*
ตั้งมั่นดีแล้วในศีล มุ่งประโยชน์ธรรมเครื่องสงบใจ นั้นแลฯ

อันธรรมดาว่า มนุษยชนโดยทั่วไป ถ้าการกระทำ คำที่พูด และใจที่คิด ดำเนินไปผิดทาง ย่อมหมดหวังที่จะพบความสะอาด สงบ สว่างได้ ส่วนผู้ที่จะพบกับความสะอาด สงบ สว่างได้นั้น จะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม ๓ ประการ คือ **ไตรสิกขา** อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญาเท่านั้น ผู้ปฏิบัติธรรม ถ้าไม่รักษาศีลจะไม่เข้าถึงความสะอาด ถ้าไม่อบรมสมาธิ จะไม่ได้รับรสแห่งความสงบ ถ้าไม่อบรมปัญญา จะไม่รู้จักความสว่าง บัดนี้ จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาอรรถาธิบายธรรม ๓ ประการ กล่าวคือ ไตรสิกขา ที่จะนำพาให้ชีวิตได้พบความสะอาด สงบ และสว่าง พอเป็นนิทัศนนัย เป็นลำดับไป

ประการที่ ๑ ชีวิตจะพบกับความสะอาดได้ด้วย**ศีลสิกขา** สงเคราะห์เข้าในบาทพระคาถาที่ตั้งว่า ***ตถาวาทึ สีเลสุ สุสมาหิตํ*** ศีล มีความหมายว่า ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม เป็นเครื่องกำจัดกิเลสอย่างหยาบขั้นกายวาจา เรียกว่า ***วีติกกมปหาน*** เพราะละกิเลสอย่างหยาบได้ ผู้มีศีลเปรียบประดุจมีรากแก้วแห่งคุณงามความดีทั้งหลาย ย่อมเป็นที่พึ่งของผู้อื่นที่เข้ามาพึ่งพิงอาศัยได้ เสมือนต้นไม้ใหญ่มีรากแก้วที่มั่นคง ย่อมให้ประโยชน์แก่ผู้คนที่มาพึ่งพิงอาศัย เป็นที่หลบร้อนหลบฝนได้ ฉะนั้น ศีลเป็นหลักประกันความปลอดภัย ในสังคมใดก็ตาม หากมีผู้ปฏิบัติธรรม นำพากันรักษาศีล เช่น รักษาศีล ๕ เป็นต้น สังคมนั้น ย่อมมีความสุข มีความอบอุ่นใจ ไว้วางใจกัน ไม่มีความมุ่งร้ายเบียดเบียนกัน คือ ไม่เบียดเบียนร่างกายชีวิตของกันและกัน ไม่เบียดเบียนทรัพย์สินของกันและกัน ไม่เบียดเบียนครอบครัวของกันและกัน ไม่เบียดเบียนผลประโยชน์ของกันและกัน ตลอดจนไม่เบียดเบียนตนเอง ด้วยการติดสิ่งเสพติดที่ให้โทษทุกชนิด

ความสะอาดทางกาย ย่อมมีได้เพราะเว้นจากกายทุจริต ๓ ประการ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ เว้นจากการลักทรัพย์ ๑ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑

ความสะอาดทางวาจา ย่อมมีได้เพราะเว้นจากวจีทุจริต ๔ ประการ คือ เว้นจากการพูดเท็จ ๑ เว้นจากการพูดคำหยาบ ๑ เว้นจากการพูดส่อเสียด ๑ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ๑

คุณาลังการโดยสังเขปนี้ คือ ความสะอาดกายและวาจามีได้ด้วยศีลสิกขา

ประการที่ ๒ ชีวิตจะพบกับความสงบได้ด้วย **จิตตสิกขา** สงเคราะห์เข้าในบาทพระคาถาที่ตั้งว่า ***เจโตสมถมนุยุตฺตํ*** จิตตสิกขา หมายถึง การศึกษาในเรื่องสมาธิภาวนา สมาธิ คือ ความตั้งใจมั่น หมายถึง จะทำอะไรก็ต้องตั้งใจทำจริง ๆ เช่น การเขียนหนังสือ หากมีสติในการเขียน ก็จะเขียนได้ถูกต้องไม่ตกหล่น จะอ่านหนังสือ ก็ต้องมีสมาธิในการอ่าน จึงจะอ่านเข้าใจได้ แต่เป็นสมาธิในเบื้องต้นเท่านั้น สามารถนำไปใช้ในกิจการงานประจำวันได้

การเจริญสมาธิ เป็นการทำจิตให้สงบ ไม่ให้ฟุ้งซ่าน ให้มีอารมณ์มั่นคง เป็นวิธีที่หาความสุข ความสงบได้เป็นอย่างดี แต่ก็มิใช่จะทำได้ง่ายนัก เพราะว่าจิตนั้นเป็นธรรมชาติที่รักษายาก คือ จะรักษาให้อยู่ในความสงบตลอดกาลไม่ได้ ห้ามยาก ห้ามมิให้คิด จิตก็จะคิด สิ่งที่ควบคุมบังคับได้ยากก็คือจิต แต่ก็ไม่เกินวิสัย

ที่มนุษย์จะควบคุมบังคับให้ดำรงอยู่ในทางที่ดีได้ วิธีที่จะทำได้ก็คือ เป็นพุทธวิธีอันได้แก่ ***กัมมัฏฐาน*** เท่านั้น เช่น ผู้ใดปฏิบัติธรรม มีความประสงค์ที่จะเจริญพุทธานุสสติกัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นอารมณ์อย่างหนึ่ง ในบรรดาอารมณ์ของสมถกัมมัฏฐาน ๔๐ อย่าง โดยกำหนดจิตไว้ที่ลมหายใจเข้า หายใจออก เมื่อสูดลมหายใจเข้ากำหนดว่า “พุท” เมื่อหายใจออกกำหนดว่า “โธ” พุท – โธ ๆ จนกว่าลมหายใจจะเบา หัวใจไม่เต้นแรงไม่กวัดแกว่ง มีสติกำหนดรู้เท่าทันเป็นปัจจุบัน เมื่อหมั่นฝึกฝน อบรมอยู่ประจำเป็นไปติดต่อ จิตก็จะค่อย ๆ มีความเสพคุ้นเข้ากันกับอารมณ์ของกัมมัฏฐาน ในระยะแรก ๆ ทำให้จิตสงบได้ยาก เพราะจิตเคยเป็นอิสระ ไม่เคยได้รับการฝึกฝนมาก่อน **เอกจรฺ** เที่ยวไปดวงเดียว แต่เมื่อถูกบังคับให้อยู่กับอารมณ์กัมมัฏฐานเพียงอย่างเดียว ย่อมจะดิ้นรนใฝ่หาอารมณ์ต่าง ๆ ที่เคยเสพคุ้น มีอาการเหมือนปลาที่อยู่ในน้ำ เมื่อถูกจับโยนขึ้นบนบก ก็ย่อมจะดิ้นรนหาน้ำที่เคยอาศัย ฉะนั้น

บางขณะจิตคิดถึง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่พึงพอใจ บางขณะคิดปองร้ายผู้อื่น บางขณะเกิดซึมเศร้าหดหู่ ไม่เบิกบาน บางขณะเกิดความรำคาญ ฟุ้งซ่าน บางขณะเกิดความลังเลสงสัย อุปสรรคเหล่านี้ คือที่มาของ “ความขุ่นมัว” ในจิตใจ เหล่านี้เรียกว่า “นิวรณ์” คือธรรมที่กั้นขวางจิตไม่ให้บรรลุความดี เมื่อเผลอสติเมื่อใดนิวรณ์เหล่านี้ ก็ต้องเข้ามาครอบงำจิตเมื่อนั้น สมาธิ ชื่อว่า ***ปริยุฏฐานปหาน*** ละนิวรณ์อันเป็นกิเลสชั้นกลางได้ ผู้ปฏิบัติ พึงตามดูจิต ก็คือ ให้รู้เท่าทันว่าขณะนั้นจิตกำลังคิดอะไร แล้วค่อยใช้สติเหนี่ยวรั้งกลับมาสู่อารมณ์ของกัมมัฏฐาน การใช้สติเหนี่ยวรั้งจิตให้มาอยู่กับอารมณ์ของกัมมัฏฐานได้ จึงชื่อว่า ฝึกจิตได้ เมื่อฝึกจิตบ่อย ๆ ได้ จนเกิดความเสพคุ้น จิตก็จะค่อย ๆ ละพยศ เกิดความสงบ สำหรับการปฏิบัติธรรม เมื่อตาเห็นรูป ก็กำหนดว่าเห็นหนอ ๆ ให้สักแต่ว่าเห็น ส่วนหูเป็นต้น เมื่อได้ยินเสียงก็กำหนดว่า ได้ยินหนอ ๆ ให้สักแต่ว่าได้ยินเช่นเดียวกัน ไม่ให้จิตปรุงแต่งว่าชอบหรือไม่ชอบ เอาสติมากำหนดที่ลมหายใจเข้า หายใจออก จะทำให้จิตมีความสุข อันเกิดจากการปฏิบัติธรรม คุณาลังการโดยสังเขปนี้ คือ ชีวิตจะสงบได้ด้วยจิตตสิกขา

ประการที่ ๓ ชีวิตจะพบกับความสว่างได้ด้วย***ปัญญาสิกขา*** สงเคราะห์เข้าในบทพระคาถาที่ตั้งว่า ***ปญฺญวนฺตํ*** มีอรรถาธิบายว่า ปัญญา แปลว่า ความรู้ทั่ว ปัญญามี ๓ อย่าง คือ ***สุตมยปัญญา*** ปัญญาเกิดจากการฟัง ๑ ***จินตามยปัญญา*** ปัญญาเกิดจากการคิด ๑ ***ภาวนามยปัญญา*** ปัญญาเกิดจากการภาวนา ๑ บรรดาปัญญาทั้ง ๓ นั้น เฉพาะภาวนามยปัญญาอย่างเดียว ที่จะขอพระบรมราชานุญาตนำมาถวายวิสัชนา ณ ที่นี้ ภาวนามยปัญญา ก็คือวิปัสสนาปัญญานั่นเอง แปลว่า ความรู้ชัดหรือรู้แจ้ง ลักษณะของปัญญา คือ รู้แจ้ง หน้าที่ของปัญญาคือกำจัดโมหะ เหตุให้เกิดปัญญา คือสมาธิ ความตั้งมั่นแห่งจิต ผลของปัญญาที่ปรากฏชัดคือความไม่หลง วิปัสสนาปัญญา นั้นจำต้องอาศัยสมาธิเกิดก่อนแล้ว จึงเกิดขึ้นได้ ดังมีพระบาลี ว่า ***สมาธิภิกฺขเว ภาเวถ สมาหิโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติ*** แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิเถิด ภิกษุมีจิตตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง วิปัสสนาปัญญา ชื่อว่า ***อนุสัยปหาน*** เพราะละอนุสัยกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานได้ ก็แลเมื่อพระโยคาวจรได้เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ถึงขั้นบรรลุวิปัสสนาปัญญา ย่อมเห็นสภาพตามความเป็นจริงของสังขารร่างกายที่เป็นไปตามสภาพพระไตรลักษณ์ คือ ***อนิจฺจ*** เป็นของไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด คนทั่วไปมองไม่เห็น เพราะสันตติ ความสืบต่อเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มาปิดบังไว้ โดยไม่ทราบเลยว่า ร่างกายสังขารค่อย ๆ เปลี่ยนไป ๆ คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ๆ ค่อย ๆ เปลี่ยนไปทีละน้อย ๆ จากเด็กกลายเป็นหนุ่ม เป็นสาว จากหนุ่มสาวกลายเป็นคนเฒ่าคนแก่ เปลี่ยนไปทุกลมหายใจเข้า หายใจออก มิใช่แต่ร่างกายเท่านั้น แม้แต่จิตที่เป็นนามธรรมก็เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เหมือนกระแสไฟฟ้าที่วิ่งไหลผ่านติดต่อกันไป ส่องแสงไฟสว่างอยู่ ฉะนั้น

ทุกฺขํ ทนอยู่ในสภาพอย่างนั้นไม่ได้ ส่วนใหญ่จะสังเกตง่าย แต่เพราะอิริยาบถมาปิดบังไว้ บุคคลทั่วไปจึงมองไม่เห็นทุกข์ เช่น นั่งนานเป็นทุกข์ ก็เปลี่ยนเป็นยืนบ้าง เดินบ้าง นอนบ้าง จะให้อยู่ประจำอิริยาบถอย่างใดอย่างหนึ่ง ตลอดไปไม่ได้ เปลี่ยนแล้วจึงรู้สึกสบาย มองไม่เห็นทุกข์

อนัตตา มิใช่ตัวตน บังคับไม่ได้ ไม่อยู่ในอาณัติของใคร ที่บุคคลทั่วไปมองไม่เห็น เพราะฆนสัญญา ความเข้าใจว่า ร่างกายนี้ เป็นแท่งทึบ ถาวร มั่นคง มาปิดบังไว้ ที่แท้แล้วร่างกายนี้ เป็นที่มาประชุมแห่งธาตุทั้ง ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม มาประชุมกันอย่างพอดี

ฉะนั้น เมื่อผู้ปฏิบัติได้เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานถึงขั้นได้วิปัสสนาปัญญา ก็จะเข้าใจแจ่มแจ้ง เกิดแสงสว่างแห่งปัญญา สามารถทำลายอนุสัยกิเลสได้ แม้แต่สังขารที่ไม่มีใจครอง ก็ตกอยู่ในกฎแห่งไตรลักษณ์เช่นกัน คุณาลังการโดยสังเขปนี้ คือ ชีวิตจะพบความสว่างได้ ด้วยปัญญาสิกขา

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงจัดระเบียบร้อยรัดพระวรกาย พระวรวาจาของพระองค์ด้วยศีล ทรงร้อยรัดพระหฤทัยด้วยสมาธิ และทรงร้อยรัดพระทิฏฐิด้วยปัญญา เป็นดั่งพวงมาลาแห่งพระชนม์ชีพ อย่างงดงามบริสุทธิ์ ทรงยึดถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นไตรสรณคมน์ ทรงเคร่งครัดปฏิบัติตามไตรสิกขา ทรงศีล ๕ เป็นนิจศีล ตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ที่ทรงดำรงอยู่ จัดว่าเป็นสุชีวิต เป็นพระชนม์ชีพที่ดีงาม หาที่เปรียบมิได้ เป็นอโมฆชีวิต เป็นพระชนม์ชีพที่ไม่ว่างเปล่าจากประโยชน์ เป็นเสฏฐชีวิต เป็นพระชนม์ชีพที่ประเสริฐ สมกับทรงเป็นปูชารหบุคคล คือ ทรงเป็นบุคคลที่ควรยกย่อง สรรเสริญ บูชาแห่งนิกรชนทุกหมู่เหล่า ทรงเป็นอมตบุคคล แม้สิ้นพระชนม์แล้ว ก็เสมือนยังทรงพระชนม์อยู่ในดวงกมลแห่งพสกนิกรชาวไทยตลอดไป ฉะนั้น

ขออำนาจแห่งกุศลทักษิณานุปทาน อันสมเด็จพระบรมราชบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงบำเพ็ญพระราชทานอุทิศ แด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี นับตั้งแต่เบื้องต้นมาจนบัดนี้ ขอจงสำเร็จเป็นบุญนิธี เพิ่มพระปุญญบารมี อำนวยทิพยสุข ทิพยสมบัติ แด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระองค์นั้น ให้ทรงพระเกษมสันต์ปีติโสมนัสตามสมควรแก่คติวิสัยสัมปรายภพ สมกับพระราชอุทิสนาปรารภทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนา พระธรรมเทศนาใน**ไตรสิกขากถา** ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ดังโวหารอรรถาธิบายที่ได้รับพระราชทานวิสัชนามา พอสมควรแก่เวลาด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำสัปดาห์

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประจำสัปดาห์ คือทุกวันพุธอันตรงกับวันสิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ราชสกุล ทุกมหาสาขา หน่วยงาน คณะบุคคล องค์กร สมาคมต่าง ๆ ร่วมโดยเสด็จพระราชกุศลเป็นเจ้าภาพในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเพื่ออุทิศถวายเป็นพระกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เริ่มหลังจากวันพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวาร (๑๕ วัน) ตั้งแต่วันพุธ ที่ ๑๗ สิงหาคม ถึงวันพุธ ที่ ๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ รวม ๑๑ สัปดาห์

ในการนี้ สำนักพระราชวัง และสำนักราชเลขาธิการร่วมกันรับปฏิบัติสนองพระราชประสงค์ กรมการศาสนานิมนต์พระราชาคณะและพระสงฆ์ ๑๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์ และพระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา ส่วนพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมในเวลากลางวันและกลางคืน และการประโคมย่ำยามให้เป็นไปตามกำหนดการประจำวัน

เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งแตกต่างจากการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน ดังนี้

บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

มุขด้านทิศใต้

เบื้องซ้ายพระราชอาสน์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เยื้องไปด้านหลัง ตั้งพระเก้าอี้พร้อมโต๊ะสำหรับพระราชวงศ์ผู้เป็นประธานในพิธี และทอดเครื่องทองน้อยสำหรับฟังธรรมและเทียนดูหนังสือเทศน์ไว้เบื้องหน้าพระเก้าอี้

หากประธานในพิธีมิใช่พระราชวงศ์ ตั้งเก้าอี้พร้อมโต๊ะเคียงที่เยื้องหลังเบื้องขวาพระราชอาสน์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทางมุขด้านทิศตะวันออก และทอดเครื่องทองน้อยสำหรับฟังธรรมและเทียนดูหนังสือเทศน์ไว้เบื้องหน้าเก้าอี้

มุขด้านทิศตะวันออก

บนธรรมาสน์ที่ต้นอาสน์สงฆ์ ตั้งไมโครโฟน โคมไฟส่องสว่าง และจัดดอกไม้สดประดับธรรมาสน์ด้านหน้าทั้งสองข้าง ที่อาสน์สงฆ์ตั้งกระโถน ขันน้ำ และฐานตั้งพัดรอง ปูอาสนะสำหรับพระราชาคณะ

กำหนดการพิธี

การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำสัปดาห์โดยมีเจ้าภาพร่วม กำหนดการมีดังนี้

เวลา ๑๐ นาฬิกา
- ผู้เป็นประธานเจ้าภาพร่วมจุดธูปเทียนถวายสักการะพระศพ และจุดธูปเทียนสักการะพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร
- เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาพระปริตร
- พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว พระราชาคณะขึ้นนั่งยังธรรมาสน์
- ผู้เป็นประธานเจ้าภาพร่วมจุดเทียนดูหนังสือเทศน์ เจ้าพนักงานเชิญไปตั้งบนธรรมาสน์
- ผู้เป็นประธานเจ้าภาพร่วมจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับฟังธรรม แล้วไปที่มณฑลพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับพระศพทรงธรรม กลับมานั่งที่เดิม
- พระราชาคณะผู้เป็นประธานสงฆ์ให้ศีลและแสดงพระธรรมเทศนา จบแล้ว ลงจากธรรมาสน์มานั่งยังอาสน์สงฆ์ พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ
- ผู้เป็นประธานเจ้าภาพร่วมเดินไปประเคนสำรับภัตตาหารแด่พระราชาคณะผู้เป็นประธานสงฆ์ นอกนั้นสมาชิก หรือผู้บริหาร ผู้แทนองค์กรประเคนจนครบ และนั่งปฏิบัติพระสงฆ์ ณ ที่นั้น
- เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จ เจ้าพนักงานถอนสำรับผู้เป็นประธานเจ้าภาพร่วมประเคนเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ กลับไปนั่งยังเก้าอี้เดิม เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยง
- ผู้เป็นประธานเจ้าภาพร่วม ทอดผ้าไตร ๑๐ สำรับ พระสงฆ์สดับปกรณ์และอนุโมทนา
- ผู้เป็นประธานเจ้าภาพร่วมกรวดน้ำถวายพระกุศล จบแล้ว ไปกราบพระพุทธรูปที่หน้าเครื่องนมัสการ และกราบพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ แล้วเดินทางกลับ

เวลา ๑๙ นาฬิกา
- ผู้เป็นประธานเจ้าภาพร่วม จุดธูปเทียนถวายสักการะพระศพ และจุดธูปเทียนนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร
- จุดธูปเทียนเครื่องบูชาพระอภิธรรมที่แท่นพระพิธีธรรมที่มุขด้านทิศเหนือทั้ง ๒ แท่นแล้วกลับไปนั่งยังเก้าอี้ประธาน
- พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๔ จบ ลงจากแท่นพระพิธีธรรมไปยังอาสน์สงฆ์มุขด้านทิศตะวันออก เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยง
- ผู้เป็นประธานเจ้าภาพร่วมทอดผ้าไตร ๔ สำรับ พระพิธีธรรมสดับปกรณ์อนุโมทนา ผู้เป็นประธานเจ้าภาพร่วมกรวดน้ำอุทิศถวายพระกุศล
- ผู้เป็นประธานเจ้าภาพร่วมกราบพระพุทธรูปที่หน้าเครื่องนมัสการและกราบพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ แล้วเดินทางกลับ

รายนามกลุ่มองค์กรที่ร่วมเป็นเจ้าภาพ
ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำสัปดาห์ และสวดพระอภิธรรมในเวลาค่ำ

วัน เดือน ปี	เวลา	รายนามองค์กร	พระนาม - รายนามประธาน
วันพุธ ที่ ๑๗ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔	๑๐ นาฬิกา ๑๙ นาฬิกา	๑. สมาชิกราชสกุลทุกมหาสาขา ๒. สมาชิกราชินิกุล	๑. พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ ๒. จุดธูปเทียน นายเจียด สุจริตกุล ทอดผ้า พลเอก อัมพร พวงสงวนพงศ์
วันพุธ ที่ ๒๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔	๑๐ นาฬิกา ๑๙ นาฬิกา	๑. คณะองคมนตรี ๒. ผู้ที่เกี่ยวเนื่องกับพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีในรัชกาลที่ ๖ (อภัยวงศ์ จารุดุล กุวานนท์)	๑. พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ๒. จุดธูปเทียน นายคทา อภัยวงศ์ ทอดผ้า นายโกวิท กุวานนท์
วันพุธ ที่ ๓๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔	๑๐ นาฬิกา ๑๙ นาฬิกา	๑. คณะรัฐมนตรี ๒. ข้าราชการทหาร – ตำรวจ (๔ เหล่า) ๓. สมาคมแม่บ้าน (๔ เหล่า)	๑. นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ๒. จุดธูปเทียน พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา ทอดผ้า ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ
วันพุธ ที่ ๗ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔	๑๐ นาฬิกา ๑๙ นาฬิกา	๑. สมาชิกรัฐสภา ๒. ทายาทข้าทูลละอองธุลีพระบาท ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑. นายสมศักดิ์ เกียรติสุรนนท์ ๒. จุดธูปเทียน นายพารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา ทอดผ้า ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ
วันพุธ ที่ ๒๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔	๑๐ นาฬิกา ๑๙ นาฬิกา	๑. หน่วยงานตุลาการ ๒. หน่วยงานองค์กรอิสระ	๑. นายสบโชค สุขารมณ์ ๒. จุดธูปเทียน นายอภิชาต สุขัคคานนท์ ทอดผ้า นายระพินทร์ จารุดุล
วันพุธ ที่ ๒๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔	๑๐ นาฬิกา ๑๙ นาฬิกา	๑. สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และบริษัทในเครือ ๖ ราย ๒. สำนักงานจัดการทรัพย์สินส่วนพระองค์ ๓. สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ๔. บริษัท ดุสิตธานี จำกัด (มหาชน) ๕. องค์กรในพระบรมราชูปถัมภ์ และองค์กรที่เกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์	๑. หม่อมหลวงอัศนี ปราโมช ๒. จุดธูปเทียน นายแผน วรรณเมธี ทอดผ้า นายระพินทร์ จารุดุล
วันพุธ ที่ ๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔	๑๐ นาฬิกา ๑๙ นาฬิกา	๑. กระทรวง กรม และกองต่าง ๆ ๒. องค์กรศาสนา	๑. พลตำรวจเอก ประชา พรหมนอก ๒. จุดธูปเทียน พระราชครูวามเทพมุนี สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ ทอดผ้า นายเชื้อพร รังควร
วันพุธ ที่ ๑๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔	๑๐ นาฬิกา ๑๙ นาฬิกา	๑. สถาบันการศึกษาภาครัฐ – เอกชน ๒. สถาบันการเงิน	๑. ศาสตราจารย์นายแพทย์ปิยะสกล สกลสัตยาทร ๒. จุดธูปเทียน และทอดผ้า นายประสาร ไตรรัตน์วรกุล
วันพุธ ที่ ๑๙ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔	๑๐ นาฬิกา ๑๙ นาฬิกา	๑. องค์กร – บริษัท เอกชน องค์การมหาชน ๒. องค์กรสาธารณกุศล	๑. นายปิยสวัสดิ์ อัมระนันทน์ ๒. จุดธูปเทียน พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทอดผ้า ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ
วันพุธ ที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔	๑๐ นาฬิกา ๑๙ นาฬิกา	๑. สื่อสารมวลชนทุกแขนง ๒. คณะลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และอาสาสมัครรักษาดินแดน	๑. พลโท ฉัตรชัย สาริกัลยะ ๒. บำเพ็ญกุศลพิธีกงเต๊ก พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ จุดธูปเทียน นายนิวัตร นาคะเวช
วันพุธ ที่ ๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔	๑๐ นาฬิกา ๑๙ นาฬิกา	๑. ข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ๒. องค์กรในพระอุปถัมภ์ และองค์กรที่เกี่ยวเนื่องกับสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี	๑. หม่อมเจ้าศรีสว่างวงศ์ บุญจิตราดุลย์ (ยุคล) ๒. จุดธูปเทียน และทอดผ้า ศาสตราจารย์เติมศักดิ์ กฤษณามระ

เนื่องจากการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำสัปดาห์ของเจ้าภาพร่วมแต่ละคณะ มีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย ในการเรียบเรียงเหตุการณ์ไว้ในจดหมายเหตุนี้ จึงแสดงไว้เป็นตัวอย่าง ดังนี้

สมาชิกราชสกุลทุกมหาสาขาบำเพ็ญพระกุศลถวายพระศพ

สมาชิกราชสกุลทุกมหาสาขาบำเพ็ญพระกุศลถวายพระศพตามกำหนดการ ดังนี้

กำหนดการ
สมาชิกราชสกุลทุกมหาสาขา
บำเพ็ญพระกุศลถวายพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันพุธที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๔

.....

เวลา ๑๐.๐๐ น.

- ประธานขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- ประธานจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศพระศพ
  กราบ
- จุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นนพปฎล
  มหาเศวตฉัตร
  กราบ
- นั่งเก้าอี้ซึ่งจัดไว้
  (เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์ ๑๐ รูป
  สวดพระพุทธมนต์)
- เมื่อพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ จบ
- ประธาน จุดเทียนดูหนังสือเทศน์ให้เจ้าพนักงานพระราชพิธี
  เชิญไปตั้งบนธรรมาสน์
  (พระราชาคณะ ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์)
- ประธาน จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับฟังธรรม
- แล้วไปจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศพระศพ
  สำหรับพระศพทรงธรรม
- รับศีล
  (พระราชาคณะ ให้ศีลและแสดงพระธรรมเทศนา จบ
  ลงมานั่งยังอาสนสงฆ์แล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ จบ)
- ประธาน ไปประเคนสำรับภัตตาหารแด่ผู้เป็นประธานสงฆ์
  กลับไปนั่งเก้าอี้ที่เดิม
  (ภัตตาหารนอกนั้น สมาชิกราชสกุล ประเคนจนครบ)
- เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จ
  (เจ้าพนักงานถอนสำรับภัตตาหารออกหมดแล้ว)
- ประธาน ไปประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์
  นั่งเก้าอี้ที่เดิม
  (เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยง)
- ทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร
  นั่งเก้าอี้ที่เดิม
  (พระสงฆ์สดับปกรณ์)
- กรวดน้ำ
  (พระสงฆ์อนุโมทนา)
- ประธาน ไปกราบพระพุทธรูปที่หน้าเครื่องนมัสการ
  แล้วไปกราบที่เครื่องทองน้อยหน้าพระโกศพระศพ
- กลับ

๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๔

ณ วันพุธ ที่ ๑๗ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งและตรวจแต่งเครื่องประกอบพิธีภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และบริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไว้พร้อม

ครั้นใกล้เวลาเสด็จ พระราชวงศ์และสมาชิกราชสกุล ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท วางพวงมาลาถวายพระศพ ถวายสักการะพระศพ แล้วประทับพระเก้าอี้และนั่งยังเก้าอี้ที่จัดเตรียมไว้ทางมุขด้านทิศตะวันออกและมุขด้านทิศเหนือ และภายในปะรำที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๕ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๑๐ รูป ที่จะสวดพระพุทธมนต์ มี พระเทพกิตติโมลี วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม พระพุทธมนต์วราจารย์ วัดสุทัศนเทพวราราม พระพิพัฒนกิจวิธาน วัดวชิรธรรมสาธิต พระครูสุทธิปัญญาโสภณ วัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูอุดมนครกิจ วัดบางระกำ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูสีลวัฒนคุณ วัดเรือแข่ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูนนทวีรวัฒน์ วัดโคนอนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนนทบุรี พระครูมงคลวิลาส วัดสุคันธาราม พระปลัดพิศาล ธมฺมธโร วัดหนองว่านเหลือง จังหวัดฉะเชิงเทรา และพระปลัดครรชิต สนฺตกาโย วัดวังน้ำขาว จังหวัดนครปฐม ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ที่มุขด้านทิศตะวันออก บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๘ นาที พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ ประธานสมาชิกราชสกุลทุกมหาสาขา ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ร่วมเป็นเจ้าภาพในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำสัปดาห์ เสด็จขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังหน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ผู้ร่วมงานยืนถวายความเคารพ พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ ทรงวางพวงมาลาของราชสกุลทุกมหาสาขาที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ และถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วประทับพระเก้าอี้ข้างพระราชอาสน์ ผู้มาร่วมงานนั่งที่เดิม

สมาชิกราชสกุลที่เข้าร่วมงานบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ ทรงวางพวงมาลาที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๑๒ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระเทพกิตติโมลี (ทองสูรย์ สุริยโชโต) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามที่จะถวายพระธรรมเทศนาขึ้นนั่งบนธรรมาสน์ พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ ทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์ให้เจ้าพนักงานเชิญไปปักที่จงกลธรรมาสน์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับฟังธรรม แล้วเสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับพระศพทรงธรรม ทรงกราบ แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ผู้ร่วมงานยืนถวายความเคารพแล้วนั่ง เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาศีล พระเทพกิตติโมลีถวายศีล พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ และผู้ร่วมงานรับศีล เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาธรรม พระเทพกิตติโมลี ถวายพระธรรมเทศนา **ธรรมนิยามตากถา** จบแล้ว กลับลงมานั่งยังอาสน์สงฆ์ พระสงฆ์ทั้ง ๑๐ รูปสวดถวายพรพระ

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับฟังธรรม

ทรงประเคนภัตตาหารและทรงปฏิบัติพระสงฆ์

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๒ นาที พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ ทรงประเคนภัตตาหารถวายพระเทพกิตติโมลี ผู้เป็นประธานสงฆ์ แล้วประทับพระเก้าอี้ ณ ที่นั้น เพื่อทรงปฏิบัติพระสงฆ์ขณะฉันภัตตาหาร สำรับภัตตาหารนอกนั้น ให้ เรืออากาศโท หม่อมเจ้าภูริพันธุ์ ยุคล หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล หม่อมเจ้าฑิฆัมพร ยุคล และร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงประเคนแล้วประทับพระเก้าอี้ทรงปฏิบัติพระสงฆ์ ณ ที่นั้น ขณะนั้นปี่พาทย์บรรเลงเพลงฉิ่งพระฉันเพล ในระหว่างทรงประเคนภัตตาหาร ผู้ร่วมงานยืนถวายความเคารพ

เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว ผู้ปฏิบัติพระสงฆ์เสด็จไปประทับพระเก้าอี้ที่เดิม เจ้าพนักงานถอนสำรับและภาชนะออก ปี่พาทย์หยุดบรรเลง

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๓๖ นาที พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ถวายพระเทพกิตติโมลี ประกอบด้วย ตะลุ่มมุกบรรจุธูปเทียนพนมแต่งด้วยดอกไม้สด แจกันปักดอกไม้สด ๑ คู่ โคมไฟฟ้า ๑ ชุด นาฬิกาตั้งโต๊ะ ๑ เรือน ผ้าแพรเพลาะ ๑ ผืน และพรมสันถัต ๑ ผืน แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม

ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา

เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงจากที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพนำมาพักไว้ที่เสาบัวข้างธรรมาสน์ จากนั้นลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งที่หน้าพระสงฆ์ทั้ง ๑๐ รูป แล้วถวายความเคารพ พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๑๐ สำรับ ทรงกราบพระสงฆ์ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ในระหว่างประธานทรงทอดผ้าไตรผู้มาร่วมงานยืนถวายความเคารพ เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญปลายพระภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานพระมหากฐินที่ต้นอาสน์สงฆ์ พระสงฆ์ทั้ง ๑๐ รูปสดับปกรณ์จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ ทรงกรวดน้ำถวายพระกุศล พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา จบแล้ว เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก เดินทางกลับ

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๔๘ นาที พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์ ทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบพระศพที่หน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ขณะนั้นผู้มาร่วมงานยืนถวายความเคารพจนประธานเสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศใต้ เป็นอันเสร็จพิธี

พระธรรมเทศนา ธรรมนิยามตากถา
พระเทพกิตติโมลี (ทองสูรย์ สุริยโชโต)
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร
ในพิธีบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันพุธ ที่ ๑๗ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ใน**ธรรมนิยามตากถา** ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้ารับพระราชทานถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบายในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะ พระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแด่อาตมะ ผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

อุปฺปาทา วา ภิกฺขเว ตถาคตานํ อนุปฺปาทา วา ตถาคตานํ
จิตาว สา ธาตุ ธมฺมฏฺฐิตตา ธมฺมนิยามตา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาใน**ธรรมนิยามตากถา** ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี โดยอนุรูปแด่พระราชกุศลบุญราศีทักษิณานุปทานกิจ ซึ่งสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมาชิกราชสกุลทุกมหาสาขา บำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานกิจให้เป็นไป เพื่อพระราชอุทิศกัลปนาผล ถวายแด่ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ในอภิรักขิตสมัยปฐมวุธวารคือ วันพุธแรกนับตั้งแต่วันสิ้นพระชนม์มา พระราชกุศลทักษิณานุปทานกิจนี้ อาจจำแนกกล่าวเป็น ๓ ประการ หรือ ๓ ฐานะคือ

ประการที่หนึ่ง เมื่อกล่าวในฐานะเป็นพลี ก็เรียกว่า เป็น ***ปุพพเปตพลี*** คือ การบำเพ็ญกุศลหรือพลีเพื่อชน ผู้ละโลกนี้แล้วไปสู่ปรโลกหรือโลกอื่น

ประการที่สอง เมื่อกล่าวในฐานะเป็นญาติธรรม ก็เรียกว่าเป็น ***ญาติสังคหะ*** ได้แก่ การบำเพ็ญกุศลเพื่อสงเคราะห์แก่ญาติซึ่งญาติสนิทมิตรสหายทั้งหลาย ผู้อยู่เบื้องหลัง จะพึงกระทำแก่ผู้ล่วงลับไป

ประการที่สาม เมื่อกล่าวในฐานะผู้ล่วงลับไปเป็นญาติผู้ใหญ่ เป็นวัยวุฒิบุคคล ก็เรียกว่าเป็น ***อปจายนมัย*** คือ การบำเพ็ญกุศลสำเร็จด้วยการอ่อนน้อมถ่อมตนเคารพนับถือบูชาพระคุณแก่ท่านผู้เจริญวัยในสกุลหรือเป็นการแสดงกตัญญูรู้อุปการคุณที่ท่านผู้เป็นบุพการีได้กระทำไว้แล้วกระทำตอบแทน

ฐานะเหล่านี้ ล้วนเป็นอริยประเพณีที่วิญญูชนทั้งหลายได้กระทำแล้ว และเป็นเหตุให้ได้รับการยกย่องสรรเสริญ แก่ผู้ปฏิบัติบำเพ็ญให้เป็นไป

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นพระราชธิดาพระองค์เดียวในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาวชิราวุธฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ กับ พระนางเจ้าสุวัทนา

พระวรราชเทวี (พระนามเดิมคือ เครือแก้ว อภัยวงศ์ พระธิดาพระยาอภัยภูเบศร) ประสูติเมื่อวันอังคาร ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ ณ พระที่นั่งเทพสถานพิลาส ในหมู่พระมหามณเฑียร พระบรมมหาราชวัง เมื่อทรงเจริญวัย ได้เสด็จไปทรงพระอักษร ณ โรงเรียนราชินี จนจบชั้นประถมปีที่ ๔ เนื่องจากพระพลานามัยไม่สมบูรณ์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ จึงมีพระราชดำริให้สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เสด็จไปประทับพักผ่อนพระอิริยาบถและรักษาพระองค์ ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อพระพลานามัยดีขึ้น ได้ทรงพระอักษรด้านไวยากรณ์ วรรณคดีอังกฤษ และทรงเรียนเปียโนด้วยพระองค์เอง ทรงพระปรีชาสามารถในการทรงเปียโนเป็นอย่างยิ่ง โปรดการลีลาศ ขับร้องเพลงไทยและเพลงสากล สำหรับการทรงงานอดิเรก พระองค์โปรดการถักนิตติ้งและโครเชต์ และโปรดการปลูกไม้ดอกไม้ประดับด้วย

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงมีพระคุณสมบัติเป็นอเนกประการ นอกจากพระปรีชาสามารถดังกล่าวมาแล้วนั้น พระองค์ยังทรงมีพระอัธยาศัยไมตรีโอบอ้อมอารี มีพระกิริยาละมุนละม่อม มีพระวาจาสุภาพอ่อนโยน ทรงมีพระขันติธรรมเป็นเลิศ ทรงมีพระวิริยอุตสาหะเข้มแข็งอดทนเป็นเยี่ยม และทรงมีพระเมตตากรุณาต่อบุคคลผู้เป็นบริวารเป็นยอด อาจโน้มน้าวจิตใจของบุคคลให้นิยมชื่นชมยินดี จึงเป็นที่ทรงเคารพนับถือแห่งสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ และพระบรมวงศานุวงศ์ รวมทั้งบุคคลผู้อยู่ใต้พระบารมีธรรมในพระองค์ท่าน ตลอดถึงวิสสาสิกชนผู้คุ้นเคยใกล้ชิดต่างก็ถวายความจงรักภักดี เคารพบูชาในพระองค์ท่านอย่างสุดซึ้ง เมื่อพระองค์ผู้ทรงพระคุณสมบัติเช่นนี้สิ้นพระชนม์ไป สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐย่อมจักทรงว้าเหว่พระราชหฤทัย แม้พระบรมวงศานุวงศ์ก็ทรงโศกสลด และชาวประชาทั่วไปต่างก็เศร้าโศกเสียใจโหยหาอาลัยมิใช่น้อย

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาตามความเป็นจริงของโลกแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้เรียกว่าสังขาร คือสภาวะที่ปัจจัยทั้งหลายปรุงแต่งขึ้น จะเป็นอุปาทินนกสังขารหรืออนุปาทินนกสังขาร ก็ย่อมจะหนีความจริงของโลกไปไม่พ้น คำว่า ***อุปาทินนกสังขาร*** ได้แก่ สังขารที่มีใจครองหรือมีชีวิตินทรีย์ หมายถึง สิ่งมีชีวิต มีวิญญาณครองอยู่ สามารถเคลื่อนไหวไปมา รับรู้ จดจำ รู้สึกนึกคิด และรู้อารมณ์ได้ เช่น มนุษย์ สัตว์เดรัจฉาน หรือ อมนุษย์ เป็นต้น ส่วนคำว่า ***อนุปาทินนกสังขาร*** คือ สังขารที่ไม่มีใจครองหรือไม่มีชีวิตินทรีย์ ได้แก่ สิ่งที่ไม่มีชีวิต ไม่มีจิตใจหรือวิญญาณครอง ไม่อาจรับรู้ คิด จดจำ และรู้อารมณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น อาคารบ้านเรือน รถ เรือ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นต้น สังขารทั้งสองนี้ ตกอยู่ในสภาวะที่เป็นจริงของโลก คือ เกิดขึ้นหรือปรากฏขึ้น ตั้งอยู่พร้อมกับมีความเปลี่ยนแปลงแปรผันและแล้วก็ดับสลายไปในที่สุด จึงเรียกกันโดยทั่วไปว่า เป็นธรรมดาของสังขารทั้งหลาย

สมเด็จพระจอมไตรโลกนาถ จึงตรัสไว้ใน**ธรรมนิยามสูตร** ดังที่ได้อัญเชิญมาเป็นนิกเขปบทเบื้องต้นแห่งพระธรรมเทศนานี้ว่า ***อุปฺปาทา วา ภิกฺขเว ตถาคตานํ อนุปฺปาทา วา ตถาคตานํ ฐิตาว สา ธาตุ*** เป็นต้น แปลความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถึงพระตถาคตจะอุบัติขึ้นหรือไม่อุบัติขึ้นก็ตาม สภาวะคือธาตุอันนั้น ก็ตั้งอยู่ตามธรรมดาเช่นนั้น มีความเป็นไปที่แน่นอนโดยธรรมดาซึ่งดำรงอยู่เช่นนั้นเอง หรือเป็นกฎธรรมชาติเช่นนั้น กล่าวคือ สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงเป็นทุกข์คือคงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สภาวธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา คือไม่ตกอยู่ในอำนาจของตน แต่พระตถาคตย่อมรู้แจ้งสภาวะคือธาตุนั้นอย่างถูกต้อง ครั้นรู้แล้วจึงชี้แจงแสดงให้เห็นชัดบัญญัติวางเป็นแบบไว้ เปิดเผยจำแนกแจกแจงให้เข้าใจง่ายขึ้นดังนี้

ขอขยายความให้เป็นที่เข้าใจโดยย่อดังนี้ สังขารทั้ง ๒ ประการดังกล่าวตกอยู่ในสภาวะที่เป็นจริง หรือมีลักษณะประจำตัวอยู่ ๓ ประการ คือ

๑) อนิจจัง หรือ อนิจจลักษณะ คือ ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนเปลี่ยนแปลงแปรผันไปในทุกขณะ เมื่อเกิดขึ้นหรือปรากฏขึ้นแล้วก็เจริญเติบโตขึ้นหรือเปลี่ยนแปรไปเป็นของเก่าหรือเศร้าหมองลง และเมื่อเจริญเติบโตเต็มที่แล้วก็ค่อย ๆ แก่ลงเรื่อย ๆ แล้วคร่ำคร่า ชราภาพไป ในที่สุดก็ดับสลายไป

๒) ทุกขัง หรือ ทุกขลักษณะ คือ สภาวะที่คงทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ไม่ว่าสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งที่ไม่มีชีวิต ก็ตกอยู่ในสภาวะเช่นนี้ เมื่อคงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ เขาก็มีความทุกข์อยู่ในตัวของเขา เมื่อบุคคลไปยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งที่เป็นทุกข์อยู่ในตัวอยู่แล้ว เขาผู้นั้นก็จะมีความทุกข์เอง เมื่อเขายอมรับความจริงของสังขารทั้งหลายที่เป็นเช่นนั้น ก็สามารถปล่อยปละละวางได้ เขาก็จะมีความสุข

๓) อนัตตา หรือ อนัตตลักษณะ คือ ความเป็นสภาวะที่ไม่ใช่ตัวตนเพราะไม่อยู่ในอำนาจการบังคับบัญชาของใคร หรือไม่เป็นไปตามความมุ่งหวังตั้งใจของใคร ยกตัวอย่าง ใคร ๆ ไม่อาจบังคับร่างกายของตนมิให้เจ็บป่วย ชราภาพ มิอาจบังคับฟันมิให้หัก ตามิให้ฝ้าฟาง เนื้อหนังมังสามิให้เหี่ยวย่น หูมิให้ตึงหรือหนวกเป็นต้น

ลักษณะ ๓ ประการนี้ เรียกว่า ***สามัญลักษณะ*** คือ สภาวะหรือลักษณะที่มีเสมอเหมือนกันโดยทั่วไป ทั้งสิ่งที่มีชีวิตหรือสังขารที่มีใจครอง และสิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือสังขารที่ไม่มีใจครอง ก็ต้องตกอยู่ในสภาวะที่เป็นจริงหรือสัจธรรมนี้ทั้งสิ้น กล่าวคือ มีการเกิดขึ้นเป็นเบื้องต้น มีการตั้งอยู่พร้อมกับแปรปรวนไปในระหว่าง และมีการแตกสลายหรือดับสูญไปในที่สุด เมื่อผู้มีปัญญาได้ศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้ตระหนักมั่นในสัจธรรมเกี่ยวกับสังขารที่ตกอยู่ในอำนาจของไตรลักษณ์นี้แล้ว ก็สามารถทำลายอวิชชา คือ ความเขลา เข้าใจสภาวะที่เป็นจริงไม่ยึดมั่นถือมั่นอยู่ในตัวตนบุคคลเราเขา เห็นเป็นเพียงสภาวธรรมซึ่งกำหนดเป็นเพียง ธาตุ ๔ ขันธ์ ๕ หรือเมื่อว่าโดยย่อ ก็เป็นเพียงนาม คือ จิตและเจตสิก และเป็นรูป คือ ร่างกาย ซึ่งสภาวธรรมนี้ต่างอาศัยกันและกันดำเนินไปและก็จะมีการแตกสลายไปในที่สุด ส่วนการแตกสลายนั้นจะเป็นที่ไหนเมื่อไรและอย่างไรนั้นไม่อาจจะรู้ได้ สมดังที่พระทศพลสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน ***ขุททกนิกาย สุตตนิบาต*** ว่า

อนิมิตตมนญฺญาตๆ มจฺจานๆ อิธ ชีวิตๆ แปลความว่า ความตายไม่มีเครื่องหมายบอกให้รู้ล่วงหน้า แต่ทุกชีวิตในโลกนี้จะต้องตาย และพระพุทธองค์ตรัสไว้ใน ขุททกนิกายธรรมบท ตอนหนึ่งว่า ***อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปๆ โกชญฺญา มรณๆ สฺเว*** แปลความว่า ควรรีบเร่งทำกิจที่ควรทำเสียตั้งแต่วันนี้ ไม่มีใครจะรู้หรอกว่าตัวเองจะตายในวันพรุ่งนี้ ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงเตือนให้พวกเราได้สำเนียกอยู่เสมอเกี่ยวกับชีวิตที่มาพร้อมกันกับความตาย ซึ่งเป็นเสมือนเพื่อนสนิทแต่ไม่อาจไว้ใจได้ จึงควรมีสติไม่ประมาทระมัดระวังตัวอยู่เสมอ รีบเร่งทำกิจที่ควรทำ กล่าวคือ สิ่งใดที่ทำแล้วเป็นประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว และสังคมที่ตนอยู่อาศัยหรือแก่โลกนั่นคือกิจที่ควรทำจึงไม่ควรเพิกเฉย เพราะเกิดมาในโลก โลกได้ให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่เรา ก่อนจะลาโลกไปก็ควรกระทำบางสิ่งบางอย่างให้เป็นประโยชน์แก่โลก เพื่อที่จะเป็นตราประทับไว้ในโลกบ้าง

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงตระหนักมั่นในสภาวธรรมที่เป็นจริงของสังขาร ซึ่งตกอยู่ในอำนาจของไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณะ ดังที่บรรยายมาแล้วนั้น พระองค์จึงทรงเร่งขวนขวายบำเพ็ญพระกรณียกิจน้อยใหญ่ตามฐานานุรูป ทั้งในส่วนพระองค์ และที่เป็นพระราชกรณียกิจซึ่งสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรง

ปฏิบัติแทนพระองค์ ด้วยพระวิริยอุตสาหะอย่างยิ่ง ด้วยน้ำพระหฤทัยที่เด็ดเดี่ยวและแข็งแกร่งดุจดังเพชร ทั้งนี้ เพื่อทรงบำเพ็ญพระบารมีธรรมที่เป็นส่วนพระองค์ และทรงสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ และพระศาสนารวมถึงประชาชนชาวไทยโดยส่วนรวม แม้พระพลานามัยทางด้านพระวรกายจะไม่สู้ดีนัก แต่น้ำพระหฤทัยในพระองค์ท่านนั้นเปี่ยมล้นไปด้วยพระเมตตากรุณา ทรงเอื้ออาทรปวงประชาและประเทศชาติอย่างเสิศล้น ทรงสนพระทัยและโปรดธรรมชาติเป็นที่สุด และทรงเอื้ออาทรช่วยเกื้อหนุนต่อบริวารชนผู้อยู่ใกล้ชิดเป็นอย่างยิ่ง จึงเป็นเหตุให้พระองค์ท่านทรงเอาชนะขันธมาร ทรงมีพระชันษายิ่งยืนนานผ่านมาจนถึง ๘๕ พระชันษา ชื่อว่าพระองค์เสด็จมาดีแล้วและดำรงพระชนม์ชีพอยู่อย่างพระเกษมสำราญ และเสด็จไปดีแล้ว สมดังพระพุทธภาษิตที่ตรัสไว้ใน ขุททกนิกายธรรมบทว่า

อิธ นนฺทติ เปจฺจ นนฺทติ　　กตปุญฺโญ อุภยตฺถ นนฺทติ
ปุญฺญ์ เม กตนฺติ นนฺทติ　　ภิยฺโย นนฺทติ สุคตึ คโต

แปลความว่า ผู้มีบุญที่สั่งสมไว้แล้ว ย่อมบันเทิงใจในโลกนี้ และรื่นเริงใจในโลกหน้า นับว่าได้รื่นเริงบันเทิงใจในโลกทั้งสอง ย่อมชื่นชมในโลกนี้ว่า ตนได้ทำความดีไว้แล้ว ครั้นละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมชื่นชมโสมนัสยิ่ง ๆ ขึ้นไป

พระปฏิปทาจริยาวัตรอันงดงามและบริสุทธิ์ผุดผ่องและทรงดำรงมั่นอยู่ในธรรมสัมมาปฏิบัติของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ควรค่าแก่การศึกษาและควรเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทในพระองค์ท่านมิใช่น้อย

อิมินา กตทกฺขิณานุปทานกิจฺจวเสน ด้วยอำนาจพระราชกุศลทักษิณานุปทานกิจ ที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมาชิกราชสกุลทุกมหาสาขา ร่วมกันบำเพ็ญให้เป็นไป ในอภิรักขิตสมัยปฐมวุธวารคือวันพุธแรก นับตั้งแต่วันสิ้นพระชนม์แห่งสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในครั้งนี้ นับเป็นพระราชกุศลยัญพิธีอันประเสริฐดำรงอยู่ดีแล้วในพระสงฆ์ ย่อมจักเป็นมหาผลานิสงส์อาจอำนวยเป็นวิบากสุขสมบัติ ส่งเสริมเติมต่อบารมีธรรม แด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ให้มีภิยโยภาพสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพนั้น ๆ สมดังพระราชปณิธานปรารภทุกประการ

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ　　สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺยสฺมึ　　สมฺปสาทนเจตโส

ด้วยอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย ขอผลานิสงส์อันยิ่งใหญ่แห่งทักษิณานุปทานกิจ ที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้บำเพ็ญแล้วนี้ จงเป็นผลสำเร็จ จงเป็นผลสำเร็จ และจงเป็นผลสำเร็จ แด่สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ผู้ทรงมีพระราชหฤทัยเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และแด่ท่านสมาชิกราชสกุลทุกมหาสาขา ผู้เลื่อมใสในพระรัตนตรัย เป็นสรณะ ที่พึ่งที่ระลึกจริงแท้ สมดังพระราชมโนปณิธานทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาใน**ธรรมนิยามตากถา** ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี ขอยุติลงแต่เพียงเท่านี้ **เอวำ** ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

สมาชิกราชินิกุลบำเพ็ญพระกุศลถวายพระศพ

สมาชิกราชินิกุลบำเพ็ญพระกุศลถวายพระศพตามกำหนดการ ดังนี้

กำหนดการ
สมาชิกราชินิกุล
บำเพ็ญพระกุศลถวายพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพรรณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันพุธที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๔

.....

เวลา ๑๙.๐๐ น. - ประธานขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

- ประธานจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศพระศพ
กราบ
- จุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นนพปฎล
มหาเศวตฉัตร
กราบ
- จุดธูปเทียนเครื่องบูชากระบะมุกที่หน้าแท่นเตียงพระสวดพระอภิธรรม
ไหว้
- นั่งเก้าอี้ที่จัดไว้
- พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม
- เมื่อพระสวดพระอภิธรรม จบ ๔ จบแล้ว
(เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยง)
- ประธานทอดผ้าไตร
นั่งเก้าอี้ที่เดิม
(พระสงฆ์สดับปกรณ์)
- กรวดน้ำ
(พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา)
- ประธานไปกราบพระพุทธรูปที่หน้าเครื่องนมัสการ
- แล้วไปกราบที่เครื่องทองน้อยหน้าพระโกศพระศพ
กลับ.

.....

๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๔

ครั้นใกล้เวลาบำเพ็ญพระกุศลถวายพระศพ สมาชิกราชินิกุล และผู้มาร่วมการบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท วางพวงมาลาที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ถวายสักการะพระศพ แล้วนั่งยังเก้าอี้ที่จัดเตรียมไว้บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางมุขด้านทิศตะวันออกและมุขด้านทิศเหนือ และภายในปะรำที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ขณะนั้นมีการประโคมย่ำยาม ปี่พาทย์ไม้นวมของกรมศิลปากรบรรเลงและขับร้อง จบแล้ว

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๕๐ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรม ๘ รูป ที่จะสวดพระอภิธรรมในเวลาค่ำจนถึงเวลา ๖ นาฬิกา ของวันรุ่งขึ้น มี พระมหามอง อินฺทปญฺโญ พระมหาอภิวัฒน์ อภิวฒฺฑโน พระครูใบฎีกาจักรกฤษณ์ จกฺกโร และพระมหาหล่อ ธานุตฺตโร วัดราชสิทธาราม พระครูธรรมธร บุญชู สิทฺธิปญฺโญ พระมหากิจการ โชติปญฺโญ พระมหาเชาวลิต ชุติปญฺโญ และพระมหาพัชดา ปญฺญาวโร วัดสระเกศ ขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรม มุขด้านทิศเหนือของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ด้านตะวันออกและด้านตะวันตก แท่นละ ๔ รูป

นายเจียด สุจริตกุล จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย ถวายสักการะพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

จุดธูปเทียนเครื่องบูชาพระอภิธรรมที่หน้าแท่นพระพิธีธรรม

กรวดน้ำถวายพระกุศล

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๕๕ นาที นายเจียด สุจริตกุล ประธานสมาชิกราชินิกุล ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ร่วมเป็นเจ้าภาพในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำสัปดาห์ จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ กราบ จุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร กราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วไปจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกที่หน้าเตียงพระพิธีธรรม มุขด้านทิศเหนือ ด้านตะวันออกและด้านตะวันตก ทั้ง ๒ แท่น ตามลำดับ ขณะนั้น ผู้ร่วมงานยืนแสดงความเคารพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม นายเจียด สุจริตกุล เดินไปยังมุขด้านทิศตะวันออก นั่งยังเก้าอี้ ผู้ร่วมงานนั่ง และฟังพระอภิธรรม

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๓๐ นาที พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมครบ ๔ จบ เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมลงจากพระที่นั่งทางบันไดมุขด้านทิศเหนือไปขึ้นบนพระที่นั่งทางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์

เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงจากที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพนำมาพักไว้ที่เสาบัวข้างธรรมาสน์ จากนั้นลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งที่หน้าพระพิธีธรรมทั้ง ๘ รูป แล้วทำความเคารพ นายเจียด สุจริตกุล ทอดผ้าไตร ๘ สำรับ บนพระภูษาโยง แล้วนั่งเก้าอี้ที่เดิม ผู้มาร่วมงานยืนแสดงความเคารพ เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญปลายพระภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานพระมหากฐินที่ต้นอาสน์สงฆ์ พระพิธีธรรมทั้ง ๘ รูป สดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม นายเจียด สุจริตกุล กรวดน้ำถวายพระกุศล พระพิธีธรรมอนุโมทนา จบแล้ว เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระพิธีธรรมลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก ขึ้นนั่งยังแท่นพระพิธีธรรมมุขด้านทิศเหนือที่เดิม

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๔๕ นาที นายเจียด สุจริตกุล กราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร กราบพระศพที่หน้าเครื่องทองน้อยหน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ ขณะนั้นผู้มาร่วมงานยืนแสดงความเคารพจนประธานออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศเหนือ เป็นอันเสร็จการ

การบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ

ตามคติพระพุทธศาสนานิกายมหายาน การบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) เป็นการอุทิศบุญกุศลแด่ดวงวิญญาณผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว **กงเต๊ก** ประกอบด้วยคำสองคำ คือ คำว่า กง กับคำว่า เต๊ก **กง** คือ การกระทำ **เต๊ก** คือ บุญ รวมแล้ว **กงเต๊ก** จึงหมายถึง การกระทำที่ก่อให้เกิดบุญกุศลอุทิศแด่ผู้ล่วงลับ เป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีตอบแทนผู้มีพระคุณ

การบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระบรมศพและพระศพ หรือพิธีกงเต๊กหลวง มีขึ้นในคราวแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ในงานพระศพสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีในรัชกาลที่ ๔ นับแต่นั้นมาในงานพระบรมศพ พระศพ ของพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ จึงจัดการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายสืบมา การบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) หลวง บรรพชิต ๒ กลุ่ม คือคณะบรรพชิตจีนนิกาย และคณะบรรพชิตอนัมนิกาย ประกอบพิธีตามหลักความเชื่อของนิกายนั้น ด้วยที่มาของประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันจึงทำให้การประกอบพิธีไม่แตกต่างกันมากนัก ผิดแผกกันในส่วนการเรียกชื่อหรือคำศัพท์ที่ใช้ในการประกอบพิธี และบทสวดที่ต่างใช้ภาษาที่ไม่เหมือนกัน เช่น พิธีทิ้งกระจาด คณะบรรพชิตจีนนิกาย เรียก พิธีโยคะตันตระ คณะบรรพชิตอนัมนิกาย เรียก บริจาคทาน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คณะบรรพชิตจีนนิกาย คณะบรรพชิตอนัมนิกาย วชิราวุธวิทยาลัย มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง และนายเจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี ที่ต่างสำนึกในพระกรุณาธิคุณ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประกอบการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท บริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และบริเวณท่าราชวรดิฐ ดังนี้

บรรพชิตอนัมนิกายบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก)
พิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด)

บรรพชิตจีนนิกายบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก)
พิธีโยคะตันตระ (ทิ้งกระจาด)

วันศุกร์ ที่ ๑๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ คณะบรรพชิตจีนนิกาย
วันศุกร์ ที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ นายเจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ มูลนิธิป่อเต็กตึ้ง
วันศุกร์ ที่ ๑๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ คณะบรรพชิตอนัมนิกาย
วันพุธ ที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ วชิราวุธวิทยาลัย

ในการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) มีพิธีหลักประกอบด้วย พิธีเปิดมณฑลพิธี พิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร พิธีลอยกระทงและปล่อยปลา พิธีโยคะตันตระ/บริจาคทาน (ทิ้งกระจาด) และพิธีเผาเครื่องกระดาษ เป็นต้น ส่วนพิธีอื่นนอกจากนี้ เช่น การถวายภัตตาหาร การสวดพระพุทธมนต์ พิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณ พิธีสดับปกรณ์ ต่างมีจุดเน้นหรือให้ความสำคัญแตกต่างกันออกไป

คณะบรรพชิตจีนนิกายบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ

คณะบรรพชิตจีนนิกาย วัดในสังกัดคณะบรรพชิตจีนนิกายทั่วประเทศ และพุทธบริษัทชาวไทยเชื้อสายจีนได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้บำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ บริเวณพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง และท่าราชวรดิฐ ในวันศุกร์ ที่ ๑๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ เวลา ๑๓ นาฬิกา ๓๐ นาที ถึง เวลา ๒๐ นาฬิกา ๓๐ นาที

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จแทนพระองค์ไปในการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ของคณะบรรพชิตจีนนิกาย ผู้ร่วมพิธีแต่งกายเครื่องแบบปรกติขาว ไว้ทุกข์มีกำหนดการ ดังนี้

ภาพพระบฏพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๓ พระองค์
ในมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

กำหนดการ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้
พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล
เสด็จแทนพระองค์
ในการคณะสงฆ์จีนนิกายบำเพ็ญกุศล (พิธีกงเต็ก) ถวายพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันศุกร์ที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๔

.....

เวลา ๑๓.๓๐ น. **<u>พิธีเปิดมณฑลพิธี</u>**

- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ผู้แทนพระองค์ เสด็จโดยรถยนต์พระประเทียบ ถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
- เสด็จเข้าสู่มณฑลพิธี
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูป
  ทรงกราบ
- ประทับพระเก้าอี้
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์ อัญเชิญพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จลงมาประทับ
  (พระสงฆ์จีนประพรมน้ำพระพุทธมนต์รอบมณฑลพิธี เสร็จแล้ว)
- ประธานสงฆ์จีนอ่านประกาศการบำเพ็ญกุศล (กงเต็ก)
  (ประธานสงฆ์จีนบรรจุคำประกาศซึ่งมีพระนามและรายนามผู้อุทิศถวาย ลงในเทวทูตม้า)
- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จลงมณฑลพิธี เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตม้าเข้าถวาย ทรงอธิษฐาน แล้วมอบเจ้าพนักงานนำไปเผา
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์ถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระมหาโพธิสัตว์
  (ระหว่างนี้ดนตรีจีนบรรเลงจนจบพิธี)

<u>พิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณ</u>

- พระสงฆ์จีน ๘๖ รูปขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตามพระสงฆ์จีนไปถวายเครื่องเสวยคาว – หวาน ผลไม้ ที่หน้าพระโกศพระศพ
- ประทับพระเก้าอี้

- พระสงฆ์จีนประพรมน้ำพระพุทธมนต์และสวดพระพุทธมนต์
พร้อมประกาศอัญเชิญดวงพระวิญญาณ เสด็จมาสถิตในธงพุ่ม
แล้วสวดสังเวยพระกระยาหาร
- เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มตาม พระสงฆ์จีนลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตามลงมาประทับพระเก้าอี้ที่เดิม
(อัญเชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มประดิษฐาน ณ มณฑลพิธี)
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์
(ระหว่างนี้คนตรีจีนบรรเลงจนจบพิธี เจ้าพนักงานเชิญธงพุ่มขึ้นประดิษฐาน
บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท)

เวลา ๑๔.๐๐ น. **<u>พิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณ</u>**

- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศพระศพ
ทรงกราบ
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์
(ระหว่างนี้คนตรีจีนบรรเลง)
- เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตนกเข้าถวายทรงอธิษฐาน แล้วมอบเจ้าพนักงานนำไปเผา
- ประธานสงฆ์จีนอัญเชิญธงพุ่ม
(พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์อัญเชิญดวงพระวิญญาณ
เจ้าพนักงานเชิญเครื่องใช้ส่วนพระองค์ออกจากหอสรงนำไปเผา)
- เชิญเครื่องทองน้อยเข้าสู่หอสรง
(เจ้าพนักงานรับธงพุ่มจากประธานสงฆ์จีน แล้วเชิญไปประดิษฐานที่เดิม)
- เชิญเครื่องทองน้อยออกจากหอสรงไปทอดที่เดิม
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์ จบ

เวลา ๑๕.๐๐ น. **<u>พิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร</u>**

- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์นำเสด็จดวงพระวิญญาณลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มลงมายังมณฑลพิธี ประดิษฐานที่เดิม
(คนตรีจีนบรรเลง)
- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตามลงมาประทับพระเก้าอี้ที่เดิม
- พระสงฆ์จีน ๒๑ รูปตั้งกระบวนสวดพระพุทธมนต์นำดวงพระวิญญาณ
เสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร ๓ รอบ
(ขณะนี้ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล และข้าราชบริพารเดินตาม)

- พระสงฆ์จีน ๒๑ รูปเชิญดวงพระวิญญาณเสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สวดพระพุทธมนต์ จบ ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๖.๐๐ น. **<u>พิธีลอยกระทงและปล่อยนกปล่อยปลา</u>**

- พระสงฆ์จีน ๑๕ รูปเดินนำไปยังท่าราชวรดิฐ
- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนที่โต๊ะหมู่บูชา ทรงคม แล้วทรงยืน ณ ที่นั้น
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์
- เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตม้าเข้าถวาย ทรงอธิษฐาน แล้วมอบเจ้าพนักงานนำไปเผา
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์ปล่อยชีวิตสัตว์
- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล และข้าราชบริพารลอยกระทง ปล่อยนก ปล่อยปลา
  (ขณะนี้ เจ้าพนักงานเผากระดาษเงิน - กระดาษทอง)
- เสร็จพิธี

เวลา ๑๘.๐๐ น. **<u>พิธีโยคะตันตระ</u>**

- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จเข้ามณฑลพิธี
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูป
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย และทรงจุดธูปเทียนเซ่นไหว้ดวงพระวิญญาณ เพื่ออุทิศบุญกุศลแก่เวไนยสัตว์ ทรงกราบ
- ประทับพระเก้าอี้
- พระสงฆ์จีนสวดพระธารณีมนต์เจริญธรรมอธิษฐาน
  (ขณะนี้ พระสงฆ์จีนโปรยทานอุทิศถวาย)
- จบพิธี

เวลา ๒๐.๕๐ น.

- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศพระศพ ทรงกราบ
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ
- ประทับพระเก้าอี้
  (เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยง)
- เสด็จไปทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร

- ประทับพระเก้าอี้ที่เดิม
  (พระสงฆ์จีนสดับปกรณ์)
- ทรงกรวดน้ำ
  (พระสงฆ์จีนถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ลงจากพระที่นั่ง)
- เสด็จไปทรงกราบพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร
- เสด็จไปทรงกราบถวายบังคมที่หน้าพระโกศพระศพ
- เสด็จลงบันไดมุขด้านทิศเหนือพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- เสด็จไปยังลานหน้าประตูศรีสุนทร
- เสด็จไปทรงวางกระดาษเงิน – กระดาษทอง ในพระตำหนักจำลอง
- ทรงจุดไฟเผาเครื่องกระดาษ
- สมควรแก่เวลา เสด็จไปประทับรถยนต์พระประเทียบที่ประตูกำแพงแก้ว พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- เสด็จกลับ

<u>การแต่งกาย</u> แต่งเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์.

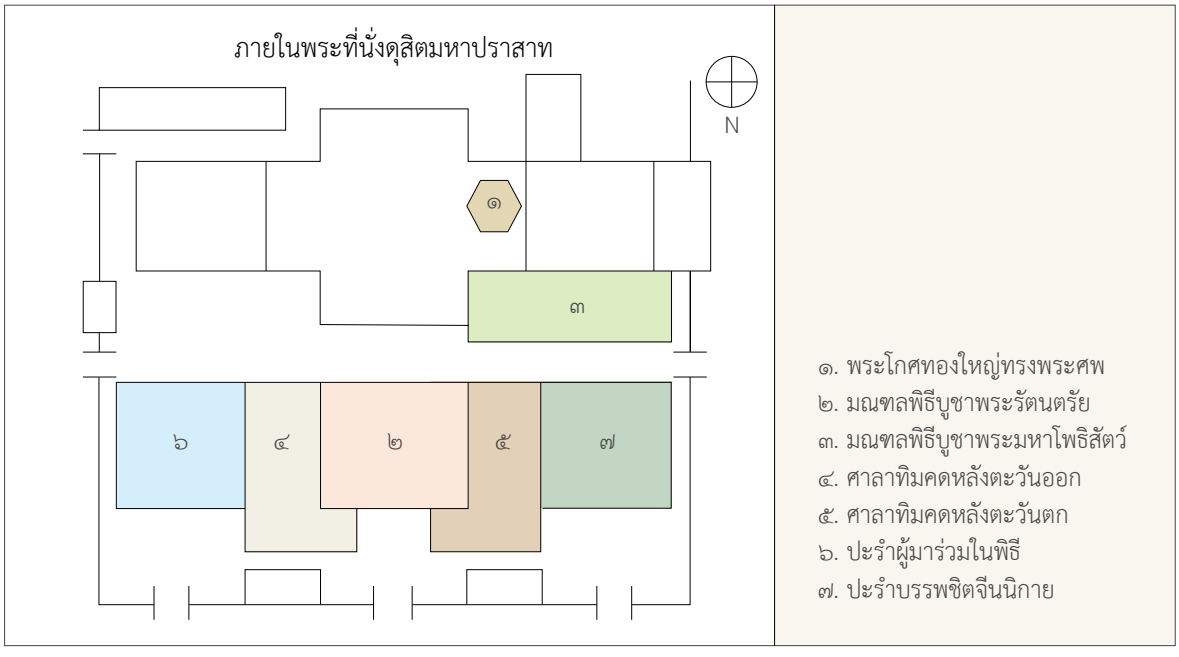
.....

๑๔ กันยายน ๒๕๕๔

ณ วันศุกร์ ที่ ๑๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔

คณะผู้จัดการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ของคณะบรรพชิตจีนนิกาย และเจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งที่พระลานหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง และท่าราชวรดิฐ ตั้งปะรำมณฑลพิธี และปะรำสำหรับผู้ร่วมพิธี ดังนี้

แผนผังการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) คณะบรรพชิตจีนนิกาย

ณ พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ด้านทิศเหนือ ระหว่างศาลาทิมคดหลังตะวันออกและหลังตะวันตก ตั้งปะรำจัดเป็นมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย หันหน้าไปทางพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และตั้งแต่งเพิ่มเติมเป็นมณฑลพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร และมณฑลพิธีโยคะตันตระ (ทิ้งกระจาด) ตามลำดับ

ระหว่างย่อมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ตั้งปะรำจัดเป็นมณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์ หันหน้าไปทางทิศเหนือ

ศาลาทิมคดหลังตะวันออก ตั้งพระเก้าอี้สำหรับประธานในพิธี เก้าอี้สำหรับราชสกุล และข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ถัดจากศาลาทิมคดด้านตะวันออก ตั้งปะรำสำหรับข้าราชการผู้ใหญ่ สมาคมต่าง ๆ ของชาวจีน และผู้ร่วมพิธี

ศาลาทิมคดหลังตะวันตก เป็นที่นั่งสำหรับบรรพชิตจีนนิกาย

ถัดจากศาลาทิมคดหลังตะวันตก ตั้งปะรำวางเก้าอี้สำหรับบรรพชิตจีนนิกาย พุทธบริษัทชาวไทยเชื้อสายจีน และผู้ร่วมพิธี

ณ ท่าราชวรดิฐ

จัดเป็นมณฑลพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา

การตั้งแต่งภายในมณฑลพิธี มีรายละเอียดดังนี้

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

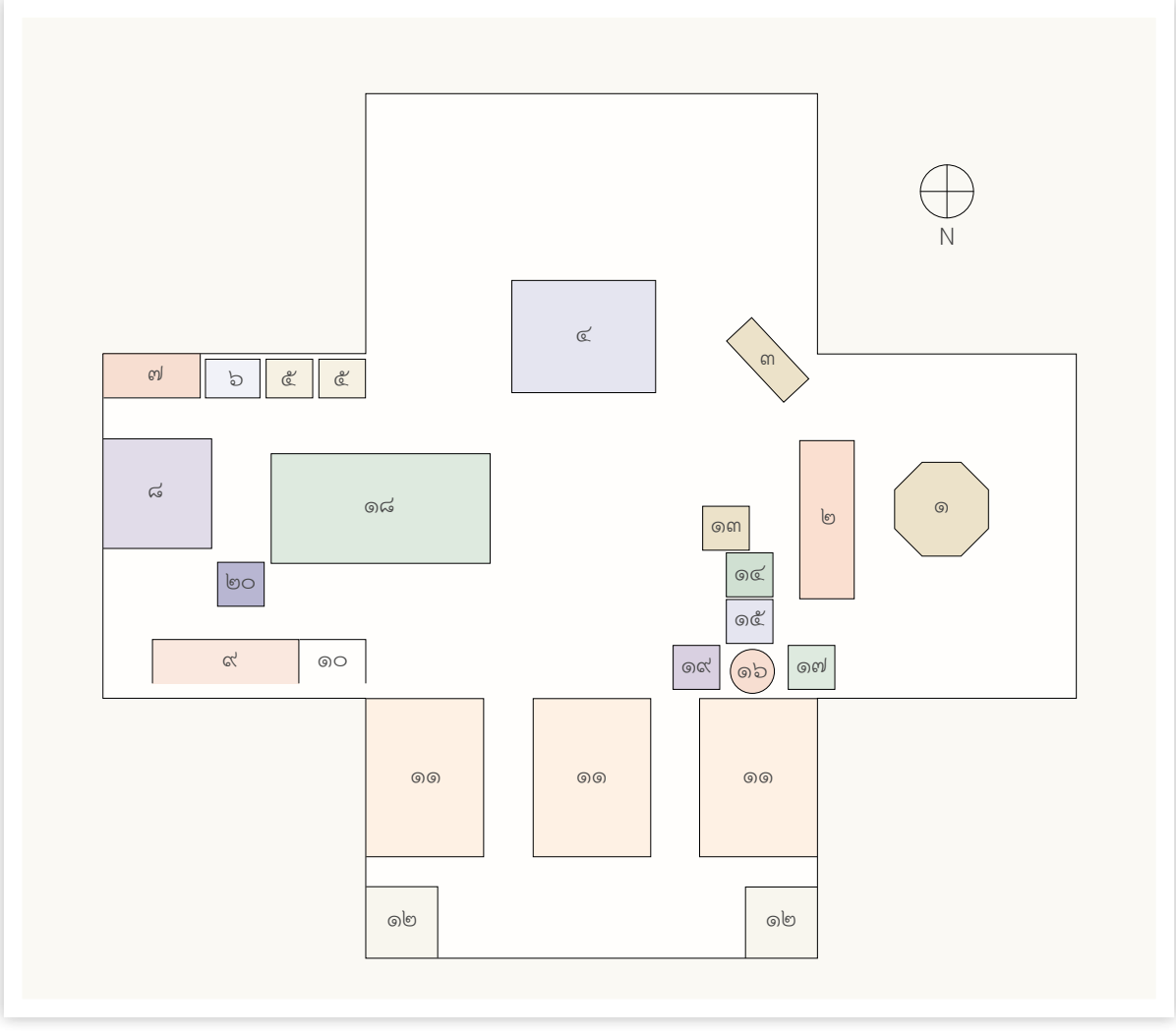
เวลาเช้า บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมีการตั้งแต่งเพิ่มเติมสำหรับพิธีอัญเชิญดวงพระวิญญาณ ดังนี้ หน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ เรียงลำดับจากซ้ายไปขวา ตั้งม้าสูงสลักลายปิดทองทอดเครื่องทองน้อยสำหรับจุดเมื่อถวายพระกระยาหารสังเวยพระศพ ตั้งโต๊ะเตี้ยสลักลายปิดทองทอดเครื่องพระกระยาหารสังเวยพระศพ ประกอบด้วย พระกระยาหารเจ ๕ สิ่ง ผลไม้ ๕ สิ่ง และน้ำอัดลม ๒ แก้ว ธงพุ่มประดิษฐานบนแท่น และเทวทูตทรงนก ริมสุดตั้งหอสรงภายในบรรจุเครื่องใช้ส่วนพระองค์จำลองด้วยกระดาษ มี ผ้าขนหนูสีขาว ขันเงินบรรจุน้ำ และกระดาษเงินกระดาษทอง

เวลาบ่าย หลังจากเสร็จพิธีอัญเชิญดวงพระวิญญาณเสด็จสู่มณฑลพิธีแล้ว เจ้าพนักงานตั้งแต่งภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเพิ่มเติม สำหรับพิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณ ดังนี้ มุขด้านทิศตะวันออกตั้งโต๊ะปูผ้าขาวพร้อมเก้าอี้ ๒๑ ที่ สำหรับบรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์ ตั้งม้าสูงสลักลายปิดทองทอดเครื่องทองน้อยประจำดวงพระวิญญาณ

การตั้งแต่งเครื่องประกอบพิธีอัญเชิญดวงพระวิญญาณและพิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

แผนผังมณฑลพิธีอัญเชิญดวงพระวิญญาณและพิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณ ภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

๑. พระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ
๒. เครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระศพ
๓. พระฉายาลักษณ์
๔. พระแท่นราชบัลลังก์ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร
๕. พระราชอาสน์
๖. เก้าอี้สำหรับประธานในพิธี
๗. ที่นั่งสำหรับผู้ร่วมพิธี
๘. พระแท่นราชบรรจถรณ์
๙. อาสน์สงฆ์
๑๐. ธรรมาสน์
๑๑. ที่นั่งสำหรับผู้ร่วมพิธี
๑๒. แท่นพระพิธีธรรม
๑๓. เครื่องทองน้อยและเครื่องสักการะพระศพสำหรับประธานในพิธี
๑๔. เครื่องทองน้อยสำหรับจุดเมื่อถวายพระกระยาหารสังเวยพระศพ
๑๕. เครื่องพระกระยาหารสังเวยพระศพ
๑๖. ธงพุ่มดวงพระวิญญาณ
๑๗. หอสรง
๑๘. เก้าอี้สำหรับบรรพชิตจีนนั่งสวดในพิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณ
๑๙. เทวทูตทรงนก
๒๐. เครื่องทองน้อยสำหรับใช้ในพิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณและพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

ภายในมณฑลพิธีด้านทิศเหนือประดิษฐานภาพพระบฏพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๓ พระองค์ อยู่กลาง ขนาบข้างด้วยพระมหาโพธิสัตว์ ๔ พระองค์ และพระโพธิสัตว์ธรรมบาล ๒ พระองค์ เรียงลำดับจากซ้ายไป ขวา ดังนี้ สังฆารามปาลโพธิสัตว์ พระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ พระสมันตภัทรโพธิสัตว์ พระอมิตาภะพุทธเจ้า พระศากยมุนีพุทธเจ้า พระไภษัชยคุรุพุทธเจ้า พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์และพระสกันทะเทวโพธิสัตว์ หน้าภาพพระบฏตั้งโต๊ะบูชา ๗ โต๊ะ สำหรับบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๓ พระองค์ ๑ โต๊ะ บูชาพระมหาโพธิสัตว์ ๔ พระองค์ และพระโพธิสัตว์ธรรมบาล ๒ พระองค์

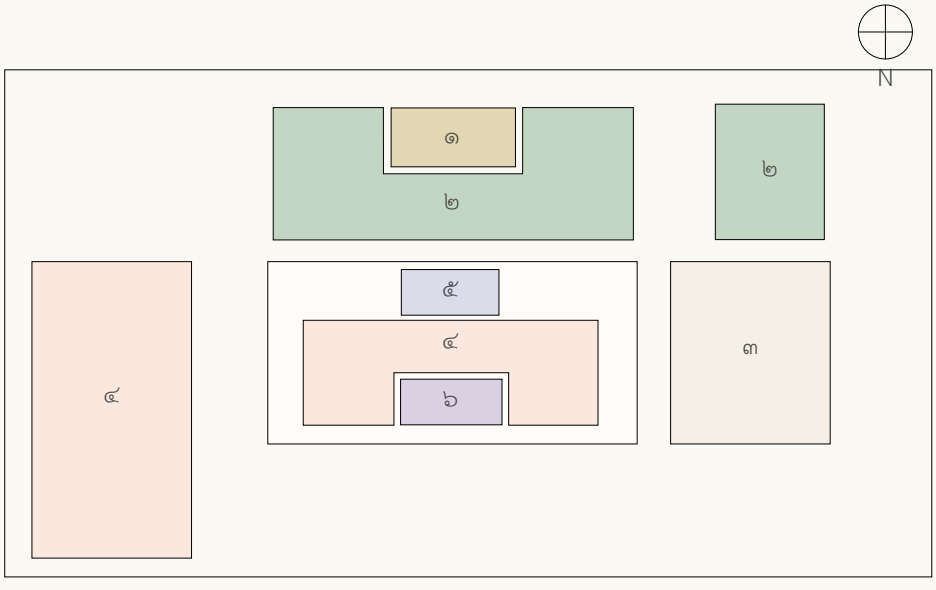
การตั้งแต่งภายในมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

หน้าโต๊ะบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ ลาดพรมสีแดงรองรับพระสุจหนี่ ตั้งม้าสูง สลักลายปิดทองทอดเครื่องทองน้อย พร้อมแท่นกราบ ตั้งธงพุ่มประดิษฐานฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สีชมพู ซึ่งข้าราชบริพารได้เชิญใช้ประกอบการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ของคณะบรรพชิตจีนนิกาย พร้อมอัญเชิญพระนาม และดวงพระชะตาจารึกด้วยอักษรจีนแขวนที่ธงพุ่ม มณฑลพิธีด้านทิศตะวันตก ตั้งโต๊ะวงดนตรีจีน ประกอบด้วยปี่จีน ๑ เลา ขิมจีน ๑ ตัว ขลุ่ยจีน ๑ เลา ซอหน่ำฮู้ ๒ คัน เชลโล่ ๑ ตัว กลอง ๑ ใบ และฉาบ ๑ คู่

มณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์

ภายในมณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์ ตั้งโต๊ะวางเครื่องบูชา เครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับบริจาคทาน และเครื่องอุปโภคบริโภคจำลองด้วยกระดาษ เพื่ออุทิศถวายเป็นทิพยสมบัติแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ดังนี้

แผนผังมณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์

๑. พระมหาโพธิสัตว์ (ไต่สือเอี้ย)
๒. เครื่องอุปโภคบริโภคจำลองด้วยกระดาษ
๓. ตำหนักหลุยส์เครสเซนต์จำลอง
๔. เครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด)
๕. เครื่องบูชาพระมหาโพธิสัตว์ (ไต่สือเอี้ย)
๖. ดอกไม้ ธูปเทียน

ด้านทิศใต้ ตั้งโต๊ะประดิษฐานพระมหาโพธิสัตว์ (ไต่สือเอี้ย) คือพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์หรือพระกวนอิมโพธิสัตว์ พระภูมิเจ้าที่ ๒ องค์ และเครื่องกระดาษ ประกอบด้วย ภูเขาเงิน ภูเขาทอง ภูเขาเสริมบารมี หรือภูเขาเกื้อหนุน ภูเขาประดับกระดาษเงิน กระดาษทอง แผ่นมนตร์ ซาลาเปา และผักบุ้ง รวม ๕ ภูเขา หีบกระดาษเงินกระดาษทองพับเป็นรูปเงินจีนโบราณ ทองคำกระดาษ เสื้อผ้ากระดาษวิญญาณไร้ญาติ สำหรับผู้ชาย ผู้หญิง และเด็ก สำรับละ ๓๖๐ ชุด หีบเสื้อผ้าทอง และหีบสมบัติทอง หีบใบธารธรณี พับเป็นรูปกรวยและรูปดอกบัวอย่างละ ๑ หีบ และเทวทูตทรงม้า

กลางปะรำ ตั้งโต๊ะเครื่องบูชาพระมหาโพธิสัตว์ (ไต่สือเอี้ย) ประกอบด้วย แจกันดอกไม้สด ๑ คู่ กระถางปักธูป ๓ ดอก และเทียนแดง ๑ คู่ เชิงเทียน ๑ คู่ ข้าวเปล่า ๑ ถ้วย อาหารเจ ๕ สิ่ง มี ผัดผักรวม

ผัดกะเพราโปรตีนเกษตร กะหล่ำปลีต้ม หัวไชเท้าต้ม และผัดเต้าหู้ น้ำเปล่า ๓ แก้ว ผลไม้ ๕ สิ่ง มี ทับทิม แอปเปิล ส้ม สาลี่ องุ่นแดง เครื่องสังเวยประกอบ มี เกลือป่น ๑ ถ้วย น้ำเปล่า ๑ ถ้วย ข้าวสาร ๑ ถ้วย และถ่าน ๑ ถ้วย เครื่องบริโภคในพิธีโยคะตันตระบริจาคทานแก่ผู้ยากไร้ มี ขนมโดนัท ขนมข้าวอบกรอบ ขนมข้าวเกรียบ จำนวน ๖ ถาด อาหารเจบริจาคทานใส่ถาดก้นลึก มี กะหล่ำปลีต้ม ๑ ถาด มันต้ม ๑ ถาด เผือกเชื่อม ๑ ถาด หัวไชเท้าต้ม ๑ ถาด ซาลาเปา ๑ ถาด ข้าวเปล่า ๒ ถาด ผัดกะเพราโปรตีนเกษตร ๑ ถาด เต้าหู้ทรงเครื่อง ๑ ถาด ผักกาดกวางตุ้งต้ม (ต้มชุมไช่) ๑ ถาด และหมี่กึงพะโล้ ๑ ถาด

ด้านทิศตะวันออก วางเครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับพิธีโยคะตันตระ มี ข้าวสาร น้ำเปล่า เสื้อผ้า และกะละมังพลาสติก ซึ่งพระราชทานให้กรมทหารราบที่ ๑๑ รักษาพระองค์ นำไปช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยในพื้นที่ต่าง ๆ ในวันเสาร์ ที่ ๑๗ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔

พระมหาโพธิสัตว์ (ไต่สือเอี้ย)
ในมณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์

ตำหนักหลุยส์เครสเซนต์ (LEWES CRESCENT)
ในมณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์

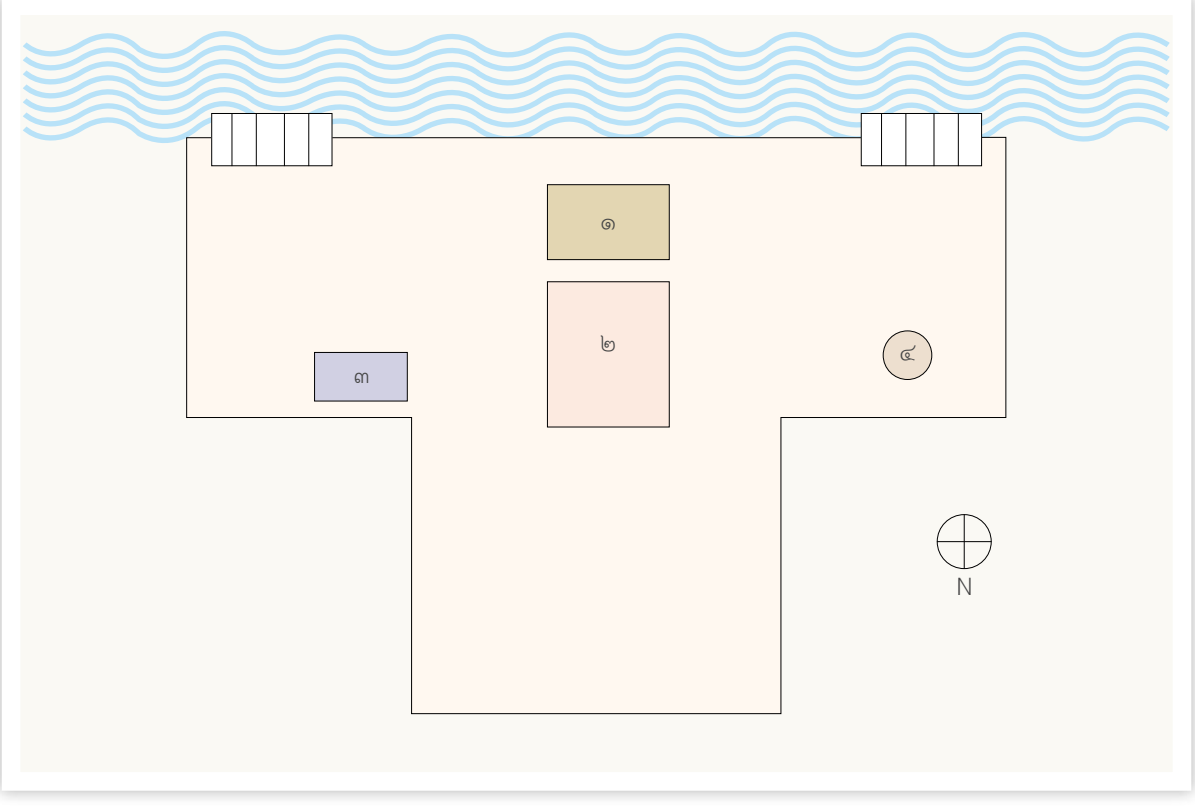
ด้านทิศตะวันตก ยกพื้นสูงตามแนวเหนือใต้ วางเครื่องอุปโภคบริโภคจำลองด้วยกระดาษ ประกอบด้วย ตำหนักหลุยส์เครสเซนต์ (LEWES CRESCENT) เลขที่ ๒๖ เมืองไบรตัน มณฑลซัสเซค สหราชอาณาจักร รถยนต์ที่นั่งโรลสรอยส์สีดำ เลขทะเบียน UK 352 พร้อมพนักงานขับรถยนต์ เรือยอร์ชที่นั่งสีขาว ข้าหลวงมหาดเล็ก สุนัขทรงเลี้ยง ๒ สุนัข ไก่แจ้ทรงเลี้ยง ๓ ตัว บริเวณสนามหญ้าหลังตำหนักประดับด้วยสวนดอกกุหลาบ ถัดไปวางคลังเงิน และคลังทอง

บริเวณกำแพงแก้วด้านทิศตะวันตกของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทติดกับมณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์ คณะผู้จัดการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ได้ติดป้ายประกาศเขียนด้วยอักษรจีน เพื่อโปรดสรรพสัตว์ในภูมิทั้งหกอันมี เทวดา อสูร มนุษย์ เปรต นรก เดรัจฉาน ให้มารับการบำเพ็ญมหาทานบารมีในครั้งนี้ ซึ่งคณะบรรพชิตจีนนิกายตลอดจนพสกนิกรชาวไทยเชื้อสายจีนอุทิศถวายพระกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

มณฑลพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา

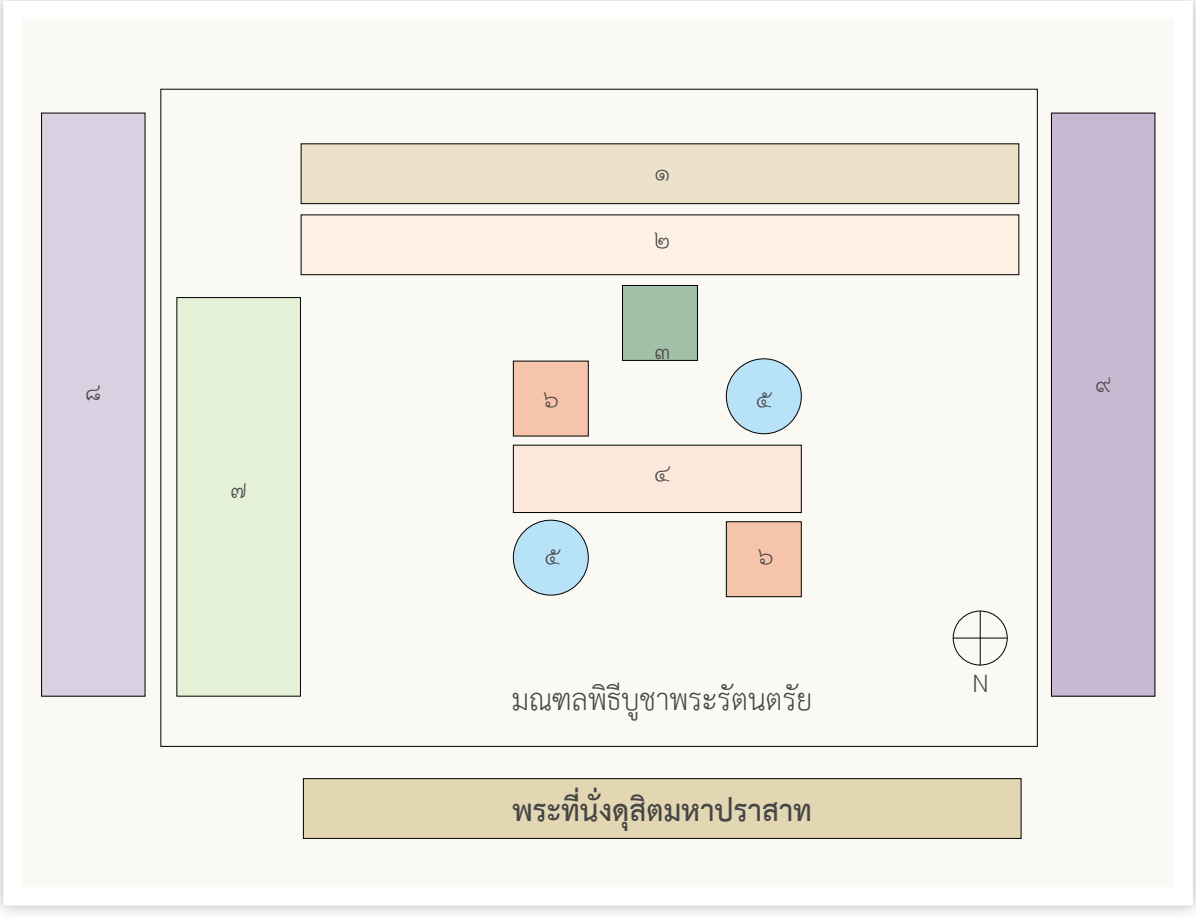
เวลาบ่าย ณ ท่าราชวรดิฐ ที่กลางท่าน้ำ เจ้าพนักงานตั้งโต๊ะเครื่องบูชาหันหน้าออกแม่น้ำเจ้าพระยา ประกอบด้วย เครื่องบูชาพระรัตนตรัย มี แจกันดอกไม้สด ๑ คู่ กระถางธูป ๑ กระถาง เชิงเทียน ๑ คู่ เครื่องบูชาพญานาคและเทพเทวาประจำแม่น้ำลำคลอง และมหาสมุทร มี กระดาษเงิน กระดาษทอง อาหารเจ ๕ สิ่ง ได้แก่ เต้าหู้ทรงเครื่อง ผักกาดกวางตุ้งต้ม (ต้มซุมไช่) เผือกเชื่อม ผัดผักรวม และผัดผักกระหล่ำปลีเห็ดหอม ข้าวเปล่า ๑ ถ้วย ผลไม้ ๕ สิ่ง ได้แก่ ทับทิม แอปเปิล ส้ม แก้วมังกร และองุ่นแดง กระทงใบตองสดบรรจุดอกไม้ธูปเทียน กระทงใหญ่ ๑ กระทง กระทงเล็ก ๑๒ กระทง ด้านทิศใต้วางภาชนะบรรจุสัตว์น้ำ จำนวน ๑๐ ถัง แบ่งปลาออกเป็น ๒ ชุด ชุดแรก มี ปลาช่อน ปลาดุก และปลาหมอ จำนวนอย่างละ ๘๙ ตัว และชุดที่สอง มี ปลาหมอจำนวน ๑๘๙ ตัว และเครื่องประกอบพิธีอัญเชิญพญานาคและเทพเทวามี ใบธารธรณี เทวทูตทรงม้า ด้านทิศเหนือตั้งภาชนะอะลูมิเนียมสีดำสำหรับเผาเทวทูตทรงม้า กระดาษเงิน กระดาษทอง และใบธารธรณี

แผนผังมณฑลพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา

๑. โต๊ะเครื่องบูชา
๒. พรมแดง
๓. ภาชนะบรรจุสัตว์น้ำ
๔. ภาชนะสำหรับเผาเครื่องอัญเชิญ

แผนผังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัยในพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

๑. ภาพพระบฏพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๓ พระองค์ และพระมหาโพธิสัตว์ ๔ พระองค์
๒. โต๊ะบูชาพระรัตนตรัย
๓. เครื่องบูชากระบะมุก
๔. สะพานโอฆสงสาร
๕. ขันสาคร
๖. โต๊ะวางเครื่องสังเวยเจ้าสะพาน
๗. วงดนตรีจีน
๘. ศาลาทิมคดหลังตะวันตก
๙. ศาลาทิมคดหลังตะวันออก

มณฑลพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

เวลาบ่าย ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ภายหลังจากเสร็จพิธีสวดพระพุทธมนต์เปิดมณฑลพิธีแล้ว เจ้าพนักงานยกสะพานโอฆสงสารมาตั้งกลางมณฑลพิธี สะพานโอฆสงสารนี้ทอดข้ามแม่น้ำโอฆนที เปรียบเสมือนสิ่งเชื่อมระหว่างสหโลกธาตุ และดินแดนสุขาวดีพุทธเกษตร ลักษณะเป็นสะพานไม้ทาสีเหลืองทอง ทอดตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก หัวและท้ายสะพานตั้งม้าเตี้ยวางขันสาคร เพื่อโปรยเงินอุทิศให้ทาน และตั้งม้าเตี้ยวางเครื่องสังเวยเจ้าสะพาน มี ธูป ๓ ดอก เทียน ๑ คู่ ขนมปังกรอบ ๒ ชิ้น และน้ำชา ๑ ถ้วย

มณฑลพิธีโยคะตันตระ (ทิ้งกระจาด)

เวลาเย็น ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย หลังจากเสร็จสิ้นพิธีข้ามสะพานโอฆสงสารแล้ว เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งเพื่อประกอบพิธีโยคะตันตระ (ทิ้งกระจาด) ไว้พร้อม ดังนี้

ด้านทิศเหนือของปะรำ หน้าโต๊ะบูชาพระรัตนตรัย ตั้งรัตนบัลลังก์ (ซำป้อไท้) พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ ผินหน้าไปทางพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตอนกลางตั้งรัตนบัลลังก์ลดหลั่นกัน ๓ ชั้น บนสุดสำหรับพระมหาไวโรจนะพุทธเจ้า ธรรมกาย ชั้นที่สองสำหรับพระไวโรจนะพุทธเจ้า สัมโภคกาย ชั้นล่างตอนกลางสำหรับพระศากยมุนีพุทธเจ้า นิรมาณกาย องค์ศาสดาแห่งสหโลกธาตุ (โลกปัจจุบัน) ด้านขวาสำหรับพระไภษัชยคุรุไวฑูรยประภาพุทธเจ้า องค์ศาสดาแห่งวิศุทธิไวฑูรย์โลกธาตุทิศบูรพา ด้านซ้ายสำหรับพระอมิตาภะพุทธเจ้า องค์ศาสดาแห่งสุขาวดีโลกธาตุทิศประจิม หน้ารัตนบัลลังก์ตั้งโต๊ะประกอบพิธีถวายพระพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ จำนวน ๓ โต๊ะ

กลางปะรำตั้งโต๊ะ พร้อมอาสน์สงฆ์ ตามแนวทิศเหนือ - ใต้ จำนวน ๕ แถว สำหรับบรรพชิตจีน ๘๗ รูป แทนพระธรรมเครื่องตรัสรู้ ๑๐ ประการ พระโพธิสัตว์ ๘ พระองค์ พระอรหันต์ ๒๐ องค์ วัชระโพธิสัตว์ ๒๐ องค์ เทพธรรมบาล ๒๐ องค์ และจตุโลกบาล ๔ องค์ รวมพระพุทธเจ้าและเทพเทวาทั้งสิ้น ๘๗ องค์ เรียงลำดับจากซ้ายไปขวาดังนี้

แถวแรก ด้านทิศเหนือถึงทิศใต้สำหรับท้าววิรูปักษ์มหาราช โลกบาลประจำทิศตะวันตก พระกษิติครรภโพธิสัตว์ พระธรรมเครื่องตรัสรู้ ๕ ประการ มี ปรัชญาปารมิตาหรือปัญญาบารมี อุปายปารมิตาหรืออุบายบารมี ประณิธานปารมิตาหรือปณิธานบารมี พลปารมิตาหรือพลบารมี และชญาณปารมิตาหรือญาณบารมี และท้าววิรุฬหกมหาราช โลกบาลประจำทิศใต้

แถวที่สอง ด้านทิศเหนือถึงทิศใต้สำหรับพระสุริยประภาโพธิสัตว์ พระจันทรประภาโพธิสัตว์ เทพธรรมบาล ๒๐ องค์ มี ศักรเทวราช สรัสวดีเทวี วัชรปาณี ปฤถวีเทวี หาริตีภูตมาตา มเหศวรเทพ อาทิตยเทพ นักษัตรเทพ สาครนาคราช พญายมราช มหาพรหมเทวราช ศรีเทวี ท้าวปัญจิกะเสนายักษ์ สกันทเทพบุตร โพธิทรุมเทวี หาริตีนาม มรีจิเทวี จันทรเทพ ตรัยตรึงส์เทพ และกินนรราช

แถวที่สาม ด้านทิศเหนือถึงทิศใต้สำหรับพระสมันตภัทรโพธิสัตว์ พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ พระอรหันต์ ๒๐ องค์ มี พระอานนท์เถระ พระกนกวัจฉะเถระ พระสุปิณฑะเถระ พระภัทรเถระ พระวัชรบุตรเถระ พระมหาปันถกะเถระ พระนาคเสนเถระ พระวนวาสีเถระ พระจูฬปันถกะเถระ พระปิณโฑละเถระ พระมหากัสสะปะเถระ พระปิณโฑลภารัทวาชเถระ พระกนกภารัทวาชะเถระ พระนกุลเถระ พระกาลิกะเถระ พระสุปากะเถระ พระราหุลเถระ พระอิงคทะเถระ พระอชิตะเถระ และพระนนทมิตรเถระ

แถวที่สี่ ด้านทิศเหนือถึงทิศใต้สำหรับพระมหาสถามปราปต์โพธิสัตว์ พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ วัชระโพธิสัตว์ ๒๐ องค์ มี พระวัชรปารมิตาโพธิสัตว์ พระธรรมปารมิตาโพธิสัตว์ พระวัชรสัตว์โพธิสัตว์ พระวัชรราคะโพธิสัตว์ พระวัชรรัตนะโพธิสัตว์ พระวัชรเกตุโพธิสัตว์ พระวัชรธรรมะโพธิสัตว์ พระวัชรเหตุโพธิสัตว์ พระวัชรกรรมะโพธิสัตว์ พระวัชรยักษะโพธิสัตว์ พระรัตนปารมิตาโพธิสัตว์ พระกรรมปารมิตาโพธิสัตว์ พระวัชรราชะโพธิสัตว์ พระวัชรสาธุโพธิสัตว์ พระวัชรเตชะโพธิสัตว์ พระวัชรหาสะโพธิสัตว์ พระวัชรตีกษณะโพธิสัตว์ พระวัชรภาษะโพธิสัตว์ พระวัชรรักษะโพธิสัตว์ และพระวัชรสันธิโพธิสัตว์

แถวที่ห้า ด้านทิศเหนือถึงทิศใต้สำหรับท้าวเวสสุวรรณมหาราช (ท้าวกุเวร) โลกบาลประจำทิศเหนือ พระอากาศครรภโพธิสัตว์ พระธรรมเครื่องตรัสรู้ ๕ ประการ มี ทานปารมิตาหรือทานบารมี ศีลปารมิตาหรือ

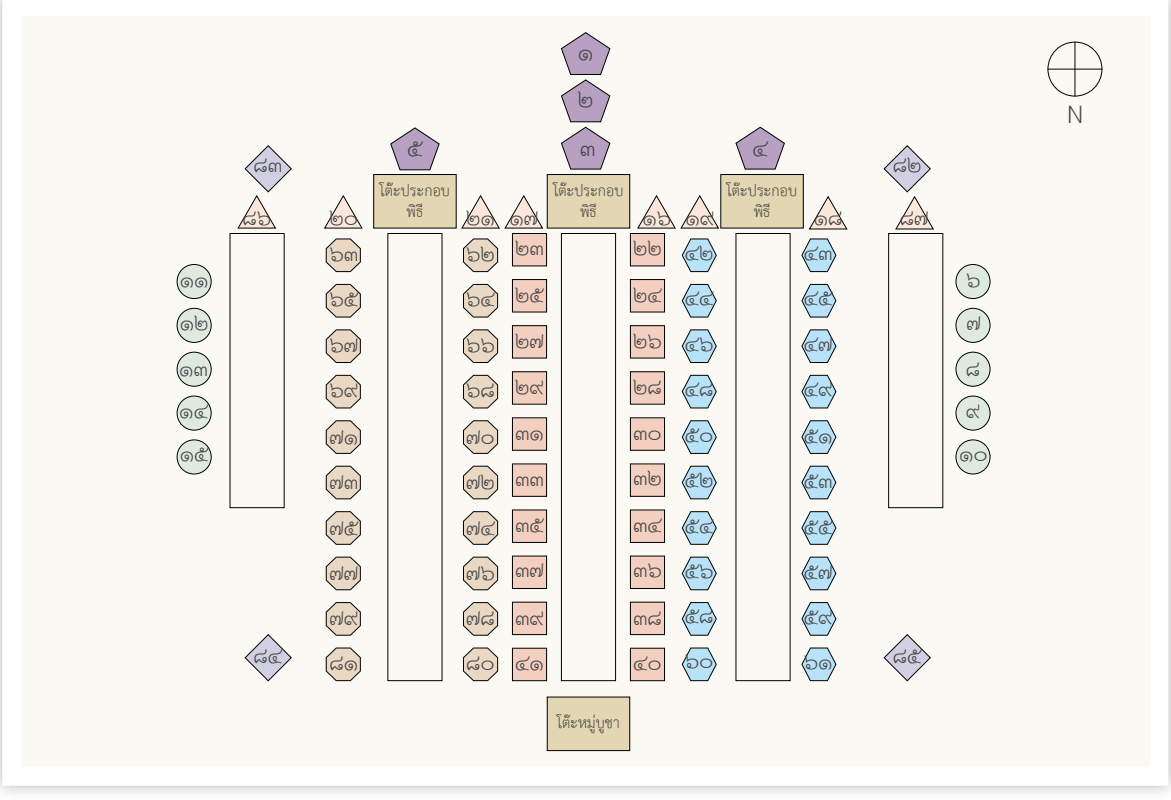
ศีลบารมี กษานติปารมิตาหรือขันติบารมี วีรยปารมิตาหรือวิริยะบารมี และธยานปารมิตาหรือญาณบารมี และท้าวธตรฐมหาราช โลกบาลประจำทิศตะวันออก

บนโต๊ะ แถวที่สอง สาม และสี่ แต่ละโต๊ะวางเครื่องประกอบพิธีตามแนวเหนือ - ใต้ ตามลำดับ ดังนี้ คัมภีร์ กระดิ่ง ๑ คู่ แจกันดอกไม้สด ๑ คู่ พระพุทธรูปสีขาว เครื่องโปรยทาน มี ชาลาเปา ลูกอม เงิน และข้าวสาร เครื่องบูชา ๖ อย่าง (หลักถ่ง) มี กระดิ่ง ผลไม้ (ส้ม) เครื่องหอม ตะเกียง ดอกบัว และธูปขด กระถางธูปปักธูป ๓ ดอก พานดอกบัว ๑ คู่ และเทียน ๑ คู่

หน้ามณฑลพิธี ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย บนโต๊ะ มี พระพุทธรูป แจกันดอกไม้สด ๒ คู่ และกระถางธูปปักธูป ๓ ดอก

ณ พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ด้านมุขเด็จ จัดพระแท่นปูสักหลาด ตั้งขาหยั่งประดิษฐานพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ตั้งธงพุ่มดวงพระวิญญาณข้างพระแท่น

แผนผังมณฑลพิธีโยคะตันตระ (ทิ้งกระจาด)

รัตนบัลลังก์สำหรับพระพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ คือ พระธรรมกาย พระสัมโภคกาย พระนิรมาณกาย พระไภษัชยคุรุไวฑูรยประภาพุทธเจ้า และพระอมิตาภะพุทธเจ้า (หมายเลข ๑ - ๕)

โต๊ะประกอบพิธีถวายพระพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระองค์

หมายถึง พระธรรมเครื่องตรัสรู้ ๑๐ ประการ อันได้แก่ ทศปารมิตา (หมายเลข ๖ - ๑๕)

หมายถึง พระมหาโพธิสัตว์ ๘ พระองค์ สัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีอยู่ในโลก เพื่อแสวงหาโพธิคือความรู้แจ้ง (หมายเลข ๑๖ - ๒๑ และ ๘๖ - ๘๗)

หมายถึง พระอรหันต์ ๒๐ องค์ เป็นพระอรหันต์ผู้สืบทอดนิกายและพระอรหันต์อารักขาธรรม (หมายเลข ๒๒ - ๔๑)

หมายถึง วัชระโพธิสัตว์ ๒๐ องค์ คือ พระมหาโพธิสัตว์ที่แวดล้อมเป็นบริวารของพระพุทธเจ้า (หมายเลข ๔๒ - ๖๑)

หมายถึง เทพธรรมบาล ๒๐ องค์ คุ้มครองพระสัทธรรมและเหล่าพุทธบริษัท (หมายเลข ๖๒ - ๘๑)

หมายถึง จตุโลกบาล ๔ องค์ คุ้มครองรักษาพระพุทธศาสนา (หมายเลข ๘๒ - ๘๕)

พิธีเปิดมณฑลพิธี

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๑๕ นาที เจ้าพนักงานเชิญธงพุ่ม (ถ่งพวง) ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เพื่อเชิญดวงพระวิญญาณเสด็จเข้าสู่มณฑลพิธี

บรรพชิตจีนนิกาย ๘๖ รูป มีบรรพชิตจาก**วัดโพธิ์แมนคุณาราม** ๑๕ รูป คือ พระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (เย็นเต็ก) ประธานบรรพชิตจีนนิกาย หลวงจีนธรรมนันท์จีนประพันธ์ (เย็นบุญ) หลวงจีนธรรมธรเสี่ยอู้ หลวงจีนสังฆรักษ์เสี่ยโคย หลวงจีนสมุห์เสี่ยป้อ หลวงจีนเสี่ยชิม หลวงจีนเสี่ยไค่ หลวงจีนเสี่ยจัก หลวงจีนเสี่ยเซี้ยง หลวงจีนเสี่ยนั้ม หลวงจีนเสี่ยพ้ง หลวงจีนเสี่ยเหียก หลวงจีนเสี่ยฮ้ง หลวงจีนเสี่ยซุ้ง และหลวงจีนเสี่ยแช้ **วัดมังกรกมลาวาส และวัดบรมราชากาญจนาภิเษก** ๓๓ รูป คือ พระคณาจารย์จีนธรรมปัญญาจริยาภรณ์ (เย็นเชี้ยว) หลวงจีนปลัดเสี่ยชื้อ หลวงจีนวินัยธรเสี่ยใช้ หลวงจีนสังฆรักษ์เสี่ยซัง หลวงจีนสมุห์เสี่ยสู หลวงจีนใบฎีกาเสี่ยเซี้ย หลวงจีนเสี่ยเซี้ยม หลวงจีนเสี่ยบู้ หลวงจีนเสี่ยมุ่ย หลวงจีนเสี่ยยิก หลวงจีนเสี่ยลุก หลวงจีนเสี่ยเหลียง หลวงจีนเสี่ยงั้ง หลวงจีนเสี่ยสก หลวงจีนเสี่ยจัง หลวงจีนเสี่ยอิ้ง หลวงจีนเสี่ยงัก หลวงจีนเสี่ยก้ำ หลวงจีนเสี่ยไท้ หลวงจีนเสี่ยจิว หลวงจีนเสี่ยยู้ หลวงจีนเสี่ยลิ้ม หลวงจีนเสี่ยซิม หลวงจีนเสี่ยเหล็ง หลวงจีนเสี่ยเจ๋า หลวงจีนเสี่ยคิ้ง หลวงจีนเสี่ยจ๊ก หลวงจีนเสี่ยซวง หลวงจีนเสี่ยเง่ย หลวงจีนเสี่ยฮี หลวงจีนเสี่ยกือ หลวงจีนเสี่ยน้ำ และหลวงจีนเสี่ยซู **วัดโพธิ์เย็น** ๑๐ รูป คือ พระอาจารย์จีนวินยานุกร (เย็นอี่) หลวงจีนปลัดเสี่ยเหลียง หลวงจีนสมุห์ เสี่ยลั่ง หลวงจีนใบฎีกาเสี่ยมก หลวงจีนเสี่ยเก่ง หลวงจีนเสี่ยลุก หลวงจีนเสี่ยซิป หลวงจีนเสี่ยเซง หลวงจีนเสี่ยอึง และหลวงจีนเสี่ยกุย **วัดโพธิทัตตาราม** ๑๐ รูป คือ หลวงจีนเสี่ยฮ่วง หลวงจีนเสี่ยโป่ว หลวงจีนเสี่ยสู่ หลวงจีนเสี่ยแจ๋ หลวงจีนเสี่ยชื่อ หลวงจีนเสี่ยกัก หลวงจีนเสี่ยเสก หลวงจีนเสี่ยไจ หลวงจีนเสี่ยซ่วง และหลวงจีนเสี่ยเก็ง **วัดทิพยวารีวิหาร** ๒ รูป คือ หลวงจีนธรรมรัตจีนประจักษ์ (เย็นงี้) และหลวงจีนเสี่ยควง **วัดบำเพ็ญจีนพรต** ๒ รูป คือ หลวงจีนธรรมรักษ์จีนประจิต (เย็นอี) และหลวงจีนเสี่ยมั่ว **วัดเมตตาธรรมโพธิญาณ** ๖ รูป คือ หลวงจีนเสี่ยกง หลวงจีนเสี่ยเส็ง หลวงจีนเสี่ยเฮง หลวงจีนเสี่ยติ่ง หลวงจีนเสี่ยอ้วง และหลวงจีนเสี่ยกั่ง **วัดเล่งจิ๋วเจ็งเสี่ย** ๒ รูป คือ พระอธิการเสี่ยปึ้ง และหลวงจีนก้วยง้วง **วัดเทพพุทธาราม** ๒ รูป คือ หลวงจีนใบฎีกาเสี่ยสุง และหลวงจีนเสี่ยมิ้ง **วัดจีนประชาสโมสร** ๑ รูป คือ พระอธิการเย็นจุง **วัดมังกรบุปผาราม** ๑ รูป คือ พระอธิการเสี่ยคัง และ**สำนักสงฆ์สุธรรม** ๒ รูป คือ หลวงจีนเสี่ยชง และหลวงจีนเสี่ยชิ้ง เข้าประจำที่ ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ดนตรีจีนบรรเลง

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ผู้แทนพระองค์ (ขวา) และร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล (ซ้าย) ประทับพระเก้าอี้ ในศาลาทิมคดหลังตะวันออก

บรรพชิตจีนนิกาย ๘๖ รูป ประกอบพิธีอัญเชิญดวงพระวิญญาณ เสด็จเข้าสู่มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๓๗ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ประธานในพิธี เสด็จโดยรถยนต์พระประเทียบถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๓๙ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ทรงกราบ แล้วประทับพระเก้าอี้ บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์อัญเชิญสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระมหาโพธิสัตว์ และชุมนุมเทวดา เทพธรรมบาลทั้งปวง ตลอดจนบูรพาจารย์ เสด็จมาประทับรับการถวายสักการบูชา พระคณาจารย์จีนธรรมปัญญาจริยาภรณ์ (เย็นเชี้ยว) ประพรมน้ำพุทธมนต์โดยรอบมณฑลพิธีให้สะอาดบริสุทธิ์ สมควรแก่การบำเพ็ญกุศล เสร็จแล้วพระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (เย็นเต็ก) ประธานบรรพชิตจีน อ่านคำประกาศการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) อธิษฐานจิตน้อมอัญเชิญพระบารมีแห่งองค์พระรัตนตรัย และคุณพระมหาโพธิสัตว์เจ้าทั้งหลาย เพื่อมาเป็นทิพยสักขีในการประกอบพิธีบำเพ็ญกงเต๊กถวายเป็นพระกุศลครั้งนี้ จบแล้ว พระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (เย็นเต็ก) บรรจุคำประกาศ ซึ่งมีพระนาม และรายนามผู้อุทิศถวายพระกุศลครั้งนี้ลงในเทวทูตทรงม้า เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงม้าถวายพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ณ ศาลาทิมคดหลังตะวันออก ทรงอธิษฐาน แล้วส่งให้เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงม้าไปเผาที่ถังอะลูมิเนียมหน้าปะรำพิธีพระมหาโพธิสัตว์ ดนตรีจีนบรรเลง

พระคณาจารย์จีนธรรมปัญญาจริยาภรณ์ (เย็นเชี้ยว) ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้มณฑลพิธีสะอาดบริสุทธิ์ ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐานเทวทูตทรงม้าเสร็จแล้วส่งให้เจ้าพนักงานเชิญไปเผา ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยอัญเชิญดวงพระวิญญาณเสด็จเข้าสู่มณฑลพิธี

พิธีอัญเชิญดวงพระวิญญาณเสด็จเข้าสู่มณฑลพิธี

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๗ นาที บรรพชิตจีนนิกาย ๘๖ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดตะวันตกมุขด้านทิศเหนือ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตามพร้อมด้วย ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล และหม่อมราชวงศ์พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ แล้วประทับพระเก้าอี้และนั่งเก้าอี้ ตรงข้ามอาสน์สงฆ์ที่มุขด้านทิศตะวันออก เมื่อบรรพชิตจีนนิกายตั้งแถวที่มุขด้านทิศตะวันตก ผินหน้าไปทางทิศเหนือ พร้อมแล้ว พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยข้างโต๊ะเครื่องพระกระยาหารสังเวยพระศพ ทรงอธิษฐานถวายพระกระยาหารสังเวยพระศพ แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์และประพรมน้ำพระพุทธมนต์ พร้อมประกาศอัญเชิญดวงพระวิญญาณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ขอบารมีแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระมหาโพธิสัตว์แผ่พระพุทธรัศมีอัญเชิญดวงพระวิญญาณสถิตในธงพุ่ม จากนั้นบรรพชิตจีนนิกายสวดถวายพระกระยาหารสังเวยพระศพ จบแล้ว ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดตะวันตกมุขด้านทิศเหนือ

พิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณ

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๓๐ นาที พระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (เย็นเต็ก) ประธานบรรพชิตจีนนิกาย พร้อมด้วยบรรพชิตจีนนิกายรวม ๒๑ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขด้านทิศเหนือทางบันไดตะวันออก และนั่งเก้าอี้ที่มุขด้านตะวันออก สวดพระพุทธมนต์อัญเชิญพระบารมีพระรัตนตรัยและพระมหาโพธิสัตว์เจ้าเป็นพาหนะนำทางให้แก่ดวงพระวิญญาณในมณฑลพิธีเข้าสู่หอสรง รับน้ำพระพุทธมนต์ เพื่อความผ่องแผ้วเบิกบาน สิ้นกังวลพระหฤทัยในพระภารกิจและพสกนิกรทั้งปวง พร้อมที่จะสดับพระธรรมในพิธีเสด็จข้ามสะพานโอฆสงสารสู่แดนสุขาวดีพุทธเกษตร ในลำดับพิธีต่อไป ขณะนั้นดนตรีจีนบรรเลง พระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (เย็นเต็ก) อ่านคำประกาศ แล้วบรรจุคำประกาศในเทวทูตทรงนก เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงนกถวายพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐาน แล้วส่งให้เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงนกไปเผาในภาชนะอะลูมิเนียมหน้าปะรำพิธีพระมหาโพธิสัตว์

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๔๔ นาที พระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (เย็นเต็ก) ถือธงพุ่มดวงพระวิญญาณ บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์อัญเชิญดวงพระวิญญาณสู่หอสรง เจ้าพนักงานเชิญห่อเครื่องใช้ส่วนพระองค์จำลองด้วยกระดาษไปเผาในภาชนะอะลูมิเนียมหน้าปะรำพิธีพระมหาโพธิสัตว์ ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงเชิญเครื่องทองน้อยเข้าสู่หอสรง แล้วกลับไปประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ขณะนั้นบรรพชิตจีนนิกายประพรมน้ำพระพุทธมนต์บริเวณหอสรง เจ้าพนักงานรับธงพุ่มจากพระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (เย็นเต็ก) แล้วเชิญไปประดิษฐาน ณ ที่เดิม ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงเชิญเครื่องทองน้อยออกจากหอสรงไปทอดบนม้าสูงที่เดิม

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๖ นาที บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ แล้วเดินนำผู้ร่วมพิธีลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดตะวันตกมุขด้านทิศเหนือ โดยประพรมน้ำพระพุทธมนต์เบิกทางไปยังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล เชิญเครื่องทองน้อย หม่อมราชวงศ์พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณ ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

การเชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณข้ามสะพานโอฆสงสาร ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

พิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๑๐ นาที ดนตรีจีนบรรเลง บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์นำเสด็จดวงพระวิญญาณลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทถึงมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย เพื่อเดินข้ามสะพานโอฆสงสาร ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงเชิญเครื่องทองน้อย หม่อมราชวงศ์พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณ ตามด้วยพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล พระประยูรญาติ และข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เดินตาม โดยบรรพชิตจีนนิกายยังคงประพรมน้ำพระพุทธมนต์เบิกทางขณะเดินนำดวงพระวิญญาณและผู้ติดตามส่งเสด็จดวงพระวิญญาณข้ามสะพานโอฆสงสาร โดยเวียนทักษิณาวรรต (เวียนขวา) ๓ รอบ เป็นการอัญเชิญดวงพระวิญญาณไปยังแดนพุทธเกษตรเพื่อประกาศถึงพระกรุณาธิคุณ แล้วเวียนอุตราวรรต (เวียนซ้าย) อีก ๓ รอบ เป็นการอัญเชิญไปสถิตยังสรวงสวรรค์ พร้อมทั้งโปรยทานลงในขันสาครด้านหัวและท้ายสะพาน เสร็จแล้วบรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์อัญเชิญดวงพระวิญญาณขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประกอบพิธีที่หน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงเวลา ๑๖ นาฬิกา ๖ นาที เสร็จพิธี บรรพชิตจีนนิกายลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ดนตรีจีนหยุดบรรเลง พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล และผู้ร่วมพิธีประทับพักอิริยาบถและพักผ่อน

พิธีลอยกระทงและปล่อยปลา

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๘ นาที บรรพชิตจีนนิกาย ๑๕ รูป เดินนำพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล พระประยูรญาติ และข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ผ่านทางประตูศรีสุนทร ประตูเทวาภิรมย์ ถึงท่าราชวรดิฐ

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๑๐ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนที่โต๊ะเครื่องบูชา ทรงคมแล้วทรงยืน ณ ที่นั้น บรรพชิตจีนสวดพระพุทธมนต์อัญเชิญพญานาคและเทพเทวาที่สถิตอยู่ในแม่น้ำ ลำคลอง และมหาสมุทร ให้มาสดับพระพุทธมนต์ และเป็นสักขีพยานในการบำเพ็ญกุศลครั้งนี้ บรรพชิตจีนผู้ประกอบพิธีอ่านคำประกาศ แล้วบรรจุคำประกาศลงในเทวทูตทรงม้า เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงม้าถวาย พลโท

หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐาน แล้วส่งให้เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงม้าไปเผาในภาชนะอะลูมิเนียม จากนั้น บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์ปล่อยชีวิตสัตว์ให้หลุดพ้นจากบุพกรรมไปสู่สุคติภูมิ ถวายพระกุศลแด่ดวงพระวิญญาณ

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๒๗ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐานถวายธูปเทียน เครื่องบูชา อาหารเจ และผลไม้ เจ้าพนักงานเชิญธูปเทียนปักบนกระทงใหญ่บรรจุอาหารเจและผลไม้ บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์และประพรมน้ำพระพุทธมนต์บนกระทง แล้วเจ้าพนักงานเชิญกระทงใหญ่ลอยในแม่น้ำเจ้าพระยา ผู้ร่วมพิธีลอยกระทงเล็ก และปล่อยปลาลงในแม่น้ำเจ้าพระยา ตามลำดับ ขณะนั้นเจ้าพนักงานเผากระดาษเงินกระดาษทอง และใบธารธรณีในภาชนะอะลูมิเนียมเป็นเสร็จพิธี ผู้ร่วมพิธีกลับมายังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จกลับ และผู้ร่วมพิธีประทับพักอิริยาบถและพักผ่อน

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐานลอยกระทงใหญ่ในพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา ณ ท่าราชวรดิฐ

พิธีโยคะตันตระ (ทิ้งกระจาด)

ขณะที่ประกอบพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งปะรำพิธีบูชาพระรัตนตรัยเพื่อประกอบพิธีโยคะตันตระ (ทิ้งกระจาด) ไว้พร้อม

ครั้นใกล้เวลาเสด็จ บรรพชิตจีนนิกาย ๘๗ รูป เข้านั่งยังอาสน์สงฆ์มณฑลพิธีโยคะตันตระ ดนตรีจีนบรรเลง พระประยูรญาติ ข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พลเอก พิจิตร กุลละวณิชย์ พลอากาศเอก กำธน สินธวานนท์ องคมนตรี และผู้ร่วมพิธี พร้อมกัน ณ ศาลาทิมคดหลังตะวันออก และปะรำทั้ง ๒ หลัง ที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๓๗ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ประธานในพิธี เสด็จโดยรถยนต์พระประเทียบถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เสด็จเข้าสู่มณฑลพิธีโยคะตันตระ พระคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (เย็นเต็ก) และคณะกรรมการจัดการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายหนังสือสัทธรรมปุณฑริกสูตร และหนังสือความหมายการประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) และประวัติคณะบรรพชิตจีนนิกายแห่งประเทศไทย จำนวน ๖ ชุด จากนั้น พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูป ทรงกราบ ทรงจุดธูปเทียนที่หน้าโต๊ะประกอบพิธี ทรงคม แล้วเสด็จไปประทับพระเก้าอี้ ณ ศาลาทิมคดหลังตะวันออก

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๔๔ นาที ดนตรีจีนบรรเลง บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์เจริญพระธรรมอธิษฐาน มีใจความยกเอาคุณพระศรีรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เพื่อโปรดสรรพสัตว์ที่ยังเวียนว่ายตายเกิด หรือกำลังทนทุกข์ทรมานให้ได้รับผลานิสงส์ในการสดับพระธารณีมนต์ เมื่อเหล่าสรรพสัตว์ได้สดับพระธารณีมนต์แล้วจะได้หลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานต่าง ๆ ระหว่างประกอบพิธี บรรพชิตจีนนิกาย ๕ รูป สวมไวโรจนมาลามีรูปพระธยานิพุทธห้าองค์ หมายถึงการอัญเชิญพุทธญาณของพระธยานิพุทธห้าพระองค์ในนิกายมหายาน คือ พระมหาไวโรจนะพุทธเจ้า ประทับใจกลางโลกธาตุ พระอักโษภยพุทธเจ้า ประทับอยู่ทิศตะวันออก พระรัตนสัมภาวะพุทธเจ้า ประทับทิศใต้ พระอมิตาภะพุทธเจ้าประทับทิศตะวันตก และพระอโนฆสิทธิพุทธเจ้า

ประทับทิศเหนือ บรรพชิตจีนนิกายทั้ง ๕ รูปดังกล่าวสวดพระธารณีมนต์ประจำพระองค์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระโพธิสัตว์ ประกอบการกระทำหัสตมุทรา คือ ทำมือเป็นสัญลักษณ์ประจำพระองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระโพธิสัตว์ แต่ละพระองค์ตามลำดับ ส่วนบรรพชิตจีนนิกายนอกนั้นสวดพระพุทธมนต์เพื่อเผยแผ่พุทธรัศมีให้ส่องสว่างทั่วทั้งตรีสหัสโลกธาตุ โปรดสัตว์ให้พ้นทุกข์

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๑ นาที ระหว่างบรรพชิตจีนนิกายสวดพระธารณีมนต์ ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนที่มณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์ (ไต่สือเอี้ย) แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงม้าที่บรรจุคำประกาศถวายพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐาน แล้วทรงส่งให้เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงม้าไปเผาที่ถังอะลูมิเนียมหน้าปะรำพิธีพระมหาโพธิสัตว์ จากนั้นร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล เสด็จไปประทับพระเก้าอี้ที่หน้าโต๊ะเครื่องบูชาพระมหาโพธิสัตว์ (ไต่สือเอี้ย) ทรงรับธูปจากเจ้าพนักงาน ทรงอธิษฐาน เจ้าพนักงานเชิญธูปไปปักที่เครื่องอุปโภคบริโภคในพิธีโยคะตันตระเพื่อบริจาคทานแก่ผู้ยากไร้ แล้วเสด็จกลับไปประทับพระเก้าอี้ที่เดิม บรรพชิตจีนนิกายโปรยทานเป็นเสร็จพิธี

ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงปักธูปอธิษฐานบริจาคทาน ณ มณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์

บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์เจริญพระธรรมอธิษฐาน ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

พิธีสดับปกรณ์

บรรพชิตจีนนิกาย ๑๐ รูป มี พระคณาจารย์จีนธรรมปัญญาจริยาภรณ์ (เย็นเชี้ยว) พระอาจารย์จีนวินยานุกร (เย็นอี่) หลวงจีนธรรมนันท์จีนประพันธ์ (เย็นบุญ) หลวงจีนธรรมรัตจีนประจักษ์ (เย็นงี้) หลวงจีนธรรมรักษ์จีนประจิต (เย็นอี) หลวงจีนปลัดเสี่ยชื้อ หลวงจีนปลัดเสี่ยเหลียง หลวงจีนวินัยธรเสี่ยใช้ หลวงจีนธรรมธรเสี่ยอู้ และหลวงจีนสังฆรักษ์เสี่ยโคย ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท นั่งยังอาสน์สงฆ์มุขด้านทิศตะวันออก

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๓๐ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทางมุขด้านทิศเหนือ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องสักการะที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพทรงกราบ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วประทับพระเก้าอี้ข้างพระราชอาสน์ บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๓๕ นาที เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงธรรมาสน์ที่ต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงบนเสาบัวจากที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพนำมาพักไว้ที่เสาบัวข้างธรรมาสน์ แล้วลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งบนอาสน์สงฆ์ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงทอดผ้าไตร ๑๐ สำรับที่หน้าบรรพชิตจีนนิกาย ๑๐ รูป แล้วประทับพระเก้าอี้ เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญพระภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานพระมหากฐิน บรรพชิตจีนนิกายสดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงกรวดน้ำถวายพระกุศล บรรพชิตจีนนิกายอนุโมทนาจบแล้ว ลงจากอาสน์สงฆ์ ออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๔๔ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จไปทรงกราบพระศพที่หน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร และถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วเสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขด้านทิศเหนือทางบันไดตะวันตก

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล
ทรงจุดไฟเผาเครื่องอุปโภคบริโภคจำลอง

พิธีเผาเครื่องบริโภคจำลอง ณ ลานหน้าประตูศรีสุนทร

พิธีเผาเครื่องกระดาษ

เจ้าพนักงานเคลื่อนย้ายเครื่องอุปโภคบริโภคจำลองและเครื่องอัญเชิญในพิธีบำเพ็ญกุศลกงเต๊กไปยังลานหน้าประตูศรีสุนทรอันเป็นมณฑลพิธีเผาเครื่องกระดาษพร้อมแล้ว

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๔๘ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จออกประตูศรีสุนทรไปยังมณฑลเผาเครื่องกระดาษ พร้อมด้วยพระประยูรญาติ และข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี คณะเจ้าภาพและผู้ร่วมพิธี ซึ่งบรรพชิตจีนนิกาย ๑๐ รูป และเจ้าหน้าที่รออยู่ ณ ที่นั้น พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล และร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงเชิญธงพุ่มพร้อมด้วยกระดาษเงิน กระดาษทอง และใบธารธรณี วางในตำหนักจำลอง จากนั้นทรงจุดไฟเผาที่ตำหนักจำลอง ทรงอธิษฐานถวายแด่ดวงพระวิญญาณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เจ้าหน้าที่ดับเพลิงคอยฉีดน้ำลดระดับความร้อน เจ้าหน้าที่ของคณะบรรพชิตจีนนิกายช่วยยกเครื่องกระดาษทั้งหมดใส่ในกองเพลิง เมื่อเผาเครื่องกระดาษเป็นเวลาอันสมควรจึงเสด็จกลับเป็นเสร็จพิธี

นายเจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี บำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นายเจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี พร้อมด้วยผู้บริหารและพนักงานกลุ่มทีซีซี กรุ๊ป ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง และท่าราชวรดิฐ ในวันศุกร์ ที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ เวลา ๑๕ นาฬิกา ถึง ๒๐ นาฬิกา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ มีกำหนดการดังนี้

กำหนดการ
นายเจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี บำเพ็ญกุศล (พิธีกงเต๊ก) ถวายพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันศุกร์ ที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔

.....

เวลา ๑๕.๐๐ น.
- คณะสงฆ์จีนนิกายวัดโพธิ์แมนประกอบพิธีเปิดมณฑลพิธีสวดพระพุทธมนต์ อัญเชิญสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จมาประทับ
- เชิญดวงพระวิญญาณสถิตในธงพุ่ม
- ถวายเครื่องเสวยคาว - หวาน และผลไม้

เวลา ๑๕.๔๐ น.
- ประกอบพิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณเพื่อเพิ่มพูนทิพยสุข ทิพยสมบัติ ในพุทธเกษตร แดนสุขาวดี

เวลา ๑๘.๐๐ น.
- ประกอบพิธีข้ามสะพาน เพื่อนำดวงวิญญาณข้ามสะพานโอฆสงสาร พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดไปสู่สุคติ ขณะข้ามสะพานจะโปรยทานซึ่งอยู่ในอ่าง หัวสะพานและท้ายสะพาน
- ประกอบพิธีลอยกระทง และปล่อยปลา
- พิธีส่งดวงพระวิญญาณกลับ พระเถระสงฆ์จีนนิกาย ๑๐ รูป สดับปกรณ์
- จบพิธี

กำหนดการ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนิน
ในการบำเพ็ญกุศล (พิธีกงเต๊ก) ถวายพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันศุกร์ ที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔

.....

เวลา ๑๘.๐๐ น. **พิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร**

- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- รถยนต์พระที่นั่งเทียบที่ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ข้างพระที่นั่งราชกรัณยสภา
- เสด็จขึ้นทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา
  เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
  ประทับพระเก้าอี้
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์นำเสด็จดวงพระวิญญาณลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
  เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มลงมายังมณฑลพิธี
  (ดนตรีจีนบรรเลง)
- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ตาม ลงมาประทับพระเก้าอี้ ณ ทิมคดทิศตะวันออก
- พระสงฆ์จีน ๒๑ รูป ตั้งกระบวนสวดพระพุทธมนต์นำดวงพระวิญญาณเสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร ๓ รอบ
  (ขณะนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ตาม พร้อมข้าราชบริพารเดินตาม)
- ประทับพระเก้าอี้ที่เดิม
- พระสงฆ์จีน ๒๑ รูป เชิญดวงพระวิญญาณเสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สวดพระพุทธมนต์ จบ ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พิธีลอยกระทง และปล่อยปลา

- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการที่หน้ามณฑลพิธี
  ทรงคม
- ประทับพระเก้าอี้ที่เดิม

- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์
- เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตม้าเข้าถวาย ทรงอธิษฐาน แล้วพระราชทานให้เจ้าพนักงานนำไปเผา
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์ปล่อยชีวิตสัตว์
- พระสงฆ์จีนเดินนำ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล และข้าราชบริพาร ไปยังท่าราชวรดิฐ เพื่อลอยกระทงและปล่อยปลา
- พระประยูรญาติเชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณตามคณะสงฆ์จีนขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- คณะสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์

  (ระหว่างนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทอดพระเนตรเครื่องพิธีกงเต๊ก ณ เต็นท์ข้างพระที่นั่งดุสิตฯ ด้านทิศตะวันตก)
- คณะสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์ จบ แล้วลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- พระเถระจีนชุดสดับปกรณ์ ๑๐ รูป ขึ้นพร้อมพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จขึ้นทางบันไดมุขด้านทิศเหนือฝั่งตะวันตก
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ
- ประทับพระเก้าอี้
- พระเถระจีนสวดพระพุทธมนต์ จบ

  (เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยง)
- เสด็จฯ ไปทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร ประทับพระเก้าอี้ที่เดิม

  (พระสงฆ์จีนสดับปกรณ์)
- ทรงหลั่งทักษิโณทก

  (พระสงฆ์จีนถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ลงจากพระที่นั่ง)
- เสด็จฯ ไปทรงกราบพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร
- เสด็จฯ ไปทรงกราบที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

เวลา ๑๙.๓๐ น.
- เสด็จลงบันไดมุขด้านทิศเหนือพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- เสด็จฯ ไปยังลานหน้าประตูศรีสุนทร ทรงวางกระดาษเงิน - กระดาษทอง ในตำหนักจำลอง

- ทรงจุดไฟเผาเครื่องกระดาษ
- สมควรแก่เวลา เสด็จฯ ไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ประตูกำแพงแก้ว พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- เสด็จพระราชดำเนินกลับ

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์.

ณ วันศุกร์ ที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔

คณะผู้จัดการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) และเจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และท่าราชวรดิฐ ตั้งปะรำมณฑลพิธีและปะรำสำหรับผู้ร่วมงาน ดังนี้

ณ ลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ด้านทิศเหนือ ระหว่างศาลาทิมคดหลังทิศตะวันออกและหลังทิศตะวันตก เป็นมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

ศาลาทิมคดหลังทิศตะวันออก ทอดพระเก้าอี้สำหรับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เก้าอี้สำหรับประธานในพิธี พระประยูรญาติ และข้าราชบริพาร

ศาลาทิมคดหลังทิศตะวันตก เป็นที่นั่งสำหรับบรรพชิตจีนนิกาย

ถัดจากศาลาทิมคดหลังทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ตั้งปะรำวางเก้าอี้สำหรับผู้มาร่วมพิธีจากวังรื่นฤดีและพนักงานกลุ่มทีซีซี กรุ๊ป ประกอบด้วย บริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) อาคเนย์ กลุ่มธุรกิจประกันและการเงิน บริษัท พรรณธิอร จำกัด บริษัท เบอร์ลี่ ยุคเกอร์ จำกัด (มหาชน) และบริษัท ทีซีซี แลนด์ จำกัด

ณ ท่าราชวรดิฐ

จัดเป็นมณฑลพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เจ้าพนักงานตั้งแต่งบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเพิ่มเติมสำหรับพิธีอัญเชิญดวงพระวิญญาณ หน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทิศเหนือตั้งม้าสูงสลักลายปิดทองทอดเครื่องทองน้อย สักการะพระศพ ประดิษฐานธงพุ่ม ตั้งโต๊ะเตี้ยจำหลักลายปิดทองทอดเครื่องพระกระยาหารสังเวยพระศพ ตั้งหอสรงสำหรับพิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณ

มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

ด้านในตั้งโต๊ะบูชาประดิษฐานกรอบรูปพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๓ พระองค์ องค์กลางคือพระศากยมุนีพุทธเจ้า ทิศตะวันออกคือพระไภษัชยคุรุพุทธเจ้า ทิศตะวันตกคือพระอมิตาภะพุทธเจ้า ถัดออกไปตั้งโต๊ะบูชาประดิษฐานกรอบรูปพระโพธิสัตว์ ๔ พระองค์ ทิศตะวันออกคือพระมัญชุศรีโพธิสัตว์และพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ ทิศตะวันตกคือพระสมันตภัทรโพธิสัตว์และพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ ถัดออกไปตั้งโต๊ะบูชาประดิษฐานกรอบรูป พระโพธิสัตว์ธรรมบาล ๒ พระองค์ ทิศตะวันออกคือพระสกันทะเทวโพธิสัตว์ ทิศตะวันตกคือ

พระสังฆารามปาลโพธิสัตว์ ด้านหลังโต๊ะบูชาแขวนภาพพระบฏพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๓ พระองค์และพระโพธิสัตว์ ๔ พระองค์ ฉาก ลับแลรูปพระอรหันต์สาวก ๑๘ องค์ พร้อมประดับแถบแพร ผ้าม่าน ธงทิว เครื่องบูชาประทีปโคมไฟ และเครื่องหอมต่าง ๆ กลางมณฑลพิธีปูพรมสีแดง ตั้งม้าสูงสลักลายปิดทองทอดเครื่องทองน้อย พร้อมแท่นทรงกราบ และตั้งธงพุ่มอัญเชิญฉลองพระองค์สีดำลายแดง ทิศตะวันตกตั้งโต๊ะเครื่องดนตรีจีน ประกอบด้วย ซอหน่ำฮู้ ซอด้วง ปี่ ขลุ่ย กระดิ่ง ฉาบ และกลอง ทิศตะวันออกตั้งโต๊ะวางผ้าไตร

มณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์

ตั้งปะรำที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทระหว่างมุขด้านทิศเหนือและมุขด้านทิศตะวันตกเป็นมณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์ ตั้งโต๊ะวางเครื่องบูชา เครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับบริจาคทาน เครื่องอุปโภคจำลองด้วยกระดาษ เพื่ออุทิศถวายเป็นทิพยสมบัติแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ทิศใต้ ด้านในตั้งภูเขาทอง ภูเขาเงิน ภูเขาผลไม้ และภูเขาเสริมบารมีหรือภูเขาเกื้อหนุน ถัดมาด้านหน้าตั้งรูปพระมหาโพธิสัตว์ทำด้วยกระดาษขนาดใหญ่ พร้อมตั้งโต๊ะเครื่องบูชา ประกอบด้วย แจกันดอกไม้สด กระถางธูป เชิงเทียน อาหารคาวหวานเจ มี ข้าวสวย พะโล้ ต้มจับฉ่าย เผือกเชื่อม และซาลาเปา ผลไม้ มีมะพร้าว กล้วยหอมเขียว แตงโม แอปเปิลแดง และแก้วมังกร ด้านหน้าตั้งโต๊ะเครื่องบูชาสำหรับพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา ประกอบด้วย แจกันดอกไม้สด กระถางธูป เชิงเทียน กระทงใบตองสดขนาดใหญ่ประดับดอกดาวเรืองพร้อมธูปเทียน ๓ กระทง กระทงเล็กวางด้านซ้ายและขวา ข้างละ ๑๒ กระทง ถัดไปด้านหลังวางถาดใส่ผลไม้ มี เมลอน กีวี แอปเปิลแดง ทับทิม และส้ม ถาดใส่อาหาร มี น้ำเปล่า ๓ ถ้วย ข้าวสาร ข้าวสวย เกลือ อาหารคาวหวานเจ มี แปะก๊วย เม็ดมะม่วงหิมพานต์ ทอดมัน พะโล้ จับฉ่าย ผักต้ม ถาดสำหรับโปรยทาน มีซาลาเปาและเหรียญเงิน ๕ บาท ด้านหลังโต๊ะวางภาชนะบรรจุปลาสำหรับประกอบพิธี

ทิศตะวันออกตั้งโต๊ะใหญ่ปูผ้าขาววางเครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับบริจาคทาน ประกอบด้วย ข้าวสาร ขนมขบเคี้ยว กระดาษชำระ ครีมอาบน้ำ และน้ำดื่ม ถัดมาวางเครื่องอุปโภคจำลองด้วยกระดาษ อาทิ โต๊ะทำงาน เข็มทิศ พัดลม เครื่องคิดเลข โทรศัพท์ อุปกรณ์ถักไหมพรม โต๊ะเครื่องแป้ง โทรทัศน์ วิทยุ ตู้เย็น ไมโครเวฟ อ่างล้างหน้า ตู้เสื้อผ้า อ่างน้ำ เก้าอี้ หีบเงินหีบทอง ไก่แจ้จำลอง และเทวทูตทรงม้า ถัดมาเจ้าพนักงานวางสะพานโอฆสงสาร คลุมด้วยผ้าขาวเตรียมสำหรับประกอบพิธี

ทิศตะวันตกตั้งโต๊ะวางเครื่องกระดาษจำลองเป็นวังรื่นฤดี

มณฑลพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย เจ้าพนักงานตั้งสะพานโอฆสงสารกลางมณฑลพิธี ทอดยาวตามทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก หัวและท้ายสะพานตั้งขันสาครเพื่อโปรยเงินอุทิศให้ทานและตั้งม้าเตี้ยวางเครื่องบูชาเจ้าสะพาน หน้าโต๊ะบูชาพระรัตนตรัยและพระมหาโพธิสัตว์ตั้งม้าสูงสลักลายปิดทองทอดเครื่องบูชากระบะมุก

พิธีเปิดมณฑลพิธี

เวลา ๑๕ นาฬิกา พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ทรงกราบ แล้วประทับพระเก้าอี้ จากนั้น พระคณาจารย์จีนธรรมปัญญาจริยาภรณ์ (เย็นเชี้ยว) รองเจ้าคณะใหญ่จีนนิกาย ประธานสงฆ์ นำบรรพชิตจีนนิกาย ๒๕ รูป สวดพระพุทธมนต์เปิดมณฑลพิธี โดยอัญเชิญสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และทวยเทพธรรมบาลต่าง ๆ ตลอดจนพระบูรพาจารย์เสด็จมาประทับรับการถวายสักการบูชา บรรพชิตจีนนิกายประพรมน้ำพระพุทธมนต์โดยรอบมณฑลพิธีให้สะอาดบริสุทธิ์สมควรแก่การบำเพ็ญกุศล จากนั้น ประธานสงฆ์อ่านคำประกาศอธิษฐานน้อมอัญเชิญพระบารมีแห่งองค์พระรัตนตรัยและคุณพระโพธิสัตว์เจ้าทั้งหลาย เพื่อมาเป็นทิพยพยานในการประกอบพิธีกงเต๊กถวายเป็นพระกุศลครั้งนี้ ขณะนั้นดนตรีจีนบรรเลง

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๒๐ นาที พระคณาจารย์จีนธรรมปัญญาจริยาภรณ์ ประธานสงฆ์ อ่านคำประกาศอธิษฐาน จบแล้ว บรรจุคำประกาศซึ่งมีพระนามและรายนามผู้อุทิศถวายพระกุศลครั้งนี้ลงในเทวทูตทรงม้า ผู้นำคำประกาศตลอดจนคำอธิษฐานไปสู่สรวงสวรรค์ แล้วให้เจ้าพนักงานนำไปถวายพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐานแล้วส่งให้เจ้าพนักงานนำไปเผา

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย

ทรงอธิษฐานเทวทูตทรงม้าก่อนนำไปเผา

พิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณ

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๒๕ นาที บรรพชิตจีนนิกาย ๒๕ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศเหนือฝั่งตะวันตก พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอัญเชิญธงพุ่มเสด็จตาม พร้อมด้วยพระประยูรญาติและข้าราชบริพาร พระสงฆ์ตั้งแถวหน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอัญเชิญธงพุ่มตั้งไว้หน้าที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงตั้งพระกระยาหารสังเวยถวายพระศพ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย ถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วประทับพระเก้าอี้ บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์และประพรมน้ำพระพุทธมนต์ จบแล้ว บรรพชิตจีนนิกายนั่งรอที่เก้าอี้ด้านทิศเหนือภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ขณะนั้นเจ้าพนักงานตั้งโต๊ะยาวปูผ้าขาวด้านทิศตะวันออกภายใน

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พร้อมเก้าอี้สำหรับบรรพชิตจีนนิกายมี นกเทวทูต (ทำจากกระดาษ) วางอยู่หัวโต๊ะ และห่อเครื่องใช้ส่วนพระองค์จำลองด้วยกระดาษ วางอยู่ท้ายโต๊ะ แล้วอัญเชิญธงพุ่มมาตั้งไว้ด้านข้างประธานสงฆ์ บรรพชิตจีนนิกายประจำที่ พร้อมแล้ว พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าโต๊ะพระกระยาหารสังเวยถวายพระศพ ทรงกราบ พระคณาจารย์จีนธรรมปัญญาจริยาภรณ์ ประธานสงฆ์นำบรรพชิตจีนนิกาย ๒๕ รูป สวดพระพุทธมนต์ จากนั้น ประธานสงฆ์อ่านคำประกาศอธิษฐาน แล้วบรรจุคำประกาศลงในนกเทวทูต (ทำจากกระดาษ) แล้วให้เจ้าพนักงานนำนกเทวทูตและห่อเครื่องใช้ส่วนพระองค์จำลองไปถวายพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เพื่อทรงอธิษฐาน แล้วส่งให้เจ้าพนักงานนำลงไปเผาในถังอะลูมิเนียมขนาดใหญ่หน้าปะรำคณะกรรมการ จากนั้น บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์ขอพระบารมีแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์แผ่พระพุทธรัศมีอัญเชิญดวงพระวิญญาณเสด็จฯ สถิต ณ ธงพุ่ม แล้วสวดสังเวยพระกระยาหาร จบแล้ว ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงอัญเชิญเครื่องทองน้อยเข้าตั้งในหอสรง ทรงกราบ แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์ อาศัยพระบารมีแห่งพระรัตนตรัยและองค์พระโพธิสัตว์เจ้าเป็นสื่อ นำทางให้แก่ดวงพระวิญญาณและอัญเชิญดวงพระวิญญาณเข้าสู่หอสรง เพื่อความผ่องแผ้ว เบิกบาน สิ้นกังวล พระหฤทัยในพระภารกิจและพสกนิกรทั้งมวล จบแล้ว หม่อมราชวงศ์สวัสดิวุฒิ สวัสดิวัตน์ อัญเชิญธงพุ่มตั้งไว้หน้าที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงอัญเชิญเครื่องทองน้อยออกจากหอสรงและตั้งไว้ ณ ที่เดิม ในการนี้ดนตรีจีนบรรเลงตลอดพิธี

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๑๗ นาที บรรพชิตจีนนิกาย ๒๕ รูป ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เข้าสู่มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย แล้วนั่งเก้าอี้ที่เจ้าพนักงานจัดเตรียมไว้ นายเจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี พร้อมผู้บริหารกลุ่มทีซีซี กรุ๊ป ถวายผ้าไตรแด่พระสงฆ์ทั้ง ๒๕ รูป กรวดน้ำถวายพระกุศล พระสงฆ์อนุโมทนา จบแล้ว ผู้บริหารและพนักงานบริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) อาคเนย์ กลุ่มธุรกิจประกันและการเงิน บริษัท เบอร์ลี่ ยุคเกอร์ จำกัด (มหาชน) บริษัท ทีซีซี แลนด์ จำกัด บริษัท พรรณธิอร จำกัด นายเจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี ขึ้นถวายพวงมาลาบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตามลำดับ

พิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

เวลา ๑๘ นาฬิกา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แล้วเสด็จขึ้นทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประทับพระเก้าอี้ นายเจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี เฝ้าทูลละอองพระบาทรับเสด็จ จากนั้น คุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี กราบบังคมทูลรายงาน จบแล้ว นายเจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศล จำนวน ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท (ห้าล้านบาทถ้วน)

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๑๐ นาที บรรพชิตจีนนิกาย ๒๑ รูป สวดพระพุทธมนต์นำเสด็จดวงพระวิญญาณลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงอัญเชิญเครื่องทองน้อย และหม่อมราชวงศ์สวัสดิวุฒิ สวัสดิวัตน์ อัญเชิญธงพุ่ม ในการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินตาม แล้วประทับพระเก้าอี้ ณ ศาลาทิมคดหลังทิศตะวันออก

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๒๐ นาที บรรพชิตจีนนิกาย ๒๑ รูป ตั้งแถวสวดพระพุทธมนต์นำดวงพระวิญญาณเสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร โดยมี ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงอัญเชิญเครื่องทองน้อย หม่อมราชวงศ์

นายเจริญและคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี ทอดผ้าไตร

นายเจริญและคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี กรวดน้ำ

สวัสดิวุฒิ สวัสดิวัตน์ อัญเชิญธงพุ่ม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินตาม พร้อมด้วย พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล คุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี นายเจริญ สิริวัฒนภักดี นายปณต สิริวัฒนภักดี นายระพินทร์ จารุดุล นายพจน์ กุวานนท์ และนายพันธุ์นุชิต โปษยานนท์ จากนั้น ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องบูชาเจ้าสะพานด้านหัวสะพาน บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์และนำข้ามสะพานโอฆสงสาร โดยเวียนทักษิณาวรรต (เวียนขวา) ๓ รอบ จากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก เป็นการอัญเชิญดวงพระวิญญาณไปยังแดนพุทธเกษตร เพื่อประกาศถึงพระกรุณาธิคุณ ครบแล้ว พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องบูชาเจ้าสะพานด้านท้ายสะพาน จากนั้น บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์และนำข้ามสะพานโอฆสงสาร โดยเวียนอุตราวรรต (เวียนซ้าย) ๓ รอบ จากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก เป็นการอัญเชิญดวงพระวิญญาณไปสถิตยังสรวงสรรค์ ครบแล้ว พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล จุดธูปเทียนเครื่องบูชากระบะมุก แล้วทรงอัญเชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มตั้งไว้ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของเครื่องบูชากระบะมุก ตามลำดับ ขณะนั้นบรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว นำข้ามสะพานจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก ๑ รอบ แล้วนำเสด็จดวงพระวิญญาณขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ประทับพระเก้าอี้ ณ ศาลาทิมคดหลังทิศตะวันออก

ระหว่างเดินเวียนรอบสะพานนั้น บรรพชิตจีนนิกายได้ประพรมน้ำพระพุทธมนต์เบิกทางเพื่อนำดวงพระวิญญาณสู่สะพานโอฆสงสาร เป็นการแสดงกตเวทิตาสนองพระเดชพระคุณหลังจากที่ได้ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจอันเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อพสกนิกรนานัปการ เพื่อเสด็จพระราชดำเนินไปเสวยทิพยสุข ณ แดนพุทธเกษตร โดยสงบสันติตลอดไป ขณะเดินข้ามสะพาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี พร้อมด้วยพระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร นายเจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี โปรยทานลงในขันสาครด้านหัวและท้ายสะพาน ขณะนั้นดนตรีจีนบรรเลงจนจบพิธี

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๕๕ นาที บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์หน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ จบแล้ว ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พิธีลอยกระทงและปล่อยปลา

เวลา ๑๙ นาฬิกา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงจุดธูปเทียนที่โต๊ะเครื่องบูชาและกระทงอธิษฐาน ณ มณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์ ทรงคม แล้วทอดพระเนตรเครื่องกระดาษมีวังรื่นฤดีจำลองและเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี ถวายคำอธิบาย ขณะนั้น บรรพชิตจีนนิกายประพรมน้ำพระพุทธมนต์ที่ภาชนะบรรจุสัตว์น้ำ ซึ่งเจ้าพนักงานนำมาวางไว้หน้ามณฑลพิธี แล้วบรรพชิตจีนนิกาย ๑๕ รูป สวดพระพุทธมนต์ เพื่อให้พระวิญญาณได้ส่งเครื่องกระทงไปถวายสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ ณ บาดาลพิภพ และบูชาพระพุทธบาท ณ แม่น้ำนัมทานทีในชมพูทวีป เป็นการเพิ่มพูนบุญกุศลแด่ดวงพระวิญญาณ และเชิญภูตผีทั้งหลายมาประชุมรับส่วนพระกุศล แล้วบรรจุคำประกาศอธิษฐานลงในเทวทูตทรงม้า (ทำจากกระดาษ) แล้วให้เจ้าพนักงานนำไปถวายพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ซึ่งทรงยืนรออยู่หน้ามณฑลพิธี เพื่อทรงอธิษฐาน แล้วส่งให้เจ้าพนักงานนำไปเผาในถังอะลูมิเนียมขนาดใหญ่หน้าปะรำคณะกรรมการ จากนั้น เจ้าพนักงานนำถาดใส่อาหาร ถาดใส่ผลไม้ และถาดสำหรับโปรยทานถวายพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เพื่อทรงอธิษฐาน แล้วส่งให้เจ้าพนักงาน โดยเจ้าพนักงานนำอาหารและผลไม้บรรจุลงในกระทงอธิษฐานใบใหญ่ เพื่อนำไปประกอบพิธีลอยกระทง ส่วนถาดสำหรับโปรยทานนำไปตั้งรอประกอบพิธี จากนั้น บรรพชิตจีนสวดพระพุทธมนต์และโปรยทานเป็นระยะ ในการนี้ดนตรีจีนบรรเลงตลอดพิธี

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องบูชา

ทรงทอดพระเนตรเครื่องกระดาษ

บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๒๐ นาที บรรพชิตจีนนิกาย ๖ รูป เดินนำพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ข้าราชบริพาร และพนักงานกลุ่มทีซีซี กรุ๊ป ในการเชิญกระทงออกจากลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังท่าราชวรดิฐ ผ่านทางประตูศรีสุนทร ประตูเทวาภิรมย์ เมื่อถึงบริเวณท่าราชวรดิฐ บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์อัญเชิญพญานาคและเทพเทวาที่สถิตอยู่ในแม่น้ำ ลำคลอง และมหาสมุทร ให้มาสดับพระพุทธมนต์และเป็นสักขีพยานในการบำเพ็ญกุศล จากนั้น เจ้าพนักงานนำกระทงอธิษฐานไปถวายพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เพื่อทรงอธิษฐาน แล้วส่งให้เจ้าพนักงานนำไปลอยลงในแม่น้ำ แล้วข้าราชบริพารและพนักงานกลุ่มทีซีซี กรุ๊ป ลอยกระทงเล็ก ตามลำดับ จากนั้น บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์ปล่อยชีวิตสัตว์ให้หลุดพ้นจากบุพกรรมได้สู่สุคติภูมิ เป็นการประกอบทานบารมีอุทิศถวายเป็นพระกุศลแด่ดวงพระวิญญาณ แล้วเจ้าพนักงานนำภาชนะบรรจุสัตว์น้ำไปถวายพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เพื่อทรงอธิษฐาน ส่งให้เจ้าพนักงานนำไปปล่อยในแม่น้ำ แล้วข้าราชบริพารและพนักงานกลุ่มทีซีซี กรุ๊ป ปล่อยสัตว์น้ำจากภาชนะที่เหลือ

ขณะนั้นพระประยูรญาติเชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณตามบรรพชิตจีนนิกายขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์หน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ จบแล้วลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พิธีสดับปกรณ์

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๓๐ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศเหนือฝั่งตะวันตก ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ แล้วประทับพระเก้าอี้ บรรพชิตสมณศักดิ์จีนนิกาย ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงธรรมาสน์เทศน์ที่ต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงจากที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพและนำมาพักไว้ที่เสาบัวข้างธรรมาสน์เทศน์ แล้วลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งผ่านหน้าบรรพชิตสมณศักดิ์จีนนิกายทั้ง ๑๐ รูป สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงทอดผ้าไตร แล้วกลับไปประทับพระเก้าอี้ที่เดิม จากนั้น เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญปลายพระภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานพระมหากฐินที่ข้างอาสน์สงฆ์ บรรพชิตสมณศักดิ์จีนนิกายสดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงหลั่งทักษิโณทก ขณะนั้น บรรพชิตสมณศักดิ์จีนนิกายถวายอนุโมทนา จบแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ถวายหนังสือที่ระลึกแด่พระคณาจารย์จีนธรรมปัญญาจริยาภรณ์ ประธานสงฆ์ บรรพชิตสมณศักดิ์จีนนิกายลงจากอาสน์สงฆ์ และออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงกราบพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร แล้วเสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศเหนือฝั่งตะวันตก

ทรงทอดผ้าไตร

ทรงหลั่งทักษิโณทก

ทรงถวายหนังสือที่ระลึก

พิธีเผาเครื่องกระดาษและทิ้งกระจาด

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๔๐ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินถึงลานหน้าประตูศรีสุนทรระหว่างโรงเรียนช่างฝีมือในวัง (ชาย) กับอาคารห้องสมุดมหามงคล มณฑลพิธีเผาเครื่องกระดาษ ซึ่งเจ้าพนักงานเคลื่อนย้ายเครื่องอุปโภคบริโภคจำลองด้วยกระดาษไปรอไว้ ทรงจุดไฟเผาเครื่องอุปโภคบริโภคจำลอง เพื่ออุทิศถวายเป็นทิพยสมบัติในพุทธเกษตร แล้วเจ้าพนักงานยกเครื่องอุปโภคบริโภคจำลองใส่ลงในกองเพลิง เจ้าหน้าที่ดับเพลิงฉีดน้ำลดระดับความร้อนเป็นระยะ ๆ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทอดพระเนตรการเผาเครื่องอุปโภคบริโภคจำลอง ได้เวลาอันสมควร เสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่ง ที่ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เสด็จพระราชดำเนินกลับ

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๑๕ นาที นายเจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี ถวายหนังสือที่ระลึกและปัจจัยแด่บรรพชิตจีนนิกาย ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย บรรพชิตจีนนิกายสวดอนุโมทนา

จากนั้น ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ แจกจ่ายเครื่องอุปโภคบริโภคที่จัดไว้แก่ผู้มาร่วมพิธี เพื่ออุทิศถวายเป็นพระกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นเสร็จพิธี

มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัณณวดี ณ บริเวณพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง และท่าราชวรดิฐ ในวันพฤหัสบดีที่ ๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จแทนพระองค์ มีกำหนดการดังนี้

กำหนดการ
พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา
เสด็จไปทรงเป็นองค์ประธานในพิธีบำเพ็ญกุศล (พิธีกงเต๊ก) อุทิศถวายเป็นพระกุศล
แด่ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
ในพระบรมมหาราชวัง
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๔

.....

เวลา ๑๓.๒๐ น. - พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ประทับรถยนต์ที่นั่งเสด็จออกจากวังศุโขทัย ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๓.๓๐ น. - เสด็จถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
(รถยนต์ที่นั่งเทียบที่ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท)
- เสด็จเข้าสู่มณฑลพิธี
- ประทับพระเก้าอี้
- นายสมาน โอภาสวงศ์ ประธานกรรมการมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง กราบทูลรายงานการจัด (พิธีกงเต๊ก) และทูลถวายเงินสบทบทุนเพื่อมูลนิธิเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ยามยาก สภากาชาดไทย
- **พิธีเปิดมณฑลพิธี**
- เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูป
- ทรงกราบ
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์ อัญเชิญพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จลงมาประทับ
(พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์
รอบมณฑลพิธี เสร็จแล้ว)
- ประธานสงฆ์จีนอ่านประกาศการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก)
(ประธานสงฆ์จีนบรรจุคำประกาศซึ่งมีพระนามและรายนาม
ผู้อุทิศถวายลงในเทวทูตม้า)
- เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตม้าถวายเพื่อทรงอธิษฐาน แล้วประทานให้เจ้าพนักงานนำไปเผา

- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์ถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระมหาโพธิสัตว์
  (ระหว่างนี้ดนตรีจีนบรรเลงจนจบพิธี)
- **พิธีอัญเชิญดวงพระวิญญาณสถิตในธงพุ่ม**
- พระสงฆ์ ๒๑ รูป ขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- ทรงพระดำเนินตามพระสงฆ์จีน ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย ที่หน้าพระโกศพระศพ
- ทรงกราบ
- เสด็จไปถวายเครื่องเสวยคาว - หวาน ผลไม้ ที่หน้าพระโกศพระศพ
- ประทับพระเก้าอี้
- พระสงฆ์จีนประพรมน้ำพระพุทธมนต์ และสวดพระพุทธมนต์ พร้อมประกาศอัญเชิญดวงพระวิญญาณ เสด็จมาสถิตในธงพุ่ม แล้วสวดสังเวยพระกระยาหาร

เวลา ๑๔.๕๐ น.
- **พิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณ**
- พระสงฆ์จีน จำนวน ๒๑ รูป ขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สวดพระพุทธมนต์
- เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตนกถวายเพื่อทรงอธิฐาน แล้วประทานให้เจ้าพนักงานนำไปเผา
- ประธานสงฆ์จีนอัญเชิญธงพุ่ม และพระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์
  (พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์อัญเชิญดวงพระวิญญาณ)
- เชิญเครื่องทองน้อยสู่หอสรง และพระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์
  (เจ้าพนักงานรับธงพุ่มห่อฉลองพระองค์ (กระดาษ) แล้วเชิญไปประดิษฐานที่เดิม)
- เชิญเครื่องทองน้อยออกจากหอสรง ไปทอดที่เดิม
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์ จบ
- เสด็จลงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังห้องประทับรับรองราชกรัณยสภา
- เสด็จเข้าสู่ราชกรัณยสภา
- ประทับพักพระอิริยาบถ ตามพระอัธยาศัย
- เสด็จออกจากห้องประทับรับรองราชกรัณยสภา ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- เสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๕.๓๐ น.
- **พิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร**
- พระสงฆ์จีนนำเสด็จสวดเชิญดวงพระวิญญาณ ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มลงมายังมณฑลพิธี ประดิษฐานที่เดิม
  (ดนตรีจีนบรรเลง)
- เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มาประทับพระเก้าอี้ ณ ที่เดิม
- พระสงฆ์จีนตั้งกระบวนสวดพระพุทธมนต์นำดวงพระวิญญาณ เสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร ไป ๓ รอบ
- ทรงเสด็จตาม พร้อมด้วยข้าราชบริพารเดินตาม

- ครบ ๓ รอบ แล้ว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องบูชากระบะมุก
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์นำดวงวิญญาณ เสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร กลับ ๓ รอบ
- พระสงฆ์จีนเชิญดวงวิญญาณเสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สวดพระพุทธมนต์ จบ ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๖.๓๐ น.
- **พิธีลอยกระทงและปล่อยนกปล่อยปลา**
- พระสงฆ์จีนเดินนำ ไปยังท่าราชวรดิฐ
  (เสด็จตาม พร้อมด้วยข้าราชบริพาร)
- ผู้แทนพระองค์จุดธูปเทียนที่โต๊ะหมู่บูชา ทรงคม แล้วประทับยืนที่เดิม
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์
- เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตม้าเข้าถวาย เพื่ออธิษฐาน แล้วประทานให้เจ้าพนักงานนำไปเผา
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์ปล่อยชีวิตสัตว์
- ทรงลอยกระทง, ปล่อยนก, ปล่อยปลา พร้อมด้วยข้าราชบริพาร
  (ขณะนี้ เจ้าพนักงานเผากระดาษเงิน - กระดาษทอง)
- เสร็จพิธี

กรณีโปรดให้แทนพระองค์
- พระสงฆ์จีนเดินนำ ไปยังท่าราชวรดิฐ
  (ผู้แทนพระองค์เสด็จตาม พร้อมด้วยข้าราชบริพาร)
- ผู้แทนพระองค์จุดธูปเทียนที่โต๊ะหมู่บูชา ยกมือไหว้ แล้วยืนที่เดิม
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์
- เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตม้าส่งให้ผู้แทนพระองค์ เพื่ออธิษฐาน แล้วส่งคืนให้เจ้าพนักงานนำไปเผา
- พระสงฆ์จีนสวดพระพุทธมนต์ปล่อยชีวิตสัตว์
- ผู้แทนพระองค์ และข้าราชบริพาร ลอยกระทง, ปล่อยนก, ปล่อยปลา
  (ขณะนี้ เจ้าพนักงานเผากระดาษเงิน - กระดาษทอง)
- เสร็จพิธี
- เสด็จออกจากมณฑลพิธี ไปยังบริเวณเครื่องเซ่นไหว้ดวงวิญญาณ
- ทอดพระเนตรเครื่องเซ่นไหว้ดวงวิญญาณ ตามพระอัธยาศัย
- เสด็จออกจากบริเวณเครื่องเซ่นไหว้พิธีกงเต๊ก ไปยังมณฑลพิธี
- ประทับพระเก้าอี้ ณ ที่เดิม

เวลา ๑๗.๓๐ น.
- **พิธีโยคะตันตระ**
- เสด็จเข้ามณฑลพิธี
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูป
- ทรงจุดธูปเทียนเซ่นไหว้ดวงวิญญาณ เพื่ออุทิศบุญกุศลแก่เวไนยสัตว์

- ทรงกราบ
- ประทับพระเก้าอี้
- พระสงฆ์จีนสวดพระธารณีมนต์เจริญธรรมอธิษฐาน
  (ขณะนี้ พระสงฆ์จีนโปรยทานอุทิศถวาย)
- สมควรแก่เวลา เสด็จไปยังรถยนต์ที่นั่ง
  (รถยนต์ที่นั่งเทียบที่ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท)
- ประทับรถยนต์ที่นั่งเสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
  ในพระบรมมหาราชวัง กลับวังศุโขทัย
- เสด็จถึงวังศุโขทัย

การแต่งกาย
- ราชองครักษ์ เครื่องแบบชุดปกติขาว/ไว้ทุกข์
- ข้าราชการในพระองค์ เครื่องแบบชุดปกติขาว/ไว้ทุกข์
- ข้าราชการในพื้นที่ เครื่องแบบชุดปกติขาว/ไว้ทุกข์

ณ วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

คณะผู้จัดการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) และเจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งที่พระลานหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง และท่าราชวรดิฐ ตั้งปะรำมณฑลพิธีและปะรำสำหรับผู้มาร่วมงาน ดังนี้

ณ พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ด้านทิศเหนือ ระหว่างศาลาทิมคดหลังทิศตะวันออกและหลังทิศตะวันตก เป็นมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

ระหว่างย่อมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ตั้งปะรำจัดเป็นมณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์หันหน้าไปทางทิศเหนือ

ศาลาทิมคดหลังทิศตะวันออก ทอดพระเก้าอี้สำหรับพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จแทนพระองค์ และเก้าอี้สำหรับประธานในพิธี

ถัดจากศาลาทิมคดหลังทิศตะวันออก ตั้งปะรำสำหรับข้าราชการผู้ใหญ่และคณะกรรมการมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง

ศาลาทิมคดหลังทิศตะวันตก เป็นที่นั่งสำหรับพระสงฆ์จีนนิกาย

ถัดจากศาลาทิมคดหลังทิศตะวันตก ตั้งปะรำสำหรับพระสงฆ์จีนนิกายและผู้ร่วมพิธี

ณ ท่าราชวรดิฐ

จัดเป็นมณฑลพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมีการตั้งแต่งเพิ่มเติมสำหรับพิธีอัญเชิญดวงพระวิญญาณ ดังนี้ หน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ เรียงลำดับจากซ้ายไปขวา ตั้งแท่นประดิษฐานธงพุ่มอัญเชิญฉลองพระองค์สีแสด ตั้งม้าสูงสลักลายปิดทองทอดเครื่องทองน้อยสำหรับจุดเมื่อถวายพระกระยาหารสังเวยพระศพ ตั้งโต๊ะเตี้ยสลักลายปิดทองทอดเครื่องพระกระยาหารสังเวยพระศพ ประกอบด้วย พระกระยาหารเจ ๕ สิ่ง พระกระยาหารหวาน ๕ สิ่ง ผลไม้ ๕ สิ่ง ริมสุดตั้งหอสรง

การตั้งแต่งหน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

เครื่องอุปโภคจำลองด้วยกระดาษ

มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

ภายในมณฑลพิธีด้านในสุด ประดิษฐานภาพพระบฏ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๓ พระองค์ องค์กลางคือพระศากยมุนีพุทธเจ้า องค์ขวาคือพระอมิตาภะพุทธเจ้า และองค์ซ้ายคือพระไภษัชยคุรุพุทธเจ้า ด้านขวาถัดมาประดิษฐานภาพพระบฏพระมัญชุศรีมหาโพธิสัตว์ พระสมันตภัทรมหาโพธิสัตว์ ส่วนด้านซ้ายประดิษฐานพระอวโลกิเตศวรมหาโพธิสัตว์ พระกษิติครรภ์มหาโพธิสัตว์ กลางมณฑลพิธีหน้าโต๊ะบูชาพระรัตนตรัยและพระมหาโพธิสัตว์ ลาดพรมสีแดง ตั้งม้าสูงสลักลายปิดทองทอดเครื่องทองน้อย พร้อมแท่นทรงกราบ มณฑลพิธีด้านทิศตะวันตก ตั้งโต๊ะเครื่องดนตรีจีน ประกอบด้วย ปี่จีน ๑ เลา ขิมจีน ๑ ตัว ขลุ่ยจีน ๑ เลา ซอหน่ำฮู้ ๒ คัน ซอด้วง ๑ คัน เชลโล่ ๒ ตัว และกลอง ๑ ใบ มณฑลพิธีด้านทิศตะวันออก ตั้งโต๊ะปูผ้าขาว วางน้ำเปล่า ๓ ถ้วย อาหารเจ ๕ สิ่ง และพานใส่ผลไม้ ๕ สิ่ง ถวายเป็นพุทธบูชา

มณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์

ภายในมณฑลพิธี ตั้งโต๊ะวางเครื่องบูชา เครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับบริจาคทาน และเครื่องอุปโภคบริโภคจำลองด้วยกระดาษ เพื่ออุทิศถวายเป็นทิพยสมบัติแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ดังนี้

ด้านใต้ ตั้งภูเขาทอง ภูเขาเงิน ภูเขาผลไม้ และภูเขาเสริมบารมีหรือภูเขาเกื้อหนุน เบื้องหน้าตั้งโต๊ะเครื่องบูชาพระมหาโพธิสัตว์ ประกอบด้วย แจกันดอกไม้สด กระถางธูป เชิงเทียน อาหารเจ ๕ สิ่ง และผลไม้ ๕ สิ่ง

กลางปะรำ ตั้งโต๊ะวางเครื่องอุปโภคบริโภคในพิธีโยคะตันตระบริจาคทานแก่ผู้ยากไร้ ประกอบด้วย ซาลาเปา ขนมมันฝรั่งทอดกรอบ ขนมธัญพืชอบ ขนมถั่วลิสงเคลือบช็อกโกแลต เยลลี่ เครื่องดื่มชาเขียว แอปเปิลเขียว แอปเปิลแดง กล้วยน้ำว้า แก้วมังกร ด้านทิศตะวันออก วางขวดน้ำดื่ม ๒,๔๐๐ ขวด ข้าวสาร ถุงละ ๕ กิโลกรัม ๑,๐๐๐ ถุง และบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ๑,๐๐๐ ห่อ

ด้านทิศตะวันตก ยกพื้นสูงตามแนวเหนือใต้ วางเครื่องอุปโภคจำลองด้วยกระดาษ ประกอบด้วย ตำหนักพัชราลัยจำลอง ถัดไปวางหีบเงินกระดาษ ทองคำกระดาษ ใบธารณี เทวทูตทรงม้า ด้านหน้ามณฑลพิธีตั้งโต๊ะเครื่องบูชาสำหรับพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา ประกอบด้วย ดอกไม้ธูปเทียน ผลไม้ ๕ สิ่ง กระดาษเงิน กระดาษทอง ใบธารณี เทวทูตทรงม้า กระทงใบตองสด บรรจุดอกไม้ธูปเทียน กระทงใหญ่ ๓ กระทง กระทงเล็ก ๓๖ กระทง เยื้องหน้าโต๊ะด้านขวา วางภาชนะบรรจุสัตว์ ได้แก่ นกกระจิบ ๓๖ ตัว ปลาไหล ๓๖ ตัว

มณฑลพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

เจ้าพนักงานยกสะพานโอฆสงสารมาตั้งกลางมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ลักษณะเป็นสะพานสีเหลือง แนวสะพานทอดยาวตามทิศเหนือใต้ ทั้งหัวและท้ายสะพานวางขันสาครเพื่อโปรยเงินอุทิศให้ทาน และตั้งม้าเตี้ยวางเครื่องบูชาเจ้าสะพาน มี ธูป ๓ ดอก เทียนแดง ๒ เล่ม ส้ม จันอับ

มณฑลพิธีโยคะตันตระ (ทิ้งกระจาด)

ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย หลังจากเสร็จสิ้นพิธีข้ามสะพานโอฆสงสารแล้ว เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งเพื่อประกอบพิธีโยคะตันตระ (ทิ้งกระจาด) ไว้พร้อม ดังนี้

กลางมณฑลพิธีโยคะตันตระ ตั้งโต๊ะยาวปูผ้าขาวในแนวเหนือใต้ รวม ๓ ตัว โต๊ะยาวตัวกลางตั้งอาสน์สงฆ์ด้านละ ๕ ที่ ทั้งสองด้าน หันหน้าเข้าหากัน โต๊ะอีก ๒ ตัว จัดอาสน์สงฆ์ตัวละ ๕ ที่ หันหน้าเข้าหาโต๊ะตัวกลาง รวมอาสน์สงฆ์ ๔ แถว ๒๐ ที่ ประธานสงฆ์ยืนที่โต๊ะตัวกลางทางทิศเหนือ หันหน้าไปทางทิศใต้ รวมทั้งสิ้น ๒๑ รูป ด้านหน้าอาสน์สงฆ์ ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยไว้ตรงกลาง ประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ ด้านทิศตะวันตกตั้งวงดนตรีจีนเช่นเดิม

พิธีเปิดมณฑลพิธี

เวลา ๑๒ นาฬิกา คณะกรรมการจัดการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) กรรมการ และเจ้าหน้าที่มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง พร้อมกัน ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๓๐ นาที บรรพชิตจีน ๒๑ รูป เข้านั่งประจำที่ ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

เวลา ๑๔ นาฬิกา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เสด็จเข้าสู่มณฑลพิธี ประทับพระเก้าอี้ ณ ศาลาทิมคดหลังทิศตะวันออก

นายสมาน โอภาสวงศ์ ประธานกรรมการมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ประธานจัดการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) กราบทูลรายงาน แล้ว ทูลถวายเงินสมทบทุนมูลนิธิเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ยามยาก สภากาชาดไทย

นายสมาน โอภาสวงศ์ กราบทูลรายงาน

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงเป็นประธานในพิธี

ทรงอธิษฐานเทวทูตทรงม้า

ดนตรีจีนบรรเลง

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๕ นาที พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูป ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ดนตรีจีนบรรเลง ทรงกราบ แล้วเสด็จกลับไปประทับพระเก้าอี้

บรรพชิตจีนนิกาย สวดพระพุทธมนต์อัญเชิญสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และทวยเทพธรรมบาลต่าง ๆ ตลอดจนพระบูรพาจารย์ เสด็จมาประทับรับการถวายสักการบูชา บรรพชิตจีนนิกายประพรมน้ำพระพุทธมนต์โดยรอบมณฑลพิธีให้สะอาดบริสุทธิ์ สมควรแก่การบำเพ็ญกุศล เสร็จแล้ว ประธานบรรพชิตจีนนิกายอ่านคำประกาศการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) อธิษฐานจิตน้อมอัญเชิญพระบารมีแห่งองค์พระ

รัตนตรัย และคุณพระโพธิสัตว์เจ้าทั้งหลาย เพื่อมาเป็นทิพยสักขีในการประกอบพิธีบำเพ็ญกงเต๊กถวายเป็นพระราชกุศลครั้งนี้ จบแล้ว ประธานบรรพชิตจีนนิกายบรรจุคำประกาศลงในเทวทูตทรงม้า เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงม้าทูลถวายพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงอธิษฐานแล้วส่งให้เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงม้าไปเผา บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์ถวายสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลาย ระหว่างนั้นดนตรีจีนบรรเลงจนจบพิธี

บรรพชิตจีนนิกายสวดสังเวยพระกระยาหาร

พิธีอัญเชิญดวงพระวิญญาณสถิตในธงพุ่ม

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๓๐ นาที บรรพชิตจีนนิกาย ๒๑ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางมุขด้านทิศเหนือบันไดฝั่งตะวันตก พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จตาม พร้อมด้วยพระราชวงศ์ข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และผู้ร่วมพิธีเดินตาม ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ จากนั้น เสด็จไปถวายเครื่องเสวยคาว หวาน และผลไม้ ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ เสร็จแล้วประทับพระเก้าอี้ บรรพชิตจีนนิกายประพรมน้ำพระพุทธมนต์ และสวดพระพุทธมนต์ พร้อมประกาศอัญเชิญดวงพระวิญญาณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ขอพระบารมีแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระมหาโพธิสัตว์ แผ่พระพุทธรัศมีอัญเชิญดวงพระวิญญาณสถิตในธงพุ่ม จากนั้น บรรพชิตจีนนิกายสวดสังเวยพระกระยาหาร ขณะนั้นหม่อมราชวงศ์จุลรังสี ยุคล เชิญธงพุ่มจากหน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพมาประดิษฐานที่อาสน์สงฆ์บรรพชิตจีนนิกาย

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ถวายเครื่องเสวยคาวหวานและผลไม้ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

พิธีสรงน้ำดวงพระวิญญาณและพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๔๗ นาที บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์อัญเชิญพระบารมีพระรัตนตรัยและพระมหาโพธิสัตว์เจ้าเป็นพาหนะนำทางให้แก่ดวงพระวิญญาณในมณฑลพิธีเพื่อเข้าสู่หอสรง รับน้ำพระพุทธมนต์เพื่อความผ่องแผ้วเบิกบาน สิ้นกังวลพระหฤทัยในพระภารกิจและพสกนิกรทั้งปวง พร้อมที่จะสดับพระธรรมในพิธีเสด็จข้ามสะพานโอฆสงสารสู่แดนสุขาวดีพุทธเกษตร ขณะนั้นดนตรีจีนบรรเลง เจ้าพนักงานเชิญนกเทวทูตถวายพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงอธิษฐานแล้วส่งให้เจ้าพนักงานเชิญไปเผา ประธานบรรพชิตจีนนิกายอัญเชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณ บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์อัญเชิญดวงพระวิญญาณสู่หอสรง เจ้าพนักงานเชิญห่อเครื่องใช้ส่วนพระองค์จำลองด้วยกระดาษถวายพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐาน แล้วส่งให้เจ้าพนักงานเชิญไปเผา ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงเชิญเครื่องทองน้อยเข้าสู่หอสรง

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๑๔ นาที ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงเชิญเครื่องทองน้อยออกจากหอสรงไปทอดที่ม้าสูงที่เดิม หม่อมราชวงศ์จุลรังสี ยุคล เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณไปประดิษฐาน ณ ที่เดิม บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์จบ ดนตรีจีนหยุดบรรเลง บรรพชิตจีนนิกายลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก เข้าพัก ณ ศาลาทิมคดหลังทิศตะวันตก พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จลงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังห้องประทับรับรอง ณ พระที่นั่งราชกรัณยสภา ประทับพักพระอิริยาบถตามพระอัธยาศัย

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๔๐ นาที ดนตรีจีนบรรเลง บรรพชิตจีนนิกาย ๒๑ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สวดพระพุทธมนต์นำเสด็จเชิญดวงพระวิญญาณลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย บรรพชิตจีนนิกาย ๒๑ รูป ตั้งแถวเดินตามลงมาพร้อมสวดพระพุทธมนต์นำดวงพระวิญญาณ ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงเชิญเครื่องทองน้อย หม่อมราชวงศ์จุลรังษี ยุคล เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณ

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา และพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตาม ขณะนี้เจ้าพนักงานเชิญกระทง เครื่องสังเวย กรงนกกระจิบ และถังบรรจุปลาไหล ไปที่ท่าราชวรดิฐ

ขบวนเชิญดวงพระวิญญาณเพื่อข้ามสะพานโอฆสงสาร

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงข้ามสะพานโอฆสงสาร

บรรพชิตจีนสวดพระพุทธมนต์ นำดวงพระวิญญาณเสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเซ่นไหว้ดวงพระวิญญาณ

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๕๓ นาที บรรพชิตจีน ๒๑ รูป ตั้งขบวนสวดพระพุทธมนต์นำดวงพระวิญญาณ เสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร โดยเวียนทักษิณาวรรต (เวียนขวา) ๓ รอบ จากทิศใต้ไปทิศเหนือ มีร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงเชิญเครื่องทองน้อย หม่อมราชวงศ์จุลรังษี ยุคล เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาและพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตาม พร้อมข้าราชการในพระองค์ ระหว่างข้ามสะพานทรงโปรยทานลงขันสาครที่หัวสะพาน เมื่อครบ ๓ รอบ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนที่เครื่องเซ่นไหว้เจ้าหัวสะพาน จากนั้นบรรพชิตจีนสวดพระพุทธมนต์นำดวงพระวิญญาณเสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร โดยเวียนอุตราวรรต (เวียนซ้าย) จากทิศเหนือไปทิศใต้ เมื่อครบ ๓ รอบ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนที่เครื่องเซ่นไหว้เจ้าหัวสะพาน บรรพชิตจีนสวดนำรอบมณฑลพิธี ๑ รอบ เสร็จแล้วพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จไปที่หน้าเครื่องบูชากระบะมุก ทรงจุดธูปเทียนเครื่องบูชากระบะมุก ทรงกราบ แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม

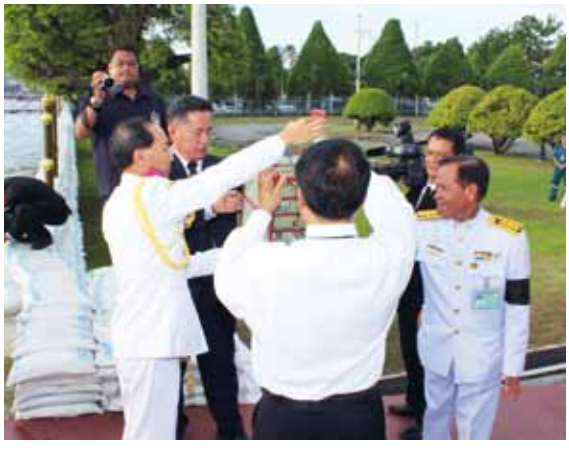
เวลา ๑๖ นาฬิกา ๑๗ นาที บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์อัญเชิญดวงพระวิญญาณขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงเชิญเครื่องทองน้อย เสด็จตาม หม่อมราชวงศ์จุลรังสี ยุคล เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณ เดินตาม ประกอบพิธีที่หน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ขณะนั้น พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จไปทอดพระเนตรเครื่องสังเวยที่มณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์ แล้วเสด็จขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พิธีลอยกระทงและปล่อยปลา

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๒๐ นาที บรรพชิตจีนสวดพระพุทธมนต์จบ ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เดินนำไปยังท่าราชวรดิฐ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล และร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล เสด็จตาม พร้อมด้วยหม่อมราชวงศ์จุลรังสี ยุคล และข้าราชบริพาร ออกจากลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ผ่านทางประตูศรีสุนทร ประตูเทวาภิรมย์

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล
ทรงอธิษฐานก่อนลอยกระทง

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล
ทรงปล่อยนก

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๒๕ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ประธานในพิธี ทรงจุดธูปเทียนที่โต๊ะเครื่องบูชา ทรงคม แล้วประทับยืนที่เดิม บรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์เชิญพญานาคและเทพเทวาที่สถิตอยู่ในแม่น้ำลำคลองและมหาสมุทร ให้มาสดับพระพุทธมนต์ และเป็นสักขีพยานในการบำเพ็ญกุศลครั้งนี้ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่เครื่องเซ่นไหว้ เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงม้าให้พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐาน แล้วส่งคืนให้เจ้าพนักงานนำไปเผา จากนั้นบรรพชิตจีนนิกายสวดพระพุทธมนต์ปล่อยชีวิตสัตว์ให้หลุดพ้นจากบุพกรรมไปสู่สุคติภูมิ เป็นการประกอบทานบารมีอุทิศถวายเป็นพระกุศลแด่ดวงพระวิญญาณ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงลอยกระทงในแม่น้ำ ทรงปล่อยนกและปลา ตามลำดับ ขณะลอยกระทง เจ้าพนักงานเผากระดาษเงินกระดาษทองในถังอะลูมิเนียม เสร็จแล้วกลับมายังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูป

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล
จุดธูปเทียนเซ่นไหว้ดวงพระวิญญาณ

พิธีโยคะตันตระ (ทิ้งกระจาด)

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๓ นาที พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เข้าสู่มณฑลพิธีโยคะตันตระ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่โต๊ะหมู่บูชาทรงคม แล้วประทับพระเก้าอี้ ณ ศาลาทิมคดหลังทิศตะวันออก พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเซ่นไหว้ดวงวิญญาณเพื่ออุทิศบุญกุศลแก่เวไนยสัตว์ที่มณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์ ทรงกราบแล้วเสด็จมาประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ณ ศาลาทิมคดหลังทิศตะวันตก

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๗ นาที ดนตรีจีนบรรเลง บรรพชิตจีนนิกายสวดพระธารณีมนต์เจริญพระธรรมอธิษฐานประกอบกับการกระทำหัสตมุทรา คือ ทำมือเป็นสัญลักษณ์ประจำพระองค์พระพุทธเจ้าและพระมหาโพธิสัตว์แต่ละพระองค์ตามลำดับ ส่วนบรรพชิตจีนนิกายที่แวดล้อมสวดพระพุทธมนต์เพื่อแผ่พระพุทธรัศมีให้ส่องสว่างทั่วทั้งตรีหัสโลกธาตุ โปรดสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๑๘ นาที พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จกลับวังศุโขทัย

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๕๐ นาที เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงม้าให้ท่านหญิงศรีสว่างวงศ์ บุญจิตราดุลย์อธิษฐาน แล้วส่งคืนให้เจ้าพนักงานนำไปเผาในถังอะลูมิเนียม

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๒๕ นาที ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงจุดธูปเทียนบูชาเครื่องอุปโภคบริโภค ณ มณฑลพิธีบูชาพระมหาโพธิสัตว์

ในระหว่างที่สวดพระธารณีมนต์นั้น บรรพชิตจีนนิกายได้โปรยทานเป็นระยะ ๆ เป็นการบำเพ็ญมหาทาน อุทิศถวายเป็นพระกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๔๔ นาที เจ้าพนักงานเคลื่อนย้ายพระมหาโพธิสัตว์จำลอง เครื่องบูชา และเครื่องอุปโภคบริโภคจำลองไปยังลานหน้าประตูศรีสุนทร

เวลา ๑๙ นาฬิกา บรรพชิตจีนนิกายสวดพระธารณีมนต์จบ และขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทางมุขด้านทิศเหนือบันไดฝั่งตะวันตก

พิธีสดับปกรณ์

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๕ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ แล้วประทับพระเก้าอี้ตรงข้ามอาสน์สงฆ์บรรพชิตจีนสวดพระพุทธมนต์

เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสาสำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงจากที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพนำมาพักไว้ที่เสาบัวข้างธรรมาสน์ จากนั้นลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งที่หน้าบรรพชิตจีนนิกายทั้ง ๑๐ รูป แล้วถวายความเคารพ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณาถวายบรรพชิตจีนนิกายทั้ง ๑๐ รูป แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญปลายภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานพระมหากฐินที่ต้นอาสน์สงฆ์ บรรพชิตจีนนิกายทั้ง ๑๐ รูปสดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงกรวดน้ำถวายพระกุศล ขณะนั้น พระสงฆ์อนุโมทนา จบแล้ว ลงจากอาสน์สงฆ์ และออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๒๐ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันตก ออกประตูศรีสุนทรไปยังมณฑลเผาเครื่องอุปโภคบริโภคจำลอง ซึ่งเจ้าพนักงานเคลื่อนย้ายไปรอไว้ ทรงเผาธงพุ่มดวงพระวิญญาณและเครื่องอุปโภคบริโภคจำลอง เจ้าพนักงานดับเพลิงคอยฉีดน้ำลดระดับความร้อน เจ้าพนักงานคอยยกเครื่องอุปโภคบริโภคจำลองใส่ลงในกองเพลิง ได้เวลาอันสมควร พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จกลับ เป็นอันเสร็จพิธี

ทรงเผาเครื่องอุปโภค บริโภคจำลอง

คณะบรรพชิตอนัมนิกายบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ

คณะบรรพชิตอนัมนิกายจัดการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) หลวงครั้งแรก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในงานพระบรมศพสมเด็จพระเทพศิรินทรา บรมราชินี ในรัชกาลที่ ๔ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการจัดเพิ่มเติมนอกธรรมเนียม คือ การตั้งโคมประกวดประชันของพระราชาคณะและมีบรรพชิตอนัมนิกายสวดกงเต๊กทั้งกลางวัน กลางคืน

ในงานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คณะบรรพชิตอนัมนิกายแห่งประเทศไทยประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันศุกร์ ที่ ๑๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จแทนพระองค์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ เสด็จแทนพระองค์ ตามกำหนดการ ดังนี้

กำหนดการ
คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย
บำเพ็ญกุศล (กงเต็ก) ถวายพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันศุกร์ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔

พิธีเปิดมณฑลพิธี

เวลา ๐๙.๐๐ น.

- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ผู้แทนพระองค์ เสด็จโดยรถยนต์พระประเทียบ ถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
- เสด็จเข้ามณฑลพิธี
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ทรงกราบ
- ประทับพระเก้าอี้ ณ ศาลาทิมคดตะวันออก
- ทรงศีล
  (ประธานบรรพชิตอนัมนิกาย ถวายศีล จบ)
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท นำพระประยูรญาติที่จะเชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่ม ตามบรรพชิตอนัมนิกายขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป สวดพระพุทธมนต์เชิญดวงพระวิญญาณเสด็จมาสถิตในธงพุ่ม (๑๐ นาที)
- เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มตามบรรพชิตอนัมนิกาย ลงจากพระที่นั่ง - ดุสิตมหาปราสาท
- อัญเชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มประดิษฐานที่หน้าเครื่องนมัสการ ณ มณฑลพิธี
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๔๕ รูป สวดพระพุทธมนต์เปิดมณฑลพิธี (๒๐ นาที)
- ประธานบรรพชิตอนัมนิกาย อ่านประกาศพุทธฎีกาการประกอบพิธีกงเต็ก
  (ประธานบรรพชิตอนัมนิกาย บรรจุคำประกาศซึ่งมีพระนามและรายนามผู้อุทิศถวายลงในเทวทูตนก)
- เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตนกเข้าถวาย ทรงอธิษฐาน แล้วมอบให้เจ้าพนักงานนำไปเผา
- บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์ถวายจนจบ (๒๐ นาที)
  (ระหว่างนี้ดนตรีบรรเลงจนจบพิธี)

ฉันภัตตาหารเพล

เวลา ๑๐.๔๕ น.
- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศพระศพ ทรงกราบ
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ
- ทรงประเคนพัดรองที่ระลึก
- ประทับพระเก้าอี้ (เจ้าพนักงานยกสำรับภัตตาหารวางบนอาสนสงฆ์)
- ทรงประเคนสำรับภัตตาหารแด่ประธานบรรพชิตอนัมนิกาย (สำรับภัตตาหารนอกนั้น ทรงโปรดให้คณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกาย ประเคนบรรพชิตรูปต่อไปจนครบ ๑๐ รูป)
- บรรพชิตอนัมนิกายสวดบูชาข้าวพระพุทธ (๕ นาที)
- เมื่อบรรพชิตอนัมนิกายฉันภัตตาหารเพล เสร็จแล้ว
- เจ้าพนักงานถอนสำรับภัตตาหาร เรียบร้อยแล้ว
- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม ถวายแด่บรรพชิตอนัมนิกาย
- ประทับพระเก้าอี้
- ทรงกรวดน้ำ (บรรพชิตอนัมนิกาย ถวายอนุโมทนา ลงจากพระที่นั่ง)

เวลา ๑๒.๐๐ น.
- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปประทับพักพระอิริยาบถ ณ ห้องรับรอง ตามพระอัธยาศัย

สวดพระพุทธมนต์ (ตั้งแต่ เวลา ๑๓.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๕.๐๐ น.) ณ มณฑลพิธี

เวลา ๑๓.๐๐ น.
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป (ชุดที่ ๑) สวดพระพุทธมนต์ (๔๕ นาที) (หยุดพัก ๑๕ นาที)

เวลา ๑๔.๐๐ น.
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป (ชุดที่ ๒) สวดพระพุทธมนต์ (๔๕ นาที) (หยุดพัก ๑๕ นาที)

เวลา ๑๕.๐๐ น.
- จากนั้นบรรพชิตอนัมนิกาย หยุดพัก การสวดพระพุทธมนต์ (๓๐ นาที)

อัญเชิญดวงพระวิญญาณเสวยพระกระยาหาร

เวลา ๑๕.๓๐ น.
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท นำเสด็จดวงพระวิญญาณ เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่ม ประดิษฐานที่หน้าพระโกศพระศพ
- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตามบรรพชิตอนัมนิกายขึ้นบนพระที่นั่ง – ดุสิตมหาปราสาท

- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศพระศพ ทรงกราบ
- เสด็จไปถวายเครื่องเสวยคาว - หวาน และผลไม้
- บรรพชิตอนัมนิกายสวดอัญเชิญดวงพระวิญญาณเสวยพระกระยาหาร (๑๕ นาที)

เวลา ๑๕.๔๕
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป สวดพระพุทธมนต์ นำเสด็จดวงพระวิญญาณลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่ม ลงมาประดิษฐาน ณ มณฑลพิธี
- พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศีก ยุคล เสด็จตาม
- เสด็จไปประทับรถยนต์พระประเทียบที่ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- เสด็จกลับ

พิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

เวลา ๑๘.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๙.๑๕ น.
- พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ เสด็จเป็นประธานในพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร (ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล โดยเสด็จ ด้วย) (รายละเอียดอยู่ในกำหนดการของวังศุโขทัย)
- บรรพชิตอนัมนิกาย เดินนำ พระประยูรญาติ – ข้าราชบริพาร ไปลอยกระทงและปล่อยปลาที่ท่าราชวรดิฐ

พิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด)

เวลา ๑๙.๓๐ น.
- ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล เสด็จถึงมณฑลพิธี
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชา ประจำทิศทั้ง ๔
- ทรงคม
- เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเช่นไหว้ดวงพระวิญญาณ เพื่ออุทิศบุญกุศลแก่เวไนยสัตว์
- ทรงคม
- ประทับพระเก้าอี้ ณ ศาลาทิมคดตะวันออก
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป สวดพระพุทธมนต์ไทยทานทิ้งกระจาด (ประมาณ ๑ ชั่วโมง)

พิธีสดับปกรณ์

เวลา ๒๐.๓๐ น.
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แล้วนิมนต์ขึ้นนั่งยังอาสนสงฆ์ หน้าพระราชอาสน์
- ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล เสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศพระศพ ทรงกราบ
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นนพปฏลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ
- ประทับพระเก้าอี้

- บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์ จบ
  (เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยง)
- เสด็จไปทรงทอดผ้าไตร (เที่ยวแรกจำนวน ๑๒ ไตร)
- ประทับพระเก้าอี้ที่เดิม
  (บรรพชิตอนัมนิกายสดับปกรณ์)
- ทรงกรวดน้ำ
  (บรรพชิตอนัมนิกายถวายอนุโมทนา ลงจากพระที่นั่ง)
- เจ้าพนักงานนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกายเที่ยวละ ๑๒ รูป จำนวน ๔ เที่ยว และเที่ยวละ ๑๓ รูป จำนวน ๒ เที่ยว ขึ้นนั่งยังอาสนสงฆ์
  (เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยง)
- ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระราชวงศ์ ทอดผ้าไตร
  (บรรพชิตอนัมนิกายสดับปกรณ์จนครบ ๘๖ รูป ลงจากพระที่นั่ง)
- เสด็จไปทรงกราบพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นนพปฎลมหาเศวตฉัตร
- เสด็จไปทรงกราบที่หน้าพระโกศพระศพ
- เสด็จลงบันไดมุขด้านทิศเหนือพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

<u>พิธีเผาเครื่องกระดาษ</u>

เวลา ๒๑.๓๐ น.

- บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป เดินนำ เครื่องทองน้อยและธงพุ่มไปยังมณฑลพิธีเครื่องกระดาษ
- ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล เสด็จตามหลังเครื่องทองน้อยและธงพุ่ม เวียนรอบเครื่องกระดาษ ๓ รอบ ครบแล้ว
  (จากนั้นเชิญธงพุ่มประดิษฐาน ณ มณฑลพิธีเครื่องกระดาษ)
- เชิญเครื่องทองน้อย ขึ้นไปประดิษฐานที่หน้าพระโกศพระศพ บนพระที่นั่ง
- เสด็จตามบรรพชิตอนัมนิกายไปยังมณฑลพิธี
- ประทับพระเก้าอี้ที่เดิม
- บรรพชิตอนัมนิกาย ประกอบพิธีลาพระธรรมคัมภีร์ จบแล้ว
- เสด็จไปยังลานหน้าประตูศรีสุนทร
- ทรงจุดไฟเผาเครื่องกระดาษ
- สมควรแก่เวลา เสด็จกลับ

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์

.....

๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๔

กำหนดการ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์

เสด็จแทนพระองค์

ไปในพิธีทรงบำเพ็ญพระกุศล (พิธีกงเต๊ก) ถวายพระศพ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

วันศุกร์ ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔

****

เวลา ๑๗.๔๕ น. - **พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์** ประทับรถยนต์ที่นั่ง เสด็จออกจากวังศุโขทัย ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๗.๕๐ น. - เสด็จถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ฯ
(รถยนต์ที่นั่งเทียบที่ประตูกำแพงแก้ว พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท)

- เสด็จเข้าสู่มณฑลพิธี
- ประทับพระเก้าอี้ ณ ทิมดาบตะวันออก

<u>พิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร</u>

เวลา ๑๘.๐๐ น. - บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป ตั้งกระบวนสวดพระพุทธมนต์ นำเสด็จวงพระวิญญาณ เชิญเครื่องทองน้อย และธงพุ่ม เสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร ๓ รอบ
(ขณะนี้ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ เสด็จตามพร้อม ข้าราชบริพาร เดินตาม จนครบ ๓ รอบ)

- เสด็จไปประทับพระเก้าอี้ ณ ที่เดิม
- เชิญเครื่องทองน้อย และธงพุ่มไปประดิษฐานที่หน้าโต๊ะท่านเจ้าคลัง
- บรรพชิตอนัมนิกาย ยืนสวดพระพุทธมนต์ ที่หน้าโต๊ะท่านเจ้าคลัง เสร็จแล้ว
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป ตั้งกระบวนสวดพระพุทธมนต์ นำเสด็จวงพระวิญญาณ เชิญเครื่องทองน้อย และธงพุ่ม เสด็จข้ามสะพานโอฆสงสารอีก ๓ รอบ จนครบ
(ขณะนี้ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ เสด็จตามพร้อม ข้าราชบริพาร เดินตาม จนครบ ๓ รอบ)

- ประทับพระเก้าอี้ ณ ที่เดิม
- เชิญเครื่องทองน้อย และธงพุ่ม กลับมาประดิษฐานที่หน้าเครื่องนมัสการ

พิธีลอยกระทง และปล่อยปลา

เวลา ๑๙.๐๐ น. - พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ เสด็จไปยังมณฑลพิธีด้านข้างพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทิศตะวันตก

- ทรงจุดธูปเทียนที่โต๊ะหมู่บูชา
- ทรงคม แล้วทรงยืน ณ ที่นั้น
- บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์ ปล่อยชีวิตสัตว์

  (ใช้เวลาประมาณ ๑๕ นาที)

  (ขณะที่บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์)
- สมควรแก่เวลา เสด็จไปยังรถยนต์ที่นั่ง

  (รถยนต์ที่นั่งเทียบที่ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท)
- ประทับรถยนต์ที่นั่ง เสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท กลับวังศุโขทัย
- เสด็จถึงวังศุโขทัย

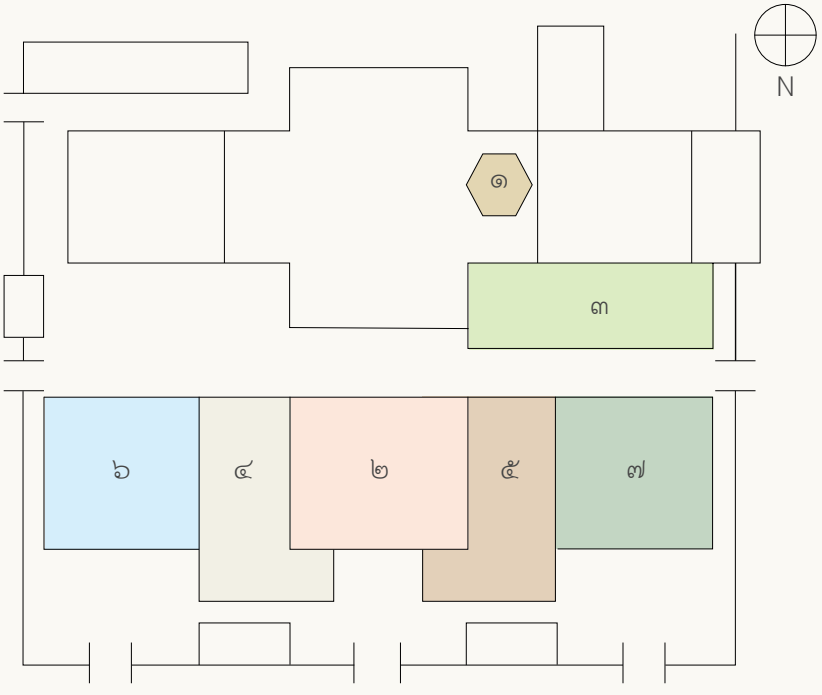
การแต่งกาย
- ราชองครักษ์ เครื่องแบบชุดปกติขาว/ไว้ทุกข์
- ข้าราชการในพระองค์ เครื่องแบบชุดปกติขาว/ไว้ทุกข์
- ข้าราชการในพื้นที่ เครื่องแบบชุดปกติขาว/ไว้ทุกข์

ณ วันศุกร์ ที่ ๑๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

การบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ของคณะบรรพชิตอนัมนิกายแห่งประเทศไทย เจ้าพนักงานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกายเตรียมการตั้งแต่งที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและท่าราชวรดิฐ ตั้งปะรำมณฑลพิธีและปะรำสำหรับผู้ร่วมพิธีดังนี้

แผนผังการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) คณะบรรพชิตอนัมนิกาย
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

๑. พระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ
๒. มณฑลบูชาพระรัตนตรัย
๓. มณฑลบูชาพระยายมราช
๔. ศาลาทิมคดหลังตะวันออก
๕. ศาลาทิมคดหลังตะวันตก
๖. ปะรำผู้มาร่วมในพิธี
๗. ปะรำบรรพชิตอนัมนิกาย

ณ พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ด้านทิศเหนือระหว่างศาลาทิมคดหลังตะวันออกและหลังตะวันตกตั้งปะรำจัดเป็นมณฑลบูชาพระรัตนตรัย และตั้งแต่งเพิ่มเติมเป็นมณฑลพิธีข้ามสะพานโอฆสงสารและมณฑลพิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด)

ระหว่างย่อมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ตั้งปะรำจัดเป็นมณฑลบูชาพระยายมราชและตั้งแต่งเพิ่มเติมเป็นมณฑลพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา และมณฑลพิธีเผาเครื่องกระดาษ

ณ ท่าราชวรดิฐ จัดเป็นมณฑลพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา

การตั้งแต่งภายในมณฑลพิธี มีรายละเอียดดังนี้

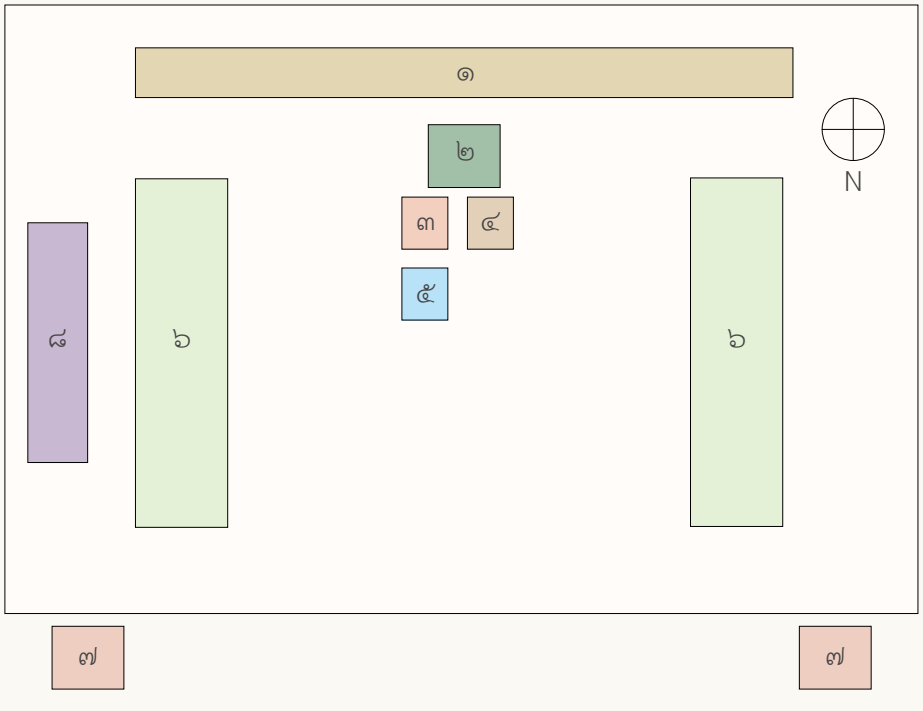
พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลาเช้า เจ้าพนักงานตั้งแต่งภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเพิ่มเติมสำหรับพิธีอัญเชิญดวงพระวิญญาณ ดังนี้ ที่หน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ เรียงลำดับจากซ้ายไปขวา ปักธงพุ่มเชิญฉลองพระองค์สีม่วง ตั้งม้าสูงสลักลายปิดทองทอดเครื่องทองน้อยสักการะพระศพ ตั้งโต๊ะเตี้ยจำหลักลายปิดทองปูผ้าขาวทอดเครื่องพระกระยาหารสังเวยพระศพ

มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

ที่ประรำกลางพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตรงข้ามมุขด้านทิศเหนือ หน้าประรำหันเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ภายในประรำด้านทิศเหนือตั้งโต๊ะบูชาพระรัตนตรัยรวม ๖ โต๊ะ โต๊ะกลาง ๒ โต๊ะ สำหรับบูชาพระศากยมุนีพุทธเจ้า ด้านซ้ายและด้านขวาข้างละ ๒ โต๊ะ สำหรับบูชาพระโพธิสัตว์เรียงตามลำดับจากซ้ายไปขวา คือ พระกษิติครรภโพธิสัตว์ (พระมาลัย) พระสมันตภัทรโพธิสัตว์ พระไภษัชยคุรุพุทธเจ้า พระอมิตาภะพุทธเจ้า พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ และพระยายมบาลชั้น ๑๐

แผนผังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

๑. โต๊ะบูชาพระรัตนตรัย
๒. อาสน์สงฆ์สำหรับประธานบรรพชิตอนัมนิกาย
๓. เครื่องนมัสการกระบะมุก
๔. เครื่องทองน้อยประจำพระศพ
๕. แท่นกราบ
๖. อาสน์สงฆ์สำหรับบรรพชิตอนัมนิกาย
๗. เครื่องบูชาป้ายเทพวิญญาณให้มาสถิต ณ มณฑลพิธี
๘. วงดนตรี

กลางมณฑลพิธี ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับประธานบรรพชิตอนัมนิกาย หน้าอาสน์สงฆ์ปูพรมแดงลาดพระสุจหนี่ ตั้งม้าสูงสลักลายปิดทอง ๒ ตัว ทอดเครื่องนมัสการกระบะมุก และเครื่องทองน้อยประจำพระศพ พร้อมแท่นกราบ ตั้งอาสน์สงฆ์ ๒ แถว ตามแนวเหนือใต้ชิดศาลาทิมคดหลังตะวันออกและหลังตะวันตกสำหรับบรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์

ด้านทิศตะวันตกของมณฑลพิธี ชิดศาลาทิมคดหลังตะวันตก ตั้งวงดนตรีสำหรับบรรเลงประกอบพิธี เครื่องดนตรีประกอบด้วย ขิม อิเล็กโทน กลองจีนใหญ่ กลองจีนเล็ก บองโก ล้อ ซอจีน ขลุ่ย เชลโล ฉาบ และฆ้อง

บริเวณเสาประรำหน้ามณฑลพิธีทั้งสองข้างแขวนป้ายเทพวิญญาณและตั้งเครื่องบูชาเชิญเทพวิญญาณให้มาสถิต ณ มณฑลพิธี มี เทียน พานดอกไม้ น้ำพระพุทธมนต์ ส้ม น้ำชา และข้าวสวย

การตั้งแต่งภายในมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

เครื่องบูชาเชิญเทพวิญญาณให้มาสถิต ณ มณฑลพิธี

มณฑลพิธีบูชาพระยายมราช

ที่ประรำบูชาพระยายมราช ณ พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ระหว่างย่อมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประรำหันหน้าออกด้านทิศเหนือ ในเวลาเช้า เจ้าพนักงานตั้งแต่งภายในประรำด้านทิศใต้ตั้งโต๊ะประดิษฐานเทวรูปพระยายมราชพร้อมเครื่องสักการบูชา

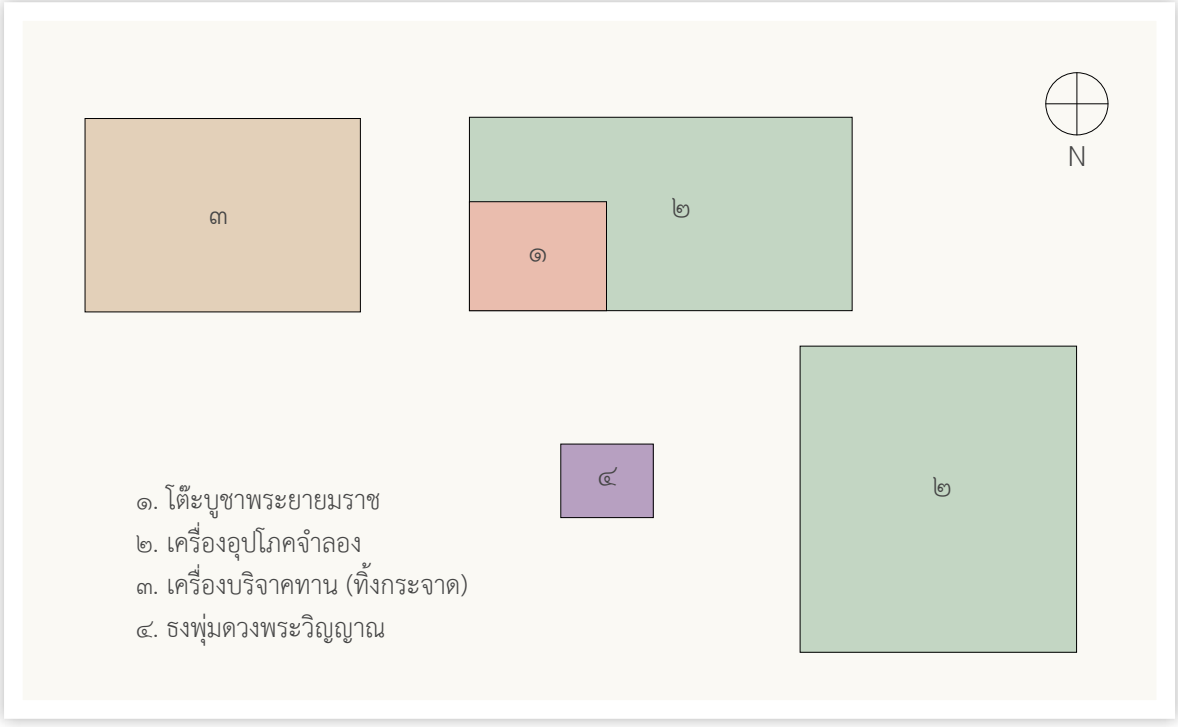

หุ่นจำลองพระยายมราชพร้อมเครื่องสักการบูชา

พระตำหนักทับขวัญจำลอง

แผนผังมณฑลพิธีบูชาพระยายมราช

ด้านหลังของโต๊ะบูชาพระยายมราชวางเครื่องกระดาษและเครื่องอุปโภคจำลองทำด้วยกระดาษ มีภูเขาทอง ภูเขาเงิน ตำหนักจีน เทวทูตทรงม้า ข้าราชบริพาร กระดาษเงิน กระดาษทอง หีบสมบัติ ด้านขวาวางเครื่องอุปโภคจำลองเป็นตำหนักทรงไทย จำลองจากพระตำหนักทับขวัญ ในพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ตกแต่งด้วยเครื่องเรือนและเครื่องอุปโภคจำลอง ๑ หลัง

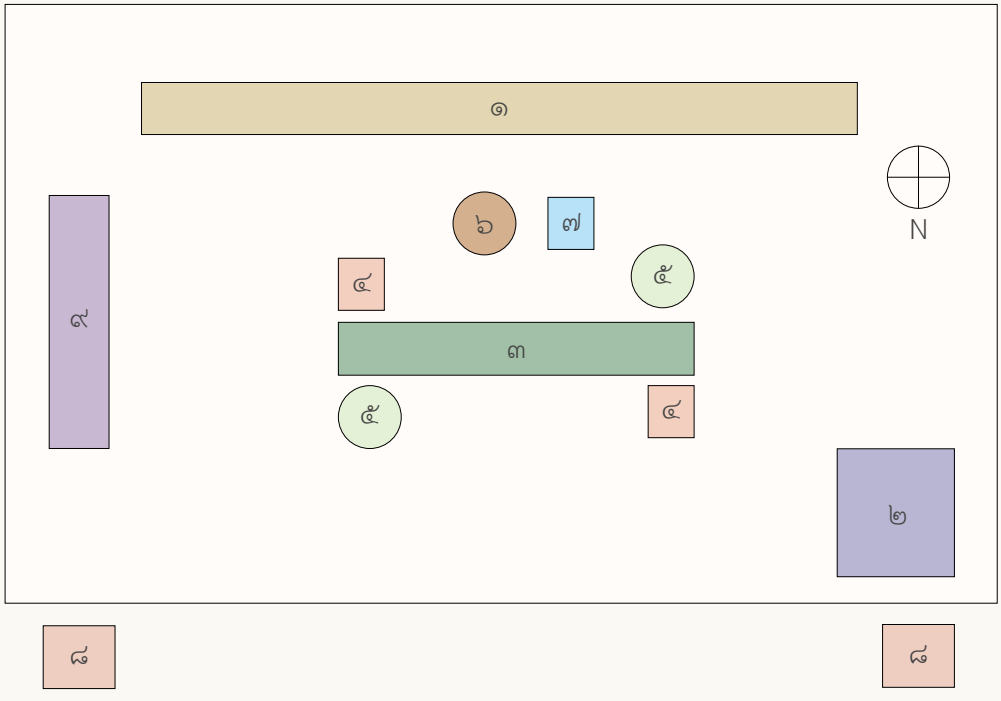
เครื่องบริจาคทาน ประกอบด้วย เส้นหมี่ขาว น้ำดื่ม ข้าวสาร และตะกร้าพลาสติกบรรจุผ้าขนหนู น้ำมันพืช น้ำปลา น้ำดื่ม น้ำตาล ผลไม้กระป๋อง ปลากระป๋อง และกาแฟ

มณฑลพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

ครั้นเวลาเย็นเจ้าพนักงานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกาย เตรียมการตั้งแต่งและตรวจแต่งเครื่องประกอบพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ไว้พร้อมดังนี้

ในมณฑลพิธีด้านทิศเหนือ ตั้งโต๊ะบูชาพระรัตนตรัย กลางมณฑลพิธีตั้งสะพานโอฆสงสาร หัวสะพานอยู่ด้านทิศตะวันออก ท้ายสะพานอยู่ด้านทิศตะวันตก เป็นสะพานไม้มีบันไดขึ้นข้างละ ๓ ขั้น ราวสะพานทาสีเขียว สีเหลือง ตัดขอบไม้ด้วยสีแดง ที่หัวสะพานด้านทิศเหนือและท้ายสะพานด้านทิศใต้ตั้งโต๊ะปูผ้าขาวบูชาเจ้าหัวสะพานและเจ้าท้ายสะพาน มี ธูปเทียน ขนม ส้ม พานดอกไม้ และตั้งขันสาครบรรจุน้ำ ข้างสะพานด้านทิศเหนือตั้งม้าสูงสลักลายปิดทองทอดเครื่องทองน้อยประจำดวงพระวิญญาณ และตั้งม้าเตี้ยสลักลายปิดทองประดิษฐานธงพุ่มดวงพระวิญญาณ มุมทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งโต๊ะบูชาเจ้าพระคลัง มี ธูปเทียน แจกันปักดอกไม้ และน้ำพระพุทธมนต์ หน้ามณฑลพิธีด้านทิศใต้ วางเครื่องบูชาป้ายเทพวิญญาณไว้ฝั่งซ้ายและขวา ส่วนด้านทิศตะวันตก เป็นที่ตั้งวงดนตรี

แผนผังมณฑลพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

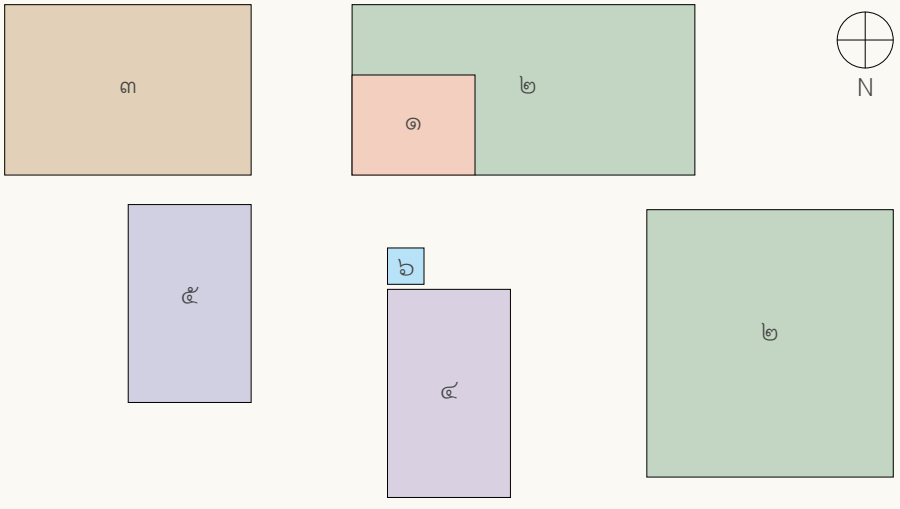

๑. โต๊ะบูชาพระรัตนตรัย
๒. โต๊ะบูชาเจ้าพระคลัง
๓. สะพานโอฆสงสาร
๔. โต๊ะบูชาเจ้าหัวสะพานและเจ้าท้ายสะพาน
๕. ขันสาคร
๖. ธงพุ่มดวงพระวิญญาณ
๗. เครื่องทองน้อย
๘. เครื่องบูชาป้ายเทพวิญญาณให้มาสถิต ณ มณฑลพิธี
๙. วงดนตรี

มณฑลพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา

ณ มณฑลบูชาพระยายมราช ในเวลาเย็น เจ้าพนักงานตั้งแต่งเพิ่มเติมดังนี้ ด้านทิศเหนือ ตั้งโต๊ะประกอบพิธีปูผ้าขาว ด้านบนมี ธูป เทียน พานดอกไม้ น้ำพระพุทธมนต์ กระดิ่ง ระฆัง บักฮ้อ (เครื่องเคาะ) พานผลไม้ ๕ สิ่ง กระดาษคำประกาศ กระดาษเงิน กระดาษทอง และกระทงใหญ่ ๑ กระทง ทำด้วยวัสดุธรรมชาติ ฐานกระทงทำด้วยต้นกล้วย กลีบทำด้วยใบตอง ในกระทงมี ดอกบัว ดอกบานไม่รู้โรยสีม่วง หมาก พลู บุหรี่ ธูป และเทียน ที่ฐานโต๊ะทางทิศใต้วางเทวทูตทรงม้า ด้านทิศตะวันออก ตั้งโต๊ะปูผ้าขาว ด้านบนวางกระทงเล็ก ๓๕ กระทง ฐานกระทงเป็นขันน้ำพลาสติก ในกระทงมี ดอกแคทลียาสีม่วงและสีขาว ดอกคัตเตอร์ ใบดอกพุด หมาก พลู บุหรี่ เทียน และน้ำ

ณ ท่าราชวรดิฐ ตั้งปะรำพิธีหันหน้าไปทางทิศตะวันตกติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา วางภาชนะบรรจุปลาสำหรับปล่อยถวายเป็นพระราชกุศลไว้ภายใน

แผนผังมณฑลพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา

๑. โต๊ะบูชาพระยายมราช
๒. เครื่องอุปโภคจำลอง
๓. เครื่องบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด)
๔. โต๊ะประกอบพิธีลอยกระทงและปล่อยปลา
๕. โต๊ะสำหรับวางกระทงเล็ก
๖. เทวทูตทรงม้า

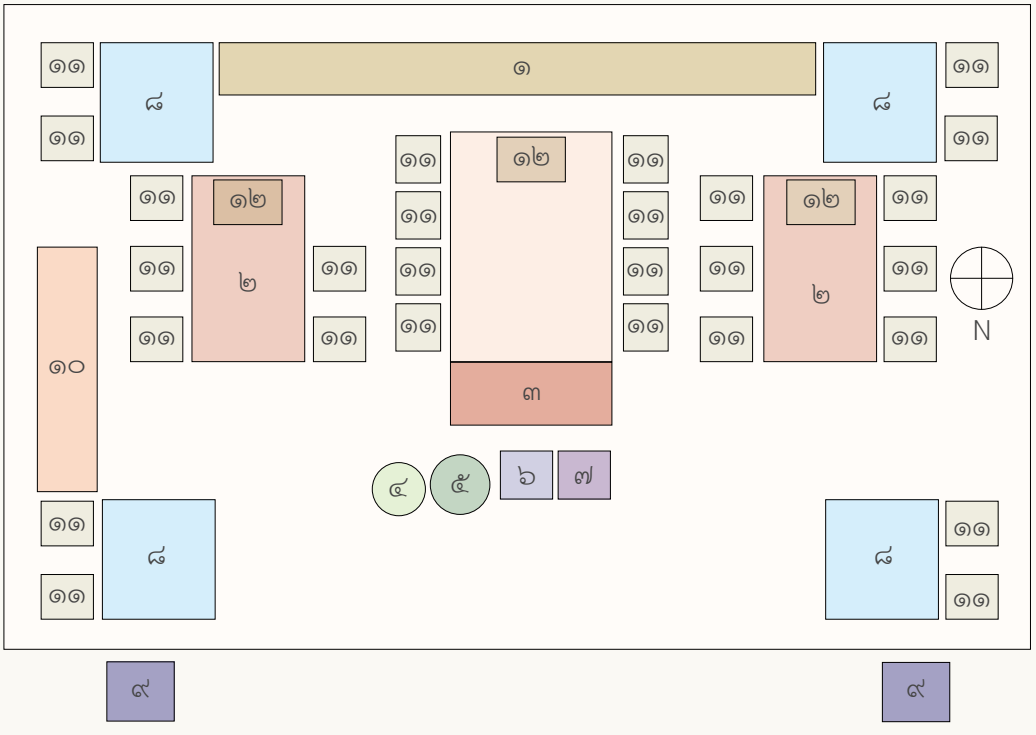
มณฑลพิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด)

ตามหลักศาสนาพุทธอนัมนิกายถือว่าพิธีนี้เป็นการบริจาคทานให้แก่ผู้ยากไร้เข็ญใจ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ดวงวิญญาณทั้งหลายพ้นจากความทุกข์และไปสู่สุคติ ผู้ที่ประกอบพิธีบริจาคทานหรือเข้าร่วมในพิธีก็จะได้รับส่วนกุศล คือทำให้มีอายุยืนยาว พิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด) จึงแตกต่างจากการบริจาคทานหรือการให้ทั่วไป เพราะนอกจากมีจุดมุ่งหมายให้ผู้บริจาคและผู้รับบริจาคมีความสุขในชาตินี้แล้ว ยังต้องการให้ดวงวิญญาณทั้งหลายที่อยู่ในอีกภพภูมิหนึ่งได้พ้นทุกข์ด้วย การจัดพิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด) กระทำโดยให้บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระคาถา (ถือยือลาย) ต่อหน้าพระยายมราช คือ พระโพธิสัตว์แบ่งภาคมาเป็นประธานในพิธีบริจาคทาน

ในการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี คณะบรรพชิตอนัมนิกายแห่งประเทศไทยได้จัดพิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด) ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ในเวลาเย็น เจ้าพนักงานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกายเตรียมการตั้งแต่งและตรวจแต่งเครื่องประกอบพิธีเพิ่มเติม ดังนี้

มณฑลพิธีด้านทิศเหนือตั้งโต๊ะบูชาพระรัตนตรัย กลางมณฑลพิธี ตั้งโต๊ะประกอบพิธีหรืออาสนะตั้งเย็น ๓ โต๊ะ ด้านบนแต่ละโต๊ะตั้งเครื่องบูชาประกอบด้วย พานดอกไม้ เครื่องหอม น้ำพระพุทธมนต์ เทียน ที่พุทธบัลลังก์สำหรับบรรพชิตอนัมนิกายนั่งประกอบพิธีมีเครื่องโปรยทานประกอบพิธีประกอบด้วย โถน้ำ

แผนผังมณฑลพิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด)

๑. โต๊ะบูชาพระรัตนตรัย
๒. โต๊ะประกอบพิธีหรืออาสนะตั้งเย็น
๓. อาสน์สงฆ์
๔. เทวทูตทรงม้า
๕. ธงพุ่มดวงพระวิญญาณ
๖. เครื่องบูชา
๗. เครื่องทองน้อย
๘. โต๊ะประกอบพิธี
๙. เครื่องบูชาป้ายเทพวิญญาณให้มาสถิต ณ มณฑลพิธี
๑๐. วงดนตรี
๑๑. เก้าอี้
๑๒. พุทธบัลลังก์

พระพุทธมนต์ กระถางธูป พานเหรียญกษาปณ์ เครื่องบริโภค ขันข้าวสาร ระฆังเล็ก และเครื่องหอม ที่โต๊ะด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ข้างโต๊ะจัดเก้าอี้สำหรับบรรพชิตอนัมนิกายนั่งประกอบพิธี ข้างละ ๓ ตัว รวม ๖ ตัว ที่โต๊ะกลาง ข้างโต๊ะจัดเก้าอี้สำหรับบรรพชิตอนัมนิกายนั่งประกอบพิธีข้างละ ๔ ตัว รวม ๘ ตัว ด้านหน้าทางทิศใต้ของโต๊ะกลาง ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับบรรพชิตอนัมนิกายนั่งประกอบพิธี ๒ รูป และด้านหน้าอาสน์สงฆ์สำหรับบรรพชิตอนัมนิกาย จัดวางเครื่องประกอบพิธีจากซ้ายไปขวามี เทวทูตทรงม้า ธงพุ่มดวงพระวิญญาณ โต๊ะปูผ้าขาววางเครื่องบูชา มี ดอกไม้ เทียน และตั้งม้าสูงสลักลายปิดทองทอดเครื่องทองน้อยประจำดวงพระวิญญาณ ที่มุมของมณฑลพิธีทั้ง ๔ ด้าน ตั้งโต๊ะประกอบพิธีด้านละโต๊ะ ด้านบนตั้งเครื่องบูชา ประกอบด้วย พานดอกไม้ น้ำพระพุทธมนต์ ธูปเทียน ข้างโต๊ะจัดเก้าอี้สำหรับบรรพชิตอนัมนิกายนั่งประกอบพิธี ๒ ตัว

ครั้นใกล้เวลาเสด็จ พระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร และผู้ร่วมพิธี พร้อมกัน ณ ศาลาทิมคด หลังตะวันออกและปะรำหลังตะวันออก ที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พิธีเปิดมณฑลพิธี

บรรพชิตอนัมนิกายประกอบพิธีอัญเชิญพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ รวมทั้งเทวดา และนิรยบาล (ผู้คุมนรก) ให้มาชุมนุมกันที่มณฑลพิธี จากนั้นบรรพชิตอนัมนิกายอัญเชิญดวงพระวิญญาณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ให้เสด็จมาสถิตในธงพุ่มดวงพระวิญญาณ แล้วเชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณมาทรงสักการะขอขมากรรมต่อพระรัตนตรัย แล้วบรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์อุทิศส่วนกุศลให้ดวงพระวิญญาณเสด็จไปสู่สุคติ

เวลา ๙ นาฬิกา พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ผู้แทนพระองค์ เสด็จโดยรถยนต์พระประเทียบถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง เสด็จเข้าสู่มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ทรงกราบ เสด็จไปทรงจุดเทียนที่เครื่องบูชาป้ายเทพวิญญาณให้มาสถิต ณ มณฑลพิธี ทั้งด้านซ้ายและด้านขวา ตามลำดับ เสร็จแล้วเสด็จไปประทับยังเก้าอี้ในศาลาทิมคดหลังตะวันออก

เวลา ๙ นาฬิกา ๔ นาที พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร เจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายแห่งประเทศไทย ประธานบรรพชิตอนัมนิกาย ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์กลางมณฑลพิธี เจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกายอาราธนาศีล พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร ถวายศีล พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงศีล จบแล้วพระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร เดินไปจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัยที่โต๊ะบูชาพระศากยมุนีพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และพระยายมบาล ตามลำดับ

เวลา ๙ นาฬิกา ๑๕ นาที บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป มี พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร พระคณานัมธรรมวุฒาจารย์ องสรภาณมธุรส องสุตบทบวร องพจนกรโกศล องอนนตสรภัญ องอนันตสรนาท องสรภาณอนัมพจน์ องปลัดธรรมปัญญาธิวัตร องปลัดปานชัย เถี่ยนหงือ องธรรมธรเอนก เถี่ยนหลาก และองสมุห์วิเชียร เถี่ยนอี๊ ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทางบันไดมุขด้านทิศเหนือฝั่งตะวันตก แล้วยืนเป็น ๒ แถว หน้าเก้าอี้ผู้ร่วมพิธี หันหน้าไปทางมุขด้านทิศใต้

พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร สัมผัสธงพุ่ม จากนั้นบรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์อัญเชิญดวงพระวิญญาณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เสด็จมาสถิตในธงพุ่ม พร้อมทั้งสั่นกระดิ่งเพื่อเป็นสัญญาณเบิกทางนำเสด็จ

เวลา ๙ นาฬิกา ๒๕ นาที บรรพชิตอนัมนิกายทั้ง ๑๒ รูป ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทางบันไดมุขด้านทิศเหนือฝั่งตะวันตก หม่อมราชวงศ์ศศิพฤนท์ จันทรทัต เชิญเครื่องทองน้อย นายเชื้อพร รังควร เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณผูกฉลองพระองค์ที่เคยทรง ข้าราชบริพารและคณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกาย เดินตามบรรพชิตอนัมนิกายไปยังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ทอดเครื่องทองน้อย และธงพุ่มดวงพระวิญญาณที่หน้าเครื่องนมัสการ ถวายความเคารพพร้อมกันแล้วนั่งยังเก้าอี้ในศาลาทิมคดหลังตะวันออก

บรรพชิตอนัมนิกาย ๔๕ รูป มี พระคณานัมธรรมเมธาจารย์ พระคณานัมธรรมวิธานาจารย์ พระสมณานัมธีราจารย์ องวินัยธรอดิศักดิ์ เถี่ยนจู้ องปลัดแดง อี๊ตู องปลัดนพดล เจินใต้ องปลัดทองอินทร์ เจินเหวี่ยน พระสันติ ถ่ออาง พระธีระศักดิ์ ตื้อด๊า พระชวน เหว่ทัน พระทิวทัศน์ เหว่กรี้ พระเสาวภาคย์ ดิ่นหลี่ พระสันทัด เหว่กวาง พระดิเรก เหว่ผ่อง พระธงธันว์ เชืองพอง องสังฆรักษ์สุรชัย ดิ่นเหนี่ยม องสังฆรักษ์แจ๊ก

ดิ่นลี้ องสมุห์บุญมา เถี่ยนที้ องใบฎีกาสมยศ เถี่ยนตื้อ องใบฎีกามานพ ดิ่นติ่น องสังฆรักษ์รุ่งโรจน์ เถี่ยนเติ้ง พระกิตติพงษ์ เชื่องตึ๊ก พระสุริยา เชื่องถ่อ องสังฆรักษ์ณัฐนที เถี่ยนเหย องสมุห์เด่นชัย เหว่มิน พระสุปัญญา เหว่กรี้ พระสันติภาพ ดิ่นทัน องปลัดสุพิช เถี่ยนย้าย พระนิทัศน์ ตื่อตง พระวิเชียร คั้นกิม พระพิพัฒน์ คั้นเตื้อง พระอนุสรณ์ คั้นถ่อ พระพรเทพ คั้นกวาง พระสมปอง เจินกว๊าง พระทินวงศ์ คั้นหมาง พระสมศักดิ์ คั้นญือ พระสมหวัง คั้นโผ องใบฎีกาสมจิตร เถี่ยนต็อม พระศุภวิชญ์ คั้นเยือง องปลัดฮั้นเจิ้น องสมุห์เยิ่นอัง องสังฆรักษ์สุขสวัสดิ์ เถี่ยนกู่ องสังฆรักษ์จักรพันธ์ เถี่ยนเหว่ องสมุห์สมบูรณ์ เถี่ยนโคน และพระอาทิตย์ คั้นเวิง นั่งที่อาสน์สงฆ์พร้อมแล้ว สวดพระพุทธมนต์เปิดมณฑลพิธี เจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกายผลัดเปลี่ยนกันโยกธงพุ่มดวงพระวิญญาณเป็นการแสดงว่าดวงพระวิญญาณได้ทรงขอขมากรรมต่อพระรัตนตรัยแล้ว ขณะนั้นวงดนตรีบรรเลง พระคณานัมธรรมเมธาจารย์ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ที่ธงพุ่มดวงพระวิญญาณ เทวทูตทรงนก และมณฑลพิธีโดยรอบ

เวลา ๙ นาฬิกา ๔๐ นาที พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตรรับเทียนมังกรจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกาย แล้วจึงอ่านประกาศพุทธฎีกาการประกอบพิธีกงเต๊ก จบแล้วนำประกาศซึ่งมีพระนามและรายนามผู้อุทิศถวายบรรจุลงในเทวทูตทรงนก เจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกายเชิญเทวทูตทรงนกถวาย พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐาน แล้วมอบให้เจ้าหน้าที่นำเทวทูตทรงนก พร้อมทั้งกระดาษเงิน กระดาษทองที่เตรียมไว้ไปเผาที่ภาชนะอะลูมิเนียมหน้าปะรำทางทิศตะวันตก บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์ ขณะนั้นดนตรีบรรเลงจนสวดพระพุทธมนต์จบจึงยุติการบรรเลง

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๑๓ นาที บรรพชิตอนัมนิกาย ๕ รูป เดินมายังมณฑลพิธีบูชาพระยายมราช พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตาม เมื่อถึงมณฑลบูชาพระยายมราช ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระยายมราช แล้วเสด็จกลับไปประทับยังพระเก้าอี้ในศาลาทิมคดหลังตะวันออก บรรพชิตอนัมนิกาย ๕ รูป สวดบูชาพระยายมราช ประกอบพิธีเบิกเนตรที่ภูเขาเงิน ภูเขาทอง เสร็จแล้วเดินกลับไปยังมณฑลบูชาพระรัตนตรัย เป็นเสร็จพิธี

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร และบรรพชิตอนัมนิกาย สวดพระพุทธมนต์อัญเชิญดวงพระวิญญาณ เสด็จมาสถิตในธงพุ่ม ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

การถวายภัตตาหารเพล

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๒๕ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ประธานในพิธี เสด็จขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทางบันไดมุขด้านทิศเหนือฝั่งตะวันตก ประทับพระเก้าอี้มุขด้านทิศตะวันออก พร้อมด้วยข้าราชบริพาร คณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกายนั่งยังเก้าอี้มุขด้านทิศเหนือ

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๗ นาที บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๐ รูป มี พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร พระมหาคณานัมธรรมเมธาจารย์ พระมหาคณานัมธรรมวิธานาจารย์ พระสมณานัมธีราจารย์ องสรภาณมธุรส องพจนกรโกศล องอนนตสรภัญ องอนันตสรนาท องสรภาณอนัมพจน์ และองปลัดธรรมปัญญาธิวัตร ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์มุขด้านทิศตะวันออก พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ส่วนบรรพชิตอนัมนิกายอีก ๗๖ รูป ไปรับพระราชทานฉันภัตตาหารเพล ณ หอนิเพทพิทยา ชั้น ๒

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๔๕ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วเสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์แล้วเสด็จไปทรงประเคนพัดรองที่ระลึกปักอักษรพระนาม “พ.ร.”พื้นพัดบุแพรชมพูแด่บรรพชิตอนัมนิกาย แล้วประทับพระเก้าอี้ เจ้าพนักงานเชิญสำรับภัตตาหารคาวหวาน และเครื่องดื่มวางที่อาสน์สงฆ์ เชิญภัตตาหารสำหรับถวายพระพุทธรูปวางที่โต๊ะข้างพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร และเชิญเครื่องเสวยในพระสุพรรณภาชน์ ทอดถวายที่โต๊ะหลังพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จไปทรงประเคนสำรับภัตตาหารถวายพระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร แล้วประทับพระเก้าอี้ปฏิบัติบรรพชิต ณ ที่นั้น สำรับภัตตาหารนอกนั้น โปรดให้คณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกายประเคนถวายบรรพชิตรูปต่อไปจนครบ ๑๐ รูป แล้วนั่งเก้าอี้ปฏิบัติบรรพชิต ณ ที่นั้น

บรรพชิตอนัมนิกายสวดบูชาข้าวพระพุทธ จบแล้ว ฉันภัตตาหารเพล เสร็จแล้วพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ประทับพระเก้าอี้ที่เดิมคณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกายกลับไปนั่งยังเก้าอี้ที่เดิมที่มุขด้านทิศเหนือ เจ้าพนักงานถอนสำรับภัตตาหาร ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๒๐ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมประกอบด้วยผ้ากราบและใบปวารณา ถวายบรรพชิตอนัมนิกายทั้ง ๑๐ รูป ทรงกราบ แล้วประทับพระเก้าอี้ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงกรวดน้ำ บรรพชิตอนัมนิกายทั้งนั้นถวายอนุโมทนา จบแล้วบรรพชิตอนัมนิกายลงจากอาสน์สงฆ์ ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขตะวันออก

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๒๘ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ถวายความเคารพพระราชอาสน์ เสด็จไปทรงกราบถวายสักการะที่หน้าพระโกศพระศพ ทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วทรงรับการถวายความเคารพของข้าราชบริพาร คณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกาย ข้าราชการ และผู้มาร่วมในพิธีบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เสด็จลงบันไดมุขด้านทิศเหนือไปประทับพักพระอิริยาบถ ณ ห้องรับรอง ตามพระอัธยาศัย

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงประเคนพัดรองที่ระลึก แด่บรรพชิตอนัมนิกาย

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงประเคนสำรับภัตตาหาร ถวายพระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร

พิธีสวดพระพุทธมนต์

พิธีนี้เป็นการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายแด่ดวงพระวิญญาณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เพื่อให้เสด็จไปสู่สุคติ บทเจริญพระพุทธมนต์มีเนื้อหาเกี่ยวกับความไม่เที่ยงแท้ของสังขาร ให้ดวงพระวิญญาณพึงละความโลภ โกรธ หลง และหมั่นระลึกถึงพระโพธิญาณซึ่งเป็นทางแห่งความสุข การสวดพระพุทธมนต์แบ่งเป็น ๒ ชุด ชุดละ ๒๕ รูป

บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์ ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

เวลา ๑๓ นาฬิกา เจ้าพนักงานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกายนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป ชุดที่ ๑ (ซับยึก) มี องปลัดธรรมปัญญาธิวัตร (พระไท้ก๋า) พระไพเราะ ตื้อยาย องปลัดกิจธบุษย์ ทั่นตั๋ว พระสุรชัย เหว่บ๊าว พระกุศล คั้นเหล พระจักรพงษ์ คั้นติ๊น พระอนุชา คั้นเกี๊ยด พระจตุพงษ์ เชืองถั่น พระวัชระ เถี่ยนคาย องสังฆรักษ์สุรชัย ดิ่นเหนี่ยม องสังฆรักษ์แจ๊ก ดิ่นลี้ องสมุห์บุญมา เถี่ยนที้ องใบฎีกาสมยศ เถี่ยนตื้อ องใบฎีกามานพ ดิ่นติ่น พระอุดม โผกรี้ พระเอกชัย เหว่ต่าว พระประสิทธิ์ เหว่คอง พระกิตติพัทรธ์ ตื่อเถียน พระธีรวัจน์ ตื่อชา พระชาญศิลป์ ตื่อเทียง พระวิเศษ ตื่อหญื่อ พระสุชาติ ตื่อเยี่ยน พระสุรพล ดิ่นย้าย พระจิระพันธ์ ตื่อเยียง และพระสิริชัย เหว่คั้น นั่งยังอาสน์สงฆ์ในมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย สวดพระพุทธมนต์ วงดนตรีบรรเลง จบแล้วบรรพชิตทั้งนั้นออกจากมณฑลพิธี ไปนั่งพักยังปะรำทิศตะวันตก

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๕ นาที บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป ชุดที่ ๒ (ซับหยี่) มี องปลัดแดง อี๊ตู (พระไท้ก๋า) พระเสาวภาคย์ ดิ่นหลี่ พระสันทัด มาลี พระดิเรก เหว่ผ่อง พระธงธันว์ เชืองพอง องสังฆรักษ์รุ่งโรจน์ เถี่ยนเติ้ง พระกิตติพงษ์ เชืองตึ๊ก พระสุริยา เชืองถ่อ พระณนรสพล เหว่มินพระฐานันดร เหว่ทัน พระชูวงศ์ ตื่อถ่อ องใบฎีกาสมจิตร เถี่ยนต๊อม พระศุภวิชญ์ คั้นเยือง องปลัดฮั้นเจิ้น องสมุห์เยิ่นอัง องปลัดนพดล เจินใต้ องปลัดทองอินทร์ เจิ่นเหวี่ยน พระสันติ ถ่ออาง พระธีระศักดิ์ ตื้อด๊า องสังฆรักษ์ณัฐนที เถี่ยนเหย องสมุห์เด่นชัย เหว่มิน พระสุปัญญา เหว่กรี้ พระสันติภาพ ดิ่นทัน พระชวน เหว่ทัน และพระทิวทัศน์ เหว่กรี้ นั่งยังอาสน์สงฆ์ในมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย สวดพระพุทธมนต์ จบแล้ววงดนตรีหยุดบรรเลง บรรพชิตทั้งนั้นออกจากมณฑลพิธีไปนั่งพักยังปะรำทิศตะวันตก เป็นเสร็จพิธี

พิธีอัญเชิญดวงพระวิญญาณเสวยพระกระยาหาร

พิธีนี้เป็นการอัญเชิญดวงพระวิญญาณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ให้เสด็จมาทรงรับเครื่องสักการบูชา และพระกระยาหารที่จัดเตรียมไว้

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๒๕ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ประธานในพิธี ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล หม่อมราชวงศ์ปิยฉัตร ฉัตรชัย ข้าราชบริพาร และคณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกาย ประทับพระเก้าอี้และนั่งเก้าอี้ที่จัดเตรียมไว้ในศาลาทิมดหลังตะวันออก

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๓๑ นาที บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป มี พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร พระคณานัมธรรมวุฒาจารย์ องสรภาณมธุรส องสุตบทบวร องพจนกรโกศล องอนนตสรภัญ องอนันตสรนาท องสรภาณอนัมพจน์ องปลัดธรรมปัญญาธิวัตร องปลัดสุพิช เถี่ยนย้าย องวินัยธรอดิศักดิ์ เถี่ยนจู้ และองธรรมธรเอนก เถี่ยนหลาก ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังมุขด้านทิศเหนือ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตามบรรพชิตอนัมนิกายขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล เชิญเครื่องทองน้อยประจำดวงพระวิญญาณ หม่อมราชวงศ์ปิยฉัตร ฉัตรชัย เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณไปประดิษฐานที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ เสด็จไปถวายเครื่องสังเวยคาว - หวาน และผลไม้ แล้วเสด็จกลับไปประทับพระเก้าอี้ยังมุขด้านทิศตะวันออก บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป สวดอัญเชิญดวงพระวิญญาณเสวยพระกระยาหาร และสวดพระพุทธมนต์อุทิศส่วนกุศลถวายดวงพระวิญญาณ

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ถวายเครื่องสังเวยคาว - หวาน และผลไม้ แด่ดวงพระวิญญาณ

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๔๐ นาที บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป สวดพระพุทธมนต์นำเสด็จดวงพระวิญญาณลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศเหนือไปยังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตาม ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล เชิญเครื่องทองน้อยประจำดวงพระวิญญาณ หม่อมราชวงศ์ปิยฉัตร ฉัตรชัย เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณ ไปประดิษฐานในมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย แล้วเสด็จไปประทับพระเก้าอี้และนั่งเก้าอี้ในศาลาทิมคดหลังตะวันออกพร้อมด้วยข้าราชบริพาร และคณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกาย

พิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

ตามหลักศาสนาพุทธอนัมนิกาย เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนก่อนเกิดมาในโลกนี้ ได้ยืมทรัพย์สมบัติของเจ้าพระคลัง (หม่างกวาง) ซึ่งอยู่บนสวรรค์มาใช้ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ การยืมนี้ยังไม่สามารถใช้คืนได้จนกว่าผู้นั้นจะละจากโลกนี้ไปแล้ว ผู้ที่สามารถนำทรัพย์สมบัติที่ยืมมาคืนให้ได้นั้นคือญาติมิตรผู้อยู่เบื้องหลัง โดยการจัดพิธีกงเต๊กและมีพิธีข้ามสะพานโอฆสงสารให้บรรพชิตอนัมนิกายประกอบพิธีนำทรัพย์สมบัติที่ยืมไปนั้นคืนให้เจ้าพระคลัง (หม่างกวาง) เป็นการพึ่งอำนาจแห่งพระรัตนตรัย ผู้วายชนม์จึงจะได้ไปสู่สุคติ

พิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร ในการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ เสด็จแทนพระองค์ไปในพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

ครั้นใกล้เวลาเสด็จถึง เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งภายในปะรำมณฑลพิธีและบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไว้พร้อม พระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร คณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกาย และผู้มาร่วมพิธีเข้านั่งยังศาลาทิมคดหลังตะวันออกและปะรำหลังตะวันออก

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๓๕ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จถึงมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย ทรงกราบ แล้วประทับพระเก้าอี้ในศาลาทิมคดหลังตะวันออก

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๕๘ นาที พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ เสด็จโดยรถยนต์ที่นั่ง จากวังศุโขทัยถึงพระบรมมหาราชวัง รถยนต์ที่นั่งเทียบที่ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เสด็จลงรถยนต์ที่นั่ง เสด็จผ่านแถวพระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร และคณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกายไปประทับพระเก้าอี้ ณ ศาลาทิมดคหลังตะวันออก

ณ มณฑลบูชาพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นที่ประกอบพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป มี พระคณานัมธรรมวุฒาจารย์ ประธานบรรพชิตอนัมนิกาย องปลัดธรรมปัญญาธิวัตร องสรภาณอนัมพจน์ องสังฆรักษ์สุขสวัสดิ์ เถี่ยนกู่ องสังฆรักษ์จักรพันธ์ เถี่ยนเหว่ องสมุห์สมบูรณ์ เถี่ยนโคน พระอาทิตย์ คั้นเวิง องสังฆรักษณ์รุ่งโรจน์ เถี่ยนเติ้ง พระกิตติพงษ์ เชืองตึ๊ก พระสุริยา เชืองถ่อ องสังฆรักษ์ณัฐนที เถี่ยนเหย องสมุห์เด่นชัย เหว่มิน พระสุปัญญา เหว่กรี้ พระสันติภาพ ดิ่นทัน พระเสาวภาคย์ ดิ่นหลี่ พระสันทัด เหว่กวาง พระดิเรก เหว่ผ่อง พระธงธันว์ เชืองพอง องปลัดกิจธนุษย์ ทั่นตี๋ว พระสุรชัย เหว่บ๊าว พระกุศล คั้นเหล พระจักรพงษ์ คั้นติ๊น พระชวน เหว่ทัน พระทิวทัศน์ เหว่กรี้ และพระสิริชัย เหว่คั้น สวดพระพุทธมนต์ ดนตรีบรรเลง เมื่อสวดพระพุทธมนต์จบแล้ว ดนตรีหยุดบรรเลง พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ทรงกราบ จากนั้นทรงจุดธูปเทียนบูชาเจ้าพระคลังแล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๑๒ นาที บรรพชิตอนัมนิกาย ๙ รูป มี พระคณานัมธรรมวุฒาจารย์ ประธานบรรพชิตอนัมนิกาย องปลัดธรรมปัญญาธิวัตร องสรภาณอนัมพจน์ องสังฆรักษ์สุขสวัสดิ์ เถี่ยนกู่ องสังฆรักษ์จักรพันธ์ เถี่ยนเหว่ องสมุห์สมบูรณ์ เถี่ยนโคน พระอาทิตย์ คั้นเวิง องสังฆรักษณ์รุ่งโรจน์ เถี่ยนเติ้ง และพระกิตติพงษ์ เชืองตึ๊ก ตั้งขบวนนำเสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร ตามด้วยหม่อมราชวงศ์สวัสดิวุฒิ สวัสดิวัตน์ เชิญเครื่องทองน้อยประจำดวงพระวิญญาณ หม่อมราชวงศ์ปิยฉัตร ฉัตรชัย เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล พระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร และคณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกาย ตามลำดับ

ที่หัวสะพาน พระคณานัมธรรมวุฒาจารย์ จุดธูปแล้วเชิญธูปเดินนำขึ้นสะพาน ผู้เชิญเครื่องทองน้อยประจำดวงพระวิญญาณ และธงพุ่มดวงพระวิญญาณเดินตามข้ามสะพาน พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ ทรงจุดธูปเทียนที่โต๊ะบูชาเจ้าหัวสะพาน และทรงหยิบเหรียญกษาปณ์ในพานที่เจ้าพนักงานเชิญไว้โปรยลงในขันสาคร แล้วเสด็จขึ้นสะพาน บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์ ลั่นฆ้อง และสั่นกระดิ่งเพื่อเป็นสัญญาณบอกทางถวายดวงพระวิญญาณให้เสด็จตามข้ามสะพานโอฆสงสาร พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล และผู้ตามเสด็จในขบวน ทรงหยิบและหยิบเหรียญกษาปณ์โปรยลงในขันสาครก่อนขึ้นสะพาน

เมื่อขบวนถึงท้ายสะพาน พระคณานัมธรรมวุฒาจารย์ จุดธูป จากนั้นพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ ทรงจุดธูปเทียนที่โต๊ะบูชาเจ้าท้ายสะพาน ทรงหยิบเหรียญกษาปณ์ในพานที่เจ้าพนักงานเชิญไว้โปรยลงในขันสาคร ท้ายสะพาน บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์ ลั่นฆ้อง และสั่นกระดิ่ง ผู้ตามเสด็จทรงหยิบและหยิบเหรียญกษาปณ์โปรยลงในขันสาคร เช่นครั้งที่หัวสะพาน จากนั้นเสด็จข้ามสะพานโอฆสงสารโดยทักษิณาวรรต (เวียนขวา) ปฏิบัติเช่นนี้จนครบ ๓ รอบ เป็นความหมายว่าได้นำเสด็จถึงที่ประทับของเจ้าพระคลังบนสวรรค์แล้ว

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ เสด็จไปประทับพระเก้าอี้ที่เดิม หม่อมราชวงศ์สวัสดิวุฒิ สวัสดิวัตน์ เชิญเครื่องทองน้อย และหม่อมราชวงศ์ปิยฉัตร ฉัตรชัย เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณไปทอดและประดิษฐานไว้ที่หน้าโต๊ะบูชาเจ้าพระคลังซึ่งสมมุติว่าเป็นที่ประทับของเจ้าพระคลัง บรรพชิตอนัมนิกายยืนสวดพระพุทธมนต์ที่หน้าโต๊ะบูชาเจ้าพระคลัง เสร็จแล้วอ่านประกาศใช้หนี้ที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงหยิบยืมไปใช้ในโลกมนุษย์ขณะที่ยังมีพระชนม์ชีพอยู่ต่อหน้าเจ้าพระคลัง และอัญเชิญเจ้าพระคลังมารับที่ดวงพระวิญญาณ จบแล้วนำประกาศนั้นไปรวมไว้สำหรับเผาต่อไป

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ ทรงจุดธูปเทียนที่โต๊ะบูชาเจ้าหัวสะพาน

หม่อมราชวงศ์สวัสดิวุฒิ สวัสดิวัตน์ เชิญเครื่องทองน้อย หม่อมราชวงศ์ปิยฉัตร ฉัตรชัย เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณ ข้ามสะพานโอฆสงสาร

บรรพชิตอนัมนิกาย ๙ รูป ตั้งขบวนข้ามสะพานโอฆสงสารเพื่อกลับสู่โลกมนุษย์ เรียงลำดับผู้อยู่ในขบวนเหมือนเช่นที่เดินข้ามมายังสวรรค์ เสด็จและเดินข้ามสะพานโอฆสงสารจากท้ายสะพานไปยังหัวสะพานโดยอุตราวรรต (เวียนซ้าย) ๓ รอบ แล้ว พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ ประทับพระเก้าอี้ที่เดิม หม่อมราชวงศ์สวัสดิวุฒิ สวัสดิวัตน์ เชิญเครื่องทองน้อย และหม่อมราชวงศ์ปิยฉัตร ฉัตรชัย เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณ ไปทอดและประดิษฐานไว้ที่หน้าโต๊ะบูชาพระรัตนตรัย เป็นเสร็จพิธี

อนึ่ง ในระหว่างการประกอบพิธีได้มีฝนตกลงมาตลอดเวลา

พิธีลอยกระทงและปล่อยปลา

พิธีนี้เป็นการบำเพ็ญกุศลทางน้ำ รวมทั้งเชิญเปรต ๑๐ จำพวก ๓๖ ประเภท มาประชุมรับส่วนกุศลด้วย เพื่อถวายเป็นพระกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประกอบพิธี ณ มณฑลบูชาพระยายมราช และที่ท่าราชวรดิฐ

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๒๖ นาที บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป มี พระคณานัมธรรมวิธานาจารย์ ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายขวา ประธานบรรพชิตอนัมนิกาย พระสมณานัมธีราจารย์ องสรภาณมธุรส องพจนกรโกศล องอนนตสรภัญ องอนันตสรนาท องสรภาณอนัมพจน์ องปลัดธรรมปัญญาธิวัตร องปลัดแดง อี๊ตู องปลัดปานชัย เถี่ยนหงือ องธรรมธรเอนก เถี่ยนหลาก องสมุห์วิเชียร เถี่ยนอี๊ องสังฆรักษ์สุรชัย ดิ่นเหนี่ยม องสังฆรักษ์แจ๊ก ดิ่นลี้ องสมุห์บุญมา เถี่ยนที้ องใบฎีกาสมยศ เถี่ยนตื้อ องใบฎีกามานพ ดิ่นติ่น พระอุดม โผกรี้ พระเอกชัย เหว่ต่าว พระประสิทธิ์ เหว่คอง พระกิตติพัทธ์ ตื่อเถียน พระธีรวัจน์ ตื่อชา พระชาญศิลป์ ตื่อเทียง พระวิเศษ ตื่อหญื่อ และพระสุชาติ ตื่อเยี่ยน เข้าสู่มณฑลบูชาพระยายมราช ขณะนั้นฝนตกหนัก

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ ประธานในพิธี ทรงจุดธูปเทียนประทานให้เจ้าพนักงานเชิญเทียนที่ทรงจุดไปจุดธูปเทียนที่โต๊ะหมู่บูชาในมณฑลบูชาพระยายมราช บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป สวดพระพุทธมนต์ ปล่อยชีวิตสัตว์ที่ทรงอุทิศถวายพระกุศล และเชิญเปรตมาประชุมรับส่วนกุศล

เวลา ๑๘ นาฬิกา ๔๒ นาที เจ้าพนักงานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกายเชิญกระทงจากมณฑลบูชาพระยายมราช มายังที่ประทับในศาลาทิมคดหลังตะวันออก พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ทรงจุดธูปเทียนในกระทง แล้วเสด็จไปยังรถยนต์ที่นั่ง ซึ่งเทียบที่ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประทับรถยนต์ที่นั่งเสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทกลับวังศุโขทัย

บรรพชิตอนัมนิกาย พระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร คณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกาย เจ้าพนักงาน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกาย เชิญกระทงที่ทรงจุดและที่อยู่ในมณฑลบูชาพระยายมราช ไปลอยในแม่น้ำเจ้าพระยาที่ท่าราชวรดิฐ

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ ทรงจุดธูปเทียนในกระทงประทานให้เจ้าพนักงานเชิญไปลอยที่ท่าราชวรดิฐ

เจ้าพนักงานเชิญกระทงที่ทรงอุทิศถวายพระกุศลเป็นทานแก่สรรพสัตว์ในทางน้ำไปลอย ณ ท่าราชวรดิฐ

พิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด)

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๓๐ นาที บรรพชิตอนัมนิกาย จำนวน ๓๓ รูปเข้าสู่มณฑลพิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด) นั่งบนพุทธบัลลังก์ อาสน์สงฆ์ และเก้าอี้ ดังนี้ ที่โต๊ะด้านทิศตะวันออก จำนวน ๗ รูป มี องปลัดสุพิช เถี่ยนย้าย นั่งบนพุทธบัลลังก์ พระทินวงศ์ คั้นหมาง พระเอกพันธ์ คั้นวา พระพรเทพคั้นกวาง พระสมปอง เจินกว๊าง พระสุรพล ดิ่นย้าย และพระจิระพันธ์ ตื่อเยียง นั่งที่เก้าอี้ ที่โต๊ะกลาง จำนวน ๙ รูป มี องวินัยธรอดิศักดิ์ เถี่ยนจู๊ นั่งบนพุทธบัลลังก์ พระอนุสรณ์ คั้นถ่อ พระนิทัศน์ ตื่อตง พระสุรศักดิ์ คั้นเรียน พระสุริยันต์ คั้นโมน พระฐานันดร เหว่ทัน พระชูวงค์ ตื่อถ่อ พระสันติ ถ่ออาง และพระธีระศักดิ์ ตื้อด๊า นั่งที่เก้าอี้ ที่โต๊ะด้านทิศตะวันตก จำนวน ๗ รูป มี พระวิเชียร คั้นกิม นั่งบนพุทธบัลลังก์ พระพิพัฒน์ คั้นเตื้อง พระสมศักดิ์ คั้นญือ พระสมหวัง คั้นโผ พระสิริชัย เหว่คั้น องปลัดฮั้นเจิ้น และองสมุห์เยิ่นอัง นั่งที่เก้าอี้ที่หน้าโต๊ะกลาง องสังฆรักษ์สุขสวัสดิ์ เถี่ยนกู่ และองสังฆรักษ์ณัฐนที เถี่ยนเหย นั่งยังอาสน์สงฆ์ และที่โต๊ะ

ประกอบพิธีตามมุมมณฑลพิธีทั้ง ๔ ด้าน จำนวน ๘ รูป มี องสังฆรักษ์จักรพันธ์ เถี่ยนเหว่ พระอาทิตย์ คั้นเวิง พระสุปัญญา เหว่กรี้ พระสันติภาพ ดิ่นทัน พระชวน เหว่ทัน พระทิวทัศน์ เหว่กรี้ พระอนุชา คั้นเกี๊ยด และพระจตุพงษ์ เชืองถั่นนั่งที่เก้าอี้

เวลา ๑๙ นาฬิกา ๓๕ นาที ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ประธานในพิธี เสด็จมายังมณฑลพิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด) ทรงจุดเทียนที่เครื่องบูชา จุดธูปเทียนที่เครื่องทองน้อยประจำดวงพระวิญญาณ จุดเทียนบนโต๊ะประกอบพิธีหรืออาสนะตั้งเย็นที่โต๊ะกลาง โต๊ะด้านทิศตะวันออก และโต๊ะด้านทิศตะวันตก ตามลำดับ ทรงคม แล้วประทับพระเก้าอี้ ณ ศาลาทิมคดหลังตะวันออก บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์จบแล้ว

บรรพชิตอนัมนิกาย ๓ รูป ไปยังมณฑลบูชาพระยายมราช องวินัยธรอดิศักดิ์ เถี่ยนจู๊ อ่านประกาศที่หน้าโต๊ะบูชาพระยายมราช ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์แบ่งภาคลงมาจุติเป็นพระยายมราช บริจาคทานเครื่องอุปโภคและเครื่องบริโภคแก่ดวงวิญญาณทั้งหลายให้มารับกุศล แล้วจุดธูปเทียนเพื่ออธิษฐานบริจาคทาน เสร็จแล้วบรรพชิตอนัมนิกายทั้ง ๓ รูป กลับมายังมณฑลพิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด)

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๒๓ นาที บรรพชิตอนัมนิกายสั่นระฆังเล็ก เปิดประตูนรกเพื่อเชิญวิญญาณทั้งหลายขึ้นมารับส่วนกุศล ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงถือคำประกาศหันไปทางพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แล้วทรงมอบให้พระคณานัมธรรมวิธานาจารย์ อ่านประกาศ ความว่า

ขอถวายพระพร

ณ บัดนี้ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้สิ้นพระชนม์เมื่อวันพุธ ที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๗ นาที ณ โรงพยาบาลศิริราช รวมพระชันษา ๘๕ พรรษา

อาตมภาพ คณะบรรพชิตอนัมนิกาย พระญวน แห่งประเทศไทย สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์มีต่อพสกนิกร สมณะชีพราหมณ์ทุกหมู่เหล่าเป็นล้นพ้น

การนี้ สำนักพระราชวังแจ้งว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ กำหนดวันประกอบพิธีกงเต๊กของพระสงฆ์อนัมนิกาย ในวันศุกร์ ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔ โดย พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร (เจริญ กิ๊นเจี๊ยว) เจ้าคณะใหญ่ฯ ประธาน พร้อมพระพิธีธรรม รวม ๘๖ รูป ประชุมเพื่อประกอบพิธีกงเต๊กหลวงตามโบราณราชประเพณี ณ บริเวณลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ถวายเป็นพระกุศลแด่ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย พระโพธิสัตว์เจ้าทั้งปวงและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลจักรวาล จงดลบันดาลให้ดวงพระวิญญาณเสด็จสู่ฟากฟ้าเสวยสวรรคาลัย สุขสงบสถิตอยู่ในดวงใจพสกนิกร สมณะชีพราหมณ์ทุกหมู่เหล่า ตราบนิจนิรันดร์

ขอถวายพระพร.

เมื่อบรรพชิตอนัมนิกาย อ่านประกาศ จบแล้ว ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงนำคำประกาศบรรจุลงในเทวทูตทรงม้า เจ้าพนักงานนำเทวทูตทรงม้าไปเผายังภาชนะอะลูมิเนียมที่ตั้งอยู่ทางตะวันตกของมณฑลพิธี บรรพชิตอนัมนิกายทั้ง ๓๓ รูป พร้อมกันสวดคาถา (ถือยือลาย) แผ่พระกุศลและกุศลให้วิญญาณทั้งหลาย พร้อมกับโปรยทาน (ทิ้งกระจาด) ผู้เข้าร่วมพิธีรับเครื่องบริโภคและเงินที่บรรพชิตอนัมนิกายโปรยทานมาเป็นระยะจนเสร็จพิธี ดนตรีหยุดบรรเลง

ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงจุดเทียนที่เครื่องบูชา ณ มณฑลพิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด)

ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงแสดงคำประกาศบำเพ็ญกุศล (กงเต็ก) ถวายพระศพ

บรรพชิตอนัมนิกายสวดคาถา (ถือยือลาย) แผ่พระกุศลให้วิญญาณทั้งหลาย ในพิธีบริจาคทาน (ทิ้งกระจาด) ณ มณฑลพิธีบริจาคทาน

พิธีสดับปกรณ์

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๕๐ นาที เจ้าพนักงานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกายนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกายที่จะสดับปกรณ์เที่ยวแรก จำนวน ๑๒ รูป มี พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร เจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายแห่งประเทศไทย ประธานบรรพชิตอนัมนิกาย พระคณานัมธรรมวิธานาจารย์ พระคณานัมธรรมวุฒาจารย์ องสรภาณมธุรส องสุตบทบวร องพจนกรโกศล องอนนตสรภัญ องปลัดธรรมปัญญาธิวัตร องปลัดปานชัย เถี่ยนหงือ องวินัยธรธีระยุทธ เถี่ยนคาย องธรรมธรเอนก เถี่ยนหลาก และองสังฆรักษ์ณัฐนที เถี่ยนเหย ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท นั่งพักที่ระเบียงมุขด้านทิศตะวันออก

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๕๖ นาที ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ประธานในพิธี เสด็จขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศเหนือ ประทับพระเก้าอี้ที่มุขด้านทิศตะวันออก พร้อมด้วยพระประยูรญาติ ข้าราชบริพารนั่งยังเก้าอี้มุขด้านทิศเหนือชิดผนังด้านทิศตะวันตกและคณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกายนั่งยังเก้าอี้มุขด้านทิศเหนือชิดผนังด้านทิศตะวันออก เจ้าพนักงานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกายนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกายที่จะสดับปกรณ์เที่ยวแรกขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ที่มุขด้านทิศตะวันออก

ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วเสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม

บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์ ขณะนั้นชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะประโคมย่ำยามเวลา ๒๑ นาฬิกา จบแล้ววงปี่พาทย์ (นางหงส์เครื่องคู่) ทำเพลงนางหงส์ เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงต้นอาสน์สงฆ์ ลาดพระภูษาโยงบนเสาบัวพักไว้ที่เสาบัวต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งที่อาสน์สงฆ์

บรรพชิตอนัมนิกายถวายอนุโมทนาในพิธีสดับปกรณ์
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงกรวดน้ำ
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ถวายความเคารพพระราชอาสน์เสด็จไปทรงทอดผ้าไตรจำนวน ๑๒ สำรับ บนพระภูษาโยงที่อาสน์สงฆ์ ทรงกราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วประทับยังพระเก้าอี้ที่เดิม เจ้าพนักงานเชิญปลายพระภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานพระมหากฐินที่ต้นอาสน์สงฆ์ ถวายความเคารพ บรรพชิตอนัมนิกายสดับปกรณ์ เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงสายหนึ่งพักไว้ที่เสาบัวอีกสายหนึ่งพับเก็บที่พานพระมหากฐินต้นอาสน์สงฆ์ ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงกรวดน้ำ บรรพชิตอนัมนิกายถวายอนุโมทนา เสร็จแล้วลงจากอาสน์สงฆ์ เดินลงทางบันไดมุขด้านทิศตะวันออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เจ้าพนักงานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกายนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกายขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก เพื่อสดับปกรณ์อีกเที่ยวละ ๑๒ รูป จำนวน ๔ เที่ยว และเที่ยวละ ๑๓ รูป จำนวน ๒ เที่ยว เจ้าพนักงานภูษามาลาลาดพระภูษาโยงเหมือนเช่นการสดับปกรณ์ในเที่ยวแรก ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ทรงทอดผ้าไตรสำหรับบรรพชิตอนัมนิกายสดับปกรณ์ เหมือนเช่นเที่ยวแรก จนครบ ๘๖ รูป รวม ๗ เที่ยว

เวลา ๒๑ นาฬิกา ๔๑ นาที ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ถวายความเคารพพระราชอาสน์ เสด็จไปทรงกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ทรงกราบพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ แล้วเสด็จลงทางบันไดมุขด้านทิศเหนือพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เสด็จไปยังมณฑลพิธีเผาเครื่องกระดาษ

พิธีเผาเครื่องกระดาษ

พิธีนี้เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้เจ้ากรรมนายเวร และดวงวิญญาณทั้งหลายที่อยู่ในอบายภูมิ เดิมทำเพียงนำกระดาษทองมาเผา ต่อมาเพิ่มภาชนะเครื่องใช้สอยต่าง ๆ เผาอุทิศให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ในการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี คณะบรรพชิตอนัมนิกายแห่งประเทศไทยได้จัดพิธีเผาเครื่องกระดาษ ณ มณฑลบูชาพระยายมราช และบริเวณลานหน้าประตูศรีสุนทร เจ้าพนักงานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกาย เตรียมการตั้งแต่งและตรวจแต่งเครื่องประกอบพิธี ณ มณฑลบูชาพระยายมราช เพื่อจัดเป็นมณฑลประกอบพิธีอุทิศถวายภาชนะเครื่องใช้ ไว้พร้อม

เวลา ๒๑ นาฬิกา ๔๓ นาที บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป มี พระสมณานัมธีราจารย์ ปลัดขวา ประธานบรรพชิตอนัมนิกาย องสรภาณมธุรส องพจนกรโกศล องอนนตสรภัญ องอนันตสรนาท องสรภาณอนัมพจน์ องปลัดธรรมปัญญาธิวัตร องปลัดแดง อี๊ตู องปลัดปานชัย เถี่ยนหงือ องธรรมธรเอนก เถี่ยนหลาก องสมุห์วิเชียร เถี่ยนอี๊ พระสุรชัย เหว่บ๊าว พระกุศล คั้นเหล พระจักรพงษ์ คั้นติ๊น พระอนุชา คั้นเกี๊ยด พระจตุพงษ์ เชืองถั่น พระวัชระ เถี่ยนคาย องสังฆรักษ์สุขสวัสดิ์ เถี่ยนกู่ องสังฆรักษ์จักรพันธ์ เถี่ยนเหว่ องสมุห์สมบูรณ์ เถี่ยนโคน พระอาทิตย์ คั้นเวิง พระสมหวัง คั้นโผ พระสุริยันต์ คั้นโมน พระเอกพันธ์ คั้นวา และพระสุรศักดิ์ คั้นเรียน ออกจากมณฑลบูชาพระรัตนตรัยไปยังมณฑลบูชาพระยายมราช หม่อมราชวงศ์สวัสดิวุฒิ สวัสดิวัตน์ เชิญเครื่องทองน้อย หม่อมราชวงศ์ปิยฉัตร ฉัตรชัย เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณ ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล พระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร และคณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกาย เสด็จและเดินตาม

บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป นำเดินอุตราวรรต (เวียนซ้าย) รอบเครื่องอุปโภคจำลองและภาชนะเครื่องใช้อุปโภคบริโภค จำนวน ๓ รอบ พระสมณานัมธีราจารย์อ่านคำประกาศอุทิศภาชนะเครื่องใช้สอยต่าง ๆ ถวายสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จบแล้ว หม่อมราชวงศ์ปิยฉัตร ฉัตรชัย เชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณประดิษฐาน ณ มณฑลพิธีหน้าเครื่องอุปโภคจำลองกระดาษ หม่อมราชวงศ์สวัสดิวุฒิ สวัสดิวัตน์ เชิญเครื่องทองน้อยประจำดวงพระวิญญาณขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศเหนือ ทอดไว้ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป เดินนำออกจากมณฑลบูชาพระยายมราชไปยังมณฑลบูชาพระรัตนตรัย ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล เสด็จตามไปประทับพระเก้าอี้ที่เดิมภายในศาลาทิมคดหลังตะวันออก

บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป ประกอบพิธีสวดลาพระธรรมคัมภีร์ ดนตรีบรรเลง ขณะนั้นเจ้าพนักงานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายอนัมนิกายเชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณ และเครื่องอุปโภคจำลองจากมณฑลบูชาพระยายมราชไปจัดวางไว้ที่บริเวณลานหน้าประตูศรีสุนทร เมื่อบรรพชิตอนัมนิกายสวดลาพระธรรมคัมภีร์ จบแล้ว ดนตรีหยุดบรรเลง ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล ฉายรูปร่วมกับบรรพชิตอนัมนิกาย ๑ ชุด และฉายรูปร่วมกับบรรพชิตอนัมนิกาย พร้อมด้วยคณะกรรมการฝ่ายอนัมนิกาย ๑ ชุด ขณะนั้นเจ้าพนักงานเคลื่อนย้ายเครื่องอุปโภคจำลองและเครื่องกระดาษที่ใช้ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ไปยังลานหน้าประตูศรีสุนทร

เวลา ๒๑ นาฬิกา ๕๙ นาที ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล เสด็จออกจากมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ไปยังลานหน้าประตูศรีสุนทร ทรงจุดไฟเผาเครื่องอุปโภคจำลองกระดาษ บรรพชิตอนัมนิกาย ๕ รูป สวดพระพุทธมนต์ เจ้าหน้าที่ดับเพลิงและเจ้าพนักงานคอยฉีดน้ำสกัดเปลวเพลิงไม่ให้เกิดความร้อนและไฟปะทุ สูงจนเกินไป เมื่อเผาเครื่องกระดาษเสร็จแล้ว ร้อยโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล เสด็จกลับ เวลา ๒๒ นาฬิกา ๒๘ นาที เป็นเสร็จพิธี

บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป นำเดิน
รอบเครื่องอุปโภคจำลอง

พิธีเผาเครื่องกระดาษ ณ ลานหน้าประตูศรีสุนทร

วชิราวุธวิทยาลัยบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้วชิราวุธวิทยาลัยประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ในวันพุธ ที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จแทนพระองค์ ตามกำหนดการ ดังนี้

กำหนดการ
วชิราวุธวิทยาลัย
บำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันพุธ ที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๔

.....

พิธีเปิดมณฑลพิธี

เวลา ๑๓.๐๐ น.
- ประธานในพิธี ถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
- เข้ามณฑลพิธี
- จุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย กราบ
- นั่งเก้าอี้ ณ ศาลาทิมคดตะวันออก
- รับศีล
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท นำพระประยูรญาติที่จะเชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่ม ตามบรรพชิตอนัมนิกายขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป สวดพระพุทธมนต์เชิญดวงพระวิญญาณเสด็จมาสถิตในธงพุ่ม (๑๐ นาที)
- เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มตามบรรพชิตอนัมนิกาย ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- อัญเชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มประดิษฐานที่หน้าเครื่องนมัสการ ณ มณฑลพิธี
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๓๐ รูป สวดพระพุทธมนต์เปิดมณฑลพิธี (๒๐ นาที)
- ประธานบรรพชิตอนัมนิกาย อ่านประกาศพุทธฎีกาการประกอบพิธีกงเต๊ก (ประธานบรรพชิตอนัมนิกาย บรรจุคำประกาศซึ่งมีพระนามและรายนามผู้อุทิศถวายลงในเทวทูตนก)
- เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตนกเข้าถวาย ทรงอธิษฐาน แล้วมอบให้เจ้าพนักงานนำไปเผา
- บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์ถวายจนจบ (๒๐ นาที) (ระหว่างนี้ดนตรีบรรเลงจนจบพิธี)

สวดพระพุทธมนต์ ณ มณฑลพิธี

เวลา ๑๔.๐๐ น.
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป (ชุดที่ ๑) สวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๔.๕๐ น.
- จากนั้นบรรพชิตอนัมนิกาย หยุดพักการสวดพระพุทธมนต์ (๑๐ นาที)
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

นำเสด็จดวงพระวิญญาณ
เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่ม ประดิษฐานที่หน้าพระโกศพระศพ

อัญเชิญดวงพระวิญญาณเสวยพระกระยาหาร

เวลา ๑๕.๐๐ น.
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- เสด็จไปถวายเครื่องเสวยคาว - หวาน และผลไม้
- บรรพชิตอนัมนิกายสวดอัญเชิญดวงพระวิญญาณเสวยพระกระยาหาร
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป สวดพระพุทธมนต์ นำเสด็จดวงพระวิญญาณลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่ม ลงมาประดิษฐาน ณ มณฑลพิธี

พิธีสดับปกรณ์

เวลา ๑๕.๑๕ น.
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๓๐ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แล้วนิมนต์ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ หน้าพระราชอาสน์
- บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์ จบ
(เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยง)
- ทรงทอดผ้าไตร ๓๐ ไตร
- บรรพชิตอนัมนิกายสดับปกรณ์
- ทรงกรวดน้ำ
(บรรพชิตอนัมนิกายถวายอนุโมทนา ลงจากพระที่นั่ง)
- เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังมณฑลพิธี

พิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

เวลา ๑๕.๓๐ น.
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จตามบรรพชิตอนัมนิกาย ข้ามสะพานโอฆสงสาร

เวลา ๑๖.๑๕ น.
- เสด็จกลับ

พิธีเผาเครื่องกระดาษ

เวลา ๒๐.๓๐ น.
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๐ รูป เดินนำเครื่องทองน้อยและธงพุ่มไปยังมณฑลพิธีเครื่องกระดาษ
- ประธานในพิธี ตามหลังเครื่องทองน้อยและธงพุ่ม
เวียนรอบเครื่องกระดาษ ๓ รอบ ครบแล้ว
(จากนั้นเชิญธงพุ่มประดิษฐาน ณ มณฑลพิธีเครื่องกระดาษ)
- เชิญเครื่องทองน้อย ขึ้นไปประดิษฐานที่หน้าพระโกศพระศพ บนพระที่นั่ง
- ประธานในพิธี ตามบรรพชิตอนัมนิกายไปยังมณฑลพิธี
- นั่งเก้าอี้ที่เดิม
- บรรพชิตอนัมนิกาย ประกอบพิธีลาพระธรรมคัมภีร์ จบแล้ว
- ประธานในพิธี ไปยังลานหน้าประตูศรีสุนทร

- จุดไฟเผาเครื่องกระดาษ
- ประธานในพิธีกลับ

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์

วันพุธ ที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

คณะผู้จัดการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวาย และเจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และลานหน้าประตูศรีสุนทร เหมือนเช่นการบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพของคณะบรรพชิตอนัมนิกายแห่งประเทศไทย

พิธีเปิดมณฑลพิธี

ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ครั้นใกล้เวลา พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์กลางมณฑลพิธีผินหน้าไปทางทิศใต้ บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป นั่งที่เก้าอี้อาสน์สงฆ์ด้านตะวันตก ๗ รูป ด้านตะวันออก ๕ รูป ผินหน้าเข้าหาพระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๑๐ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ประธานในพิธี เสด็จโดยรถยนต์

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ณ มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร เจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายแห่งประเทศไทยถวายศีล

พระประเทียบถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง เสด็จเข้าสู่มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัยที่ทอดไว้กลางมณฑลพิธี ทรงกราบ เสด็จไปทรงจุดเทียนที่เครื่องถวายพุทธบูชาป้ายเทพวิญญาณให้มาสถิต ณ มณฑลพิธี ที่ด้านหน้ามณฑลพิธีทางทิศตะวันตกและทิศตะวันออกตามลำดับ เสด็จไปประทับยังพระเก้าอี้ในศาลาทิมคดหลังตะวันออก

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๑๓ นาที เจ้าหน้าที่คณะกรรมการฝ่ายวชิราวุธวิทยาลัยอาราธนาศีลเป็นภาษาญวน และภาษาไทย ตามลำดับ พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร เจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายแห่งประเทศไทย ประธานบรรพชิตอนัมนิกายถวายศีล พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงศีล จบแล้วพระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตรจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัยที่หน้าโต๊ะพระบฏพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชิดปะรำด้านทิศเหนือ

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๒๐ นาที เจ้าพนักงานนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทางมุขทิศเหนือบันไดฝั่งตะวันตก พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตาม พร้อมด้วยพระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร และคณะกรรมการฝ่ายวชิราวุธวิทยาลัย

บรรพชิตอนัมนิกายยืนเป็นแถวที่หน้าเก้าอี้ผู้มาร่วมพิธีที่มุขด้านทิศเหนือ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จไปจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระศพ ทรงคม เสด็จไปประทับพระเก้าอี้ข้างพระราชอาสน์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระประยูรญาติ และข้าราชบริพาร นั่งที่เก้าอี้มุขด้านทิศตะวันออก คณะกรรมการวชิราวุธวิทยาลัย นั่งยังเก้าอี้มุขด้านทิศเหนือ

พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตรสัมผัสธงพุ่ม จากนั้นบรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์อัญเชิญดวงพระวิญญาณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เสด็จมาสถิตในธงพุ่ม ขณะนั้นบรรพชิตอนัมนิกายสั่นกระดิ่งเพื่อเป็นสัญญาณเบิกทางนำเสด็จ

บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์อัญเชิญดวงพระวิญญาณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เสด็จมาสถิตในธงพุ่ม

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล และพระประยูรญาติอัญเชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มดวงพระวิญญาณ เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐานเทวทูตนก

วงดนตรีบรรเลงเพลงประกอบพิธี

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๒๙ นาที พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร และบรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์นำดวงพระวิญญาณเสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทางมุขด้านทิศเหนือบันไดฝั่งตะวันตก พระประยูรญาติอัญเชิญเครื่องทองน้อยประจำดวงพระวิญญาณ และอัญเชิญธงพุ่มซึ่งต่อไปนี้เรียกว่า ธงพุ่มดวงพระวิญญาณ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตาม พร้อมด้วยพระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร และคณะกรรมการฝ่ายวชิราวุธวิทยาลัย ไปยังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

พระประยูรญาติอัญเชิญเครื่องทองน้อยประจำดวงพระวิญญาณและอัญเชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณไปประดิษฐานที่หน้าเครื่องนมัสการ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จพร้อมด้วยพระประยูรญาติข้าราชบริพาร และคณะกรรมการฝ่ายวชิราวุธวิทยาลัย ไปประทับพระเก้าอี้และนั่งเก้าอี้ในศาลาทิมคดหลังตะวันออกที่เดิม บรรพชิตอนัมนิกายทั้ง ๑๒ รูป สวดมนต์ที่โต๊ะบูชาพระรัตนตรัย นอกนั้นยืนสมทบกับบรรพชิตอนัมนิกายอีก ๑๘ รูป เป็นแถวตามแนวเหนือใต้ ด้านละ ๒ แถว หันหน้าไปทางกลางมณฑลพิธี

วงดนตรีบรรเลง บรรพชิตอนัมนิกายทั้ง ๓๐ รูป สวดพระพุทธมนต์เปิดมณฑลพิธี เจ้าหน้าที่คณะกรรมการฝ่ายวชิราวุธวิทยาลัยผลัดเปลี่ยนกันโยกธงพุ่มดวงพระวิญญาณเป็นการแสดงว่าดวงพระวิญญาณได้ทรงขอขมากรรมต่อพระรัตนตรัยแล้ว พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตรประพรมน้ำพระพุทธมนต์ไปยังธงพุ่มดวงพระวิญญาณ เทวทูตนก และบรรพชิตอนัมนิกายที่สวดพระพุทธมนต์เปิดมณฑลพิธีทางด้านขวาและด้านซ้าย

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๔๒ นาที เจ้าหน้าที่เชิญกระถางธูปรูปมังกรพร้อมประกาศพุทธฎีกาถวาย พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐานเปิดมณฑลพิธี แล้วเชิญกลับไปถวายบรรพชิตอนัมนิกาย จากนั้นเชิญใบเบิกทางพร้อมธูปสำหรับเทวทูตรูปนกถวาย พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐาน และทรงถือไว้ตลอดเวลาที่บรรพชิตอนัมนิกายอ่านประกาศพุทธฎีกา จบแล้ว พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงส่งใบเบิกทางให้เจ้าพนักงานนำไปถวายบรรพชิตอนัมนิกายผู้อ่านประกาศ เพื่อเชิญไปบรรจุที่เทวทูตรูปนก พร้อมกับพระนามและรายนามผู้อุทิศถวาย เจ้าหน้าที่คณะกรรมการฝ่ายวชิราวุธวิทยาลัยเชิญเทวทูตรูปนกถวายพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงอธิษฐานแล้วมอบให้เจ้าพนักงานนำเทวทูตรูปนก พร้อมทั้งกระดาษเงิน กระดาษทองที่เตรียมไว้ไปเผาที่ถังอะลูมิเนียมหน้าปะรำทางทิศตะวันตก บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์ถวายจนจบ ขณะนั้นดนตรีบรรเลงจนจบพิธี

เวลา ๑๔ นาฬิกา บรรพชิตอนัมนิกาย ๕ รูป เดินมายังมณฑลพิธีบูชาพระยายมราช พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตาม พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระยายมราช เสร็จแล้วเสด็จกลับไปประทับยังพระเก้าอี้ที่เดิมในศาลาทิมคดหลังตะวันออก บรรพชิตอนัมนิกาย ๕ รูป สวดบูชาพระยายมราช ประกอบพิธีเบิกเนตรที่ภูเขาเงิน ภูเขาทอง เสร็จแล้วเดินกลับไปยังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย เป็นอันเสร็จพิธี

พิธีสวดพระพุทธมนต์ ณ มณฑลพิธี

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๒๐ นาที เจ้าพนักงานนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป ชุดที่ ๑ (ซับยึก) เดินเข้ามายังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย สวดพระพุทธมนต์ วงดนตรีบรรเลง เมื่อสวดพระพุทธมนต์จบแล้ว เจ้าพนักงานนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกายออกจากมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย และนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกาย ๒๕ รูป ชุดที่ ๒ (ซับหยี่) เดินเข้ามายังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย สวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว วงดนตรียุติการบรรเลง เจ้าพนักงานนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกายไปนั่งพักยังปะรำทิศตะวันตก และนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป นำเสด็จพระประยูรญาติอัญเชิญเครื่องทองน้อยและอัญเชิญธงพุ่มดวงพระวิญญาณ ไปประดิษฐานที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เป็นอันเสร็จพิธี

กำหนดการ
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ
เสด็จในการวชิราวุธวิทยาลัยบำเพ็ญกุศล (พิธีกงเต๊ก) ถวายพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันพุธ ที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

.....

พิธีอัญเชิญดวงวิญญาณเสวยพระกระยาหาร

เวลา ๑๕.๐๐ น.
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จโดยรถยนต์ที่นั่ง ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- รถยนต์ที่นั่งเทียบที่ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ข้างพระที่นั่งราชกรัณยสภา
- เสด็จขึ้นทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่น พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ
- ประทับพระเก้าอี้
- นายพลากร สุวรรณรัฐ อุปนายกกรรมการอำนวยการวชิราวุธวิทยาลัย กราบทูลรายงานและกราบทูลเบิกนายสาโรจน์ ลีสวรรค์ ถวายถุงผ้าเพื่อบรรจุสิ่งของบรรเทาทุกข์ของมูลนิธิอาสาเพื่อนพึ่ง (ภา) ยามยาก สภากาชาดไทย
- เบิกผู้แทนนักเรียน เข้าถวายเหรียญพระยูไล
- เสด็จไปถวายเครื่องเสวยคาว - หวาน ผลไม้ ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ
- ประทับพระเก้าอี้ที่เดิม
- เจ้าพนักงานนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกาย ขึ้นบนพระที่นั่ง สวดสังเวยพระกระยาหาร จบแล้วลงจากพระที่นั่ง

พิธีสดับปกรณ์

เวลา ๑๕.๑๕ น.
- เจ้าพนักงานนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๐ รูป ขึ้นนั่งอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่ง
- บรรพชิตอนัมนิกาย สวดพระพุทธมนต์ จบ
  (เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยง)
- เสด็จไปทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร

ประทับพระเก้าอี้ที่เดิม

(บรรพชิตอนัมนิกาย สดับปกรณ์)

- ทรงหลั่งทักษิโณทก

(บรรพชิตอนัมนิกายถวายอนุโมทนา ลงจากพระที่นั่ง)

- เจ้าพนักงานนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกายเที่ยวละ ๑๐ รูป จำนวน ๒ เที่ยว ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์

(เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยง)

- เสด็จไปทรงทอดผ้าไตร ๒๐ ไตร

ประทับพระเก้าอี้ที่เดิม

(บรรพชิตอนัมนิกายถวายอนุโมทนา ลงจากพระที่นั่ง)

พิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

เวลา ๑๕.๓๐ น

- บรรพชิตอนัมนิกาย ขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ยืนหน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ สวดพระพุทธมนต์นำเสด็จดวงวิญญาณลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มลงมายังมณฑลพิธี
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จตามลงบันไดมุขด้านทิศเหนือพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังมณฑลพิธี
- ประทับเก้าอี้ ณ ทิมคดตะวันออก
- บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป ตั้งกระบวนสวดพระพุทธมนต์นำเสด็จดวงพระวิญญาณ เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่ม เสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร ๓ รอบ

(ขณะนี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จตามพร้อมข้าราชบริพาร เดินตามจนครบ ๓ รอบ)

- ประทับพระเก้าอี้ที่เดิม
- เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มไปประดิษฐานที่หน้าโต๊ะท่านเจ้าคลัง
- บรรพชิตอนัมนิกาย ยืนสวดพระพุทธมนต์ ที่หน้าโต๊ะท่านเจ้าคลัง

(ขณะสวดพระพุทธมนต์ เชิญพระประยูรญาติ จุดธูปเทียนบูชา)

- บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป ตั้งกระบวนสวดพระพุทธมนต์ นำเสด็จดวงพระวิญญาณ
- เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่ม เสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร ๓ รอบ

(ขณะนี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จตามพร้อมข้าราชบริพาร เดินตามจนครบ ๓ รอบ)

- จบพิธี
- เสด็จไปประทับรถยนต์ที่นั่งที่ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- เสด็จกลับ

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์.

พิธีอัญเชิญดวงวิญญาณ

ครั้นใกล้เวลาประกอบพิธี นายพลากร สุวรรณรัฐ องคมนตรี อุปนายกกรรมการอำนวยการวชิราวุธวิทยาลัย นายสาโรจน์ ลีสวรรค์ ผู้บังคับการวชิราวุธวิทยาลัย คณาจารย์ และศิษย์เก่า ตลอดจนพระประยูรญาติและข้าราชบริพารขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท นั่งยังเก้าอี้ตามตำแหน่งเฝ้า เจ้าพนักงานนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกายขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางมุขด้านทิศเหนือ ยืนแถวที่มุขด้านทิศเหนือฝั่งตะวันออก เจ้าพนักงานตรวจเครื่องตั้งแต่งไว้พร้อม

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๕๑ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จโดยรถยนต์ที่นั่งไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท รถยนต์ที่นั่งเทียบที่ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ข้างพระที่นั่งราชกรัณยสภา เสด็จขึ้นทางบันไดมุขกระสันพระที่นั่งพิมานรัตยา เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ทรงกราบ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ ประทับพระเก้าอี้ที่ข้างพระราชอาสน์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูป ที่หน้าพระแท่นพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร

นายสาโรจน์ ลีสวรรค์ ผู้บังคับการวชิราวุธวิทยาลัย กราบบังคมทูลรายงาน

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ถวายเครื่องเสวยคาว-หวาน ผลไม้ ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงทอดผ้าไตรแด่บรรพชิตอนัมนิกาย

นายสาโรจน์ ลีสวรรค์ ผู้บังคับการวชิราวุธวิทยาลัย กราบทูลรายงานวชิราวุธวิทยาลัยบำเพ็ญกุศล (กงเต๊ก) ถวายพระศพแล้ว ถวายถุงผ้าเพื่อประทานแก่มูลนิธิอาสาเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ยามยาก สภากาชาดไทย สำหรับบรรจุสิ่งของบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบอุทกภัยทั่วประเทศ ถวายเป็นพระกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ถวายเหรียญพระยูไลแด่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ

เวลา ๑๖ นาฬิกา พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปถวายเครื่องเสวยคาว หวาน และผลไม้ ที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ แล้วเสด็จกลับไปประทับพระเก้าอี้ที่เดิม บรรพชิตอนัมนิกายสวดสังเวยพระกระยาหาร จบแล้วลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พิธีสดับปกรณ์

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๑๒ นาที เจ้าพนักงานนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๐ รูป ขึ้นนั่งที่อาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางมุขด้านทิศตะวันออก บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์ จบแล้วเจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยงเช่นเดียวกับการสดับปกรณ์เมื่อวันก่อน และเชื่อมพระภูษาโยงบนพานพระมหากฐินที่ต้นอาสน์สงฆ์ไว้พร้อม แล้วถวายคำนับ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม บรรพชิตอนัมนิกาย สดับปกรณ์ จบแล้วชักผ้าไตร เจ้าพนักงานภูษามาลาเก็บพระภูษาโยงเช่นครั้งก่อน ทรงหลั่งทักษิโณทก บรรพชิตอนัมนิกายถวายอนุโมทนา ลงจากพระที่นั่ง เจ้าพนักงานนิมนต์บรรพชิตอนัมนิกายเที่ยวละ ๑๐ รูป จำนวน ๒ เที่ยว ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ เพื่อสดับปกรณ์ ลำดับพิธีเหมือนเที่ยวแรก

พิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

การตั้งแต่งในปะรำมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย เพิ่มเติมจากพิธีเปิดมณฑล คือ การตั้งสะพานและโต๊ะเจ้าพระคลัง เหมือนเช่นการตั้งแต่งของคณะบรรพชิตอนัมนิกาย เมื่อคราวก่อน

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๒๘ นาที บรรพชิตอนัมนิกายขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศเหนือ ยืนที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ สวดพระพุทธมนต์นำเสด็จดวงพระวิญญาณ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระประยูรญาติ เชิญเครื่องทองน้อย และธงพุ่มดวงพระวิญญาณ ลงมาประดิษฐานยังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จตามมาในขบวนพร้อมด้วยพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศักยุคล และพระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ประทับพระเก้าอี้ที่ศาลาทิมคดหลังตะวันออกพร้อมด้วยผู้ที่ตามเสด็จ พระประยูรญาติเชิญเครื่องทองน้อย และธงพุ่มดวงพระวิญญาณไปประดิษฐานที่กลางปะรำระหว่างมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัยกับสะพานโอฆสงสาร บรรพชิตอนัมนิกาย ๕ รูป ตั้งแถวที่หน้าโต๊ะบูชาพระรัตนตรัย ๒๕ รูป ตั้งแถวที่ด้านซ้ายและขวาของโต๊ะบูชาพระรัตนตรัยด้านละสองแถว ๑๘ รูป ตั้งแถวด้านที่ติดกับวงดนตรี ๗ รูป ตั้งแถวด้านติดกับศาลาทิมคดหลังตะวันออก

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย

บรรพชิตอนัมนิกายประกอบพิธีข้ามสะพานโอฆสงสาร

พระประยูรญาติอัญเชิญเครื่องทองน้อย และธงพุ่มดวงพระวิญญาณข้ามสะพานโอฆสงสาร

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงจุดธูปเทียนที่โต๊ะบูชาเจ้าพระคลัง

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๔๒ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยประจำดวงพระวิญญาณ เสด็จกลับไปประทับพระเก้าอี้เดิม บรรพชิตอนัมนิกายทั้งนั้นสวดพระพุทธมนต์ เจริญบุญบารมีเพื่ออัญเชิญดวงพระวิญญาณเดินทางไปยังวิมานเจ้าพระคลัง แล้วตั้งขบวนสวดพระพุทธมนต์นำดวงพระวิญญาณเสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร โดยเวียนทักษิณาวรรต (เวียนขวา) ๓ รอบ จากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก มีพระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร เชิญธูป ๑ ดอก พร้อมใบเบิกทางเดินนำ ตามด้วยผู้เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มดวงพระวิญญาณ คณะบรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป พร้อมพนมธูปเทียนเครื่องบูชา และเครื่องประกอบจังหวะการสวดพระพุทธมนต์ เดินนำสวดพระพุทธมนต์ปิดท้าย ขณะนั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จมาทรงยืนในปะรำมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย พร้อมพระประยูรญาติ เมื่อพระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร เดินนำขบวนอัญเชิญดวงพระวิญญาณมาหยุดที่หัวสะพาน พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไป

ทรงจุดเทียนที่โต๊ะบูชาหัวสะพาน แล้วทรงยืนห่างจากหัวสะพานเพียงเล็กน้อย พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร มาที่โต๊ะหัวสะพานจุดธูปและหยิบใบประกาศเงิน ทอง และใบเบิกทางขึ้นสวดอธิษฐาน แล้วส่งธูปให้เจ้าพนักงานเชิญไปถวายพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงอธิษฐาน แล้วประทานให้เจ้าพนักงานเชิญไปปักที่ถางธูปบนโต๊ะหัวสะพาน

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๕๑ นาที พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร เดินนำขึ้นสะพานโอฆสงสาร ผู้เชิญเครื่องทองน้อย และธงพุ่มดวงพระวิญญาณ เดินตาม พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จตามมายังหัวสะพาน ทรงอธิษฐานถวายเครื่องเซ่นไหว้เจ้าหัวสะพาน และทรงหยิบเหรียญโปรยในขันสาคร แล้วเสด็จข้ามสะพาน เป็นลำดับต่อไป พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จตาม พร้อมด้วยพระประยูรญาติ ผู้บังคับการวชิราวุธวิทยาลัย และคณาจารย์ ปิดท้ายขบวนเสด็จด้วยบรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป พระสงฆ์ทั้งนั้นสวดพระพุทธมนต์ ฆราวาสในขบวนโปรยเหรียญที่หัวสะพาน และท้ายสะพานทั้ง ๓ รอบ เมื่อข้ามสะพานครบ ๓ รอบแล้ว ผู้เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มดวงพระวิญญาณเชิญไปประดิษฐานที่ม้าและแท่นด้านหัวสะพาน พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนถวายสักการะเจ้าพระคลังที่โต๊ะเจ้าพระคลังอันเป็นทิพยวิมาน จึงเสด็จไปประทับพระเก้าอี้ที่เดิม บรรพชิตอนัมนิกายที่สวดพระพุทธมนต์นำเสด็จดวงพระวิญญาณ ยืนที่หน้าโต๊ะเจ้าพระคลังสวดพระพุทธมนต์และประกาศขอชดใช้หนี้สินทั้งหมดที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงยืมจากเจ้าพระคลัง ทรงพระกรุณาโปรดให้พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงปฏิบัติแทนพระองค์ในพิธีถวายเครื่องสักการบูชาประกาศชดใช้ทรัพย์สินและขอพรจากเจ้าพระคลัง จนเสร็จพิธี

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๑๔ นาที ตั้งขบวนสวดพระพุทธมนต์นำดวงพระวิญญาณเสด็จข้ามสะพานโอฆสงสาร โดยเวียนอุตราวรรต (เวียนซ้าย) ๓ รอบ จากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก ตั้งขบวนบนสะพานหัวแถวอยู่ท้ายสะพาน ลำดับในขบวนเหมือนเดิม พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จมาทรงจุดเทียนที่โต๊ะบูชาท้ายสะพาน ขณะนั้นบรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์บูชาเจ้าท้ายสะพาน ทรงอธิษฐานถวายเครื่องเซ่นเจ้าหัวสะพาน และพระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร จุดธูปอธิษฐาน ทรงอธิษฐานเหมือนเช่นพิธีที่หัวสะพาน คณะบรรพชิตอนัมนิกาย ๑๒ รูป เดินนำสวดพระพุทธมนต์ปิดท้ายฆราวาสในขบวนอัญเชิญดวงพระวิญญาณ โปรยเหรียญลงในขันสาครที่ท้ายและหัวสะพาน เมื่อครบ ๓ รอบแล้ว บรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์ที่หน้าโต๊ะบูชาพระรัตนตรัย พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จกลับไปประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ผู้อยู่ในขบวนตามเสด็จไปนั่งเก้าอี้ที่เดิม ทรงสดับบรรพชิตอนัมนิกายสวดพระพุทธมนต์จนจบ จึงเสด็จออกจากปะรำมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัยไปทอดพระเนตรเครื่องกระดาษที่จะถวายพระศพในพิธีกงเต๊ก ณ มณฑลเครื่องกระดาษ พระราชวงศ์ พระประยูรญาติ และข้าราชบริพาร ตามเสด็จ

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๓๖ นาที พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จออกจากมณฑลพิธีเครื่องกระดาษ เสด็จผ่านผู้มาเฝ้าที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังประตูกำแพงแก้วด้านทิศตะวันออก ประทับรถยนต์ที่นั่ง เสด็จกลับ

พิธีเผาเครื่องกระดาษ

ณ พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ระหว่างย่อมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งปะรำมณฑลพิธีเครื่องกระดาษ ภายในมณฑลพิธี ตั้งเครื่องกระดาษกงเต๊กและโต๊ะบูชาโยงสายสิญจน์จากเครื่องกระดาษไปยังพระโกศบนพระที่นั่ง เครื่องกระดาษกงเต๊กซึ่งวชิราวุธวิทยาลัยจัดถวายเป็นตำหนักสวนรื่นฤดีจำลอง และเครื่องกระดาษฝีมือของนักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

ที่ศาลาทิมคดหลังตะวันออกตั้งแต่งใหม่ ตั้งพระเก้าอี้สำหรับพระราชวงศ์ผู้ปฏิบัติแทนพระองค์ในพิธีเผาเครื่องกระดาษบำเพ็ญพระกุศลกงเต๊กถวายพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัณณวดี ผินหน้าไปทางทิศตะวันตก ตั้งเก้าอี้สำหรับพระประยูรญาติ และข้าราชบริพารผินหน้าไปทางทิศใต้

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๒๐ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ผู้ปฏิบัติแทนพระองค์เสด็จไปประทับพระเก้าอี้ที่ศาลาทิมคดหลังตะวันออก พร้อมพระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร และคณาจารย์วชิราวุธวิทยาลัย บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๐ รูป เข้าสู่มณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย สวดพระพุทธมนต์พิธีเผาเครื่องกระดาษ

พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดไฟเผาเครื่องกระดาษ ณ ลานหน้าประตูศรีสุนทร ในพระบรมมหาราชวัง

พิธีเผาเครื่องกระดาษ ณ ลานหน้าประตูศรีสุนทร ในพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๒๓ นาที บรรพชิตอนัมนิกาย ๑๐ รูป ออกจากมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัยไปยังมณฑลเครื่องกระดาษ จุดธูปบูชาพระยายมราช และอธิษฐานเซ่นไหว้เครื่องกระดาษถวายแด่ดวงพระวิญญาณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี แล้วปักธูปที่เครื่องกระดาษ จากนั้นประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เสร็จพิธีแล้วเดินกลับมายังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย บรรพชิตอนัมนิกาย ทั้งนั้นสวดพระพุทธมนต์ ดนตรีบรรเลง บรรพชิตอนัมนิกายทั้ง ๑๐ รูป ตั้งขบวนพร้อมเชิญธูปเทียน เครื่องบูชา เครื่องประกอบจังหวะ พระประยูรญาติเชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มดวงพระวิญญาณ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล พระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร คณะกรรมการสมาคมนักเรียนเก่าวชิราวุธวิทยาลัย และคณาจารย์วชิราวุธวิทยาลัยตั้งขบวนตามลำดับ บรรพชิตอนัมนิกายเดินนำไปยังมณฑลเครื่องกระดาษ เวียนรอบเครื่องกระดาษจนครบ ๓ รอบ บรรพชิตอนัมนิกายวางใบประกาศและเครื่องบูชาที่โต๊ะบูชาหน้ามณฑลเครื่องกระดาษ ผู้เชิญเครื่องทองน้อยและธงพุ่มดวงพระวิญญาณเชิญวางที่ม้าและแท่นข้างโต๊ะบูชา

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๓๐ นาที พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดเทียน ๑ คู่ที่โต๊ะบูชา บรรพชิตอนัมนิกายทั้งนั้นจุดธูป ๗ ดอก และสวดพระพุทธมนต์ที่หน้ามณฑลเครื่องกระดาษ บรรพชิตอนัมนิกายประธานในพิธีอ่านใบประกาศถวายดวงพระวิญญาณ และอุทิศบุญกุศลถวายเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เชิญใบประกาศไปไว้ที่เทวทูตทรงม้า บรรพชิตอนัมนิกายทั้งนั้นปักธูปที่เครื่องกระดาษ ครบแล้ว เจ้าพนักงานเคลื่อนย้ายเครื่องกระดาษทั้งหมดไปยังลานหน้าประตูศรีสุนทร ขณะนั้นบรรพชิตอนัมนิกาย พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล และผู้ร่วมพิธีทั้งหมดกลับไปยังมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย ประทับและนั่งที่เดิม บรรพชิตอนัมนิกายประกอบพิธีลาพระคัมภีร์ เจ้าพนักงานใช้เวลาในการเคลื่อนย้ายเครื่องกระดาษพร้อมธงพุ่มดวงพระวิญญาณและตกแต่งเครื่องกระดาษให้เรียบร้อย เป็นเวลา ๒๐ นาที ณ ที่นั้นมีรถดับเพลิง และเจ้าหน้าที่ดับเพลิงเตรียมพร้อมอยู่แล้ว

เวลา ๒๐ นาฬิกา ๕๓ นาที คณะบรรพชิตอนัมนิกายนำพลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล และผู้ร่วมพิธีออกจากมณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัยไปยังลานหน้าประตูศรีสุนทร สวดพระพุทธมนต์ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล ทรงจุดเผาเครื่องกระดาษ พระประยูรญาติ ข้าราชบริพาร คณะกรรมการสมาคมนักเรียนเก่าวชิราวุธวิทยาลัย และคณาจารย์วชิราวุธวิทยาลัย เชิญเครื่องกระดาษมาเผาจนหมด บรรพชิตอนัมนิกายเดินทางกลับ พลโท หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล เสด็จกลับ เป็นเสร็จพิธี

การบำเพ็ญกุศลถวายพระศพหลังการสิ้นพระชนม์ครบ ๑๐๐ วัน

หลังพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวารพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี บำเพ็ญกุศลถวายพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ในวันพุธ ที่ ๒๕ มกราคม วันพุธ ที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ และวันพุธ ที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ตามกำหนดการดังนี้

กำหนดการ
ข้าราชบริพารบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันพุธ ที่ ๒๕ มกราคม, ๒๙ กุมภาพันธ์, ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

.....

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๑๕ นาที - ประธานและข้าราชบริพาร ขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที - ประธานจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระโกศพระศพ
กราบ
- จุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้นพปฎลมหาเศวตฉัตร
กราบ
- นั่งเก้าอี้ซึ่งจัดไว้
(เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์ ๑๐ รูป ให้ศีลและสวดพระพุทธมนต์)
- เมื่อพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ และสวดถวายพรพระ จบ
- ประเคนสำรับภัตตาหารแด่ผู้เป็นประธานสงฆ์
นั่งเก้าอี้ที่เดิม
(ภัตตาหารนอกนั้น ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เข้าประเคนจนครบ)
- เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จ
(เจ้าพนักงานถอนสำรับภัตตาหารออกหมดแล้ว)
- เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยง
- ประธานทอดผ้าไตร ๑๐ สำรับ
นั่งเก้าอี้ที่เดิม
(พระสงฆ์สดับปกรณ์)
- กรวดน้ำ
(พระสงฆ์อนุโมทนา)
- ประธานไปกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าเครื่องนมัสการและกราบที่เครื่องทองน้อยหน้าพระโกศพระศพ
- กลับ

การแต่งกาย เครื่องแบบปรกติกากีคอพับแขนยาว

อนึ่ง ในการบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ เมื่อวันพุธ ที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ได้เชิญเข็มราชวัลลภทองคำลงยาชั้นสูงสุด มาถวายหน้าพระศพ และจัดให้มีพิธีรับพระราชทานเข็มรางวัลและประกาศนียบัตรแก่โรงเรียนในพระอุปถัมภ์ฯ ที่ขอพระราชทานพระวโรกาสเฝ้ารับพระราชทานไว้ก่อนสิ้นพระชนม์ ซึ่งตามธรรมเนียมปฏิบัติ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จะพระราชทานพระวโรกาสให้เฝ้ารับพระราชทานที่วังรื่นฤดีเป็นประจำทุกปี หรือโปรดให้ผู้แทนพระองค์ไปมอบที่โรงเรียน นอกจากนี้ในปีการศึกษา ๒๕๕๔ คณะอนุกรรมการประสานงานเครือข่ายสถาบันการศึกษาในรัชกาลที่ ๖ และสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ซึ่งอยู่ภายใต้มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้คัดเลือกนักเรียนดีเด่นเพียง ๑ คน ในแต่ละสถาบันที่เรียนดีและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามพระราโชบายจากโรงเรียนที่เกี่ยวเนื่องในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี รับรางวัลนักเรียนดีเยี่ยมทุกด้าน (Best All Around) เป็นปีแรก และได้ขอพระราชทานรางวัลจากสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ไว้แล้ว ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระอนุญาต แต่สิ้นพระชนม์เสียก่อน จึงจัดให้นักเรียนที่ได้รับรางวัลดังกล่าวเข้ารับพระราชทานรางวัลที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพด้วย

การบำเพ็ญกุศลถวายพระศพหลังการสิ้นพระชนม์ครบ ๑๐๐ วัน ได้ยกตัวอย่างบันทึกไว้ในจดหมายเหตุ ๑ งาน คือ

ณ วันพุธ ที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งและตรวจแต่งเครื่องประกอบพิธีภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและบริเวณพระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไว้พร้อม การตั้งแต่งเหมือนการบำเพ็ญพระราชกุศลประจำสัปดาห์

เวลา ๑๐ นาฬิกา ข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พร้อมกัน ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เจ้าพนักงานเชิญขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ถวายสักการะพระศพ กราบบนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร แล้วนั่งยังเก้าอี้ที่จัดเตรียมไว้บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางมุขด้านทิศตะวันออกและมุขด้านทิศเหนือ และภายในปะรำที่พระลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๒๓ นาที นางสุรัสวดี กุวานนท์ แม็คซี่ จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระศพที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ กราบ จุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร กราบ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วนั่งที่เก้าอี้มุขด้านทิศตะวันออก

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๑๐ รูป จากวัดบวรนิเวศวิหาร ที่จะสวดพระพุทธมนต์ มี สมเด็จพระวันรัต พระโสภณคณาภรณ์ พระมหานายก พระราชพุทธิมุนี พระครูวิสุทธิธรรมภาณ พระมหาพีรเดช ธิตฺเตโช หม่อมราชวงศ์พระมหานันทวัฒน์ ชยวฑฺโน พระมหาจินดา ธานจินฺโต พระมหาเจริญ ธมฺมจรโน และพระมหาบัณฑิต นิปโก ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ มุขด้านทิศตะวันออก บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

นางสุรัสวดี กุวานนท์ แม็คซี่ จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระศพ

คุณหญิงนิธิวดี อันตระการ คุณพนักงานในรัชกาลที่ ๖ และพระพี่เลี้ยงในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ร่วมบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ

นายโกวิท กุวานนท์ ประเคนภัตตาหารถวายสมเด็จพระวันรัต

ข้าราชบริพารร่วมกันประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์ให้ศีล สวดพระพุทธมนต์ และสวดถวายพรพระ จบแล้ว

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๕๒ นาที นายโกวิท กุวานนท์ ประเคนภัตตาหารถวายสมเด็จพระวันรัต ประธานสงฆ์ แล้วนั่งเก้าอี้ ณ ที่นั้นเพื่อปฏิบัติพระสงฆ์ขณะฉันภัตตาหาร สำรับภัตตาหารนอกนั้นข้าราชบริพารช่วยประเคนและปฏิบัติพระสงฆ์รูปต่อไปตามลำดับ ขณะนั้นปี่พาทย์บรรเลงเพลงฉิ่งพระฉันเพล

เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว นายโกวิท กุวานนท์ และผู้ปฏิบัติพระสงฆ์กลับไปนั่งที่เดิม เจ้าพนักงานถอนสำรับและภาชนะออก ปี่พาทย์หยุดบรรเลง

เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญเสาบัว ๕ เสา สำหรับรองรับพระภูษาโยงมาตั้งเป็นระยะจากหน้าพระแท่นที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจนถึงต้นอาสน์สงฆ์ แล้วลาดพระภูษาโยงจากพานพระมหากฐินที่ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพบนเสาบัวทั้ง ๕ เสา แล้วพักไว้ที่ข้างธรรมาสน์ จากนั้นลาดพระภูษาโยงอีกสายหนึ่งจากพานพระมหากฐินที่ต้นอาสน์สงฆ์ไปบนผ้ารองพระภูษาโยงที่บนอาสน์สงฆ์ แล้วทำความเคารพนายโกวิท กุวานนท์ ทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา จำนวน ๑๐ สำรับ บนพระภูษาโยง ครบแล้ว กลับไปนั่งที่เดิม เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญปลายพระภูษาโยงทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานพระมหากฐินที่ต้นอาสน์สงฆ์ พระสงฆ์ทั้ง ๑๐ รูปสดับปกรณ์ จบแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาพับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม

นายโกวิท กุวานนท์ กรวดน้ำถวายพระกุศล พระสงฆ์อนุโมทนา จบแล้ว เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศตะวันออก เดินทางกลับ

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๓๙ นาที เจ้าพนักงานทอดม้าสูงสลักลายปิดทองที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ และตั้งพานทอง พันเอก เอกรัตน์ ช้างแก้ว ผู้แทนกรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ เชิญเข็มราชวัลลภทองคำลงยาชั้นสูงสุด ซึ่งเตรียมไว้สำหรับทูลเกล้าฯ ถวายแด่พลเอกหญิง พลเรือเอกหญิง พลอากาศเอกหญิง สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในฐานะนายทหารพิเศษ กองพันทหารราบที่ ๓ กรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ แต่สิ้นพระชนม์เสียก่อนมาทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายที่หน้าพระศพ โดยท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ เชิญต่อไปทอดถวายหน้าพระศพใกล้พระแท่นทองทราย

จากนั้น ข้าราชบริพารเชิญประกาศนียบัตรและเข็มรางวัลวางบนพานทองให้ผู้แทนของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และนักเรียนเข้ารับพระราชทานที่หน้าพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ตามลำดับ

พันเอก เอกรัตน์ ช้างแก้ว เชิญเข็มราชวัลลภทองคำลงยาชั้นสูงสุด วางถวายที่หน้าพระศพ

นายไรวินท์ วัฒนนาวิน โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย เข้ารับพระราชทานรางวัลนักเรียนดีเยี่ยมทุกด้านที่หน้าพระศพ

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๕๑ นาที ข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และผู้ร่วมงานกราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร กราบพระศพ ถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางบันไดมุขด้านทิศเหนือ เป็นอันเสร็จการ

นายโกวิท กุวานนท์ ทอดผ้าไตรพร้อมใบปวารณา

นายโกวิท กุวานนท์ กรวดน้ำถวายพระกุศล

สิ่งอนุสรณ์พระราชทานในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ

ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ตลอดระยะเวลา ๑๐๐ วัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานภาพการประดิษฐานพระโกศพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี แก่ผู้มาร่วมพิธี และในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพในแต่ละวาระ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดทำหนังสือ และสิ่งอนุสรณ์พระราชทาน และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้หน่วยงานต่าง ๆ ร่วมจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกโดยเสด็จพระราชกุศลอีกด้วย ดังนี้

๑. หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวารพระราชทานพระศพ วันที่ ๒ และ ๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ได้แก่ **หนังสือการประดิษฐานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท**

๒. หนังสือและสิ่งของที่ระลึกเนื่องในโอกาสพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวารพระราชทานพระศพ วันที่ ๑๐ และ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ได้แก่ **หนังสือคำนมัสการคุณานุคุณ** และ**ซีดีเพลงไทยชุดดนตรีแก้ว**

๓. หนังสือและสิ่งของที่ระลึกเนื่องในโอกาสพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวารพระราชทานพระศพ วันที่ ๑๔ และ ๑๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ ได้แก่

- **หนังสือพระอภิธรรมภาษาบาลีและคำแปลภาษาไทย หลักราชการ** พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

- **พระมงกุฎเกล้ากับหัวเมืองปักษ์ใต้** นายชัชพล ไชยพร เรียบเรียง
- **ซีดีเพลงชุดไหมไทย - รื่นฤดี**

นอกจากนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้หน่วยงานร่วมจัดพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์และถวายเป็นพระกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ๓ เล่ม มี

- **ประโยชน์แห่งการอยู่ในธรรม** สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในนามคณะสงฆ์วัดบวรนิเวศวิหาร พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล
- **พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์** วชิราวุธวิทยาลัย พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล
- **สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี** ภาคภาษาไทยและภาคภาษาอังกฤษ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล

๔. หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวารพระราชทานพระศพ วันที่ ๓ และ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ ได้แก่

- **หนังสือพระธรรมเทศนา** ในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานพระราชทานพระศพเมื่อสิ้นพระชนม์บรรจบครบ ๗ วัน ๑๕ วัน และ ๕๐ วัน
- **หนังสือเทศนาเสือป่า และปลุกใจเสือป่า** พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
- **หนังสือวิถีแห่งจอมปราชญ์** นายชัชพล ไชยพร เรียบเรียง
- **ซีดีเพลงพระอนุสรณ์** สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พร้อมสมุดเนื้อเพลงและคำอธิบาย ประกอบด้วย เพลงคงคาพาครวญ ซึ่งทรงขับร้อง และทรงบันทึกเสียง *(ต้นฉบับเดิม รวงทอง ทองลั่นทม ขับร้อง)* เพลงชายชาญทหารไทย ทรงขับร้อง และทรงบันทึกเสียง เพลงนกขมิ้นจากพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องวิวาหพระสมุท นางสุมิตรา สุจริตกุล บรรเลงเปียโน นางสาวแนบ เนตรานนท์ ขับร้อง เพลงพญาโศก จากพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖ เรื่อง พระยาราชวังสัน นางสุมิตรา สุจริตกุล บรรเลงเปียโน นางสาวประคอง พุ่มทองสุข ขับร้อง เพลงดวงแก้วจากฟ้า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดทำถวายในงานฉลองพระชนมายุ ๗ รอบ และเพลงเพชรพระมงกุฎเกล้า คณะสุนทราภรณ์จัดทำถวายในงานฉลองพระชนมายุ ๗ รอบ

นอกจากนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้หน่วยงานต่าง ๆ จัดพิมพ์หนังสืออีก ๒ เล่ม โดยเสด็จพระราชกุศล คือ

- **ตำรากงเต๊ก และตำรากฐินของพระสงฆ์อนัมนิกาย** วชิราวุธวิทยาลัย พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล
- **วชิราวุธานุสรณ์สาร ฉบับพิเศษ** มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล

๕. ภาพการประดิษฐานพระศพ ด้านหลังมีกำหนดการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล สำหรับพระราชทานผู้มาร่วมการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพประจำวัน มี

- ภาพการประดิษฐานพระศพ และกำหนดการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ ประจำวันตลอด ๑๐๐ วัน
- ภาพการประดิษฐานพระศพ และกำหนดการร่วมบำเพ็ญพระราชกุศล บำเพ็ญพระกุศล และบำเพ็ญกุศล วันที่ ๓๑ สิงหาคม ถึง ๒๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔
- ภาพการประดิษฐานพระศพ และกำหนดการร่วมบำเพ็ญกุศล และการประกอบพิธีกงเต๊ก วันที่ ๑๖ กันยายน ถึง ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

ภาคที่ ๔

การจัดเตรียมงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

พระมหาพิชัยราชรถ

ภาคที่ ๔

การจัดเตรียมงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน ไปทรงตรวจเยี่ยมการปฏิบัติงานขยายแบบ และทรงลากเส้นขยายแบบ ณ โรงละครแห่งชาติ (โรงเล็ก) เมื่อวันอาทิตย์ ที่ ๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๕

พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา รองนายกรัฐมนตรี นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ตรวจเยี่ยมและติดตามความคืบหน้าการซ่อมราชรถ ราชยาน ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อวันอังคาร ที่ ๗ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๕

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานการประชุมคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี วันเสาร์ ที่ ๒๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล

คณะทูตานุทูตเยี่ยมชมการก่อสร้างพระเมรุ เมื่อวันพฤหัสบดี ที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงตรวจเยี่ยมการแทงหยวก และทรงแทงหยวก ณ อาคารประติมากรรมต้นแบบ กรมศิลปากร เมื่อวันอาทิตย์ ที่ ๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินไปทรงตรวจเยี่ยม
การก่อสร้างพระเมรุ เมื่อวันอังคาร
ที่ ๒๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

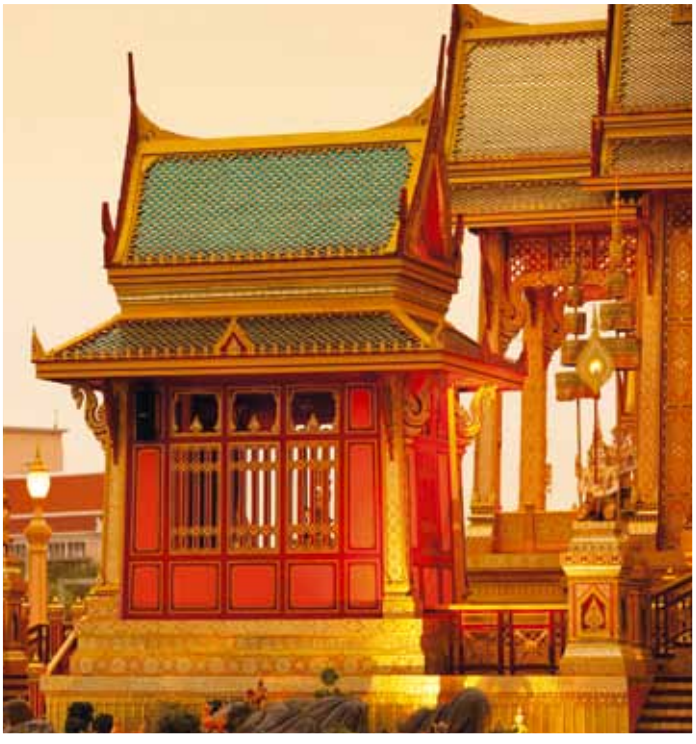

เทวดาเชิญเครื่องสูงประกอบพระอิสริยยศ
ประดับตกแต่งบริเวณพนักฐานชาลา

ลายหน้าบันมุขทิศประดับอักษรพระนาม “พ.ร.”
ภายใต้พระชฎามหากฐินรัชกาลที่ ๖ และอุณาโลมเลียนลักษณะเลข ๖

เครื่องยอดพระเมรุ ประกอบด้วยชั้นเชิงกลอน องค์ระฆัง
บัลลังก์ ปลีต้น ลูกแก้ว บัวคลุ่ม ปลีปลาย เม็ดน้ำค้าง
ยอดบนสุดปักสัปตปฎลเศวตฉัตร

ช่าง ตั้งอยู่บนฐานชาลาสี่มุมพระเมรุ

ฉากบังเพลิง

พระเมรุ ณ ท้องสนามหลวง ในการพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ปรากฏการณ์ดวงจันทร์ทรงกลด
เหนือยอดพระเมรุ

เทวดาเชิญเครื่องสูงประกอบพระเมรุ

การประดับตกแต่งหลังคาพระเมรุ

ชั้นเชิงกลอนพระเมรุ

หอเปลื้อง

พระจิตกาธาน

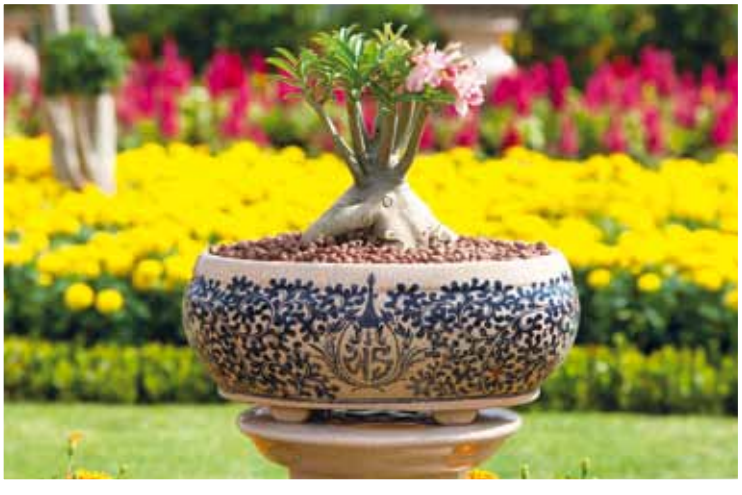
พระที่นั่งทรงธรรม

พลับพลายก ท้องสนามหลวง

ทับเกษตรด้านทิศตะวันออก

กระถางต้นชวนชมดอกสีชมพูอมส้ม
มีอักษรพระนาม “พ.ร.” ประดับ

พระมหาพิชัยราชรถ

ราชรถน้อย

พระยานมาศสามลำคาน

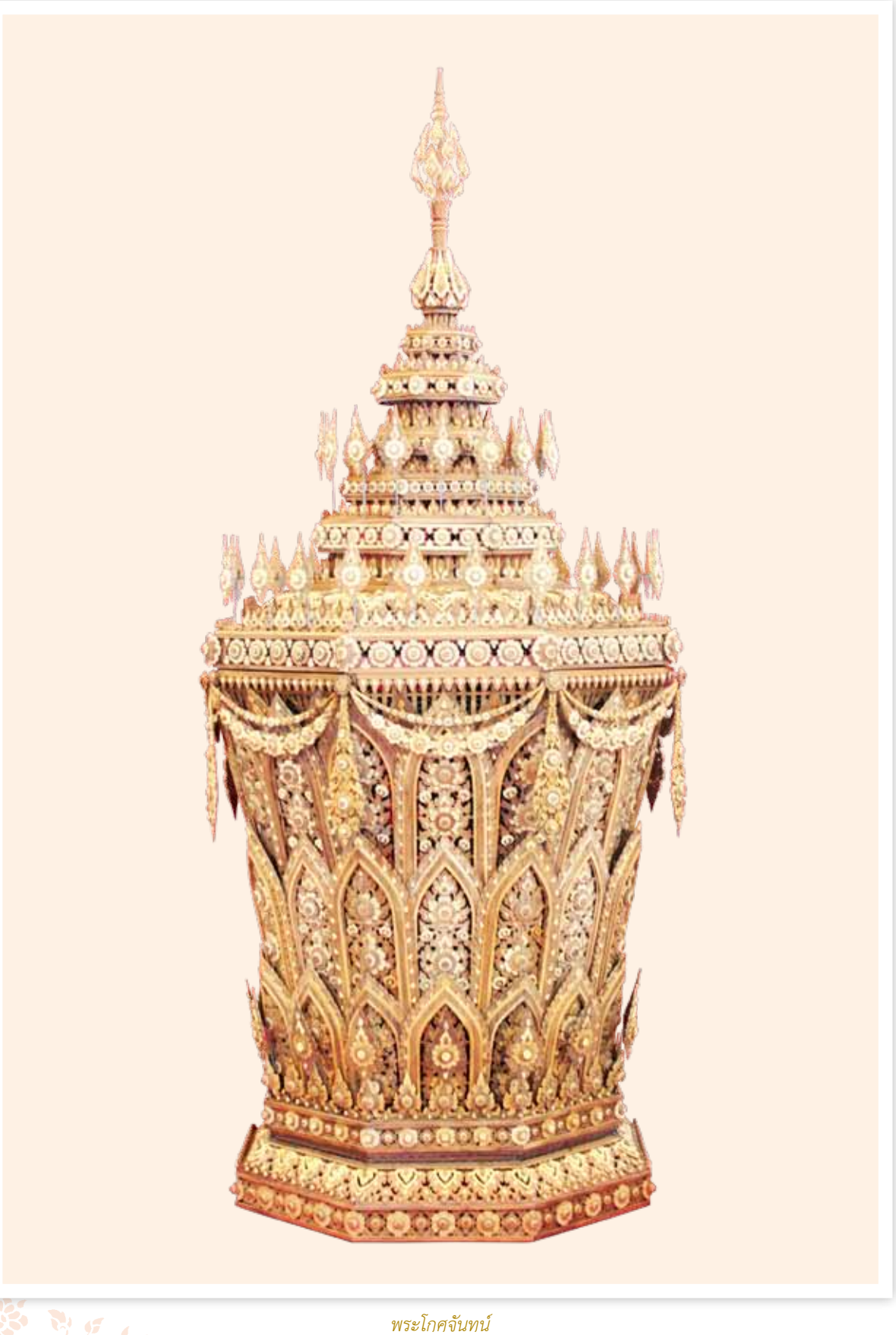
เกรินบันไดนาค

พระที่นั่งราเชนทรยาน

พระวอสีวิกากาญจน์

พระโกศจันทน์

พระโกศพระอัฐิ

เหรียญที่ระลึกงานพระราชพิธี
พระราชทานเพลิงพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา
สิริโสภาพัณณวดี

การจัดเตรียมงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

การสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เมื่อวันพุธที่ ๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๗ นาที ณ โรงพยาบาลศิริราช รัฐบาลได้รับทราบด้วยความโทมนัสอย่างยิ่ง และได้พิจารณาเห็นว่า สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีพระกรุณาธิคุณใหญ่หลวงต่อพสกนิกรชาวไทยตลอดมา จึงได้ออกประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อวันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ กำหนดให้สถานที่ราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ และสถานศึกษาทุกแห่ง ลดธงครึ่งเสา และให้ข้าราชการ ลูกจ้าง พนักงานของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจ ไว้ทุกข์มีกำหนด ๑๕ วัน นับตั้งแต่วันศุกร์ ที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ถึงวันศุกร์ ที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ยกเว้นวันศุกร์ ที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ซึ่งเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ดังกล่าวไว้แล้วในภาคต้น

คณะรัฐมนตรีซึ่งมีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้จัดประชุมวาระพิเศษเพื่อพิจารณาเรื่อง **การจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี** เมื่อวันจันทร์ ที่ ๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ มีมติเห็นชอบให้การจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ให้ถวายพระเกียรติยศสูงสุดตามราชประเพณี โดยเทียบเคียงกับการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทั้งนี้ในเบื้องต้นให้ดำเนินการดังนี้

๑. เสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาเรื่องการเตรียมการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมชี้แจงด้วย คือ นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร และพันเอก สถาพร กระแสร์แสน รองผู้อำนวยการกองบริการกำลังพล กรมกำลังพลทหารบก

๒. มีคำสั่งนายกรัฐมนตรี แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ

๓. มอบหมายให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีมีหนังสือถึงสำนักราชเลขาธิการ เพื่อขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตดำเนินการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฉลองพระเดชพระคุณ ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามราชประเพณีและสมพระเกียรติทุกประการ ทั้งงานพระราชพิธี งานรัฐพิธี และงานศาสนพิธี รวมทั้งเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการน้อมรำลึกถึงพระกรุณาธิคุณและแสดงความจงรักภักดี

๔. มอบหมายให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดลำดับส่วนราชการของทุกกระทรวง ไปร่วมฟังพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี วันละ ๖๐ คน เป็นเวลา ๑๐๐ วัน ตั้งแต่วันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ เป็นต้นไป

การแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

ด้วยความสำนึกในพระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่ได้ทรงประกอบคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนมาตลอดพระชนม์ชีพ และเพื่อให้การจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมพระเกียรติ รวมทั้งเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการน้อมรำลึกถึงพระกรุณาธิคุณและแสดงความจงรักภักดี อาศัยอำนาจความในมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พุทธศักราช ๒๕๓๔ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๑๓๐/๒๕๕๔ เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ แต่งตั้ง **คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี**[๑] ประกอบด้วย คณะที่ปรึกษา นายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นกรรมการและเลขานุการ มีหัวหน้าหน่วยงาน ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ โดยมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามราชประเพณี และสมพระเกียรติ

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้จัดการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๕๔ เมื่อวันพฤหัสบดี ที่ ๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ รวม ๗ คณะ เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย

๑. คณะกรรมการฝ่ายจัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
๒. คณะกรรมการฝ่ายจัดขบวนพระอิสริยยศงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
๓. คณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
๔. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
๕. คณะกรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัยและการจราจรงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
๖. คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
๗. คณะกรรมการฝ่ายกลั่นกรองการขอใช้งบประมาณงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

[๑] ดูรายละเอียดคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการที่ภาคผนวก

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ยังได้มีมติมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ไปพลางก่อน เนื่องจากจะมีการเปลี่ยนรัฐบาลชุดใหม่[๒] ดังนี้

๑. การจัดพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีพิจารณาดำเนินการ

๒. การจัดขบวนพระอิสริยยศงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้กองทัพบกพิจารณาดำเนินการ

๓. การจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้กระทรวงวัฒนธรรมพิจารณาดำเนินการ

๔. การประชาสัมพันธ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้กรมประชาสัมพันธ์พิจารณาดำเนินการ

๕. การรักษาความปลอดภัยและการจราจรงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติพิจารณาดำเนินการ

๖. การจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้กรมศิลปากรพิจารณาดำเนินการ

๗. การกลั่นกรองการขอใช้งบประมาณงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้สำนักงบประมาณพิจารณาดำเนินการขออนุมัติค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในเบื้องต้น ให้สำนักงบประมาณนำเรื่องเสนอคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบตามนัยมาตรา ๑๘๑ (๒) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก่อนดำเนินการต่อไป ทั้งนี้ มอบให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีและสำนักงบประมาณดำเนินการรวบรวมข้อมูลและความเห็นที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการการเลือกตั้งต่อไป ตามนัยมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

๘. การจัดพิธีทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ถวายพระกุศลในโอกาสวันสิ้นพระชนม์ครบ ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน มอบให้กรุงเทพมหานครร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณาดำเนินการ

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้มีหนังสือถึงสำนักราชเลขาธิการเพื่อขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ขอพระราชทานดำเนินการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมพระเกียรติทุกประการ

[๒] พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

ที่ นร ๐๑๑๑/ว๒๒๐๔

สำนักนายกรัฐมนตรี
ทำเนียบรัฐบาล กทม. ๑๐๓๐๐

๕ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง การจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

เรียน ราชเลขาธิการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๓๐/๒๕๕๔ ลงวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๔

ตามที่ได้มีประกาศสำนักพระราชวังเรื่องสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สิ้นพระชนม์ในวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔ นั้น

รัฐบาลใคร่ขอรับพระราชทานดำเนินการในการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ฉลองพระเดชพระคุณถวายให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามราชประเพณีและสมพระเกียรติยศทุกประการ ทั้งงานพระราชพิธี งานรัฐพิธี งานศาสนพิธี และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการน้อมรำลึกถึงพระกรุณาธิคุณและแสดงความจงรักภักดี ซึ่งการจัดงานพระราชพิธีฯ จะดำเนินการตามแนวทางเมื่อคราวการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย รัฐบาลจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ และคณะรัฐมนตรีในคราวประชุมเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๔ ได้อนุมัติงบประมาณจำนวน ๑๐๐ ล้านบาท ในเบื้องต้นเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการงานพระราชพิธี

ในการนี้ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้มีการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๕๔ เมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๔ ที่ประชุมได้เห็นสมควรจะขอพระราชทานกราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานที่ปรึกษาการจัดงานพระราชพิธีฯ เพื่อขอรับพระราชทานพระราชดำริและคำแนะนำในการดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

นอกจากนี้จะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ รวม ๗ คณะ เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงาน และโดยที่อยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล จึงได้มอบหมายให้หน่วยงานดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องไปพลางก่อน ประกอบด้วย

๑. คณะกรรมการฝ่ายจัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีดำเนินการ

๒. คณะกรรมการฝ่ายจัดขบวนพระอิสริยยศงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้กองทัพบกดำเนินการ

๓. คณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้กระทรวงวัฒนธรรมดำเนินการ

๔. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้กรมประชาสัมพันธ์ดำเนินการ

๕. คณะกรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัยและการจราจรงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติดำเนินการ

๖. คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้กรมศิลปากรดำเนินการ

๗. คณะกรรมการฝ่ายกลั่นกรองการขอใช้งบประมาณงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้สำนักงบประมาณดำเนินการ

อนึ่ง ในโอกาสวันสิ้นพระชนม์ครบ ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน นั้น รัฐบาลจะจัดพิธีทำบุญตักบาตรพระสงฆ์เพื่อถวายพระกุศลต่อไปด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณานำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทในโอกาสสมควรต่อไป การจะควรมิควรประการใด สุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ขอแสดงความนับถือ

(นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ)
นายกรัฐมนตรี

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
สำนักแผนงานและกิจการพิเศษ
โทร. ๐ ๒๒๘๑ ๗๒๓๓
โทรสาร ๐ ๒๒๘๐ ๔๐๗๔

ที่ รล ๐๐๐๒.๓/๑๔๐๓๑ สำนักราชเลขาธิการ
พระบรมมหาราชวัง กทม. ๑๐๒๐๐

๗ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง การจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

กราบเรียน นายกรัฐมนตรี

อ้างถึง หนังสือสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ นร ๐๑๑๑/๑๓๒๕ ลงวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๔

ตามหนังสือที่อ้างถึง ขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า รัฐบาลขอรับพระราชทานดำเนินการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เพื่อฉลองพระเดชพระคุณ การนี้ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พร้อมทั้งแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ทั้งนี้ ในโอกาสวันสิ้นพระชนม์ครบ ๕๐ วันและ ๑๐๐ วัน รัฐบาลจะจัดพิธีทำบุญตักบาตรเพื่อถวายพระกุศลต่อไป และได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานที่ปรึกษาการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว

จึงกราบเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

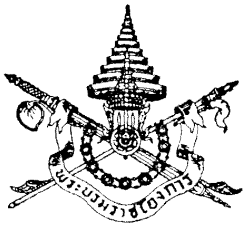
(นายกฤษณ์ กาญจนกุญชร)
รองราชเลขาธิการ รักษาราชการแทน
ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์
โทร. ๐๒ ๒๒๐๗๒๐๐ ต่อ ๓๓๐๘ โทรสาร ๒๒๐๗๔๘๖ เว็บไซต์ : www.ohmpps.go.th

ณ วันศุกร์ ที่ ๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันศุกร์ ที่ ๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ เป็นต้นไป เป็นผลให้การแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๓๐/๒๕๕๔ เมื่อวันศุกร์ ที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ สิ้นสุดลง

หน้า ๑
เล่ม ๑๒๘ ตอนพิเศษ ๘๗ ง ราชกิจจานุเบกษา ๘ สิงหาคม ๒๕๕๔

ประกาศ
แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญแล้ว คณะรัฐมนตรีที่บริหารราชการแผ่นดินอยู่ต้องพ้นจากตำแหน่ง และประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๔ เห็นชอบด้วยในการแต่งตั้งนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

จึงทรงพระราชดำริว่า นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นผู้ที่สมควรไว้วางพระราชหฤทัยให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๗๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้ง นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีบริหารราชการแผ่นดิน ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ เป็นปีที่ ๖๖ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
สมศักดิ์ เกียรติสุรนนท์
ประธานสภาผู้แทนราษฎร

เพื่อให้การจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมพระเกียรติ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พุทธศักราช ๒๕๓๔ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี จึงได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง**คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี**[๓] ประกอบด้วย ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล ประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกา ประธานวุฒิสภา และองคมนตรี (นายพลากร สุวรรณรัฐ) เป็นคณะที่ปรึกษา นายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นกรรมการและเลขานุการ มีหัวหน้าหน่วยงาน ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ โดยมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามราชประเพณี และสมพระเกียรติ และมีอำนาจแต่งตั้งคณะที่ปรึกษา คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานได้ตามความจำเป็น

การจัดเตรียมงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ด้านต่าง ๆ อาทิ การจัดงานพระราชพิธี การก่อสร้างพระเมรุ ราชรถ พระยานมาศ และส่วนประกอบพระราชพิธี การประชาสัมพันธ์ การรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และการจราจร การจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ การจัดนิทรรศการถาวร เป็นต้น ในการประชุมคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ครั้งที่ ๑/๒๕๕๔ เมื่อวันศุกร์ ที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ มีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เป็นประธาน ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ขึ้นเพื่อปฏิบัติงานในแต่ละด้านรวม ๗ ฝ่าย ดังนี้

๑. คณะกรรมการฝ่ายจัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี[๔] มีรองนายกรัฐมนตรี (นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ) เป็นประธานกรรมการ รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (นายพันธุ์ชัย พัฒนชัย) เป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่พิจารณาและดำเนินการจัดงานพระราชพิธี รัฐพิธี ศาสนพิธี และกิจกรรมต่าง ๆ ของงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ทราบ

๒. คณะกรรมการฝ่ายจัดขบวนพระอิสริยยศงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี[๕] มีผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นประธานกรรมการ เจ้ากรมกำลังพลทหารเป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่ดำเนินการจัดขบวนพระอิสริยยศงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามราชประเพณีและสมพระเกียรติ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ทราบ

---

[๓] คณะกรรมการนี้แต่งตั้งโดยคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๔๓/๒๕๕๔ ลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ - ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก

[๔] คณะกรรมการคณะนี้แต่งตั้งโดยคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่ ๑/๒๕๕๔ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ - ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก

[๕] คณะกรรมการคณะนี้แต่งตั้งโดยคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่ ๗/๒๕๕๔ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ - ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก

๓. คณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี[๖] มีรองนายกรัฐมนตรี (พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ) เป็นประธานกรรมการ อธิบดีกรมศิลปากรเป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่พิจารณาและดำเนินการจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ทราบ

๔. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี[๗] มีรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นางสาวกฤษณา สีหลักษณ์ และนายนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล ตามลำดับ) เป็นประธานกรรมการ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์เป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่พิจารณาและดำเนินการประชาสัมพันธ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ทราบ

๕. คณะกรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัยและการจราจรงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี[๘] มีรองนายกรัฐมนตรี (ร้อยตำรวจเอก เฉลิม อยู่บำรุง) เป็นประธานกรรมการ รองผู้บัญชาการตำรวจนครบาล (ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานกิจการพิเศษ) เป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่พิจารณาและดำเนินการรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และจัดการจราจรงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ทราบ

๖. คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี[๙] มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นประธานกรรมการ อธิบดีกรมศิลปากรเป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่พิจารณาและดำเนินการจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ทราบ

---

[๖] คณะกรรมการคณะนี้แต่งตั้งโดยคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่ ๒/๒๕๕๔ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ - ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก

[๗] คณะกรรมการคณะนี้แต่งตั้งโดยคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่ ๓/๒๕๕๔ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ - ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก

[๘] คณะกรรมการคณะนี้แต่งตั้งโดยคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่ ๔/๒๕๕๔ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ - ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก

[๙] คณะกรรมการคณะนี้แต่งตั้งโดยคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่ ๕/๒๕๕๔ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ - ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก

๗. คณะกรรมการฝ่ายกลั่นกรองการขอใช้งบประมาณงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี[๑๐] มีผู้อำนวยการสำนักงบประมาณเป็นประธานกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักแผนงานและกิจการพิเศษ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่กลั่นกรองรายละเอียดการขอใช้งบประมาณงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ทราบ

งบประมาณและการปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ

การประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันจันทร์ ที่ ๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พร้อมทั้งอนุมัติค่าใช้จ่ายในการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี วงเงินเบื้องต้นจำนวน ๑๐๐ ล้านบาท โดยเบิกจ่ายจากงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พุทธศักราช ๒๕๕๔ งบกลาง รายการเงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น

เนื่องจากเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลชุดใหม่ สำนักงบประมาณได้มีหนังสือถึงคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อขอความเห็นชอบการอนุมัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พุทธศักราช ๒๕๕๔ งบกลาง รายการเงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็นในเบื้องต้น จำนวน ๑๐๐ ล้านบาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และคณะกรรมการการเลือกตั้งได้พิจารณาในการประชุมครั้งที่ ๘๕/๒๕๕๔ เมื่อวันจันทร์ ที่ ๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ แล้วมีมติเห็นชอบการอนุมัติงบประมาณตามที่สำนักงบประมาณเสนอ เนื่องจากพิจารณาว่าการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประกอบด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน และจำเป็นต้องดำเนินการจัดงานที่เกี่ยวกับการจัดหาพัสดุด้วย ดังนั้น เพื่อให้การจัดงานดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และสมพระเกียรติทุกประการ และขออนุมัติผ่อนผันการยกเว้นการปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พุทธศักราช ๒๕๓๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม กับระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นกรณีพิเศษ หน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ซึ่งได้รับการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พุทธศักราช ๒๕๕๔ งบกลาง รายการเงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น ในวงเงินจำนวน ๑๐๐ ล้านบาท หรือตามที่ได้รับอนุมัติเพิ่มเติมจากคณะรัฐมนตรี โดยมอบให้กระทรวงการคลังพิจารณาดำเนินการนั้น คณะกรรมการว่าด้วยการพัสดุ และคณะกรรมการว่าด้วยการพัสดุด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์

[๑๐] คณะกรรมการคณะนี้แต่งตั้งโดยคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่ ๖/๒๕๕๔ วันที่ ๒๙ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ - ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก

พิจารณาอนุมัติยกเว้นการปฏิบัติการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พุทธศักราช ๒๕๓๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นกรณีพิเศษ สำหรับหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายและได้รับจัดสรรงบประมาณจากวงเงินงบประมาณ ๑๐๐ ล้านบาท หรือตามที่ได้รับอนุมัติเพิ่มเติมจากคณะรัฐมนตรี ให้ดำเนินการจัดหาพัสดุที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้เป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ประธานที่ปรึกษา เสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมประชุมคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

โดยที่การจัดเตรียมงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีรายละเอียดที่จะต้องดำเนินการทั้งส่วนที่เกี่ยวกับการพระราชพิธี การปลูกสร้างพระเมรุและอาคารประกอบพระเมรุ รวมทั้งการจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ในการพระราชพิธีให้งดงามควรแก่พระอิสริยยศและถูกต้องตามราชประเพณี นายกรัฐมนตรีในฐานะประธานกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ จึงได้นำความกราบบังคมทูลเชิญ **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี** ทรงเป็นประธานที่ปรึกษาการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ซึ่งทรงพระกรุณารับเป็นประธานที่ปรึกษา และได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมประชุมคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เมื่อวันเสาร์ ที่ ๒๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๑๔ นาฬิกา ณ ตึกสันติไมตรี (หลังนอก) ทำเนียบรัฐบาล ในโอกาสนั้นได้พระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดเตรียมงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี หลายประการ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมอย่างหาที่สุดมิได้ โดยมีนายยงยุทธ วิชัยดิษฐ รองนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่ประธานกรรมการ แทนนายกรัฐมนตรี (นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร) ซึ่งติดภารกิจที่ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี และได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระราชานุญาตลาการประชุมไว้ก่อนแล้ว

วันเสาร์ ที่ ๒๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๑ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง ถึงตึกสันติไมตรี (หลังนอก) ทำเนียบรัฐบาล รองนายกรัฐมนตรี (นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ) และคณะกรรมการอำนวยการเฝ้าทูลละอองพระบาทรับเสด็จ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม (นางสุกุมล คุณปลื้ม) ถวายพวงมาลัย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่ห้องรับรอง ทรงลงพระนามาภิไธยในสมุดเยี่ยม แล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่ห้องประชุม ประทับพระเก้าอี้ประธานที่ประชุม

นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ รองนายกรัฐมนตรี กราบบังคมทูลรายงานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เรื่องการจัดเตรียมงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ โดยสรุปว่ารัฐบาลและหน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการจัดงานให้ถูกต้องตามโบราณราชประเพณี และสมพระเกียรติ ซึ่งได้ดำเนินงานตามแนวทางเมื่อครั้งงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ดังนี้

การจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และการบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ คณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และการบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ ได้ดำเนินการจัดสร้างพระเมรุ พระที่นั่งทรงธรรม ศาลาลูกขุน ทิม ทับเกษตร เกยลา และบูรณปฏิสังขรณ์เวชยันตราชรถ ราชรถน้อย พระยานมาศสามลำคาน เกริน บันไดนาค พระที่นั่งราเชนทรยาน พระวอสีวิกากาญจน์ จัดทำเชือกฉุดชักราชรถ ออกแบบและจัดสร้างพระโกศจันทน์ พระโกศทองคำลงยา ซ่อมสร้างโครงฉัตร ซ่อมหล่อเทวดา สัตว์หิมพานต์ งานจิตรกรรม จัดพิธีบวงสรวงราชรถราชยานก่อนการซ่อมบูรณะ จัดพิธียกเสาพระเมรุ จัดพิธีบวงสรวงอัญเชิญราชรถประกอบพระราชพิธี และเตรียมจัดพิธียกสัปตปฎลเศวตฉัตรยอดพระเมรุในวันอาทิตย์ ที่ ๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

การจัดขบวนพระอิสริยยศ คณะกรรมการฝ่ายจัดขบวนพระอิสริยยศฯ ได้จัดขบวนพระอิสริยยศ จำนวน ๖ ริ้วขบวน และได้เตรียมการฝึกซ้อมริ้วขบวนแต่ละริ้วขบวน ดังนี้

วันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

ริ้วขบวนที่ ๑ เชิญพระโกศพระศพโดยพระยานมาศสามลำคาน
ริ้วขบวนที่ ๒ เชิญพระโกศพระศพโดยพระมหาพิชัยราชรถ
ริ้วขบวนที่ ๓ เชิญพระโกศพระศพโดยพระยานมาศสามลำคานเวียนรอบพระเมรุโดยอุตราวัฏ

วันอังคาร ที่ ๑๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

ริ้วขบวนที่ ๔ เชิญพระโกศพระอัฐิโดยพระที่นั่งราเชนทรยาน และพระสรีรางคารโดยพระวอสีวิกากาญจน์

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

ริ้วขบวนที่ ๕ เชิญพระโกศพระอัฐิโดยพระที่นั่งราเชนทรยาน ประดิษฐานบนพระวิมาน
ริ้วขบวนที่ ๖ เชิญพระสรีรางคารโดยรถยนต์พระที่นั่งไปบรรจุที่เสาวภาประดิษฐานสุสานหลวง วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

การจัดพิธีถวายดอกไม้จันทน์ของประชาชน คณะกรรมการฝ่ายจัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ได้พิจารณาถึงการอำนวยความสะดวกให้ประชาชนเข้าถวายสักการะและถวายพระเพลิงพระศพ โดยกำหนดจัดสร้างซุ้มรับดอกไม้จันทน์ จำนวน ๕ ซุ้ม ซึ่งตั้งอยู่บริเวณท้องสนามหลวง และจัดพิธีถวายดอกไม้จันทน์ของประชาชนตามวัดในสำนักงานเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ตลอดจนตามวัดต่าง ๆ ของทุกจังหวัดและอำเภอ พิธีถวายดอกไม้จันทน์ประกอบด้วย การแสดงพระธรรมเทศนา การแสดงมหรสพ และนิทรรศการเทิดพระเกียรติ โดยกรุงเทพมหานครรับผิดชอบการจัดพิธีถวายดอกไม้จันทน์ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ได้จัดสร้างซุ้มรับดอกไม้จันทน์ตามแบบของกรมศิลปากร ที่วัด ๔๖ วัดในเขตกรุงเทพมหานคร

ยกเว้นเขตที่อยู่ใกล้เคียงท้องสนามหลวง ได้แก่ เขตพระนคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตสัมพันธวงศ์ และเขตดุสิต จัดทำดอกไม้จันทน์ จัดเตรียมสถานที่เผาดอกไม้จันทน์ส่วนหนึ่ง ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดสังเวชวิศยาราม และวัดโสมนัสวิหาร และจัดคณะผู้บริหารและข้าราชการกรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๕ คน เชิญพานรับดอกไม้จันทน์นำขึ้นถวายที่บริเวณหอเปลื้อง ก่อนพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ จริง ตลอดจนดำเนินการประสานบริษัท ห้างร้าน มูลนิธิ และประชาชนร่วมจัดตั้งโรงทานบริเวณท้องสนามหลวง ส่วนพิธีถวายดอกไม้จันทน์ในต่างจังหวัด กระทรวงมหาดไทยได้แจ้งให้จังหวัดและอำเภอพิจารณาคัดเลือกวัดที่เหมาะสม จังหวัดและอำเภอละ ๑ วัด และจัดเตรียมพิธีถวายดอกไม้จันทน์เช่นเดียวกับในกรุงเทพมหานคร

การจัดทำเข็มที่ระลึก รายได้จากการจำหน่าย บริจาคสมทบทุนมูลนิธิเพชรรัตน-สุวัทนา โดยประชาชนสามารถสั่งจองเข็มที่ระลึกได้ในราคาเข็มละ ๑๕๐ บาท ที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ธนาคารไทยพาณิชย์ และธนาคารกรุงไทย ทุกสาขาทั่วประเทศ

การจัดทำเหรียญที่ระลึก กรมธนารักษ์ดำเนินการจัดทำเหรียญที่ระลึกอนุสรณ์พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ซึ่งจะนำออกจำหน่ายตั้งแต่วันอาทิตย์ ที่ ๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เป็นต้นไป

การจัดแสดงมหรสพสมโภชงานออกพระเมรุ กรมศิลปากรได้จัดเตรียมการแสดงมหรสพสมโภชงานออกพระเมรุ ณ เวทีบริเวณท้องสนามหลวงด้านทิศเหนือ จำนวน ๓ เวที เพื่อแสดงในวันพระราชทานเพลิงพระศพฯ ในวันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ตั้งแต่เวลา ๑๙ นาฬิกา ถึงเวลา ๖ นาฬิกาของวันรุ่งขึ้น ในวันอังคาร ที่ ๑๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ และการแสดงโขนหน้าไฟเรื่องรามเกียรติ์ ชุดนางลอย ที่หน้าพระเมรุ การแสดงบนเวทีประกอบด้วย

เวทีที่ ๑ จัดแสดงหนังใหญ่ และโขนเรื่องรามเกียรติ์

เวทีที่ ๒ จัดแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี ละครพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖ เรื่องศกุนตลา และละครนอกเรื่องสังข์ทอง

เวทีที่ ๓ จัดแสดงดนตรีของกรมประชาสัมพันธ์ ดนตรีวงดนตรีสากลสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และดนตรีคณะนักร้องประสานเสียงของวิทยาลัยอาชีวศึกษาสันติราษฎร์ ในพระอุปถัมภ์

การจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ เพื่อแจกในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ มีจำนวน ๔ เล่ม ได้แก่

๑. หนังสือเครื่องประกอบพระอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

๒. หนังสือร้อยกรองเทิดพระเกียรติคุณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

๓. หนังสือบทละครร้องพระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๖

๔. จดหมายเหตุงานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการดำเนินงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ในภาพรวม และได้มีพระราชกระแสแสดงความห่วงใยเรื่องการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนที่จะเดินทางไปเฝ้าฯ รับเสด็จ และ

ผู้ร่วมเดินในริ้วขบวนพระอิสริยยศ เช่น การปฐมพยาบาลในเบื้องต้น ห้องสุขา การป้องกันอัคคีภัยในพิธีถวายดอกไม้จันทน์ตามวัดต่าง ๆ เป็นต้น โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องน้อมรับพระราชกระแสไปปฏิบัติ

เวลา ๑๕ นาฬิกา ๓ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรนิทรรศการสรุปความคืบหน้าและแผนการดำเนินงาน พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ ระเบียงตึกสันติไมตรี มีพระราชปฏิสันถารกับคณะกรรมการอำนวยการฯ ก่อนเสด็จพระราชดำเนินกลับโดยรถยนต์พระที่นั่งเมื่อเวลา ๑๕ นาฬิกา ๑๐ นาที

นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ รองนายกรัฐมนตรี เฝ้าฯ รับเสด็จ

นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพวงมาลัย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงลงพระนามาภิไธยในสมุดเยี่ยม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทอดพระเนตรนิทรรศการซึ่งเป็นต้นแบบสำหรับนำไปติดตั้งในสถานที่ถวายดอกไม้จันทน์ตามวัดต่าง ๆ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี
ทรงเป็นประธานที่ปรึกษาการประชุมคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ
เมื่อวันเสาร์ ที่ ๒๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ณ ตึกสันติไมตรี (หลังนอก) ทำเนียบรัฐบาล

นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ รองนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่แทน
นายกรัฐมนตรี กราบบังคมทูลรายงานความคืบหน้าในการ
เตรียมการงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร กราบบังคมทูล
รายงานความคืบหน้าในการก่อสร้างพระเมรุ

ผู้เข้าร่วมประชุม

ผู้เข้าร่วมประชุม

ต่อไปนี้จักได้กล่าวถึงการจัดเตรียมงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โดยแยกกล่าวเป็น ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ การเตรียมงานพระราชพิธี ได้แก่ การจัดเตรียมงานด้านการพระราชพิธี การประชาสัมพันธ์ การรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อยและการจราจร การจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ

ส่วนที่ ๒ การจัดสร้างพระเมรุ และสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ เป็นรายละเอียดของสิ่งปลูกสร้างและเครื่องใช้สำหรับพระราชพิธีที่ได้ซ่อมสร้างจัดทำขึ้น อาทิ พระเมรุ ราชรถ ราชยาน สิ่งอนุสรณ์ในการบำเพ็ญพระราชกุศลออกพระเมรุ เครื่องใช้ในริ้วขบวนพระอิสริยยศพระศพและการพระราชทานเพลิงพระศพ เป็นต้น

การจัดเตรียมงานพระราชพิธี

การกำหนดรายละเอียดพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ให้ถูกต้องตามราชประเพณีและสมพระเกียรติยศ เป็นภารกิจสำคัญซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการฝ่ายจัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีสำนักพระราชวังเป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบดำเนินการให้เป็นไปตามแบบแผนราชประเพณีการพระราชทานเพลิงพระศพซึ่งอนุโลมตามแบบเช่นเดียวกับเมื่อครั้งการพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

การจัดเตรียมงานด้านการพระราชพิธี แบ่งออกเป็น ๔ ด้านคือ

การจัดทำหมายกำหนดการพระราชพิธีและการจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ในพระราชพิธี
การรับรองผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
การอำนวยความสะดวกให้ประชาชนเข้าสักการะและถวายพระเพลิงพระศพ
การจัดริ้วขบวนพระอิสริยยศ

การจัดทำหมายกำหนดการพระราชพิธีและการจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ในการพระราชพิธี

คณะกรรมการฝ่ายจัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้พิจารณาถึงกำหนดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ แล้วเห็นพ้องกันว่า ในเดือนเมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เป็นช่วงที่เหมาะสม ส่วนจะเป็นช่วงเวลาหลังวันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์หรือหลังวันสงกรานต์นั้น นายแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวัง ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอรับพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็นช่วงหลังวันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์ สำนักพระราชวังจึงได้กำหนดการพระราชพิธีและการพระราชกุศลออกพระเมรุดังนี้

วันจันทร์ ที่ ๑๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๑๑ นาฬิกา ๕๙ นาที ยกเสาพระเมรุ

วันอังคาร ที่ ๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๑๗ นาฬิกา ๑๔ นาที ยกฉัตรยอดพระเมรุ

วันพุธ ที่ ๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๙ นาฬิกา ๑๕ นาที เชิญพระบุพโพไปพระราชทานเพลิง ที่เมรุหลวงวัดเทพศิรินทราวาส

วันอาทิตย์ ที่ ๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๑๗ นาฬิกา ๓๐ นาที งานพระราชกุศลออกพระเมรุ ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

วันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๗ นาฬิกา เชิญพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพออกจากพระบรมมหาราชวัง ไปประดิษฐานบนพระจิตกาธาน พระเมรุท้องสนามหลวง

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที และเวลา ๒๒ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงพระศพ

วันอังคาร ที่ ๑๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๘ นาฬิกา เก็บพระอัฐิ

วันพุธ ที่ ๑๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที งานพระราชกุศลพระอัฐิ

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที เชิญพระอัฐิขึ้นประดิษฐานบนพระวิมาน พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที บรรจุพระสรีรางคาร ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

การจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ในพระราชพิธี คณะกรรมการฝ่ายจัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้มอบหมายภารกิจ ดังนี้

สำนักพระราชวัง รับผิดชอบการศึกษาแบบแผนพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ และสิ่งประกอบพระราชพิธีที่ต้องก่อสร้างหรือซ่อมแซมขึ้นใช้ตามราชประเพณีที่มีมาแต่ละยุคสมัยแล้วปรับปรุงให้เหมาะควรแก่กาลปัจจุบัน ครั้นแล้วจึงกำหนดรายละเอียดพระราชพิธีทุกขั้นตอน จัดเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานแต่ละหน้าที่ ตลอดจนซักซ้อมการปฏิบัติให้ถูกต้อง งดงามสมพระเกียรติยศ นอกจากนี้ ยังรับผิดชอบการจัดเตรียมเครื่องแต่งกายสำหรับผู้เดินริ้วขบวนพระอิสริยยศพระศพ เครื่องประโคม เครื่องสูง และศาสตราวุธที่ใช้เชิญในริ้วขบวน เครื่องจตุปัจจัยไทยธรรมในการบำเพ็ญพระราชกุศล เช่น ผ้าไตร พัดรองที่ระลึก ย่ามเครื่องสังเค็ดซึ่งจัดเป็นเครื่องกระบะบูชาวิปัสสนา และพวงแก้วน้ำจำนวน ๓๖ ชุด ตลอดจนสาธารณทานสำหรับศาสนสถานศาสนาต่าง ๆ รวมถึงเครื่องสังเค็ดที่วชิราวุธวิทยาลัยโดยเสด็จพระราชกุศล คือ ตู้หนังสือพร้อมหนังสือ จำนวน ๓๖ ตู้ นอกจากนั้นยังพิจารณาจัดทำโตกจัดเป็นสำรับคาวหวานเครื่องสามหาบ เครื่องใช้ในการพระราชทานเพลิงพระบุพโพพระราชทานพระศพ เก็บพระอัฐิ และบรรจุพระสรีรางคาร เครื่องตกแต่งและปูลาดพระบาทตามสถานที่ที่ประกอบการพระราชพิธี พระลองปิดทองสำหรับพระราชทานเพลิงพระศพและพระโกศจันทน์ ถุงแพรสีขาวสำหรับคลุมซ้อมการเชิญพระโกศพระศพ ในริ้วขบวนพระอิสริยยศให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด จัดเครื่องดื่มเลี้ยงรับรองผู้มาเฝ้าฯ ที่พระที่นั่งทรงธรรม ทับเกษตร ทิม ศาลาลูกขุน และปะรำพิธีในปริมณฑลพระเมรุ

กรมศิลปากร รับผิดชอบการจัดซ่อมสิ่งของเครื่องใช้ในการพระราชพิธี ได้แก่ ราชรถเชิญพระโกศพระศพฯ ซึ่งเมื่อแรกได้กำหนดใช้เวชยันตราชรถ ต่อมาเมื่อมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานสัปตปฎลเศวตฉัตร จึงได้กำหนดใช้พระมหาพิชัยราชรถ ราชรถน้อยและเสลี่ยงกลีบบัว สำหรับสมเด็จพระราชาคณะนั่งอ่านพระอภิธรรมนำพระศพ พระยานมาศสามลำคาน พระที่นั่งราเชนทรยาน พระวอสีวิกากาญจน์ พระจิตกาธาน และเครื่องตั้งแต่งที่สำนักพระราชวังจะต้องจัดตกแต่งด้วยดอกไม้สด รวมทั้งพระโกศพระศพ และพระโกศพระอัฐิ

กรมธนารักษ์ รับผิดชอบการจัดสร้างเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

กรุงเทพมหานคร รับผิดชอบการรื้อเกาะกลางถนนที่ริ้วขบวนผ่าน ๒ แห่งคือ บริเวณหน้าหน่วยบัญชาการรักษาดินแดน และหน้าศาลหลักเมือง จัดปะรำสำหรับประชาชนทั่วไป พร้อมน้ำดื่มและห้องสุขา เคลื่อนที่บริการประชาชน

กรมโยธาธิการ ร่วมกับ**กรุงเทพมหานคร** รับผิดชอบจัดไม้ดอกไม้ประดับตกแต่งโดยรอบท้องสนามหลวง

การรับรองผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

คณะกรรมการฝ่ายจัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้จัดเตรียมสถานที่รับรองผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดังนี้

พระที่นั่งทรงธรรม ด้านเหนือจัดเป็นที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ของประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ นายกรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานศาลฎีกา ประธานวุฒิสภา คณะรัฐมนตรี สมาชิกรัฐสภา คณะทูตานุทูต อดีตนายกรัฐมนตรี ผู้บัญชาการเหล่าทัพ ผู้ตามเสด็จ และข้าราชการพลเรือน สายสะพายราชอิสริยาภรณ์สูงสุดลงมาตามลำดับ ด้านใต้จัดเป็นที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ของพระราชวงศ์ฝ่ายหน้า ฝ่ายใน คณะองคมนตรี ราชสกุลผู้มีตำแหน่งเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้าที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฯ รวมที่นั่งบนพระที่นั่งทรงธรรมทั้งหมด จำนวน ๗๐๐ ที่นั่ง

ทับเกษตร จัดเป็นที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ จำนวน ๖๔๐ ที่นั่ง

ซ่าง ทั้ง ๔ หลัง สี่มุมของพระเมรุ จัดเป็นที่เฉพาะพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

ศาลาลูกขุน จัดเป็นที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ของข้าราชการ บนศาลาลูกขุน (เล็ก) จำนวน ๙๗๒ ที่นั่ง และบนศาลาลูกขุน (ใหญ่) จำนวน ๘๖๔ ที่นั่ง

ทิม ด้านเหนือ จัดตั้งวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ของกรมศิลปากร ที่เหลือจัดเป็นที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ของคณะครู นักเรียน ข้าราชการ จำนวน ๒๐๘ ที่นั่ง

การอำนวยการความสะดวกให้ประชาชนเข้าสักการะและถวายพระเพลิงพระศพ

เนื่องจากองค์พระเมรุไม่อาจทานน้ำหนักและรองรับให้ประชาชนจำนวนมากขึ้นถวายพระเพลิงพระศพบนพระเมรุ จึงได้จัดให้วางดอกไม้จันทน์ถวายพระเพลิงพระศพที่ซุ้ม ณ ปริมณฑลท้องสนามหลวง วัดในกรุงเทพมหานคร และวัดในจังหวัดและอำเภอทุกแห่ง

การจัดริ้วขบวนพระอิสริยยศ

การเชิญพระบรมศพหรือพระศพจากที่ประดิษฐานในพระบรมมหาราชวังออกสู่พระเมรุตามโบราณราชประเพณีถือว่ามีความสำคัญเป็นพิเศษ เพื่อถวายพระเกียรติยศพระศพ โดยทั่วไปจะจัดดังลักษณะต่อไปนี้

ริ้วขบวนที่ ๑ ขบวนพระราชอิสริยยศเชิญพระโกศพระบรมศพหรือขบวนพระอิสริยยศเชิญพระโกศพระศพโดยพระยานมาศสามลำคานจากพระมหาปราสาทไปทรงพระมหาพิชัยราชรถ ซึ่งเทียบรออยู่ที่หน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ริ้วขบวนที่ ๒ คือขบวนพระราชอิสริยยศหรือพระอิสริยยศของริ้วที่ ๑ แต่เพิ่มขบวนทหารนำและตาม เชิญพระโกศพระบรมศพหรือพระโกศพระศพขึ้นประดิษฐานบนพระมหาพิชัยราชรถ แล้วเชิญจากหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามไปยังพระเมรุมาศหรือพระเมรุท้องสนามหลวง การเชิญพระโกศพระบรมศพหรือพระโกศพระศพในสมัยก่อน ๆ ในขบวนจะมีราชรถโยง ราชรถโปรยข้าวตอกดอกไม้ และราชรถพระอ่านพระอภิธรรมนำพระมหาพิชัยราชรถ ครั้งงานถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงวังได้ปฏิบัติตามพระราชพินัยกรรมที่ทรงระบุให้งดราชรถโยงและราชรถโปรย ดังนั้น ขบวนพระราชอิสริยยศพระบรมศพและขบวนพระอิสริยยศพระศพในริ้วขบวนที่ ๒ ต่อมาจึงเหลือเพียงพระมหาพิชัยราชรถทรงพระโกศพระบรมศพหรือพระโกศพระศพ และราชรถพระอ่านพระอภิธรรมนำพระมหาพิชัยราชรถเท่านั้น เป็นราชประเพณีสืบมานับแต่นั้น

อนึ่ง ในริ้วขบวนที่ ๒ นี้ ถ้าเชิญพระศพพระบรมวงศ์ที่ทรงศักดิ์สูงชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า จะเชิญโดยเวชยันตราชรถ มิได้เชิญโดยพระมหาพิชัยราชรถดังพระบรมศพ แต่เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระเกียรติยศสูงสุดเป็นพิเศษ คือพระราชทานสัปตปฎลเศวตฉัตร ในงานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จึงกำหนดใหม่โดยเปลี่ยนจากเวชยันตราชรถเป็นพระมหาพิชัยราชรถใช้ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ เช่นเดียวกันกับเมื่อครั้งงานพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ริ้วขบวนที่ ๓ ขบวนพระราชอิสริยยศหรือพระอิสริยยศตัดตอนจากริ้วที่ ๑ เพื่อเชิญพระโกศพระบรมศพหรือพระโกศพระศพทรงพระยานมาศสามลำคาน เวียนพระเมรุมาศหรือพระเมรุ

ริ้วขบวนที่ ๔ ขบวนเชิญพระบรมอัฐิหรือพระอัฐิจากพระเมรุมาศหรือพระเมรุสู่พระบรมมหาราชวัง โดยพระที่นั่งราเชนทรยาน เชิญพระบรมราชสรีรางคารโดยพระราชยานกง ถ้าเป็นสมเด็จพระอัครมเหสี พระบรมราชินี หรือขัตติยราชนารี จะเชิญพระราชสรีรางคารหรือพระสรีรางคารโดยพระวอสีวิกากาญจน์

ริ้วขบวนที่ ๕ ขบวนเชิญพระโกศพระบรมอัฐิหรือพระโกศพระอัฐิขึ้นประดิษฐานที่พระวิมานบนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง ใช้ราชยานเหมือนริ้วขบวนที่ ๔

ริ้วขบวนที่ ๖ ขบวนเชิญพระราชสรีรางคารหรือพระสรีรางคารไปบรรจุ ณ พระอารามหลวง ในสมัยก่อน ๆ เชิญโดยราชยานคานหามและขบวนรถม้า ปัจจุบันเชิญโดยรถยนต์พระที่นั่ง มีขบวนกองทหารม้าแห่นำและตาม

สำนักพระราชวังได้จัดริ้วขบวนพระอิสริยยศพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ตามแบบแผนราชประเพณีเช่นเดียวกับเมื่อครั้งงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ตามลำดับงานแต่ละวัน รวม ๖ ริ้วขบวน ดังนี้

วันพระราชทานเพลิง

ริ้วขบวนที่ ๑ เชิญพระโกศพระศพ โดยพระยานมาศสามลำคาน จากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังพระมหาพิชัยราชรถ หน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ริ้วขบวนที่ ๒ เชิญพระโกศพระศพ โดยพระมหาพิชัยราชรถไปยังพระเมรุท้องสนามหลวง

ริ้วขบวนที่ ๓ เชิญพระโกศพระศพ โดยพระยานมาศสามลำคานเวียนพระเมรุ

วันเก็บพระอัฐิ

ริ้วขบวนที่ ๔ เชิญพระอัฐิโดยพระที่นั่งราเชนทรยานและเชิญพระสรีรางคารโดยพระวอสีวิกากาญจน์จากพระเมรุท้องสนามหลวงเข้าสู่พระบรมมหาราชวัง

วันเชิญพระอัฐิขึ้นประดิษฐานบนพระวิมาน พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ริ้วขบวนที่ ๕ เชิญพระอัฐิโดยพระที่นั่งราเชนทรยานจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทขึ้นประดิษฐานบนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วันบรรจุพระสรีรางคาร

ริ้วขบวนที่ ๖ เชิญพระสรีรางคารโดยรถยนต์ที่นั่งจากวัดพระศรีรัตนศาสดารามไปบรรจุ ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

การจัดริ้วขบวนเป็นงานที่มีรายละเอียดและขั้นตอนในการปฏิบัติมากพอสมควร คณะกรรมการฝ่ายจัดขบวนพระอิสริยยศงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ จึงแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ เพื่อเตรียมการจัดริ้วขบวนพระอิสริยยศเชิญพระศพ พระอัฐิ และพระสรีรางคารให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และถูกต้องตามราชประเพณี ประกอบด้วยผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายทหาร พลเรือน และผู้เชี่ยวชาญด้านราชประเพณี รวม ๓ คณะ คือ

๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายสนับสนุนการจัดขบวนพระอิสริยยศงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี[๑๑] มีเจ้ากรมส่งกำลังบำรุงทหารเป็นประธานอนุกรรมการ ผู้อำนวยการกองส่งกำลัง กรมส่งกำลังบำรุงทหารเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่อำนวยการ ดำเนินการ ประสานงาน และกำกับดูแลการจัดหาเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบเครื่องแต่งกายขบวนพระอิสริยยศงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ของกำลังพลที่ปฏิบัติหน้าที่

๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายงบประมาณงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี[๑๒] มีปลัดบัญชีทหารเป็นประธานอนุกรรมการ ผู้อำนวยการกองงบประมาณ สำนักงานปลัดบัญชีทหารเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่วางแผน ประสานงาน แนะนำ และกำกับดูแลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านงบประมาณ รวบรวม ตรวจสอบ และกลั่นกรองความต้องการงบประมาณค่าใช้จ่ายตามที่คณะอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เสนอ เพื่อขอรับความเห็นชอบจากคณะกรรมการฯ ก่อนที่จะนำเสนอคณะกรรมการฝ่ายกลั่นกรองการขอใช้งบประมาณฯ พิจารณาต่อไป

๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายปฏิบัติการและดำเนินการจัดขบวนพระอิสริยยศงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี[๑๓] มีแม่ทัพภาคที่ ๑ เป็นประธานอนุกรรมการ เสนาธิการ กองทัพภาคที่ ๑ เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่อำนวยการ

[๑๑ - ๑๓] ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก

ประสานงาน ควบคุม และกำกับดูแล การซักซ้อม และการปฏิบัติในวันประกอบพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย รับผิดชอบดำเนินการทำริ้วขบวน การจัดกำลังและเสนอแนะเส้นทางในการปฏิบัติของขบวนพระอิสริยยศ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามราชประเพณี และสมพระเกียรติยศ กำหนดรายละเอียด ลำดับขั้นตอนของการปฏิบัติของริ้วขบวนพระอิสริยยศ กำหนดเส้นทางการเคลื่อนย้ายกำลัง ที่ตั้ง ที่รวมพล และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติ เพื่อให้การควบคุมและการปิดกั้นการจราจรเป็นไปด้วยความเรียบร้อยทั้งในวันซักซ้อม และการปฏิบัติในวันประกอบพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

การกำหนดเส้นทางของขบวนพระอิสริยยศ

ริ้วขบวนที่ ๑ เชิญพระโกศพระศพโดยพระยานมาศสามลำคาน จากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังพระมหาพิชัยราชรถ หน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เส้นทางจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทออกทางประตูศรีสุนทร ประตูเทวาภิรมย์ ออกถนนมหาราช เลี้ยวซ้ายถนนท้ายวัง ไปยังพลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ริ้วขบวนที่ ๒ เชิญพระโกศพระศพโดยพระมหาพิชัยราชรถ จากหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ไปยังพระเมรุท้องสนามหลวง เส้นทางจากหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ไปตามถนนสนามไชย ถนนราชดำเนินใน เลี้ยวซ้ายเข้าถนนกลางท้องสนามหลวง

ริ้วขบวนที่ ๓ เชิญพระโกศพระศพโดยพระยานมาศสามลำคาน เวียนพระเมรุโดยอุตราวัฏ (เวียนซ้าย) ๓ รอบ แล้วเชิญพระโกศพระศพประดิษฐานบนพระเมรุ

ริ้วขบวนที่ ๔ เชิญพระโกศพระอัฐิโดยพระที่นั่งราเชนทรยาน และเชิญพระสรีรางคารโดยพระวอสีวิกากาญจน์จากพระเมรุท้องสนามหลวง เข้าสู่พระบรมมหาราชวัง เส้นทางจากถนนกลางท้องสนามหลวง เลี้ยวขวาเข้าถนนราชดำเนินใน ถนนหน้าพระลาน ประตูวิเศษไชยศรี ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และเชิญพระสรีรางคาร โดยพระวอสีวิกากาญจน์ไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ริ้วขบวนที่ ๕ เชิญพระโกศพระอัฐิโดยพระที่นั่งราเชนทรยานจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทขึ้นประดิษฐาน ณ พระวิมาน บนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เส้นทางจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ผ่านไปยังพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ริ้วขบวนที่ ๖ เชิญพระสรีรางคารจากพระศรีรัตนเจดีย์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยรถยนต์พระที่นั่งไปบรรจุ ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เส้นทางจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ผ่านประตูวิเศษไชยศรีออกถนนหน้าพระลาน ถนนสนามไชย ถนนกัลยาณไมตรี ถนนอัษฎางค์ ถนนราชบพิธ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

การจัดกำลังพลเข้าริ้วขบวนฝ่ายทหาร

โดยที่การจัดริ้วขบวนเชิญพระศพจะต้องใช้กำลังทหารเป็นส่วนใหญ่ นอกจากต้องใช้เครื่องแต่งกายเต็มยศตามเหล่าทหารแล้ว ยังมีส่วนหนึ่งต้องแต่งกายเครื่องแบบพิธีของสำนักพระราชวังตามหน้าที่ต่างกัน คณะกรรมการฝ่ายจัดขบวนพระอิสริยยศพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จึงมอบหมายให้กองทัพไทยพิจารณาจัดกำลังพล โดยใช้กำลังพลของกองบัญชาการกองทัพไทย กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ปรากฏรายละเอียดดังนี้

ริ้วขบวนที่ ๑ มีกำลังพลทหารเรืออยู่ในชุดแตรฝรั่ง แตรงอน และสังข์ จำนวน ๕๒ นาย กำลังพลจากโรงเรียนเตรียมทหารในชุดกลองชนะแดงลายทอง จำนวน ๘๐ นาย กลองชนะเงิน ๒๐ นาย กลองชนะทอง ๒๐ นาย และสารวัตรกลอง ๔ นาย

คู่แห่นายทหารชั้นยศตั้งแต่ร้อยตรีถึงพันโท ทหารบกริ้วสายนอก ๒ สาย สายละ ๒๐ นาย ทหารเรือริ้วสายใน ๑ สาย (ด้านขวา) ๒๐ นาย และทหารอากาศริ้วสายใน ๑ สาย (ด้านซ้าย) ๒๐ นาย

ผู้เชิญเครื่องสูงทองแผ่ลวด เครื่องสูงหักทองขวาง อินทร์ พรหม เชิญจามรและเชิญพุ่มต้นไม้เงินทอง บังแทรก และฉัตร ใช้กำลังพลจากกรมพลาธิการทหารบกและจากหน่วยบัญชาการป้องกันภัยทางอากาศ คนหามพระเสลี่ยงกลีบบัว ใช้กำลังพลจากกรมพลาธิการทหารบก ส่วนคนหามพระยานมาศสามลำคาน ใช้กำลังพลจากกรมการขนส่งทหารบก

ริ้วขบวนที่ ๒ ประกอบไปด้วยขบวนทหารนำ ขบวนพระอิสริยยศ และขบวนทหารตาม

ขบวนทหารนำ ประกอบด้วย วงโยธวาทิตของกองดุริยางค์ทหารบก กองบังคับการผสม โดยมีผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ รักษาพระองค์ เป็นผู้บังคับกองผสม มีนายทหารคนสนิท ๑ นาย และนายทหารรักษาพระองค์จากกองพันทหารนำและทหารตาม ๑๐ กองพัน กองพันละ ๑ นาย รวม ๑๒ นาย และกำลังพลจากกองพันที่ ๑ ถึง กองพันที่ ๕ กองพันละ ๑๖๖ นาย รวม ๘๓๐ นาย ได้แก่

- กองพันที่ ๑ จัดจากกองพันทหารราบที่ ๑ กรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ
- กองพันที่ ๒ จัดจากกองพันทหารราบที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๑๑ รักษาพระองค์
- กองพันที่ ๓ จัดจากกรมนักเรียนนายร้อยรักษาพระองค์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
- กองพันที่ ๔ จัดจากกรมนักเรียนนายเรือรักษาพระองค์ โรงเรียนนายเรือ
- กองพันที่ ๕ จัดจากกรมนักเรียนนายเรืออากาศรักษาพระองค์ โรงเรียนนายเรืออากาศ

ขบวนพระอิสริยยศ มีคู่แห่นายทหารแต่งเครื่องแบบเต็มยศ ชั้นยศตั้งแต่ร้อยตรีถึงพันโท ทหารบกริ้วสายนอก ๒ สาย สายละ ๖๙ นาย ทหารเรือริ้วสายใน ๑ สาย (ด้านขวา) จำนวน ๖๙ นาย และทหารอากาศริ้วสายใน ๑ สาย (ด้านซ้าย) จำนวน ๖๙ นาย กำลังพลทหารเรืออยู่ในชุดแตรฝรั่ง แตรงอน และสังข์ จำนวน ๕๒ นาย กำลังพลจากโรงเรียนเตรียมทหารในชุดกลองชนะแดงลายทอง จำนวน ๑๖๐ นาย กลองชนะเงิน ๒๐ นาย กลองชนะทอง ๒๐ นาย และสารวัตรกลอง ๔ นาย ส่วนผู้เชิญเครื่องสูงทองแผ่ลวด เครื่องสูงหักทองขวาง อินทร์ พรหม เชิญจามรและเชิญพุ่มต้นไม้เงินทอง บังแทรก และฉัตร ใช้กำลังพลจากกรมพลาธิการทหารบกและหน่วยบัญชาการป้องกันภัยทางอากาศ คนฉุดชักราชรถพระนำและพระมหาพิชัยราชรถ ใช้กำลังพลจากกรมสรรพาวุธทหารบก

ขบวนทหารตาม ประกอบด้วย วงโยธวาทิตของกองดุริยางค์ทหารบก กำลังพลจากกองพันที่ ๕ ถึงกองพันที่ ๑๐ กองพันละ ๑๖๖ นาย รวม ๘๓๐ นาย ได้แก่

- กองพันที่ ๖ จัดจากกองพันทหารม้าที่ ๑ รักษาพระองค์
- กองพันที่ ๗ จัดจากกองพันทหารปืนใหญ่ที่ ๑ รักษาพระองค์
- กองพันที่ ๘ จัดจากกองพันทหารช่างที่ ๑ รักษาพระองค์
- กองพันที่ ๙ จัดจากกองพันทหารราบที่ ๑ รักษาพระองค์ กรมทหารราบที่ ๑ กองพลนาวิกโยธิน
- กองพันที่ ๑๐ จัดจากกองพันทหารอากาศโยธินที่ ๑ กรมทหารอากาศโยธินรักษาพระองค์

ริ้วขบวนที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ และที่ ๖ จัดกำลังพลเช่นเดียวกับในริ้วขบวนที่ ๑ และ ๒ ส่วนคนหามพระยานมาศสามลำคาน พระที่นั่งราเชนทรยาน (ริ้วที่ ๔ ที่ ๕) พระวอสีวิกากาญจน์ (ริ้วที่ ๔) ใช้กำลังพลจากกรมการขนส่งทหารบก

นอกจากการจัดกำลังพลเดินริ้วขบวนพระอิสริยยศพระศพ แล้ว ฝ่ายทหารยังดำเนินการจัดกองร้อยปืนใหญ่เกียรติยศตั้งด้านทิศเหนือของท้องสนามหลวง เพื่อยิงปืนใหญ่ถวายพระเกียรติยศนาทีละ ๑ นัด ขณะเคลื่อนเชิญพระโกศพระศพจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ออกสู่พระเมรุท้องสนามหลวง

จัดกองทหารเกียรติยศสำหรับพระศพ ผสมสามเหล่าทัพ ตั้งภายในราชวัติพระเมรุ เพื่อยิงปืนเล็กยาวถวายพระเกียรติขณะพระราชทานเพลิงพระศพ

จัดทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ยืนยามถวายพระเกียรติสี่มุมพระเมรุ

การจัดกำลังพลเข้าริ้วขบวนฝ่ายพลเรือน

สำนักพระราชวังเป็นผู้ประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการจัดดำเนินการ ดังนี้

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในริ้วขบวนเชิญพระศพ พระอัฐิ และพระสรีรางคาร เจ้าหน้าที่จัดและคุมเครื่องอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ที่จะเชิญเข้าขบวนและนำไปตั้งแต่ง เป็นหน้าที่สำนักพระราชวัง

คู่เคียงพระเสลี่ยงกลีบบัวพระนำและราชรถพระนำ กระทรวงวัฒนธรรมจัดข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงวัฒนธรรม จำนวน ๑๖ คน

คู่เคียงพระยานมาศสามลำคานเชิญพระโกศพระศพฯ พระมหาพิชัยราชรถเชิญพระโกศพระศพฯ และพระที่นั่งราเชนทรยานเชิญพระโกศพระอัฐิ กรมราชองครักษ์จัดนายพลราชองครักษ์ และนายตำรวจราชสำนัก ๑๖ นาย สำนักนายกรัฐมนตรีจัดข้าราชการพลเรือนชั้นผู้ใหญ่ระดับปลัดกระทรวงหรือเทียบเท่า ๑๖ คน

คู่เคียงพระวอสีวิกากาญจน์เชิญพระสรีรางคาร เป็นข้าราชการในพระองค์ จากสำนักพระราชวัง ๘ คน สำนักราชเลขาธิการ ๘ คน

ผู้ควบคุมพระเสลี่ยงกลีบบัว พระยานมาศสามลำคาน ราชรถพระนำ พระมหาพิชัยราชรถ พระที่นั่งราเชนทรยาน พระวอสีวิกากาญจน์ เป็นข้าราชการกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงหว่างเครื่องหน้า - หลัง ผู้ควบคุมมหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงหว่างเครื่องหน้า - หลัง มหาดเล็กหลวงคู่แห่พระศพ ตำรวจหลวงคู่แห่พระศพ มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงรายตีนตอง ราชรถพระนำและพระมหาพิชัยราชรถ เป็นครูและนักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

ในขบวนตามพระโกศพระศพ ประกอบด้วย ข้าราชบริพารและองค์กรที่เกี่ยวเนื่องในพระองค์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีข้าราชบริพาร ข้าราชการในพระองค์ สำนักพระราชวัง สำนักราชเลขาธิการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร โรงเรียนราชินี วชิราวุธวิทยาลัย กองลูกเสือ เนตรนารี ผู้แทนคณะลูกเสือแห่งชาติ ลูกเสือเนตรนารี เหล่าเสนา เหล่าสมุทรปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย เชียงใหม่ กลุ่มโรงเรียนในพระอุปถัมภ์ ได้แก่ โรงเรียนสายน้ำผึ้ง โรงเรียนศรีอยุธยา โรงเรียนกองทัพบกอุปถัมภ์เพชราวุธวิทยา และโรงเรียนเพชรรัชต์ โรงเรียนอาชีวะในพระอุปถัมภ์ ได้แก่

วิทยาลัยอาชีวศึกษาสันติราษฎร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีสยามธุรกิจ และวิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการสยามธนาคารออมสิน และผู้แทนมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ มูลนิธิพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี รวมทั้งสิ้นประมาณ ๗๖๕ คน

เครื่องใช้สำหรับริ้วขบวนและการพระราชทานเพลิงพระศพ

การจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ในริ้วขบวนพระอิสริยยศพระศพในส่วนที่ผู้เดินริ้วจะต้องแต่งกายตามโบราณราชประเพณี ตลอดจนเครื่องประโคม เครื่องสูงนั้น บางสิ่งเป็นราชพัสดุอันมีอยู่แล้วในคลังของสำนักพระราชวัง บางสิ่งเก่าชำรุดต้องซ่อมบูรณะหรือมีจำนวนไม่เพียงพอต้องสร้างทำขึ้นใหม่ คณะกรรมการฝ่ายจัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้มอบหมายให้สำนักพระราชวังเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดเตรียม ส่วนการซ่อมบูรณะอันเป็นงานประณีตศิลป์นั้น ให้สำนักพระราชวังประสานงานกับกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ในการดำเนินงาน

นอกจากนี้ การจัดทำและซ่อมบูรณะเครื่องมือเครื่องใช้ในการพระราชทานเพลิงพระศพ การเก็บพระอัฐิ และบรรจุพระสรีรางคาร อาทิ หม้อสุมเครื่องหอมดับกลิ่น ฟืนไม้จันทน์ เหล็กขอ คีม พระลอง ผอบปิดทองคำเปลว ตลอดจนการทำพัดรองและย่ามที่ระลึกงานพระศพ สำหรับถวายแด่พระสงฆ์และบรรพชิตจีนญวน การสร้างเครื่องสังเค็ดสำหรับถวายพระอารามหลวงในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลออกพระเมรุพระราชทานเพลิงพระศพ เหล่านี้ คณะกรรมการฝ่ายจัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้มอบหมายให้สำนักพระราชวังเป็นฝ่ายจัดเตรียมไว้ทั้งสิ้น

รายละเอียดริ้วขบวนพระอิสริยยศ

ริ้วขบวนพระอิสริยยศพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีทั้งหมด ๖ ริ้วขบวน ดังได้กล่าวมาแล้ว สำนักพระราชวังได้กำหนดแบบแผนการจัดรูปริ้วขบวนตามโบราณราชประเพณี ดังนี้

วันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เป็นวันพระราชทานเพลิงพระศพฯ ใช้ ๓ ริ้วขบวน คือ

ริ้วขบวนที่ ๑
เชิญพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
จากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังพระมหาพิชัยราชรถ หน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

นายตำรวจขี่ม้านำ			๑	คู่
นำริ้ว (สำนักพระราชวัง)				๑
ธง ๓ ชาย (กรมพลาธิการทหารบก)				๒
ประตูหน้า (สำนักพระราชวัง)				๒
คู่แห่นายทหารแต่งเครื่องแบบเต็มยศ (ทหารยศร้อยตรีถึงพันโท)				
- ทหารบกริ้วสายนอก ๒ สาย สายละ ๒๐ เป็น	๔๐			
- ทหารเรือริ้วสายใน ๑ สาย (ด้านขวา)	๒๐		รวม	๘๐
- ทหารอากาศริ้วสายใน ๑ สาย (ด้านซ้าย)	๒๐			
กลองชนะแดงลายทอง	๘๐			
กลองชนะเงิน	๒๐	(โรงเรียนเตรียมทหาร)	รวม	๑๒๐
กลองชนะทอง	๒๐			
จ่าปี่ (สำนักพระราชวัง)	๒		รวม	๔
จ่ากลอง (สำนักพระราชวัง)	๒			
แตรฝรั่ง	๒๐			
แตรงอน	๒๘	(กองทัพเรือ)	รวม	๕๒
สังข์	๔			
สารวัตรกลอง (โรงเรียนเตรียมทหาร)				๔
สารวัตรแตร (กองทัพเรือ)				๒
กำกับฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด (หน้าพระนำ) (กรมพลาธิการทหารบก)				๒
ฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด (หน้าพระนำ)				
ฉัตร ๕ ชั้น	๖			
ฉัตร ๗ ชั้น	๒	(กรมพลาธิการทหารบก)		๑๒
บังแทรก	๔			
สนมเชิญพัดยศสมณศักดิ์ (สำนักพระราชวัง)				๑
กำกับเสลี่ยงกลีบบัวพระนำ (สำนักพระราชวัง)				๑
คุมเสลี่ยงกลีบบัวพระนำ (กรมศิลปากร)				๒
คุมคนหามเสลี่ยงกลีบบัวพระนำ (กรมพลาธิการทหารบก)				๑
เสลี่ยงกลีบบัวพระนำ (คนหาม) (กรมพลาธิการทหารบก)				๑๖
บังสูรย์พระนำ (กรมพลาธิการทหารบก)				๑
สัปทนตาด (กรมพลาธิการทหารบก)				๑

พัดโบก (สำนักพระราชวัง)			๑
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงรายตีนตอง (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย)			๔
อินทร์ เชิญจามร	๘	(กรมพลาธิการทหารบก)	๑๖
พรหม เชิญจามร	๘		
คู่เคียงเสลี่ยงกลีบบัวพระนำ ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง (ข้าราชการกระทรวงวัฒนธรรม)			๑๖
ฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด (หลังพระนำ)			
ฉัตร ๗ ชั้น	๒	(กรมพลาธิการทหารบก)	๘
ฉัตร ๕ ชั้น	๔		
บังแทรก	๒		
คุมฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หน้า (กรมพลาธิการทหารบก)			๒
ฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หน้า พระยานมาศสามลำคาน			
ฉัตร ๗ ชั้น	๒	(กรมพลาธิการทหารบก)	๒๔
ฉัตร ๕ ชั้น	๑๒		
บังแทรก	๑๐		
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หน้า (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย)			๖
กำกับเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หน้า (ครูวชิราวุธวิทยาลัย)			๑
ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ (นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี)			๑
ผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลเอก ธนะศักดิ์ ปฏิมาประกร ผู้บัญชาการทหารสูงสุด)			๑
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก)			๑
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (นายสรรชัย เทียมทวีสิน ที่ปรึกษาสำนักพระราชวัง ผู้แทนสำนักพระราชวัง)			๑
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลเรือเอก สุรศักดิ์ หรุ่นเริงรมย์ ผู้บัญชาการทหารเรือ)			๑
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลอากาศเอก อิทธพร ศุภวงศ์ ผู้บัญชาการทหารอากาศ)			๑
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลตำรวจเอก เพรียวพันธ์ ดามาพงศ์ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ)			๑
ผู้ช่วยผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (นายศุภชัย พันธุกานนท์ ผู้ช่วยกรมวังผู้ใหญ่ สำนักพระราชวัง)			๑
กำกับกลุ่มอำนวยการขบวน (กรมทหารปืนใหญ่ที่ ๑ รักษาพระองค์)			๑
ผู้บอกขบวน (กรับสัญญาณ) (สำนักพระราชวัง)			๑
ราชองครักษ์เชิญธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายใน และนายทหารกำกับธง (กรมราชองครักษ์)			๓

กำกับพระยานมาศสามลำคาน (สำนักพระราชวัง) ๑
คุมพระยานมาศสามลำคาน (กรมศิลปากร) ๔
คุมคนหามพระยานมาศสามลำคาน (กรมการขนส่งทหารบก) ๑
พระยานมาศสามลำคานทรงพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ๑๒๐
ปักสัปตปฎลเศวตฉัตรคันดาล ๗ ชั้น
คนหามผลัดละ ๖๐ คนรวม ๒ ผลัด (กรมการขนส่งทหารบก)
คู่เคียงพระยานมาศสามลำคาน
ข้าราชการพลเรือนชั้นผู้ใหญ่ ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง ๑๖
(ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ระดับปลัดกระทรวง รองปลัดกระทรวง หรือเทียบเท่า)
ทหารนายพลราชองครักษ์ ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง ๑๖
ตำรวจหลวงเป็นคู่แห่ ๒ ข้าง ข้างละ ๑๐ (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๒๐
มหาดเล็กหลวงเป็นคู่แห่ ๒ ข้าง ข้างละ ๑๐ (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๒๐
อินทร์ เชิญพุ่มต้นไม้เงิน ๘
พรหม เชิญพุ่มต้นไม้ทอง ๘
(กรมพลาธิการทหารบก) ๑๖
ภูษามาลาประคองพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ (สำนักพระราชวัง) ๒
พระกลด (ผลัดเปลี่ยน) (สำนักพระราชวัง) ๑
บังสูรย์หักทองขวาง (ผลัดเปลี่ยน) (สำนักพระราชวัง) ๑
พัดโบก (สำนักพระราชวัง) ๑
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงรายตีนตอง (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๔
ฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หลัง พระยานมาศสามลำคาน
ฉัตร ๗ ชั้น ๒
ฉัตร ๕ ชั้น ๘
บังแทรก ๖
ชุมสาย ๔
(หน่วยบัญชาการป้องกันภัยทางอากาศ) ๒๐
คุมฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หลัง (สำนักพระราชวัง) ๒
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หลัง (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๔
กำกับเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หลัง (ครูวชิราวุธวิทยาลัย) ๑
พระประยูรญาติเชิญเครื่องอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ ๑๖
เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
นาลิวัน ตาม (พราหมณ์) ๔
ประตูหลัง (สำนักพระราชวัง) ๒

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ตามขบวนเชิญพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ จากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปทรงปฏิบัติพระราชกิจ ณ พระมหาพิชัยราชรถ หน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ตำรวจหลวงนำ ๑ คู่

ทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์ฯ แซงเสด็จฯ ๒ ข้าง
ทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์ฯ เชิญธงเยาวราชใหญ่
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร
ภูษามาลาถวายพระกลด (สำนักพระราชวัง)
ราชองครักษ์
มหาดเล็กเชิญเครื่องพระราชอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ
สยามมกุฎราชกุมาร

.....

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี
ภูษามาลาถวายพระกลด (สำนักพระราชวัง)
ราชองครักษ์
กรมวังผู้ใหญ่ ๑
ข้าราชบริพารในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร ๔
สยามบรมราชกุมารี
ข้าหลวง

.....

พระราชวงศ์
ข้าราชบริพาร ในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ข้าราชการในพระองค์ สำนักพระราชวัง - สำนักราชเลขาธิการ

เวลา ๗ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ในการเชิญพระลองพระศพ ลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มีพระประยูรญาติเชิญพานเครื่องทองน้อยตาม เชิญพระลองพระศพ ขึ้นพระยานมาศสามลำคาน และประกอบพระโกศทองใหญ่ ปืนใหญ่จะเริ่มยิงถวายพระเกียรติยศนัดแรกขณะที่ตำรวจหลวงยกพระโกศพระศพฯ ลงจากฐานบัวกลุ่มบนพระแท่นแว่นฟ้า และจะยิงต่อไปทุกนาที เมื่อเชิญพระโกศพระศพ ออกจากพระบรมมหาราชวัง ขบวนจะผ่านออกทางประตูศรีสุนทร ประตูเทวาภิรมย์ ไปยังริ้วขบวนที่ ๑ ซึ่งตั้งเตรียมอยู่ที่ถนนมหาราช เมื่อพร้อม โดยสังเกตจากการยกเชิญสัปตปฎลเศวตฉัตรกางกั้นเหนือพระโกศพระศพ เรียบร้อยแล้ว ขบวนจะเริ่มออกเดิน โดยมีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี และพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จพระราชดำเนินตามพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพไปยังพลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ขบวนจะผ่านไปตามถนนมหาราช เลี้ยวซ้ายเข้าถนนท้ายวัง ออกถนนสนามไชย เทียบพระยานมาศสามลำคานที่เกรินพระมหาพิชัยราชรถ ปืนใหญ่หยุดยิง ผู้ประจำริ้วขบวนที่ ๒ ทั้งหมดยืนหันหน้าไปทางพระโกศพระศพ จากนั้นเชิญพระโกศพระศพฯ ขึ้นประดิษฐานที่เกรินบันไดนาคพระมหาพิชัยราชรถ ริ้วขบวนที่ ๑ จะสอดเข้าตั้งเป็นริ้วขบวนที่ ๒ ซึ่งกองทหารขบวนนำและตามตั้งแถวคอยอยู่แล้ว

ริ้วขบวนที่ ๒
เชิญพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จากหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามไปยังพระเมรุ ท้องสนามหลวง

นายตำรวจขี่ม้านำ ๑ คู่

ขบวนทหารนำ

วงโยธวาทิต ขบวนทหารนำ
กองบังคับการกองผสม
กองพันที่ ๑ กองพันทหารราบที่ ๑ กรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ
กองพันที่ ๒ กองพันทหารราบที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๑๑ รักษาพระองค์
กองพันที่ ๓ กรมนักเรียนนายร้อยรักษาพระองค์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
กองพันที่ ๔ กรมนักเรียนนายเรือรักษาพระองค์ โรงเรียนนายเรือ
กองพันที่ ๕ กรมนักเรียนนายเรืออากาศรักษาพระองค์ โรงเรียนนายเรืออากาศ

ขบวนพระอิสริยยศ

นำริ้ว (สำนักพระราชวัง)				๑
ธง ๓ ชาย (กรมพลาธิการทหารบก)				๒
ประตูหน้า (สำนักพระราชวัง)				๒
คู่แห่นายทหารแต่งเครื่องแบบเต็มยศ (ทหารยศร้อยตรีถึงพันโท)				
- ทหารบกริ้วสายนอก ๒ สาย สายละ ๖๙ เป็น	๑๓๘			
- ทหารเรือริ้วสายใน ๑ สาย (ด้านขวา)	๖๙		รวม	๒๗๖
- ทหารอากาศริ้วสายใน ๑ สาย (ด้านซ้าย)	๖๙			
กลองชนะแดงลายทอง	๑๖๐			
กลองชนะเงิน	๒๐	(โรงเรียนเตรียมทหาร)	รวม	๒๐๐
กลองชนะทอง	๒๐			
จ่าปี่ (สำนักพระราชวัง)	๒		รวม	๔
จ่ากลอง (สำนักพระราชวัง)	๒			
แตรฝรั่ง	๒๐			
แตรงอน	๒๘	(กองทัพเรือ)	รวม	๕๒
สังข์	๔			
สารวัตรกลอง (โรงเรียนเตรียมทหาร)				๔
สารวัตรแตร (กองทัพเรือ)				๒
กำกับฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด (หน้าพระนำ) (กรมพลาธิการทหารบก)				๒
ฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด (หน้าพระนำ)				

ฉัตร ๕ ชั้น	๖		
ฉัตร ๗ ชั้น	๒	(กรมพลาธิการทหารบก)	๑๒
บังแทรก	๔		
สนมเชิญพัดยศสมณศักดิ์ (สำนักพระราชวัง)			๑
คุมราชรถพระนำ (กรมศิลปากร)			๒
กำกับคนฉุดชักราชรถพระนำ (กรมสรรพาวุธทหารบก)			๒
บังคับราชรถพระนำ (กรมสรรพาวุธทหารบก)			๒
ราชรถพระนำ คนฉุดชัก (กรมสรรพาวุธทหารบก)			๗๔
สารถีถือแพนหางนกยูง (สำนักพระราชวัง)			๑
บังสูรย์ (กรมพลาธิการทหารบก)			๑
สัปทนตาด (กรมพลาธิการทหารบก)			๑
พัดโบก (สำนักพระราชวัง)			๑
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงรายตีนตอง (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย)			๔
อินทร์ เชิญจามร	๘		
พรหม เชิญจามร	๘	(กรมพลาธิการทหารบก)	๑๖
คู่เคียงราชรถพระนำ (ข้าราชการกระทรวงวัฒนธรรม) ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง			๑๖
ฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด (หลังพระนำ)			
ฉัตร ๗ ชั้น	๒		
ฉัตร ๕ ชั้น	๔	(กรมพลาธิการทหารบก)	๘
บังแทรก	๒		
คุมฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หน้า		(กรมพลาธิการทหารบก)	๒
ฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หน้า			
ฉัตร ๗ ชั้น	๒		
ฉัตร ๕ ชั้น	๑๒	(กรมพลาธิการทหารบก)	๒๔
บังแทรก	๑๐		
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หน้า (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย)			๖
กำกับเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หน้า (ครูวชิราวุธวิทยาลัย)			๑
ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ (นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี)			๑
ผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลเอก ธนะศักดิ์ ปฏิมาประกร ผู้บัญชาการทหารสูงสุด)			๑
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก)			๑
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (นายสรรชัย เทียมทวีสิน ที่ปรึกษาสำนักพระราชวัง ผู้แทนสำนักพระราชวัง)			๑

รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(พลเรือเอก สุรศักดิ์ หรุ่นเริงรมย์ ผู้บัญชาการทหารเรือ)
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(พลอากาศเอก อิทธพร ศุภวงศ์ ผู้บัญชาการทหารอากาศ)
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(พลตำรวจเอก เพรียวพันธ์ ดามาพงศ์ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ)
ผู้ช่วยผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(นายศุภชัย พันธุกานนท์ ผู้ช่วยกรมวังผู้ใหญ่ สำนักพระราชวัง)
กำกับกลุ่มอำนวยการขบวน (กรมทหารปืนใหญ่ที่ ๑ รักษาพระองค์) ๑
ผู้บอกขบวน (กรับสัญญาณ) (สำนักพระราชวัง) ๑
ราชองครักษ์เชิญธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายใน และนายทหารกำกับธง (กรมราชองครักษ์) ๓
กำกับฉุดชักพระมหาพิชัยราชรถ (กรมสรรพาวุธทหารบก) ๒
คุมพระมหาพิชัยราชรถ (กรมศิลปากร) ๔
บังคับพระมหาพิชัยราชรถ (กรมสรรพาวุธทหารบก) ๒
คนฉุดชักพระมหาพิชัยราชรถทรงพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ๒๑๖
(กรมสรรพาวุธทหารบก)
สารถีถือแพนหางนกยูง นั่งหน้าพระมหาพิชัยราชรถ (สำนักพระราชวัง) ๑
คู่เคียงพระมหาพิชัยราชรถ
ข้าราชการพลเรือนชั้นผู้ใหญ่ ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง ๑๖
(ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ระดับปลัดกระทรวง รองปลัดกระทรวง หรือเทียบเท่า)
ทหารนายพลราชองครักษ์ ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง (กรมราชองครักษ์) ๑๖
ตำรวจหลวงเป็นคู่แห่ ๒ ข้าง ข้างละ ๑๐ (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๒๐
มหาดเล็กหลวงเป็นคู่แห่ ๒ ข้าง ข้างละ ๑๐ (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๒๐
อินทร์ เชิญพุ่มต้นไม้เงิน ๒ ข้าง ข้างละ ๘ (กรมพลาธิการทหารบก) ๑๖
พรหม เชิญพุ่มต้นไม้ทอง ๒ ข้าง ข้างละ ๘ (กรมพลาธิการทหารบก) ๑๖
ภูษามาลาประคองพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ (สำนักพระราชวัง) ๒
พระกลด (ผลัดเปลี่ยน) (สำนักพระราชวัง) ๑
บังสูรย์หักทองขวาง (ผลัดเปลี่ยน) (สำนักพระราชวัง) ๑
พัดโบก (สำนักพระราชวัง) ๑
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงรายตีนตอง (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๔
ฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หลัง
ฉัตร ๗ ชั้น ๒
ฉัตร ๕ ชั้น ๘
บังแทรก ๖
ชุมสาย ๔
(หน่วยบัญชาการป้องกันภัยทางอากาศ) ๒๐

คุมฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หลัง (สำนักพระราชวัง) ๒
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หลัง (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๔
กำกับเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หลัง (ครูวชิราวุธวิทยาลัย) ๑
พระประยูรญาติเชิญเครื่องพระอิสริยยศของพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ ๑๖
เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
นาลิวัน ตาม (พราหมณ์) ๔
ประตูหลัง (สำนักพระราชวัง) ๒

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ตามขบวนเชิญพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ จากหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ไปยังพระเมรุท้องสนามหลวง

ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์แซงเสด็จฯ ๒ ข้าง
ทหารราชองครักษ์เชิญธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายใน
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี
ภูษามาลาถวายพระกลด (สำนักพระราชวัง)
ราชองครักษ์
กรมวังผู้ใหญ่ ๑
ข้าราชบริพารในพระองค์เชิญเครื่องพระราชอิสริยยศ ๔
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี
ข้าหลวง ๔
พระราชวงศ์
ข้าราชบริพาร ในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ข้าราชการในพระองค์ สำนักพระราชวัง - สำนักราชเลขาธิการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร
โรงเรียนราชินี
วชิราวุธวิทยาลัย
กองลูกเสือ - เนตรนารี ผู้แทนคณะลูกเสือแห่งชาติ - ลูกเสือเหล่าเสนา เหล่าสมุทร เหล่าอากาศ โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย เชียงใหม่
กลุ่มโรงเรียนในพระอุปถัมภ์ สายน้ำผึ้ง - ศรีอยุธยา - เพชราวุธวิทยา - เพชรรัชต์
โรงเรียนอาชีวะในพระอุปถัมภ์ วิทยาลัยอาชีวศึกษาสันติราษฎร์ - วิทยาลัยเทคโนโลยีสยามธุรกิจ - วิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการสยาม
ธนาคารออมสิน และผู้แทนมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์
มูลนิธิพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ขบวนทหารตาม

วงโยธวาทิต ขบวนทหารตาม

กองพันที่ ๖ กองพันทหารม้าที่ ๑ รักษาพระองค์

กองพันที่ ๗ กองพันทหารปืนใหญ่ที่ ๑ รักษาพระองค์

กองพันที่ ๘ กองพันทหารช่างที่ ๑ รักษาพระองค์

กองพันที่ ๙ กองพันทหารราบที่ ๑ รักษาพระองค์ กรมทหารราบที่ ๑ กองพลนาวิกโยธิน

กองพันที่ ๑๐ กองพันทหารอากาศโยธินที่ ๑ กรมทหารอากาศโยธินรักษาพระองค์

.....

เมื่อริ้วขบวนที่ ๒ พร้อมแล้ว ผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศจะออกคำสั่งยาตราขบวน ปืนใหญ่จะเริ่มยิงถวายพระเกียรตินาทีละ ๑ นัด ทุกนาที เมื่อประตูหลังขบวนพระอิสริยยศท้ายพระมหาพิชัยราชรถ เดินผ่านพลับพลาที่ประทับหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามไปแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จเข้าขบวนตามพระโกศทรงพระศพไปยังพระเมรุ ท้องสนามหลวง ยาตราไปตามถนนสนามไชย ถนนราชดำเนินใน เลี้ยวเข้าถนนกลางท้องสนามหลวง แล้วเลี้ยวเข้าตั้งแถวแต่ละกองพันในสนามด้านเหนือ หลังแถวกองทหารเกียรติยศพระศพ หน้าพลับพลายกนอกราชวัติพระเมรุ

ขบวนพระอิสริยยศตอนหน้าพระมหาพิชัยราชรถตรงไปตามถนนกลางท้องสนามหลวง เทียบราชรถพระนำที่มุมราชวัติต่อถนนพระจันทร์ ส่งสมเด็จพระราชาคณะลงจากราชรถพระนำไปพักที่ท้ายพระที่นั่งทรงธรรม แล้วราชรถพระนำเลยไปพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

เมื่อพระมหาพิชัยราชรถเคลื่อนถึงพลับพลายก นอกราชวัติพระเมรุ กองทหารเกียรติยศพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงมหาชัย เมื่อพระมหาพิชัยราชรถหยุดบริเวณประตูราชวัติ เจ้าหน้าที่เทียบสะพานเกริน บันไดนาค คู่เคียงอินทร์พรหม และเครื่องสูงหักทองขวาง พระแสงหว่างเครื่อง พระประยูรญาติที่เชิญเครื่องพระอิสริยยศ นาลิวันประตูหลังเดินชิดขวาเลียบข้างพระมหาพิชัยราชรถริมขอบสนามไปตั้งแถวในราชวัติรวมกับเครื่องสูง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปประทับพลับพลายก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ทอดพระเนตรการเชิญพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ลงจากพระมหาพิชัยราชรถ สู่พระยานมาศสามลำคาน เพื่อเตรียมเวียนพระเมรุ พระบรมวงศานุวงศ์ ยืนเฝ้าฯ ที่ท้ายพลับพลายก

ริ้วขบวนที่ ๓
เชิญพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพเวียนพระเมรุ
(ตัดมาจากริ้วที่ ๒)

นำริ้ว (สำนักพระราชวัง)			๑
ธง ๓ ชาย (กรมพลาธิการทหารบก)			๒
ประตูหน้า (สำนักพระราชวัง)			๒
สนมเชิญพัดยศสมณศักดิ์ (สำนักพระราชวัง)			๑
กำกับเสลี่ยงกลีบบัวพระนำ (สำนักพระราชวัง)			๑
คุมเสลี่ยงกลีบบัวพระนำ (กรมศิลปากร)			๑
คุมคนหามเสลี่ยงกลีบบัวพระนำ (กรมพลาธิการทหารบก)			๑
เสลี่ยงกลีบบัวพระนำ (กรมพลาธิการทหารบก)			๑๖
บังสูรย์พระนำ (กรมพลาธิการทหารบก)			๑
สัปทนตาด (กรมพลาธิการทหารบก)			๑
พัดโบก (สำนักพระราชวัง)			๑
อินทร์ เชิญจามร	๘	(กรมพลาธิการทหารบก)	๑๖
พรหม เชิญจามร	๘		
คู่เคียงเสลี่ยงกลีบบัวพระนำ ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง (ข้าราชการกระทรวงวัฒนธรรม)			๑๖
คุมฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หน้า (กรมพลาธิการทหารบก)			๒
ฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หน้า พระยานมาศสามลำคาน			
ฉัตร ๗ ชั้น	๒	(กรมพลาธิการทหารบก)	๒๔
ฉัตร ๕ ชั้น	๑๒		
บังแทรก	๑๐		
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หน้า (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย)			๖
กำกับเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หน้า (ครูวชิราวุธวิทยาลัย)			๑
ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ (นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี)			๑
ผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลเอก ธนะศักดิ์ ปฏิมาประกร ผู้บัญชาการทหารสูงสุด)			๑
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลเอก ประยุทธ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก)			๑
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (นายสรรชัย เทียมทวีสิน ที่ปรึกษาสำนักพระราชวัง ผู้แทนสำนักพระราชวัง)			๑
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลเรือเอก สุรศักดิ์ หรุ่นเริงรมย์ ผู้บัญชาการทหารเรือ)			๑

รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลอากาศเอก อิทธพร ศุภวงศ์ ผู้บัญชาการทหารอากาศ)	๑
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลตำรวจเอก เพรียวพันธ์ ดามาพงศ์ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ)	๑
ผู้ช่วยผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (นายศุภชัย พันธุกานนท์ ผู้ช่วยกรมวังผู้ใหญ่ สำนักพระราชวัง)	๑
ประธานกรรมการฝ่ายจัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ (นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ รองนายกรัฐมนตรี)	๑
ประธานกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ (พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา รองนายกรัฐมนตรี)	๑
ประธานกรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัย (ร้อยตำรวจเอก เฉลิม อยู่บำรุง รองนายกรัฐมนตรี)	๑
ประธานกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ (นายนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี)	๑
ประธานกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก (นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม)	๑
กำกับกลุ่มอำนวยการขบวน (กรมทหารปืนใหญ่ที่ ๑ รักษาพระองค์)	๑
ผู้บอกขบวน (กรับสัญญาณ) (สำนักพระราชวัง)	๑
กำกับพระยานมาศสามลำคาน (สำนักพระราชวัง)	๑
คุมพระยานมาศสามลำคาน (กรมศิลปากร)	๔
คุมคนหามพระยานมาศสามลำคาน (กรมการขนส่งทหารบก)	๑
พระยานมาศสามลำคาน ทรงพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ปักสัปตปฎลเศวตฉัตรคันดาล ๗ ชั้น คนหาม (กรมการขนส่งทหารบก)	๖๐
คู่เคียงพระยานมาศสามลำคาน	
ข้าราชการพลเรือนชั้นผู้ใหญ่ ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง (ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ระดับปลัดกระทรวง รองปลัดกระทรวง หรือเทียบเท่า)	๑๖
ทหารนายพลราชองครักษ์ ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง (กรมราชองครักษ์)	๑๖
ตำรวจหลวงเป็นคู่แห่ ๒ ข้าง ข้างละ ๑๐ (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย)	๒๐
มหาดเล็กหลวงเป็นคู่แห่ ๒ ข้าง ข้างละ ๑๐ (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย)	๒๐
อินทร์ เชิญพุ่มต้นไม้เงิน ๘ พรหม เชิญพุ่มต้นไม้ทอง ๘ (กรมพลาธิการทหารบก)	๑๖
ภูษามาลาประคองพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ (สำนักพระราชวัง)	๒
พระกลด (สำนักพระราชวัง) (ผลัดเปลี่ยน)	๑
บังสูรย์หักทองขวาง (สำนักพระราชวัง) (ผลัดเปลี่ยน)	๑
พัดโบก (สำนักพระราชวัง)	๑

ฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หลัง พระยานมาศสามลำคาน

ฉัตร ๗ ชั้น	๒	(หน่วยบัญชาการป้องกันภัยทางอากาศ)	๒๐
ฉัตร ๕ ชั้น	๘		
บังแทรก	๖		
ชุมสาย	๔		

คุมฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หลัง (สำนักพระราชวัง) ๒
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หลัง (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๔
กำกับเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หลัง (ครูวชิราวุธวิทยาลัย) ๑
พระประยูรญาติเชิญเครื่องพระอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ ๑๖
เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
นาลิวัน ตาม (พราหมณ์) ๔
ประตูหลัง (สำนักพระราชวัง) ๒

.....

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ เวียนพระเมรุ

ตำรวจหลวงนำ	๑	คู่
ทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์ฯ แซงเสด็จฯ	๒	ข้าง

ทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์ฯ เชิญธงเยาวราชใหญ่
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร
ภูษามาลาถวายพระกลด (สำนักพระราชวัง)
ราชองครักษ์
มหาดเล็กเชิญเครื่องราชอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ
สยามมกุฎราชกุมาร

.....

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี
ภูษามาลาถวายพระกลด (สำนักพระราชวัง)
ราชองครักษ์
กรมวังผู้ใหญ่ ๑
ข้าราชบริพารในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร ๔
สยามบรมราชกุมารี
ข้าหลวง ๔

.....

พระราชวงศ์
ข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ข้าราชการในพระองค์ สำนักพระราชวัง - สำนักราชเลขาธิการ

.....

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเวียนพระเมรุโดยอุตราวัฏครบ ๓ รอบ แล้ว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ขึ้นประทับ ณ มุขพระที่นั่งทรงธรรม เทียบพระยานมาศสามลำคานที่สะพานเกริน บันไดนาคพระเมรุ แล้วถอยพระยานมาศสามลำคานออกไปยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จากนั้นเคลื่อนเชิญพระโกศทรงพระศพฯ ขึ้นไปตามสะพานเกรินสู่พระเมรุ เพื่อประดิษฐาน ณ พระจิตกาธานในพระเมรุ ปิดพระฉากพระวิสูตร เจ้าหน้าที่เปลื้องพระโกศทองใหญ่ออก ถวายพระโกศจันทน์ประกอบและตั้งแต่งที่พระจิตกาธานเสร็จแล้วเปิดพระวิสูตร ปืนใหญ่หยุดยิงถวายพระเกียรติยศ หลังจากนี้ การปฏิบัติพระราชกรณียกิจถวายสักการะพระศพฯ ตามหมายกำหนดการ

วันอังคาร ที่ ๑๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เป็นวันเก็บพระอัฐิ ใช้ ๑ ริ้วขบวน คือ

ริ้วขบวนที่ ๔
เชิญพระอัฐิ และพระสรีรางคารจากพระเมรุ ท้องสนามหลวง เข้าสู่พระบรมมหาราชวัง

นายตำรวจขี่ม้านำ			๑	คู่
นำริ้ว (สำนักพระราชวัง)				๑
ธง ๓ ชาย (กรมพลาธิการทหารบก)				๒
ประตูหน้า (สำนักพระราชวัง)				๒
คู่แห่นายทหารแต่งเครื่องแบบเต็มยศ (ทหารยศร้อยตรีถึงพันโท)				
- ทหารบกริ้วสายนอก ๒ สาย สายละ ๖๙ เป็น	๑๓๘			
- ทหารเรือริ้วสายใน ๑ สาย (ด้านขวา)	๖๙		รวม	๒๗๖
- ทหารอากาศริ้วสายใน ๒ สาย (ด้านซ้าย)	๖๙			
กลองชนะแดงลายทอง	๑๖๐			
กลองชนะเงิน	๒๐	(โรงเรียนเตรียมทหาร)	รวม	๒๐๐
กลองชนะทอง	๒๐			
จ่าปี่ (สำนักพระราชวัง)	๒		รวม	๔
จ่ากลอง (สำนักพระราชวัง)	๒			
แตรฝรั่ง	๒๐			
แตรงอน	๒๘	(กองทัพเรือ)	รวม	๕๒
สังข์	๔			
สารวัตรกลอง (โรงเรียนเตรียมทหาร)				๔

สารวัตรแตร (กองทัพเรือ) ๒
คุมฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หน้า (กรมพลาธิการทหารบก) ๒
กำกับเครื่องสูงหักทองขวาง หน้า (สำนักพระราชวัง) ๒
ฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หน้า พระที่นั่งราเชนทรยาน
ฉัตร ๗ ชั้น ๒
ฉัตร ๕ ชั้น ๖ } (กรมพลาธิการทหารบก) รวม ๑๒
บังแทรก ๔
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หน้า (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๖
กำกับพระแสงหว่างเครื่อง หน้า (ครูวชิราวุธวิทยาลัย) ๑
ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ ๑
(นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี)
ผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ
(พลเอก ธนะศักดิ์ ปฏิมาประกร ผู้บัญชาการทหารสูงสุด)
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก)
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(นายสรรชัย เทียมทวีสิน ที่ปรึกษาสำนักพระราชวัง ผู้แทนสำนักพระราชวัง)
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(พลเรือเอก สุรศักดิ์ หรุ่นเริงรมย์ ผู้บัญชาการทหารเรือ)
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(พลอากาศเอก อิทธพร ศุภวงศ์ ผู้บัญชาการทหารอากาศ)
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(พลตำรวจเอก เพรียวพันธ์ ดามาพงศ์ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ)
ผู้ช่วยผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(นายศุภชัย พันธุกานนท์ ผู้ช่วยกรมวังผู้ใหญ่ สำนักพระราชวัง)
กำกับกลุ่มอำนวยการขบวน (กรมทหารปืนใหญ่ที่ ๑ รักษาพระองค์) ๑
ผู้บอกขบวน (กรับสัญญาณ) (สำนักพระราชวัง) ๑
กำกับพระที่นั่งราเชนทรยาน (สำนักพระราชวัง) ๑
คุมพระที่นั่งราเชนทรยาน (กรมศิลปากร) ๔
คุมคนหามพระที่นั่งราเชนทรยาน (กรมการขนส่งทหารบก) ๑
พระที่นั่งราเชนทรยานทรงพระโกศพระอัฐิ คนหาม (กรมการขนส่งทหารบก) ๕๖
คู่เคียงพระที่นั่งราเชนทรยาน
ข้าราชการพลเรือนชั้นผู้ใหญ่ ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง ๑๖
(ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ระดับปลัดกระทรวง รองปลัดกระทรวง หรือเทียบเท่า)
ทหารนายพลราชองครักษ์ ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง (กรมราชองครักษ์) ๑๖

ตำรวจหลวงเป็นคู่แห่ ๒ ข้าง ข้างละ ๑๐ (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๒๐
มหาดเล็กหลวงเป็นคู่แห่ ๒ ข้าง ข้างละ ๑๐ (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๒๐
ภูษามาลาประคองพระโกศพระอัฐิ (สำนักพระราชวัง) ๒
พระกลด (สำนักพระราชวัง) ๑
บังพระสูรย์หักทองขวาง (สำนักพระราชวัง) ๑
พัดโบก (สำนักพระราชวัง) ๑
อินทร์ เชิญพุ่มต้นไม้เงิน ๘
พรหม เชิญพุ่มต้นไม้ทอง ๘ } กรมพลาธิการทหารบก ๑๖
กำกับอินทร์ - พรหม (กรมพลาธิการทหารบก) ๒
ตำรวจหลวงนำพระสรีรางคาร (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๔
พระวอสีวิกากาญจน์เชิญพระสรีรางคาร คนหาม (กรมการขนส่งทหารบก) ๑๖
คุมคนหามพระวอสีวิกากาญจน์ (กรมการขนส่งทหารบก) ๑
กำกับพระวอสีวิกากาญจน์ (สำนักพระราชวัง) ๑
บังสูรย์ (สำนักพระราชวัง) ๑
พระกลด (สำนักพระราชวัง) ๑
พัดโบก (สำนักพระราชวัง) ๑
คู่เคียงพระวอสีวิกากาญจน์
ข้าราชการในพระองค์แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง ๑๖
(สำนักพระราชวัง, สำนักราชเลขาธิการ)
อินทร์ เชิญจามรหักทองขวาง ๘
พรหม เชิญจามรหักทองขวาง ๘ } กรมพลาธิการทหารบก ๑๖
ฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หลัง
ฉัตร ๗ ชั้น ๒
ฉัตร ๕ ชั้น ๔
บังแทรก ๒
ชุมสาย ๔ } (หน่วยบัญชาการป้องกันภัยทางอากาศ) ๑๒
คุมเครื่องสูงหักทองขวาง หลัง (สำนักพระราชวัง) ๑
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หลัง (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๔
กำกับเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หลัง (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๕
พระประยูรญาติเชิญเครื่องพระอิสริยยศของพระอัฐิ ๑๖
ประตูหลัง (สำนักพระราชวัง) ๒

.....

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ตามพระโกศพระอัฐิจากพระเมรุ ท้องสนามหลวง เข้าสู่พระบรมมหาราชวัง

ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ แชงเสด็จ	๒	ข้าง
ทหารราชองครักษ์เชิญธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี		
ภูษามาลาถวายพระกลด (สำนักพระราชวัง)		
ราชองครักษ์		
กรมวังผู้ใหญ่	๑	
ข้าราชบริพารในพระองค์เชิญเครื่องราชอิสริยยศ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี	๔	
ข้าหลวง	๔	
พระราชวงศ์		
ข้าราชบริพาร ในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี		
ข้าราชการในพระองค์ สำนักพระราชวัง - สำนักราชเลขาธิการ		

.....

เวลา ๘ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในการพระราชพิธีเก็บพระอัฐิสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระเมรุ ท้องสนามหลวง โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี และพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงร่วมในพระราชพิธีดังกล่าว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงปฏิบัติพระราชกิจในการเก็บพระอัฐิ จากนั้นอัญเชิญพระอัฐิและพระสรีรางคารจากพระเมรุท้องสนามหลวง เคลื่อนขบวนไปตามถนนราชดำเนินในเลี้ยวขวาเข้าถนนหน้าพระลาน เข้าประตูวิเศษไชยศรี ถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ตามพระโกศพระอัฐิไปยังพระบรมมหาราชวัง เทียบพระวอสีวิกากาญจน์ที่เกยประตูหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เจ้าพนักงานเชิญพระผอบพระสรีรางคารขึ้นพระราชยานไปประดิษฐานพักไว้ในพระศรีรัตนเจดีย์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ขบวนพระอิสริยยศพระอัฐิตรงเข้าไปยังประตูพิมานไชยศรี เลี้ยวขวาถนนอมรวิถีเทียบพระที่นั่งราเชนทรยานที่เกยพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จออกรอรับพระโกศพระอัฐิ ณ พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญพระโกศพระอัฐิจากพระที่นั่งราเชนทรยานเข้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทขึ้นประดิษฐานในบุษบกเหนือพระแท่นสุวรรณเบญจดล

วันพุธ ที่ ๑๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระอัฐิสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาประสาท ในวันรุ่งขึ้น วันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี และพระบรม

วงศานุวงศ์ เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เชิญพระอัฐิสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ขึ้นประดิษฐาน ณ พระวิมานทองบนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที เป็นการเชิญพระโกศพระอัฐิจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทขึ้นประดิษฐานที่พระวิมานบนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ริ้วขบวนคือ

ริ้วขบวนที่ ๕
เชิญพระอัฐิจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทขึ้นประดิษฐานบนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

นำริ้ว (สำนักพระราชวัง)			๑
ธง ๓ ชาย (กรมพลาธิการทหารบก)			๒
ประตูหน้า (สำนักพระราชวัง)			๒
กลองชนะเงิน	๒๐	(โรงเรียนเตรียมทหาร)	๔๐
กลองชนะทอง	๒๐		
สารวัตรกลอง (โรงเรียนเตรียมทหาร)			๒
จ่าปี่ (สำนักพระราชวัง)			๑
จ่ากลอง (สำนักพระราชวัง)			๑
แตรฝรั่ง	๘	(กองทัพเรือ)	๑๙
แตรงอน	๘		
สังข์	๒		
สารวัตรแตร	๑		
ฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หน้า			
ฉัตร ๗ ชั้น	๒	(กรมพลาธิการทหารบก)	๑๒
ฉัตร ๕ ชั้น	๖		
บังแทรก	๔		
กำกับฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หน้า (กรมพลาธิการทหารบก)			๒
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หน้า (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย)			๓
ตำรวจหลวงเป็นคู่แห่ ๒ ข้าง ข้างละ ๒๓ (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย)			๔๖
มหาดเล็กหลวงเป็นคู่แห่ ๒ ข้าง ข้างละ ๒๓ (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย)			๔๖
ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ (นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี)			๑
ผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลเอก ธนะศักดิ์ ปฏิมาประกร ผู้บัญชาการทหารสูงสุด)			๑
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก)			๑
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ (นายสรรชัย เทียมทวีสิน ที่ปรึกษาสำนักพระราชวัง ผู้แทนสำนักพระราชวัง)			๑

รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(พลเรือเอก สุรศักดิ์ หรุ่นเริงรมย์ ผู้บัญชาการทหารเรือ)
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(พลอากาศเอก อิทธพร ศุภวงศ์ ผู้บัญชาการทหารอากาศ)
รองผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(พลตำรวจเอก เพรียวพันธ์ ดามาพงศ์ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ)
ผู้ช่วยผู้อำนวยการขบวนพระอิสริยยศ ๑
(นายศุภชัย พันธุกานนท์ ผู้ช่วยกรมวังผู้ใหญ่ สำนักพระราชวัง)
กำกับกลุ่มอำนวยการขบวน (กรมทหารปืนใหญ่ที่ ๑ รักษาพระองค์) ๑
ผู้บอกขบวน (กรับสัญญาณ) (สำนักพระราชวัง) ๑
พระที่นั่งราเชนทรยาน คนหาม (กรมการขนส่งทหารบก) ๕๖
กำกับคนหามพระที่นั่งราเชนทรยาน (กรมการขนส่งทหารบก) ๑
คุมพระที่นั่งราเชนทรยาน (สำนักพระราชวัง) ๒
พระกลด (สำนักพระราชวัง) ๑
บังสูรย์ (สำนักพระราชวัง) ๑
พัดโบก (สำนักพระราชวัง) ๑
ภูษามาลาประคองพระโกศพระอัฐิ (สำนักพระราชวัง) ๑
คู่เคียงพระที่นั่งราเชนทรยาน
ข้าราชการพลเรือนชั้นผู้ใหญ่ ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง ๑๖
(ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ระดับปลัดกระทรวง รองปลัดกระทรวง หรือเทียบเท่า)
ทหารนายพลราชองครักษ์ ข้างละ ๘ รวม ๒ ข้าง (กรมราชองครักษ์) ๑๖
อินทร์ เชิญพุ่มต้นไม้เงิน ๘
พรหม เชิญพุ่มต้นไม้ทอง ๘
} (กรมพลาธิการทหารบก) ๑๖
กำกับอินทร์ - พรหม (สำนักพระราชวัง) ๒
ฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หลัง
ฉัตร ๗ ชั้น ๒
ฉัตร ๕ ชั้น ๔
บังแทรก ๒
ชุมสาย ๔
} (หน่วยบัญชาการป้องกันภัยทางอากาศ) ๑๒
กำกับฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง หลัง (สำนักพระราชวัง) ๑
มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงหว่างเครื่อง หลัง (นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ๒
พระประยูรญาติเชิญเครื่องพระอิสริยยศพระอัฐิ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ ๑๖
เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ประตูหลัง (สำนักพระราชวัง) ๒

.....

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ตามพระโกศพระอัฐิขึ้นพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ตำรวจหลวงนำ	๑	คู่
ทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์แซงเสด็จฯ	๒	ข้าง
ทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์เชิญธงเยาวราชใหญ่		
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร		
ภูษามาลาถวายพระกลด (สำนักพระราชวัง)		
มหาดเล็กเชิญเครื่องพระราชอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร		
ราชองครักษ์		
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี		
ภูษามาลาถวายพระกลด (สำนักพระราชวัง)		
ราชองครักษ์		
กรมวังผู้ใหญ่	๑	
ข้าราชบริพารในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี	๔	
ข้าหลวง	๔	
พระราชวงศ์		
ข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี		

.....

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที เป็นการเชิญพระสรีรางคารสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ไปบรรจุ ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ใช้ ๑ ริ้วขบวน คือ

ริ้วขบวนที่ ๖
เชิญพระสรีรางคารไปบรรจุ ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

รถยนต์ตำรวจ นำ
ขบวนทหารม้าอิสริยยศ นำ
รถยนต์พระที่นั่งทรงพระสรีรางคาร (ภูษามาลาประคอง) ๒
รถยนต์พระที่นั่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร
สยามบรมราชกุมารี
ขบวนรถยนต์ผู้ตามเสด็จ
จักรยานยนต์ตำรวจแซงเสด็จ
รถพระที่นั่งรอง
รถขบวน
ขบวนทหารม้าอิสริยยศ ตาม

.....

ริ้วขบวนที่ ๖ นี้ ขบวนทหารม้าทั้ง ๗๗ ม้า ซึ่งเป็นของกองพลทหารม้าที่ ๒ รักษาพระองค์ ตั้งขบวนในพระบรมมหาราชวัง หัวขบวนอยู่ประมาณประตูวิเศษไชยศรี ทหารม้าตามปิดขบวน ขบวนนอกนั้นตั้งบนถนนในพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์โดยรถยนต์พระที่นั่งตามออกจากพระบรมมหาราชวังทางประตูวิเศษไชยศรี เลี้ยวขวาเข้าสู่ถนนหน้าพระลาน เลี้ยวขวาบริเวณหน้ากระทรวงกลาโหม ถนนสนามไชย ถนนกัลยาณไมตรี ถนนอัษฎางค์ เข้าสู่ถนนราชบพิธ และเข้าประตูสุดท้ายวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงเชิญพระสรีรางคารลงในถ้ำศิลา แล้วเชิญเข้าสู่ที่บรรจุในเสาวภาประดิษฐาน สุสานหลวง วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

การซ้อมริ้วขบวน

คณะอนุกรรมการฝ่ายปฏิบัติการและดำเนินการจัดขบวนพระอิสริยยศงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้ดำเนินการจัดขบวนพระอิสริยยศเชิญพระศพ พระอัฐิ พระสรีรางคาร และกำหนดให้มีการซ้อมริ้วขบวน เพื่อให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามราชประเพณี และสมพระเกียรติยศสูงสุด รวม ๕ ครั้ง เป็นการซ้อมภายในหน่วยงาน ๒ ครั้ง การซ้อมย่อยในสถานที่จริง ๒ ครั้ง และซ้อมใหญ่ทุกริ้วขบวน ณ สถานที่จริง ๑ ครั้ง ดังนี้

วันพฤหัสบดี ที่ ๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ซ้อมย่อยครั้งที่ ๑ เป็นการซ้อมของกองบังคับการกองผสมขบวนทหารนำและตาม ที่ลานอเนกประสงค์ กรมทหารราบที่ ๑๑ รักษาพระองค์

วันพฤหัสบดี ที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ซ้อมย่อยครั้งที่ ๒ เป็นการซ้อมริ้วขบวนที่ ๑ - ๒ - ๓ ที่ลานอเนกประสงค์ กรมทหารราบที่ ๑๑ รักษาพระองค์

วันอาทิตย์ ที่ ๑๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ซ้อมย่อยครั้งที่ ๓ เป็นการซ้อมริ้วขบวนที่ ๑ - ๒ - ๓ ณ สถานที่จริง

เวลา ๔ นาฬิกา ๒ นาที พลโท เกริกชัย จันทร์สุวานิชย์ เจ้ากรมสรรพาวุธทหารบก ทำพิธีบูชาขอขมาและขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนครูช่าง ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เพื่อให้การปฏิบัติภารกิจลุล่วงไปด้วยดี แล้วคล้องพวงมาลัยที่ด้านหน้าของพระมหาพิชัยราชรถ ราชรถน้อย พระยานมาศสามลำคาน

เวลา ๔ นาฬิกา ๒๐ นาที กำลังพลแบกหามเชิญพระยานมาศสามลำคาน ๒ องค์ พร้อมม้าเทียบเกริน ๒ ชุด ออกสู่ถนนหน้าพระธาตุ ผ่านมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ องค์หนึ่งเชิญแยกเข้าถนนกลางท้องสนามหลวง ไปรอที่ตรงประตูราชวัติด้านทิศเหนือ อีกองค์หนึ่งเชิญผ่านกรมศิลปากร เลี้ยวขวาเข้าถนนหน้าพระลาน ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๔ นาฬิกา ๓๑ นาที กำลังพลฉุดชักเชิญพระมหาพิชัยราชรถ ราชรถน้อยหรือราชรถพระนำและเกรินบันไดนาค ๒ ชุด ไปตามถนนหน้าพระธาตุ เกรินบันไดนาค ๑ ชุด เลี้ยวซ้ายเข้าถนนกลางท้องสนามหลวง หยุดเกรินบันไดนาครอไว้ตรงประตูราชวัติด้านทิศเหนือ นอกนั้นเคลื่อนต่อไปเลี้ยวซ้ายออกถนนหน้าพระลาน เลี้ยวขวาออกถนนสนามไชย ไปหยุดที่ลานสี่แยกถนนท้ายวังก่อนถึงพลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กลับรถและเทียบรอไว้ ณ จุดที่กำหนด

การซ้อมเริ่มตั้งแต่เวลา ๗ นาฬิกา ถึงเวลา ๑๒ นาฬิกา เป็นการซ้อมเพื่อให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ทราบที่ตั้งปฏิบัติตามขั้นตอนและกำหนดเวลาในการพระราชพิธี การซ้อมครั้งนี้ผู้มีหน้าที่ในริ้วขบวนไม่ต้องแต่งเครื่องแบบพิธี

วันอาทิตย์ ที่ ๒๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ซ้อมย่อยครั้งที่ ๔ เป็นการซ้อมริ้วขบวนที่ ๑ - ๒ - ๓ - ๔ - ๕ ณ สถานที่จริง

เวลา ๓ นาฬิกา ๔๗ นาที พลโท เกริกชัย จันทร์สุวานิชย์ เจ้ากรมสรรพาวุธทหารบก ได้กล่าวนำการขอขมาและขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วคล้องพวงมาลัยที่พระมหาพิชัยราชรถ ราชรถน้อย พระยานมาศสามลำคาน ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

เวลา ๔ นาฬิกา ๔ นาที กำลังพลแบกหามเชิญพระยานมาศสามลำคานไปตั้งที่จุดกำหนดไว้ที่เดิมเหมือนการซ้อมย่อยครั้งที่ ๓

การซ้อมเชิญพระโกศ
โดยพระยานมาศสามลำคานเข้าริ้วขบวนที่ ๑

การซ้อมเชิญพระโกศ
ขึ้นประดิษฐานบนพระมหาพิชัยราชรถ

การซ้อมริ้วขบวนที่ ๑ ผู้เชิญเครื่องสูงหักทองขวางหน้าพระโกศ
วันอาทิตย์ ที่ ๒๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

เวลา ๔ นาฬิกา ๑๖ นาที กำลังพลฉุดชักเชิญพระมหาพิชัยราชรถ ราชรถน้อย เกรินบันไดนาค ไปเทียบรอที่มณฑลพระเมรุ ณ ท้องสนามหลวง และลานสี่แยกถนนท้ายวัง เหมือนการซ้อมครั้งที่ ๓

การซ้อมเริ่มตั้งแต่เวลา ๗ นาฬิกา ถึงเวลา ๑๖ นาฬิกา ผู้มีหน้าที่ในริ้วขบวนไม่ต้องแต่งเครื่องแบบพิธี

การซ้อมครั้งนี้ปรากฏว่ามีข้อบกพร่องตอนที่พระมหาพิชัยราชรถเคลื่อนเข้าสู่ถนนกลางท้องสนามหลวงและหยุดที่ตรงทางเข้าสู่พระเมรุ เจ้าหน้าที่ได้นำเกรินบันไดนาคเข้าเทียบพระมหาพิชัยราชรถแล้วไม่สามารถเคลื่อนพระโกศพระศพได้ เนื่องจากรางที่เป็นส่วนต่อรองรับใต้ฐานรองพระโกศหลุด เจ้าหน้าที่ชุดช่างของกรมสรรพาวุธทหารบกได้ทำการแก้ไขจนเสร็จเรียบร้อย ภายหลังได้ตรวจสอบพบว่า เกิดข้อผิดพลาดในขั้นตอนการอัญเชิญพระโกศพระศพขึ้นประดิษฐานบนพระมหาพิชัยราชรถที่บริเวณหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามรางของฐานรองพระโกศงัดกับรางของพื้นราชรถทำให้รางของพื้นราชรถยกตัวขึ้นจากพื้น

วันอาทิตย์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ซ้อมครั้งที่ ๕ เป็นการซ้อมใหญ่ทุกริ้วขบวน ณ สถานที่จริงระหว่างเวลา ๗ นาฬิกา ถึงเวลา ๑๖ นาฬิกา เพื่อปฏิบัติตามลำดับพระราชพิธีให้ถูกต้องตามกำหนดการทุกขั้นตอน ผู้มีหน้าที่ในริ้วขบวนไม่ต้องแต่งเครื่องแบบพิธี การซ้อมครั้งนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินในการซ้อมแต่ละริ้วขบวน ตามลำดับ

พระโกศพระศพที่ใช้ในการซ้อมริ้วขบวนพระอิสริยยศ สำนักพระราชวังได้รับพระบรมราชานุญาตให้ทดลองเชิญพระโกศพระศพขึ้นประดิษฐานบนพระยานมาศสามลำคาน พระมหาพิชัยราชรถ และบนพระเมรุ โดยจัดโกศพิเศษขึ้น ๑ สำรับ มีขนาดและน้ำหนักเท่าของจริง เป็นโกศแปดเหลี่ยมมีแพรสีขาวคลุม นำเข้าซ้อมเชิญในริ้วขบวนที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓

การขยายเสียงสัญญาณในริ้วขบวน

กองทัพบกได้มอบหมายให้กรมการทหารสื่อสารโดยพลโท ไกรฤกษ์ แก้วแสน เจ้ากรมการทหารสื่อสาร สนับสนุนภารกิจการขยายเสียงสัญญาณในริ้วขบวนเชิญพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โดยมอบหมายให้กองการกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ กรมการทหารสื่อสาร นำโดยพันเอก พจงเจตน์ มีปิ่น ผู้อำนวยการกองการกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ กรมการทหารสื่อสาร พันเอก ภาณุภัสสร์ ลิมปะสุวัณณะ รองผู้อำนวยการกองการกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ กรมการทหารสื่อสาร และพันเอก ณัฐธพงษ์ ลักษณียนาวิน ฝ่ายเสนาธิการประจำผู้บังคับบัญชา ช่วยราชการกรมการทหารสื่อสาร ปฏิบัติภารกิจ ดังนี้

การขยายเสียงสัญญาณกลองและเพลงพญาโศกในริ้วขบวนที่ ๑ - ๒ และ ๔ - ๕ กรมการทหารสื่อสารได้ซักซ้อมที่กรมทหารราบที่ ๑๑ รักษาพระองค์ ๒ ครั้ง คือ วันพฤหัสบดี ที่ ๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ และวันพฤหัสบดี ที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ซักซ้อมย่อยในพื้นที่จริง ๒ ครั้ง คือ วันอาทิตย์ ที่ ๑๘ และวันอาทิตย์ ที่ ๒๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ กรมการทหารสื่อสารได้วางสายสัญญาณเพื่อติดตั้งลำโพงในพื้นที่ถนนมหาราช ถนนท้ายวัง ถนนสนามไชย ถนนราชดำเนินใน ซึ่งในระหว่างการปฏิบัติงานที่ต้องมีการวางสายเชื่อมโยงสัญญาณด้วยไฟเบอร์ออปติก (Fiber optic) ประสบปัญหากระรอกที่อาศัยในพระราชวังสราญรมย์ออกมากัดสายไฟเบอร์ออปติกที่เชื่อมโยงสัญญาณพาดโยงผ่านต้นไม้ จึงเกิดปัญหาเสียงขาดหายเป็นบางช่วงในพื้นที่การขยายเสียงของริ้วขบวนที่ ๒ จึงแก้ปัญหาด้วยการตัดต่อสายและวางสายใหม่เป็นบางจุด ติดตั้งระบบป้องกันด้วยการร้อยสายไฟเบอร์ออปติกผ่านท่ออะลูมิเนียมในช่วงที่พาดผ่านต้นไม้ รวมทั้งซื้อผลไม้มาเลี้ยงกระรอกวันละ ๒ เวลา เช้า - เย็น ซึ่งก็สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

การซ้อมริ้วขบวนที่ ๔ เชิญพระอัฐิโดยพระที่นั่งราเชนทรยาน และเชิญพระสรีรางคารโดยพระวอสีวิกากาญจน์ วันอาทิตย์ ที่ ๒๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

การฝึกซ้อมใหญ่ในพื้นที่จริง ในวันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ยังมีปัญหาติดขัดเรื่องสัญญาณขาดหาย จึงวางสายสำรองใหม่ ติดตั้งสายระบบดินกับอุปกรณ์ทั้งหมดและขอความร่วมมือในการหยุดออกอากาศของสถานีวิทยุของหน่วยบัญชาการรักษาดินแดนในห้วงการซ้อม แต่มีสำนักข่าวอิสระและสถานีโทรทัศน์ระบบถ่ายทอดผ่านสายเคเบิ้ลเข้ามาทำข่าวหลายสถานีที่ไม่ทราบเรื่องการใช้ความถี่ของอุปกรณ์ไร้สาย หลังจากการฝึกซ้อมใหญ่ กองทัพภาคที่ ๑ จึงได้ทำหนังสือถึงกรมประชาสัมพันธ์ ขอให้เว้นการใช้งานย่านความถี่ที่ไมโครโฟนไร้สายใช้งาน และกรมการทหารสื่อสารได้ทำหนังสือขอความร่วมมือในการงดการใช้ความถี่ที่ใช้ในพระราชพิธีถึงกองทัพอากาศ กรมราชองครักษ์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และศูนย์รักษาความปลอดภัย โดยพันเอก พจงเจตน์ มีปิ่น ผู้อำนวยการกองการกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ได้ไปประสานด้วยตนเอง ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

วันอาทิตย์ ที่ ๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลาประมาณ ๑ นาฬิกา ฝนตกใหญ่จนถึงเวลาประมาณ ๒ นาฬิกา ๓๐ นาที จึงทำการทดสอบระบบเสียงและตรวจสอบปรากฏว่าขั้วสายเปียกทำให้ลำโพงชำรุด ได้ใช้เครื่องเป่าลมไล่น้ำที่ขั้วลำโพงทุกตัว และเปลี่ยนลำโพงที่ชำรุดจนพร้อมปฏิบัติงานในเวลา ๕ นาฬิกา ของวันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ซึ่งก็สามารถใช้งานได้อย่างสมบูรณ์และสมพระเกียรติ

การซ้อมใหญ่ริ้วขบวนเชิญเครื่องสูงหักทองขวางหน้าพระโกศ
วันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

การซ้อมใหญ่ริ้วขบวนตอนราชรถน้อยหรือราชรถพระนำ
วันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

การซ้อมใหญ่ริ้วขบวน
ตอนพระมหาพิชัยราชรถเชิญพระโกศ
วันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินในการซ้อมใหญ่ริ้วขบวนที่ ๒ วันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

การซ้อมใหญ่เชิญพระโกศโดยพระยานมาศสามลำคานเวียนรอบพระเมรุ
วันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

การจัดเตรียมงานด้านประชาสัมพันธ์

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้จัดเตรียมงานด้านประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับพระประวัติ พระกรณียกิจ ความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ กำหนดแผนการดำเนินงานประชาสัมพันธ์เป็น ๒ ระยะ คือ ระยะที่ ๑ เดือนมกราคม ถึงมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบพระประวัติ พระกรณียกิจของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เกิดความสำนึกในพระกรุณาธิคุณ ระยะที่ ๒ เดือนเมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ และเชิญชวนให้ประชาชนร่วมงาน มีรายละเอียดดังนี้

การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ

สื่อวิทยุโทรทัศน์

- จัดทำรายการพิเศษ ประกอบด้วย รายการสัมภาษณ์และสารคดีสั้น จำนวน ๒๐ ตอน
- จัดทำสปอตประชาสัมพันธ์
- จัดทำข่าว อักษรวิ่ง แทรกในรายการเพจ แจ้งรายการปฏิทินการจัดงาน สกู๊ป ข้อความคั่นรายการ
- จัดทำสารคดีเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ชุด “ดอกไม้แห่งความดี” โดย คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ เป็นผู้อำนวยการผลิต และ บริษัท แปซิฟิค อินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น จำกัด ผลิตรายการ ออกอากาศ ตั้งแต่วันที่ ๓ - ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ทางสถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย จำนวน ๗ ตอน ตอนละประมาณ ๑๐ นาที

ตอนที่ ๑ พุทธชาด หอมเย็นใจใสสะอาด

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเป็นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ กับพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ประสูติเมื่อวันอังคารที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ ณ พระที่นั่งเทพสถานพิลาส ในหมู่มหามณเฑียร พระบรมมหาราชวัง แต่หลังจากประสูติได้เพียงหนึ่งวันพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้เสด็จสวรรคต ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้เสด็จขึ้นครองราชย์สืบต่อ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งงานพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่สมเด็จเจ้าฟ้าหญิง พร้อมพระราชทานนามว่า สมเด็จเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และโปรดให้ใช้คำนำหน้าพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าภาติกาเธอ อันมีความหมายว่า หลานอันเป็นลูกของพี่ชาย

ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทรได้เสด็จขึ้นครองราชย์ ได้มีประกาศเปลี่ยนคำนำหน้าพระนามสมเด็จพระเจ้าภาติกาเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็น สมเด็จภคินีเธอ อันมีความหมายว่า สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ได้โปรดให้สร้างพระตำหนักที่ประทับแก่ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พร้อมประทานนามตำหนักแห่งนี้ว่า สวนรื่นฤดี

ตอนที่ ๒ กุหลาบไทยในต่างแดน

ในพุทธศักราช ๒๔๘๑ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้เสด็จศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ โดยประทับ ณ ตำหนักแฟร์ฮิลล์ เมืองแคมเบอร์เลย์ มณฑลเซอเรย์ โดยทรงพระอักษรภาษาอังกฤษ ทรงเรียนรู้การเรือนแบบไทย การถักนิตติ้ง โครเชต์ การจัดดอกไม้ รวมทั้งเสด็จไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและทรงร่วมกิจกรรมที่ชาวไทยในอังกฤษจัดขึ้นเสมอ ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๘๒ ได้เกิดสงครามในประเทศอังกฤษ เมื่อสถานการณ์ทวีความรุนแรงมากขึ้น สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พร้อมพระชนนีได้เสด็จลี้ภัยจากอังกฤษ ไปประทับทางตอนเหนือของแคว้นเวลล์ ซึ่งทั้งสองพระองค์ได้รับผลกระทบเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะด้านการเงิน โดยต้องรับปันส่วนอาหารเฉกเช่นพลเมืองทั่วไป อย่างไรก็ตามแม้ในความยากลำบากเช่นนี้ พระองค์ทั้งสองก็ยังทรงมีน้ำพระทัยต่อผู้ประสบภัยสงคราม ทรงอุตสาหะเสด็จไปยังสภากาชาดอังกฤษเพื่อช่วยกิจการของกาชาดตามกำลังความสามารถ หลังสงครามใกล้ยุติ พระองค์ทรงย้ายไปประทับ ณ พระตำหนักเลขที่ ๒๖ ถนนหลุยเครสเซนต์ เมืองไปรตัน มณฑลเซค และเสด็จย้ายไปประทับ ณ พระตำหนักบนถนนไดก์โรด ก่อนเสด็จนิวัตประเทศไทย

ตอนที่ ๓ ดอกแก้วแห่งบรมราชจักรีวงศ์

วังรื่นฤดี นับว่าเป็นสถานที่จัดงานหารายได้เพื่อการกุศลเป็นแห่งแรก ๆ ในประเทศไทย นับตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๒ เมื่อสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดีและพระชนนีได้เสด็จนิวัตประเทศไทยเป็นการถาวร ในยุคนั้นจึงเป็นยุคแรกเริ่มของงานสังคมสงเคราะห์อย่างสากล สตรีไทยเริ่มมีบทบาทออกงานช่วยเหลือสังคม เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงอาศัยในประเทศอังกฤษเป็นเวลานาน พระองค์ทรงเห็นบทบาทในการพัฒนาบ้านเมืองของสตรีอังกฤษที่ทัดเทียมกับบุรุษ ซึ่งแตกต่างกับสตรีไทยในสมัยนั้น ที่ยังคงบทบาทอย่างช้างเท้าหลัง พระองค์ทรงเป็นผู้บุกเบิกวิถีและค่านิยมของสังคมไทยให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ทรงพยายามทุกทางที่จะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์มากที่สุด โดยทรงงานกุศล เยี่ยมเยียนและพระราชทานความช่วยเหลือนานาประการแก่ราษฎร และทรงพระราชทานอนุญาตให้ใช้ วังรื่นฤดี อันสวยงามเป็นสถานที่จัดงานการกุศล ด้วยพระอัธยาศัยอ่อนหวานนุ่มนวล บริบูรณ์ด้วยพระเมตตา กรุณาและพระเกียรติคุณ ทรงเปรียบประดุจดังดอกแก้วแห่งบรมราชจักรีวงศ์ ที่ใสพิสุทธิ์ มีคุณค่าสูงส่ง ควรแก่การเคารพนับถืออย่างแท้จริง

ตอนที่ ๔ มะลิร้อยรักและผูกพัน

ด้วยความผูกพันต่อสมเด็จพระบรมชนกนาถ ทำให้สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงคุ้นเคยและเติบโตมากับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมชนกนาถและซาบซึ้งหน้าที่ของพระราชธิดาที่ต้องเทิดทูน เชิดชูพระเกียรติยศของสมเด็จพระชนกนาถ เช่น การพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ในการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และจัดสร้างอาคารเรียน ที่พระราชทานนามว่า ตึกเพชรรัตน ให้แก่โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย พระองค์ทรงมุ่งมั่นทำนุบำรุงสถาบันการศึกษาที่สมเด็จพระบรมชนกนาถพระราชทานกำเนิดไว้ เช่น จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย และโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย เป็นต้น พระองค์ทรงสืบสานพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ด้วยทรงเทิดทูนทุกสิ่งที่เป็นงานของพระบรมชนกนาถ รวมทั้งทรงมุ่งมั่นในการสนับสนุนทำนุบำรุงสถานที่ นับว่าเป็นมรดกสถาปัตยกรรมของ

รัชกาลที่ ๖ มาลัยดอกมะลิเบื้องหน้าพระบรมสาทิสลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้วันนี้จะไม่มีพระราชธิดาที่ทรงเคยถวาย แต่กลิ่นหอมมาลัยแห่งความผูกพันและความกตัญญูยังคบอบอวลตราบนานเท่านาน

ตอนที่ ๕ จำปา...หอมงามด้วยคุณค่า

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีพระอัธยาศัยเต็มเปี่ยมด้วยความเพียรและพระขัตติยะมานะในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ พระองค์ทรงตั้งพระทัยอุปถัมภ์บำรุงโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์และสภากาชาดไทยอย่างสม่ำเสมอ ทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์บำรุงตึกมงกุฎเพชรรัตนมาโดยตลอด ทรงรับมูลนิธิวชิรพยาบาล และโครงการก่อสร้างอาคารเวชศาสตร์ฉุกเฉินและศูนย์โรคหัวใจไว้ในอุปถัมภ์ แม้นทรงมีปัญหาเกี่ยวกับพระสุขภาพ แต่ก็ไม่เป็นอุปสรรคต่อการช่วยเหลือผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากบทเห่กล่อมพระบรรทม ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ พรรณนาเปรียบเทียบความงามของดอกจำปาที่มีกลิ่นหอมกับคุณค่าของคน เช่นเดียวกับคุณค่าแห่งพระราชกรณียกิจมากมายที่เป็นคุณูปการต่อคนไทย ยังคงทรงกลิ่นหอมไม่มีวันจางหาย

ตอนที่ ๖ พุทธรักษาความเป็นไทย

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงพระราชนิยมความเป็นไทย แม้นพระองค์จะทรงประทับต่างประเทศเป็นเวลานาน แต่ทรงนิยมความเป็นไทยอย่างยิ่ง เห็นได้จากกระเป๋าทรงถือ ฉลองพระองค์ด้วยผ้าไหมไทย ทั้งยังทรงโปรดน้ำอบไทยเป็นอย่างมาก ด้านการใช้ภาษาไทยก็ทรงเคร่งครัดเป็นพิเศษ พยายามที่จะหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาตะวันตก และพระองค์ทรงโปรดเพลงไทยเป็นอย่างยิ่ง อีกด้านหนึ่งพระองค์ทรงใฝ่ศึกษาหลักธรรมคำสอน ทรงบำเพ็ญอภัยทานมาตั้งแต่ยังพระเยาว์ และเสด็จไปบำเพ็ญพระกุศลถวายผ้าพระกฐินในเทศกาลออกพรรษาเป็นประจำทุกปี ทุกครั้งที่พระองค์ทรงเสด็จไปทอดผ้าพระกฐิน ทรงนำผ้าห่ม ยาสามัญประจำบ้าน ชุดนักเรียน ไปให้ชาวบ้านอย่างทั่วถึง และทรงถือโอกาสนี้เยี่ยมราษฎรไปพร้อมกัน

ตอนที่ ๗ ดอกไม้แห่งความดี

พระกรณียกิจที่สำคัญ ที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงมุ่งมั่นปฏิบัติ คือการสืบสานกิจการที่สมเด็จพระบรมชนกนาถพระราชทานกำเนิดและทรงเกี่ยวเนื่อง และพระราชกรณียกิจสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในโอกาสต่าง ๆ เปรียบเสมือนพี่ดูแลน้อง ทรงบำเพ็ญประโยชน์ช่วยทำนุบำรุงบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข ทรงปฏิบัติพระองค์ด้วยพระจริยวัตรงดงามและพระหฤทัยเปี่ยมด้วยธรรมะ ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “การทำความดีไม่จำเป็นต้องอวดใคร หรือประกาศให้ใครรู้ ให้ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ และถือว่าความสำเร็จในการทำหน้าที่เป็นบำเหน็จรางวัลที่สมบูรณ์แล้ว ปิดทองไปข้างหลังพระเรื่อย ๆ แล้วทองจะล้นออกมาที่หน้าพระเอง ณ วันนี้ พระกรณียกิจมากมาย ที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงบำเพ็ญนั้น เป็นทองที่ล้นออกมาหน้าองค์พระปฏิมาแล้ว”

สื่อวิทยุกระจายเสียง

- จัดทำสปอตประชาสัมพันธ์และสำเนาเทปดีวีดี จำนวน ๑๐ ชุด

- จัดทำรายการพิเศษสดุดีพระเกียรติคุณ สัปดาห์ละ ๓ ครั้ง ออกอากาศ วันจันทร์ พุธ และศุกร์ จำนวน ๓๐ ตอน
- จัดทำบทความ สารคดี จำนวน ๓๐ ตอน พร้อมจัดทำสำเนา จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด

สื่อสิ่งพิมพ์

- ประชาสัมพันธ์ทางหน้าหนังสือพิมพ์ จำนวน ๒ ครั้ง
- จัดทำดีวีดี พร้อมหนังสือภาพบันทึกเหตุการณ์สำคัญงานพระราชพิธี
- จัดพิมพ์คู่มือสื่อมวลชน ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน ๔,๐๐๐ เล่ม
- จัดทำหนังสือที่ระลึก จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม
- จัดทำเอกสารผลการดำเนินงานของคณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม
- จัดทำแฟ้มข้อมูลสื่อมวลชน จำนวน ๕,๐๐๐ ชุด

สื่ออินเตอร์เน็ต

- จัดทำเว็บไซต์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อเผยแพร่ข่าวสารและกิจกรรม ตลอดจนปฏิทินงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ
- ประสานขอความร่วมมือจากผู้ให้บริการเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ส่งข้อความ SMS
- ประสานขอความร่วมมือจากธนาคารต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์ผ่านข้อความหน้าจอตู้เอทีเอ็ม

กิจกรรมสื่อมวลชนสัมพันธ์

- จัดเสวนาสดุดีพระเกียรติคุณร่วมกับหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน ในส่วนภูมิภาค
- จัดกิจกรรมสื่อมวลชนสัญจรแก่สื่อมวลชนไทยและต่างประเทศ ๖ ครั้ง ครั้งละ ๓ วัน
- จัดสัมมนาสื่อมวลชน ๒ ครั้ง เพื่อรับทราบภารกิจ ความรู้ความเข้าใจคำราชาศัพท์ สร้างความร่วมมือกับผู้จัดรายการและผู้ผลิตรายการในการนำข้อมูลเผยแพร่ในรายการ รู้จักช่องทางสร้างการมีส่วนใช้พื้นที่สื่อขยายผลเรื่องการจัดงาน
- จัดนิทรรศการสดุดีพระเกียรติคุณภายในศูนย์ข้อมูลข่าวสารที่หอประชุมกรมประชาสัมพันธ์
- จัดงานแถลงข่าว
- จัดบรรยายพิเศษ เรื่อง ดวงแก้วแห่งพระมงกุฎเกล้า ๒ ครั้ง
- จัดกิจกรรมพิเศษ การแสดงดนตรีเทิดพระเกียรติ

การจัดตั้งศูนย์ข่าวสารเพื่อการประชาสัมพันธ์

เป็นหน่วยงานกลาง ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ก่อนงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ แก่สื่อมวลชนในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนจัดทำทะเบียนรายชื่อสื่อมวลชน พิจารณาออกบัตรประจำตัวพิเศษเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ตั้งอยู่ ณ ห้องประชุม ๑ และห้องประชุม ๒ อาคารหอประชุมกรมประชาสัมพันธ์ เลขที่ ๙ ซอยอารีย์สัมพันธ์ ถนนพระราม ๖ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ดำเนินงานตั้งแต่วันพฤหัสบดี ที่ ๘ มีนาคม ถึงวันอาทิตย์ ที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

ศูนย์ข้อมูลข่าวสารและศูนย์สื่อมวลชน

เป็นหน่วยงานเฉพาะกิจ รับผิดชอบการให้บริการข้อมูลข่าวสารและอำนวยความสะดวกแก่สื่อมวลชนไทยและต่างประเทศที่มารายงานข่าวการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ตลอดจนให้บริการและอำนวยความสะดวกเรื่องอาหารว่าง เครื่องดื่ม การติดต่อประสานงาน ตั้งอยู่ ณ หอประชุมใหญ่และหอประชุมเล็กมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รองรับสื่อมวลชนจำนวน ๔,๐๐๐ คน

ศูนย์ถ่ายทอดวิทยุโทรทัศน์

เป็นหน่วยงานเฉพาะกิจที่โทรทัศน์ทุกช่องร่วมมือกันดำเนินงานในนามประเทศไทย มีภารกิจหน้าที่ในการให้บริการสื่อวิทยุโทรทัศน์ที่มารายงานข่าวการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ โดยเจ้าหน้าที่และผู้ดำเนินรายการ ผู้ประกาศข่าว ปฏิบัติงานร่วมกันในนามประเทศไทย

ศูนย์ถ่ายทอดวิทยุกระจายเสียง

เป็นหน่วยงานเฉพาะกิจรับผิดชอบการส่งสัญญาณเสียงงานพระราชพิธี รัฐพิธี ให้แก่สถานีวิทยุกระจายเสียงทุกสถานี

การติดตั้งระบบเสียงในการพระราชพิธีฯ

ติดตั้งลำโพงภายในมณฑลพิธี ๙๔ ชุด คือที่พระเมรุและซ่าง จำนวน ๔ ชุด พระที่นั่งทรงธรรม จำนวน ๑๘ ชุด หอเปลื้อง จำนวน ๒ ชุด ทับเกษตร จำนวน ๑๖ ชุด ศาลาลูกขุน จำนวน ๓๑ ชุด ทิม จำนวน ๑๘ ชุด พลับพลายก จำนวน ๔ ชุด

ติดตั้งลำโพงรอบสนามหลวง ๔๘ ชุด คือที่ด้านหน้าศาลฎีกา จำนวน ๑๒ ชุด ด้านวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จำนวน ๑๒ ชุด ด้านพระบรมมหาราชวัง จำนวน ๑๒ ชุด ด้านถนนราชินี จำนวน ๑๒ ชุด

ติดตั้งไมโครโฟนบริเวณพระเมรุและมณฑลพิธี ๒๘ ชุด คือที่พระเมรุและซ่าง จำนวน ๘ ชุด พระที่นั่งทรงธรรม จำนวน ๖ ชุด ทิม จำนวน ๘ ชุด กองทหารเกียรติยศ จำนวน ๖ ชุด

ติดตั้งเครื่องควบคุมเสียง ๔ จุด ประกอบด้วย ด้านหน้าศาลฎีกา ด้านวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ด้านพระบรมมหาราชวัง และด้านถนนราชินี

จัดสร้างห้องควบคุมระบบเสียงในมณฑลพิธี ขนาด ๔×๘ เมตร จำนวน ๑ ห้อง พร้อมติดตั้งระบบเสียงและอุปกรณ์ส่วนควบ อาทิ สายลำโพง สายสัญญาณ สายไมโครโฟน ฝังท่อใต้ดินในบริเวณมณฑลพิธี

การแสดงดนตรี “เจ้าฟ้านักดนตรี ขัตติยนารีแห่งแผ่นดิน”

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์การจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โดย สำนักพัฒนาการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์ จัดการแสดงดนตรีเพื่อรำลึกถึงสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี “เจ้าฟ้านักดนตรี ขัตติยนารีแห่งแผ่นดิน” นางลดาวัลย์ บัวเอี่ยม รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ เป็นประธานเปิดการแสดง เมื่อวันอาทิตย์ ที่ ๒๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๑๔ นาฬิกา ถึง ๑๗ นาฬิกา ณ หอประชุมกรมประชาสัมพันธ์ โดยวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ บรรเลงเพลงในรูปแบบสังคีตสัมพันธ์ที่วงดนตรีไทยและดนตรีสากลบรรเลงร่วมกัน มีศิลปินรับเชิญ อาทิ นายชินกร ไกรลาศ นายสดใส รุ่งโพธิ์ทอง นายอโศก

สุขศิริพรฤทธิ์ นางพรรณี สกุลชาคร นางมาริษา อมาตยกุล นางจันทนา โอบายวาทย์ นางจั่นทิพย์ สุถินบุตร และนางโฉมฉาย อรุณฉาน เป็นผู้อำนวยการวง นายสุพจน์ ค้าพล ผู้อำนวยการเพลง

เพชรรัตนาลัย : คีตนิพนธ์เทิดพระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

วงดุริยางค์สากลกรมศิลปากร

นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม และผู้ร่วมดำเนินงานจัดทำคีตนิพนธ์เทิดพระเกียรติ “เพชรรัตนาลัย”

วงดุริยางค์สากลกรมศิลปากร (National symphony orchestra) จัดทำคีตนิพนธ์เทิดพระเกียรติ *“เพชรรัตนาลัย”* บันทึกเป็นซีดี ดังคำกล่าวแสดงความอาลัย ผู้ร่วมดำเนินงาน มี นายชาลี อินทรวิจิตร ศิลปินแห่งชาติ นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศิลปินแห่งชาติ นายธนิสร์ ศรีกลิ่นดี บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน) ประกอบด้วย นางสาวธนพร แวกประยูร และนายสุทธิราช วงศ์เทวัญ

ซีดีเพลง ชุด *“เพชรรัตนาลัย”* ประกอบด้วย บทเพลง ๓ บทเพลง คือ เพลงเพชร เพลงใบไม้ร่วง และเพลงพสุธากันแสง มีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

เพลงเพชร ประพันธ์บทร้องโดย นายวัฒนะ บุญจับ นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ขับร้องโดย นางดวงดาว เถาว์หิรัญ ศิลปินอาวุโสของวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร บรรเลงและขับร้องโดยใช้ทำนองเพลงพม่าแปลง ๒ ชั้น ซึ่งเป็นเพลงไทยสำเนียงพม่าที่หม่อมหลวงต่วนศรี วรวรรณ ประพันธ์ขึ้นโดยการดัดแปลงทำนองจากเพลงมอญแปลง โดยเรียบเรียงให้เป็นเพลงสำเนียงพม่า แล้วเรียกชื่อใหม่ว่า เพลงมะตะแบ แต่คนทั่วไปกลับนิยมเรียกชื่อเพลงนี้ว่า เพลงพม่าแปลง วงดุริยางค์สากลบรรเลงมากว่า ๗๐ ปีแล้ว และพระเจนดุริยางค์ได้เรียบเรียงเสียงประสานไว้ได้ไพเราะมาก โอกาสนี้จึงได้นำมาเรียบเรียงเสียงประสานใหม่ให้เหมาะสมแก่การขับร้อง

เพลงเพชร

บทร้อง *วัฒนะ บุญจับ* *ทำนอง* *พม่าแปลง ๒ ชั้น*
ดนตรี *สถาพร นิยมทอง* *ขับร้อง* *ดวงดาว เถาว์หิรัญ*

บังคมแทบบัวบาท “เจ้าฟ้า เพชรรัตนราชสุดา” มาลับล่วง
สิ้นแสงเพชรพระมงกุฎดุจดาวดวง เคยโชติช่วงพร่างพรายในใจคน
ต่อแต่นี้ไม่มีแจ้งเจ้าฟ้าเพชร เคยเสด็จแดนกันดารสถานสถล
ต่างพระเนตรพระกรรณพระทรงพล สืบกุศลการกิจพระบิดา
ทูลลาแล้วเจ้าฟ้าเพชรรัตน์ น้อมมนัสด้วยรักอนรรฆค่า
สรรพ์พสกไทยผองนองน้ำตา ส่งเจ้าฟ้าสู่ฟ้านิทรานิรันดร์ฯ

เพลงใบไม้ร่วง ประพันธ์บทร้องโดย นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศิลปินแห่งชาติ นายธนิสร์ ศรีกลิ่นดี ประพันธ์ทำนอง ขับร้องโดย นางสาวธนพร แวกประยูร ศิษย์เก่าวิทยาลัยนาฏศิลป บรรเลงโดยนำเครื่องดนตรีจีนที่เรียกกันว่า กู่เจิ้ง มาบรรเลงร่วมกับวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร เพื่อให้เกิดสีสันเสมือนใบไม้ที่ต้องลมหลุด ร่วง ลอย หล่น ลงสู่พื้นดิน

เพลงใบไม้ร่วง

บทร้อง *เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์* *ทำนอง* *ธนิสร์ ศรีกลิ่นดี*
ดนตรี *สถาพร นิยมทอง* *ขับร้อง* *ธนพร (ปาน) แวกประยูร*

แผ่วลมพัดพลิ้ว ใบไม้ปลิวเคลียคลอ
ไผ่เสียดสีซอ คลอเสียงพิณเรไร
หยาดเย็นน้ำค้าง กลางพนาพงไพร
ผ่านไกลแสนไกล ใบไม้ปลิวลิ่วลา
เกิดมาแล้วลับไปแล้ว เหมือนแววชีวา
ผ่านเพียงพริบตา ลอยลับลาเลยไป
ปล่อยลอยเคว้งคว้าง กลางสายลมเรืองไร
แผ่วลมหายใจ ใบไม้ปลิวลิ่วลง

เพลงพสุธากันแสง ประพันธ์เนื้อร้องโดย นายชาลี อินทรวิจิตร ชื่อเดิมของทำนองเพลงนี้ คือ ธรณีร้องไห้ ๒ ชั้น ความตั้งใจเลือกทำนองเพลงนี้ เพื่อให้สะท้อนความรู้สึกวิปโยคของปวงประชาทั่วทั้งแผ่นดิน และนักร้องผู้ที่จะสามารถถ่ายทอดบทเพลงนี้ได้อย่างเหมาะสม คือ นายสุทธิราช วงศ์เทวัญ เพลงสุธากันแสง ตามชื่อเก่าที่เขียนไว้ในกระดาษโน้ตเพลงของกรมศิลปากร เป็นเพลงทำนองเก่ารวมอยู่ในประเภทเพลงเร็ว พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) นำมาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตรา ๓ ชั้น ทั้งทางร้องและทางดนตรี ครบเป็นเพลงเถา จนมีผู้นำไปปรับปรุงเป็นการบรรเลงอีกหลายทาง มีชื่อเรียกกันหลายชื่อ ทั้งธรณีร้องไห้ ธรณีกันแสง สุธากันแสง พสุธากันแสง กำสรดพสุธา เป็นต้น

เพลงพสุธากันแสง

บทร้อง ชาลี อินทรวิจิตร *ทำนอง พสุธากันแสง (ธรณีร้องไห้ ๒ ชั้น)*
ดนตรี สถาพร นิยมทอง *ขับร้อง สุทธิราช (กุ้ง) วงศ์เทวัญ*

เหมือนตะวันแรงกล้า ลาห้วงหาว ขาดเดือนไร้ดาววับวาวอาลัย
เหมือนมีเงามืด คลุมแผ่นดินไทย พสุธา กันแสง ฤทัยวังเวง
นกไม่ครวญเพลง กระแสวังเวง รุมเร้า
ทั้งเวียงวัง - เรือนเหย้า ระทมตรง - น้ำตา
* คุณธรรม ภคินีเธอ คุณะมีเลอเลิศบูชา
เพชรรัตน ราชสุดา ครรไลลาคืนสู่สวรรค์
ยากจนมนต์อักษรรำพัน
พระคุณอเนกอนันต์ เคียงคู่ฟ้า ธานินทร์
เมตตาธรรม น้ำพระทัยไหลริน
วรรณะวัยพลันสิ้น ครบ ๔ รัชกาล
(ดนตรีรับ *)
(ตอนจบ) โอ้แปดสิบสี่พรรษา ครรไลลาสู่นภาลัย

ซีดีเพลง ชุด “เพชรรัตนาลัย” ผลิตจำนวน ๑,๐๐๐ แผ่น เพื่อเผยแพร่แก่ส่วนราชการ ดังนี้ กระทรวงวัฒนธรรม จำนวน ๑๐๐ ชุด กรมประชาสัมพันธ์ จำนวน ๑๐๐ ชุด สถานีวิทยุกระจายเสียงในเครือข่ายความมั่นคงและมวลชน จำนวน ๒๐๐ ชุด กรมศิลปากร จำนวน ๒๐๐ ชุด ศิลปิน ผู้แทนหน่วยงาน ผู้ร่วมดำเนินงาน จำนวน ๕๐ ชุด และสำนักการสังคีต จำนวน ๓๕๐ ชุด

การจัดเตรียมงานด้านการรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และการจราจร

คณะกรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัยและการจราจร งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้จัดเตรียมการถวายความปลอดภัยและรักษาความสงบเรียบร้อยงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ โดยประสานการปฏิบัติกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ กองบัญชาการตำรวจนครบาล กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ตำรวจภูธรภาค ๑ ภาค ๒ และภาค ๗ กองบัญชาการตำรวจสันติบาล กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง กรุงเทพมหานคร สารวัตรทหารบก สารวัตรทหารเรือ สารวัตรทหารอากาศ กรมเจ้าท่า กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เพื่อทำความเข้าใจกับประชาชนในด้านการรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อย โดยเฉพาะแผนการจราจร ทั้งในวันซ้อมริ้วขบวนและในวันพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อประชาชนในกรุงเทพมหานครและผู้ใช้รถใช้ถนนสายที่เกี่ยวข้อง ที่ต้องประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบล่วงหน้าโดยชัดเจนและทั่วถึง โดยจัดทำแผนดำเนินการดังนี้

การถวายความปลอดภัยและรักษาความสงบเรียบร้อย

๑. การถวายความปลอดภัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมวงศานุวงศ์ และบุคคลสำคัญ ที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ กำหนดแผนการปฏิบัติดังนี้

๑.๑ ศูนย์ปฏิบัติการร่วมถวายความปลอดภัยและการจราจร บริเวณท้องสนามหลวง เป็นศูนย์ควบคุมการปฏิบัติงาน ประสานงาน กำกับดูแลการปฏิบัติงานของหน่วยที่เกี่ยวข้อง และจัดตั้งกองรักษาการณ์ในพื้นที่จำนวน ๑๔ แห่ง พร้อมจัดกำลังประจำกองรักษาการณ์ทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยให้แก่ประชาชนที่มาร่วมในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ และรอบปริมณฑลท้องสนามหลวง พร้อมทั้งจัดกำลังไประงับเหตุเมื่อมีเหตุการณ์ไม่สงบเกิดขึ้น สนับสนุนเป็นกำลังเสริมในเส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน เป็นกำลังเสริมตามแผนเผชิญเหตุกรณีฉุกเฉิน รักษาความปลอดภัยในเส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน รักษาความสงบเรียบร้อยและจัดระเบียบประชาชนให้อยู่ในพื้นที่ หรือบริเวณที่กำหนด เพื่อรักษาเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินไว้ให้พร้อม ประชาสัมพันธ์ และจัดเส้นทางให้ประชาชนหมุนเวียนเข้าและออกจากมณฑลพิธี จัดกำลังประจำจุดที่กำหนดตามแผนเผชิญเหตุกรณีฉุกเฉิน

๑.๒ พื้นที่ถวายความปลอดภัย แบ่งเป็น ๓ ชั้นดังนี้

พื้นที่ชั้นใน ที่ตั้งพระเมรุ ภายในเขตราชวัติ หน่วยที่รับผิดชอบการถวายความปลอดภัย ได้แก่ กรมราชองครักษ์ กองพันทหารราบที่ ๔ กรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ กองบังคับการอารักขาและควบคุมฝูงชน

พื้นที่ชั้นกลาง ถัดจากเขตราชวัติภายในท้องสนามหลวง กำลังพลที่รับผิดชอบ ได้แก่ สารวัตรทหารบก สารวัตรทหารเรือ สารวัตรทหารอากาศ และเจ้าหน้าที่ตำรวจประจำศูนย์ปฏิบัติการร่วมถวายความปลอดภัยและการจราจร

พื้นที่ชั้นนอก พื้นที่รอบท้องสนามหลวง เส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน กำลังพลที่รับผิดชอบ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ กรุงเทพมหานคร เจ้าหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง โดยมีกองรักษาการณ์จำนวน ๑๔ แห่งเป็นหน่วยปฏิบัติ

๑.๓ ความปลอดภัยในเส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน ได้จัดเตรียมเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินหลักจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐานและโรงพยาบาลศิริราช มายังพระที่นั่งทรงธรรม ท้องสนามหลวง และกำหนดเส้นทางสำรองและแจ้งทุกหน่วยปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการถวายความปลอดภัยสำหรับพระมหากษัตริย์ พระราชินี ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทนพระองค์ และพระราชอาคันตุกะ พ.ศ. ๒๕๔๖

๑.๔ พื้นที่จุดสูงข่ม พื้นที่ล่อแหลม สถานีตำรวจที่รับผิดชอบ สำรวจพื้นที่และจัดวางกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจเฝ้าระวังป้องกันเหตุร้าย

๒. การรักษาความสงบเรียบร้อยจุดวางดอกไม้จันทน์

๒.๑ ซุ้มถวายดอกไม้จันทน์ บริเวณรอบมณฑลพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ จำนวน ๕ จุด ได้แก่ ภายในท้องสนามหลวงด้านทิศเหนือ จำนวน ๓ ซุ้ม อนุสาวรีย์พระแม่ธรณีบิดมวยผม จำนวน ๑ ซุ้ม ท่าช้าง จำนวน ๑ ซุ้ม จัดกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ จากกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ร่วมปฏิบัติกับเจ้าหน้าที่เทศกิจกรุงเทพมหานคร และลูกเสือ ในการจัดระเบียบประชาชนและรักษาความสงบเรียบร้อย

๒.๒ พิธีถวายดอกไม้จันทน์ที่วัด ๔๖ วัด ในกรุงเทพมหานคร สถานีตำรวจที่รับผิดชอบประสานงานสำนักงานเขต เพื่อจัดกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจรักษาความสงบเรียบร้อยและอำนวยความสะดวกการจราจร

๓. การปฏิบัติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓.๑ การสืบสวนหาข่าว มีหน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กองบังคับการสืบสวนสอบสวน กองบัญชาการตำรวจนครบาล และกองบัญชาการตำรวจสันติบาล ซึ่งมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการด้านการข่าวที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

๓.๒ การรักษาความปลอดภัยทางน้ำและท่าเรือ กองบังคับการตำรวจน้ำ และกรมเจ้าท่าดำเนินการจัดเรือและเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยประจำท่าเรือ

๓.๓ การจัดระเบียบผู้ค้าหาบเร่แผงลอย กรุงเทพมหานคร โดยสำนักเทศกิจ และสำนักงานเขตที่รับผิดชอบ จัดเจ้าหน้าที่ดำเนินการ

๓.๔ การดำเนินการกับบุคคลเร่ร่อน ขอทาน และคนหายพลัดหลง กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จัดเจ้าหน้าที่ดำเนินการ

๓.๕ การจัดเตรียมแผนเผชิญเหตุกรณีฉุกเฉิน

๓.๖ การรักษาความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกการจราจรแก่ประชาชนที่มาชมพระเมรุ จัดกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ เทศกิจ และเจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยร่วมปฏิบัติ ตั้งแต่วันศุกร์ ที่ ๑๓ ถึง วันอังคาร ที่ ๑๗ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

การจัดการจราจร

คณะกรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัยและการจราจรงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการจราจร โดยประสานงานกับคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการฝ่ายจัดขบวนพระอิสริยยศงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กองพลที่ ๑ รักษาพระองค์ กองทัพภาคที่ ๑ เป็นต้น เพื่อประสานข้อมูลเกี่ยวกับการเชิญบุคคลที่เข้าร่วมพระราชพิธี เจ้าหน้าที่ที่ร่วมริ้วขบวน ยานพาหนะ ห้วงเวลาการเดินทาง และได้เตรียมการด้านการจราจรไว้ดังนี้

๑. การจัดพื้นที่จอดรถ

๑.๑ พื้นที่จอดรถสำหรับผู้เดินในริ้วขบวน กำลังพลทหาร ข้าราชบริพาร นักเรียนนักศึกษา เจ้าหน้าที่องค์กรในพระอุปถัมภ์ฯ ในวันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ระหว่างเวลา ๐๕.๐๐ - ๑๒.๐๐ นาฬิกา คณะกรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัยและการจราจรพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ได้ประสานงานกับคณะกรรมการฝ่ายจัดขบวนพระอิสริยยศงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ โดยมีกองพลที่ ๑ รักษาพระองค์ กองทัพภาคที่ ๑ เป็นหน่วยรับผิดชอบหลักในฝ่ายปฏิบัติการ จัดพื้นที่จอดรถ กำหนดพื้นที่จอดรถของผู้ร่วมริ้วขบวนในถนนและหน่วยราชการโดยรอบท้องสนามหลวงและพระบรมมหาราชวัง จำนวน ๒๖ พื้นที่

๑.๒ พื้นที่จอดรถบุคคลสำคัญที่เข้าร่วมพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

๑) บุคคลสำคัญที่เข้าร่วมพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ กำหนดพื้นที่จอดรถภายในบริเวณพระบรมมหาราชวัง จำนวน ๑๕๐ คัน กำหนดบัตรจอดรถสีเหลือง

๒) ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จากกระทรวง ซึ่งมีพนักงานขับรถ หรือส่วนราชการที่จัดรถรับ - ส่งเดินทางมาเป็นหมู่คณะ กำหนดส่งผู้เข้าร่วมพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ตามจุดที่กำหนด และเมื่อจอดส่งผู้เข้าร่วมพระราชพิธีฯ แล้ว ให้นำรถไปจอดตามพื้นที่จอดรถที่เตรียมไว้ รวมจำนวน ๒๓ จุด ดังนี้ ในพระบรมมหาราชวัง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ราชนาวีสโมสร ท่าราชวรดิฐ ถนนมหาราช ข้างวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ถนนเชตุพน ซอยเศรษฐการ ถนนมหาราช โรงเรียนราชินี ถนนราชินีจากสะพานช้างโรงสีถึงหน้ากรมที่ดิน ศาลฎีกา ถนนหลักเมือง กระทรวงกลาโหม กรมแผนที่ทหาร ถนนสราญรมย์ สวนสราญรมย์ ถนนพระพิพิธ โรงเรียนวัดราชบพิธ ถนนพระอาทิตย์ หน้าสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา อาคาร ๑ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา อาคาร ๒ กรมข่าวทหาร ตรอกพระยาเพชร สวนอัมพร สนามเสือป่า ใช้บัตรสีเหลือง และบัตรสีเขียวอ่อน

ทั้งนี้กองบัญชาการตำรวจนครบาล จัดเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรประจำจุดจอดรถรับ - ส่ง และพื้นที่จอดรถเพื่ออำนวยความสะดวก และตรวจสอบพื้นที่จอดรถแต่ละแห่งว่ามีรถจอดเต็มแล้วหรือไม่และประชาสัมพันธ์ให้ผู้ขับรถทราบ

๑.๓ เส้นทางการเดินทางเข้าสู่เขตพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ กำหนดจุดจอดรถรับ - ส่ง ณ บริเวณมณฑลพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ท้องสนามหลวง ๔ จุด คือ ถนนหน้าพระธาตุด้านหลังพระที่นั่งทรงธรรม ถนนหน้าพระธาตุ ฝั่งท้องสนามหลวง ใกล้ถนนกลางท้องสนามหลวง

ถนนราชดำเนินใน ฝั่งตรงข้ามศาลฎีกา ถนนราชดำเนินใน ด้านหน้าศาลฎีกา ตามลำดับ ส่วนรถรับ - ส่งของสำนักนายกรัฐมนตรี จอดส่งที่ถนนราชดำเนินใน ฝั่งตรงข้ามศาลฎีกา และรับกลับ ณ จุดเดิม

๒. การเดินทางของประชาชนในการเข้าร่วมพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

๒.๑ การเดินทางโดยขนส่งมวลชน องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ จัดรถโดยสารบริการฟรี จำนวน ๖ เส้นทาง ดังนี้

๑) อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ (เซ็นเตอร์วัน) - บางลำพู เริ่มต้นจากอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ไปตามถนนพญาไท แยกขวาถนนศรีอยุธยา แยกซ้ายถนนสวรรคโลก แยกขวาถนนพิษณุโลก แยกซ้ายถนนนครสวรรค์ แยกขวาถนนจักรพรรดิพงษ์ ตรงไปถนนวิสุทธิกษัตริย์ แยกซ้ายไปถนนประชาธิปไตย แยกขวาถนนพระสุเมรุ สุดเส้นทางที่บางลำพู (ถนนบวรนิเวศ)

๒) สนามม้านางเลิ้ง - บางลำพู เริ่มต้นจากสนามม้านางเลิ้ง ถนนพิษณุโลก แยกซ้ายไปตามถนนนครสวรรค์ แยกขวาถนนจักรพรรดิพงษ์ ตรงไปตามถนนวิสุทธิกษัตริย์ แยกซ้ายถนนประชาธิปไตย แยกขวาถนนพระสุเมรุ สุดเส้นทางที่บางลำพู (ถนนบวรนิเวศ)

๓) สนามศุภชลาศัย - ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร เริ่มต้นจากหน้าอาคารนิมิบุตรไปตามถนนพระรามที่ ๑ ข้ามสะพานยศเส แยกซ้ายถนนกรุงเกษม แยกขวาถนนหลวง แยกขวาถนนมหาไชย แยกซ้ายถนนบำรุงเมือง สุดเส้นทางที่ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร

๔) สถานีรถไฟหัวลำโพง (ริมคลอง) - ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร เริ่มต้นจากสถานีรถไฟหัวลำโพง ข้ามสะพานนพวงษ์ ตรงไปถนนหลวง แยกขวาถนนมหาไชย แยกซ้ายถนนบำรุงเมือง สุดเส้นทางที่ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร

๕) วงเวียนใหญ่ (ลาดหญ้า) - ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร เริ่มต้นจากวงเวียนใหญ่ ถนนลาดหญ้า ไปตามถนนประชาธิปก ข้ามสะพานพระปกเกล้า เลี้ยวมาตามถนนมหาราช แยกขวาถนนตรีเพชร ไปตามถนนตีทอง ถนนดินสอ สุดเส้นทางที่ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร

๖) สถานีขนส่งผู้โดยสารกรุงเทพ สายใต้ (ตลิ่งชัน) - เชิงสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า เริ่มต้นจากสายใต้ตลิ่งชัน ไปตามถนนบรมราชชนนี ไปตามถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า ผ่านแยกอรุณอมรินทร์ สุดเส้นทางที่เชิงสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า (ฝั่งธนบุรี)

การเดินทางมายัง ณ จุดขึ้นรถบริการมีดังนี้

เส้นทางที่ ๑ อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ (เซ็นเตอร์วัน) : โดยสารรถไฟฟ้ามาลงที่สถานีอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ

เส้นทางที่ ๒ สนามม้านางเลิ้ง : จอดรถได้ที่สนามม้านางเลิ้ง หรือโดยสารรถไฟลงที่สถานียมราช

เส้นทางที่ ๓ สนามศุภชลาศัย : จอดรถได้ที่สนามศุภชลาศัย

เส้นทางที่ ๔ สถานีรถไฟฟ้าหัวลำโพง (ริมคลอง) : โดยสารรถไฟ หรือจอดรถในสถานีรถไฟหัวลำโพง หรือนั่งรถไฟฟ้าใต้ดินมาที่สถานีหัวลำโพง

เส้นทางที่ ๕ วงเวียนใหญ่ (ลาดหญ้า) : จอดรถบริเวณถนนลาดหญ้า หรือนั่งรถไฟฟ้ามาลงที่สถานีวงเวียนใหญ่

เส้นทางที่ ๖ สถานีขนส่งผู้โดยสารกรุงเทพ สายใต้ (ตลิ่งชัน) : จอดรถภายในสถานีขนส่งฯ

๒.๒ การเดินทางเป็นหมู่คณะโดยรถยนต์โดยสารขนาดใหญ่ กำหนดให้รถโดยสารเข้ามาจอดส่งประชาชน ณ จุดที่ใกล้ท้องสนามหลวงมากที่สุด ซึ่งไม่ได้ปิดการจราจร เช่น ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร หรือจอดส่ง ณ จุดให้บริการรถขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ และนำรถไปจอดตามจุดที่กำหนด กองบัญชาการตำรวจนครบาลได้จัดเตรียมที่จอดรถไว้ ๑๑ จุด

๒.๓ การเดินทางทางเรือ โดยสารเรือข้ามฟาก จากฝั่งธนบุรีมาขึ้นที่ท่าช้างหรือท่ามหาราช โดยมีพื้นที่จอดรถที่ถนนอรุณอมรินทร์ ตั้งแต่แยกวัดระฆังโฆสิตาราม ถึงสะพานวัดเครือวัลย์หรือหอประชุมกองทัพเรือ

๓. การกำหนดพื้นที่ห้ามจอดรถและปิดเส้นทางจราจร

๓.๑ พื้นที่ห้ามจอด

วันอาทิตย์ ที่ ๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ตั้งแต่เวลา ๑๘ นาฬิกา ไปจนเสร็จสิ้นพระราชพิธีฯ ห้ามจอดที่ถนนในเกาะรัตนโกสินทร์ จำนวน ๑๖ เส้นทางคือ บริเวณท้องสนามหลวง ถนนราชดำเนินใน ถนนหน้าพระธาตุ ถนนหน้าพระลาน ถนนโค้งสนามหลวงด้านทิศเหนือ ถนนสนามไชย ถนนมหาราช ถนนราชินี ถนนหน้าหับเผย ถนนหลักเมือง ถนนกัลยาณไมตรี ถนนสราญรมย์ ถนนเจริญกรุงตั้งแต่แยกถนนสนามไชย ถึงแยกถนนราชินี ถนนพระพิพิธ ถนนท้ายวัง ถนนพระจันทร์

วันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ตั้งแต่ ๕ นาฬิกา เป็นต้นไปจนเสร็จสิ้นพระราชพิธีฯ ห้ามจอดรถทุกชนิดที่ถนนด้านนอกกรุงรัตนโกสินทร์ จำนวน ๒๒ เส้นทาง คือ ถนนอัษฎางค์ ตลอดสาย ถนนพระพิทักษ์ ถนนบ้านหม้อ ถนนเฟื่องนคร ถนนเจริญกรุง ตั้งแต่แยกถนนอัษฎางค์ถึงทางแยกถนนตรีเพชร ถนนบำรุงเมือง ตั้งแต่แยกถนนอัษฎางค์ถึงทางแยกถนนจักรพรรดิพงษ์ ถนนตะนาว ถนนบุญศิริ ถนนดินสอ ถนนมหาไชย ตั้งแต่ถนนราชดำเนินกลางถึงแยกถนนหลวง ถนนพระสุเมรุ ถนนจักรพงษ์ ถนนสามเสน ตั้งแต่แยกถนนพระสุเมรุถึงแยกถนนวิสุทธิกษัตริย์ ถนนประชาธิปไตย ถนนบวรนิเวศ ถนนสิบสามห้าง ถนนนครสวรรค์ ตั้งแต่แยกผ่านฟ้าถึงแยกถนนกรุงเกษม ถนนหลานหลวง ตั้งแต่แยกผ่านฟ้าถึงแยกถนนกรุงเกษม ถนนวิสุทธิกษัตริย์ ถนนจักรพรรดิพงษ์ ถนนวรจักร ถนนตีทอง

๓.๒ เส้นทางที่ปิดการจราจร

การปิดการจราจรบริเวณพื้นที่พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ด้านใน วันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ตั้งแต่เวลา ๐๐.๐๑ นาฬิกา ไปจนเสร็จสิ้นพระราชพิธี บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ จำนวน ๑๖ เส้นทาง คือ ถนนราชดำเนินใน ถนนราชินี ถนนหน้าพระธาตุ ถนนพระจันทร์ ถนนมหาราช ถนนหน้าพระลาน ถนนหน้าหับเผย ถนนหลักเมือง ถนนสนามไชย ถนนกัลยาณไมตรี ถนนสราญรมย์ ถนนท้ายวัง ถนนพระพิพิธ ถนนเจริญกรุง ตั้งแต่แยกถนนสนามไชย ถึงแยกถนนอัษฎางค์ ถนนเชตุพน ซอยเศรษฐการ

การปิดการจราจรพื้นที่พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ด้านนอก วันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ตั้งแต่เวลา ๕ นาฬิกาเป็นต้นไปจนเสร็จสิ้นพระราชพิธี จำนวน ๑๘ เส้นทาง คือ ถนนราชดำเนินกลาง ถนนราชดำเนินนอก ตั้งแต่แยกผ่านฟ้าถึงแยกถนนวิสุทธิกษัตริย์ (แยก จ.ป.ร.) สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า ถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า ตั้งแต่สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าถึงแยกถนนอรุณอมรินทร์ ถนนจักรพงษ์ ถนนตะนาว ถนนบ้านดินสอ ถนนประชาธิปไตย ถนนสามเสน ตั้งแต่แยกถนนวิสุทธิกษัตริย์ (แยกบางขุนพรหม) ถึงแยกถนนพระสุเมรุ (แยกบางลำพู) ถนนพระสุเมรุ ถนนอัษฎางค์ ตั้งแต่ถนนราชดำเนินกลางถึงแยกถนนเจริญกรุง ถนนเฟื่องนคร ถนนพระอาทิตย์ ถนนนครสวรรค์ ตั้งแต่แยกจักรพรรดิพงษ์ถึงแยก

ผ่านฟ้า ถนนหลานหลวง ตั้งแต่แยกถนนจักรพรรดิพงษ์ (แยกหลานหลวง) ถึงแยกผ่านฟ้า ถนนมหาไชย ตั้งแต่แยกถนนราชดำเนินกลางถึงแยกถนนบำรุงเมือง (แยกสำราญราษฎร์) ถนนบริพัตร ตั้งแต่แยกถนนบำรุงเมืองถึงแยกถนนดำรงรักษ์ ถนนดำรงรักษ์ ตั้งแต่แยกผ่านฟ้าถึงแยกถนนจักรพรรดิพงษ์

ทั้งนี้ คณะกรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัยและการจราจร ได้ตั้งศูนย์ควบคุมและสั่งการจราจรตลอดจนจัดทำบัตรจอดรถดังนี้

๑. ตั้งศูนย์ควบคุมและสั่งการจราจร กองบังคับการตำรวจจราจร

๒. จัดเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจร รับผิดชอบจุดรับ - ส่งผู้ร่วมงานและรับผิดชอบรักษาพื้นที่จอดรถทุกพื้นที่ รวมทั้งจัดเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรประจำจุดตามทางร่วม ทางแยก

๓. จัดทำบัตรแจ้งสถานที่จอดรถให้มีจำนวนเท่ากับจำนวนที่สามารถจอดรถได้ในแต่ละสถานที่ เพื่อมอบให้พนักงานขับรถนำรถไปจอดตามสถานที่ที่กำหนด

๔. จัดเจ้าหน้าที่จราจรประสานงาน จุดจัดรถรับ - ส่ง ผู้ร่วมงานจากทำเนียบรัฐบาล - ท้องสนามหลวง และจุดจอดรถมวลชนขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ จำนวน ๖ จุด

๕. บัตรจอดรถที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ออกให้เป็นบัตรสีเหลืองและบัตรสีเขียว ถือเป็นบัตรผ่านพื้นที่

๖. ฝ่ายริ้วขบวน โดย กองพลที่ ๑ รักษาพระองค์ ออกบัตรสำหรับเจ้าหน้าที่ในริ้วขบวนสำหรับใช้ผ่านเข้าพื้นที่

๗. กองบังคับการตำรวจจราจร ออกข้อบังคับจราจร กรณีการปิดถนนและห้ามจอด ตลอดจนประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนทราบ

การจัดตั้งกองอำนวยการร่วมถวายความปลอดภัย และรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และการจราจร ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

คณะกรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัยและการจราจรงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จัดตั้งกองอำนวยการร่วมถวายความปลอดภัย และรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และการจราจร ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในระหว่างวันจันทร์ ที่ ๙ ถึงวันพุธ ที่ ๑๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ รับผิดชอบการอำนวยการประสานงาน สั่งการ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในส่วนที่เกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบด้านการถวายความปลอดภัย และรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และการจราจร ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยทันท่วงทีและทันต่อเหตุการณ์ โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ตลอด ๒๔ ชั่วโมง ตั้งแต่เวลา ๐๐.๐๑ นาฬิกา ทุกวัน

ระยะเวลาการปฏิบัติงาน ตั้งแต่วันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม และวันจันทร์ ที่ ๙ ถึงวันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ โดยแบ่งเป็น ๓ ผลัด กำหนดให้กำลังทุกฝ่ายหมุนเวียนปฏิบัติหน้าที่ตลอด ๒๔ ชั่วโมง (ผลัดละ ๘ ชั่วโมง)

กำลังของกองอำนวยการร่วมฯ ประกอบด้วย

กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจจากกองบัญชาการและกองบังคับการที่เกี่ยวข้อง เช่น กองบัญชาการตำรวจนครบาล กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง กองบังคับการตำรวจดับเพลิง กองบังคับการตำรวจสื่อสาร สำนักงานแพทย์กรมตำรวจ เจ้าหน้าที่เทศกิจของกรุงเทพมหานครจากเขตต่าง ๆ

กองกำลังเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการอื่น เช่น กรมราชองครักษ์ กองกำลังรักษาพระนคร ซึ่งจะจัดสารวัตรทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ เข้าร่วมปฏิบัติงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ และกำลังของอาสาสมัคร เช่น ลูกเสือ และอาสาบรรเทาสาธารณภัย

อนึ่ง ในวันพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ กองอำนวยการร่วมฯ ตั้งที่ทำการอยู่ในบริเวณท้องสนามหลวงด้านหน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มี เจ้าหน้าที่ประจำกองอำนวยการร่วม คือ เจ้าหน้าที่วิทยุ จำนวน ๒ คน พลขับรถยนต์ จำนวน ๒ นาย เจ้าหน้าที่ฝ่ายอำนวยการ จำนวน ๒ นาย แพทย์และพยาบาล ๒ คน เจ้าหน้าที่ประจำรถดับเพลิง ๒ คน เจ้าหน้าที่ประจำรถสุขาเคลื่อนที่ ๒ คน

การจัดตั้งโรงทานของกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครจัดตั้งโรงทาน เพื่อบริการประชาชนที่มาร่วมงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ระหว่างวันอาทิตย์ ที่ ๘ ถึง วันอังคาร ที่ ๑๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ณ บริเวณท้องสนามหลวง โดยให้สำนักงานเขตรับผิดชอบการจัดตั้งโรงทาน จำนวน ๓ รอบ รอบแรก เวลา ๘ นาฬิกา รอบที่ ๒ เวลา ๑๑ นาฬิกา ๓๐ นาที และรอบที่ ๓ เวลา ๑๗ นาฬิกา และประชาสัมพันธ์เชิญชวนบริษัท ห้างร้าน มูลนิธิ ในพื้นที่เขต ร่วมจัดทำอาหารเพื่อบริการประชาชน ดังนี้

วันอาทิตย์ ที่ ๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ กลุ่มเขตกลุ่มกรุงเทพกลาง และกลุ่มเขตกลุ่มกรุงเทพตะวันออก

วันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ กลุ่มเขตกลุ่มกรุงเทพเหนือ และกลุ่มเขตกลุ่มกรุงเทพใต้

วันอังคาร ที่ ๑๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ กลุ่มเขตกลุ่มกรุงธนเหนือ กลุ่มเขตกลุ่มกรุงธนใต้

ทั้งนี้ การประกอบอาหารให้จัดทำเป็นอาหารกล่องแจกประชาชน ณ บริเวณปะรำโรงทาน

การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในบริเวณและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

กรุงเทพมหานครได้มอบหมายให้สำนักงานเขตพระนคร ดูแลความเรียบร้อยมิให้มีผู้ค้าหาบเร่แผงลอยในบริเวณงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ และบริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณหลังศาลฎีกา และท่าช้าง เป็นต้น

การจัดตั้งกองบรรเทาทุกข์เพื่ออำนวยความสะดวกในด้านน้ำดื่ม รถสุขา และการปฐมพยาบาล

การจัดน้ำดื่ม สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานครตั้งแท็งก์น้ำดื่ม บริเวณทางเท้าด้านทิศเหนือของท้องสนามหลวง จำนวน ๔ จุด

การจัดรถสุขาชั่วคราว ๔ จุด สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร จัดรถสุขาเคลื่อนที่โดยจอดบริเวณพระแม่ธรณีบิดมวยผม ๕ คัน ถนนหับเผย ๕ คัน อนุสาวรีย์ทหารอาสา ๑๒ คัน ถนนพระจันทร์ ๖ คัน และจัดรถสุขาจอดบริเวณที่เป็นจุดตั้งริ้วขบวนทั้งวันซ้อมและวันพระราชพิธีได้แก่ ท่าราชวรดิฐ หน้าสถานีวิทยุ

หน่วยบัญชาการรักษาดินแดน ถนนสราญรมย์ ถนนหลักเมือง และท้องสนามหลวง รถสุขาที่จอดบริเวณจุดตั้งริ้วขบวนนี้ เมื่อเสร็จริ้วขบวนแล้ว ก็จะเคลื่อนไปจอดตามจุดที่ท้องสนามหลวง

การเตรียมการด้านการปฐมพยาบาลแก่ประชาชนผู้เข้าร่วมในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ระหว่างวันจันทร์ ที่ ๙ ถึงวันอังคาร ที่ ๑๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ สำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร จัดหน่วยแพทย์และพยาบาลเคลื่อนที่ ณ จุดวางดอกไม้จันทน์ทั้ง ๕ ซุ้ม และประจำกองอำนวยการร่วมฯ สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร จัดหน่วยแพทย์และพยาบาลประจำวัดต่าง ๆ ที่เป็นสถานที่จัดงานพระราชพิธีฯ จำนวน ๔๖ เขต

การจัดเตรียมงานด้านการจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดทำจดหมายเหตุงานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชาติ จึงได้มอบหมายภารกิจนี้แก่คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี นอกจากการจัดทำจดหมายเหตุงานพระศพ แล้ว ยังได้พิจารณาจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกในนามของรัฐบาล เพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายสนองพระกรุณาธิคุณในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ด้วย โดยกำหนดแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

การจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก

คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้พิจารณารายการหนังสือที่มีคุณค่าเหมาะสม สมควรจัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ จำนวน ๓ เล่ม ดังนี้

๑. หนังสือเครื่องประกอบพระอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์เพื่อสืบทอด และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโบราณราชประเพณีเนื่องด้วยเครื่องประกอบพระอิสริยยศในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร รับผิดชอบดำเนินการจัดพิมพ์ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม งบประมาณ ๓,๕๐๐,๐๐๐ บาท (สามล้านห้าแสนบาทถ้วน)

๒. หนังสือร้อยกรองเทิดพระเกียรติคุณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ผลงานบทร้อยกรองเทิดพระเกียรติคุณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เพื่อรักษา และสืบทอดการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์เทิดพระเกียรติไว้เป็นมรดกของชาติ รวมทั้งเพื่อเทิดพระเกียรติ และน้อมรำลึกในพระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และเป็นแบบแผนในวรรณศิลป์ไทยสืบไป สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร รับผิดชอบดำเนินการจัดพิมพ์ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม งบประมาณ ๒,๒๐๐,๐๐๐ บาท (สองล้านสองแสนบาทถ้วน)

๓. หนังสือบทละครร้อง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖ เป็นหนังสือที่รวบรวมต้นฉบับบทละครร้อง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวม ๙ เรื่อง เพื่อเทิดพระเกียรติ และเผยแพร่พระเกียรติคุณในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกทั้งเป็นการจัดพิมพ์หนังสือเพื่อทดแทนต้นฉบับเอกสารเก่าที่หายาก และรักษาต้นฉบับให้อยู่ในสภาพคงทนถาวรสืบไป สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร รับผิดชอบดำเนินการจัดพิมพ์ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม งบประมาณดำเนินการ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สองล้านบาทถ้วน)

หนังสือที่ระลึกงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

การจัดพิมพ์หนังสือจดหมายเหตุงานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

เป็นการบันทึกเหตุการณ์และเรียบเรียงจดหมายเหตุงานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เริ่มตั้งแต่การประชวร การสิ้นพระชนม์ การประดิษฐานพระศพ การบำเพ็ญพระราชกุศล การบำเพ็ญพระกุศล และการบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ เช่น การบำเพ็ญพระราชกุศลสัตมวาร (๗ วัน) ปัณรสมวาร (๑๕ วัน) ปัญญาสมวาร (๕๐ วัน) สตมวาร (๑๐๐ วัน) การจัดสร้างและซ่อมบูรณะเครื่องใช้ในการพระราชพิธี การก่อสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ การซ่อมบูรณะราชรถ พระยานมาศ การบำเพ็ญพระราชกุศลออกพระเมรุ การพระราชทานเพลิงพระศพ การบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระอัฐิ การบรรจุพระสรีรางคาร จนเสร็จสิ้นการพระราชพิธีฯ คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้แต่งตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจขึ้นดำเนินการ ๒ คณะ คือ

๑. คณะทำงานเฉพาะกิจการบันทึกเหตุการณ์และจัดทำจดหมายเหตุงานพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ปฏิบัติภารกิจในการสังเกตการณ์พระราชพิธีและรวบรวมข้อมูลเอกสารทุกประเภทจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานพระราชพิธีฯ สอบค้นเอกสารอ้างอิง สัมภาษณ์ ตลอดจนเข้าฟังการประชุมคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะ

ทำงานฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้สามารถประมวลข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการเรียบเรียงต้นฉบับจดหมายเหตุได้ครบถ้วนสมบูรณ์และถูกต้องมากที่สุด โดยมีสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เป็นหน่วยงานหลัก ทั้งนี้ นักจดหมายเหตุได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เข้าสังเกตการณ์และถ่ายภาพพระราชพิธีโดยตลอด

๒. คณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับหนังสือจดหมายเหตุงานพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญทางราชประเพณี ปฏิบัติภารกิจในการตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับหนังสือจดหมายเหตุงานพระศพฯ ให้ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ สำหรับใช้เป็นหลักฐานสำคัญของชาติสืบไป

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดพิมพ์ จำนวน ๕,๐๐๐ ชุด (๑ ชุดมี ๒ เล่ม) งบประมาณดำเนินงาน ๖,๐๐๐,๐๐๐ บาท (หกล้านบาทถ้วน)

นอกจากนี้ยังมีหนังสือที่ระลึกงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่มีผู้จัดพิมพ์ถวายโดยเสด็จพระราชกุศล เพิ่มเติมจากหนังสือที่จัดทำโดยคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้แก่

หนังสือพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอบพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ในงานเฉลิมพระชนมพรรษา จัดพิมพ์โดย วชิราวุธวิทยาลัย

หนังสือพระราชบันทึกของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง “คอนสติตูชั่น” และเรื่อง “โสเชียสิสม์” จัดพิมพ์โดย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือคลังออมสินของแผ่นดิน จัดพิมพ์โดย ธนาคารออมสิน

หนังสือคุณานุคุณไตรภาค จัดพิมพ์โดย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

วารสารวชิราวุธานุสรณ์สาร ฉบับพิเศษ จัดพิมพ์โดย มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์

ศรีวิชัยชาดก จัดพิมพ์โดย วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

เที่ยวเมืองพระร่วง จัดพิมพ์โดย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผ่นพับพระประวัติและพระกรณียกิจในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และความรู้เกี่ยวกับพระเมรุ

คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบหมายให้กรมศิลปากรจัดทำแผ่นพับพระประวัติและพระกรณียกิจในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พร้อมด้วยความรู้เกี่ยวกับพระเมรุ จำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐ แผ่น สำหรับแจกจ่ายผู้ที่ได้รับเชิญมาร่วมงานพระราชพิธีฯ ณ มณฑลพิธี ท้องสนามหลวง ประชาชนทั่วไปที่มาร่วมงานพระราชพิธีฯ ณ ซุ้มถวายดอกไม้จันทน์ จำนวน ๕ ซุ้ม วัดในเขตกรุงเทพมหานคร ยกเว้นเขตพระนคร เขตดุสิต เขตสัมพันธวงศ์ และเขต

ป้อมปราบศัตรูพ่าย วัดในจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ๗๖ จังหวัด และประชาชนทั่วไป นักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่มาชมพระเมรุ ระหว่างวันพุธ ที่ ๑๑ ถึงวันอังคาร ที่ ๑๗ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

การแจกจ่ายหนังสือที่ระลึก

คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้ดำเนินการแจกจ่ายหนังสือที่ระลึกที่จัดพิมพ์ขึ้นทั้ง ๒ ลักษณะอย่างกว้างขวางและทั่วถึง มีสถานศึกษาและสถาบันต่าง ๆ ทั่วประเทศ รวมทั้งผู้มาร่วมงานพระราชพิธีฯ ตลอดจนประชาชนทั่วไป โดยมอบบัตรรับหนังสือเพื่อนำมารับหนังสือ ที่สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

การจัดสร้างพระเมรุ และสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ

คณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะที่ปรึกษา คณะกรรมการ และคณะทำงาน การจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี[๑๔] ประกอบด้วย

๑. คณะที่ปรึกษา มีนายสุวิชญ์ รัศมิภูติ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม อธิบดีกรมศิลปากร นายอารักษ์ สังหิตกุล และนายเกรียงไกร สัมปัชชลิต

๒. คณะกรรมการ มีพลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น เป็นประธานกรรมการ นางศิริพร จุลภมร นักจัดการงานทั่วไป ชำนาญการ สำนักสถาปัตยกรรม เป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่รับผิดชอบการก่อสร้างพระเมรุ และสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุฯ ตามแบบที่กำหนด พิจารณาซ่อมบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศให้มั่นคง แข็งแรง งดงาม แล้วเสร็จทันการประกอบพระราชพิธี ตลอดจนรวบรวมองค์ความรู้การสร้างพระเมรุและอาคารประกอบ

๓. คณะทำงานฝ่ายเขียนฉากบังเพลิง มีอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เป็นประธานคณะทำงาน รองอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เป็นคณะทำงานและเลขานุการ

๔. คณะทำงานฝ่ายปั้นลวดลายและหล่อ มีนายสมควร อุ่มตระกูล ประติมากรรมชำนาญการพิเศษ สำนักช่างสิบหมู่ เป็นประธานคณะทำงาน นายเรืองลาภ ทิพย์ทอง เจ้าพนักงานพัสดุชำนาญงาน สำนักช่างสิบหมู่ เป็นคณะทำงานและเลขานุการ

๕. คณะทำงานฝ่ายสร้างพระโกศจันทน์ ส่วนประกอบพระเมรุ ซ่อมราชรถ พระยานมาศ และส่วนประกอบ มีนายนิยม กลิ่นบุปผา ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านช่างศิลปกรรม สำนักช่างสิบหมู่ เป็นประธานคณะทำงาน นางสาวอรพิน พฤกษ์สุนทร นักจัดการงานทั่วไป ชำนาญการ สำนักช่างสิบหมู่ เป็นคณะทำงานและเลขานุการ

---

[๑๔] ดูรายละเอียดในภาคผนวก

๖. คณะทำงานฝ่ายวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ มีนายศิริชัย หวังเจริญตระกูล นักวิทยาศาสตร์ชำนาญการพิเศษ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นประธานคณะทำงาน นายเสน่ห์ มหาผล นักวิทยาศาสตร์ชำนาญการ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นคณะทำงานและเลขานุการ

๗. คณะทำงานฝ่ายออกแบบ เขียนแบบ ขยายแบบสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และลวดลายประกอบสถาปัตยกรรม มีพลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น เป็นประธานคณะทำงาน นางศิริพร จุลภมร นักจัดการงานทั่วไป ชำนาญการ สำนักสถาปัตยกรรม เป็นคณะทำงานและเลขานุการ

๘. คณะทำงานฝ่ายเขียนแบบ ขยายแบบ เขียนลวดลายด้านศิลปกรรม มีผู้อำนวยการสำนักช่างสิบหมู่เป็นประธานคณะทำงาน นางสาวอรพิน พฤกษ์สุนทร นักจัดการงานทั่วไป ชำนาญการ สำนักช่างสิบหมู่ เป็นคณะทำงานและเลขานุการ

๙. คณะทำงานฝ่ายประมาณราคา มีผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม เป็นประธานคณะทำงาน นายชัยนันท์ พันธุ์ภคไพโรจน์ นายช่างสำรวจอาวุโส สำนักสถาปัตยกรรม เป็นคณะทำงานและเลขานุการ

๑๐. คณะทำงานฝ่ายวิศวกรรม มีผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม เป็นประธานคณะทำงาน นายศิริพงษ์ บูรณอารีย์พงษ์ วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ สำนักสถาปัตยกรรม เป็นคณะทำงานและเลขานุการ

๑๑. คณะทำงานฝ่ายควบคุมการก่อสร้าง มีพลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น เป็นประธานคณะทำงาน นายชัยนันท์ พันธุ์ภคไพโรจน์ นายช่างสำรวจอาวุโส สำนักสถาปัตยกรรม เป็นคณะทำงานและเลขานุการ

๑๒. คณะทำงานฝ่ายรวบรวมองค์ความรู้ การก่อสร้างพระเมรุและอาคารประกอบ มีผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม เป็นประธานคณะทำงาน นางศิริพร จุลภมร นักจัดการงานทั่วไป ชำนาญการ สำนักสถาปัตยกรรม เป็นคณะทำงานและเลขานุการ

การสร้างพระเมรุและจัดเตรียมเครื่องประกอบในการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ ดำเนินงานโดยคณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประมวลได้ดังนี้

๑. พระเมรุและอาคารภายในปริมณฑลพระราชพิธี

พระเมรุ
พระที่นั่งทรงธรรม
ซ่าง
ทิม
เสาไฟสนามหรือเสาโคม
งานภูมิสถาปัตยกรรมพระเมรุ
หอเปลื้อง
ศาลาลูกขุน
ทับเกษตร
สุขา
รั้วราชวัติ

๒. อาคารนอกปริมณฑลพระราชพิธี

พลับพลายกท้องสนามหลวง
พลับพลายกหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท
โรงมหรสพ
พลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
เกยลาข้างกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
ซุ้มรับดอกไม้จันทน์

๓. ราชรถ ราชยาน และเครื่องประกอบพระราชพิธี

พระมหาพิชัยราชรถ
เกรินบันไดนาค
เกยลา
ธรรมาสน์กลีบบัว (ใหญ่)
พระยานมาศสามลำคาน
พระที่นั่งราเชนทรยาน
บุษบกทอง
ราชรถน้อย
ม้าหรือเกยเทียบเกริน
ฐานรองหรือจานรับพระโกศพระศพ
พระเสลี่ยงแว่นฟ้า
เสลี่ยงกลีบบัว
พระวอสีวิกากาญจน์

๔. เครื่องใช้สำหรับริ้วขบวนพระอิสริยยศ

เครื่องแต่งกายสำหรับผู้เดินริ้วขบวนพระอิสริยยศพระศพ
เครื่องประโคม
เครื่องสูง

๕. เครื่องใช้ในการพระราชทานเพลิงพระศพ

พระโกศจันทน์ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
พระโกศพระอัฐิสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
พัดรอง ย่าม เครื่องสังเค็ด และสามหาบ สัปตปฎลเศวตฉัตรคันดาล และสัปตปฎลเศวตฉัตร สุมพระอัฐิ
เหรียญที่ระลึกอนุสรณ์พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

แนวคิดในการออกแบบพระเมรุและสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ

การสร้างพระเมรุมาศหรือพระเมรุ เป็นคติความเชื่อตามประเพณีโบราณที่ให้ความสำคัญและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ เปรียบเสมือนสมมุติเทวราชตามระบอบเทวนิยม เมื่อสวรรคตหรือสิ้นพระชนม์นั้น หมายความว่าได้เสด็จสู่สวรรคาลัย ณ เทวาลัยสถาน คือ เขาพระสุเมรุ ลักษณะของพระเมรุมาศหรือพระเมรุจึงได้สื่อถึงคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเรื่องไตรภูมิ อันหมายถึงภาพของจักรวาลที่มีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางของภูมิทั้งสาม และรายล้อมด้วยสรรพสิ่งนานา อาทิ เขาสัตตบริภัณฑ์ วิมาน ท้าวจตุโลกบาล เหล่าทวยเทพ ณ สวรรค์ชั้นฟ้า หรือสรรพสัตว์ในป่าหิมพานต์ การสร้างพระเมรุและอาคารประกอบแวดล้อม จึงได้จำลองให้คล้ายกับดินแดนแห่งเขาพระสุเมรุ อาคารพระเมรุจึงออกแบบให้เป็นอาคารเรือนยอดปราสาทซ้อนชั้น อันสื่อถึงชั้นภพภูมิของสรวงสวรรค์ ตั้งเป็นประธาน ณ ใจกลางมณฑลพิธี เหมือนกับเขาพระสุเมรุที่เป็นศูนย์กลางของจักรวาล มีอาคารประกอบใหญ่น้อย ทั้งพระที่นั่งทรงธรรม หอเปลื้องช่าง ทิม ทับเกษตร ตั้งอยู่โดยรอบ บริเวณมณฑลพิธีล้อมด้วยชั้นราชวัติ ฉัตร ธง และเครื่องประกอบพิธี

การสร้างพระเมรุในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยึดหลักการสร้างพระเมรุตามแบบแผนโบราณราชประเพณีครั้งกรุงเก่าทุกประการเพื่อฟื้นฟูประเพณีให้รุ่งเรืองและเป็นเกียรติยศแก่บ้านเมือง โดยจัดสร้างเป็น

พระเมรุขนาดใหญ่ ประกอบด้วยพระเมรุ ๒ ชั้น พระเมรุชั้นนอกทำเป็นพระเมรุยอดปรางค์ครอบพระเมรุชั้นใน การสร้างพระเมรุแต่ละครั้งช่างจะสร้างตามแบบแผน อาจมีรายละเอียดแตกต่างออกไปตามฝีมือช่าง กล่าวได้ว่า พระเมรุมาศงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระเมรุมาศสุดท้ายที่ทำตามแบบแผนโบราณราชประเพณี

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปรับเปลี่ยนแบบแผนการจัดสร้างพระเมรุจากเดิมที่มีขนาดสูงใหญ่กว่า ๑๐๐ เมตร ให้เป็นพระเมรุชั้นเดียว ทรงบุษบก ไม่มีพระเมรุใหญ่ครอบเหมือนแต่เดิม พระเมรุจึงมีขนาดเล็กลง เป็นการประหยัดงบประมาณแผ่นดิน และไม่ให้เป็นที่เดือดร้อนแก่ประชาชน แต่ยังคงไว้ซึ่งพระเกียรติยศและแบบแผนตามโบราณราชประเพณี ซึ่งแบบแผนการจัดสร้างพระเมรุนี้ได้ถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

พุทธศักราช ๒๕๒๗ เมื่อครั้งสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ เสด็จสวรรคต นายประเวศ ลิมปรังษี เป็นผู้ออกแบบพระเมรุมาศ ลักษณะเป็นพระเมรุมาศทรงปราสาทแบบจัตุรมุข ยอดทรงมณฑปประกอบด้วยพรหมพักตร์ ยอดบนสุดประดิษฐานสัปตปฎลเศวตฉัตร มีอักษรพระนามาภิไธย ร.พ. ที่หน้าบันทั้ง ๔ ด้าน ตัวอาคารประกอบด้วยชั้นฐานทักษิณ ส่วนหลังคาองค์พระเมรุมาศประกอบมุขทิศ การออกแบบยึดแบบพระเมรุมาศครั้งงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พระพันปีหลวง แล้วมาปรับแบบให้เข้ากับพระราชจริยวัตรในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ซึ่งมีลักษณะ สง่า นิ่มนวล จับตาจับใจ

พุทธศักราช ๒๕๓๘ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จสวรรคต พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น (ขณะนั้นมียศเป็นเรืออากาศเอก) เป็นผู้ออกแบบพระเมรุมาศ ลักษณะเป็นพระเมรุมาศทรงปราสาทจัตุรมุขย่อมุมไม้สิบสองยอดเกี้ยว ยอดบนสุดประดิษฐานสัปตปฎลเศวตฉัตร มีอักษรพระนามาภิไธย ส.ว. ที่หน้าบันทั้ง ๔ ด้าน หลังคามุขซ้อน ๓ ชั้น ช่อฟ้า ใบระกาเป็นลายซ้อนไม้ ในการก่อสร้างครั้งนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระวินิจฉัยให้ใช้วัสดุเรซินในการตกแต่งพระเมรุมาศบางส่วนเพื่อความรวดเร็วและลดปริมาณไม้ ตลอดจนลดงบประมาณที่ใช้ในการก่อสร้างพระเมรุมาศ

พุทธศักราช ๒๕๕๑ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ สิ้นพระชนม์ พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น (ขณะนั้นมียศเป็น นาวาอากาศเอก) อดีตอธิบดีกรมศิลปากร เป็นประธานคณะทำงานการออกแบบพระเมรุ การออกแบบได้ยึดเค้าโครงพระเมรุมาศของสมเด็จพระนางเจ้าสุขุมาลมารศรี พระอัครราชเทวี ในรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นแบบ ลักษณะเป็นพระเมรุยอดทรงปราสาท ยอดชั้นเชิงกลอน ๕ ชั้น ต่อด้วยชั้นบัวคลุ่มจนถึงปลายยอดบนสุดประดิษฐานสัปตปฎลเศวตฉัตร มีอักษรพระนาม ก.ว. ที่หน้าบันทั้ง ๔ ด้าน โดยยึดแนวความคิดจำลองรูปเขาพระสุเมรุและสะท้อนพระอุปนิสัยและพระจริยวัตรที่นุ่มนวลสง่างามของพระองค์ไว้ในองค์ประกอบพระเมรุ ทางด้านวิศวกรรมนำแนวคิดการออกแบบลิฟต์เป็นทางเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปประกอบพระราชพิธีบนพระเมรุเป็นครั้งแรก

รูปแบบสถาปัตยกรรมพระเมรุของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี มีพระราชวินิจฉัยให้ยึดรูปแบบพระเมรุของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เป็นต้นแบบ

พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ สาขาสถาปัตยกรรมไทย เป็นผู้ออกแบบ ขนาดความสูงและความกว้างของพระเมรุสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ใกล้เคียงกับพระเมรุของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เพียงแต่มีขนาดเล็กกว่าเล็กน้อย

เนื่องจากพระเมรุนี้สร้างขึ้นเป็นอาคารชั่วคราว จึงใช้โครงสร้างเป็นเหล็กหุ้มไม้ปิดกระดาษสีแทนกระจก ใช้ผ้าทองย่นตัดทับเป็นลายทองสาบสี ผูกลายดอกไม้ทั้งหลัง ลักษณะเป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง มีมุขยื่นทั้งสี่ด้าน สร้างขึ้นบนฐานชาลาใหญ่ มุขหน้าด้านทิศตะวันตกเป็นทางเสด็จพระราชดำเนิน มุขด้านทิศเหนือมีสะพานเกรินสำหรับอัญเชิญพระโกศพระศพขึ้นประดิษฐานเหนือพระจิตกาธานภายในพระเมรุ มุขหลังด้านทิศตะวันออกเป็นพื้นที่วางเตาเผาพระศพ บริเวณฐานชาลาทุกด้าน มีบันไดทางขึ้นลง แวดล้อมด้วยรั้วราชวัติ ฉัตร โคม และเทวดาประดับรอบพระเมรุ

เครื่องยอดพระเมรุ ประกอบด้วยชั้นเชิงกลอน ๕ ชั้น กึ่งกลางของเชิงกลอนแต่ละชั้นมีซุ้มบันแถลงซ้อน ๒ ชั้น มุมหลังคามีนาคปัก ส่วนบนเป็นองค์ระฆังรับบัลลังก์ เหนือบัลลังก์เป็นชุดบัวคลุ่ม ๕ ชั้น ปลียอดแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ปลีต้นและปลีปลายคั่นด้วยลูกแก้ว ยอดบนสุดประดิษฐานสัปตปฎลเศวตฉัตร เครื่องยอดลักษณะนี้ พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น สถาปนิกผู้ออกแบบเรียกว่า “เครื่องยอดทรงมณฑปแปลง” เนื่องจากเป็นการประยุกต์ให้แตกต่างจากเครื่องยอดทรงมณฑปปกติ ซึ่งจะต้องมีชั้นเหมอยู่ใต้ชั้นบัวคลุ่ม แต่ครั้งนี้ พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น ได้ออกแบบทรงมณฑปนี้ใหม่โดยที่ไม่มีชั้นเหม จึงเรียกว่าเป็นทรงมณฑปแปลง

ภายในกึ่งกลางพระเมรุตั้งพระจิตกาธาน ประดิษฐานพระโกศจันทน์

การตกแต่งพระเมรุ ใช้งานศิลปกรรมแบบช้อนไม้ทดแทนการแกะสลักไม้จริง เป็นลักษณะพิเศษใช้ในงานพระเมรุ อันถือเป็นงานลำลองสำหรับอาคารใช้งานชั่วคราว และด้วยแนวคิดที่จะลดการใช้ไม้ซึ่งเป็น

วัสดุหายาก จึงเสริมบางส่วนที่เป็นงานซ้อนไม้ด้วยวิธีการหล่อด้วยไฟเบอร์กลาส การประดับตกแต่งส่วนอื่น ๆ ใช้การปิดผ้าทองย่นสาบกระดาษสี แทนการปิดทองประดับกระจก

การตกแต่งตามแบบแผนของการก่อสร้างตามหลักสถาปัตยกรรม มี ๒ ลักษณะคือ ตกแต่งอย่างพระเมรุทอง และตกแต่งอย่างพระเมรุสี ซึ่งพระเมรุของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ตามพระอิสริยยศเจ้าฟ้า โดยราชประเพณีจะเป็นพระเมรุสี แต่ครั้งนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สร้างเป็นพระเมรุทอง เพื่อพระราชทานพระเกียรติยศสูงสุดแก่สมเด็จเจ้าฟ้าพระราชธิดาในรัชกาลที่ ๖ จึงมีการตกแต่งอย่างพระเมรุทอง ด้วยการปิดทองล้วนทั้งทองจริงและทองเทียม หรือปิดทองล่องชาด อย่างเช่นทองคำเปลว ส่วนการตกแต่งพระเมรุสีหรือเมรุลงยาราชาวดี จะใช้สีจากวัสดุหลากหลายประเภท อย่างกระจกสีต่าง ๆ สอดสีด้วยกระดาษสี กระดาษตะกั่วสี

การออกแบบลวดลายตกแต่งพระเมรุ นายช่างศิลปกรรม นักวิชาการช่างศิลป์ ได้คัดลวดลายแบบฝีมือช่างโบราณ เช่น พรรณพฤกษา ดอกไม้ในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงสัตว์ เช่น นก ไก่ และผีเสื้อ ซึ่งล้วนแต่เป็นพรรณพืชและสัตว์ที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โปรด ซึ่งช่างได้นำมาดัดแปลงผสมผสาน ประยุกต์เข้ากับลวดลาย ใบไม้ ดอกไม้ เถา จึงออกมาเป็นลวดลายที่ใช้ประกอบพระเมรุตามพระอัธยาศัยโปรดธรรมชาติ

โครงสร้างสีของพระเมรุ ผู้ออกแบบเน้นการไล่ระดับเฉดสีแสดและสีชมพู โดย*สีชมพูเป็นสีประจำวันอังคารซึ่งเป็นวันประสูติของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สีแสดและสีส้ม เป็นสีที่พระองค์โปรด* เมื่อผสมกับสีทองแล้วจะออกมาเป็นสีของลวดลายไทยที่สวยงาม พื้นพระเมรุใช้สีแดงมีลายทอง หรือปิดกระดาษทองย่นมีลายสีแดง กระดาษทองย่นซึ่งต้องนำเข้าจากประเทศจีน และในปัจจุบันมิได้มีการผลิตแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงขอให้สาธารณรัฐประชาชนจีน ผลิตเป็นผ้าทองย่นสำหรับนำมาใช้ในการตกแต่งพระเมรุแทน

อาคารพระเมรุประดับตกแต่งด้วยหุ่นเทวดาเชิญเครื่องสูง เพื่อเป็นการแสดงพระอิสริยยศ และสัตว์หิมพานต์ที่อยู่เชิงเขาพระสุเมรุ

ฉากบังเพลิง ใช้บังสายตาและบังลม ฉากบังเพลิงชั้นนอก มีลักษณะเป็นฉากพับติดไว้กับเสาพระเมรุทั้ง ๔ ด้าน ครูช่างศิลปกรรมจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ที่มีภูมิลำเนาจาก ๔ ภาคเป็นผู้วาด ถือเป็นตัวแทนของประชาชนทั้ง ๔ ภาคที่เข้าร่วมแสดงความจงรักภักดี ลวดลายฉากบังเพลิงแฝงคติธรรม ด้านหน้าเขียนรูปเทวดา ด้านหลังเขียนลายดอกกุหลาบ เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โปรดดอกกุหลาบ ทรงเคยปลูกดอกกุหลาบและเสด็จลงทอดพระเนตรแทบทุกวันขณะประทับ ณ สหราชอาณาจักร การออกแบบจึงได้นำลวดลายดอกกุหลาบที่โปรดมาวาดภาพฉากบังเพลิงด้านใน เสมือนได้ประทับในความรื่นรมย์เมื่อครั้งทรงพระเยาว์ ณ สหราชอาณาจักร

ส่วน**ฉากบังเพลิงชั้นใน**หรือฉากบังเตานั้น ได้ออกแบบเป็นรูปดอกบัวสี่เหล่า แฝงคติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงพระศรัทธาอย่างมั่นคง อุปมาได้กับบุคคล ๔ จำพวกที่สามารถสอนให้รู้ธรรมได้หรือไม่ได้นั้นเอง ทั้งยังสื่อถึงที่ประทับในสมัยทรงพระเยาว์แห่งหนึ่งคือวังสระปทุม ด้วยสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงพระมหากรุณายิ่งต่อสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จึงทรงรับอภิบาลบำรุงอย่างใกล้ชิดด้วยพระองค์เอง

แผนผังพระเมรุ

กลางพระเมรุประดิษฐาน**พระจิตกาธาน**ซึ่งประดิษฐาน**พระโกศพระศพ** เป็นพระโกศไม้จันทน์และดอกไม้สดเป็นลวดลายก้าน ดอก ใบ ที่มีฝีมืออันประณีต สำหรับพระมหากษัตริย์พระราชทานเพลิง และพระราชวงศ์ ข้าราชการ ถวายพระเพลิง

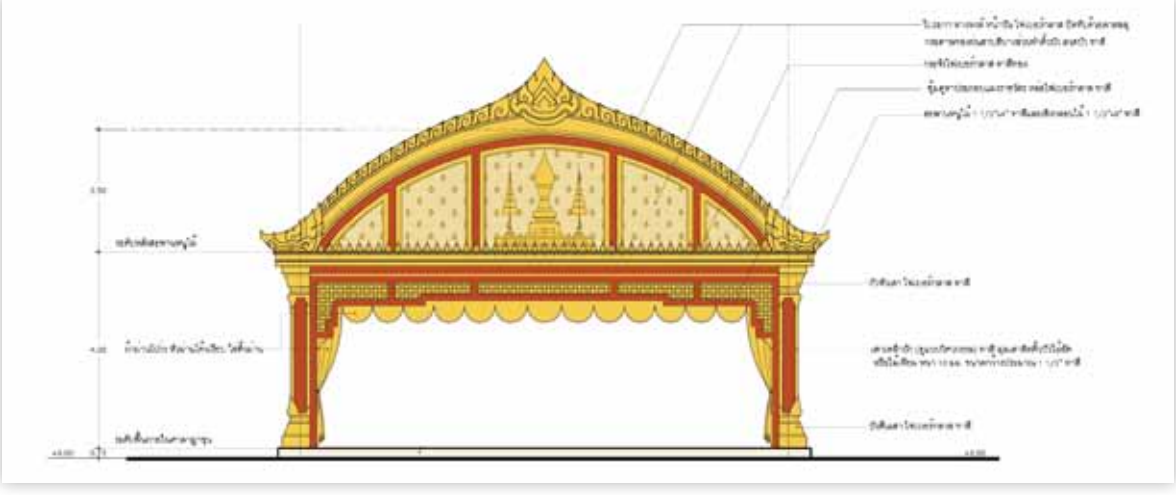
ฐานชาลาทั้ง ๔ มุม ก่อสร้าง**ช่าง** ๔ หลัง สำหรับพระพิธีธรรม ๔ ชุดสลับกันสวดพระอภิธรรมตั้งแต่เชิญพระโกศพระศพประดิษฐานบนพระจิตกาธานจนเสร็จการพระราชทานเพลิง

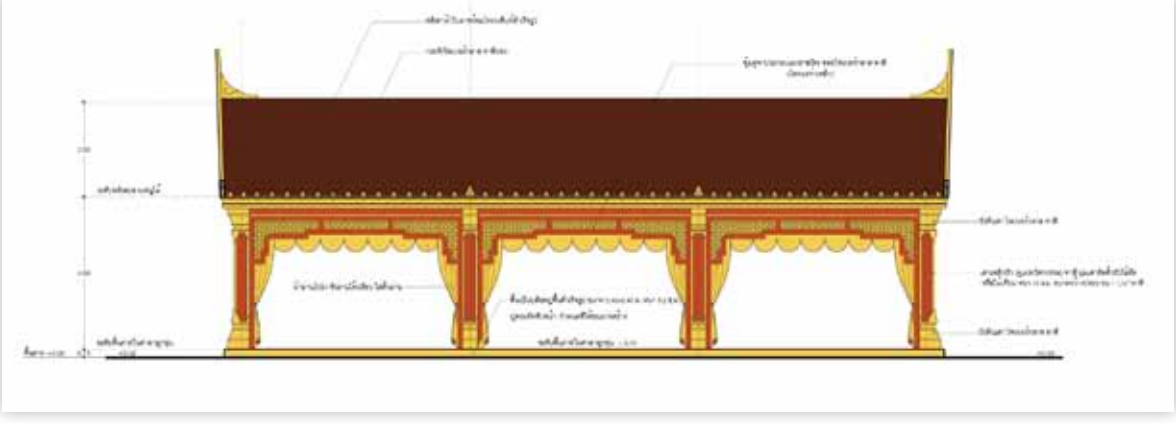
ด้านทิศตะวันออกของพระเมรุ สร้าง**หอเปลื้อง** เป็นอาคารขนาดเล็กชั้นเดียว มีผนังโดยรอบ สำหรับไว้พระโกศที่เปลื้องออกจากพระลองแล้ว และสำหรับเก็บวัสดุที่ใช้ในการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

พระที่นั่งทรงธรรม

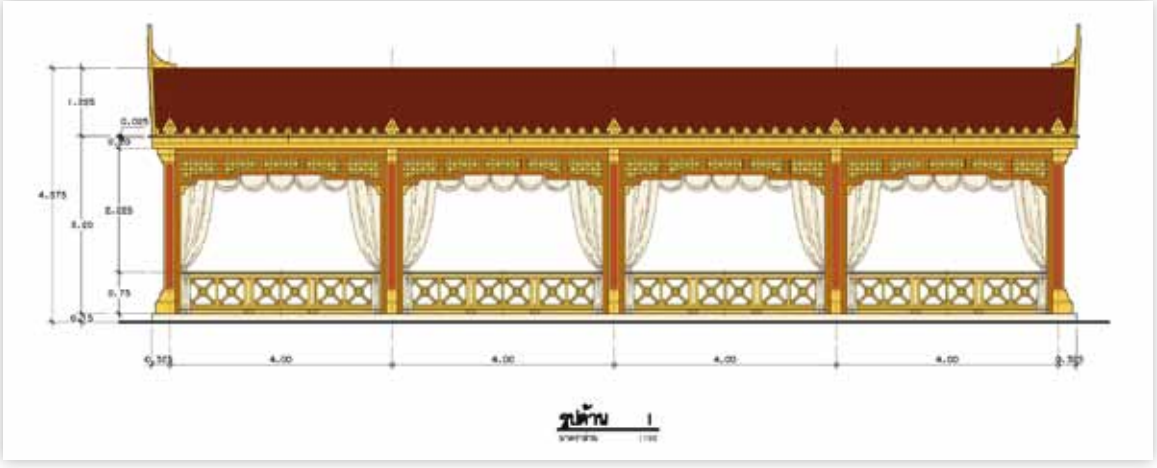
พระที่นั่งทรงธรรม สร้างด้านทิศตะวันตกของพระเมรุ สร้างสำหรับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ประทับทรงธรรมและทรงประกอบพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ มีบริเวณสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี สมาชิกรัฐสภา ทูตานุทูต เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระที่นั่งองค์นี้มีลักษณะเป็นอาคารโถงพื้นที่ด้านหน้าอาคารต่อเป็นหลังคาปะรำ เพื่อเพิ่มพื้นที่ในการใช้สอย การที่สถาปนิกออกแบบให้พระที่นั่งทรงธรรมตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก หันหน้าไปทางทิศตะวันออกสู่พระเมรุ เนื่องจากพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพจะเริ่มตั้งแต่ช่วงบ่ายไปจนถึงค่ำ ร่มเงาของพระที่นั่งทรงธรรมจะทอดสู่ลานและบันไดทางเสด็จพระราชดำเนินขึ้นพระเมรุ อีกทั้งผู้ที่อยู่บนพระที่นั่งทรงธรรมจะแลเห็นแสงเงาและสีสันอันงดงามของพระเมรุที่สะท้อนแสงอาทิตย์ในช่วงบ่ายถึงเย็น

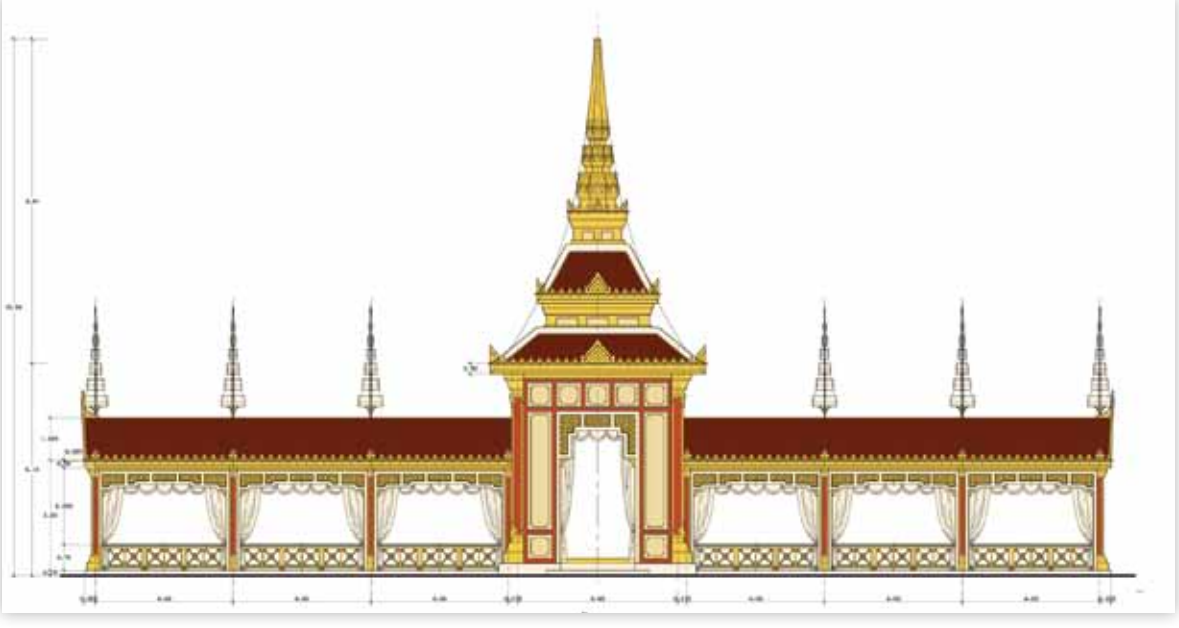
ศาลาลูกขุน

ศาลาลูกขุน สร้างด้านเหนือและด้านใต้ของพระที่นั่งทรงธรรมและด้านตะวันตกของพระเมรุ สำหรับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และข้าราชบริพาร เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ลักษณะเป็นอาคารโล่งชั้นเดียวหลังคาโค้ง ซึ่งเป็นรูปแบบของอาคารที่สร้างประกอบพระเมรุมาศของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และปรับประยุกต์ใช้ปะรำสำเร็จรูปเป็นโครงอาคารมุงด้วยผ้าใบกันน้ำ ออกแบบองค์ประกอบและลวดลายทางสถาปัตยกรรมไทย ตกแต่งให้เข้ากับหลังคาโค้งของปะรำ

ทิม

ทิม ๘ หลัง สร้างบริเวณแนวรั้วราชวัติทั้ง ๔ ด้าน สำหรับเป็นที่พักของพระสงฆ์ แพทย์หลวง และเจ้าพนักงาน รวมถึงตั้งวงปี่พาทย์พิธี ลักษณะเป็นอาคารชั้นเดียว มี ๒ แบบ คือ แบบทิมโล่งกั้นพนักราวกันตก และแบบทิมมีผนังรอบ โครงหลังคาอาคารปรับประยุกต์เป็นปะรำสำเร็จรูปทรงจั่ว มุงด้วยผ้าใบกันน้ำ ตกแต่งปลายจั่วเป็นหน้าเหรา ยอดจั่วเป็นหน้ากาล

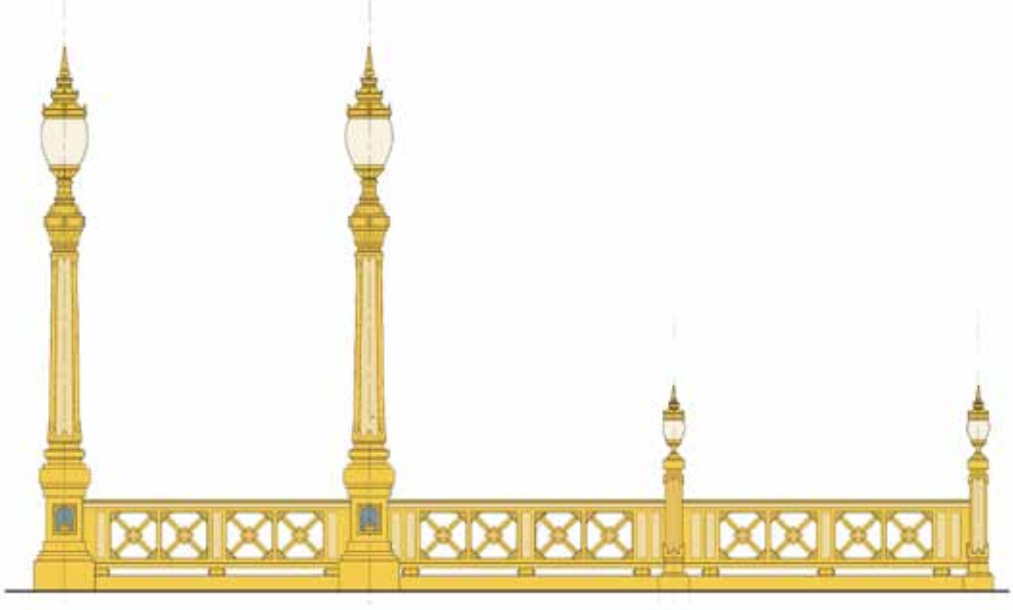
ทับเกษตร

ทับเกษตร มี ๔ หลัง ทับเกษตร หมายถึง อาคารที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงขอบเขตมณฑลพิธี มักสร้างเป็นระเบียงล้อมรอบพระเมรุ ใช้เป็นที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ส่วนกลางทับเกษตรเป็นอาคารยอดมณฑปแปลงบัวคลุ่ม ๓ ชั้น ลดทอนองค์ประกอบลงโดยอิงจากเครื่องยอดพระเมรุ ชั้นเชิงกลอนประดับด้วยซุ้มบันแถลงและนาคปักที่มุมทั้งสี่ บนหลังคาอาคารส่วนที่เป็นปีกทั้งสองด้านปักฉัตรผ้าทองแผ่ลวด ซึ่งวัสดุเป็นผ้าทองย่นสาบสีสอดแวว ภายในทับเกษตรส่วนกลางประดิษฐานพระสาทิสลักษณ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

เดิมที ศาลาลูกขุน ทิม และทับเกษตรนี้จะใช้โครงเหล็กเป็นสิ่งก่อสร้าง ภายหลังการรื้อออกจะเหลือเป็นเศษเหล็กซึ่งนำไปใช้งานหรือส่งมอบให้ราชการหรือหน่วยงานที่ประสงค์จะนำไปใช้ได้ไม่สมประโยชน์เท่าที่ควร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี พระราชทานพระราชดำริให้ใช้เป็นปะรำสำเร็จรูปมุงด้วยผ้าใบสีน้ำตาล และตกแต่งประดับด้วยงานไฟเบอร์ เมื่อรื้อออกภายหลังก็สามารถประกอบใช้งานได้เช่นเดิม ทั้งยังมีราคาถูกและสมประโยชน์มากกว่าการก่อสร้างด้วยโครงเหล็กแบบเดิม

หลังพระที่นั่งทรงธรรม มุมรั้วราชวัติด้านทิศเหนือและทิศใต้ สร้าง**สุขา**ทิศละ ๒ หลัง

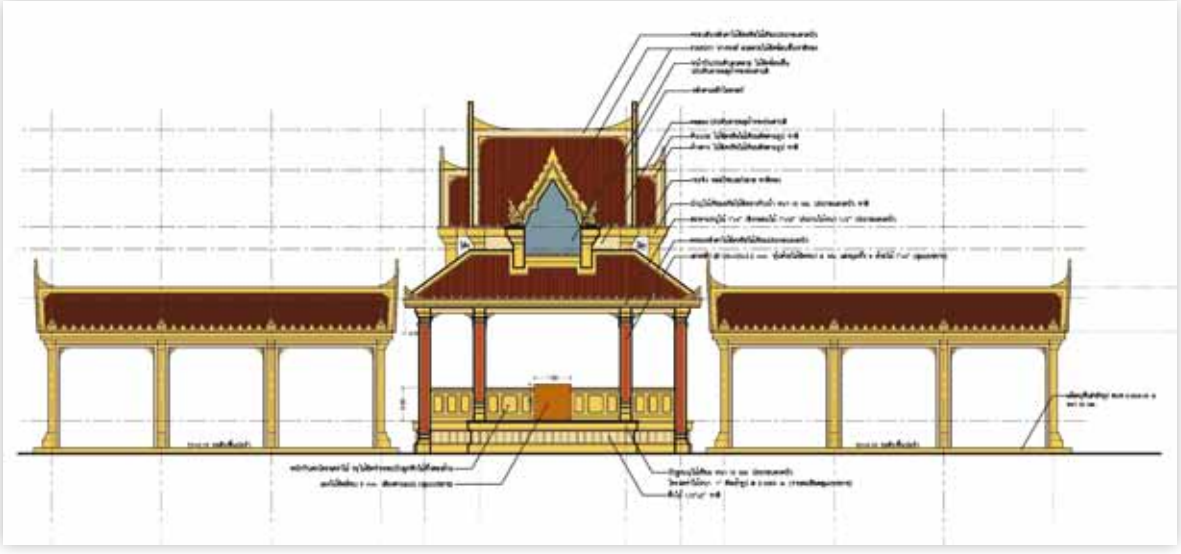
ภูมิทัศน์ บริเวณโดยรอบพระเมรุและอาคารภายในมณฑลพิธีตกแต่งด้วยไม้ดอกไม้ประดับอย่างสวยงาม เน้นไม้ใบเป็นส่วนใหญ่เพื่อให้สอดคล้องกับเขามอ การจัดภูมิทัศน์บริเวณรอบพระเมรุ มีความพิเศษคือ การจัดสร้างสัตว์หิมพานต์นานาชนิด ทั้งสัตว์น้ำ สัตว์บก สัตว์ปีก จำนวนทั้งสิ้น ๑๖๐ ตัว ประดับรอบฐานพระเมรุ โดยกลุ่มช่างผู้ชำนาญงานปั้นปูนสดจากจังหวัดเพชรบุรีและสุพรรณบุรี ลงสีสัตว์หิมพานต์โดยสำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ติดตั้งอยู่บริเวณเขามอหรือภูเขาหินที่จำลองเป็นป่าหิมพานต์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์หมายถึงเขาพระสุเมรุด้วย ความสูงของสัตว์แต่ละตัวประมาณ ๔๐ เซนติเมตร มีความสวยงามน่ารัก และสมจริงตามที่มีกล่าวไว้ในวรรณคดี จิตรกรรม หรือตำนานเกี่ยวกับสัตว์หิมพานต์

รั้วราชวัติและเสาโคม

รั้วราชวัติ ซึ่งเป็นแนวกำหนดขอบเขตปริมณฑลพระเมรุ สร้างต่อเนื่องไปกับทิมและทับเกษตร ลักษณะเป็นรั้วเหล็กโปร่งสูง ๙๐ เซนติเมตร ประดับดอกประจำยามหล่อด้วยไฟเบอร์กลาส ตกแต่งเสารั้วด้วยโคมไฟแก้วขนาดเล็ก ส่วน**เสาโคม**ส่องสว่าง ตั้งอยู่ที่ทางเข้าทั้ง ๔ ด้าน และเรียงรายอยู่ในมณฑลพิธี ยอดเสาเป็นโคมแก้วลักษณะเดียวกับที่รั้วราชวัติ แต่มีขนาดใหญ่กว่า ยอดโคมเป็นยอดมงกุฎสีทอง เพื่อแทนความหมายของความเป็นดวงแก้ว แห่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

อาคารนอกปริมณฑลพระราชพิธีท้องสนามหลวง ตามเส้นทางขบวนพระอิสริยยศเชิญพระโกศพระศพจากพระบรมมหาราชวัง เข้าสู่ท้องสนามหลวง ได้แก่

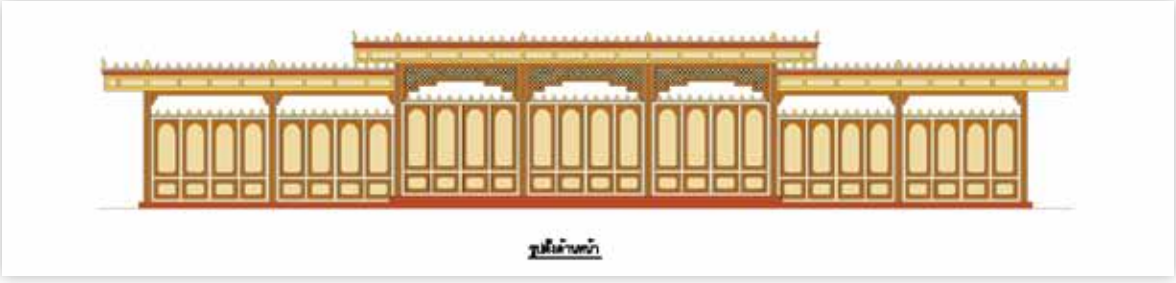

พลับพลายกท้องสนามหลวง ตั้งอยู่ด้านหน้าทางเข้ามณฑลพิธีท้องสนามหลวง ลักษณะเป็นอาคารโถง สำหรับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ ประทับขณะประกอบพิธีอัญเชิญพระโกศพระศพลงจากราชรถเข้าสู่มณฑลพิธี ผังอาคารเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่ส่วนกลางยกฐานสูง หลังคาจั่วตรีมุข มีมุขลดชั้น ปีกซ้ายขวาเป็นหลังคาสำเร็จรูปทรงจั่วมุงด้วยผ้าใบกันน้ำ แบบเดียวกับทิมและทับเกษตร จั่วเป็นหน้ากาล หน้าบันลายดอกลอย

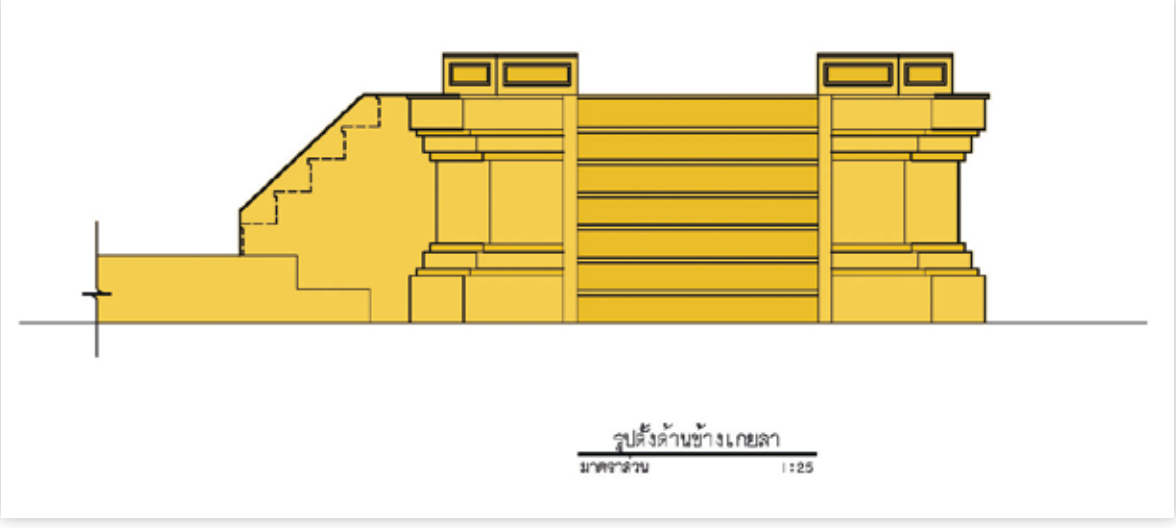
พลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

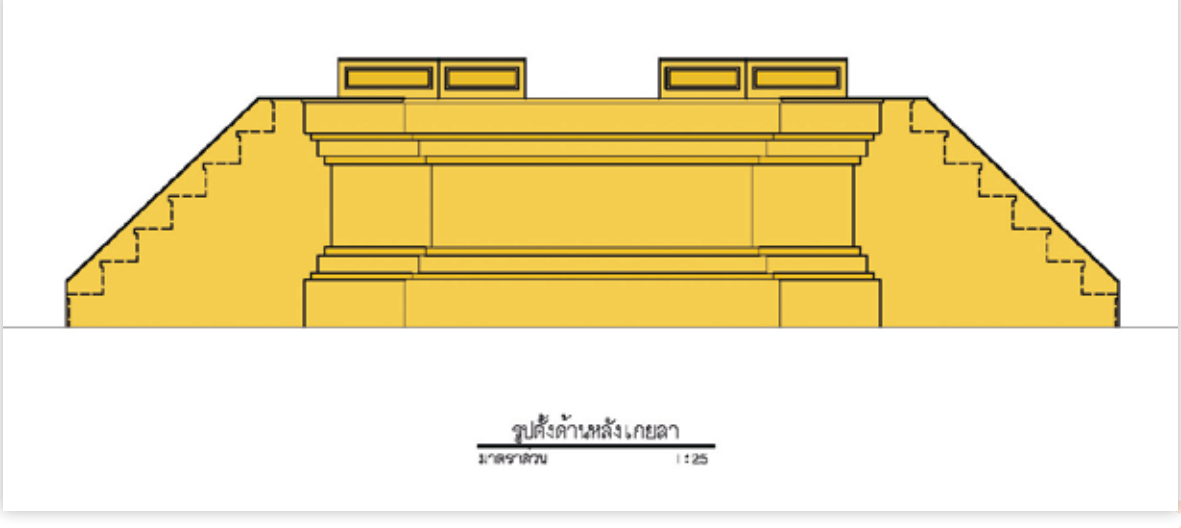
พลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ตั้งอยู่มุมกำแพงวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เยื้องหน่วยบัญชาการรักษาดินแดน เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ ขณะเชิญพระโกศพระศพจากพระยานมาศขึ้นสู่ราชรถ ลักษณะเป็นอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นที่ส่วนกลางยกฐานสูง หลังคาจัตุรมุข มีมุขลดชั้น ปีกซ้ายขวาเป็นหลังคาสำเร็จรูปทรงจั่วมุงด้วยผ้าใบกันน้ำ

พลับพลายกหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท

พลับพลายกหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท เป็นที่ประทับของเจ้านายฝ่ายใน ลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงปะรำ ส่วนกลางซึ่งเป็นที่ประทับยกพื้นสูง

เกยลา

เกยลา ตั้งอยู่ด้านนอกประตูกำแพงแก้วด้านทิศตะวันตกของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง มีลักษณะเป็นแท่นฐานยกพื้นสี่เหลี่ยมย่อมุม ใช้สำหรับเชิญพระโกศพระศพขึ้นประดิษฐานบนพระยานมาศสามลำคาน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของริ้วขบวนพระอิสริยยศเชิญพระโกศพระศพสู่มณฑลพิธีท้องสนามหลวง

พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ ประธานคณะทำงานการออกแบบพระเมรุและสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ ผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้างพระเมรุและอาคารประกอบ ได้ออกแบบพระเมรุเป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ยอดทรงมณฑปแปลง ตามแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น แล้วได้นำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย และเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมกำหนดรูปแบบพระเมรุแล้ว กรมศิลปากร โดยสำนักสถาปัตยกรรมได้ดำเนินการเขียนแบบ ขยายแบบพระเมรุและอาคารประกอบตามขั้นตอนงานช่างสถาปัตยกรรมไทย

พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ ประธานคณะทำงานฝ่ายออกแบบ เขียนแบบ ขยายแบบสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และลวดลายประกอบสถาปัตยกรรม และคณะ มี นายก่อเกียรติ ทองผุด นายช่างศิลปกรรมชำนาญการ ร่างต้นแบบอาคาร ทิม ทับเกษตร ช่าง รั้วราชวัติ นายณรงค์ฤทธิ์ ทองแสง สถาปนิกปฏิบัติการออกแบบ ทิม ทับเกษตร สุขา นายพงษ์พิพัฒน์ ศรีวราลักษณ์ สถาปนิกชำนาญการออกแบบพลับพลายกสนามหลวง นายธีรชาติ วีรยุทธานนท์ ออกแบบรั้วราชวัติ เสาโคมไฟฟ้า นายพีระพงษ์ พีระสมบัติ วิศวกรโยธาปฏิบัติการ เป็นวิศวกรโยธา นายปรีชา วุฒิสมบัติ วิศวกรไฟฟ้าชำนาญการ เป็นวิศวกรไฟฟ้า นายก่อเกียรติ ทองผุด นายช่างศิลปกรรมชำนาญการ ควบคุมดูแลงานเขียนแบบขยายลวดลายสถาปัตยกรรม นายพงษ์พิพัฒน์ ศรีวราลักษณ์ สถาปนิกชำนาญการ นายณรงค์ฤทธิ์ ทองแสง นายพีระพงษ์ พีระสมบัติ เป็นผู้ควบคุมงานก่อสร้าง นายสุเมธ พุฒพวง นักวิชาการช่างศิลป์ ชำนาญการพิเศษ ควบคุมดูแลการออกแบบ เขียนแบบลวดลายศิลปกรรม พระเมรุและอาคารประกอบ นายเกรียงศักดิ์ เทียมสุด นายช่างศิลปกรรมชำนาญการพิเศษ นายสุเพล ศาสตร์เสริม นายช่างศิลปกรรม ชำนาญงาน นายนภดล แกล้วทนงค์ นายช่างศิลปกรรมปฏิบัติงาน นายไชยอนันต์ อยู่เลี้ยง นักวิชาการช่างศิลป์ พนักงานราชการ นายสมชาติ มหัทธนะสิก ข้าราชการบำนาญ ออกแบบเขียนแบบขยายลวดลายศิลปกรรมพระเมรุ พระที่นั่งทรงธรรม ทับเกษตร พลับพลายก ช่าง ทิม หอเปลื้อง นางวราภรณ์ เชิดชู นายช่างศิลปกรรม ชำนาญงาน นางสาวเพ็ชสุภา รัตนเพชร นายช่างศิลปกรรม ชำนาญงาน นางสาวณิชชยา สาระรัตน์ นายช่างศิลปกรรม ชำนาญงาน นางสาวพัชรี พัฒนจันทร์ นายช่างศิลปกรรม ชำนาญงาน นางสาวจิตรา พยักฆ์พงษ์ นายช่างศิลปกรรม ชำนาญงาน และนายไชยอนันต์ อยู่เลี้ยง เขียนแบบลวดลายศิลปกรรมพระเมรุ ช่าง ทิม ทับเกษตรและหอเปลื้อง

ในการออกแบบเขียนแบบพระเมรุและอาคารประกอบทั้งภายในปริมณฑลและนอกปริมณฑลพระราชพิธี จำเป็นต้องมีสถานที่ปฏิบัติงานด้านการออกแบบ การเขียนแบบ และการขยายลายเท่าจริง คณะทำงานฝ่ายออกแบบพระเมรุได้ใช้สถานที่ที่โรงละครเล็ก ภายในโรงละครแห่งชาติ ทำเป็นโรงขยายแบบ โดยได้เพิ่มระบบไฟฟ้าภายในโรงละครเล็กให้มีแสงสว่างเพิ่มขึ้น คณะทำงานได้ดำเนินการเขียนแบบ และขยายแบบโครงสร้างและลวดลายในขนาดเท่าจริง มาตราส่วน ๑ : ๑ โดยใช้เวลาออกแบบประมาณ ๑ เดือน เขียนแบบประมาณ ๑ เดือน และขยายแบบเท่าจริงอีกประมาณ ๓ เดือน เมื่อเขียนแบบและขยายแบบอาคารหลังใดเสร็จ ก็ทยอยส่งแบบและลวดลายให้ฝ่ายดำเนินการก่อสร้างพระเมรุดำเนินการจัดสร้างต่อไป

พิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระภูมิเจ้าที่เพื่อเข้าดำเนินการก่อสร้างพระเมรุและสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ

พิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระภูมิเจ้าที่เพื่อการเข้าดำเนินการก่อสร้างพระเมรุและสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นพิธีที่ผู้รับจ้างก่อสร้างพระเมรุและอาคารประกอบ คือ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.ว.ช. ลิขิตการสร้าง จัดให้มีขึ้นก่อนการก่อสร้างพระเมรุ เพื่อเป็นการขออนุญาตสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระภูมิเจ้าที่เข้าใช้พื้นที่ท้องสนามหลวง และขอให้เกิดสวัสดิมงคลแก่คณะช่าง รวมทั้งความราบรื่นในการดำเนินการก่อสร้าง ผู้เข้าร่วมพิธีประกอบด้วยคณะช่างของกรมศิลปากร เจ้าหน้าที่ของห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.ว.ช. ลิขิตการสร้าง (ผู้รับจ้าง) และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

พิธีจัดขึ้นในวันพฤหัสบดี ที่ ๑๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ เวลาฤกษ์ ๑๓ นาฬิกา ๓๐ นาที บริเวณท้องสนามหลวงด้านทิศใต้ ซึ่งเป็นสถานที่ก่อสร้างพระเมรุ โดยตั้งราชวัติ ฉัตร ธง ต้นกล้วย ต้นอ้อย ทั้งสี่มุมเป็นปริมณฑลพิธี กลางมณฑลพิธีตั้งโต๊ะปูผ้าขาว วางบัตรพระภูมิ บัตรพระเกตุ ๙ ชั้น บัตรเจ้ากรุงพาลี บายศรีปากชาม เครื่องบวงสรวงสังเวยซึ่งประกอบด้วย หัวหมู หมากพลู น้ำชา ผลไม้ เช่น แอปเปิล กล้วย ส้ม สาลี่ องุ่น ของหวาน ได้แก่ ทองหยอด ฝอยทอง ทางทิศเหนือของโต๊ะวางเครื่องบวงสรวงสังเวยตั้งแท่นวางคัมภีร์ เมื่อใกล้เวลาฤกษ์ ผู้เข้าร่วมพิธี ได้แก่ นายประมุข บรรเจิดสกุล ผู้จัดการห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.ว.ช. ลิขิตการสร้าง เจ้าหน้าที่ คณะช่างกรมศิลปากร และผู้เกี่ยวข้องในการก่อสร้าง เดินทางมาพร้อมกัน ณ มณฑลพิธี

ครั้นถึงเวลาฤกษ์ ๑๓ นาฬิกา ๓๐ นาที พระราชครูศิวาจารย์ (ถาวร ภวังคนันทน์) นำจุดธูปเทียนถวายเครื่องสังเวย บูชาฤกษ์ เจ้าพนักงานลั่นฆ้องชัย เป่าสังข์ ไกวบัณเฑาะว์ จากนั้น นายประมุข บรรเจิดสกุล จุดธูปเทียนที่เครื่องสังเวย และปักธูปหางที่เครื่องสังเวยร่วมกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ พระราชครูศิวาจารย์ตั้งนะโม ๓ จบ อ่านโองการบวงสรวง เจ้าพนักงานลั่นฆ้องชัย เป่าสังข์ และไกวบัณเฑาะว์ พระราชครูศิวาจารย์เชิญให้ นายประมุข บรรเจิดสกุล และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ตอกเสาเอกซึ่งทำจากไม้เป็นปฐมฤกษ์ คล้องมาลัย และโปรยข้าวตอกดอกไม้ที่เสา รวมทั้งที่โต๊ะเครื่องบวงสรวงสังเวย เป็นเสร็จพิธี

พระเมรุและอาคารภายในปริมณฑลพระราชพิธี

พระเมรุ

กรมศิลปากร ได้ว่าจ้างห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.ว.ช. ลิขิตการสร้าง ซึ่งมีนายประมุข บรรเจิดสกุล ผู้จัดการ เป็นคู่สัญญารับทำการก่อสร้างพระเมรุพร้อมลิฟต์ และซ่าง ๔ หลัง เป็นเงิน ๔๕,๙๐๐,๐๐๐ บาท (สี่สิบห้าล้านเก้าแสนบาทถ้วน) ตามสัญญาเลขที่ ๓๐/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ สัญญากำหนดเริ่มก่อสร้างภายในวันพุธ ที่ ๑๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ กำหนดก่อสร้างแล้วเสร็จในวันเสาร์ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ ประธานคณะทำงานฝ่ายออกแบบ เขียนแบบ ขยายแบบสถาปัตยกรรม วิศวกรและลวดลายประกอบสถาปัตยกรรม เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบ นายสุทิน เจริญสวัสดิ์ ผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม เป็นวิศวกรโครงสร้าง นายก่อเกียรติ ทองผุด นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน นายจิรายุส จันทร์ประโคน นายช่างเขียนแบบชำนาญงาน นายเสกสรรค์ ปัญญารัมย์ นายช่างเขียนแบบชำนาญงาน เป็นนายช่างศิลปกรรมและเขียนแบบ นายทวี สมโลก หัวหน้ากลุ่ม

บริหารงานก่อสร้าง เป็นวิศวกรไฟฟ้า นายศิริพงษ์ บูรณอารีย์พงษ์ วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ นายสมเดช คำภาษา นายช่างโยธาปฏิบัติงาน เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง

พระราชครูศิวาจารย์ (ถาวร ภวังคนันทน์) อ่านโครงการบวงสรวง

นายประมุข บรรเจิดสกุล และคณะ โปรยข้าวตอกดอกไม้ที่เครื่องบวงสรวงสังเวย

คณะช่างตอกเสาเอก

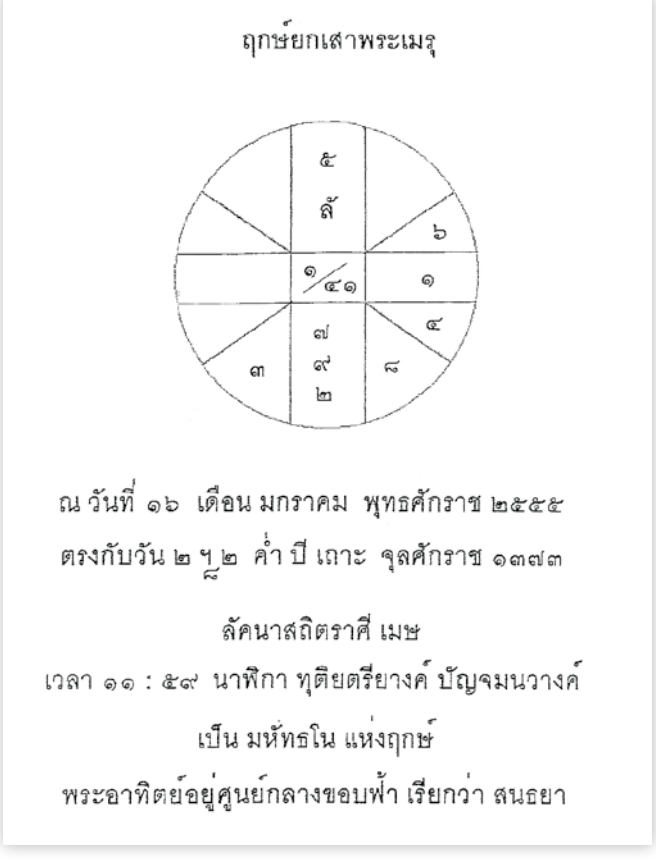
เสาเอก

ผู้รับเหมาก่อสร้างได้เริ่มดำเนินการปรับระดับพื้นที่เตรียมการก่อสร้างพระเมรุ ในวันเสาร์ ที่ ๑๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ และได้ขุดหลุมวางฐานรากคอนกรีต เตรียมเหล็กเสาพระเมรุ เพื่อประกอบพิธียกเสาพระเมรุตามโบราณราชประเพณี

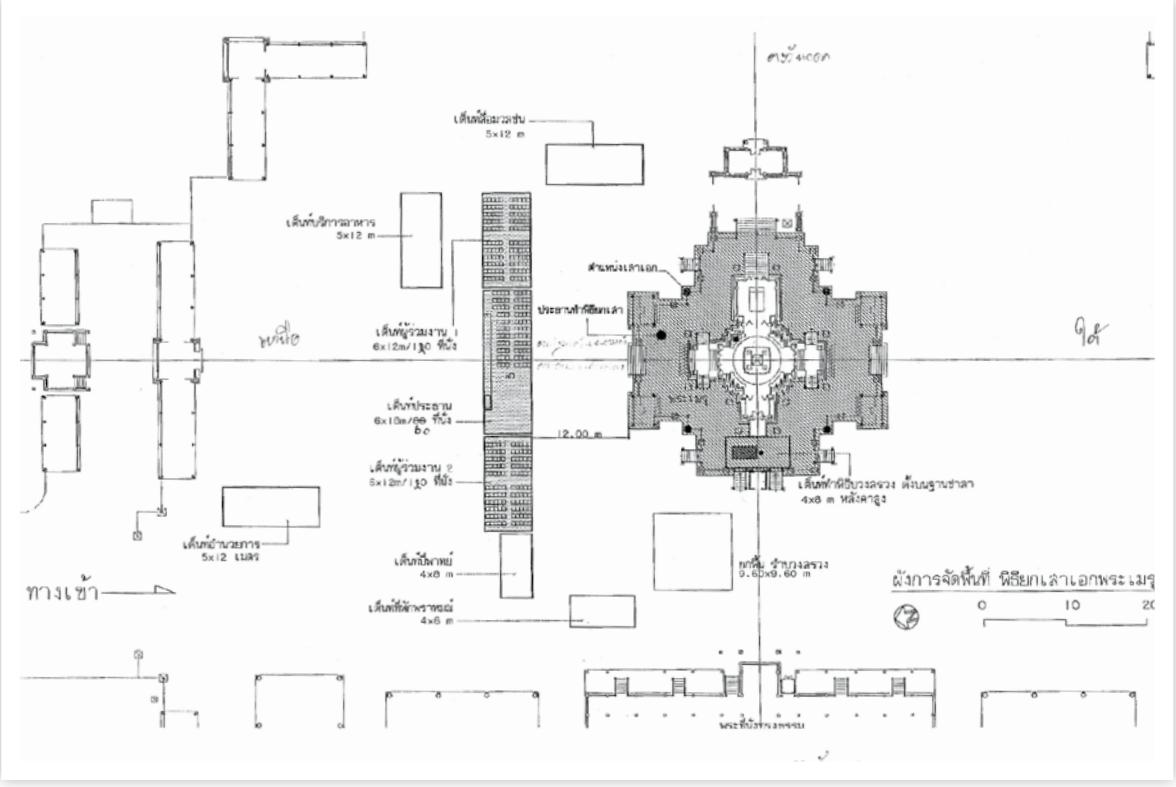
พิธียกเสาพระเมรุ

คติช่างไทย การยกเสาพระเมรุครั้งนี้เทียบเคียงได้กับการยกเสาเอก หรือเสาสำคัญต้นแรกของอาคาร ซึ่งมีการจัดพิธีบูชาหลุมเสา ไม้เสา ทั้งพิธีทางพระพุทธศาสนา และพิธีพราหมณ์ ขณะที่ช่างยกเสาไม้ขึ้นตั้งจึงต้องมีฤกษ์หรือช่วงเวลาอันเป็นมงคลตามที่โหรหรือพราหมณ์กำหนด แม้ว่าการก่อสร้างพระเมรุในปัจจุบัน มีการปรับเปลี่ยนเทคนิควิธีการก่อสร้างเพื่อประหยัดเวลา มีการใช้วัสดุทดแทนเพื่อลดทอนการใช้ไม้ซึ่งเป็นวัสดุหายาก เสาที่ใช้ประกอบพิธียกเสาพระเมรุในครั้งนี้จึงมิใช่เสาต้นแรกของการก่อสร้าง และมิใช่เสาไม้ แต่สาระสำคัญของพิธียังคงสืบทอดวัตถุประสงค์เดิม คือ การประกอบพิธีมงคลในพระพุทธศาสนาและพิธีพราหมณ์ เพื่อการบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพยดาอารักษ์ในบริเวณท้องสนามหลวง เพื่อบอกกล่าวขออนุญาตปลูกสร้างพระเมรุ และเพื่อความเป็นสวัสดิมงคล ความสำเร็จลุล่วงของงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งปวง

พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ วิบุลย์เวทย์บรมหงส์ พรหมพงศ์ พฤฒาจาริย์ (นายชวิน รังสิพราหมณกุล) หัวหน้าพราหมณ์ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ ได้กำหนดฤกษ์บวงสรวงบูชาฤกษ์ยกเสาพระเมรุ ณ วันจันทร์ ที่ ๑๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือนยี่ ปีเถาะ จุลศักราช ๑๓๗๓ วางลัคนา ราศีเมษ นวางค์ที่ ๕ เวลา ๑๑ นาฬิกา ๕๙ นาที เป็น มหัทธโนฤกษ์ พระอาทิตย์อยู่ศูนย์กลางขอบฟ้า เรียกว่า สนธยา

ดวงฤกษ์ในการยกเสาพระเมรุ

ภาพผังการจัดพื้นที่พิธียกเสาพระเมรุ

วันจันทร์ ที่ ๑๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

ณ วันพิธี เจ้าหน้าที่เตรียมการตั้งแต่งสถานที่และมณฑลพิธีไว้พร้อม ด้านทิศเหนือตั้งปะรำพิธี ๖ หลัง เป็นปะรำพิธีประธาน ๑ หลัง ปะรำพิธีผู้ร่วมงาน ๒ หลัง ปะรำพิธีปี่พาทย์ ๑ หลัง ปะรำพิธีบริการอาหาร ๑ หลัง และปะรำพิธีอำนวยการ ด้านทิศตะวันออกตั้งปะรำพิธีสื่อมวลชน ๑ หลัง ด้านทิศตะวันตกตั้งปะรำพิธีที่พักพราหมณ์ ๑ หลัง ด้านหน้าปะรำพิธีที่พักพราหมณ์ ตั้งยกพื้นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด ๙.๖๐ เมตร เพื่อประกอบพิธีรำบวงสรวง ภายในปะรำพิธีประธาน ตั้งโต๊ะหมู่บูชา พร้อมอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์จากวัดชนะสงคราม จำนวน ๑๐ รูป เจริญพุทธมนต์ มี พระราชวิมล รักษาการเจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม พระราชวิสุทธิเวที เจ้าคณะภาค ๑ พระเมธีวราลงกรณ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระศรีวัชรมุนี ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระศรีภัททิยบดี ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระมหาจรูญ ญาณจารี ป.ธ.๗ เลขานุการเจ้าคณะภาค ๑ พระมหาประเสริฐ ปสฏฺโฐ ป.ธ.๗ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระมหาวิมิชัย ชยวุฑฺโฒ ป.ธ.๗ พระมหาปกรณ์ กิตฺติธโร ป.ธ.๙ พระมหาราเชนทร์ เขมาสโภ ป.ธ.๘ ท้ายอาสน์สงฆ์ตั้งโต๊ะปูผ้าขาววางเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรม ตรงข้ามอาสน์สงฆ์ตั้งเก้าอี้สำหรับประธานในพิธี และผู้มาร่วมพิธี ภัตตาหารที่จะถวายพระสงฆ์ ประกอบด้วย น้ำพริกกุ้งสด ต้มเยื่อไผ่ แกงกะหรี่เอ็นหมู ทอดมันปลากราย ข้าวสวย ของหวาน ได้แก่ บัวลอยเผือก ผลไม้ ได้แก่ มะละกอ และชมพู่

หน้าปะรำพิธีเป็นมณฑลพิธียกเสา ตำแหน่งที่ตั้งของเสาที่จะทำพิธีอยู่บนฐานชาลาพระเมรุ ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ กึ่งกลางเป็นตำแหน่งฐานรากของเสา พิธียกเสาพระเมรุเป็นการตั้งเสาประกอบบนฐานพระเมรุ ลักษณะเป็นเสาเหล็กตั้งอยู่บนขาเหล็ก เอียงประมาณ ๓๐ องศา มีเครนยึดไว้ ส่วนฐานมี

แผ่นเหล็กรองรับเสา เหล็กยืน และเหล็กถักยึดระหว่างเสา ที่โครงเสาผูกต้นกล้วยต้นอ้อย ด้านหน้าเสาตั้งโต๊ะปูผ้าขาววางพานใส่สายสูตรสำหรับประธานถือยกเสาพระเมรุ ถัดออกไปด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งรั้วราชวัติ ๕ ชั้น ปักธงขาว ตั้งแสดงขอบเขตมณฑลพิธีทั้งสี่มุม ภายในตั้งโต๊ะปูผ้าขาว หันหน้าเข้าหามณฑลพิธี วางเครื่องบวงสรวงสังเวยบูชาฤกษ์ยกเสา ประกอบด้วย เครื่องบัตรพลีมีบัตรพระเกตุ ๙ ชั้น บัตรพระภูมิรูปสามเหลี่ยม ๑ ชั้น และบัตรเจ้ากรุงพาลีรูปสี่เหลี่ยม ๑ ชั้น เครื่องสังเวยมีโตกวางสิ่งของต่าง ๆ ดังนี้ โตกที่ ๑ มีขนมหวาน ๗ อย่าง ได้แก่ ฝอยทองกรอบ เม็ดขนุน ข้าวเหนียวแก้ว ทองหยิบ ถั่วกวน ทองเอก และข้าวตอก โตกที่ ๒ มี เนยนม งาขาว ถั่วเขียว งาดำ น้ำเปล่า โตกที่ ๓ มี น้ำผึ้ง นมเปรี้ยว นมจืด โยเกิร์ต โตกที่ ๔ มี เผือก มัน ต้มขาว ต้มแดง หมากพลู บายศรีปากชาม โตกที่ ๕ มีผลไม้ ได้แก่ องุ่น มะพร้าว ส้ม ทับทิม สาลี่ แอปเปิล แก้วมังกร มะม่วง เมลอน นอกนั้นมีสิ่งของต่าง ๆ วางบนโต๊ะ ได้แก่ พานพวงมาลัย เทียนเงิน เทียนทอง น้ำอบ แจกันดอกกุหลาบ ๒ แจกัน แป้งกระแจะ พานสังข์บรรจุน้ำอบ พานดอกไม้

ครั้นใกล้เวลาประกอบพิธี พระราชวงศ์ พระประยูรญาติ ในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี องคมนตรี รัฐมนตรี ข้าราชการ ผู้ที่ได้รับเชิญ และสื่อมวลชน มาถึงมณฑลพิธี เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรเชิญนั่งตามตำแหน่งที่กำหนด

เวลา ๑๐ นาฬิกา พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ รองนายกรัฐมนตรี ประธานคณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย เจ้าหน้าที่อาราธนาศีล ประธานสงฆ์ให้ศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหารเพล ปี่พาทย์บรรเลงเพลงฉิ่งพระฉันเพล

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๒๕ นาที นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เดินทางมาถึงบริเวณพิธี พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ รองนายกรัฐมนตรี ประธานคณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ กล่าวรายงาน ดังนี้

กราบเรียน นายกรัฐมนตรี

กระผม พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ รองนายกรัฐมนตรี ในนามของคณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุและบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านนายกรัฐมนตรีกรุณาให้เกียรติมาเป็นประธานในพิธียกเสาพระเมรุ สำหรับประกอบพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในวันนี้

ตามคติความเชื่อของไทยแต่โบราณนั้น พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์ชั้นสูงล้วนได้รับนับถือว่าทรงสืบเชื้อสายมาจากสมมติเทพ จึงเชื่อกันว่า เมื่อถึงวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ ทุกพระองค์จะเสด็จกลับคืนสู่ทิพยสถาน ณ พระสุเมรุบรรพต ดังนั้น เมื่อจะถวายพระเพลิงพระศพ จึงมีการสร้างพระเมรุ เสมือนจำลองเขาพระสุเมรุจากสรวงสวรรค์มาประดิษฐาน ณ บริเวณมณฑลพิธีใจกลางพระนคร เพื่อส่งเสด็จสู่สวรรคาลัย แม้พระเมรุจะมีรูปลักษณ์และขนาดแตกต่างลดหลั่นกันตามพระอิสริยยศ แต่ละองค์ประกอบต่าง ๆ ยังคงความวิจิตรบรรจง ตามคุณลักษณะของศิลปะสถาปัตยกรรมไทยทุกประการ เพื่อความงดงามและสมพระเกียรติยศ

การสร้างพระเมรุเป็นงานสถาปัตยกรรมที่แสดงภูมิปัญญาช่างอย่างสูง การออกแบบรูปลักษณ์การก่อสร้างอาคาร การประกอบลวดลายประดิษฐ์ตกแต่งทุกส่วนให้เข้ากับอาคาร ล้วนต้องใช้ช่างที่มีความรอบรู้ มีฝีมือและมีทักษะในงานศิลปกรรมและกระบวนช่างไทยทุกสาขามาร่วมกันปฏิบัติงาน สิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งคือ ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามโบราณราชประเพณีครบถ้วนทุกขั้นตอน การยกเสาพระเมรุเป็นจารีตสำคัญของการเริ่มการก่อสร้างอาคารทางสถาปัตยกรรม เพื่อเป็นขวัญและเป็นสิริมงคลแก่คณะทำงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง คณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุและบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ จึงกำหนดจัดพิธียกเสาพระเมรุสำหรับประกอบพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ขึ้นในเวลาอันเป็นมหัทธโนฤกษ์

บัดนี้ ได้เวลาฤกษ์สำหรับการพิธียกเสาพระเมรุแล้ว กระผมขอกราบเรียนเชิญท่านนายกรัฐมนตรี เป็นประธานในการประกอบพิธียกเสาพระเมรุ เพื่อความเป็นสิริมงคลและความสำเร็จในการดำเนินงานสืบไป

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๓๐ นาที เป็นปฐมฤกษ์ประกอบพิธีพราหมณ์ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี จุดธูปเทียนที่เครื่องบวงสรวงสังเวย ปักธูปหางที่เครื่องบวงสรวงสังเวยร่วมกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ แล้วกลับไปนั่งในปะรำพิธี จากนั้นพระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ วิบุลย์เวทย์บรมหงส์ พรหมพงศ์ พฤฒาจารย์ อ่านโองการบวงสรวงเสาพระเมรุ ดังนี้

“ณ บัดนี้ วันจันทร์ แรม ๘ ค่ำ เดือนยี่ พุทธศักราช ๒๕๕๕ กาลเพลาจัดพิธีกรรมตามจารีตโบราณ สร้างสถานออกพระเมรุ พระราชวงศ์สู่ไกรลาศ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ราชนารีพระราชธิดาในรัชกาลที่ ๖ ได้ฤกษ์ยกเสาพระเมรุ เฉกเช่นธรรมเนียมราชประเพณี จัดพิธีพลีกรรมบวงสรวงมเหศรศักดิ์ ด้วยข้าพระพุทธเจ้า จักประกาศอัญชลีแด่เทพยดา พระมหาเทวะฤษีและพระพรหมฤษี องค์เทพ พระวิษณุกรรม ทรงเมตตาประทานพรอวยชัย พร้อมให้สรรพวิทยา ประสิทธิ์ถ้วนเมืองสวรรค์และโลกมนุษย์เข้าใจมรรคาสู่ดินแดนพระสุเมรุ ทิ่งดงามพิลาศวิจิตรตราตรึ อีกหมู่สถาปัตยกรรมเพราเพริศ เลิศนิรมิตศิลปะอนันต์ ขออัญเชิญวิชานั้นสู่ห้วงหัทยาช่าง ให้ก่อสร้างพระเมรุได้ต่อเนื่อง เปิดประเทืองปัญญาครั้งนี้ไซร้ ให้เลิศล้วนบริบูรณ์โสตถิ์เทอญฯ

ขออัญเชิญ พระพิฆเนศวรเทพเจ้าแห่งความสำเร็จ ขอพระอิศวรเป็นเจ้า เข้ามาสู่มณฑลพิธีการ พระผู้อวตารปราบพญามารในสามพิภพ นบหัตถ์ถวายคือพระนารายณ์เทวฤทธิ์ อีกพระวิษณุกรรมเรืองเดชเดชา พระพรหมธาดามหาสถาน เทพยดาบริบาล บำรุงพระนคร พระหลักเมือง พระเสื้อเมือง พระทรงเมืองและพระกาฬไชยศรี เทวะมนตรีศรีบริรักษ์ขัณฑสีมาอาณาจักรไทย เทิดไท้พระสยามเทวาธิราช ขออัญเชิญลีลาศ ณ สโมสรสันนิบาต ประทานพรในพิธี ยกเสาพระเมรุแห่งสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ผู้เสด็จสู่สวรรคาลัย อวยพรชัยงานก่อสร้างทุกคณะบรรลุสำเร็จราบรื่น ละอุปสรรคนิราศไกล ประกาศความสำเร็จราบรื่นเร็วพลันโสตถิเทอญ”

นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ทำพิธียกเสาพระเมรุ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๕๕ นาที นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ไปยังฐานรากเสาพระเมรุ ปิดทอง ผูกผ้าแพรสีขาว ประพรมน้ำอบไทยที่ปลายเสา และโปรยข้าวตอกดอกไม้

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๕๙ นาที นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ชักสายสูตรยกเสาขึ้นตั้งแล้ว พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ วิบุลย์เวทย์บรมหงส์ พรหมพงศ์ พฤฒาจารีย์ รดน้ำเทพมนต์ วางใบมะตูม และเจิมเสา ระหว่างนั้นพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา เจ้าพนักงานลั่นฆ้องชัย เป่าสังข์ ไกวบัณเฑาะว์ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงมหาฤกษ์ รำบวงสรวง ด้วยเพลงช้าสร้อยสน และเพลงโปรยข้าวตอก ผู้รำเป็นชาย-หญิง จำนวน ๗ คู่ ประกอบด้วย นายพงษ์ศักดิ์ บุญล้น นายเอก อรุณพันธ์ นายวัลลภ พรพิสุทธิ์ นายปรัชญา ชัยเทศ นายสมเจตน์ ภู่นา นายฉันทวัฒน์ ชูแหวน นายธีรเดช กลิ่นจันทร์ นางสาวเสาวรักษ์ ยมะคุปต์ นางสิริวรรณ อาจมังกร นางนาฏยา รัตนศึกษา นางสาวรจนา ทับทิมศรี นางสาวปภาวี จึงประวัติ นางอัญชลิกา หนอสิงหา และนางสาวภวินี เดชสุภา จบแล้ว

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๓๐ นาที นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนา นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี กรวดน้ำถวายเป็นพระราชกุศล จบแล้ว พระสงฆ์กลับ เป็นเสร็จพิธี

รำบวงสรวง

พระเมรุสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ปลูกสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมไทย เป็นอาคารจตุรมุขยอดปราสาททรงมณฑปที่มีการลดทอนชั้นเหม ตัวอาคารประกอบด้วยชั้นฐาน องค์พระเมรุหลังคาและเครื่องยอด ประดับตกแต่งด้วยลวดลายผ้าทองย่นฉลุสาบสีและเครื่องประกอบพระอิสริยยศ

องค์พระเมรุมีขนาดกว้าง ๒๙.๒๐ เมตร ยาว ๓๐.๖๐ เมตร สูงจากพื้นดินถึงยอดฉัตร ๓๕.๕๙ เมตร โครงสร้างทั่วไปเป็นโครงเหล็ก ฐากรากเป็นแผ่นคอนกรีตสำเร็จรูปแบบ Hollow Core หนา ๐.๑๕ ๐.๒๐ ๐.๒๕ และ ๐.๓๐ เมตร เสาตอม่อ เสา คาน ตง เป็นเหล็กหนา ๓.๒ มิลลิเมตร เฉพาะเสาองค์พระเมรุ ๔ เสา ซ่อนอยู่ภายในช่องผนัง โครงภายในเป็นเสาโครงเหล็กทักสำหรับรับโครงเหล็กส่วนยอดพระเมรุ ตั้งอยู่บนแท่นคอนกรีตเสริมเหล็กสำเร็จรูป ผนังหุ้มไม้อัดยางหนา ๖ มิลลิเมตร โครงเคร่าไม้ยาง

ตัวอาคารยกพื้น ๒ ระดับ เป็นฐานชาลาและฐานองค์พระเมรุ ฐานชาลาเป็นยกพื้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าย่อมุมทั้งสี่ด้านสิบหกเหลี่ยม กว้าง ๒๙.๒๐ เมตร ยาว ๓๐.๖๐ เมตร สูงจากระดับพื้นดินถึงพื้นฐานชาลา ๑.๒๐ เมตร ฐานทักษิณโดยทั่วไปยื่นออกจากเสาริม ๐.๖๕ เมตร สำหรับทำฐานโดยรอบ ฐานทักษิณประกอบหน้ากระดานท้องไม้ เส้นลวด บัวหน้ากระดานล่างและหน้ากระดานบนประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงินลายประจำยามก้ามปู เส้นลวดเดินเส้นทอง บัวคว่ำและบัวหงายประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงิน ลวดบัวเดินเส้นทอง ท้องไม้ประดับลายรักร้อย ฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงินเดินเส้นทองในแนวตั้ง มีบันไดทางขึ้นลงจากพื้นดินถึงพื้นฐานชาลาทั้งสี่ทิศ แต่ละทิศเป็นบันไดหลักและบันไดรอง บันไดด้านทิศตะวันตกเป็นบันไดใหญ่แบ่งเป็น ๓ ช่อง ช่องกลาง เป็นลิฟต์ไฮดรอลิก แต่ละช่องบันไดมีบันได ๗ ขั้น เป็นไม้เนื้อแข็งลูกนอนปูพรมอัดสีแดง จมูกบันไดปิดทับด้วยไม้ปิดผ้าทองย่นเป็นแถบทองลูกตั้งบันได (บัวขั้นบันได) ประดับลายรักร้อยฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงินและสีชมพูเดินเส้นทองในแนวตั้ง แม่บันไดประดับลายประจำยามก้ามปูฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงิน ผนังท้องไม้บันไดพื้นสีน้ำเงินเดินริ้วเส้นทองในแนวตั้ง พุกรับขั้นบันไดประดับลายช่อกระหนกเปลวฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงิน หน้าตัดขอบขั้นบันไดทั้งด้านหน้าและด้านข้างเดินเส้นด้วยผ้าทองย่น ราวบันไดเหลี่ยมทาสีแดงเดินขอบทอง พนักราวบันได ลูกกรงบันไดเป็นเหล็กกล่องพื้นสีแดงประดับลายราชวัติ กลางและมุมประดับลายประจำยามหล่อด้วยไฟเบอร์กลาสทาสีทองแววสีเงิน ราวจับเป็นไม้ทาสีทอง เสาบันไดเป็นเสาหัวเม็ดหล่อด้วยไฟเบอร์กลาส บัวคอเสาประดับลายกระจังฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดงแววสีเงิน ตัวเสาพื้นสีแดงเดินริ้วเส้นทอง หัวเสาเป็นเสาหัวเม็ดสี่เหลี่ยมประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดงแววสีเงิน ยอดเสาเม็ดเป็นรูปบัวประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดงแววสีเงิน

ที่พื้นลานข้างบันไดใหญ่ทิศตะวันออกตั้งเสาฉนวนประกอบหอเปลื้องเครื่อง ข้างละ ๓ ต้น สำหรับกั้นม่านด้านทิศเหนือและทิศใต้ของช่องทางเดินระหว่างพระเมรุกับหอเปลื้อง เสาฉนวนนั้นเป็นเสาสี่เหลี่ยมมีความสูง ๕.๓๕ เมตร โครงเสาเป็นเหล็กขึ้นรูปด้วยแผ่นไฟเบอร์ซีเมนต์ ส่วนลวดลายหล่อเรซิน ฐานเสาฉนวนประกอบด้วยหน้ากระดานท้องไม้เส้นลวดทำสีชมพู หน้ากระดานบนประดับลายประจำยามลูกโซ่ทาสีทองแววสีชมพู ท้องไม้ทำลูกฟักพื้นสีแดงประดับลายกระจังและบัวคิ้วกรอบทาสีทอง เสาบนทาสีชมพู คิ้วเหลี่ยมเสาและกระจังทาสีทอง ปลายเสาประดับบัวคอเสื้อและบัวหัวเสาลายทาสีทองแววสีชมพู เหนือหัวเสาประดับโคมแก้วรูปวงรีคล้ายใบหน้าสตรีเส้นผ่าศูนย์กลางขนาด ๑๐ นิ้ว ใส่หลอดไฟขนาด ๖๐ แรงเทียน มียอดเป็นมงกุฎหล่อไฟเบอร์กลาสทาสีทอง ตัวผ้าม่านทำด้วยผ้าตาดพื้นดำลายทอง ซับในทำด้วยผ้าฝ้ายสี่เส้นย้อมสีกลีบบัวไม่มีหัวม่าน มีสายรัดม่าน มีโซ่ถ่วงน้ำหนักที่กลางม่านและชายม่าน ชายม่านสูงจากพื้น ๓.๘๐ เมตร ผ้าม่านนี้เปิดแยกจากกันที่กลางราวม่านระหว่างเสาฉนวนพระเมรุ และเสาฉนวนหอเปลื้องเครื่อง

ที่พื้นลานข้างบันไดใหญ่ทิศตะวันตกตั้งเสาโคมประทีป ๒ ต้น เพื่อให้แสงสว่าง

พระเมรุระหว่างการก่อสร้าง

พื้นฐานชาลา ตงไม้เนื้อแข็ง ปูไม้อัดยางขนาด ๑.๒๐ เมตร X ๒.๔๐ เมตร หนา ๒๐ มิลลิเมตร ตีชนอัดสนิท ปูพรมอัดสีแดงอัดทับหน้า พนักฐานชาลาและเสาพนักประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีและลายเหมือนพนักราวบันไดและเสาบันได

ที่เสาพนักฐานชาลาตรงมุมย่อไม้โดยรอบประดับด้วยแท่นฐานสำหรับประดิษฐานรูปเทวดานั่งคุกเข่าถือตาลปัตรแว่นแก้ว ถือดวงโคม และตั้งฉัตรปรุ ๕ ชั้น รายรอบจำนวน ๒๔ แท่น โดยประดิษฐานรูปเทวดานั่งคุกเข่าถือตาลปัตรแว่นแก้ว ๖ องค์ ถือดวงโคม ๑๔ องค์ และแท่นตั้งฉัตรปรุ ๕ ชั้น ๔ คัน ตัวแท่นเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้าง ๐.๘๐ เมตร ยาว ๐.๘๐ เมตร สูง ๑.๒๐ เมตร หล่อด้วยไฟเบอร์กลาสประดับผ้าทองย่นสาบสีสอดแวว ประกอบหน้ากระดาน เส้นลวด บัว ท้องไม้ หน้ากระดานล่างและหน้ากระดานบนประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดงและน้ำเงิน ลายประจำยาม เส้นลวดเดินเส้นทอง บัวคว่ำและบัวหงายประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดง สีเขียวแววสีเงิน ลวดบัวเดินเส้นทอง คอฐานล่างและคอฐานบนพื้นสีแดงเดินเส้นทองในแนวตั้ง ลูกแก้วล่างและลูกแก้วบนประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีลายประจำยาม ท้องไม้เสาโดยรอบประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีชมพู แววสีเงินลายกระจังเดินเส้นทอง ตรงกลางผนังทำซุ้มลายซ้อนไม้ปิดผ้าทองย่นพื้นซุ้มสีน้ำเงิน กลางซุ้มประดับลายซ้อนไม้ปิดผ้าทองย่นรูปพานพุ่มดอกไม้ ตัวพุ่มสีชมพูลายดอกประจำยามตัวพานพื้นสีเขียวลายบัว แท่นฐานตั้งเทวดารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้าง ๐.๖๕ เมตร ยาว ๐.๖๕ เมตร สูง ๐.๕๐ เมตร ประกอบหน้ากระดาน ท้องไม้ เส้นลวด บัว หน้ากระดานประดับลายกลีบบัวฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดงแววสีเงิน เส้นลวดเดินเส้นทอง บัวคว่ำประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีเขียวแววสีเงิน ลวดบัวเดินเส้นทอง คอฐานพื้นสีแดงเดินเส้นทองในแนวตั้ง เส้นลวดเดินเส้นทอง หน้ากระดานปากฐานประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดงลายประจำยาม

ที่พื้นฐานชาลาด้านในมีบันไดทอดขึ้นสู่องค์พระเมรุทั้ง ๔ ทิศ ด้านทิศเหนือและด้านทิศใต้ มี ๓ บันได เป็นบันไดใหญ่ ๑ บันได กว้าง ๒.๖๐ เมตร ขนาบข้างด้วยบันไดเล็ก ๒ บันได กว้าง ๑.๕๐ เมตร ด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกมีบันไดใหญ่ ๑ บันได กว้าง ๓.๐๐ เมตร เฉพาะด้านทิศตะวันตกติดตั้งลิฟต์ไฮดรอลิก สำหรับเป็นทางเสด็จพระราชดำเนิน ขนาดกว้าง ๒.๐๕ เมตร และยาว ๒.๐๕ เมตร โครงเหล็กปูพื้นด้วยไม้อัดยาง บุพื้นด้วยพรมสีแดง ล้อมรอบด้วยพนัก แต่ละช่องบันไดมีบันได ๖ ขั้น เป็นไม้เนื้อแข็ง ลักษณะลวดลายการประดับตกแต่งบันได ราวบันได พนักบันได ผนังท้องไม้บันได เสาบันได เหมือนบันไดทางขึ้นลงจากพื้นดินถึงพื้นฐานชาลา

ที่พื้นฐานชาลาข้างบันไดทางขึ้นลงฐานชาลาสู่องค์พระเมรุ ตั้งแท่นประดับฉัตรเครื่องสูงและโคมประทีปประจำมุมพระเมรุ จำนวน ๑๐ แท่น เทวดายืนเชิญฉัตรเครื่องสูง จำนวน ๘ ต้น และเชิญโคมประทีป จำนวน ๒ โคม ตัวแท่นเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด ๐.๘๐ เมตร ยาว ๐.๘๐ เมตร สูง ๑.๒๐ เมตร ลักษณะลวดลายการประดับตกแต่งแท่นเหมือนแท่นประดับรูปเทวดานั่งคุกเข่าถือตาลปัตรแว่นแก้ว ฐานปักฉัตรประกอบหน้ากระดาน ประดับลายดอกประจำยามฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดงและสีเขียว บัวคว่ำประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดงแววสีเงิน ลวดบัวเดินเส้นทอง ท้องไม้พื้นสีแดงเดินเส้นทองในแนวตั้ง เส้นลวดเดินเส้นทอง ลูกแก้วอกไก่ประดับลายบัวฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดงแววสีเงิน เส้นลวดเดินเส้นทอง ท้องไม้พื้นสีแดงเดินเส้นทองในแนวตั้ง ชั้นบนสุดทำเป็นบัวประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดง ลวดบัวเดินเส้นทอง เฉพาะแท่นประดับฉัตรทั้ง ๑๐ แท่นนี้สร้างทำโดยผู้รับเหมาก่อสร้าง

ฉัตรเครื่องสูงประจำมุมพระเมรุ ๘ ต้น สำนักช่างสิบหมู่เป็นผู้รับผิดชอบการจัดทำ โครงฉัตรทำด้วยเหล็ก คันฉัตรทาสีแดง ด้ามฉัตรปักลงไปในฐานของฉัตร ผ่านแท่นประดับฉัตรถึงพื้นฐานทักษิณ ตัวฉัตรมีลักษณะเป็นฉัตรทรงกลม เพดานฉัตรทำด้วยไม้อัดประกอบดวงโคมไฟ กำพูทำด้วยเรซินลายกลีบบัวปิดทอง ตัวฉัตรแต่ละชั้นทำด้วยผ้าแพรสีแดงประดับลายฉลุผ้าทองย่นลายกรวยเชิง เฉพาะระบายฉัตรชั้นที่ ๑ ประดับตุ้งติ้งใบโพธิ์โลหะปิดผ้าทองย่น ฉัตรชั้นที่ ๑ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๗๒๕ เมตร สูง ๐.๓๕ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๒ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๕๒๕ เมตร สูง ๐.๓๐ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๓ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๓๗๕ เมตร สูง ๐.๒๕ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๔ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๒๗๕ เมตร สูง ๐.๒๐ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๕ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๒๐ เมตร สูง ๐.๑๗๕ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๖ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๑๕ เมตร สูง ๐.๑๑๕ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๗ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๑๒๕ เมตร สูง ๐.๑๒๕ เมตร ยอดฉัตรเป็นไม้กลึงปิดทอง

องค์พระเมรุตั้งอยู่กึ่งกลางพื้นฐานชาลา มีลักษณะเป็นอาคารโถงจตุรมุขยอดปราสาททรงมณฑป มีฐานสูงจากพื้นชาลาถึงพื้นพระเมรุ ๑.๘๐ เมตร องค์พระเมรุเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง กว้าง ๖.๗๐ เมตร ยาว ๖.๗๐ เมตร มุขทิศเหนือและมุขทิศใต้ กว้าง ๓.๐๐ เมตร ยาว ๔.๓๐ เมตร มุขทิศตะวันออกเป็นที่ตั้งเตาเผา กว้าง ๕.๐๐ เมตร ยาว ๖.๗๕ เมตร และทิศตะวันตกกว้าง ๓.๐๐ เมตร ยาว ๓.๖๕ เมตร เครื่องยอดทรงมณฑป ๕ ชั้น เชิงกลอน มีการลดทอนชั้นเหมหลังคาเป็นมุมซ้อน ๒ ชั้น ๒ ตับหลังคา ตกแต่งลวดลายทั้งภายในและภายนอก

ฐานองค์พระเมรุเป็นฐานสิงห์และฐานสิงห์บัวเชิงบาตรตำแหน่งองค์พระเมรุ เฉพาะช่วงองค์พระเมรุเป็นย่อมุมไม้สิบสอง สูงจากระดับพื้นฐานชาลาถึงพื้นพระเมรุ ๑.๘๐ เมตร พื้นองค์พระเมรุโดยทั่วไปยื่นออกจากเสาริม ๐.๖๕ เมตร สำหรับทำฐานโดยรอบ ฐานประกอบด้วยหน้ากระดาน เท้าสิงห์ ท้องไม้ บัว เส้นลวด หน้ากระดานล่างและหน้ากระดานบนประดับลายประจำยามก้ามปู ผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงิน ถัดขึ้นไปซ้อน

เส้นลวดเดินเส้นทอง ๒ ชั้น เท้าสิงห์ประดับลายกุดั่นตาแหฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงิน กาบเท้าสิงห์เป็นรูปกระจังใบเทศเข้ามุมปิดผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงินแวววสีเงิน ลายท้องสิงห์ประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีชมพู บัวหลังสิงห์ประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงิน ลวดบัวเดินเส้นทอง ท้องไม้ประดับลายเข้มขาบชนิดรักร้อยฉลุกระดาษทองย่นสาบสีน้ำเงิน ลูกแก้วคอฐานประดับลายประจำยามก้ามปูลูกโซ่ฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงิน

พื้นพระเมรุ ตงไม้เนื้อแข็ง ปูไม้อัดยางขนาดกว้าง ๑.๒๐ เมตร ยาว ๒.๔๐ เมตร หนา ๒๐ มิลลิเมตร ตีชนอัดสนิท ปูพรมอัดสีแดงอัดทับหน้า

เสามุขทิศพระเมรุ บัวโคนเสาประกอบหน้ากระดาน ท้องไม้ บัว เส้นลวด หน้ากระดานประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงินแวววสีเงินลายประจำยามก้ามปู เส้นลวดเดินเส้นทอง บัวคว่ำประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงินแวววสีเงิน ลวดบัวเดินเส้นทอง คอฐานทาสีแดงเรียบ ลูกแก้วประดับลายรูปแปดเหลี่ยมฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงินแวววสีเงิน เส้นลวดเดินเส้นทอง คอฐานบนทาสีแดงเรียบ เส้นลวดเดินเส้นทอง โคนเสาเหลี่ยมประดับกาบบัวลายซ้อนไม้ปิดผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงินแวววสีขาว ตัวเสาพื้นสีขาวครีมประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีลายโคมพุ่มข้าวบิณฑ์ชนิดก้านแย่ง คิ้วเหลี่ยมเสาประดับลายรักร้อยฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงินแวววสีเงิน บัวปลายเสาเป็นบัวกลีบขนุนประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงินแวววสีเงิน ปลายเสาประดับคันทวยลายซ้อนไม้ปิดผ้าทองย่น

เสาองค์พระเมรุเป็นเสาย่อไม้สิบสองประดับลวดลายเหมือนเสามุขทิศ ซ้อนบัวหัวเสา ๒ ชั้น สูงเสมอชั้นเชิงกลอนรับยอดชั้นที่ ๑

ผนังภายในโดยทั่วไปบุไม้อัดยางหนา ๖ มิลลิเมตร ทาสีชมพูตามสีวันประสูติของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประดับลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง ฉลุผ้าทองย่นสาบตรงกลางลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ทำเป็นรูปเพชรแวววสีเงิน สื่อพระนาม “เพชรรัตน” บัวเชิงผนังประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดงเดินเส้นทอง ขอบเชิงผนังบนและล่างซ้อนไม้ประดับลายประจำยามก้ามปูลูกฟักฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงินแวววสีเงิน ผนังส่วนบนเป็นลายเฟื่องอุบะ และลายพุ่มพร้อมเจาะช่องระบายอากาศทำเป็นลายราชวัติ ผนังภายนอกโดยทั่วไปบุไม้อัดยางหนา ๖ มิลลิเมตร เรียบ ทำกรอบลูกฟักประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีพื้นลูกฟักสีชมพูประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสี เป็นลายลูกฟักกระดานดุน

องค์พระเมรุเจาะผนังโปร่ง ๔ ทิศ แต่ละช่องติดฉากบังเพลิง ยกเว้นด้านทิศตะวันออกติดฉากบังพระเตา กรอบช่องผนังด้านในองค์พระเมรุประดับลายกรอบคูหา เป็นลายประจำยามก้ามปูฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดงเหนือกลางซุ้มคูหาทำเป็นเรือนแก้ว ประดับอักษรพระนาม พ.ร.

กึ่งกลางองค์พระเมรุประดิษฐานพระจิตกาธาน

มุขทั้งสี่ทิศขององค์พระเมรุ เป็นโถงโล่ง ยกเว้นมุขด้านทิศตะวันออกทำผนังปิดเป็นกรอบลูกฟักประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสี กึ่งกลางผนังเจาะช่องลูกกรงระบายอากาศข้างละ ๑ ช่อง ส่วนบนเจาะช่องแผงราชวัตร และเป็นมุขที่ยาวกว่าทุกมุข เพื่อติดตั้งเตาไฟฟ้า มุขด้านทิศตะวันตกเป็นทางเสด็จพระราชดำเนิน มีพนักกันตกสูง ๐.๖๐ เมตร ตกแต่งลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีเป็นลายพันธุ์พฤกษา ลายนก พร้อมติดตั้งลิฟต์ไฮดรอลิก มุขด้านทิศเหนือและด้านทิศใต้ ทำช่องบันไดขึ้น ๓ ช่อง ประตูโปร่งระหว่างองค์พระเมรุกับมุขทั้งสี่ติดฉากบังเพลิง และฉากบังตา ยกเว้นทิศตะวันออก ฉากบังเพลิงติดอยู่กับช่องคูหาทางขึ้น พร้อมผูกพระวิสูตรอยู่ที่ตำแหน่งฉากบังเพลิงทั้งสี่ทิศ พระวิสูตรทำด้วยผ้าตาดพื้นดำลายทอง ริมม่านประดับเส้นดิ้นสีทอง ซับในด้วยผ้าฝ้ายสี่เส้น ระบายหัวม่าน กลางม่านใช้ผ้าตาดพื้นดำลายทองจับเป็นเฟื่อง มีสายรัดม่านทำด้วยดิ้นถัก

ประดับชายด้วยพู่สีเหลือง มีโซ่ถ่วงน้ำหนักที่กลางม่านและชายม่าน เสาบนเป็นเสาบัว ระหว่างเสาตอนบนมีซุ้มคูหาเป็นซุ้มรูปแบบหน้านาง และลายแบบราชวัติ ฉลุโปร่งประดับลายดอกประจำยาม

ที่มุขด้านทิศเหนือสร้างสะพานเกริน และเกรินบันไดนาคสำหรับอัญเชิญพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพขึ้นประดิษฐานบนพระเมรุ สะพานเกรินกว้าง ๑.๒๕ เมตร ยาว ๑๙.๕๐ เมตร ทอดจากพื้นหน้าช่องประตูคูหาพระเมรุไปตามพื้นมุขทิศเหนือ คร่อมบันไดใหญ่พระเมรุและบันไดใหญ่ฐานชาลาจรดเกรินบันไดนาค ตัวเกรินบันไดนาค กว้าง ๑.๒๕ เมตร ลาดเอียงลงสู่ฐานรับน้ำหนักบนลานพื้นถนนเป็นระยะทาง ๔.๓๐ เมตร โครงสร้างทั้งหมดเป็นไม้เนื้อแข็ง ทำผนังและคิ้วบัวด้วยไม้อัดหนา ๖ มิลลิเมตร ประกอบยึดด้วยเหล็กฉาก ตัวสะพานเกรินทาสีชมพู ผนังด้านข้างประกอบหน้ากระดานบัว เส้นลวดท้องไม้ ท้องไม้เกรินทาสีชมพูประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีเป็นกรอบลูกฟัก เดินเส้นกรอบสีทอง เส้นลวดท้องไม้เดินเส้นทอง บัวหงายประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีชมพูและสีทอง ลวดบัวเดินเส้นทอง หน้ากระดานประดับลายประจำยามก้ามปูลูกฟักฉลุผ้าทองย่นสาบสีชมพู เหนือขอบหน้ากระดานเดินเส้นทองซ้อนไม้ประดับกระจังรายซ้อนไม้ทาสีทอง พื้นสะพานเกรินทาสีแดงปูไม้เนื้อยาง หนา ๒๐ มิลลิเมตร วางรางเหล็กรองรับ แคร่รองรับแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ห่างกัน ๐.๖๒ เมตร ๑ คู่ แคร่รองรับแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพเพื่อเลื่อนเข้าสู่พระเมรุทาสีแดง ติดรางเหล็กห่างกัน ๐.๖๒ เมตร ๑ คู่ เกรินบันไดนาคทำเป็นรูปนาคทอดลำตัวเอียง ๔๐ องศา ลงมาจากสะพานเกรินสู่ฐานรับน้ำหนักเบื้องล่าง ตัวนาคประดับลายรักร้อยฉลุผ้าทองย่นสาบสี หัวนาคเป็นนาคปักลายซ้อนไม้ปิดผ้าทองย่นสาบสี ผนังด้านข้างประกอบหน้ากระดานท้องไม้หน้ากระดานบน - ล่าง ปิดผ้าทองย่น ท้องไม้ทาสีชมพู ประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีชมพูเป็นกรอบลูกฟัก เดินเส้นกรอบสีทอง พื้นเกรินบันไดนาคทาสีแดง ทำรางไม้สำหรับชักรอกแท่นประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ กึ่งกลางพื้นเกรินติดลวดสลิง สองข้างเกรินบันไดนาคติดมือหมุนสำหรับขันกว้านพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพขึ้นไปบนพื้นระดับ ส่วนใต้เกรินบันไดนาคเป็นที่สำหรับเจ้าหน้าที่หมุนกว้านเลื่อนพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพไปตามรางพื้นระดับเข้าไปสู่คูหาพระเมรุ

ท้ายเกรินบันไดนาคสร้างแท่นสำหรับประดิษฐานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ มีขนาดกว้าง ๑.๑๐ เมตร ผนังแท่นท้ายเกรินปิดลายฉลุผ้าทองย่นสาบสี ลายกระจังเดินเส้นทอง มุมผนังประดับลายรักร้อยฉลุผ้าทองย่นสาบสี เส้นลวดหน้ากระดานลูกแก้วปิดผ้าทองย่น เหนือหน้ากระดานลูกแก้วประดับกระจังปิดผ้าทองย่น ท้องไม้ประดับลายเกสรบัวฉลุผ้าทองย่นสาบสี ลวดบัวเดินเส้นทองบัวหงายประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีชมพู หน้ากระดานบนประดับลายประจำยามฉลุผ้าทองย่นสาบสีชมพู พื้นทาสีแดงติดรางเหล็กห่างกัน ๐.๖๒ เมตร ๑ คู่ เพื่อรองรับฐานรองรับพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพ ใต้แท่นท้ายเกรินทั้งสี่มุมติดล้อเหล็กสำหรับเลื่อนไปตามรางเลื่อนบนเกรินบันไดนาค ปลายแท่นท้ายเกรินทำเป็นรูปคล้ายสำเภาสำหรับเจ้าพนักงานภูษามาลาขึ้นนั่งประคองพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพมีขนาดกว้าง ๐.๘๐ เมตร บุด้วยผ้าตาดทองประกอบลายซ้อนไม้ลายกระหนก ฐานเกรินบันไดนาคเป็นแท่นไม้สี่เหลี่ยมยาว ๒.๐๐ เมตร ตั้งอยู่บนลานพื้นถนน ขอบหน้ากระดานทาสีทอง พื้นฐานปูพรมอัดสีแดงสำหรับวางขารองรับสะพานเชื่อมแท่นท้ายเกรินกับพระยานมาศสามลำคานสำหรับเคลื่อนพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพสู่ท้ายเกริน

เกรินนี้หลังจากหมุนกว้านเชิญพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพเลื่อนขึ้นประดิษฐานในพระเมรุที่พระจิตกาธานในวันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เรียบร้อยแล้ว ได้รื้อถอนออกเพื่อใช้พื้นที่ซึ่งเป็นบันไดและประกอบติดตั้งรางเหล็กกลมสีทองกั้นเป็นช่องแบ่งทางขึ้นลงถวายพระเพลิงพระศพเหมือนบันไดมุขด้านทิศใต้

ที่แท่นท้ายเกรินบันไดนาค ขอบแท่นที่ติดกับสำเภาท้ายเกรินเจาะเป็นช่องสำหรับใส่ด้ามคันฉัตร ยึดด้วยสลักเหล็ก สัปตปฎลเศวตฉัตรท้ายเกรินนี้จะยกขึ้นหลังจากเลื่อนพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจากพระยานมาศสามลำคานเข้าสู่ท้ายเกรินบันไดนาคแล้ว

มุขพระเมรุด้านใต้ติดราวพนักเหล็กกลมสีทองสองเส้นกั้นเป็นช่องทางเดิน ๑ ราว

ฝ้าเพดานมุขทิศโดยทั่วไปบุไม้อัดยางหนา ๖ มิลลิเมตร ทาสีแดง ประดับลายซ้อนไม้ปิดลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีสอดแววเป็นลายดาวเพดาน ลายดาวล้อมเดือน และลายค้างคาวเพดาน เฉพาะดาวเพดานตรงกลางลายประดับดวงโคมไฟ ใต้ฝ้าเพดานโดยทั่วไปทำกรอบแว่นประดับลายประจำยามฉลุผ้าทองย่นสาบสีต่าง ๆ ฝ้าหลังคาปีกนกโดยทั่วไปบุไม้อัดยางประดับลวดลายเช่นเดียวกับฝ้าเพดาน ฝ้าเพดานองค์พระเมรุทำเป็นฝ้าหลุมพร้อมทำรางไฟประดับตกแต่ง ฝ้าเพดานบุไม้อัดยางหนา ๖ มิลลิเมตร ทาสีแดงประดับลายซ้อนไม้ปิดลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีเป็นดาวเพดานลายดาวล้อมเดือนและลายค้างคาวเพดาน เฉพาะดาวเพดานใหญ่ตรงกลางทำเป็นรูปเหลี่ยมเพชรปิดกระจกขาวและติดตั้งห่วงโลหะสำหรับแขวนสัปตปฎลเศวตฉัตรเหนือพระจิตกาธานสุมพระอัฐิ ขอบฝ้าเพดานเป็นกรอบแว่นประดับลายประจำยามก้ามปูลูกฟักฉลุผ้าทองย่นสาบสีชมพูและสีน้ำเงิน

หลังคาพระเมรุ โครงหลังคาเป็นโครงเหล็ก แปเป็นเหล็กบุหุ้มด้วยไม้อัดยาง หลังคามุงด้วยไม้อัดยางหนา ๖ มิลลิเมตร รูปสี่เหลี่ยมหางมนเป็นรูปเกล็ดปลาประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงินรูปกระเบื้อง มีลักษณะหลังคาเป็นจัตุรมุข หลังคาซ้อน ๒ ชั้น มุขทิศตะวันออกซ้อนพิเศษเพราะคลุมพระเตาฝ้าไขราและหน้าจั่วบุไม้อัดเรียบ หน้าจั่วหลังคาประดับรวยระกา หางหงส์ ช่อฟ้าแบบช่อฟ้ามอญ หล่อด้วยไฟเบอร์กลาสเป็นลักษณะลายซ้อนไม้ ทาสีทองแววสีเงิน หน้าบันมุขทิศทั้งสี่ พื้นประดับกระจกสีแดงประดับลวดลายซุ้มเรือนแก้วหล่อด้วยไฟเบอร์กลาสเป็นลักษณะซ้อนไม้ ทาสีทองแววสีเงิน ภายในซุ้มเป็นอักษรพระนาม พ.ร. สีแดงและสีขาว ภายใต้พระชฎามหากฐินปิดทอง ภายใต้อุณาโลมเลียนลักษณะเลข ๖ พื้นซุ้มทาสีชมพู สองข้างซุ้มลายกระหนกก้านขดออกเป็นเศียรพระโคหล่อด้วยไฟเบอร์กลาสเป็นลักษณะลายซ้อนไม้ ทาสีทองแววสีเงิน หน้าอุดปีกนกพื้นประดับกระจกสีแดง ประดับลายหล่อด้วยไฟเบอร์กลาสเป็นลักษณะลายซ้อนไม้ ทาสีทองแววสีเงิน ขอบล่างหน้าบันและขอบล่างอุดปีกนกประดับลายประจำยามก้ามปูฉลุผ้าทองย่นสาบสี ประดับกระจังฐานพระลายซ้อนไม้ทาสีทอง เพดานฝ้าไขราทาสีแดงประดับลายดอกไม้ร่วงฉลุผ้าทองย่นสาบสี แปหัวเสาทำด้วยไม้และไม้อัดยางทาสีแดงประดับลายประจำยามฉลุผ้าทองย่น หัวแปประดับลายซ้อนไม้ดอกประจำยามปิดผ้าทองย่น เชิงแปทาสีแดงประดับลายเฟื่องอุบะฉลุผ้าทองย่น ขอบเชิงชายสะพานหนู ทำลวดบัวประดับกระจังลายซ้อนไม้ทาสีทองวิ่งรอบหลังคา สันหลังคาทาสีทอง หลบสันหลังคาและข้างกระเบื้องบุไม้อัดยางประดับกระจังลายซ้อนไม้ทาสีทอง ใต้กระจังฐานพระคูหาหน้ามุขทั้งสี่ทิศประดับลายซุ้มคูหาหน้านางหล่อไฟเบอร์กลาสเป็นลักษณะลายซ้อนไม้ทาสีทองแววสีเงิน หลังซุ้มเป็นแบบราชวัตรฉลุโปร่งประดับลายดอกประจำยาม

เครื่องยอดหลังคาพระเมรุทรงมณฑปแปลง เนื่องจากเป็นการประยุกต์ให้ต่างจากเครื่องยอดทรงมณฑปปกติซึ่งต้องมีชั้นเหมอยู่ใต้ชั้นบัวคลุ่ม แต่ครั้งนี้ได้ออกแบบทรงมณฑปใหม่โดยไม่มีชั้นเหมจึงเรียกเป็นทรงมณฑปแปลง มีชั้นเชิงกลอนเรียงลดหลั่นขึ้นไป ๕ ชั้น ชั้นเชิงกลอน ถึงชั้นบัลลังก์ทำย่อมุมไม้สิบสองมุมไม่เท่า เหนือสุดเม็ดน้ำค้างเป็นแปดเหลี่ยมด้านเท่า เชิงกลอนชั้นที่ ๑ - ๕ ทำเป็นลวดบัวซ้อนไม้

หน้ากระดานเรียบตอนบนทาสีทอง บัวตอนล่างประดับลายผ้าทองย่นสาบสี ไม้เชิงกลอนสะพานหนูติดกับโครงเหล็ก โครงยอดพระเมรุทั้งหมดจนถึงปลายยอดพระเมรุเป็นโครงเหล็กฉาก เสาแกนเป็นท่อเหล็กสำหรับเสียบแกนสัปตปฎลเศวตฉัตร ชั้นเชิงกลอนแต่ละชั้นโดยรอบประดับด้วยซุ้มบันแถลง กระจังและนาคปักลายหล่อด้วยไฟเบอร์กลาสเป็นลักษณะลายซ้อนไม้ทาสีทองแววสีเงิน หน้าจั่วบันแถลงประดับลายซ้อนไม้ทาสีทอง ซุ้มรังไก่หรือส่วนหลังคาของบันแถลงโครงไม้ยางมุงด้วยสังกะสีแผ่นเรียบลายประดับเหมือนกระเบื้องหลังคามุขทิศ ผนังท้องไม้ใต้ชั้นเชิงกลอนทุกชั้นปูแผ่นไม้อัดประดับลายซ้อนไม้ปิดผ้าทองย่นโดยรอบ ใต้ซุ้มบันแถลงแต่ละชั้นทำเสาประดับสำหรับรับซุ้มบันแถลง ประดับลวดลายเหมือนเสาองค์พระเมรุ ที่ผนังคอสองชั้นที่ ๑ ถึงชั้นที่ ๓ ประดับแผงแลไม้ฉลุลายซ้อนไม้ทาสีทองลายราชวัติ เพื่อระบายอากาศด้านละ ๒ แผง เหนือระดับชั้นเชิงกลอนชั้นที่ ๕ ประดับยอดพระเมรุ แบ่งเป็น ๖ ส่วน คือ องค์ระฆัง บัลลังก์ ชั้นบัวคลุ่ม ๕ ชั้น ปลีต้น ลูกแก้ว ปลีปลาย และปลายปลีปลายประดับเม็ดน้ำค้าง เหนือเม็ดน้ำค้างในระดับปลายยอดพระเมรุสวมสัปตปฎลเศวตฉัตรซึ่งจัดสร้างโดยสำนักพระราชวัง

อาคารพระเมรุโดยทั่วไปติดตั้งดวงโคมพระเมรุและซ่าง ดวงโคมบันไดพระเมรุและชั้นชาลา ดวงโคมและเต้ารับไฟฟ้าชั้นชาลาและบัวฐาน ดวงโคมชั้นหลังคาเครื่องยอด ดวงโคมส่องพระเมรุและชั้นเครื่องยอด

พระจิตกาธานและส่วนประกอบ

พระจิตกาธาน โครงสร้างเป็นไม้เนื้อแข็งประกอบไม้สลักลายทำเป็นรูปเบญจายอดสัปตปฎล ฐานสลักลายทาสีปิดทอง ใช้เป็นที่สำหรับถวายพระเพลิงพระศพ พระจิตกาธานมีลักษณะเป็นรูปเบญจา ทาสีชมพูตามสีวันประสูติของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีขนาดกว้าง ๑.๓๓ เมตร ยาว ๑.๓๓ เมตร ความสูงจากพื้นถึงปลายสุด ๖.๑๙ เมตร ฐานพระจิตกาธานมี ๒ ชั้น ชั้นล่างเป็นฐานเขียง ชั้นบนเป็นฐานปัทม์ ฐานเขียงประกอบหน้ากระดานเดี่ยวทาสีชมพู

ฐานชั้นบนของพระจิตกาธานทาสีชมพูมีลักษณะเป็นฐานปัทม์กว้าง ๑.๓๐ เมตร ยาว ๑.๓๐ เมตร หน้ากระดานล่างพื้นสีชมพูประดับลายดอกประจำยามและลายดอกจอกปิดทองคำเปลวเรียงสลับโดยรอบ ท้องไม้เจาะช่องด้านละ ๓ ช่อง ช่องด้านข้างมีขนาดเล็กและช่องกลางมีขนาดใหญ่ เป็นเสาลอย บัวล่างและบัวบนสลักลายกลีบบัวปิดทองที่ขอบแววสีชมพูมีลูกแก้ว และเดินเส้นแนวตั้งประดับเสาปิดทอง ระหว่างช่องประดับลายราชวัติฉลุโปร่งทาสีขาวครีม กรอบช่องบัวฟันยักษ์ปิดทอง ลายปิดทองแววสีชมพู หน้ากระดานบนพื้นสีชมพูประดับลายดอกประจำยามและลายดอกจอกปิดทองคำเปลว เรียงรายสลับโดยรอบ เหนือหน้ากระดานบนประดับกระจังฟันปลาสีทองซ้อนด้วยกระจังตาอ้อยสีชมพูขอบลายเดินเส้นทอง ถัดขึ้นไปเป็นฐานเชิงบาตรเซาะร่องบัวเกสรปิดทอง หน้ากระดานโค้งครึ่งวงกลมปิดทองทึบ เรียกว่าบัวปากฐานพระจิตกาธานเป็นส่วนของเรือนไฟ ที่ปากฐานบรรจุดินเหนียว แห้งสำหรับใส่ฟืน โครงเหนือฐานพระจิตกาธานเป็นโครงเหล็กประกอบด้วยเสาท่อเหล็กกลมขนาด ๒ นิ้ว ทาสีทอง โคนเสาฝังในฐาน ส่วนของเสาจากบัวปากฐานถึงเพดานยอดบุษบกชั้นที่ ๑ สูง ๓.๐๔ เมตร เหนือบัวปากฐานขึ้นไป ๐.๔๐ เมตร ติดตะแกรงเหล็ก หนา ๖ มิลลิเมตร ขนาดกว้าง ๑.๐๐ เมตร ยาว ๑.๐๐ เมตร สำหรับประดิษฐานพระโกศจันทน์ ช่วงที่เรียกว่ารัดเอว ประดับเครื่องสด

ยอดพระจิตกาธานเป็นสัปตปฎลทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส เพดานฉัตรชั้นที่ ๑ ถึงยอดฉัตรสูง ๓.๒๐ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๑ ซึ่งเป็นส่วนที่เรียกว่ารัดเกล้าประดับเครื่องสด กว้าง ๑.๗๔ เมตร ยาว ๑.๗๔ เมตร เพดานแผ่นสังกะสีเบอร์ ๒๒ ประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีแดง สีน้ำเงิน สีเขียว สีเงิน กึ่งกลางเป็นดาวกลมขนาดใหญ่แวดล้อมด้วยดาราขนาดเล็กในช่องสี่เหลี่ยม ขอบเพดานเดินเส้นทอง ชั้นที่ ๒ กว้าง ๑.๓๓ เมตร ยาว ๑.๓๓ เมตร ชั้นที่ ๓ กว้าง ๑.๐๔ เมตร ยาว ๑.๐๔ เมตร ชั้นที่ ๔ กว้าง ๐.๗๙ เมตร ยาว ๐.๗๙ เมตร ชั้นที่ ๕ กว้าง ๐.๕๘ เมตร ยาว ๐.๕๘ เมตร ชั้นที่ ๖ กว้าง ๐.๔๒ เมตร ยาว ๐.๔๒ เมตร และชั้นที่ ๗ กว้าง ๐.๒๙ เมตร ยาว ๐.๒๙ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๒ ถึงชั้นที่ ๗ เพดานดาดด้วยผ้าขาว ยอดฉัตรประดับพานพุ่มตกแต่งด้วยดอกบานไม่รู้โรยสีชมพู ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๙ นิ้ว

เตาสุมเพลิงพระศพ

กรมศิลปากรได้ว่าจ้างบริษัท เอเวอร์กรีน เอ็กซ์พลอเร่อร์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด ซึ่งมี นายปกรณ์ เนตรประภา กรรมการผู้จัดการ เป็นคู่สัญญาก่อสร้างเตาสุมเพลิงพระศพบนพระเมรุด้านทิศตะวันออก ตามสัญญาเลขที่ ๓๕/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๑๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ในราคา ๑,๕๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งล้านห้าแสนห้าหมื่นบาทถ้วน) กำหนดเริ่มก่อสร้างภายในวันจันทร์ ที่ ๑๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ กำหนดก่อสร้างแล้วเสร็จในวันเสาร์ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ มีนายชัยนันท์ พันธุ์ภคไพโรจน์ นายช่างสำรวจอาวุโส เป็นผู้ควบคุมงาน

เตาสุมเพลิงพระศพ

โครงสร้างภายนอกเตาสุมเพลิงพระศพ ประกอบด้วยเหล็กกล่องขนาดไม่น้อยกว่า ๑๒๕ × ๗๕ มิลลิเมตร และเหล็กรางน้ำขนาดไม่น้อยกว่า ๑๒๕ × ๗๕ มิลลิเมตร ด้านหน้าใช้เหล็กหนาขนาดไม่น้อยกว่า ๑๘ มิลลิเมตร ขนาดของห้องสุมเพลิงพระศพและห้องสุมควัน มีปริมาตรไม่น้อยกว่า ๔.๐ ลูกบาศก์เมตร โครงสร้างประตูใช้เหล็กแผ่นหนาขนาดไม่น้อยกว่า ๕ มิลลิเมตร ตรงกลางบุด้วยฉนวนกันความร้อนชนิดเซรามิกไฟเบอร์หนาไม่น้อยกว่า ๒ นิ้ว และเทบุทับด้วยคอนกรีตทนไฟ ทนอุณหภูมิไม่น้อยกว่า ๑,๔๐๐ องศาเซลเซียส ควบคุมการเปิด - ปิดประตูด้วยระบบมอเตอร์เกียร์ที่ให้ความปลอดภัยสูงสุดโดยไม่ต้องมีระบบบล็อกเพื่อกันประตูตก พร้อมระบบหัวเผาดับอัตโนมัติเมื่อประตูเปิดและติดใหม่อีกครั้งเมื่อประตูปิด ประตูด้านหลังมีช่องมองเพื่อสังเกตการเผาไหม้ มีปล่องระบายอากาศเสีย เส้นผ่านศูนย์กลางไม่น้อยกว่า ๕๐ เซนติเมตร ภายนอกทำด้วยเหล็กหนาไม่น้อยกว่า ๓ มิลลิเมตร บุภายในด้วยวัสดุทนไฟตั้งแต่ตัวเตาถึงพื้นหนาไม่น้อยกว่า ๒.๕ เซนติเมตร บริเวณด้านหลังเตามีช่องสำหรับประมวลพระอังคารและพระอัฐิแยกต่างหาก พื้นเตาภายในห้องสุมเพลิงหล่อเป็นชิ้นเดียวกันแบบ Monolithic ความหนาไม่น้อยกว่า ๑๐ เซนติเมตร ปูทับด้วยอิฐทนไฟเบอร์ K 43 ความหนาไม่น้อยกว่า ๗.๖ เซนติเมตร

ผนังเตาสุมเพลิงพระศพ ภายในประกอบด้วยวัสดุทนไฟแบ่งเป็น ๕ ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ ๑ เป็นแผ่นเซรามิกและอิฐฉนวนทนความร้อนและเปลวไฟไม่น้อยกว่า ๑,๔๐๐ องศาเซลเซียส ความหนาไม่น้อยกว่า ๑๑ เซนติเมตร

ชั้นที่ ๒ เป็นฉนวนทนความร้อนชนิดเซรามิกไฟเบอร์ สามารถทนความร้อนที่อุณหภูมิ ๑,๐๐๐ องศา

เซลเซียส ความหนาไม่น้อยกว่า ๕ เซนติเมตร

ชั้นที่ ๓ ทำด้วยเหล็กแผ่นทนความร้อน ความหนา ๓ มิลลิเมตร พร้อมเคลือบสีกันสนิม ๒ ชั้น

ชั้นที่ ๔ เป็นฉนวนทนความร้อนชนิดเซรามิกไฟเบอร์ สามารถทนความร้อนที่อุณหภูมิ ๑,๐๐๐ องศาเซลเซียส ความหนาไม่น้อยกว่า ๒.๕ เซนติเมตร

ชั้นที่ ๕ ผนังภายนอกทำด้วยเหล็กแผ่น ความหนา ๓ มิลลิเมตร พร้อมเคลือบสีทนความร้อน โดยมีอุณหภูมิไม่เกิน ๖๕ องศาเซลเซียส มีระบบผนังภายในแบบ Air Cool ๒ ชั้น

ขั้นตอนการทำงานของเตาสุมเพลิงพระศพ เป็นเตาเผาปลอดมลพิษ ๒ ห้องเผา ประกอบด้วย ห้องสุมเพลิงพระศพ และห้องสุมควัน

ห้องสุมเพลิงพระศพ ทำหน้าที่สุมเพลิงพระศพและช่อดอกไม้จันทน์ โดยใช้เครื่องจ่ายความร้อนจ่ายโดยตรงเข้าเตาเผาเพื่อเพิ่มอุณหภูมิภายในห้องเผา มีลักษณะเวียนจากหลังเตาไปหน้าเตาแล้ววนกลับมาอีกครั้ง เมื่อภายในเตาเกิดการลุกไหม้ขึ้น ระบบจ่ายอากาศช่วยในการเผาไหม้จะทำการจ่ายอากาศในปริมาณที่เพียงพอสำหรับให้ภายในเตาลุกไหม้ได้โดยให้เกิดมลพิษต่ำที่สุด การควบคุมการเผาไหม้และการจ่ายอากาศจะควบคุมอุณหภูมิด้วยระบบไมโครโปรเซสเซอร์ แบบ PLC โดยจะใช้ระบบคำสั่งแบบกดปุ่มเดียวเป็นตัวควบคุมและสั่งงาน

ห้องสุมควัน ทำหน้าที่เผาก๊าซซึ่งเกิดจากห้องสุมเพลิงพระศพอีกครั้งเพื่อกำจัดกลิ่นและควัน ใช้เทคนิคการผสมอากาศช่วยการเผาไหม้พร้อมกับการจ่ายความร้อนจากเครื่องจ่ายความร้อน ที่สามารถลดปริมาณ NOX จากการเผาไหม้ให้ลดลงได้ เมื่อควันที่เหลือจากการเผาไหม้ของห้องสุมเพลิงพระศพเคลื่อนมายังห้องสุมควัน จะมีการเพิ่มอุณหภูมิและอากาศทำให้ห้องสุมเพลิงพระศพสามารถสันดาปในตัวได้อีกครั้งขณะที่เดินทางภายในห้องเผาจนออกจากปล่อง โดยใช้ระยะเวลาในการเดินทางมากกว่า ๑ วินาที ในระหว่างทางเดินของอากาศในห้องเผาควันมีการเติมอากาศช่วย เพื่อป้องกันการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์อันเนื่องมาจากวัสดุอุปกรณ์ที่นำเข้าไปเผา ดังนั้นอากาศที่ออกจากปล่องระบายอากาศเสีย จะเหลือเพียงความร้อนจากการเผาไหม้เท่านั้น

ฉากบังเพลิง

ฉากบังเพลิงเป็นเครื่องกั้นในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ หรือพระราชทานเพลิงพระศพบนพระเมรุมาศหรือพระเมรุ เพื่อควบคุมทิศทางลมและบังตาขณะปฏิบัติการถวายพระเพลิงพระบรมศพ หรือพระราชทานเพลิงพระศพ มีลักษณะเป็นฉากพับได้ ติดไว้บนเสาพระเมรุทั้ง ๔ ด้าน เมื่อจะใช้งานจึงหับหรือยกมาปิดไว้ ถ้าเป็นศพพระราชวงศ์ใช้ฉากลายเทวดา ภาพเทวดาหรือภาพทวารบาล เป็นเทพตามคติความเชื่อของพราหมณ์ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เพื่อคุ้มครองบุคคลและสถานที่ให้รอดพ้นจากภยันตราย ดังนั้นภาพเทวดาบนฉากบังเพลิงเปรียบเสมือนเทวดาบนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา อันเป็นภพภูมิเป็นที่สถิตแห่งเทพยดาทั้งหลาย ตั้งอยู่บนยอดสัตตบริภัณฑ์ชื่อเขายุคนธร ซึ่งรายล้อมเขาพระสุเมรุและเป็นที่ประทับของท้าวจตุโลกบาล ทั้ง ๔ ทิศ มีท้าวกุเวรเป็นใหญ่แก่ยักษ์ทั้งหลายประจำอยู่ทิศอุดร ท้าวธตรฐเป็นใหญ่แก่คนธรรพ์ทั้งหลายประจำอยู่ทิศบูรพา ท้าววิรุปักษ์เป็นใหญ่แก่นาคทั้งหลายประจำอยู่ทิศประจิม และท้าววิรุฬหกหรือวิรุฬหกเป็นใหญ่แก่กุมภัณฑ์ทั้งหลายประจำอยู่ทิศทักษิณ

การออกแบบลวดลายเทวดาฉากบังเพลิงพระเมรุสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา

สิริโสภาพัณณวดี ครั้งนี้ พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ สถาปนิกผู้ออกแบบพระเมรุ ได้ให้แนวทางในการออกแบบโดยศึกษาข้อมูลจากภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระวิหารหลวง วัดพระปฐมเจดีย์วรวิหาร จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีสมัยรัชกาลที่ ๖ เรียกโดยรวมว่าภาพเทพประนม เป็นภาพเทวดา คนธรรพ์ นักสิทธิ์ นักบวช ฤๅษี นักพรต พญาครุฑ พญานาค นั่งพับเพียบในซุ้มคูหาชันเข่าสูงแบบพราหมณ์ พนมมือประคองอัญชลีบูชาองค์พระปฐมเจดีย์ ในแต่ละแถวประกอบด้วยตัวภาพเทพประนม ๑๒ องค์ ทั้งหมดมี ๔ แถว รวมตัวภาพเทพประนม ๔๘ องค์ มีพระพักตร์แบบคนจริง มีลักษณะคล้ายรูปบุคคลสำคัญในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การนุ่งผ้าแบบเครื่องแต่งกายชุดการแสดงละครในสมัยนั้น เครื่องทรง เครื่องประดับ มงกุฎ สังวาล ทับทรวง กำไล ล้วนเป็นเครื่องดอกไม้สด ใช้วิธีการเขียนแสดงบรรยากาศเหมือนจริง มีแสงและเงา แสดงความรู้สึกแบบ ๓ มิติ คล้ายการเขียนภาพจิตรกรรมของชาติต่าง ๆ ในยุโรป

การใช้รูปแบบจิตรกรรมในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นแนวทางการออกแบบเขียนฉากบังเพลิงครั้งนี้ เนื่องมาจากสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเป็นพระราชธิดาพระองค์เดียวในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงบำเพ็ญพระกุศลณ วัดพระปฐมเจดีย์เป็นประจำ จึงนำเอาเอกลักษณ์ทางศิลปกรรมอันเกี่ยวเนื่องสมเด็จพระบรมชนกนาถ และพระศรัทธาของพระองค์มาเป็นแนวคิดในการออกแบบ

วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้รับมอบหมายจากกรมศิลปากรให้ดำเนินการเขียนฉากบังเพลิงชั้นนอก และฉากบังเพลิงชั้นในหรือฉากบังเตาพระเมรุในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประกอบด้วยฉากบังเพลิงชั้นนอกและฉากบังเพลิงชั้นใน ดังรายละเอียดแต่ละด้านดังต่อไปนี้

ฉากบังเพลิงชั้นนอกด้านทิศเหนือ เป็นภาพเทวดาประนมพระหัตถ์บนแท่นในอิริยาบถกำลังก้าวพระบาทดำเนิน เครื่องแต่งกายภูษาทรงแบบละครที่พลิ้วไหว ลวดลายผ้าละเอียดอ่อน สีสันสดใสงดงาม มีพวงมาลัยดอกไม้สดคล้อง พาดไหล่ และห้อยปลายลงสองข้างลำตัว เครื่องทรง เครื่องประดับ มงกุฎ สังวาล ทับทรวง กำไล ทองกร เป็นเครื่องทอง มีช่อลายกระหนกสามตัวเปลว ห้อยข้างไปตามจังหวะพื้นที่ว่าง แทรกด้วยดอกไม้ร่วงและกลีบดอกไม้ร่วง ทำให้ภาพเกิดความรู้สึก ความเคลื่อนไหวสัมพันธ์กับอิริยาบถของตัวภาพเทวดามากขึ้น เขียนแบบโดยนายบุญนาย ซาเฮียง ครูชำนาญการ วิทยาลัยช่างศิลป

ฉากบังเพลิงชั้นนอกด้านทิศใต้ เป็นภาพเทวดาประนมพระหัตถ์บนแท่นในอิริยาบถทรงยืนตรงพระบาทชิด เครื่องแต่งกายภูษาทรงแบบชุดการแสดงละคร แสดงรายละเอียดลวดลายผ้านุ่งลายทองด้วยลายกระหนกแบบต่าง ๆ คล้ายผ้าไทยสมัยโบราณ เครื่องทรง เครื่องประดับ มงกุฎ สังวาล ทับทรวง กำไล ทองกร เป็นเครื่องดอกไม้สด และมีดอกไม้สดชนิดเดียวกันร้อยเป็นมาลัยเถายาว ในส่วนที่เป็นพื้นที่ว่างแทรกด้วยลายดอกไม้ร่วงเป็นดอกกุหลาบ เขียนแบบโดยนายสนั่น รัตนะ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยช่างศิลป

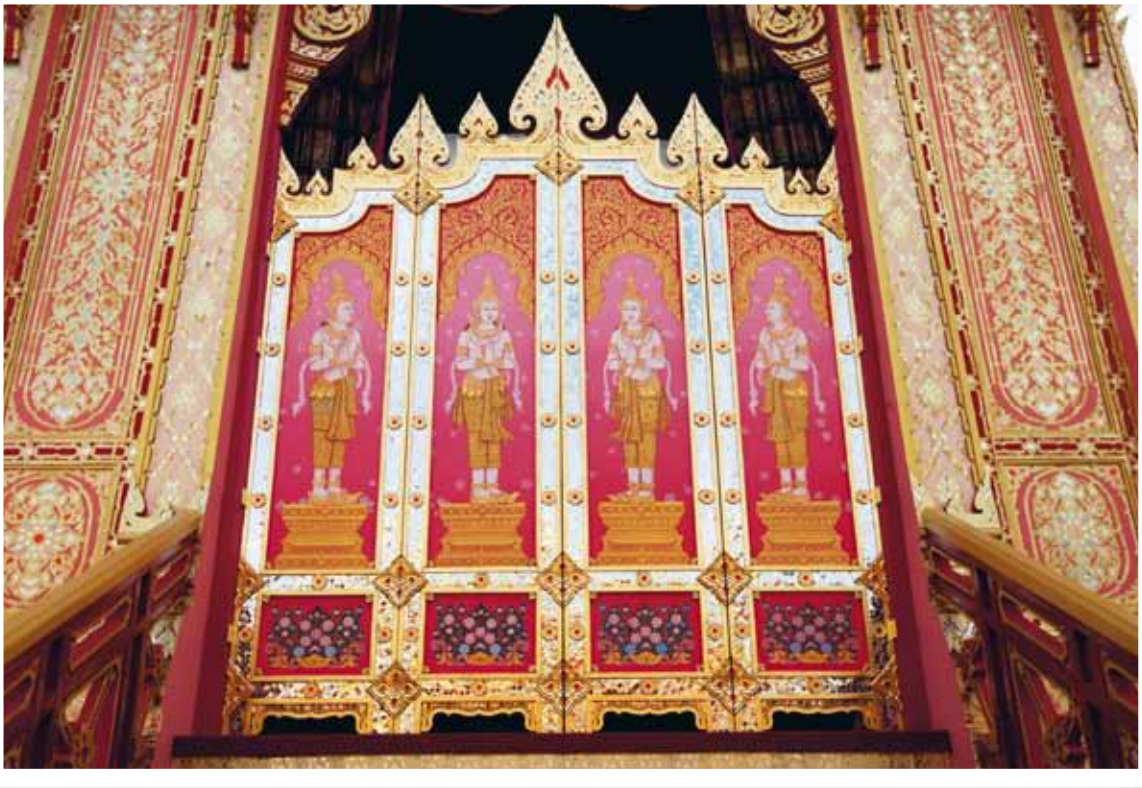
ฉากบังเพลิงชั้นนอกด้านทิศตะวันออก เป็นภาพเทวดาประนมพระหัตถ์บนแท่นในอิริยาบถทรงยืนตรงพระบาทชิด เครื่องแต่งกายภูษาทรงแบบชุดการแสดงละครด้วยผ้าทองมีลวดลายวิจิตร เครื่องทรง เครื่องประดับ มงกุฎ สังวาล ทับทรวง กำไล ทองกร เป็นเครื่องทอง มีพวงมาลัยดอกไม้สดสีขาวยาวพาดคล้องแขนห้อยปลายช่อลง มีลายดอกไม้ร่วงเป็นดอกกุหลาบสีขาวแทรกตามพื้นที่ว่าง เขียนแบบโดยนายวิโรจน์ กล่อมมานพ ครูชำนาญการ วิทยาลัยช่างศิลป

ฉากบังเพลิงชั้นนอกด้านทิศเหนือเมื่อหันฉาก

ฉากบังเพลิงชั้นนอกด้านทิศใต้

ฉากบังเพลิงชั้นนอกด้านทิศตะวันออก

ฉากบังเพลิงชั้นนอกด้านทิศตะวันตก

ด้านหลังของฉากบังเพลิงชั้นนอก

ฉากบังเพลิงชั้นนอกด้านทิศตะวันตก เป็นภาพเทวดาประนมพระหัตถ์บนแท่นในอิริยาบถทรงยืนตรงพระบาทชิด เครื่องแต่งกายภูษาทรงแบบชุดการแสดงละคร วิธีการนุ่งผ้าจับจีบเป็นระเบียบ ลวดลายผ้านุ่งมีความละเอียดประณีตงดงาม เครื่องทรง เครื่องประดับ มงกุฎ สังวาล ทับทรวง กำไล ทองกร เป็นเครื่องทอง มีพวงมาลัยดอกไม้สดยาวคล้องคอ พาดลงมาที่แขนทั้ง ๒ ด้าน พื้นที่ว่างมีช่อลายกระหนกเปลวประกอบเหนือแท่นทั้งด้านซ้ายและด้านขวาของตัวภาพ เขียนแบบโดยนายสาคร โสภา ครูชำนาญการ วิทยาลัยช่างศิลป

ลวดลายกรอบฉากบังเพลิงชั้นนอกด้านหน้าตอนล่าง ออกแบบเป็นลวดลายดอกไม้ประดิษฐ์อยู่ในโครงสร้างรูปทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ หรือทรงคล้ายดอกบัวตูม ๓ ดอก ด้วยเหตุที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีพระศรัทธาเสื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงตลอดพระชนม์ชีพ โปรดการศึกษาธรรมะ และการบำเพ็ญพระกุศล หมายถึง ดอกบัวสำหรับสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงใช้เพื่อสักการบูชาพระเจดีย์ธาตุจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งบรรจุพระเกศาธาตุของเจ้าชายสิทธัตถะโพธิสัตว์ที่ทรงปลงเมื่อครั้งเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ณ ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา นอกจากนี้ยังสื่อความหมายถึงที่ประทับแห่งหนึ่งในขณะทรงพระเยาว์ คือ วังสระปทุม ซึ่งสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่ประทับเพื่อทรงอภิบาลดูแลพระราชนัดดาด้วยทรงพระมหากรุณาเป็นพิเศษ ลวดลายในกรอบล่างนี้ใช้รูปแบบและการเขียนเหมือนกันทุกช่องของฉากบังเพลิงทั้ง ๔ ชุด แต่มีรายละเอียดและสีสันแตกต่างกัน

ฉากบังเพลิงชั้นนอกด้านหลัง เป็นภาพลวดลายเถาดอกกุหลาบ โดยมีที่มาจากพระราชนิพนธ์บทละครพูดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องมัทนะพาธา หรือตำนานดอกกุหลาบ และเป็นดอกไม้ที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โปรด เคยทรงปลูกและเสด็จลงทอดพระเนตรแทบทุกวันขณะประทับ ณ สหราชอาณาจักร โดยใช้สีดอกกุหลาบที่โปรดคือสีชมพู และสีส้ม ระบายเชื่อมต่อกันเป็นสีพื้นหลัง เถาลายกุหลาบใช้วิธีการเขียนเน้นน้ำหนักอ่อนแก่ตามแบบภาพจิตรกรรมของยุโรป มีลวดลายซ้ำกันในกรอบใหญ่ ๒ แบบ และกรอบเล็ก ๒ แบบ โดยใช้แบบร่างแนวเดียวกัน เขียนแบบโดยนายนเรศวร์ ภุชฌงค์ ครูผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะไทย วิทยาลัยช่างศิลป

ฉากบังเพลิงชั้นในหรือฉากบังเตา

ฉากบังเพลิงชั้นในเมื่อหับเปิดให้เห็นเตาสุมเพลิงพระศพ

ฉากบังเพลิงชั้นใน หรือฉากบังเตา เนื่องจากการพระราชทานเพลิงพระศพจริงด้วยเตาเผาแบบสมัยใหม่ วางเตาเผาไว้บนพระเมรุด้านทิศตะวันออก จึงจำเป็นต้องมีฉากบังเพลิงอีกชุดหนึ่งบังส่วนบริเวณวางเตาเผานี้ไว้ จะเปิดใช้ในขณะที่มีการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพจริงเท่านั้น ในการออกแบบฉากบังเพลิงชุดนี้ รูปแบบโครงสร้างของฉากบังเพลิงแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ประกอบด้วย

ฉากบังเพลิงชั้นในด้านหน้าตอนบน เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ติดตั้งฉากแบบถาวร เป็นภาพเทวดาเหาะประนมพระหัตถ์บนก้อนเมฆ จินตนาการถึงบรรยากาศของสรวงสวรรค์ มีขนาดตัวภาพแตกต่างกันตามระยะ เพื่อแสดงมิติใกล้ไกลในภาพ ทำนองลักษณะที่หมู่เทวดากำลังเหาะเข้ามาเพื่อถวายความเคารพรับเสด็จกลับคืนสู่สรวงสวรรค์ ช่องว่างระหว่างตัวภาพเป็นลายดอกไม้ร่วงเป็นดอกกุหลาบขนาดต่าง ๆ แทรกเป็นจังหวะพองาม ออกแบบโดยนายสนั่น รัตนะ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยช่างศิลป

ฉากบังเพลิงชั้นในด้านหน้าตอนล่าง ประกอบกันเป็นประตูเปิด ปิด มี ๔ กรอบ เป็นภาพลวดลายบัวสี่เหล่าเป็นประธานหลักขององค์ประกอบภาพ และมีลวดลายกระหนกเปลวผสมลวดลายพันธุ์พฤกษา บัวสี่เหล่าคือเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าอุปมาเปรียบปัญญาของบุคคลเสมือนบัวจำพวกต่าง ๆ ๔ จำพวกที่อยู่ในฐานะของบุคคลที่สามารถฝึกสอนให้เกิดปัญญารู้ธรรมได้และไม่ได้ เป็นการปรารภข้อธรรมของพระพุทธเจ้าเพื่อแสดงถึงพระหฤทัยเลื่อมใสในธรรมะ โปรดการทรงหนังสือธรรมะและสดับพระธรรมเทศนาเป็นอย่างยิ่ง เสมือนบุคคลผู้กอปรด้วยปัญญาอย่างบัวพ้นน้ำและเบ่งบานแล้วด้วยพระธรรมของสมเด็จพระบรมศาสดา

ในการวางองค์ประกอบของภาพเน้นเฉพาะลวดลายที่เป็นจุดสำคัญ ด้านล่างสุดของภาพบัว **ปทปรมะ** ออกแบบเป็นลวดลายกอบัวที่ถูกฝูงปลาและเต่ากัดกินอยู่ภายใต้ผิวน้ำ ถัดขึ้นมาเป็นภาพบัว **เนยยะ** ออกแบบเป็นดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ๔ ดอก ประกอบลวดลายกระหนกเปลว ถัดขึ้นมาเป็นบัว **วิปจิตัญญู** ออกแบบเป็นดอกบัวที่พร้อมจะเบ่งบานเต็มที่ในวันต่อไป ประกอบลวดลายกระหนกเปลว บนสุดของกรอบภาพเป็นบัว **อุคฆฏิตัญญู** ออกแบบเป็นดอกบัวที่เบ่งบานเต็มที่ประกอบลวดลายกระหนกเปลว ภาพบัวทั้งสี่เหล่าจะเน้นความงาม ความชัดเจนด้วยเส้นกรอบรูปทรงรี ประกอบลวดลายแต่พองาม พื้นที่ว่างออกแบบเป็นเถาลายกระหนกเปลวผสมผสานลวดลายพันธุ์พฤกษา ส่วนพื้นที่ด้านหลังของฉากบังเพลิงชุดนี้ใช้ลวดลายแบบเดียวกัน แตกต่างกันเฉพาะคู่สี คือใช้ลวดลายสีเงินบนพื้นสีม่วงอ่อน ในขณะที่ด้านหน้าใช้ลวดลายทองบนพื้นสีชมพูเข้ม ส่วนด้านหลังตอนบนเขียนเป็นลายดอกไม้ร่วง ลายดอกกุหลาบบนพื้นสีชมพู ซึ่งส่วนนี้จะไม่ปรากฏแก่สายตาผู้คนทั่วไป เขียนแบบโดยนายสาคร โสภา ครูชำนาญการ วิทยาลัยช่างศิลป

งานปั้นหล่อเทวดา

เทวดาประดับรอบพระเมรุสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีจำนวน ๓๐ องค์ แบ่งเป็นเทวดานั่งถือโคม ๑๔ องค์ เทวดานั่งถือบังแทรก ๖ องค์ เทวดายืนถือโคม ๒ องค์ เทวดายืนถือฉัตรเครื่องสูง ๘ องค์ เป็นเทวดาชุดเดียวกับที่ใช้ในงานพระเมรุสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร โดยคณะกรรมการฝ่ายปั้นลวดลายและหล่อ มีนายสมควร อุ่มตระกูล ประติมากรชำนาญการพิเศษ เป็นประธานคณะทำงาน ได้ดำเนินการสำรวจ ล้างทำความสะอาด และซ่อมส่วนประกอบต่าง ๆ ของเทวดาที่ชำรุด โดยจัดทำพิมพ์ยางเครื่องประดับ เช่น อินทรธนู กรรเจียกจร ชายไหว ชายแครง ฯลฯ แคะแววเลื่อมเก่าออก ลอกลายผ้าทองย่นที่ติดด้วยกาวยางออกจากส่วนฐานเทวดา กะเทาะลวดลายที่ชำรุด และนำลวดลายที่หล่อด้วยเรซินมาติด ทาสีทอง เขียนลายผ้านุ่ง เขียนสีเทวดาใหม่ตามความเหมาะสมหากของเดิมเลือนหรือสีซีดจางไป ตอกเลื่อมและประดับเลื่อม พร้อมปิดลวดลายผ้าทองย่นสาบสีที่ฐานเทวดาใหม่ทั้งหมด

นอกจากนี้ สำนักช่างสิบหมู่ยังได้หล่อเทวดานั่งเพิ่มเติมอีกจำนวน ๒ องค์ โดยนำต้นแบบเดิมมาถอดพิมพ์ยางซิลิโคน จากนั้นนำพิมพ์ยางซิลิโคนไปหล่อไฟเบอร์กลาส ลวดลายประดับหล่อด้วยเรซินนำมาประกอบเป็นองค์ที่สมบูรณ์ ตกแต่ง ขัดแต่งผิว ทาสีรองพื้นสีเหลือง ทาสี ปิดทองใหม่ เขียนสีลวดลายผ้า ประดับแวว ด้วยเลื่อม ขนาดเทวดาสูง ๑.๓๒ เมตร ด้านกว้าง ๐.๔๒ เมตร ด้านข้างกว้าง ๐.๓๙ เมตร ทาพื้นสีขาว เขียนพระพักตร์และพระเกศาด้วยสีอะคริลิก นุ่งผ้าเกี้ยวเขียนสีอะคริลิกด้วยลวดลายสีสันต่าง ๆ กัน เช่น ลายแก้วชิงดวง ดอกพุดตาน ประจำยามก้านแย่ง พุ่มก้านแย่ง ก้านขดเทพนม ประจำยามขอสร้อย ย่อไม้สิบสอง

ช่องกระจก ดอกไม้ร่วง ดอกลอยดอกไม้ ดอกลอยพุ่มข้าวบิณฑ์ พุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง

ทั้งนี้ สำนักช่างสิบหมู่ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ แล้วเสร็จเมื่อเดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

หอเปลื้อง

เสาฉนวน

หอเปลื้องและเสาฉนวน

หอเปลื้อง เป็นสถานที่สำหรับพักพระโกศทองใหญ่และพระลอง ตลอดจนเป็นที่เก็บอุปกรณ์เครื่องใช้อื่น ๆ ในการพระราชทานเพลิงพระศพฯ สร้างทางทิศตะวันออก ตรงกับมุขหลังหรือมุขทิศตะวันออกของพระเมรุ อาคารหันหน้าเข้าหาพระเมรุ

กรมศิลปากร ได้ว่าจ้างห้างหุ้นส่วน ป.ว.ช. ลิขิตการสร้าง ก่อสร้างหอเปลื้องและเสาฉนวนในราคา ๓,๕๘๙,๐๐๐ (สามล้านห้าแสนแปดหมื่นเก้าพันบาทถ้วน)

พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ ประธานคณะทำงานการออกแบบพระเมรุและสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบ นายสุทิน เจริญสวัสดิ์ ผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม เป็นวิศวกรโครงสร้าง นายทวี สมโลก หัวหน้ากลุ่มบริหารงานก่อสร้าง สำนักสถาปัตยกรรม เป็นวิศวกรไฟฟ้า นายศิริพงษ์ บูรณอารีย์พงษ์ วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ สำนักสถาปัตยกรรม เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง

หอเปลื้องเป็นอาคารแบบสถาปัตยกรรมไทย โครงสร้างตัวอาคารเป็นเหล็ก ลักษณะหลังคาจั่วเดียวยกคอสองปีกนกปกคลุมโดยรอบ มีมุขยื่นด้านทิศตะวันออก อาคารกว้าง ๓ เมตร ยาว ๗.๕๐ เมตร สูงจากพื้นถึงจั่ว ๖.๕๐ เมตร

พื้นภายในอาคารเป็นพื้นซีเมนต์บล็อกปูบนทรายอัดแน่น ล้อมรอบด้วยคันคอนกรีตบล็อกสำเร็จรูป ผนังและเสาเป็นโครงเหล็ก ด้านในอาคารบุด้วยไม้อัดเรียบทาสีครีม ฐานอาคารด้านนอกโดยรอบกรุด้วยไม้อัดยื่นออกมาจากแนวผนังทาสีแดง ผนังภายนอกเป็นผนังลูกฟักทาสีชมพู กรอบลูกฟักทาสีแดง เสาบุไม้อัดยื่นออกมาจากแนวผนัง ฐานเสาประดับลวดบัวเป็นลายซ้อนไม้รูปบัวคว่ำ เดินสันสีทองรอบ พื้นเสาทาสีขาวครีม หลบคิ้วเหลี่ยมเสาทาสีทอง มุขด้านทิศตะวันออก ปลายเสาประดับลายกระจังมุมทั้งสี่ด้าน ทาสีทอง มีช่องหน้าต่างทั้งสี่ด้านเป็นช่องแสงลูกกรงทั้งสี่ด้าน ด้านทิศตะวันออกและด้านทิศตะวันตกเจาะช่องประตูกลางผนังในแนวเดียวกัน เป็นประตูบานคู่ ตัวบานทำด้วยไม้พื้นทาสีแดง อกเลาและกรอบเช็ดหน้าทาสีทอง

หลังคาหอเปลื้อง โครงหลังคาเหล็ก มุงด้วยกระเบื้องไม้อัดรูปหางมน ปิดผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงินหลบกระเบื้องและสันหลังคาเป็นไม้อัดทาสีทอง ปลายกระเบื้องชายคาประดับกระจังลายซ้อนไม้ ลายฉลุทาสีทอง หน้าบันไม้อัดพื้นทาสีแดง ทำเป็นลายก้านขดใบเทศหล่อด้วยไฟเบอร์กลาสเป็นลักษณะลายซ้อนไม้ทาสีทองแวววาว รวยระกาหล่อด้วยไฟเบอร์กลาสเป็นลักษณะลายซ้อนไม้ทาสีทองแวววาว

พื้นลานหน้าหอเปลื้องด้านทิศตะวันตก ตรงบันไดพระเมรุ ตั้งเสาฉนวนข้างละ ๓ ต้น สำหรับกั้นม่านด้านทิศเหนือและทิศใต้ของช่องทางเดินระหว่างพระเมรุกับหอเปลื้อง เสาฉนวนนี้เป็นเสาสี่เหลี่ยม มีความสูง ๕.๓๕ เมตร โครงเสาเป็นเหล็กขึ้นรูปด้วยแผ่นไฟเบอร์ซีเมนต์ลวดลายหล่อเรซิน ฐานเสาฉนวนประกอบด้วยหน้ากระดานท้องไม้เส้นลวด ทาสีชมพู หน้ากระดานบนประดับลายประจำยามลูกโซ่ ทาสีทองแววสีชมพู ท้องไม้ทำลูกฟักพื้นสีแดงประดับลายกระจังและคิ้วกรอบทาสีทอง เสาบนทาสีชมพู คิ้วเหลี่ยมเสาทาสีทอง ปลายเสาประดับบัวคอเสื้อและบัวหัวเสา ลายทาสีทองแวววสีชมพู เหนือหัวเสาประดับโคมแก้วรูปวงรี คล้ายใบหน้าสตรี เส้นผ่าศูนย์กลางขนาด ๑๐ นิ้ว มียอดเป็นมงกุฎหล่อไฟเบอร์กลาสทาสีทอง ระหว่างหอเปลื้องกับเสาฉนวนและเสาฉนวนกับเสาฉนวนต่อกับฐานชาลาพระเมรุกั้นผนังกรุไม้อัดทาสีชมพูเดินเส้นกรอบลูกฟักทาด้วยสีแดงคิ้วสีทอง

พระที่นั่งทรงธรรม

พระที่นั่งทรงธรรม เป็นอาคารประกอบพระเมรุ ใช้เป็นที่ประทับและที่ประกอบพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในการพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของพระเมรุภายในเขตราชวัติ มุขด้านหน้าของพระที่นั่งทรงธรรมตรงกับมุขทิศตะวันตกของพระเมรุ

กรมศิลปากรได้ว่าจ้างบริษัท ศิวกรการช่าง จำกัด มีนายสมชัย ธรรมารัตน์ กรรมการผู้จัดการ เป็นคู่สัญญาก่อสร้างพระที่นั่งทรงธรรม จำนวน ๑ หลัง พร้อมห้องน้ำและลิฟต์ ศาลาลูกขุนแบบที่ ๑ จำนวน ๒ หลัง ศาลาลูกขุนแบบที่ ๒ จำนวน ๒ หลัง ตามสัญญาเลขที่ ๓๑/๒๕๕๕ ลงวันอังคาร ที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ในราคา ๔๗,๖๐๐,๐๐๐ บาท (สี่สิบเจ็ดล้านหกแสนบาทถ้วน) สัญญากำหนดเริ่มก่อสร้างในวันพุธ ที่ ๑๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ แล้วเสร็จในวันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ ประธานคณะทำงานฝ่ายออกแบบ เขียนแบบ ขยายแบบสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และลวดลายประกอบสถาปัตยกรรม และคณะ มี นายอาทิตย์ ลิ่มมั่น สถาปนิกปฏิบัติการ เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบและเขียนแบบ นายสุวัฒน์ ค่ายแสง วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ เป็นวิศวกรโยธา นายปรีชา วุฒิสมบัติ วิศวกรไฟฟ้าชำนาญการ เป็นวิศวกรไฟฟ้า นางสาว

อัจฉรา ถาวรมาศ มัณฑนากรชำนาญการพิเศษ นายภัทร สำราญสุข มัณฑนากรปฏิบัติการ เป็นมัณฑนากร นายก่อเกียรติ ทองผุด นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน เป็นนายช่างศิลปกรรม นายธงชัย มหา นายช่างเขียนแบบปฏิบัติงาน เป็นนายช่างเขียนแบบ นายชัยนันท์ พันธุ์ภคไพโรจน์ นายช่างสำรวจอาวุโส นายเอกวัฒน์ วงศ์พินทุวิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ นายเกริกเมือง ยงประยูร มัณฑนากรชำนาญการ เป็นผู้ควบคุมงาน

พระที่นั่งทรงธรรม มีลักษณะเป็นอาคารโถง ทรงไทย จัตุรมุข ตัวอาคารโดยทั่วไปกว้าง ๙.๕๐ เมตร ยาว ๔๒.๕๐ เมตร เฉพาะมุขด้านทิศตะวันตกต่อยื่นจากพื้นที่แกนกลางออกไปยาว ๒๗ เมตร อาคารมีความสูงจากระดับพื้นดินถึงสันหลังคาชั้นบนสุด ๑๒.๕๗ เมตร

โครงสร้างทั่วไป ฐานรากเป็นพื้นคอนกรีตสำเร็จรูปชนิดคอนกรีตอัดแรงแบบกลวง (Hollow Core) หนา ๐.๑๕ เมตร จำนวน ๑ แผ่น ต่อ ๑ ฐาน เหนือแผ่นฐานรากเป็นเหล็กยึดโคนเสา หนา ๒.๓ มิลลิเมตร ฐานรากฝังอยู่ใต้ดินลึกจากระดับผิวพื้นประมาณ ๑ เมตร เสา คาน ตง เป็นเหล็ก พื้นอาคารโดยทั่วไปยกสูง ๑.๒๐ เมตร ปูด้วยไม้อัดหนา ๒๐ มิลลิเมตร ตีชนอัดสนิท ปูพรมอัดสีแดงทับหน้า เสาอาคารบุไม้อัดหนา ๖ มิลลิเมตร ทาสีส้ม คิ้วเหลี่ยมเสาทาสีทอง บัวฐานอาคารประกอบลวดบัวเป็นไม้อัดหนา ๑๐ มิลลิเมตร ทาสีเทาอ่อน

โครงหลังคาเป็นเหล็ก ประกอบด้วย อกไก่เหล็ก โครงถักจันทันเหล็กวางบนหัวเสาเชื่อมเป็นโครงจันทันพรางเหล็ก อะเสเหล็ก แปเหล็ก หลังคามุงด้วยแผ่นเหล็กรีดลอนสีแดง หลบสันหลังคาเป็นไม้อัดหนา ๑๐ มิลลิเมตร ทาสีขาว ลักษณะหลังคาเป็นทรงจัตุรมุขซ้อน ๒ ชั้น ตอนบนเป็นหลังคาจั่ว ตอนล่างเป็นหลังคาปีกนก ระหว่างชั้นหลังคายกเป็นคอสอง มีหลังคาปะรำยื่นต่อจากหลังคาปีกนกด้านหน้าและด้านข้าง สะพานหนูประดับกระจังหล่อด้วยเรซินทาสีทองแววสีเงินโดยรอบ

มุขด้านทิศตะวันออก ตรงกับมุขทิศตะวันตกของพระเมรุ ลักษณะหลังคาเป็นหลังคาซ้อน ๒ ชั้น มีมุขประเจิด สันหลังคาทาสีขาว หน้าจั่วเป็นแบบจั่วภควัมประดับด้วยช่อฟ้า ปั้นลม รวยระกา หางหงส์ทาสีทองสอดสีเงิน หน้าบันพื้นทาสีน้ำเงิน ประดับลายหล่อไฟเบอร์กลาส ปิดทับด้วยลายฉลุผ้าทองย่นสอดสีเงินเป็นรูปอุณาโลม หมายถึง พระมหากษัตริย์ ปิดด้วยกระจกสีแดงเดินเส้นทอง ประดิษฐานบนพานตั้งอยู่บนแท่นฐานสิงห์ มีรัศมีแผ่โดยรอบ หมายถึง พระราชอำนาจแห่งพระมหากษัตริย์ที่มีพระบารมีแผ่ไปในทุกทิศ ประกอบลายพานพุ่มข้าวบิณฑ์ซ้ายขวา และลายกระหนก กระจังฐานพระหล่อด้วยเรซินทาสีทองแววสีเงินฝ้าไขราทาสีแดง ใต้กระจังฐานพระของมุขประเจิดประดับด้วยสาหร่ายรวงผึ้งหล่อไฟเบอร์กลาสทาสีทองด้านหน้ามุขใต้หลังคาปีกนกทำซุ้มคูหาหน้านางหล่อเรซินทาสีทอง ฝ้าเพดานโดยทั่วไปบุไม้อัดหนา ๔ มิลลิเมตร ทำกรอบแว่นทาสีน้ำตาลอมเหลือง พื้นทาสีขาวนวล ประดับดาวเพดานลายฉลุผ้าทองย่นลายค้างคาวสาบสีแดง เขียว เงิน ฝ้าเพดานเหนือที่ประทับมุขทิศตะวันออกต่อยาวไปยังมุขทิศตะวันตก ทำกรอบแว่นซ้อนไม้ทาสีน้ำตาลอมเหลืองเดินเส้นทอง ชั้นในเป็นกรอบแว่นย่อมุมไม้ ประดับดาวเพดานลายซ้อนไม้หล่อไฟเบอร์กลาส ปิดลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีลายค้างคาวสาบสีแดง เขียว ชมพู และสีเงิน ขื่อทาสีส้มปิดลายฉลุตบสีทองลายหัวขื่อปิดผ้าทองย่นสาบสีแดง เขียว ขาว น้ำเงิน ฝ้าเพดานหลังคาปะรำประดับดาวเพดานลายฉลุตบสีทองลายค้างคาว ขื่อทาสีส้มปิดลายฉลุตบสีทอง แผงบังหลังคาปะรำ ทำกรอบลูกฟักทาสีน้ำตาลอมเหลืองพื้นทาสีขาว ปิดลายเฟื่องฉลุตบสีทอง ผนังคอสองทำกรอบลูกฟัก พื้นทาสีขาวนวล ประดับลายดอกไม้ร่วงฉลุตบสีทอง ผนังคอสองด้านนอกทำกรอบบัวลูกฟัก ทาสีน้ำตาลอมเหลืองเดินเส้นทอง ภายในลูกฟักประดับลายพุ่มข้าวบิณฑ์อยู่ในซุ้มเรือนแก้ว และลายช่อกระหนกฉลุตบสีทอง

มุขด้านทิศตะวันตก มุขด้านทิศเหนือและมุขด้านทิศใต้ เป็นหลังคาซ้อน ๒ ชั้น ลักษณะและการประดับลวดลายของหน้าจั่วและลายหน้าบันเหมือนกับมุขทิศตะวันออก

การตกแต่งภายในอาคาร

มุขด้านทิศตะวันออก เป็นมุขที่ประทับ กั้นพนักทั้งสามด้านบุด้วยไม้อัด พนักด้านหน้าที่ประทับภายนอกทำกรอบลูกฟักทาสีน้ำตาลอมเหลือง กรอบชั้นในทาสีขาว พื้นทาสีทองฉลุไม้ลายยาประดับกระจกสีแดง เขียว ม่วง ฟ้า ขาว ตรงกลางทาสีทองสำหรับพาดพระเขนยศอกห้อยผ้าทิพย์รูปพระครุฑพ่าห์ ในวันประกอบพระราชพิธี ผ้าทิพย์ปักรูปพระครุฑพ่าห์ และทอดพระเขนยศอก พนักด้านซ้ายและด้านขวาทั้งภายนอกและภายในทั้งสามด้านทำกรอบลูกฟักทาสีน้ำตาลอมเหลืองเดินเส้นทอง พื้นทาสีขาวนวล เสาทั้งสี่มุมช่วงบนเหนือที่ประทับติดตั้งราวผ้าม่านตีไม้อัดเป็นกล่องปิดทาสีส้มประดับลายเฟื่องฉลุตบสีทอง แขวนผ้าม่านไหมสีน้ำตาลทองมีลาย ด้านขวาและด้านซ้ายของที่ประทับติดตั้งเครื่องปรับอากาศแบบตั้งพื้น ขนาด ๑๘,๐๐๐ บีทียูต่อชั่วโมง ด้านละ ๑ เครื่อง บริเวณพื้นชั้นล่างทั้งสองข้างของมุขที่ประทับยกพื้นสูงจากพื้นทั่วไปอีกระดับหนึ่ง

มุขด้านทิศตะวันตก ต่อยาวจากมุขทิศตะวันออกไปถึงทางสกัดหน้าห้องพักพระราชอิริยาบถ เป็นทางเสด็จพระราชดำเนินและที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล มีระเบียงโดยรอบ ด้านทิศใต้กั้นผนังทึบปิดด้วยไม้อัดหนา ๔ มิลลิเมตร ทำกรอบบัวลูกฟักทั้งด้านในและด้านนอก ทาสีน้ำตาลอมเหลืองเดินเส้นทอง พื้นทาสีขาวนวล ผนังด้านในช่วงล่างใต้ขื่อทำกรอบบัวทาสีน้ำตาลอมเหลืองเดินเส้นทอง พื้นในกรอบทาสีขาวนวลประดับลายกรอบและลายดอกไม้ร่วงฉลุตบสีน้ำตาล บนขื่อประดับกระจังหล่อเรซินทาสีทองแววสีเงิน ตลอดแนวผนังยกพื้นสูง ๐.๕๕ เมตร ทำเป็นอาสน์สงฆ์ปูด้วยไม้อัดหนา ๑๐ มิลลิเมตร ปูพรมสีแดง หน้ากระดานของยกพื้นทำกรอบบัวลูกฟักซ้อนไม้ ๒ ชั้น ทาสีน้ำตาลอมเหลืองเดินเส้นทอง พื้นทาสีขาวนวล เสาโถงระหว่างอาสน์สงฆ์กับมุขที่ประทับ ๒ ต้น และเสาหน้ามุขเยื้องที่ประทับติดตั้งคันทวยรูปหงส์ประดับลายซ้อนไม้รับพระภูษาโยงจากพระเมรุมายังอาสน์สงฆ์บนพระที่นั่งทรงธรรมเมื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสำหรับพระสงฆ์สดับปกรณ์ ตรงข้ามอาสน์สงฆ์เป็นที่ประทับ ด้านหลังกั้นฉากทึบ ฉากด้านนอกทำกรอบบัวลูกฟักทาสีน้ำตาลอมเหลืองเดินเส้นทอง พื้นทาสีขาวนวล ด้านในทำกรอบบัวทาสีน้ำตาลอมเหลืองเดินเส้นทอง พื้นในกรอบทาสีขาวนวลประดับลายก้านต่อดอกเป็นลายกรอบและลายพุ่มข้าวบิณฑ์ฉลุตบสีน้ำตาล ขอบบนประดับกระจังหล่อเรซินทาสีทองแววสีเงิน ช่วงบนทำเป็นช่องโปร่ง ช่วงเสาด้านซ้ายสุดของที่ประทับไปจนถึงช่วงเสาตอนต้นอาสน์สงฆ์ติดตั้งราวผ้าม่านและแขวนผ้าม่านเหมือนกันกับมุขด้านทิศตะวันออก ด้านหลังที่ประทับติดตั้งเครื่องปรับอากาศขนาด ๓๖,๐๐๐ บีทียูต่อชั่วโมง จำนวน ๓ เครื่อง ปลายมุขทิศตะวันตกกั้นเป็นห้องพักพระราชอิริยาบถ ผนังปิดด้วยไม้อัดทำกรอบบัวทาสีน้ำตาลอมเหลืองเดินเส้นทอง พื้นในกรอบทาสีขาวนวลประดับลายพุ่มข้าวบิณฑ์และลายกรวยเชิงฉลุตบสีน้ำตาล

ห้องประทับพักพระราชอิริยาบถ แบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนสำหรับประทับพักพระราชอิริยาบถ ห้องฉลองพระองค์ และห้องพระบังคน ฝ้าเพดานบุด้วยแผ่นยิบซัมหนา ๙ มิลลิเมตร ปิดทับด้วยกระดาษปิดผนังสีขาว ผนังบุไม้อัด โครงไม้เนื้อแข็ง ทำบัวเพดานและบัวเชิงผนังโดยรอบ ติดคิ้วไม้คาดตรงกลางระหว่างผนังด้านบนกับผนังด้านล่าง ติดกระดาษปิดผนังสีน้ำตาลอ่อน ผนังด้านบนเป็นลายดอกไม้ ผนังด้านล่างเป็นลายเส้นแนวตั้งพื้นสีครีมน้ำตาลเข้มสลับน้ำตาลอ่อนมี ๒ ประตูด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก บานประตูไม้สักย้อมสีธรรมชาติเฉพาะด้านใน ส่วนด้านนอกกรอบบัวลูกฟักทาสีน้ำตาลอมเหลืองเดินเส้นทอง พื้นทาสีขาว

นวล ประดับผ้าม่านโปร่งสีขาว ด้านนอกเป็นผ้าไหมสลับสีทองเข้มกับสีฟ้า จับจีบหัวม่านเป็นรูปครึ่งวงกลม ติดชายครุยพู่ที่ขอบผ้าม่าน สายรัดม่านไหมถักสีเงินติดพู่สีทองน้ำตาล มีฉากลับแลตรงกลางกั้นแบ่งพื้นที่ห้องเป็นด้านซ้ายและด้านขวา สำหรับเป็นส่วนประทับพักพระราชอิริยาบถกับส่วนห้องฉลองพระองค์และห้องพระบังคน ฉากลับแลมีลักษณะเป็นกระจกใสประกบ ๒ ด้าน ระหว่างกระจกเป็นผ้าไหม ตอนบนของฉากเป็นกระจกฝ้าสีขาว ประดับลายเถาใบเทศพุดตาน และลายเถาใบเทศพ่นสีทองอยู่ในกรอบสามเหลี่ยมเดินเส้นทอง ขอบกระจกหุ้มคิ้วไม้สัก พื้นภายในห้องทั้งหมดปูด้วยพรมแผ่นคาร์เพทไทล์ขนตัดสลับสี ขนาด ๐.๕๐ x ๐.๕๐ เมตร

แนวคิดการตกแต่งภายในห้องประทับพักพระราชอิริยาบถ เนื่องจากห้องพักพระราชอิริยาบถต้องเป็นห้องที่มีความปลอดภัยสูง จึงติดตั้งวัสดุและอุปกรณ์โดยคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นหลัก เช่น ปูพื้นและพรมให้มีระดับเรียบเสมอกัน ไม่มีรอยต่อ ติดตั้งราวจับสแตนเลสในห้องสรง บรรยากาศภายในห้องทั้งหมดมีความผ่อนคลายด้วยโทนสีโมโนโทน ซึ่งมีความสะอาด ความสงบ ไม่ฉูดฉาด

ส่วนสำหรับประทับพักพระราชอิริยาบถ ทอดพระราชอาสน์ชนิดคู่และชนิดเดี่ยว ชิดผนังด้านทิศเหนือตรงกันข้ามกับพระราชอาสน์ตั้งโต๊ะวางโทรทัศน์จอแบน LCD ขนาด ๔๒ นิ้ว จำนวน ๑ เครื่อง รับสัญญาณภาพจากระบบถ่ายทอดภาพภายในพระราชพิธี ติดตั้งเครื่องปรับอากาศแบบฝังในฝ้าเพดาน ขนาด ๓๒,๐๐๐ บีทียูต่อชั่วโมง จำนวน ๒ เครื่อง และติดตั้งพัดลมระบายอากาศแบบฝังเพดาน ขนาด ๑๐๐ ลูกบาศก์ฟุตต่อนาที จำนวน ๒ เครื่อง

ห้องฉลองพระองค์ ที่ผนังด้านทิศตะวันออกติดตั้งกระจกเงาบานใหญ่ สูง ๒ เมตร กว้าง ๑.๒๐ เมตร สองข้างกระจกติดตั้งโคมกิ่งติดผนังเพื่อเพิ่มแสงสว่าง ชิดผนังด้านทิศเหนือตั้งโต๊ะและเก้าอี้แบบไม่มีพนักอย่างละ ๑ ตัว ติดตั้งเครื่องปรับอากาศแบบติดผนัง ขนาด ๑๒,๖๐๐ บีทียูต่อชั่วโมง จำนวน ๑ เครื่อง และติดตั้งพัดลมระบายอากาศแบบฝังเพดาน ขนาด ๑๐๐ ลูกบาศก์ฟุตต่อนาที จำนวน ๑ เครื่อง

ห้องสรง ที่ผนังด้านทิศใต้ติดตั้งกระจกเงาบานใหญ่เต็มพื้นที่ผนัง ขอบกระจกหุ้มด้วยไม้สักย้อมสีธรรมชาติ ด้านหน้ากระจกเงาตลอดแนวทำเป็นชั้นกรุโครงไม้รองรับ ทับหน้าด้วยหินแกรนิตสีดำ ติดตั้งอ่างล้างมือเคลือบสีขาว พร้อมหัวก๊อกน้ำเย็นและน้ำร้อน ใต้ชั้นอ่างล้างมือทำเป็นตู้มีบานประตู ๒ บาน ปิดเปิดเข้าหากัน ผนังข้างกระจกเงาด้านขวาติดห่วงและราวสแตนเลสสำหรับแขวนผ้าซับพระหัตถ์ ข้างอ่างล้างมือ วางกล่องใส่กระดาษชำระ สบู่เหลว โคโลญ ๔๗๑๑ และแป้งฝุ่น ด้านทิศเหนือติดตั้งโถชักน้ำชำระชักโครกแบบนั่งราบชนิดหม้อน้ำในตัว (โถสุขภัณฑ์กับหม้อน้ำเป็นชิ้นเดียวกัน) พร้อมฝักบัวชำระ โถลาบิเด้ มีราวจับสแตนเลส ข้างโถชักโครกทั้งหมด ติดตั้งเครื่องทำน้ำอุ่นพร้อมสายดิน จำนวน ๑ ชุด สำหรับระบบน้ำภายในห้องสรง ติดตั้งเครื่องปรับอากาศแบบติดผนัง ขนาด ๑๘,๐๐๐ บีทียูต่อชั่วโมง จำนวน ๑ เครื่อง และติดตั้งพัดลมระบายอากาศแบบฝังเพดาน ขนาด ๑๐๐ ลูกบาศก์ฟุตต่อนาที จำนวน ๑ เครื่อง

ภายในห้องประทับพักพระราชอิริยาบถติดตั้งระบบแสงสว่างโดยใช้หลอดไฟฟ้าให้แสงสีขาวอมเหลือง (Cool White) เป็นโทนสีเดียวกับผนัง เพื่อให้บรรยากาศแบบอบอุ่น ติดตั้งโคม Fluorescent ขนาด ๓๖ วัตต์ สีของแสง Cool White ที่บริเวณเพดานโดยรอบห้องกรองแสงโดยใช้พลาสติกสีขาวขุ่นเพื่อเพิ่มความสว่างให้แก่ผนังห้อง ทำให้โปร่งไม่อึดอัด ที่เพดานติดตั้งโคมสี่เหลี่ยมแบบฝังฝ้าเพดาน หลอด Compact Fluorescent สีของแสง Cool White ขั้ว E 27 ขนาด ๑๘ วัตต์ มีกระจกลายผ้าด้านหน้าโคม เพื่อกรองแสง ติดตั้งโคมส่องรูปภาพแบบติดผนังชนิดมีก้าน ๒ ก้าน จำนวน ๓ ชุด ติดตั้งโคมประดับแบบโคมกิ่งติดผนังส่องรูป จำนวน

๒ ชุด และติดตั้งโคม Fluorescent ขนาด ๓๖ วัตต์ สีของแสง Cool White กรองแสงโดยใช้พลาสติกสีขาวขุ่น บนกระจกเงาในห้องพระบังคน จำนวน ๑ ชุด

ช่วงต่อระหว่างห้องประทับพักพระราชอิริยาบถกับอาสน์สงฆ์ เจาะช่องประตูโปร่งเป็นทางเดินลงสู่มุขระเบียงชั้นลด

ชั้นลดด้านใต้ของมุขตะวันตก กั้นห้องเป็นถานสำหรับพระสงฆ์ และห้องพระสำอางสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ รวม ๒ ห้อง แต่ละห้องผนังบุด้วยไม้อัดตีสองด้าน ด้านในทาสีขาว พื้นปูพรมยาง ติดกระจกเงา ชั้นวางของสีขาว อ่างล้างมือสีขาว โถชักโครกแบบนั่งราบชนิดหม้อน้ำสูง (โถสุขภัณฑ์กับหม้อน้ำเป็นคนละชิ้น) พร้อมฝักบัวชำระ ติดตั้งเครื่องปรับอากาศแบบติดผนัง ขนาด ๑๒,๖๐๐ บีทียูต่อชั่วโมง จำนวน ๑ เครื่อง และติดตั้งพัดลมระบายอากาศแบบฝังเพดาน ขนาด ๕๐ ลูกบาศก์ฟุตต่อนาที จำนวน ๑ เครื่อง

มุขด้านทิศตะวันออกด้านขวาและมุขด้านทิศตะวันตก ตรงกลางระหว่างบันไดทางขึ้น ติดตั้งลิฟต์พร้อมสายดิน จำนวน ๒ ชุด สำหรับเสด็จขึ้นลงพระที่นั่ง มีพนักกั้นด้านข้างทั้งสองด้าน เสาหัวเม็ดทรงเหลี่ยมทาสีทอง ด้านหน้าและด้านหลังมีบานประตูปิด เปิดเข้าหากัน บานประตูและพนักทาสีทองประดับฉลุไม้ลายยาประดับกระจกสีขาว น้ำเงิน แดง เขียว

การวางฐานรากพระที่นั่งทรงธรรม

การก่อสร้างพระที่นั่งทรงธรรม

การตบสีทองลายชื่อพระที่นั่งทรงธรรม

การตบลีลายพุ่มข้าวบิณฑ์บนฉากหลังที่ประทับ

มุขด้านทิศเหนือและมุขด้านทิศใต้ ตัวอาคารเป็นโถงโล่ง กั้นพนักลูกกรงโปร่งโดยรอบอาคาร ยกเว้นพนักด้านมุขทิศตะวันออกตรงที่ประทับ ช่องลูกกรงแต่ละช่องตรงช่วงต่อของลูกกรง ประดับลายซ้อนไม้หล่อเรซินทาสีทองทั้งสี่มุม เสาพนักพื้นทาสีแดง คิ้วเหลี่ยมเสาทาสีทอง

รอบอาคารมีบันไดทางขึ้นลง ๑๑ ช่องบันได ราวบันไดเป็นเหล็กทาสีส้ม หัวเสาบันไดประดับหัวเม็ดทรงเหลี่ยมทาสีทอง ลูกตั้งบันไดทาสีเทาอ่อน ลูกนอนบันไดเป็นไม้อัดหนา ๒๐ มิลลิเมตร ตีกรอบบัวไม้รูปสามเหลี่ยมมุมฉากตามแนวผนังท้องบันได กรอบลูกฟักและพื้นภายในทาสีเทาอ่อน

ทุกเสารอบตัวอาคารประดับผ้าม่านสีขาวพิมพ์ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ฉลุสีทอง หัวม่านติดผ้าสีเหลืองแบบโค้งเรียบมีชายครุย* สายรัดม่านเป็นผ้าสีเหลืองชนิดเดียวกันกับหัวม่าน ชายผ้าม่านมีโซ่ถ่วงน้ำหนัก

ภายในพระที่นั่งทรงธรรม ติดตั้งระบบแสงสว่าง ใช้หลอดไฟฟ้าชนิด Compact Fluorescent Mini Twist ให้แสงสีขาวเหลือง (Warm White) และให้แสงเป็นจุด เพื่อให้เป็นโทนสีเดียวกับผนังและดาวเพดาน ซึ่งมีสีแดงและสีทอง ตำแหน่งติดตั้งบริเวณกลางดาวเพดานและปีกค้างคาว โดยตำแหน่งดาวกลางให้แสงสว่างมากกว่าตำแหน่งดาวรอบ เพื่อให้มีศูนย์กลาง โดยบริเวณเพดานสูง ติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๒๓ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวกลาง จำนวน ๒๓ ชุด และด้านบนในมุขประเจิดด้านทิศตะวันออกและด้านทิศตะวันตก จำนวน ๒ ชุด ติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๘ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวรอบ จำนวน ๔๔ ชุด และด้านบนในมุขประเจิดด้านทิศตะวันออกและด้านทิศตะวันตก จำนวน ๘ ชุด

บริเวณเพดานด้านข้าง ติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๘ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวกลาง จำนวน ๓๐ ชุด และติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๑ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวรอบ จำนวน ๔๖ ชุด

* ในการตรวจพระเมรุก่อนวันพระราชพิธี ข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ลงความเห็นว่าหัวม่านที่ติดผ้าสีเหลืองเป็นผ้าทึบ จึงทำให้อากาศไม่ถ่ายเท และมีสีเหลืองสว่างสะดุดตาเกินไป จึงขอให้ปลดออก คงเหลือแต่ม่านในวันพระราชพิธี

บริเวณชายคาเพดานด้านข้าง บริเวณอาสน์สงฆ์ ติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๑ วัตต์ สีของแสง Warm White จำนวน ๔๖ ชุด

บริเวณชายคาเพดานด้านหน้า ติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๘ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวกลาง จำนวน ๑๒ ชุด และติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๑ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวรอบ จำนวน ๒๘ ชุด

ที่ฝ้าเพดานใต้หลังคาและใต้พื้นพระที่นั่ง ติดตั้งโคม Fluorescent ขนาด ๓๖ วัตต์ เพื่อให้แสงสว่างในการรักษาความปลอดภัย ที่เสาด้านหน้าอาคารและเสาด้านหลังห้องประทับพักพระราชอิริยาบถ ติดตั้งโคมกิ่งติดผนังทรงระฆัง ขนาด ๘ นิ้ว หลอดทังสเตน ขนาด ๔๐ วัตต์

ภายในพระที่นั่งทรงธรรมติดตั้งเต้ารับไฟฟ้า จำนวน ๗๔ ชุด สำหรับพัดลมแบบตั้งพื้น และเต้ารับแบบมีสายดิน จำนวน ๑๔ ชุด สำหรับเครื่องปรับอากาศแบบเคลื่อนที่

บริเวณหน้าบันติดตั้งดวงโคม PAR 38 ขนาด ๑๕๐ วัตต์ จำนวน ๔๗ ชุด พร้อมขั้วกันน้ำ สำหรับส่องหน้าบัน ที่เสาโคมด้านหน้าพระที่นั่ง จำนวน ๔ ต้น ติดตั้งโคม PAR 64 ขนาด ๖๐๐ วัตต์ พร้อมแผ่น Colour Fillter ตำแหน่งละ ๖ โคม พร้อมครอบบังโคม เพื่อส่องมายังลานแสดงโขนหน้าพระที่นั่ง และติดตั้งเครื่องหรี่แสง ขนาด 2 KW X 12 CH. จำนวน ๑ เครื่อง พร้อมเครื่องควบคุมการปรับเพิ่มและลดแสง

ที่ห้องควบคุมด้านล่างใต้พื้นพระที่นั่ง ติดตั้งตู้จ่ายไฟฟ้า ขนาด ๔๘ วงจร จำนวน ๑ ชุด เพื่อจ่ายไฟให้วงจร ติดตั้งแสงสว่าง และเต้ารับไฟฟ้าของพระที่นั่งทรงธรรม ติดตั้งตู้จ่ายไฟฟ้าขนาด ๑๒ วงจร จำนวน ๑ ชุด เพื่อจ่ายไฟให้แก่เครื่องปรับอากาศ และติดตั้งสายป้อนไฟฟ้าจากพระที่นั่งทรงธรรมไปรับไฟฟ้าที่บริเวณห้องน้ำด้วยสายไฟฟ้า 4C – 70sqmm. NYY ติดตั้งฝังดินลึก ๔๐ เซนติเมตร

ภายในพระที่นั่งทรงธรรม ตั้งเก้าอี้สำหรับผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จได้จำนวน ๕๐๐ ที่นั่ง

ศาลาลูกขุน

ศาลาลูกขุน เป็นอาคารที่สร้างรอบพระเมรุ ใช้เป็นสถานที่สำหรับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ข้าราชการสำนักพระราชวัง สำนักราชเลขาธิการ และข้าในพระองค์เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ลักษณะเป็นอาคารโล่งชั้นเดียว ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ครั้งนี้มีการปรับประยุกต์ใช้ปะรำสำเร็จรูปเป็นโครงอาคาร และได้ออกแบบองค์ประกอบ ลวดลายทางสถาปัตยกรรมไทย ตกแต่งให้เข้ากับหลังคาผ้าใบโครงปะรำสำเร็จรูปโค้ง

ศาลาลูกขุนแบบที่ ๑ มี ๒ หลัง ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือและด้านทิศใต้ของพระที่นั่งทรงธรรม ด้านละ ๑ หลัง

กรมศิลปากรได้ว่าจ้างบริษัท ศิวกรการช่าง จำกัด มีนายสมชัย ธรรมารัตน์ กรรมการผู้จัดการ เป็นคู่สัญญาก่อสร้างศาลาลูกขุนแบบที่ ๑ จำนวน ๒ หลัง พระที่นั่งทรงธรรม จำนวน ๑ หลัง พร้อมห้องน้ำและลิฟต์ ศาลาลูกขุนแบบที่ ๒ จำนวน ๒ หลัง ตามสัญญาเลขที่ ๓๑/๒๕๕๕ ลงวันอังคาร ที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ในราคา ๔๗,๖๐๐,๐๐๐ บาท (สี่สิบเจ็ดล้านหกแสนบาทถ้วน) สัญญากำหนดเริ่มก่อสร้างในวันพุธ ที่ ๑๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ แล้วเสร็จในวันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

การปรับพื้นอาคารศาลาลูกขุนแบบที่ ๑

ศาลาลูกขุนแบบที่ ๑

พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ ประธานคณะทำงานฝ่ายออกแบบ เขียนแบบ ขยายแบบสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และลวดลายประกอบสถาปัตยกรรม และคณะมี นายธนารัตน์ สอดทรัพย์ สถาปนิกปฏิบัติการ เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบ นายสุวัฒน์ ค่ายแสง วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ นายธนภูมิ อัตตฤทธิ์ วิศวกรโยธาปฏิบัติการ เป็นวิศวกรโยธา นายปรีชา วุฒิสมบัติ วิศวกรไฟฟ้าชำนาญการ เป็นวิศวกรไฟฟ้า นายก่อเกียรติ ทองผุด นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน เป็นนายช่างศิลปกรรม นายวิบูลย์ ถนัดกิจ นายช่างเขียนแบบปฏิบัติงาน เป็นนายช่างเขียนแบบ นายชัยนันท์ พันธุ์ภคไพโรจน์ นายช่างสำรวจอาวุโส นายเอกวัฒน์ วงศ์พินทุ วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ นายเกริกเมือง ยงประยูร มัณฑนากรชำนาญการ เป็นผู้ควบคุมงาน

ศาลาลูกขุนแบบที่ ๑ เป็นอาคารแบบหลังคาโค้ง มีลักษณะตามรูปแบบของอาคารที่สร้างประกอบพระเมรุมาศของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ อีกทั้งเป็นข้อจำกัดของรูปทรงปะรำสำเร็จรูปขนาดใหญ่ที่เป็นทรงโค้ง ตัวอาคารกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๓๐ เมตร โครงหลังคาเหล็กสำเร็จรูป ติดลวดสลิงเส้นผ่าศูนย์กลางขนาด ๙ มิลลิเมตร พร้อมเกลียวเร่ง ขึงตึงกับโครงหลังคายาวตลอดแนวอาคาร หลังคามุงด้วยผ้าใบกันน้ำสีน้ำตาล จั่วและหน้าบันเป็นรูปโค้งตามโครงหลังคา ประดับช่อฟ้าปั้นลมรูปหน้ากาล ใบระกาหางหงส์หล่อไฟเบอร์กลาสทาสีทองสอดสีเงิน หน้าบันประกอบลวดบัวทาสีทอง ประดับลวดลายพานพุ่มตั้งบนแท่นฐานสิงห์ ประกอบฉัตร ๕ ชั้น ขนาบสองข้าง พื้นหน้าบันทาสีชมพูประดับลายดอกไม้ร่วงทาสีทองสอดสีเงิน กระจังฐานพระหล่อเรซินทาสีทองแววสีเงิน ฝ้าเพดานปิดด้วยผ้าต่วนสีครีมประดับลายกรอบเพดาน ลายดาวเพดาน และลายค้างคาว ฉลุผ้าทองย่นสาบสี

ตัวอาคารมีลักษณะเป็นศาลาโถง เสาและคานอะเสเป็นโครงเหล็กถัก หุ้มด้วยไม้อัดกันน้ำหนา ๑๐ มิลลิเมตร ทาสีส้ม ติดคิ้วเหลี่ยมเสาทาสีทอง บัวหัวเสาและบัวโคนเสาหล่อไฟเบอร์กลาสทาสีทอง ซุ้มคูหาระหว่างช่วงเสาติดตั้งแผงราชวัติหล่อไฟเบอร์กลาสทาสีทอง ชายคาติดรางน้ำสังกะสี พื้นอาคารเป็นคอนกรีตบล็อกสำเร็จรูป ขนาด ๐.๔๐ x ๐.๔๐ เมตร ปูพรมอัดสีแดงทับหน้า ยกสูงจากระดับพื้นถนน ๐.๑๕ เมตร เสาอาคารโดยรอบประดับผ้าม่านโปร่งสีขาวพิมพ์ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ฉลุสีทอง ชายผ้าม่านมีโซ่ถ่วงน้ำหนัก หัวม่านผ้าสีเหลืองโค้งเรียบติดชายครุย สายรัดม่านเป็นผ้าสีเหลืองชนิดเดียวกับหัวม่าน

ภายในอาคารติดตั้งระบบแสงสว่าง ใช้หลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๒๓ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวเพดานกลาง จำนวน ๕ ชุด ติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๘ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวรอบ จำนวน ๔๐ ชุด ติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๘ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ด้านข้างดาวเพดาน ด้านซ้ายและด้านขวา จำนวน ๓๐ ชุด ติดตั้งเต้ารับไฟฟ้าเพื่อจ่ายไฟให้แก่พัดลมแบบตั้งพื้น ติดตั้งโคม PAR 38 ขนาด ๑๕๐ วัตต์ พร้อมขั้วกันน้ำจำนวน ๖ ชุด และโคม Fluorescent ขนาด ๓๖ วัตต์ จำนวน ๘ ชุด เพื่อส่องหน้าบันทั้งสองด้าน ติดตั้งสายไฟฟ้าชนิด VAF ซ่อนในเสา ฝ้าเพดาน สายไฟฟ้าชนิด NYY สำหรับเต้ารับไฟฟ้าและใต้พื้นอาคาร ติดตั้งสายวงจรย่อยภายนอกอาคารจากจุดเชื่อมต่อสายไปรับไฟฟ้าที่ตู้จ่ายไฟฟ้าบริเวณห้องน้ำ ด้วยสายไฟฟ้า ๓ (2C - 4sqmm.NYY) ติดตั้งฝังดินลึก ๔๐ เซนติเมตร

ศาลาลูกขุนแบบที่ ๒ มีจำนวน ๘ หลัง โครงสร้างปะรำสำเร็จรูป ตั้งอยู่นอกรั้วราชวัติ ทางด้านทิศใต้ของพระเมรุ จำนวน ๔ หลัง และอยู่ริมรั้วราชวัติด้านในทางด้านทิศตะวันตกของพระเมรุ จำนวน ๔ หลัง ตัวอาคารกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๘ เมตร ความสูงจากระดับพื้นถึงสันหลังคา ๗ เมตร อาคารในรั้วราชวัติตั้งเก้าอี้สำหรับผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทได้หลังละ ๒๔๓ ที่นั่ง อาคารนอกรั้วราชวัติตั้งเก้าอี้ได้ ๒๕๖ ที่นั่ง

กรมศิลปากรได้ว่าจ้างบริษัท ศิวกรการช่าง จำกัด ก่อสร้างศาลาลูกขุนแบบที่ ๒ จำนวน ๖ หลัง (อีก ๒ หลังทำสัญญาว่าจ้างรวมในการก่อสร้างพระที่นั่งทรงธรรมและศาลาลูกขุนแบบที่ ๑) ในราคา ๑๗,๓๐๐,๐๐๐ บาท (สิบเจ็ดล้านสามแสนบาทถ้วน)

พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ ประธานคณะทำงานฝ่ายออกแบบ เขียนแบบ ขยายแบบสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และลวดลายประกอบสถาปัตยกรรม และคณะ มีนายก่อเกียรติ ทองผุด นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน เป็นผู้ร่างแบบ นายธนารัตน์ สอดทรัพย์ สถาปนิกปฏิบัติการ เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบ นายวิบูลย์ ถนัดกิจ นายช่างเขียนแบบปฏิบัติงาน เป็นผู้เขียนแบบ นายสุวัฒน์ ค่ายแสง วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ นายธนภูมิ อัตตฤทธิ์ วิศวกรโยธาปฏิบัติการ เป็นวิศวกรโยธา นายปรีชา วุฒิสมบัติ วิศวกรไฟฟ้าชำนาญการ เป็นวิศวกรไฟฟ้า นายสุเมธ พุฒพวง นักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการ เป็นผู้ควบคุมงานออกแบบตกแต่งลวดลายประดับอาคารและเป็นหัวหน้าคณะทำงาน นายสุเพล ศาสตร์เสริม นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน นายเกรียงศักดิ์ เนียมสุด นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน นายนภดล แกล้วทนงค์ นายช่างศิลปกรรมปฏิบัติงาน เป็นคณะทำงาน นายเอกวัฒน์ วงศ์พินทุ วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ นายธนารัตน์ สอดทรัพย์ สถาปนิกปฏิบัติการ นายชัยนันท์ พันธุ์ภคไพโรจน์ นายช่างสำรวจอาวุโส นายเกริกเมือง ยงประยูร มัณฑนากรชำนาญการ เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง

อาคารศาลาลูกขุนแบบที่ ๒ พื้นอาคารเป็นคอนกรีตบล็อกสำเร็จรูป ขนาด ๐.๔๐ x ๐.๔๐ เมตร ยกสูงจากระดับพื้นถนน ๐.๑๕ เมตร เรียงอัดสนิทล้อมรอบด้วยคันคอนกรีตสำเร็จรูป ปูพรมอัดสีแดงทับหน้า เสาและคานอะเสเป็นโครงเหล็กถักหุ้มด้วยไม้อัดกันน้ำ หนา ๑๐ มิลลิเมตร บัวหัวเสาและบัวตีนเสาเป็นไฟเบอร์กลาส ทาสีทอง ระหว่างเสาประดับด้วยซุ้มคูหาลวดลายราชวัติ แต่ละช่วงเสาประดับผ้าม่านโปร่งสีขาวพิมพ์ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ฉลุสีทองตลอดทั้งผืน เสาละ ๒ ผืน

ศาลาลูกขุนแบบที่ ๒

ลวดลายดาวเพดานของศาลาลูกขุนแบบที่ ๒

โครงหลังคาปะรำสำเร็จรูปทรงโค้ง มุงด้วยผ้าใบกันน้ำสีน้ำตาล มีลักษณะตามรูปแบบของอาคารที่ใช้ประกอบพระเมรุมาศของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ อีกทั้งเป็นข้อจำกัดของรูปทรงปะรำสำเร็จรูปขนาดใหญ่ที่เป็นทรงโค้ง ประดับด้วยรวยระกาไฟเบอร์กลาสทาสีทอง หางหงส์เป็นเหรายอดจั่วเป็นหน้ากาล หน้าบันประดับด้วยลวดลายพานพุ่มและฉัตรประกอบ พื้นหลังเป็นลวดลายดอกไม้ร่วงสีทอง บนพื้นสีชมพู มีสะพานหนู เชิงกลอน และกระจังเป็นไฟเบอร์กลาสทาสีทองวิ่งรอบอาคาร

ฝ้าเพดานเป็นผ้าต่วนขึงตึง ประดับด้วยลวดลายดาวเพดานผ้าทองย่นสาบสีสอดแวว ประดับลวดลายค้างคาว และลวดลายบัวมอบฝ้าเพดาน

ภายในอาคารติดตั้งระบบแสงสว่าง ใช้หลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๒๓ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวเพดานกลาง จำนวน ๓ ชุด ติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๘ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวรอบ จำนวน ๒๔ ชุด ติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๘ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ด้านข้างดาวเพดาน ด้านซ้ายและด้านขวา จำนวน ๑๘ ชุด ติดตั้งเต้ารับไฟฟ้าเพื่อจ่ายไฟให้แก่พัดลมแบบตั้งพื้น ติดตั้งโคม PAR 38 ขนาด ๑๕๐ วัตต์ พร้อมขั้วกันน้ำจำนวน ๖ ชุด และโคม Fluorescent ขนาด ๓๖ วัตต์ จำนวน ๘ ชุด เพื่อส่องหน้าบันทั้งสองด้าน ติดตั้งสายไฟฟ้าชนิด VAF ซ่อนในเสา ฝ้าเพดาน สายไฟฟ้าชนิด NYY สำหรับเต้ารับไฟฟ้าและใต้พื้นอาคาร ติดตั้งสายวงจรย่อยภายนอกอาคารจากจุดเชื่อมต่อสายไปรับไฟฟ้าที่ตู้จ่ายไฟฟ้าบริเวณห้องน้ำ ด้วยสายไฟฟ้า ๓ (2C – 4sqmm.NYY) ติดตั้งฝังดินลึก ๔๐ เซนติเมตร

ซ่าง

ซ่างเป็นอาคารซึ่งสร้างขึ้นบนพื้นชาลาพระเมรุทั้งสี่มุม เป็นที่สำหรับพระสงฆ์สวดพระอภิธรรมในการพระราชทานเพลิงพระศพ ตั้งแต่เชิญพระโกศทรงพระศพประดิษฐานบนพระจิตกาธาน จนเสร็จการพระราชทานเพลิงพระศพ

ลักษณะอาคารเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดเหมือนกันทั้ง ๔ หลัง ขนาดกว้าง ๒.๕๐ เมตร ยาว ๓.๕๐ เมตร สูงจากพื้นดิน ๗.๔๙ เมตร หลังคาจั่วเดียวยกคอสองตับปีกนกคลุมโดยรอบ โครงสร้างทั่วไปเป็นโครงสร้างเหล็ก โครงหลังคามุงกระเบื้องไม้อัดรูปหางมนปิดผ้าทองย่นสาบสีน้ำเงิน บนเชิงชายปิดด้วยไม้เป็นสะพานหนูโดยรอบ ประดับกระจังลายซ้อนไม้ทาสีทอง หลบสันหลังคา ขอบเชิงชายบุไม้อัดยาง ทำลวดบัวทาสีทอง ฝ้าเพดานและฝ้าชายคาบุไม้อัดยางหนา ๖ มิลลิเมตร ทาสีแดงประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีต่าง ๆ ลายดาวเพดาน หน้าบัน ๒ ด้าน พื้นทาสีแดง ประดับลวดลายหล่อด้วยไฟเบอร์กลาสทาสีทองแววสีเงิน ช่อฟ้า รวยระกา หางหงส์ คันทวยหล่อด้วยไฟเบอร์กลาส ทาสีทองแววสีเงิน ตัวอาคารกั้นฝาทึบสามด้าน กลางผนังเจาะช่องหน้าต่าง เหนือขึ้นไปทำเป็นลูกฟักช่องโล่งประดับลายกระจังทาสีทอง พื้นอาคารโดยทั่วไปปูไม้อัดหนา ๒๐ มิลลิเมตร ตีชนอัดสนิท ปูพรมอัดสีแดงอัดทับหน้า ฝาผนังกรุไม้อัดยางหนา ๒๐ มิลลิเมตร ฝาผนังภายนอกด้านหน้าอาคารทาสีชมพู กรอบลูกฟักทาสีแดงคิ้วสีทอง ด้านหน้าเปิดโล่งเป็นทางเข้าออก มีบันไดหน้าประตู ๒ ขั้น ปูพรมอัดสีแดง กรอบประตูเดินเส้นทอง เหนือกรอบประตูทำลายซุ้มประตูปิดผ้าทองย่น ฝาผนังภายในทั้ง ๓ ด้านทาสีครีมประดับลายดอกไม้ร่วง ที่กรอบประตูประดับผ้าม่านทำด้วยผ้าตาดพื้นสีเหลืองลายทอง หัวม่านใช้ผ้าตาดพื้นเหลืองลายทองจับเป็นเฟื่อง มีสายรัดม่านที่กลางม่าน ชายม่านมีโซ่ถ่วงน้ำหนัก ภายในอาคารชิดริมผนังด้านหลังตั้งอาสน์สงฆ์ โครงเคร่าไม้ยาง กรุด้วยไม้อัด กว้าง ๐.๙๐ เมตร ยาว ๓.๕๐ เมตร สูง ๐.๕๕ เมตร มีเกยขึ้นลงอาสน์สงฆ์ ตัวเกยและอาสน์สงฆ์ประกอบหน้ากระดาน บัว เส้นลวด หน้ากระดานประดับลายประจำยามก้ามปู ฉลุผ้าทองย่นสาบสีต่าง ๆ เส้นลวดเดินเส้นทองบัวคว่ำบัวหงายประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสีต่าง ๆ ท้องไม้ประดับลายเข้มขาบ พื้นเกยและพื้นอาสน์สงฆ์ปูพรมอัดสีแดง ที่ผนังหลังอาสน์สงฆ์ทำเป็นกรอบไม้ประดับลายกลีบบัวฉลุผ้าทองย่นสาบสีต่าง ๆ เหนือกรอบไม้ประดับตาดพื้นสีเหลืองลายทองจับเป็นรูปเฟื่อง เสาอาคารโดยทั่วไปหนา ๖ มิลลิเมตร บุไม้อัดทาสีขาวครีมประดับลายฉลุผ้าทองย่นสาบสี คิ้วเหลี่ยมเสาทาสีทอง

ภายในตัวอาคารช่างทั้งหมด ติดเต้ารับไฟฟ้าและสวิตช์ไฟประกอบดวงโคมหลอดฮาโลเจน สายไฟเดินใต้ตัวอาคารและในฝ้า สายเมนฝังใต้ดิน

ทับเกษตร

ทับเกษตรเป็นอาคารที่สร้างติดแนวรั้วราชวัติด้านทิศเหนือ ๒ หลัง ด้านทิศใต้ ๒ หลัง รวม ๔ หลัง ใช้เป็นสถานที่สำหรับข้าราชการฟังพระสวดอภิธรรมในงานพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

กรมศิลปากรได้ว่าจ้างห้างหุ้นส่วนจำกัด ส. บุญมีฤทธิ์ก่อสร้าง มีนายเสงี่ยม บุญมีฤทธิ์ เป็นคู่สัญญาก่อสร้างทับเกษตร ทิม ห้องสุขา รั้วราชวัติ เสาโคมไฟฟ้า พลับพลายกท้องสนามหลวง ตามสัญญาเลขที่ ๓๒/๒๕๕๕ ในราคา ๓๔,๓๐๐,๐๐๐ ล้านบาท (สามสิบสี่ล้านสามแสนบาท) สัญญากำหนดเริ่มก่อสร้างในวันพุธ ที่ ๑๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ แล้วเสร็จในวันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

ทับเกษตรเป็นอาคารแบบสถาปัตยกรรมไทย ด้านหลังอาคารเสมอแนวรั้วราชวัติ ส่วนตัวอาคารเชื่อมต่อไปกับรั้วราชวัติ ลักษณะเป็นอาคารโถงโล่งรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีพนักด้านข้างและด้านหลังของอาคารรูปแบบเหมือนรั้วราชวัติ ส่วนกลางอาคารยกผนังเสาสูง ทำเป็นส่วนเครื่องยอดมณฑปแปลงสี่เหลี่ยมยอดบัวกลุ่ม ลดรูปจากยอดพระเมรุ หลังคาทรงจั่วแยกเป็นปีกซ้ายและปีกขวา บริเวณชายคาจั่วด้านหลังตรงตำแหน่งหัวเสา

ทับเกษตร แบบที่ ๑ ผังหักมุมที่เป็นปีกซ้ายและขวา

ปักฉัตรผ้าทองแผ่ลวด ๕ ชั้น ใช้วัสดุเป็นผ้าทองย่น พื้นที่อาคารส่วนใต้เครื่องยอดประดิษฐานพระสาทิสลักษณ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ด้านหน้าพระฉายาลักษณ์วางแท่นประดับดอกไม้สักการะ อาคารทับเกษตรมี ๒ ลักษณะ คือ

ทับเกษตรแบบที่ ๑ มีผังหักมุมเป็นปีกซ้ายและขวา ยาวข้างละ ๑๗.๘๐ เมตร แต่ละปีกแบ่งเป็น ๓ ช่วงเสา กว้างช่วงเสาละ ๔.๐๐ เมตร ช่วงเสาด้านสกัด กว้าง ๔.๑๐ เมตร หลังคาคลุมปีกซ้ายและขวาเป็นหลังคารูปจั่ว พื้นที่ส่วนกลางอาคารซึ่งรับหลังคาเครื่องยอด กว้าง ๔.๖๕ เมตร

ทับเกษตรแบบที่ ๒ มีผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๖.๐๕ เมตร ยาว ๒๙.๘๕ เมตร อาคารปีกซ้ายและขวา มีหลังคารูปจั่ว ช่วงเสาหน้าด้านสกัดกว้าง ๔.๑๐ เมตร ด้านยาวยาวช่องละ ๔.๐๐ เมตร มี ๓ ช่วงเสา

โครงสร้างทั่วไป ฐานรากหล่อคอนกรีตเสริมเหล็ก มี ๒ ขนาด ๑.๒๐ x ๑.๒๐ x ๐.๑๕ เมตร และ ๒.๐๐ x ๒.๐๐ x ๐.๒๐ เมตร ท้องเรียบ เสาตอหม้อ เสาโครงสร้างทั้งหมดเป็นเหล็ก พื้นอาคารยกสูงจากระดับพื้นลานรอบอาคาร ๐.๑๕ เมตร พื้นภายในเป็นพื้นทรายบดอัดแน่นปูทับด้วยบล็อกปูพื้นสำเร็จรูปขนาด ๐.๔๐ x ๐.๔๐ เมตร พร้อมขอบคันคอนกรีตสำเร็จรูปขนาด ๐.๑๕ x ๐.๓๐ เมตร ปูพื้นด้วยพรมอัดสีแดง

เสาอาคารเป็นโครงเหล็กประกบด้วยแผ่นสมาร์ทบอร์ด ประกอบคิ้วไม้อัด หน้าเสาทาสีส้มแดง คิ้วบัวไม้ทาสีทอง บัวฐานเสาและบัวหัวเสาหล่อด้วยไฟเบอร์กลาส ประกอบไม้จริง แต่ละเสาประดับผ้าม่านพิมพ์ลายดอกลอยพุ่มข้าวบิณฑ์สีทองเสาละ ๒ ผืน พนักอาคารเป็นโครงเหล็กลักษณะเหมือนรั้วราชวัติ ราวจับทำด้วยไม้แต่งคิ้วลวดบัวทาสีทอง ตัวพนักประดับลายดอกหล่อด้วยไฟเบอร์กลาสทาสีทองประดับกระดาษสีเงิน ผนังส่วนกลางทับเกษตรใต้เครื่องยอดกรุสมาร์ทบอร์ดทำคิ้วบัวไม้ลูกฟักทาสี เฉพาะผนังด้านหลังของทับเกษตรแบบที่ ๑ ติดตั้งชุดหน้าต่าง (ตกแต่งปิดทึบ) มีซุ้มหน้าต่างไฟเบอร์กลาส ประดับแววกระดาษเงิน ทาสี ติดตั้ง

ประกอบลูกกรงคิ้วบัว ซุ้มรูปแบบกระจังหน้ากระดานประดับลายพู่ห้อยทั้งสองข้าง หลังคาอาคารปีกทรงจั่วเป็นปะรำสำเร็จรูปมุงด้วยผ้าใบกันน้ำสีน้ำตาล มีสะพานหนูรอบหลังคาเป็นสมาร์ทบอร์ดประกอบด้วยไม้อัดทาสีทอง บริเวณเชิงกลอนแกะเป็นบัวฟันยักษ์รอบขอบหลังคา เหนือขอบหลังคาโดยรอบประดับกระจังหล่อด้วยไฟเบอร์กลาส พื้นสีทอง ติดแววกระดาษเงิน หลังคาช่วงกลางอาคารหล่อด้วยไฟเบอร์กลาสเป็นรูปเครื่องยอดมณฑปแปลงบัวกลุ่ม ๓ ชั้น ทาสีทองประดับแววกระดาษสีเงิน มุงด้วยแผ่นเหล็กรีดลอน ปีกอาคารทั้งสองข้างปักฉัตรผ้าทองแผ่ลวด (ผ้าทองย่น) ปีกอาคารละ ๓ คัน ระหว่างช่วงเสาตอนบนทำเป็นซุ้มคูหารูปลายราชวัติประดับดอกประจำยามพ่นสีทอง ประดับกระดาษแววสีเงิน ฝ้าเพดานกรุสมาร์ทบอร์ดหนา ๖ มิลลิเมตร ทำกรอบแว่นลวดบัวทาสีขาวครีม ประดับดาวเพดาน ปิดผ้าทองย่นสาบสีสอดแวว ฝ้าเพดานอาคารปีกซ้ายและขวากรุแผ่นยิปซัมบอร์ดหนา ๙ มิลลิเมตร ทาสีขาวครีม แต่ละช่วงเสาตกแต่งขื่อทาสีส้มแดง ติดคิ้วทาสีทองประดับลายเพดานกลาง ๑ ดวง และดาวบริวารล้อมรอบ ช่องละ ๘ ดวง*

อาคารทับเกษตร ทั้ง ๒ แบบ ติดตั้งระบบแสงสว่าง ใช้หลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๒๓ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวกลางเพดาน จำนวน ๗ ชุด และติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๘ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวรอบ จำนวน ๖๔ ชุด พร้อมติดตั้งเต้ารับไฟฟ้าที่เสา เพื่อจ่ายไฟให้กับพัดลมแบบตั้งพื้น บริเวณด้านบนหลังคาติดตั้งโคม PAR 38 ขนาด ๑๕๐ วัตต์ พร้อมขั้วกันน้ำ จำนวน ๑๖ ชุด เพื่อส่องหน้าบันและส่องฉัตร ติดตั้งโคมฉาย Tungstain ขนาด ๒๕๐ วัตต์ ติดตั้งที่หลังคาชั้นล่าง จำนวน ๑๒ ชุด เพื่อส่องหลังคาเครื่องยอด และตำแหน่งพื้นด้านหน้าอาคาร ติดตั้งโคมฉาย Tungstain ขนาด ๒๕๐ วัตต์ เพื่อส่องด้านข้างอาคาร อาคารแบบที่ ๑ ติดตั้ง จำนวน ๑๔ ชุด อาคารแบบที่ ๒ ติดตั้ง จำนวน ๑๑ ชุด

ทิม

ทิมเป็นอาคารที่สร้างติดแนวรั้วราชวัติ ด้านทิศเหนือ ๑ หลัง ทิศตะวันตก ๔ หลัง ทิศใต้ ๑ หลัง ทิศตะวันออก ๒ หลัง รวม ๘ หลัง ทุกอาคารหันหน้าเข้าสู่มณฑลพิธี ใช้เป็นที่พักของพระสงฆ์ หน่วยพยาบาล ข้าราชบริพาร และผู้มาเฝ้าฯ และเป็นที่ตั้งวงดนตรีไทย คือ วงบัวลอย วงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องใหญ่ และวงปี่พาทย์มอญเครื่องใหญ่

ทิมเป็นอาคารแบบสถาปัตยกรรมไทย มี ๒ ลักษณะ คือ

ทิมแบบที่ ๑ มีลักษณะเป็นอาคารโถงโล่ง รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาจั่ว ขนาดช่วงเสากว้าง ๔.๑๐ เมตร ยาว ๑๖ เมตร ๔ ช่วงเสา สูงจากพื้นถึงยอดรวยระกา ๕.๓๖ เมตร โครงสร้างทั่วไป ฐานรากหล่อคอนกรีตเสริมเหล็กขนาด ๑.๒๐ x ๑.๒๐ x ๐.๑๕ เมตร เสา ตอม่อ เสาคาน เป็นโครงเหล็ก

พื้นอาคารสูงจากระดับพื้นถนน ๐.๑๕ เมตร ถมพื้นอัดดินเททรายปรับระดับ แล้วปูด้วยพื้นบล็อกคอนกรีตสำเร็จรูปขนาด ๐.๔๐ x ๐.๔๐ เมตร หนา ๓.๒ เซนติเมตร ล้อมรอบด้วยขอบคันคอนกรีตสำเร็จรูปขนาด ๐.๑๕ x ๐.๓๐ เมตร ปูทับด้วยพรมอัดสีแดง เสาอาคารเป็นเสาเหล็กขนาด ๐.๒๐ x ๐.๒๐ เมตร ติด

* ในการตรวจพระเมรุก่อนวันพระราชพิธี ข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ลงความเห็นว่าผนังทับเกษตรทั้ง ๔ หลัง ว่าง เรียบเกินไป โดยเฉพาะในห้องใต้เครื่องยอดที่ประดิษฐานพระสาทิสลักษณ์ จึงขอให้กรมศิลปากรตบสีทองบนผนังเป็นลวดลายผีเสื้อบินเป็นระยะ ๆ คล้ายกับลวดลายผีเสื้อเขียนสีซึ่งวาดประดับในห้องบรรทมที่วังรื่นฤดี กรมศิลปากรได้ดำเนินการในวันที่ ๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๖ จนแล้วเสร็จทันการพระราชพิธี

คิ้วบัวสมาร์ทบอร์ดหนา ๑๐ มิลลิเมตร กว้าง ๑ นิ้วครึ่ง ทาสีทอง บัวฐานเสาและบัวปลายเสาหล่อไฟเบอร์กลาสประกอบไม้อัดทาสีทอง มีพนัก ๓ ด้าน ยกเว้นด้านหน้าเป็นโครงเหล็กประดับลายดอกประจำยาม หล่อไฟเบอร์กลาสทาสีทองสอดแววกระดาษเงิน ส่วนล่างพนักติดพุกรับตกแต่งเป็นพุกไฟเบอร์กลาสทาสีทอง แต่ละเสาประดับผ้าม่านเสาละ ๒ ผืน เป็นผ้าม่านสีขาวพิมพ์ลายดอกลอยพุ่มข้าวบิณฑ์ทั้ง ๒ หน้า สายรัดผ้าม่านสีเหลือง ฝ้าเพดานกรุแผ่นยิปซัมหนา ๙ มิลลิเมตร ทาสีติดลายดาวเพดานฉลุผ้าทองย่นสาบสีสอดแวว

โครงหลังคาปะรำสำเร็จรูปทรงจั่วมุงด้วยผ้าใบกันน้ำสีน้ำตาล ติดหลบหลังคาผ้าใบสีขาว จั่วหลังคาประดับรวยระกาหล่อไฟเบอร์กลาสทาสีทองแววสีขาวเงินรูปใบเทศยอดหน้ากาล หน้าบันหล่อไฟเบอร์กลาสติดแววกระดาษสีเงิน ทำลวดลายกนก ช่อลายกนกตรงกลางเป็นรูปหน้านาง ฝ้าชายคากรุด้วยแผ่นสมาร์ทบอร์ดหนา ๖ มิลลิเมตร ทาสีขาวครีม เหนือขอบชายคาโดยรอบประดับกระจังหล่อด้วยไฟเบอร์กลาสพ่นสีทองติดแววกระดาษเงิน

ทิมแบบที่ ๒ อยู่ทางด้านทิศตะวันตก ๒ หลัง ใช้เป็นที่พักของพระสงฆ์ แพทย์ พยาบาล ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ เจ้าหน้าที่เตรียมเครื่องต้น เครื่องสำรับ และห้องวางระบบเสียงของกรมประชาสัมพันธ์ ลักษณะเหมือนกับทิมแบบที่ ๑ แต่เพิ่มชุดผนัง บังตารอบ ๔ ด้าน และประตูบานเปิดสวิงหลังละ ๒ คู่ รูปแบบผนังสูงจากพื้นภายในห้อง ๑.๘๐ เมตร กรุลูกฟักสมาร์ทบอร์ดลักษณะเดียวกันกับผนังห้องสุขา ตรงกลางระหว่างที่ตั้งทิมต่อเติมเป็นที่เตรียมเครื่องดื่มและที่นั่งพักเจ้าหน้าที่ ทำเป็นหลังคาปะรำ ประดับลายลูกฟักโดยรอบ หลังคามุงแผ่นเหล็กรีดลอนสำเร็จรูป ที่ขอบบนหลังคาปะรำประดับกระจังหล่อไฟเบอร์กลาสทาสีทอง ติดกระดาษแววสีเงิน ลักษณะฝ้าเพดาน เสาผนังต่าง ๆ เหมือนกับทิม

ภายในอาคารติดตั้งระบบแสงสว่าง ใช้หลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๒๓ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวกลางเพดาน จำนวน ๔ ชุด และติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๘ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวรอบ จำนวน ๓๒ ชุด พร้อมติดตั้งเต้ารับไฟฟ้าที่เสา เพื่อจ่ายไฟให้กับพัดลมแบบตั้งพื้น บริเวณด้านบนหลังคา ติดตั้งโคม PAR 38 ขนาด ๑๕๐ วัตต์ พร้อมขั้วกันน้ำ จำนวน ๖ ชุด เพื่อส่องหน้าบัน และตำแหน่งพื้นด้านหน้าอาคาร ติดตั้งโคมฉาย Tungstain ขนาด ๒๕๐ วัตต์ จำนวน ๔ ชุด เพื่อส่องด้านข้างอาคาร ทิมด้านทิศเหนือรับไฟฟ้าที่ตู้จ่ายไฟฟ้าติดตั้งในอาคารห้องน้ำทิศเหนือ โดยแบ่งวงจรอาคารละ ๓ วงจร ส่วนทิมด้านทิศใต้รับไฟฟ้าที่ตู้จ่ายไฟฟ้าติดตั้งในอาคารห้องน้ำทิศใต้ โดยแบ่งวงจรอาคารละ ๓ วงจร

สุขา

สุขา เป็นอาคารที่สร้างติดแนวรั้วราชวัติ มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ วางแนวอาคารมุมละ ๒ หลัง รูปหักศอกตามรั้วราชวัติ ช่วงเสาอาคารกว้าง ๔.๑๐ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สูงจากพื้นถึงรวยระกา ๕.๓๖ เมตร พื้นอาคารสูงจากระดับพื้นถนน ๐.๑๕ เมตร

โครงสร้างทั่วไปฐานรากหล่อด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กขนาด ๑.๒๐ x ๑.๒๐ x ๐.๑๕ เมตร และ ๑.๐๐ x ๑.๐๐ x ๐.๑๕ เมตร เสา คาน เป็นเหล็ก พื้นอาคารเป็นพื้นบล็อกคอนกรีตสำเร็จรูปขนาด ๐.๔๐ x ๐.๔๐ เมตร หนา ๓.๒ เซนติเมตร ปูบนทรายอัดแน่นล้อมรอบด้วยขอบคันคอนกรีตบล็อกสำเร็จรูปขนาด ๐.๑๕ x ๐.๓๐ เมตร ภายในห้องสุขาปิดทับด้วยแผ่นยางสีดำ เสาอาคารโดยทั่วไปเป็นเหล็กติดคิ้วบัวสมาร์ทบอร์ดหนา ๑๐ มิลลิเมตร กว้าง ๑.๕ เซนติเมตร ทาสีทอง หลังคาจั่วปะรำสำเร็จรูป โครงหลังคาเป็นโครงเหล็ก สะพานหนู

และเชิงกลอนประกอบไม้อัดไม้เทียมทาสีทอง บนขอบสะพานหนูโดยรอบประดับกระจังทาสีทองติดแวว กระดาษเงิน ฝ้าเพดานและฝ้ากรุแผ่นยิปซัมบอร์ดหนา ๙ มิลลิเมตร ทาสีขาวครีม ฝ้าชายคากรุแผ่นสมาร์ทบอร์ดหนา ๖ มิลลิเมตร ทาสีขาวครีม ตัวอาคารกั้นฝาทึบทั้ง ๔ ด้าน ฝาผนังภายในและภายนอกกรุด้วยสมาร์ทบอร์ดโครงเคร่าเหล็ก ฝาผนังภายนอกทาสีน้ำตาลอ่อน กรุลูกฟักทาสีขาวครีม ทำกรอบลวดบัวลูกฟักเดินเส้นสีทอง ตอนบนเป็นช่องระบายอากาศทำเป็นลูกกรงเหล็กประกบไม้รูปแบบบอกเลาทาสีแดงส้มเว้นร่องทาสีทอง

ห้องสุขาด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือแยกเป็น ๒ หลังคือ สุขาหญิง สุขาชาย แต่ละหลังกั้นเป็นห้องสุขาชาย ๖ ห้อง มีโถปัสสาวะชาย ๑๒ โถ อ่างล้างมือ ๖ อ่าง สุขาหญิงกั้นเป็นห้องสุขา ๑๐ ห้อง อ่างล้างมือ ๑๑ อ่าง

ห้องสุขาด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้แยกเป็น ๒ หลังคือ สุขาหญิง สุขาชาย และห้องงานระบบไฟฟ้า แต่ละหลังกั้นเป็นห้องสุขาชาย ๕ ห้อง โถปัสสาวะชาย ๑๐ โถ อ่างล้างมือ ๖ อ่าง สุขาหญิงกั้นเป็นห้องสุขา ๑๐ ห้อง อ่างล้างมือ ๑๑ อ่าง

สุขาทั้ง ๔ หลังมีประตูเข้าออกหลังละ ๑ ช่อง เว้นห้องงานระบบไฟฟ้ามีเพิ่มอีก ๑ ประตู ผนังกั้นห้องสุขาเป็นสมาร์ทบอร์ดทาสีขาว ภายในห้องสุขาทั้งหมดติดตั้งเครื่องสุขภัณฑ์เคลือบสีขาวประกอบด้วย ชักโครกแบบนั่งราบพร้อมสายอ่อนชำระ โถปัสสาวะพร้อมก๊อกน้ำ ที่ใส่กระดาษชำระ อ่างล้างหน้า กระจกเงา ขอแขวนผ้า และชั้นวางของ ภายในตัวอาคารติดตั้งโคมฟลูออเรสเซนต์และพัดลมโคจรติดผนังเพื่อระบายอากาศ ติดตั้งโคมฉาย ๒๕๐ วัตต์ ที่พื้นด้านนอกเพื่อส่องผนัง ห้องสุขาด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้กั้นเป็นห้องควบคุมงานระบบไฟฟ้าภายในมณฑลพิธี ๑ ห้อง ด้านหน้าห้องสุขาสร้างฉากบังตา ๒ ด้านเพื่อบังตาพื้นที่วางถังน้ำ เครื่องปั๊มน้ำเพิ่มแรงดัน มีลักษณะเป็นผนังทึบกรุดุนลูกฟักสูง ๒ เมตร ติดตั้งพร้อมเสาหัวเม็ด ตัวเสาเหล็ก ติดคิ้วบัวไม้สีทอง หัวเม็ด และบัวโคนเสา และไม้ทาสีทอง

เสาไฟสนามหรือเสาโคม

เสาไฟสนามหรือเสาโคม ให้แสงสว่างในปริมณฑลพระราชพิธี ลักษณะเหมือนเสาฉนวน เป็นเสาโคมใหญ่ด้านทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ด้านละ ๔ เสา บริเวณโดยรอบพระเมรุ ๑๐ เสา บริเวณหน้าทับเกษตรและทิม ๘ เสา หน้าพระที่นั่งทรงธรรม ๔ เสา ด้านหน้าศาลาลูกขุนทางด้านทิศเหนือ ๒ เสา และด้านทิศใต้ ๒ เสา และด้านข้างพระที่นั่งทรงธรรม ๔ เสา รวมเสาโคมที่รั้ว ๔๒ เสา เสาโคมภายในมณฑลพิธี ๔๖ เสา

เสาไฟสนามมีความสูง ๕.๓๕ เมตร มีฐานรากเป็นแผ่นคอนกรีตเสริมเหล็กขนาด ๐.๖๐ x ๐.๖๐ เมตร แต่การใช้สีมีความแตกต่างกัน โคมเสาฉนวนบริเวณหอเปลื้องทาสีครีมอ่อน บริเวณยอดโคมทาสีทอง โครงสร้างภายในเป็นเหล็กกล่อง ภายนอกเป็นแผ่นไฟเบอร์ซีเมนต์ขึ้นรูปตามแบบ คิ้วเสาทำด้วยแผ่นไฟเบอร์ซีเมนต์ และฐานเสาคอนกรีตหุ้มไฟเบอร์ซีเมนต์ทาสีทองเป็นกรอบลวดลายกระจัง คอเสาประดับบัวคอเสื้อเป็นเรซินหล่อขัดแต่งทาสีทอง หัวเสาเป็นพานหล่อไฟเบอร์กลาสลวดลายประดับตกแต่งเป็นลายซ้อนไม้ รับดวงโคมแก้วเป่าขึ้นรูปพ่นทราย ภายนอกใช้แก้วขุ่นทำให้เห็นรูปทรงโคมแก้ว ภายในติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent ๖๐ วัตต์ Warm White ลักษณะโคมออกแบบเป็นยอดมงกุฎเพื่อแทนความหมายของการเป็นดวงแก้วแห่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลักษณะตัวเสาเหมือนเสาฉนวน

รั้วราชวัติ

รั้วราชวัติเป็นรั้วเหล็กที่กั้นบอกแนวขอบเขตของมณฑลพิธี มีความยาวด้านทิศตะวันตก ๑๕๐ เมตร ด้านทิศตะวันออก ๑๗๐ เมตร ด้านทิศเหนือ ๑๒๐ เมตร ด้านทิศใต้ ๑๒๐ เมตร มีทางเข้าออกด้านละ ๑ ช่องทาง ยกเว้นด้านทิศตะวันตกมี ๓ ช่องทาง ประตูกลางกว้าง ๑๐ เมตร ประตูด้านซ้ายและด้านขวากว้าง ๖ เมตร แนวรั้วราชวัตินี้มีบางส่วนเชื่อมต่อกับผนังของทิม ทับเกษตร และสุขา จึงใช้อาคารทิม ทับเกษตรแสดงแนวเขตรั้วราชวัติบางช่วง การออกแบบลวดลายประจำยามที่ใช้ในรั้วราชวัติมีความสัมพันธ์กับระเบียงของอาคารทิม ทั้งด้านลวดลายและการใช้สี โดยรั้วจะเป็นส่วนเชื่อมต่อระหว่างอาคารทิมโดยมีเสาโคมเล็กเป็นเสารั้วราชวัติ

ลักษณะของรั้วราชวัติเป็นรั้วเหล็กสูง ๐.๙๐ เมตร ส่วนฐานเป็นโครงวางประคองกับแท่นคันขอบซีเมนต์สำเร็จรูปเหล็กกรุด้วยสมาร์ทบอร์ด เสาทาสีส้มเรียบ คิ้วเหลี่ยมเสาปิดด้วยไม้ทาสีทอง คอเสาประดับบัวคอเสื้อไม้ทาสีทอง หัวเสาเป็นเรซินหล่อทาสีทอง ยอดเสาประดับฐานไม้กลึงติดดวงโคมแก้วกระจกฝ้าพ่นทราย ภายในติดหลอดไฟฟ้า ช่วงบนหล่อเป็นรูปมงกุฎด้วยไฟเบอร์กลาส รูปแบบดวงโคมแก้วและยอดมงกุฎของเสาโคมเล็กใช้เป็นโคมไฟสำหรับเทวดาถือโดยรอบฐานชาลาพระเมรุ

ช่องประตูทางเข้าออกรั้วราชวัติประดับเสาโคมไฟสูง ๕.๓๕ เมตร เป็นเสาไฟเบอร์ซีเมนต์ซ้อนขึ้นรูปตามแบบ คิ้วเสาทำด้วยแผ่นไฟเบอร์ซีเมนต์ และฐานเสาคอนกรีตหุ้มไฟเบอร์ซีเมนต์ทาสีทองเป็นกรอบลวดลายกระจัง คอเสาประดับบัวคอเสื้อเป็นเรซินหล่อขัดแต่งทาสีทอง หัวเสาเป็นพานหล่อไฟเบอร์กลาส ลวดลายประดับตกแต่งเป็นลายซ้อนไม้แนวรั้วราชวัติ ติดตั้งโคมเสารั้วสูง ๒.๐๐ เมตร รับดวงโคมแก้วพ่นทราย ลักษณะโคมออกแบบเป็นยอดมงกุฎ ย่อส่วนจากโคมไฟสนาม ภายในติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent ๒๓ วัตต์ Warm White รวมจำนวน ๔๒ เสา

งานภูมิสถาปัตยกรรมพระเมรุ

งานพื้นลาน

ลานและถนนภายในปริมณฑลพระราชพิธี กรมศิลปากรได้ว่าจ้างบริษัท ศิวกรการช่าง จำกัด มีนายสมชัย ธรรมารัตน์ กรรมการผู้จัดการ เป็นคู่สัญญาก่อสร้างลานและถนนภายในปริมณฑลพระราชพิธี ตามสัญญาเลขที่ ๔๖/๒๕๕๕ ลงวันศุกร์ ที่ ๑๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ในราคา ๑๒,๗๘๐,๐๐๐ บาท (สิบสองล้านเจ็ดแสนแปดหมื่นบาทถ้วน) กำหนดเริ่มก่อสร้างวันเสาร์ ที่ ๑๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ก่อสร้างแล้วเสร็จวันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ต่อมาได้ทำสัญญาแก้ไขเพิ่มเติม โดยเปลี่ยนแปลงเงินค่าจ้าง เป็น ๑๒,๗๑๐,๐๐๐ บาท (สิบสองล้านเจ็ดแสนหนึ่งหมื่นบาทถ้วน)

พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ ประธานคณะทำงานฝ่ายออกแบบ เขียนแบบ ขยายแบบสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และลวดลายประกอบสถาปัตยกรรม และคณะมี นายสุทิน เจริญสวัสดิ์ ผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม นายวโรภาสน์ วงศ์จตุรภัทร ภูมิสถาปนิกชำนาญการหัวหน้ากลุ่มงานภูมิสถาปัตยกรรม นายพรธรรม ธรรมวิมล ภูมิสถาปนิกชำนาญการ นางสาวหัทยา สิริพัฒนากุล ภูมิสถาปนิกชำนาญการ นายภาสกร คำภูแสน ภูมิสถาปนิกปฏิบัติงาน เป็นภูมิสถาปนิก นายกิตติพันธ์ พานสุวรรณ วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ นายชัยนันท์ พันธุ์ภคไพโรจน์ นายช่างสำรวจอาวุโส นายพิศ ชาปาน นายช่างสำรวจชำนาญงาน เป็นผู้ควบคุมงานก่อสร้าง

งานก่อสร้างพื้นลาน ผู้รับเหมาก่อสร้างได้ปักผังวางแนวลานและถนนตามแบบ แล้วปรับพื้นที่ถากสนามหญ้าเดิมออก บดอัดแน่นดินเดิม ใช้ทรายหยาบถมบดอัดแน่นหนา ๑๐ เซนติเมตร ถมหินคลุกบดอัดแน่นหนา ๑๐ เซนติเมตร พร้อมทั้งปรับระดับให้ลาดเอียงจากพระเมรุสู่ภายนอก ทั้งนี้บริเวณพื้นลานรอบพระเมรุให้มีการทำแนวคานคอนกรีตหรือก่อด้วยอิฐเพื่อป้องกันทรายไหลออก

การทำงานพื้นผิวดาดแข็งต่าง ๆ เป็นพื้นเรียบ มีความลาดเอียงเล็กน้อย ลวดลายพื้นลานรอบพระเมรุใช้รูปแบบทางศิลปะไทยในการกำหนดลวดลายพื้น ได้แก่ เส้นตรง ลักษณะการย่อมุม การกำหนดรูปแบบลวดลายเป็นการตีความจากผังภูมิจักรวาล ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของไทย เปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุที่ตั้งอยู่กลางจักรวาล วัสดุที่ใช้ปูพื้นเป็นบล็อกซีเมนต์ ๓ ประเภท ได้แก่ บล็อกรูปคดกริชผิวเรียบชนิดปูทางเท้า สีดำ สีฟ้า สีเทา ขนาด ๒๒.๕๐ x ๑๑.๒๕ x ๖.๐๐ เซนติเมตร บล็อกซีเมนต์จัตุรัสสีเหลือง ขนาด ๘ x ๘ x ๖ เซนติเมตร ขอบคอนกรีต ขนาด ๑๑.๘ x ๑๔.๘ x ๒๐ เซนติเมตร โดยใช้สีฟ้ารอบฐานพระเมรุเพื่อแสดงความหมายถึงสีทันดรมหาสมุทร พื้นที่ปลูกไม้ประดับ สวนไทย ถมหน้าดินเพื่อเตรียมปลูกต้นไม้มีระดับต่ำจากขอบประมาณ ๑๐ เซนติเมตร ขุดดินพร้อมเทคอนกรีตหยาบปรับระดับหนา ๘ เซนติเมตร กว้าง ๔๐ เซนติเมตร และก่ออิฐมอญ ๑/๒ แผ่นฉาบปูนเรียบเฉพาะด้านบน และด้านหน้าขอบทำลวดบัวตลอดแนว พร้อมทาสี แล้วขุดดินและฝังคันขอบคอนกรีตสำเร็จรูป ขนาด ๑๕ x ๓๐ เซนติเมตร ทำโครงสร้างพื้นลานรองรับบล็อกคอนกรีต โดยใช้เสาเข็ม ขนาด ๔ x ๔ นิ้ว วางตามแนวนอนฝังลงบนพื้นโดยวางเป็นตารางกริดขนาดระยะห่าง ๑๐ x ๑๐ เมตร จากนั้นโรยทรายละเอียดแห้งบดอัดแน่นอุดช่องบล็อกคอนกรีตบริเวณที่จะทำทางเท้าและขอบคันให้แน่นตามมาตรฐานวัสดุ

การจัดสวนไม้ดอกไม้ประดับในปริมณฑลพระราชพิธี

กรมศิลปากรได้ว่าจ้างบริษัท นงนุชแลนด์สเคป แอนด์การ์เด้น ดีไซน์ จำกัด มีนางรุ้งทิพย์ วิชาธรรม หุ้นส่วนบริษัท ปรับปรุงภูมิทัศน์รอบฐานพระเมรุ การจัดสวนไม้ดอกไม้ประดับในปริมณฑลพระราชพิธี ตามสัญญาเลขที่ ๙๙/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ในราคา ๑๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สิบสองล้านบาทถ้วน) กำหนดเริ่มก่อสร้างวันจันทร์ ที่ ๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ก่อสร้างแล้วเสร็จวันพุธ ที่ ๑๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

ด้วยเหตุที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงนิยมและภาคภูมิพระทัยในความเป็นไทยอย่างยิ่ง กลุ่มภูมิสถาปัตยกรรม สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากรจึงได้ออกแบบบริเวณรอบฐานพระเมรุเป็นสวนหินป่าหิมพานต์ จำลองภูมิประเทศ ภูเขาหิน และโขดหินตามลักษณะแบบไทยโบราณ ประดับด้วยต้นไม้ประเภทไม้พุ่ม ไม้ดัด ตัดแต่งและใช้คลุมดิน เช่น บอนไซ แก้ว สนเลื้อย ชาฮกเกี้ยน สนใบพายด่าง จั๋งแคระ ปีปฝรั่ง ดาวเรืองเหลือง ดาวเรืองส้ม สร้อยไก่สีชมพู ส่วนเขามอออกแบบตามแบบจิตรกรรมไทยเน้นความเป็นฐานเพื่อความสง่างามของพระเมรุ และรูปแบบภูมิสถาปัตยกรรมไทยโดยศึกษารูปแบบจากจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และสวนไทยโบราณ

เขามอ มีลักษณะเป็นก้อนหินประดิษฐ์ มีโครงสร้างเหล็กเส้น เชื่อมขึ้นรูปและบุด้วยลวดตาข่ายกรงไก่รูปหกเหลี่ยม นำมาปั้นขึ้นรูปตามแบบโดยใช้ปูนซีเมนต์ผสม ซึ่งต้องใช้ปูนซีเมนต์ที่มีคุณภาพ สามารถให้ตัวและปั้นได้ดี ปั้นพอกและขึ้นรูปตามลักษณะเขามอ การตกแต่งผิวให้เป็นลวดลายธรรมชาติ

การออกแบบเขามอ เป็นการจำลองภาพฐานเขาพระสุเมรุ โดยมีลักษณะเป็นสวนไทยโบราณ นำ

รูปแบบมาจากจิตรกรรมฝาผนัง ประกอบด้วยกลุ่มโขดหิน เขามอ พืชพรรณ และเหล่าสัตว์หิมพานต์ โครงหลักของสวนไทยนี้ มีลักษณะพิเศษโดยการจัดวาง และรูปทรงของก้อนหินเขามอที่มีการกำหนดลักษณะโดยรวมให้เกิดมุมมองเสมือนอาคารพระเมรุลอยและเด่นอยู่ท่ามกลางสวนไทยที่อยู่ล้อมรอบ เช่น ทิศทางของก้อนหินที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันและพุ่งขึ้นสู่เบื้องบนเป็นต้น

การดำเนินการก่อสร้างเขามอเริ่มจากการนำแบบร่างมาขึ้นเป็นหุ่นจำลองด้วยดินน้ำมัน ขนาด ๑ : ๕๐ เพื่อศึกษาพิจารณาความเหมาะสม แล้วจึงขยายเป็นขนาดเท่าจริงโดยให้ช่างปั้นแบบจากโครงเหล็กเส้นและลวดกรงไก่ ผิวสัมผัสของเขามอดูแบบอย่างจากเขามอที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม นำหินเทียมเขามอแต่ละชิ้นมาประกอบกัน จัดวางในตำแหน่งตามแบบแล้วเขียนเคลือบสี จัดวางบอนไซ แก้ว สนเลื้อย ชาฮกเกี้ยน สนใบพายด่าง จั๋งแคระ ปีปฝรั่ง ดาวเรืองเหลือง ดาวเรืองส้ม สร้อยไก่สีชมพู ตามซอกหินเทียม ซ่อนดวงไฟด้านหลังหินเทียม เมื่อเปิดไฟส่องสว่างทำให้เกิดเงาหินแต่ไม่ให้แสงสว่างเกินไปเพราะจะรบกวนไฟส่องสว่างพระเมรุ

การจัดสวนไม้ดอกไม้ประดับ ใช้ไม้ดอกไม้ประดับ ๒๑ ชนิด คือ ปีปฝรั่ง ดาวเรืองเหลือง หูกระจงด่าง ไทรเกาหลี ส้มหลอดแคระ บอนไซ แก้ว สนเลื้อย ชาฮกเกี้ยน สนใบพายด่าง จั๋งแคระ ดาวเรืองส้ม สร้อยไก่สีชมพู ชวนชมขนาดใหญ่ดอกส้ม ชวนชมดอกชมพู ชวนชมดอกส้มขนาดเล็ก หมากเหลืองแคระ ตะโก ข่อยดัด เข็มเชียงใหม่ และต้นใบปาล์ม นอกจากนี้ใช้หญ้านวลน้อย ๗,๐๙๐ ตารางเมตร เม็ดหินดินเผาสีน้ำตาล ๑๐๐ ถุง หินกรวดสีขาว ๑,๐๐๐ ถุง ทรายปรับระดับ ๑,๒๕๐ คิว

ด้านตะวันออกของพระเมรุ พื้นที่ด้านทิศเหนือและทิศใต้ ปูเป็นสนามหญ้านวลน้อย ประดับด้วย แปลงดาวเรืองส้ม ไม้ตั้งกระถางชวนชม กระถางประดับอักษรพระนาม พ.ร. แปลงดาวเรืองเหลือง ข่อยดัด แปลงเข็มเชียงใหม่ แปลงสร้อยไก่ชมพู แนวไทรเกาหลี แปลงดาวเรืองส้ม

ด้านตะวันตกของพระเมรุ พื้นที่ด้านทิศเหนือและทิศใต้ แนวเดียวกับบริเวณที่จัดสวน ปูเป็นสนามหญ้านวลน้อย ประดับด้วย แปลงดาวเรืองส้ม ไม้ตั้งกระถางชวนชม แปลงเข็มเชียงใหม่ แปลงดาวเรืองเหลือง ข่อยดัด แปลงสร้อยไก่ชมพู ไม้ตั้งกระถางชวนชม กระถางประดับอักษรพระนาม พ.ร. แนวไทรเกาหลี แปลงดาวเรืองส้ม แปลงสร้อยไก่ชมพู

สี่มุมพระเมรุมาศ ประดับด้วย แปลงดาวเรืองส้ม ตะโก หูกระจงด่าง และส้มหลอดแคระ

รอบพระที่นั่งทรงธรรม ประดับด้วย ไม้ตั้งกระถางต้นชวนชมสีชมพู

บริเวณหอเปลื้องเครื่องทั้งสองด้านช่วงกลางลาน ประดับด้วย แปลงดาวเรืองเหลือง ตะโก หูกระจงด่าง และส้มหลอดแคระ

ทับเกษตรด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือและด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตรงกลางลาน ประดับด้วย แปลงดาวเรืองส้ม ตะโก หูกระจงด่าง และส้มหลอดแคระ

รอบศาลาลูกขุน ทิม ทับเกษตร ประดับด้วย ไม้ตั้งกระถางหมากเหลืองแคระ กระถางประดับอักษรพระนาม พ.ร.

ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือรอบนอกชิดริมรั้วราชวัติ ปูสนามหญ้านวลน้อย ประดับด้วย แปลงดาวเรืองเหลือง แปลงสร้อยไก่ชมพู แปลงดาวเรืองส้ม แนวไทรเกาหลี ข่อยดัด และแปลงเข็มเชียงใหม่

ด้านทิศตะวันออกรอบนอกชิดริมรั้วราชวัติ ปูสนามหญ้านวลน้อย ประดับด้วย แปลงแก้ว แปลงดาวเรืองส้ม แปลงดาวเรืองเหลือง

ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้รอบนอกชิดริมรั้วราชวัติ ปูสนามหญ้านวลน้อย ประดับด้วย แปลงสร้อยไก่ชมพู แปลงเข็มเชียงใหม่ แปลงดาวเรืองเหลือง ข่อยดัด และแนวไทรเกาหลี

ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือรอบนอกชิดริมรั้วราชวัติ ปูสนามหญ้านวลน้อย ประดับด้วย แปลงดาวเรืองส้ม แปลงสร้อยไก่ชมพู แนวไทรเกาหลี แปลงดาวเรืองเหลือง แปลงสร้อยไก่ชมพู ไม้ตั้งกระถางชวนชม กระถางประดับอักษรพระนาม พ.ร.

ด้านทิศตะวันตกรอบนอกชิดริมรั้วราชวัติ ประดับด้วย แปลงแก้ว แปลงดาวเรืองส้ม แปลงดาวเรืองเหลือง และแนวไทรเกาหลี

ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้รอบนอกชิดริมรั้วราชวัติ ปูสนามหญ้านวลน้อย ประดับด้วย แนวไทรเกาหลี แปลงดาวเรืองเหลือง แปลงแก้ว

ด้านทิศใต้รอบนอกชิดริมรั้วราชวัติ ปูสนามหญ้านวลน้อย ประดับด้วย แนวไทรเกาหลี แปลงดาวเรืองเหลือง แปลงเข็มเชียงใหม่ ข่อยดัด และแปลงสร้อยไก่ชมพู

บริเวณโดยทั่วไปรอบปริมณฑลพระราชพิธี ประดับด้วย ไม้ตั้งกระถางชวนชมขนาดใหญ่ดอกส้มและดอกชมพู ชวนชมดอกส้มขนาดเล็ก และหมากเหลืองแคระ

กระถางต้นไม้ ประดับปริมณฑลพระเมรุงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีแนวความคิดมาจากการตกแต่งปริมณฑลพระเมรุเมื่อครั้งงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้ออกแบบจัดทำลวดลายกระถางในครั้งนี้อย่างโบราณ และจัดทำเป็น ๓ แบบ คือ กระถางกลมขนาดใหญ่ ขนาดเล็กทรงรี และขนาดเล็กทรงหกเหลี่ยม บนกระถางได้เชิญอักษรพระนาม พ.ร. ประกอบช่อชัยพฤกษ์และใบปาล์มประดับอยู่กลางกระถางด้วย

ช่อชัยพฤกษ์ มีความหมายถึง ชัยชนะและความบริสุทธิ์ ตามคติไทย ดังเช่นสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ผู้มีพระจริยวัตรบริสุทธิ์สะอาด ทรงพระคุณธรรมในการระงับพระกาย พระวาจา และพระหฤทัยให้สำรวมอยู่ในความดีงาม ห่างไกลจากมลทินโทษ เป็นชัยชนะอันยิ่งใหญ่ในทางธรรม อีกทั้งช่อชัยพฤกษ์ยังสื่อความถึง พระยศ พลเอกหญิง พลเรือเอกหญิง และพลอากาศเอกหญิง ซึ่งทรงดำรงอยู่ในทางทหารอีกด้วย

ใบปาล์ม เป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ ตามคติตะวันตก สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงดำรงพระองค์เป็นแบบอย่างอันประเสริฐ ทรงเป็นที่เคารพนับถือของพระบรมวงศานุวงศ์และเป็นที่เทิดทูนสักการะของมหาชน จึงทรงบริบูรณ์ด้วยพระศักดานุภาพแห่งความเป็นขัตติยนารีที่สมบูรณ์แบบ และทรงสิทธิ์เป็นเจ้าฟ้าผู้มีพระสถานะในทางเทวคตินับแต่แรกประสูติ ประดุจเทพยดาจุติจากทิพยโลกมาสู่มนุษยโลก และบัดนี้ได้เสด็จคืนสู่พระสถานะเทพยดาอันศักดิ์สิทธิ์แห่งสวรรค์

สัตว์หิมพานต์ประดับพระเมรุ

สัตว์หิมพานต์

การนำรูปสัตว์หิมพานต์มาประกอบในงานพระเมรุเป็นประเพณีที่ปรากฏมาตั้งแต่สมัยโบราณ ทั้งการผูกหุ่นรูปสัตว์หิมพานต์เพื่อใช้ประดับรอบพระเมรุมาศ และการใช้ในกระบวนแห่พระบรมศพของพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังเช่นในพุทธศักราช ๒๓๐๑ พงศาวดารได้กล่าวถึงงานพระบรมศพสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศว่ามีการตกแต่งพระเมรุมาศอย่างพิสดาร มีการตั้งรูปเทวดา วิทยาธร คนธรรพ์ ครุฑ กินนร คชสีห์ ราชสีห์ เหม หงส์ นรสิงห์ สิงโต มังกร เหรา นาคา ทักกะทอ ช้าง ม้า เลียงผา สารพัดรูปสัตว์ต่าง ๆ รายรอบพระเมรุมาศ ส่วนขบวนแห่นั้น มีรูปสัตว์ ๑๐ ชนิด ชนิดละคู่ คือ รูปช้าง ม้า คชสีห์ ราชสีห์ สิงโต มังกร ทักกะทอ นรสิงห์ เหม และหงส์ รูปหุ่นสัตว์หิมพานต์นั้นสร้างขึ้นสำหรับใส่ธูป น้ำมัน พิมเสน และเครื่องหอมต่าง ๆ ซึ่งใช้ในการพระบรมศพ รูปสัตว์ดังกล่าวแต่เดิม เรียกว่ารูปสัตว์สังเค็ด บางครั้งมีการทำมณฑปตั้งบนหลังรูปสัตว์ใช้เป็นที่ใส่ธูป น้ำมัน เครื่องหอมที่ใช้ในการถวายเพลิงพระบรมศพ จนสมัยรัตนโกสินทร์ก็ยังสืบทอดศิลปะการทำหุ่นสัตว์หิมพานต์ในงานพระเมรุต่อมา หากมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปตามยุคสมัย รวมทั้งมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับเทคนิควิธีที่เลือกใช้

การที่มีรูปสัตว์หิมพานต์ในงานพระเมรุก็เนื่องมาจากคติที่ถือกันว่า การถวายพระเพลิงพระศพนั้นทำบนเขาพระสุเมรุ (จำลอง) จึงต้องมีสัตว์หิมพานต์มาประดับตามชั้นและลานรอบพระเมรุซึ่งเปรียบประดุจป่าหิมพานต์เชิงเขาพระสุเมรุนั่นเอง ความเชื่อดั้งเดิมที่ว่าป่าหิมพานต์เป็นป่าลี้ลับ มีเหล่าสัตว์รูปร่างแปลกพิสดารอาศัยอยู่ รวมทั้งมีตำนานเล่าขานเกี่ยวกับสัตว์เหล่านี้อยู่มากมายในวรรณคดีและคัมภีร์โบราณ ช่างในสมัยแรกก็จะเขียนภาพหรือปั้นรูปโดยจินตนาการจากเนื้อความที่พรรณนาถึงลักษณะไว้ตามวรรณคดีโบราณ คิดประดิษฐ์เป็นภาพสัตว์หิมพานต์ขึ้น ช่างสมัยหลังได้เขียนภาพสัตว์หิมพานต์ตามแบบที่เคยมีเคยเห็นถือเป็นแบบอย่างต่อมา แต่ได้เพิ่มรายละเอียดประดับด้วยลายกระหนกต่าง ๆ ประกอบเข้าตามลักษณะที่เหมาะสม และได้จินตนาการสัตว์หิมพานต์เพิ่มเติมขึ้นอีกจำนวนมาก

งานพระเมรุสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ ประธานคณะทำงานฝ่ายออกแบบ เขียนแบบ ขยายแบบสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และลวดลายประกอบสถาปัตยกรรม และคณะภูมิสถาปนิกของสำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร ได้ร่วมกันกำหนดรูปแบบการจัดภูมิทัศน์รอบพระเมรุ ให้จำลองป่าหิมพานต์ที่ตั้งอยู่เชิงเขาพระเมรุประกอบด้วยเขามอ ต้นไม้น้อยใหญ่ รวมทั้งให้มีเหล่าสัตว์หิมพานต์นานาชนิดอาศัยอยู่ กรมศิลปากรได้เชิญกลุ่มช่างปั้นปูนสดจากจังหวัดเพชรบุรี มาออกแบบและปั้นสัตว์หิมพานต์ทั้งหมดกว่า ๑๖๐ ตัว เมื่อปั้นเสร็จจึงนำส่งให้กลุ่มงานจิตรกรรม สำนักช่างสิบหมู่ ดำเนินการลงสีบนตัวสัตว์หิมพานต์ เพื่อเป็นการสื่อความหมายคติความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลไตรภูมิ ให้ปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนและสร้างชีวิตชีวาให้กับสถาปัตยกรรมพระเมรุและบริเวณโดยรอบได้มากขึ้น

คณะช่างปั้นปูนสด ซึ่งมีนายสมชาย บุญประเสริฐ เป็นหัวหน้าคณะ ได้ศึกษาและจัดทำแบบร่างสัตว์หิมพานต์ชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งสัตว์ทวิบาท สัตว์จตุบาท มัจฉา และพวกสัตว์ผสมเทพรวมทั้งหมดประมาณ ๘๐ ชนิด และให้ช่างปั้นจำนวน ๒๕ คน รับผิดชอบการขึ้นโครงหุ่นและปั้นลวดลาย โดยใช้วัสดุและกรรมวิธีของงานประติมากรรมปูนสด ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของสกุลช่างเพชรบุรีที่สืบทอดมายาวนาน โดยปกติศิลปกรรมปูนปั้นมักใช้ประดับตกแต่งศาสนสถานสำคัญ เช่น ที่หน้าบันโบสถ์ วิหารเจดีย์ และพระธาตุต่าง ๆ ปูนที่ใช้ปั้นเรียกว่าปูนตำ ทำจากปูนขาว ทรายละเอียด น้ำตาลโตนด กาวหนัง และกระดาษฟาง นำมาตำรวมกันจนเป็นเนื้อเดียว จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปูนสด ตามลักษณะการทำงานปั้น ที่จะต้องผสมปูนตำและปั้นกันสด ๆ โดยไม่ปล่อยให้เนื้อปูนแห้ง ปูนที่ตำได้จะมีสีขาวนวลปั้นลายได้อ่อนช้อย

สัตว์หิมพานต์ที่ปั้นและเขียนสีทั้งหมดได้นำมาติดตั้งในบริเวณเขามอรอบฐานพระเมรุตามลักษณะตามธรรมชาติของสัตว์แต่ละประเภท เช่น ทวิบาท (นก) อยู่ตามยอดเขา จตุบาท (สัตว์บก) อยู่ตามเนินเขาและพื้นราบ เหล่ามัจฉาอยู่ในน้ำ เหล่าเทพกินนร กินรี เพลิดเพลินอยู่ริมบ่อน้ำที่สมมติเป็นสระอโนดาต รวมทั้งจัดกลุ่มสัตว์ประเภทเดียวกันให้อยู่กันเป็นคู่ เป็นกลุ่ม โดยเน้นตำแหน่งติดตั้งพิเศษบริเวณทางขึ้นด้านตะวันตกของพระเมรุซึ่งเป็นทางเสด็จพระราชดำเนิน ได้ติดตั้งรูปสัตว์อันเป็นสัญลักษณ์สำคัญ ได้แก่ ราชสีห์ เปรียบเสมือนตัวแทนของข้าราชการฝ่ายพลเรือน (อยู่ด้านซ้าย) และคชสีห์ เปรียบเสมือนตัวแทนของข้าราชการฝ่ายกลาโหม (อยู่ด้านขวา) ที่มาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จพระมหากษัตริย์อย่างพร้อมเพรียง

อาคารนอกปริมณฑลพระราชพิธี

พลับพลายกท้องสนามหลวง

พลับพลายกท้องสนามหลวง ตั้งอยู่นอกประตูราชวัติทางเข้าพระเมรุด้านทิศเหนือ เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงรอรับพระโกศพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ลงจากพระมหาพิชัยราชรถเพื่อเชิญขึ้นประดิษฐานบนพระเมรุ

กรมศิลปากรได้ว่าจ้างห้างหุ้นส่วนจำกัด ส.บุญมีฤทธิ์ก่อสร้าง มีนายเสงี่ยม บุญมีฤทธิ์ เป็นคู่สัญญาก่อสร้างพลับพลายกท้องสนามหลวง ทับเกษตร ทิม ห้องสุขา รั้วราชวัติ และเสาโคมไฟฟ้า ตามสัญญาเลขที่ ๓๒/๒๕๕๕ ในราคา ๓๔,๓๐๐,๐๐๐ บาท (สามสิบสี่ล้านสามแสนบาทถ้วน) สัญญากำหนดเริ่มก่อสร้างในวันพุธ ที่ ๑๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ แล้วเสร็จในวันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ ประธานคณะทำงานฝ่ายออกแบบ เขียนแบบ ขยายแบบสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และลวดลายประกอบสถาปัตยกรรม และคณะ มี นายพงศ์พิพัฒน์ ศรีวราลักษณ์ สถาปนิกชำนาญการ เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบและเขียนแบบ นายเอกวัฒน์ วงศ์พินทุ วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ เป็นวิศวกรโยธา นายปรีชา วุฒิสมบัติ วิศวกรไฟฟ้าชำนาญการ เป็นวิศวกรไฟฟ้า นายก่อเกียรติ ทองผุด นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน เป็นนายช่างศิลปกรรม นายณรงค์ฤทธิ์ ทองแสง สถาปนิกปฏิบัติการ นายพีระพงษ์ พีระสมบัติ วิศวกรโยธาปฏิบัติการ นายพงศ์พิพัฒน์ ศรีวราลักษณ์ สถาปนิกชำนาญการ เป็นผู้ควบคุมงาน

พลับพลายกท้องสนามหลวง เป็นอาคารแบบสถาปัตยกรรมไทย แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ประทับและส่วนปีกของอาคารที่ประทับ ส่วนที่ประทับขนาดกว้าง ๖.๕๐ เมตร ยาว ๗ เมตร พื้นอาคารสูงจากระดับพื้นลาน ๐.๙๐ เมตร จากพื้นภายในถึงฝ้าเพดานสูง ๕.๐๐ เมตร ลักษณะเป็นอาคารทรงไทย หลังคาตรีมุขแบบมุขทะลุ คือ มีลักษณะเหมือนเป็นมุขแทรกขึ้นมาจากหลังคา โครงหลังคา จันทัน อะเส ขื่อ และแปเป็นเหล็ก หลังคามุงด้วยแผ่นเหล็กรีดลอนสีแดง ครอบสันหลังคาเป็นไม้เนื้อแข็งทาสีขาว มุขด้านหน้า หน้าจั่วประดับรวยระกา หางหงส์ ลวดลายไม้อัดซ้อนชั้นทาสีทองสอดสีเงิน ฝ้าไขรากรุไม้อัดทาสีแดง หน้าบันพื้นทาสีน้ำเงินประดับลวดลายไม้อัดซ้อนชั้นลายพานพุ่มอยู่ในซุ้มเรือนแก้ว พื้นภายในทาสีชมพูซึ่งเป็นสีประจำวันอังคาร ซึ่งตรงกับวันประสูติของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มุขด้านข้างทั้งสองข้างเป็นหลังคาจั่วซ้อน ๒ ชั้น หน้าจั่วบนประดับรวยระกา หางหงส์ ลวดลายไม้อัดซ้อนชั้นทาสีทอง หน้าบันประกอบลวดบัวทาสีทอง พื้นทาสีส้ม จั่วชั้นลดหน้าจั่วประดับรวยระกา หางหงส์ หน้าบันพื้นทาสีน้ำเงินประดับลายดอกพุ่มข้าวบิณฑ์อยู่ในกรอบซุ้ม พื้นภายในทาสีชมพู กระจังฐานพระหล่อเรซินทาสีทองแววสีเงิน สะพานหนูประดับกระจังหล่อเรซินทาสีทองแววสีเงินโดยรอบ คอสองปิดด้วยยิปซัมบอร์ดหนา ๙ มิลลิเมตร โครงเคร่าเหล็ก ทำกรอบบัวลูกฟัก ประดับลายเฟื่องฉลุผ้าทองย่นสาบสี ฝ้าเพดานปิดด้วยยิปซัมบอร์ดหนา ๙ มิลลิเมตร ทำกรอบแว่นซ้อนไม้ย่อมุม ทาสีน้ำตาลอมเหลืองเดินเส้นทอง พื้นทาสีขาวนวล ประดับลายดาวเพดานและลายค้างคาวฉลุผ้าทองย่นสาบสี เสาอาคารเป็นเหล็กหุ้มด้วยยิปซัมบอร์ดหนา ๙ มิลลิเมตร ทาสีส้มคิ้วเหลี่ยมเสาทาสีทอง ประกอบลวดบัวหัวเสาและโคนเสาทาสีทอง กั้นพนักทั้งสี่ด้านปิดด้วยยิปซัมบอร์ด ทำกรอบบัวลูกฟักทั้งด้านในและด้านนอก กรอบทาสีทอง พื้นทาสีขาวนวล ลูกฟักทาสีน้ำตาล พนักด้านหน้า

ลูกฟักประดับลายพุ่มข้าวบิณฑ์ฉลุผ้าทองย่น พนักผ้าทิพย์ทาสีขาวนวล ลูกฟักด้านข้างประดับลายฉลุตบสีทอง ลวดลายเหมือนกับพนักด้านหน้า บัวฐานอาคารบุด้วยยิปซัมบอร์ดหนา ๖ มิลลิเมตร ประดับลายท้องไม้ด้วยไม้อัดหนา ๘ มิลลิเมตร ทาสีเทาเข้ม พื้นอาคารปิดไม้อัดกันน้ำหนา ๒๐ มิลลิเมตร ปูพรมอัดสีแดงทับหน้า มีบันไดทางขึ้นลงด้านหลัง ๒ ช่องทาง มีขั้นบันไดช่องละ ๔ ขั้น ลูกนอนบันไดเป็นไม้อัดหนา ๒๐ มิลลิเมตร ซ้อน ๒ ชั้นปูพรมอัดสีแดงทับหน้า

ส่วนที่ ๒ เป็นปีกซ้ายและปีกขวาของอาคารที่ประทับ ยาว ๙ เมตร กว้าง ๔.๑๐ เมตร โครงหลังคาปะรำสำเร็จรูปทรงจั่วมุงด้วยผ้าใบกันน้ำสีน้ำตาล ครอบสันหลังคาปิดด้วยผ้าใบกันน้ำสีขาว หน้าจั่วทั้งสองด้านประดับใบระกา หางหงส์หล่อไฟเบอร์กลาสทาสีทองแววสีเงิน หน้าบันประกอบลวดบัวทาสีทอง พื้นทาสีน้ำเงิน ประดับลายดอกลอยฉลุผ้าทองย่นสอดสีเงิน สะพานหนูประดับกระจังหล่อเรซินทาสีทองแววสีเงินโดยรอบ ชายคาติดรางน้ำสังกะสี เบอร์ ๓๕ ฝ้าเพดานบุด้วยยิปซัมบอร์ดหนา ๙ มิลลิเมตร ทำกรอบแว่นพื้นทาสีขาวนวล ประดับลายดาวเพดาน ลายค้างคาวและลายตัวห้าม กลางลายค้างคาวฉลุผ้าทองย่นสาบสี เสาอาคารเป็นเหล็กหุ้มด้วยยิปซัมบอร์ดหนา ๙ มิลลิเมตร ทาสีส้ม คิ้วเหลี่ยมเสาทาสีทอง พื้นปูด้วยซีเมนต์บล็อกสำเร็จรูปหนา ๓๒ มิลลิเมตร ปูพรมอัดสีแดงทับหน้า เสาอาคารโดยรอบติดผ้าม่านสีขาวพิมพ์ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ฉลุสีทอง หัวม่านผ้าสีเหลืองโค้งเรียบมีชายครุย เฉพาะตรงที่ประทับประดับผ้าระบายสีเหลืองจับจีบซ้อนเป็นรูปครึ่งวงกลม สายรัดม่านเป็นผ้าสีเหลืองชนิดเดียวกับหัวม่าน ชายผ้าม่านมีโซ่ถ่วงน้ำหนัก

ภายในอาคารติดตั้งระบบไฟฟ้า ใช้หลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๒๓ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวกลาง และติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact Fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๘ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวรอบ ที่เสาติดตั้งเต้ารับไฟฟ้าเพื่อจ่ายไฟให้กับพัดลมแบบตั้งพื้น ที่หลังคาและหน้าบันติดตั้งโคม PAR 38 ขนาด ๑๕๐ วัตต์ พร้อมขั้วกันน้ำ ติดตั้งโคม Tungstain Halogen ขนาด ๑๕๐ วัตต์พร้อมแผ่นบังแสงจำนวน ๙ ชุด เพื่อส่องอาคาร ติดตั้งสายไฟฟ้า

การก่อสร้างพลับพลายกท้องสนามหลวง

พลับพลายกท้องสนามหลวง

ชนิด VAF ซ่อนในเสา ผนัง และฝ้าเพดาน ติดตั้งสายไฟฟ้าชนิด NYY สำหรับเต้ารับไฟฟ้าโคมไฟภายนอก บนหลังคา และที่พื้น ติดตั้งสายวงจรย่อยภายนอกอาคาร จากจุดเชื่อมต่อสาย BOX ไปรับไฟฟ้าที่ตู้จ่ายไฟฟ้าบริเวณทับเกษตร ๑ ด้วยสายไฟฟ้า ๖ (2 C - 2.5 sqmm. NYY) ติดตั้งฝังดินลึก ๔๐ เซนติเมตร

พลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นที่ประทับของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี ขณะเชิญพระโกศพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ขึ้นประดิษฐานบนพระมหาพิชัยราชรถ เพื่อแห่เชิญมายังพระเมรุท้องสนามหลวง

กรมศิลปากรได้ว่าจ้างบริษัท ประดิษฐ์ธนานุรักษ์ จำกัด มี นายปัณณวัชร์ สายประทุมทิพย์ เป็นคู่สัญญาก่อสร้างพลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พลับพลายกหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท และเกยลาที่กำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตามสัญญาเลขที่ ๓๓/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ในราคา ๕,๘๗๐,๐๐๐ บาท (ห้าล้านแปดแสนเจ็ดหมื่นบาทถ้วน) สัญญากำหนดเริ่มก่อสร้างในวันพุธ ที่ ๑๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ แล้วเสร็จในวันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ ประธานคณะทำงานฝ่ายออกแบบ เขียนแบบ ขยายแบบสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และลวดลายประกอบสถาปัตยกรรม นายสุทิน เจริญสวัสดิ์ ผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม และคณะผู้ออกแบบสถาปัตยกรรมพลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม มี นายนฤพร เสาวนิตย์ สถาปนิกปฏิบัติการ นายกิตติพันธ์ พานสุวรรณ วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ นายปรีชา วุฒิสมบัติ วิศวกรไฟฟ้าชำนาญการ นายก่อเกียรติ ทองผุด นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน ผู้ออกแบบสถาปัตยกรรมพลับพลายกหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท มี นายปณิธาน เจริญใจ

พลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

สถาปนิกชำนาญการ นายวิชัย เวทรังสิการ วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ นายปรีชา วุฒิสมบัติ วิศวกรไฟฟ้าชำนาญการ นายก่อเกียรติ ทองผุด นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน ผู้ออกแบบสถาปัตยกรรมก่อสร้างเกยลาที่ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มี นายสัญชัย ลุงรุ่ง สถาปนิกปฏิบัติการ นายณรงค์ศักดิ์ โกศัยกานนท์ วิศวกรโยธาปฏิบัติการ นายปรีชา วุฒิสมบัติ วิศวกรไฟฟ้าชำนาญการ นายก่อเกียรติ ทองผุด นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน ผู้ควบคุมงานก่อสร้างอาคารทั้ง ๓ รายการ ได้แก่ นายปณิธาน เจริญใจ สถาปนิกชำนาญการ นายณรงค์ศักดิ์ โกศัยกานนท์ วิศวกรโยธาปฏิบัติการ นายไพโรจน์ บริสุทธิ์ นายช่างโยธาชำนาญงาน

การก่อสร้างปีกอาคารด้านทิศใต้ของพลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นอาคารแบบสถาปัตยกรรมไทย ก่อสร้างบนทางเท้าขนานกับแนวถนนสนามไชยด้านหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ประทับและส่วนปีกซ้ายปีกขวา ส่วนที่ประทับมีขนาดกว้าง ๕.๔๐ เมตร ยาว ๕.๙๐ เมตร พื้นอาคารสูง ๐.๙๐ เมตร จากพื้นภายในถึงฝ้าเพดานสูง ๔.๗๐ เมตร หลังคาทรงจั่วจัตุรมุข ยกด้วยคอสองเหนือหลังคาชั้นกันสาด โครงหลังคา จันทัน ดั้ง อะเส ขื่อ แปเป็นเหล็ก หลังคามุงด้วยแผ่นเหล็กรีดลอนสีแดง ครอบสันหลังคาเป็นไม้เนื้อแข็งประกอบลวดบัวทาสีขาว จั่วทั้งสี่ด้านซ้อนมุข มุขเล็กด้านหน้าและด้านหลังเป็นมุขประเจิด มุขเล็กด้านข้างทั้งสองด้านเป็นมุขทะลุขื่อ จั่วมุขใหญ่และมุขเล็กทั้งสี่ด้าน ประดับรวยระกา ใบระกา หางหงส์ไม้อัดฉลุลายซ้อนไม้ ทาสีทองสอดสีเงินและสีชมพู ฝ้าไขรากรุไม้อัดทาสีแดง หน้าบันมุขเล็กและหน้าอุดบังนกหลังคาจั่วมุขใหญ่ทำเป็นลายซ้อนไม้หล่อไฟเบอร์กลาส พื้นทาสีน้ำเงิน กรอบแว่นและลายหน้าบันทาสีทองสอดสีเงินและสีชมพู หน้าบันมุขประเจิดเป็นลายเทวดาถือดอกบัวในเรือนแก้วอันหมายถึงสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์การศึกษาของชาติให้กุลบุตรกุลธิดาได้มีสติปัญญา เปรียบเสมือนบัวบานพ้นน้ำ ผุดผ่องพ้นจากโคลนตม คือความโง่เขลาได้ และการศึกษาช่วยยกระดับความดีงามในตนให้สูงส่งขึ้นดั่งเทพบุตรเทพธิดา หน้าบันมุขทะลุขื่อเป็นลายช่อดอกบัวในเรือนแก้ว หน้าอุดบังนกทั้งสี่ด้าน ประดับลายเฟื่องอุบะเรียงตามแนวกรอบแว่น กระจังฐานพระหล่อไฟเบอร์กลาสทาสีทองแววสีเงิน สะพานหนูประดับกระจังหล่อไฟเบอร์กลาสทาสีทองแววสีเงิน คอสองด้านนอกตีโครงเคร่าไม้กรุไม้อัด ทาสีขาวนวล ฝ้าเพดานกรุด้วยไม้อัดหนา ๖ มิลลิเมตร ทำกรอบแว่นซ้อนไม้ย่อมุม ทาสีน้ำตาลอมเหลืองเดินเส้นทอง พื้นทาสีขาวนวล ประดับลายดาวเพดานและลายค้างคาวฉลุผ้าทองย่นสาบสี คอสองด้านในกรุไม้อัดทาสีขาวนวล ประดับลายเฟื่องอุบะฉลุผ้าทองย่นสาบสี เสาอาคารเป็นโครงเหล็กหุ้มด้วยไม้อัดหนา ๖ มิลลิเมตร ติดคิ้วเหลี่ยมเสาด้วยไม้อัดทาสีทอง บัวหัวเสาและโคนเสาทำด้วยไม้อัดประกอบไม้จริง ทาสีทอง พนักระเบียงด้านข้างและด้านหลังเป็นโครงเหล็กกรุด้วยไม้อัดเป็นสันพนัก กรุท้องไม้ด้วยไม้อัดซ้อนเป็นลูกฟักนูน ซ้อนคิ้วด้านใน พื้นทาสีส้ม ลูกฟักทาสีขาวนวล คิ้วลูกฟักทาสีส้ม พนักด้านหน้าเป็นโครงเหล็กกรุไม้อัด พนักผ้าทิพย์ที่กึ่งกลางทาสีขาวนวล พนักสองข้างกรุไม้อัดซ้อนเป็นลายลูกฟักอย่างพนักด้านข้างและด้านหลัง ด้านนอกประดับลูกฟักด้วยลายพุ่มดอกไม้ฉลุผ้าทองย่นสาบสีเงิน เขียว แดง ด้านในประดับลายพุ่มดอกไม้ฉลุตบสีส้ม ด้านหลังกั้นฉากทึบ โครงเคร่าไม้กรุไม้อัด ทำกรอบบัวลูกฟัก ทาสีขาวนวล คิ้วกรอบทาสีส้ม เว้นช่วงบนโปร่ง บนฉากประดับกระจังหล่อเรซินทาสีทองแววสีเงิน บัวฐานอาคารด้านนอกกรุด้วยไฟเบอร์ซีเมนต์หนา ๑๐ มิลลิเมตร ทาสีขาวนวล พื้นอาคารเป็นแผ่นไฟเบอร์ซีเมนต์หนา ๒๐ มิลลิเมตร ปูพรมอัดสีแดงทับหน้า มีบันไดทางขึ้นลงทางด้านหน้า ๒ ช่องทาง มีขั้นบันไดช่องละ ๕ ขั้น ลูกตั้งและลูกนอนบันไดเป็นไม้เนื้อแข็ง ลูกตั้งทาสีส้ม ลูกนอนปูพรมอัดสีแดงทับหน้า

ส่วนที่ ๒ ซึ่งเป็นปีกซ้ายและปีกขวาของอาคารที่ประทับ ยาว ๖.๐๐ เมตร กว้าง ๔.๑๐ เมตร โครงหลังคาปะรำสำเร็จรูปทรงจั่วมุงด้วยผ้าใบกันน้ำสีน้ำตาล ครอบสันหลังคาปิดด้วยผ้าใบกันน้ำสีขาว หน้าจั่วทั้งสองด้านประดับรวยระกา หางหงส์หล่อไฟเบอร์กลาสทาสีทองสอดสีเงิน หน้าบันประกอบลวดบัวทาสีทอง พื้นทาสีน้ำเงิน ประดับลวดลายหน้านาง ผูกลายล้อมรอบด้วยลายกระหนกก้านขดทาสีทองสอดสีเงิน เสาเป็นเหล็กหุ้มด้วยไม้อัด คิ้วเหลี่ยมเสาไม้อัดหนา ๑๐ มิลลิเมตร พื้นอาคารเป็นไฟเบอร์ซีเมนต์หนา ๒๐ มิลลิเมตร ปูพรมอัดทับหน้า เสาอาคารโดยรอบติดผ้าม่านสีขาวพิมพ์ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ฉลุสีทอง หัวม่านผ้าสีเหลืองโค้งเรียบมีชายครุย เฉพาะตรงที่ประทับประดับผ้าระบายสีเหลืองมีชายครุยจับจีบซ้อนเป็นรูปครึ่งวงกลม สายรัดม่านเป็นผ้าสีเหลืองชนิดเดียวกับหัวม่าน ชายผ้าม่านมีโซ่ถ่วงน้ำหนัก

ภายในอาคารติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๒๓ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวกลาง และติดตั้งหลอดไฟฟ้า Compact fluorescent Mini Twist ขั้ว E 27 ขนาด ๑๘ วัตต์ สีของแสง Warm White ที่ตำแหน่งดาวรอบ ที่เสาติดตั้งเต้ารับไฟฟ้าเพื่อจ่ายไฟให้กับพัดลมแบบตั้งพื้น ที่หลังคาและหน้าบันติดตั้งโคม PAR 38 ขนาด ๑๕๐ วัตต์ พร้อมขั้วกันน้ำ ติดตั้งสายไฟฟ้าชนิด VAF ซ่อนในเสา ผนัง และฝ้าเพดาน ติดตั้งสายไฟฟ้าชนิด NYY สำหรับเต้ารับไฟฟ้า และโคมไฟภายนอก

พลับพลายกหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท

พลับพลายกหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท

พลับพลายกหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท ใช้เป็นที่ประทับของพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในเพื่อถวายบังคมพระศพและทอดพระเนตรกระบวนแห่ในระหว่างริ้วกระบวนเชิญพระโกศพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เคลื่อนจากหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม มาตามถนนสนามไชยเพื่อไปยังพระเมรุท้องสนามหลวง

พลับพลายกหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท เป็นอาคารแบบสถาปัตยกรรมไทย ลักษณะเป็นอาคารโถง ผังอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๓.๐๐ เมตร ยาว ๒๑.๐๐ เมตร สูงจากระดับพื้นดินถึงสันหลังคา ๓.๙๕ เมตร หลังคาทรงปะรำ มีชั้นลดปีกซ้ายและขวาของอาคาร โครงสร้างอาคารโดยทั่วไปเป็นโครงสร้างเหล็ก ฐานรากคอนกรีตเสริมเหล็ก ตั้งอยู่บนพื้นทางเท้า เสาและหลังคาเป็นเหล็กรูปพรรณ หลังคาปะรำมุงแผ่นกระเบื้องโลหะอัดเคลือบสีแดงลาดเอียงไปด้านหลังอาคาร มีรางน้ำสำหรับรองรับน้ำฝน บนหลังคาปะรำประดับกระจังหล่อด้วยไฟเบอร์กลาส ลายซ้อนไม้ฉลุผ้าทองย่นสาบสี แผงบังหลังคาโดยรอบทำกรอบบัวลูกฟัก พื้นทาสีครีม กรอบสีทอง ประดับลายเฟื่องฉลุผ้าทองย่นสาบสี

พลับพลายกหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์
ปราสาทขณะตกแต่งเก็บความเรียบร้อย

ตัวพลับพลาเป็นโถงโล่งกั้นฝาทึบเฉพาะด้านหลัง พื้นอาคารแบ่งเป็น ๒ ระดับ ช่วงเสากลางอาคารยกพื้นสูงเป็นส่วนที่ประทับ ด้านข้างซ้ายขวาลดระดับเป็นที่นั่งของผู้ตามเสด็จ ใช้ขอบคอนกรีตสำเร็จรูปวางเป็นขอบแนว อัดทรายปูทับด้วยกระเบื้องคอนกรีต ปิดทับด้วยพรมอัดสีแดง ยกพื้นสูงจากระดับพื้นถนน ๐.๑๕ เมตร ส่วนที่ประทับยกพื้นสูง ๐.๓๐ เมตร ฝาผนังด้านหลังของอาคารสูง ๒.๒๐ เมตร กรุไม้อัดทั้ง ๒ ด้าน ฝาผนังด้านในกรุไม้อัดหนา ๖ มิลลิเมตร ทำเป็นกรอบลูกฟักโค้ง พื้นทาสีครีม ตลอดแนวอาคาร ฝาผนังด้านนอกเรียบไม่มีลวดลาย ผนังคอสองทำกรอบลูกฟักเหมือนแผงบัง หลังคาภายนอกฝ้าเพดานเป็นฝ้าไม้พื้นทาสีครีมประดับลาย ดาวเพดานฉลุลายผ้าทองย่นสาบสี เสาอาคารเป็นเสาเหล็กสี่เหลี่ยมประกบด้วยไม้อัดทาสีส้มเรียบคิ้วเหลี่ยมเสาทาสีทอง แต่ละเสาประดับผ้าม่านสีขาวพิมพ์ลายพุ่มข้าวบิณฑ์สีทองเสาละ ๒ ผืน

เกยลาที่กำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เกยลาที่กำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สำหรับเทียบพระยานมาศสามลำคาน และยกเชิญพระโกศพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ขึ้นประดิษฐานบนพระยานมาศสามลำคาน

เกยลาที่กำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มีลักษณะเป็นแท่นฐานหน้ากระดานย่อมุม ขนาดกว้าง ๔.๓๐ เมตร ยาว ๔.๓๐ เมตร สูง ๑.๗๐ เมตร โครงสร้างภายในเป็นโครงสร้างเหล็ก ลวดบัวประกอบด้วยไม้อัด มีบันไดทางขึ้นลง ๓ ด้านทำด้วยโครงสร้างเหล็ก บันไดด้านทิศตะวันออกกว้าง ๒.๐๐ เมตร มีบันได ๔ ขั้น วางเหนือบันไดซุ้มประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท บันไดด้านทิศเหนือและทิศใต้กว้าง ๒.๐๐ เมตร มีบันไดด้านละ ๖ ขั้น ตัวบันไดทาสีแดง ลูกนอนบันไดไม้ ๑ นิ้วครึ่ง x ๑๒ นิ้ว ลูกตั้งไม้หนา ๑ นิ้ว บันไดปูพรมอัด

การประดับตกแต่งทั้งหมดใช้ผ้าทองย่นสาบสีสอดแวงต่าง ๆ เช่น สีแดง ขาว น้ำเงิน เขียว หน้ากระดานบนประดับลายประจำยามก้ามปู หน้ากระดานล่างประดับลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง บัวคว่ำประดับลายกลีบบัว บัวหงายประดับลายประจำยามก้านแย่ง ท้องไม้ทาพื้นสีแดงประดับลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง บริเวณบัวคว่ำและบัวหงายสลับด้วยเส้นลวดลายโซ่ประจำยามพื้นสีแดง บริเวณพนักบันไดประดับลาย

เกยลาเทียบพระยานมาศสามลำคานที่กำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พุ่มข้าวบิณฑ์ก้านต่อดอก พื้นลายทาสีแดงพนักเกยสูง ๐.๓๐ เมตร เป็นพนักทึบ ทำกรอบลูกฟัก เดินเส้นทองบรรจุลาย พื้นเกยเป็นไม้เนื้อแข็ง ๑ นิ้ว x ๘ นิ้ว ตีชนบุทับหน้าด้วยไม้อัดยางหนา ๖ มิลลิเมตร ทาสีแดง ปูพรมอัดสีแดง พื้นด้านบนติดตั้งรางเหล็กสำหรับเลื่อนพระโกศพระศพจากเกยลาสู่พระยานมาศ จำนวน ๑ ชุด

โรงมหรสพ

สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการก่อสร้างโรงมหรสพเพื่อจัดการแสดงสมโภชงานออกพระเมรุพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดีในพื้นที่ด้านเหนือของท้องสนามหลวง ในการนี้กรมศิลปากรไม่ได้จัดสร้างเวทีมหรสพขึ้นแต่ได้เปลี่ยนเป็นการเช่าอุปกรณ์ระบบแสง – เสียงและเวทีการแสดง จำนวน ๓ เวที โดยได้ว่าจ้างห้างหุ้นส่วนจำกัด โชว์โปรดักชั่น ดำเนินการจัดสร้าง ติดตั้ง รื้อถอน และควบคุมระบบแสง – เสียงการแสดง ตามแบบที่กรมศิลปากรกำหนด จำนวน ๓ เวที เป็นเงิน ๓,๔๐๐,๐๐๐ บาท (สามล้านสี่แสนบาทถ้วน) มีนายสุธี ปิวรบุตร ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปกรรม สำนักการสังคีต กรมศิลปากร เป็นผู้ออกแบบและควบคุมการจัดสร้าง นายนพ นพปิยะ นายวิโรจน์ วงศ์ประไพโรจน์ นายฉลอง เอี่ยมยี่สุ่น และนายสมชาย ชมพัฒนา เจ้าหน้าที่สำนักการสังคีต กรมศิลปากร เป็นกรรมการตรวจรับการจ้าง

เวทีที่ ๑ สำหรับการแสดงหนังใหญ่ และโขนหน้าจอ ตั้งอยู่บริเวณทิศเหนือ ด้านสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า ประกอบด้วยเวทีหน้า ขนาดกว้าง ๒๙.๐๐ เมตร ลึก ๑๕.๖๐ เมตร พื้นเวทีสูงจากระดับพื้นดิน ๑.๗๐ เมตร ปูด้วยไม้อัดหนา ๑๕ มิลลิเมตร เวทีด้านซ้าย - ขวาสำหรับตั้งวงดนตรีไทย ขนาดกว้าง

๔.๘๘ เมตร ลึก ๘.๕๔ เมตร พื้นเวทีสูงจากระดับพื้นดิน ๒.๑๐ เมตร (สูงจากเวทีแสดง ๔๐ เซนติเมตร ด้านหลังเป็นพนักไม้สูง ๖๐ เซนติเมตร ยาวตลอดเวทีที่ยกพื้น) ปูด้วยไม้อัดหนา ๑๕ มิลลิเมตร ปูทับด้วยผ้ายางสีดำ พื้นทางเดินด้านหลังเวทีขนาดกว้าง ๒.๔๔ เมตร สูงจากระดับพื้นดินเท่าพื้นเวที ปูด้วยไม้อัดหนา ๑๕ มิลลิเมตร มีพนักกันตกด้านหลังเวทีสูง ๙๐ เซนติเมตร เว้นส่วนตรงช่องประตูสองข้าง

ด้านข้าง ๒ ด้านเป็นโครงไม้ขนาด ๑.๕๐ นิ้ว x ๓ นิ้ว สำหรับขึ้นจอ ส่วนช่วงกลางเป็นกรอบไม้อัดทาสีดำ สำหรับขึ้นจอหนังใหญ่ ซึ่งเป็นผ้ามุ้งมีขอบผ้าสีแดง ขอบกว้าง ๒๐ เซนติเมตร จอหนังใหญ่กว้าง ๗ เมตร สูง ๒.๕๐ เมตร จอหนังใหญ่ สูงจากพื้นเวที ๑.๕๐ เมตรหลังจอหนังใหญ่มีม่านดำ ปิด - เปิด กรอบจอหนังใหญ่กว้าง ๙ เมตร ๕๐ เซนติเมตร สูง ๕ เมตร ๕๐ เซนติเมตร

จอโขน ๒ ข้าง เป็นผ้าดิบเขียนภาพกรุงลงกา และพลับพลาพระราม เย็บแถบผ้าใบรอบตัว ตอกตาไก่ ผูกด้วยไส้ตะเกียง ซุ้มประตูทางเข้า - ออก ตามแบบของกรมศิลปากร ด้านบนเป็นผ้าต่วนเย็บจับจีบตลอดความกว้างของเวที เย็บทับด้วยแถบผ้าใบ ๒ นิ้ว ตอกตาไก่ ผูกด้วยไส้ตะเกียงห่างประมาณ ๖๐ เซนติเมตร

ส่วนด้านล่างของเวทีทั้งสามด้าน ปิดทับด้วยผ้าดำ รอบด้านหลังเวที ในส่วนที่พักผู้แสดง ขึงด้วยแสลมป์สีดำ สูง ๑.๕๐ เมตร ยาวรอบด้านหลังของเวทีมีเสายึดทำด้วยโลหะอลูมิเนียมหรือโลหะพิเศษที่มีความแข็งแรงทนทาน มีนอตหรือสลักยึดจับแต่ละตัวให้มีความแข็งแรง สามารถป้องกันบุคคลเข้าเขตหวงห้ามได้

เวทีที่ ๒ สำหรับการแสดงหุ่นกระบอก หุ่นละครเล็ก และละครนอก ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกด้านหน้าศาลฎีกา ประกอบด้วยเวทีขนาดกว้าง ๒๓.๗๘ เมตร ลึก ๑๓.๔๒ เมตร พื้นเวทีสูงจากระดับพื้นดิน ๑.๒๐ เมตร ปูด้วยไม้อัดหนา ๑๕ มิลลิเมตร ปูทับด้วยผ้ายางสีดำ แบ่งส่วนเวทีเป็นเวทีหน้าขนาดกว้าง ๑๗.๐๘ เมตร ลึก ๑๓.๔๒ เมตร พื้นเวทีสูงจากระดับพื้นดิน ๑.๒๐ เมตร ปูด้วยไม้อัดหนา ๑๕ มิลลิเมตร เวทีข้างขวาสำหรับนักดนตรี ขนาดกว้าง ๖.๑๐ เมตร ลึก ๔.๘๘ เมตร พื้นเวทีสูงจากระดับพื้นดิน ๑.๖๐ เมตร ปูด้วยไม้อัดหนา ๑๕ มิลลิเมตร ทางเดินด้านหลังขนาดกว้าง ๑.๒๒ เมตร ยาวตลอดเวที สูงเท่ากับพื้นเวที ปูด้วยไม้อัดหนา ๑๕ มิลลิเมตร

แผงหน้า และแผงข้างเป็นโครงไม้ขนาด ๑.๕ x ๓ นิ้ว ปิดทับด้วยไม้อัดขนาด ๔ มิลลิเมตร ภายนอกทาสีเทากลาง แผงกั้นนักดนตรีทาสีเทากลางเหมือนผนัง ด้านหลังมีประตูขึ้น - ลง ทั้งสองข้าง ด้านล่างขึงแสลมป์ ๓ ด้าน

ส่วนประกอบของเวทีละครนอก ม่านหน้าสีน้ำเงินเข้มสูง ๕.๕๐ เมตร ยาว ๕.๕๐ เมตร รวม ๒ ผืน ปิดเข้าหากัน ระบายบนกว้าง ๑.๕๐ เมตร ยาว ๑๒ เมตร รวม ๕ ผืน หลืบ ๒ ข้าง กว้าง ๑.๕๐ เมตร สูง ๕.๕๐ เมตร จับจีบ จำนวน ๖ ชิ้น ม่านตัดตอนอยู่ส่วนกลางเวที ใช้เป็นหลืบเมื่อสาวเก็บด้านข้าง ม่านเขียนตามแบบท้องเรื่อง ขนาดสูง ๔.๘๐ เมตร ยาว ๑๑ เมตร ส่วนประกอบของฉากเบ็ดเตล็ด เช่น แท่นหิน ต้นไม้ และอื่น ๆ ตามท้องเรื่อง

ส่วนประกอบของเวทีการแสดงหุ่นกระบอก ระบายบนกว้าง ๑.๕๐ เมตร ยาว ๑๒ เมตร รวม ๒ ผืน หลืบสองข้าง กว้าง ๑.๕๐ เมตร สูง ๕.๕๐ เมตร จับจีบ จำนวน ๔ ชิ้น แผงบังหน้าจอ ขนาด ๑.๒๒ เมตร ยาว ๑๑ เมตร จอหุ่นตามแบบของกรมศิลปากร ขนาด ๔ เมตร ยาว ๑๐ เมตร แขวนแบบปรับขึ้นลงได้ ฉากประกอบตามท้องเรื่อง

ส่วนด้านล่างของเวทีทั้งสามด้าน ปิดทับด้วยผ้าดำ รอบด้านหลังเวที ในส่วนที่พักผู้แสดง ขึงด้วยแสลมป์สีดำ สูง ๑.๕๐ เมตร ยาวรอบด้านหลังของเวทีมีเสายึดทำด้วยโลหะอะลูมิเนียมหรือโลหะพิเศษที่มีความแข็งแรงทนทาน มีนอตหรือสลักยึดจับแต่ละตัวให้มีความแข็งแรง สามารถป้องกันบุคคลเข้าเขตหวงห้ามได้

เวทีที่ ๓ สำหรับการขับร้องและบรรเลงดนตรีสากล ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันตก ด้านหน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกอบด้วยเวทียกระดับ ๓ ชั้น ด้านหน้ากว้าง ๑๔.๖๐ เมตร ลึก ๑๓.๒๐ เมตร ชั้นแรกสูง ๑.๒๐ เมตร ชั้นที่ ๒ สูง ๑.๖๐ เมตร เสริมชั้นที่ ๓ สูงอีก ๐.๓๐ เมตร ยาว ๑๐ เมตร แผงด้านข้าง ๒ ข้าง สูงสุด ๔.๘๐ เมตร เฉียงลงเหลือ ๓.๖๐ เมตร ยาว ๔.๘๐ เมตร มีประตูเข้า - ออก ทั้งสองด้าน ด้านข้างสองด้านมีแผงกั้นสูง ๐.๔๐ เซนติเมตร แผงด้านหลังเป็นแผงทึบสูง ๓.๖๐ เมตร มีทางเดินด้านหลังเวทีสูง ๑.๖๐ เมตร รั้วกั้นสูง ๙๐ เซนติเมตร

ส่วนด้านล่างของเวทีทั้งสามด้าน ปิดทับด้วยผ้าดำ รอบด้านหลังเวที ในส่วนที่พักผู้แสดง ขึงด้วยแสลมป์สีดำ สูง ๑.๕๐ เมตร ยาวรอบด้านหลังของเวทีมีเสายึดทำด้วยโลหะอะลูมิเนียมหรือโลหะพิเศษที่มีความแข็งแรงทนทาน มีนอตหรือสลักยึดจับแต่ละตัวให้มีความแข็งแรง สามารถป้องกันบุคคลเข้าเขตหวงห้ามได้

ซุ้มรับดอกไม้จันทน์

กรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการก่อสร้างซุ้มรับดอกไม้จันทน์บริเวณท้องสนามหลวง จำนวน ๕ ซุ้ม ใช้งบประมาณในการก่อสร้าง ๖,๖๐๑,๐๐๐ บาท (หกล้านหกแสนหนึ่งพันบาทถ้วน) โดยจัดพื้นที่ ณ ส่วนกลางบริเวณท้องสนามหลวง ด้านทิศเหนือ ๓ ซุ้ม บริเวณท่าช้าง ๑ ซุ้ม บริเวณทางเท้าฝั่งตรงข้ามพระแม่ธรณีบิดมวยผม ๑ ซุ้ม กรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบซุ้ม ส่วนเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครมอบหมายให้สำนักงานเขตเป็นผู้จัดสร้างซุ้มถวายดอกไม้จันทน์

ซุ้มรับดอกไม้จันทน์ระหว่างการก่อสร้าง

ซุ้มรับดอกไม้จันทน์ที่ก่อสร้างเสร็จ

ลักษณะการตั้งแต่งภายในซุ้มดอกไม้จันทน์ ตั้งฐานบัวสีเทา ประดิษฐานพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี หน้าพระฉายาลักษณ์มีแท่นสีขาวตั้งเครื่องสักการะ พานพุ่มเงิน พานพุ่มทอง พานธูปเทียนแพ* เครื่องประกอบพระอิสริยยศมีฉัตร ๕ ชั้น สีขาว ๒ คัน ระบายฉัตรแต่ละชั้นขลิบทองทั้ง ๒ ชั้น คันฉัตร ก้านฉัตร ยอดฉัตร สีทอง ด้านหลังพระฉายาลักษณ์เป็นฉากรูปพระเมรุทำด้วยไม้อัดฉลุสีทอง หนา ๒๒ มิลลิเมตร ประดับตราสัญลักษณ์อักษรพระนาม พ.ร. หล่อด้วยไฟเบอร์กลาส และสัปตปฎลเศวตฉัตรบนยอดทำด้วยไม้อัดลายฉลุสีขาว หนา ๑๐ มิลลิเมตร พื้นหลังของซุ้มทาสีน้ำเงินเข้ม ประดับลายดอกลอยสีทอง หน้ากระดานขอบสีทอง ความสูงของซุ้มจากฐานถึงยอด ๑๑.๙๕ เมตร หน้ากว้าง ๘.๗๔ เมตร ด้านหน้าถัดมาห่างจากซุ้ม ๐.๘๐ เมตร เป็นแท่นวางพานดอกไม้จันทน์ โครงไม้สีเทา หนา ๕ มิลลิเมตร ยาว ๘ เมตร กว้าง ๐.๖๐ เมตร ติดระบายผ้าสีขาวและสีดำโดยรอบแท่น ด้านหน้าซุ้มดอกไม้จันทน์กั้นรั้วเหล็กสีเหลืองแบ่งช่องทางเข้าถวายดอกไม้จันทน์

การซ่อมบูรณะราชรถ ราชยาน และเครื่องประกอบพระราชพิธี

พิธีบวงสรวงก่อนการซ่อมบูรณะราชรถ ราชยาน

พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เครื่องใช้ในพระราชพิธีบางองค์ที่เก็บรักษาไว้ต้องได้รับการซ่อมบูรณะก่อนนำออกใช้เพื่อให้เกิดความงดงามมั่นคงและสมพระเกียรติ กรมศิลปากรซึ่งรับผิดชอบการซ่อมแซมด้านประณีตศิลป์ และกรมสรรพาวุธทหารบกซึ่งรับผิดชอบการซ่อมแซมด้านความมั่นคงของช่วงล่างและระบบการขับเคลื่อนราชรถ ได้จัดให้มีพิธีบวงสรวงก่อนการซ่อมบูรณะราชรถ ราชยาน ตามประเพณีเพื่อความเป็นสิริมงคล และเป็นขวัญกำลังใจแก่ช่างผู้ซ่อม พิธีได้จัดขึ้น ณ บริเวณหน้าโรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ในวันพฤหัสบดี ที่ ๒๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ มีกำหนดการดังนี้

มณฑลพิธีบวงสรวง ณ บริเวณหน้าโรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

โต๊ะวางเครื่องบวงสรวงสังเวย

* สำนักพระราชวังได้ขอให้แก้ไขเป็นเครื่องทองน้อยแทนธูปเทียนแพ

กำหนดการพิธีบวงสรวงราชรถ ราชยาน
เพื่อการบูรณะซ่อมแซม ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
วันพฤหัสบดี ที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๓ นาฬิกา ๓๙ นาที
ณ บริเวณหน้าโรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

.....

เวลา ๑๒.๐๐ น. - คณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุฯ ข้าราชการ แขกผู้มีเกียรติ และเจ้าหน้าที่พร้อมกัน ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

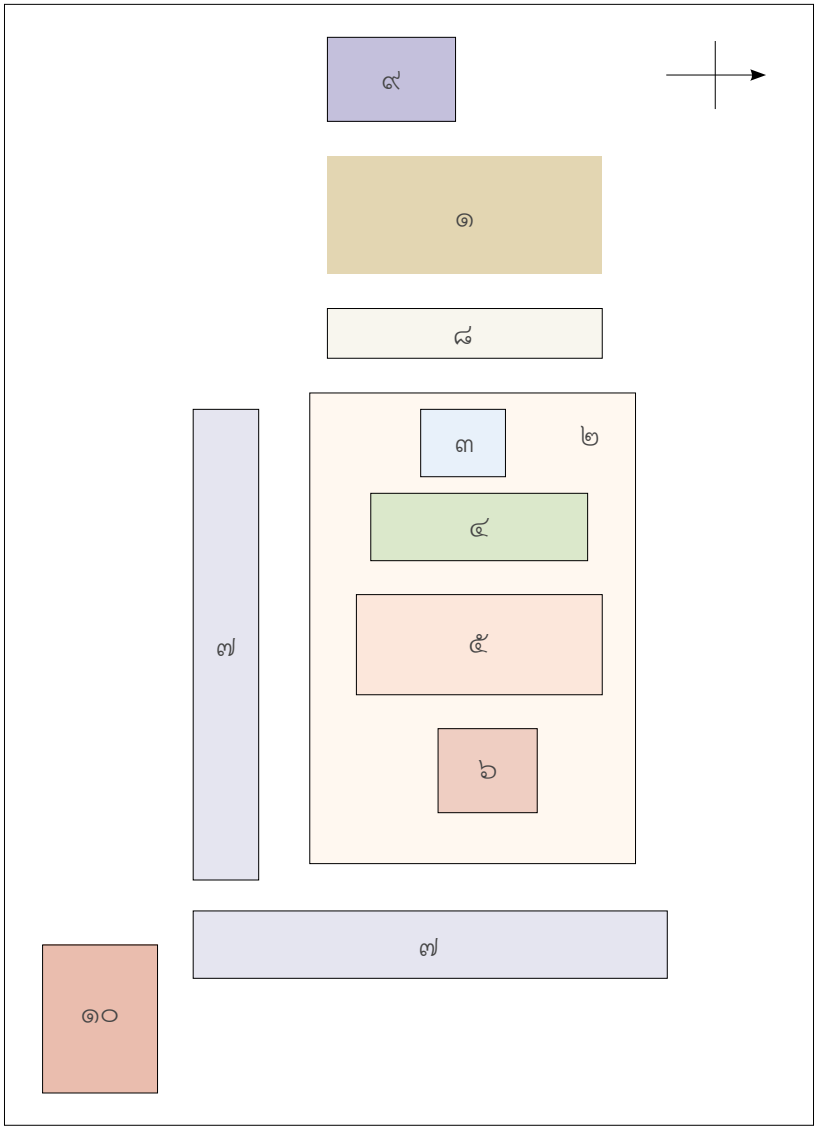
เวลา ๑๓.๑๕ น. - รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม (นางสุกุมล คุณปลื้ม) ประธานฝ่ายพิธีเดินทางมาถึง
๑. สักการะพระพุทธสิหิงค์ ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์
๒. สักการะเจ้าพ่อหอแก้ว ณ ศาลข้างพระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์

เวลา ๑๓.๓๙ น. - ประธานฯ เข้าสู่มณฑลพิธี ณ สนามด้านหน้าโรงราชรถ พระราชครูศิวาจารย์นำจุดธูปเทียน ถวายเครื่องบวงสรวงสังเวย บูชาฤกษ์
- ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และแขกผู้มีเกียรติ คณะช่าง ร่วมปักธูปหางที่เครื่องสังเวย
- พระราชครูศิวาจารย์ ตั้งนะโม ๓ จบ กล่าวคำบูชา
- พระราชครูศิวาจารย์ อ่านประกาศบูชาครู
- ประธานฯ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ แขกผู้มีเกียรติ คณะช่าง โปรยข้าวตอกดอกไม้ที่เครื่องบวงสรวงสังเวย
- ประธานฯ เข้าสู่โรงราชรถ คล้องพวงมาลัย ที่พระมหาพิชัยราชรถ เวชยันตราชรถ ราชรถน้อย พระยานมาศสามลำคาน และเกรินบันไดนาค และไปยังหมู่พระวิมาน คล้องพวงมาลัยที่พระที่นั่งราเชนทรยาน และพระวอสีวิกากาญจน์ แล้วกลับเข้าสู่มณฑลพิธี
- คณะนาฏศิลป์ สำนักการสังคีต รำสาธุการ ๗ คู่ สมโภชราชรถ ราชยาน
- พระราชครูศิวาจารย์ เจิมชุดเครื่องมือช่าง ผู้บังคับบัญชาของแต่ละหน่วยงาน และคณะช่าง
- หัวหน้าช่าง และคณะช่าง ทำพิธีเริ่มการบูรณะเป็นปฐมฤกษ์
- เสร็จพิธี

.....

หมายเหตุ เครื่องแต่งกายชุดสากลนิยม (ไว้ทุกข์) หรือ ชุดสุภาพ (ไว้ทุกข์)

แผนผังพิธีบวงสรวงราชรถ ราชยาน เพื่อการบูรณะซ่อมแซม ณ บริเวณหน้าโรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร วันพฤหัสบดี ที่ ๒๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

๑. โรงราชรถ
๒. บริเวณมณฑลพิธี
๓. โต๊ะประดิษฐานพระนิรันตราย พระพิฆเนศวร์ และพระวิษณุกรรม
๔. โต๊ะวางเครื่องมือช่าง
๕. โต๊ะวางเครื่องบวงสรวงสังเวย
๖. โต๊ะวางโองการบวงสรวง
๗. ปะรำสำหรับผู้เข้าร่วมในพิธี
๘. บริเวณแสดงนาฏศิลป์ - รำสาธุการ
๙. เจ้าพ่อหอแก้ว
๑๐. พระที่นั่งพุทไธสวรรย์

ณ วันพฤหัสบดี ที่ ๒๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

เจ้าหน้าที่เปิดโรงราชรถ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และจัดเตรียมตั้งแต่งสถานที่ไว้พร้อม ดังนี้

ลานหน้าโรงราชรถ ตั้งราชวัติและฉัตรทั้งสี่มุมเป็นปริมณฑลพิธี กลางมณฑลพิธีปูลาดด้วยพรมสีแดง ตั้งโต๊ะประดิษฐานพระนิรันตราย พระพิฆเนศวร์ และพระวิษณุกรรม พร้อมทั้งดอกไม้ ๒ แจกัน กระถางธูปและเทียน โต๊ะปูผ้าขาววางพานพวงมาลัย ข้าวตอกดอกไม้ และเครื่องมือช่าง โต๊ะวางเครื่องบวงสรวงสังเวย ปูผ้าขาววางบายศรีต้นยอดพุ่ม ๕ ชั้น บายศรีปากชาม และเครื่องบวงสรวงสังเวยมี หัวหมู ไข่ต้ม เป็ดต้มสุก ไก่ต้มสุก กุ้งต้มสุก ปูต้มสุก ปลาช่อนต้มสุก กล้วยน้ำว้าดิบ เนย เผือกต้ม มันต้ม มะพร้าวอ่อน นมข้นหวาน น้ำเปล่า ขนมต้มแดงต้มขาว หมากพลู ผลไม้ ได้แก่ ส้ม ทับทิม กล้วยหอมสุก แอปเปิล และสาลี่ ขนมหวาน ๕ อย่าง ได้แก่ ทองหยอด เม็ดขนุน ข้าวตอก ขนมลูกเต๋า ขนมจันอับ หลังโต๊ะวางโองการบวงสรวง ตามลำดับ บริเวณลานหน้าโรงราชรถ ด้านซ้ายมือและด้านหลังโต๊ะวางโองการบวงสรวง ตั้งปะรำยาว ๒ หลัง เป็นที่นั่งสำหรับผู้เข้าร่วมในพิธี บริเวณด้านหน้าศาลเจ้าพ่อหอแก้วที่ตั้งอยู่ด้านหลังโรงราชรถ ตั้งโต๊ะปูผ้าขาววางแจกันดอกไม้ ธูปเทียน พร้อมแท่นกราบ ไว้พร้อม

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๓๐ นาที ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ รองราชเลขาธิการ นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร นายเกรียงไกร สัมปัชชลิต อดีตอธิบดีกรมศิลปากร นายอารักษ์ สังหิตกุล อดีตอธิบดีกรมศิลปากร พลโท เกริกชัย จันทร์สุวานิชย์ เจ้ากรมสรรพาวุธทหารบก พลเรือตรี สุรพงษ์ อำนรรฆสรเดช ผู้แทนผู้อำนวยการอู่ทหารเรือธนบุรี กรมอู่ทหารเรือ นายทหารจากกองทัพบก กองทัพเรือ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกระทรวงวัฒนธรรมและกรมศิลปากร พร้อมกัน ณ บริเวณพิธี

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๑๗ นาที นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ประธานในพิธี เดินทางมาถึงพร้อมด้วยคณะผู้ติดตาม ได้แก่ นายสมชาย เสียงหลาย ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม นายวุฒิกร อินทรภูวศักดิ์ ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม และนายศักดิ์สิทธิ์ โพธิสิทธิ์ โฆษกกระทรวงวัฒนธรรม จากนั้นเข้าสักการะพระพุทธสิหิงค์ ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ และเจ้าพ่อหอแก้ว ที่บริเวณด้านหลังโรงราชรถ ก่อนเข้านั่งในปะรำพิธีด้านหน้าโรงราชรถ

นางสุกุมล คุณปลื้ม
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ
รองราชเลขาธิการ ในพิธีบวงสรวง
ราชรถ ราชยาน

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๓๙ นาที นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ประธานในพิธี เข้าสู่มณฑลพิธี ณ สนามด้านหน้าโรงราชรถ พระราชครูศิวาจารย์นำจุดธูปเทียน ถวายเครื่องบวงสรวง บูชาฤกษ์ ขณะนั้น เจ้าพนักงานตีฆ้องชัย เป่าสังข์ และไกวบัณเฑาะว์ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ แขกผู้มีเกียรติและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ร่วมกันปักธูปหางที่เครื่องบวงสรวงสังเวย

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๔๒ นาที พระราชครูศิวาจารย์ ตั้งนะโม ๓ จบ เจ้าพนักงานตีฆ้องชัย เป่าสังข์ และไกวบัณเฑาะว์ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงตระสันนิบาต พระราชครูศิวาจารย์กล่าวคำบูชา และอ่านประกาศบูชาครู ความว่า

“ศรี ศรี ศุภฤกษ์ศุภชัย เบิกบานหฤทัยภิรมย์ระรื่น ชวนแช่มชื่นดวงกระมลยวดยิ่ง สรรพสิ่งงานบูรณะตกแต่งราชรถแก้ว ให้อร่ามงามเพริดแพร้วมั่นคงแข็งแกร่งน่าชื่นชม สมตามที่กรมศิลปากร กรมสรรพาวุธทหารบก และกรมอู่ทหารเรือ ได้รับโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมดำเนินเตรียมสำหรับการพระราชพิธีออกพระเมรุ เร่งร่วมมือประสานประสาทกิจนานาล้วนสำเร็จเสร็จสิ้นทุกกระบวน ถึงกาลควรบวงสรวงตามเยี่ยงอย่างประเพณีโบราณแต่เก่าก่อน จัดละครมหรสพสรรพสิ่งสมโภชอวยชัย แด่เวชยันตราชรถเรืองราช และราชรถน้อยบริวาร บำบวงเป็นมงคลสักการให้ภิญโญ ยิ่งเทอญ

งามรถเอยประดุจเวชยันตราชรถทรง แห่งองค์พระอาทิตย์เทวราช คราลินลาศ ณ เหลี่ยมเขายุคนธร สาดส่องทิฆัมพรสว่างหล้า ก่องเก็จกาญจนาพิสุทธิ์โสภณพรรณ ทรวดทรงลดหลั่นเป็นชั้นลด กระหนาบกระหนกด้วยวาสุกรีเรียงรอบ ประกอบบุษบกบัลลังก์รัตน์ผ่องไพจิตรโสภิต ล้วนปิดทองล่องชาดประดิษฐ์ประดับกระจกเลื่อมพราย เฉิดฉันฉายฉานแสงระยิบระยับจับนัยน์เนตร มีไท้เทเวศร์ประนมกร ซ้อนเรียงสลับรายรอบ ส่วนประกอบกำกงดุมเพลาเฉลาเลิศ สุดประเสริฐงานช่างศิลป์ของชาติไทย น้อมถวายแด่ไท้ธิราช พร้อมประกอบการพิธี ยิ่งแล

ขออัญเชิญพระอาทิตย์เทวราช ลินลาศด้วยพระอรุณนฤบดี ผู้จรลีเที่ยงตรง ณ แนววิถีรอบขอบจักรวาล ธ เสด็จสู่สถานมณฑลพิธี เปรมปรีดิ์ด้วยทวยเทพทุกช่อชั้นฟ้า อีกทั้งบรรพมหากษัตริย์ไทย ในพระบรมราชจักรี เทียรมีวิริยะอุตสาหะสรรค์สร้างเวชยันตราชรถให้ปรากฏเป็นบุญตา บรรดาช่างทั้งครูทั่วทุกหมู่ทุกเหล่า ล้วนสืบเผ่าเชื้อช่างเกื้อการุณ หนุนงานมรดกแผ่นดินเลอเลิศล้ำค่า โปรดปรีดามาร่วมสโมสรปราโมทย์ประกาศการสมโภชอวยชัยยิ่งเทอญ”

จบแล้ว เจ้าพนักงานตีฆ้องชัย เป่าสังข์ และไกวบัณเฑาะว์ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงตระเชิญ

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๐๙ นาที นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ประธานในพิธี พร้อมทั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และแขกผู้มีเกียรติ ร่วมกันโปรยข้าวตอกดอกไม้ที่เครื่องบวงสรวงสังเวย ขณะนั้น เจ้าพนักงานตีฆ้องชัย เป่าสังข์ และไกวบัณเฑาะว์ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงโปรยข้าวตอก

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๑๑ นาที นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ประธานในพิธี เข้าสู่โรงราชรถพร้อมด้วยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และแขกผู้มีเกียรติ พระราชครูศิวาจารย์ เจิมและใช้ใบมะตูมจุ่มน้ำเทพมนต์วางที่เวชยันตราชรถ จากนั้น นางสุกุมล คุณปลื้ม ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และแขกผู้มีเกียรติ คล้องพวงมาลัยที่เวชยันตราชรถ ต่อจากนั้นเจิมพระมหาพิชัยราชรถ ราชรถน้อย พระยานมาศสามลำคาน และเกริน บันไดนาค ตามลำดับ เสร็จแล้วได้เดินทางไปยังหมู่พระวิมาน และคล้องพวงมาลัยที่พระที่นั่งราเชนทรยาน และพระวอสีวิกากาญจน์ แล้วกลับเข้าสู่มณฑลพิธี ขณะนั้นปี่พาทย์บรรเลงเพลงลงสรง

นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ประธานในพิธี โปรยข้าวตอกดอกไม้ที่เครื่องสังเวย

ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ รองราชเลขาธิการ และแขกผู้เกียรติ โปรยข้าวตอกดอกไม้ที่เครื่องสังเวย

พระราชครูศิวาจารย์ เจิมราชรถ ราชยาน

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๒๙ นาที คณะนาฏศิลป์ สำนักการสังคีต รำสาธุการ จำนวน ๗ คู่ สมโภชราชรถ ราชยาน ขณะนั้นปี่พาทย์บรรเลงเพลงรัว เพลงสาธุการและเพลงรัว

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๓๔ นาที พระราชครูศิวาจารย์ เจิมชุดเครื่องมือช่าง รดน้ำเทพมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้บังคับบัญชาของแต่ละหน่วยงาน และคณะช่างที่จะเข้าบูรณะซ่อมแซมราชรถ ราชยาน เพื่อใช้ในการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๕๒ นาที นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร พร้อมด้วยคณะช่าง ทำพิธีบูรณะราชรถ ราชยานเป็นปฐมฤกษ์ โดยการถอดองค์เทพนมที่เวชยันตราชรถ จำนวน ๑ องค์ จากนั้นพระราชครูศิวาจารย์รดน้ำเทพมนต์ และพระครูสุริยาเทเวศร์ได้เจิมหน้าผากเพื่อเป็นสิริมงคลแก่คณะช่างที่จะทำการซ่อมบูรณะราชรถ ราชยาน ปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรำ เป็นเสร็จพิธี

ในส่วนการซ่อมบูรณะเวชยันตราชรถนั้น กรมศิลปากรและกรมสรรพาวุธทหารบกได้ร่วมกันดำเนินการจนแล้วเสร็จบริบูรณ์ทั้งในส่วนความมั่นคงและงานประณีตศิลป์

คณะนาฏศิลป์รำสาธุการสมโภช

นางโสมสุดา ลียะวณิช
อธิบดีกรมศิลปากร ทำพิธีบูรณะราชรถเป็นปฐมฤกษ์

พระราชครูศิวาจารย์รดน้ำเทพมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่คณะช่าง
ที่จะทำการซ่อมบูรณะราชรถ ราชยาน

ต่อมาเมื่อวันพุธ ที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานสัปตปฎลเศวตฉัตรกางกั้นพระโกศพระราชทานเป็นเครื่องเพิ่มเติมพระเกียรติยศ ดังนั้น ในวันงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี วันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ จึงได้เปลี่ยนใช้พระมหาพิชัยราชรถในการเชิญพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพออกพระเมรุ ในริ้วขบวนพระอิสริยยศ ริ้วที่ ๒

โดยที่กรมศิลปากรและกรมสรรพาวุธทหารบกได้เคยดำเนินการซ่อมบูรณะพระมหาพิชัยราชรถไว้โดยบริบูรณ์เมื่อครั้งพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ในพุทธศักราช ๒๕๕๑ จึงดำเนินการตรวจตกแต่งความมั่นคงและงานประณีตศิลป์ของพระมหาพิชัยราชรถให้พร้อมที่จะใช้เชิญพระโกศพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้อย่างสมพระเกียรติ

พระมหาพิชัยราชรถ

พระมหาพิชัยราชรถ เป็นราชรถที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้นในพุทธศักราช ๒๓๓๘ เพื่อใช้เชิญพระโกศพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกออกถวายพระเพลิง ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง ในพุทธศักราช ๒๓๓๙ เป็นครั้งแรก จากนั้นจึงถือเป็นราชประเพณีที่จะนำราชรถองค์นี้เป็นราชรถเชิญพระโกศพระบรมศพพระมหากษัตริย์ พระบรมราชินี หรือพระศพพระบรมวงศ์ผู้ทรงศักดิ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้าที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเฉลิมพระเกียรติยศเป็นกรณีพิเศษในสมัยต่อ ๆ มา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายหลังการเชิญพระโกศพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว พระมหาพิชัยราชรถชำรุด จึงต้องใช้เวชยันตราชรถเชิญพระโกศพระบรมศพและพระศพแทน และได้บูรณปฏิสังขรณ์พระมหาพิชัยราชรถด้วยการเพิ่มล้อ อีก ๑ ล้อ เพื่อให้รับน้ำหนักได้ดีขึ้น และสะดวกในการเคลื่อนย้าย รวมทั้งซ่อมส่วนที่ชำรุดทั่วไปให้สมบูรณ์สวยงาม ต่อมาในพุทธศักราช ๒๕๓๐ กรมศิลปากรได้ดำเนินการซ่อมสงวนรักษางานประณีตศิลป์ของพระมหาพิชัยราชรถจนมีสภาพสมบูรณ์

ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พุทธศักราช ๒๕๓๙ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ใช้พระมหาพิชัยราชรถเชิญพระโกศพระบรมศพเพื่อเป็นการถวายพระเกียรติยศสูงสุด กรมศิลปากรได้ดำเนินการซ่อมบูรณะงานประณีตศิลป์ ส่วนกรมสรรพาวุธทหารบกซ่อมบูรณะความมั่นคงแข็งแรงองค์บุษบกและแท่นรองบุษบก ในการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พุทธศักราช ๒๕๕๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ใช้พระมหาพิชัยราชรถเชิญพระโกศพระศพ กรมศิลปากรได้ดำเนินการจัดทำพระวิสูตรสักหลาดแดงลายทองแผ่ลวดและฉัตรประดับลวดลายทองแผ่ลวดแทนของเดิมที่เป็นผ้าตาดทอง กรมสรรพาวุธทหารบกได้ซ่อมแซมปรับปรุงโครงสร้างและระบบกลไกช่วงล่างทั้งหมด และกรมอู่ทหารเรือได้จัดทำเชือกชักลากใหม่ทั้งชุด พระมหาพิชัยราชรถจึงเชิญออกใช้งานได้โดยสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง

ในการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้พระมหาพิชัยราชรถในการอัญเชิญพระโกศพระศพในริ้วขบวนพระอิสริยยศ ริ้วที่ ๒ ส่วนพระวิสูตรกรมศิลปากรได้ดำเนินการจัดทำพระวิสูตรตาดทองลายทองแผ่ลวดเป็นพิเศษ

พระมหาพิชัยราชรถ มีลักษณะเป็นราชรถไม้ ทำด้วยไม้แกะสลัก ทาชาด ปิดทองประดับกระจก มีขนาดกว้าง ๕ เมตร ยาว ๑๕.๓๐ เมตร สูง ๑๑.๒๐ เมตร น้ำหนัก ๑๓.๗ ตัน โครงเครื่องล่างซึ่งเป็นส่วนรับน้ำหนักประกอบด้วยล้อเหล็กด้านหน้า (ล้อเลี้ยว) ๒ ล้อ ล้อเหล็กด้านหลัง (ล้อหลัก) ๔ ล้อ ล้อนำพร้อมคันบังคับเลี้ยว ๑ ล้อ มีล้อประดับ ๔ ล้อ ล้อประดับทำด้วยไม้แกะสลักลายปิดทองประดับกระจก ระหว่างล้อประดับคู่หลังทั้ง ๒ ล้อ มีแปรกแกะสลักลายรักร้อยและลายกระจังรวน ส่วนหน้าสุดของราชรถประกอบด้วยงอนรถ ๓ งอน มีลักษณะเป็นคันไม้ทอดจากระดับของราชรถ ยาวออกไปข้างหน้า มีปลายเรียวโค้งงอนขึ้น ทาสีแดงเรียบ งอนรถด้านซ้ายและขวา ยอดแกะสลักเป็นรูปนาคสามเศียร ประดับธงสามชายพื้นแดงลายทองแผ่ลวด ประดับพู่สีขาวเช่นเดียวกัน

องค์ราชรถ พื้นราชรถทาสีแดงตกแต่งเครื่องไม้แกะสลักลายปิดทองประดับกระจก ประกอบด้วยชั้นเกรินลดหลั่นกัน ๕ ชั้น พนมของเกรินแต่ละชั้น ด้านหน้าประดับไม้แกะสลักเป็นรูปหัวนาคประกอบลายกระหนกปิดทองประดับกระจก ด้านหลังประดับไม้แกะสลักลายกระหนก ท้ายเกรินปิดทองประดับกระจก เกรินแต่ละชั้นประกอบด้วยหน้ากระดาน ท้องไม้ ลงรักปิดทองประดับกระจกสลับสีเขียว ขาว ลายดอกประจำยาม เฉพาะเกรินชั้นที่ ๑ หน้าเกรินติดตั้งแท่นที่นั่งประดับลายกระหนกหัวนาคสำหรับเป็นที่นั่งของสารถีถือแพนหางนกยูง ท้ายเกรินติดตั้งแท่นที่นั่งประดับลายกระหนกสำหรับเป็นที่นั่งของผู้เชิญพัดโบก ที่มุมพนักตรงกับตำแหน่งล้อราชรถทั้งด้านหน้าและด้านหลังปักฉัตรทองแผ่ลวด ระบายฉัตร ๒ ชั้น ด้านละ ๑ คู่ รวม ๔ คัน ใต้ฐานเกรินชั้นที่ ๑ มีห่วงสำหรับคล้องเชือกที่ใช้ฉุดชักราชรถ ทำด้วยเชือกมนิลาหุ้มผ้าแดง ด้านหน้า ๔ สาย ด้านหลัง ๒ สาย เหนือท้องไม้ข้างเกรินชั้นที่ ๒ และชั้นที่ ๓ ประดับไม้แกะสลักรูปเทพนมลงรักปิดทองประดับกระจก ชั้นละ ๕๘ องค์ ส่วนชั้นที่ ๔ ไม่มีการประดับรูปเทพนม เหนือท้องไม้ฐานเกรินชั้นที่ ๕ ซึ่งนับเนื่องเป็นฐานบุษบกด้วยนั้น ประดับไม้แกะสลักรูปเทพนมลงรักปิดทองประดับกระจก ๒๒ องค์ เหนือฐานเกรินชั้นที่ ๕ ประดิษฐานบุษบก ส่วนกลางด้านข้างทั้ง ๒ ด้านของชั้นฐานเกรินทุกชั้น ตอนกลางติดพนักลูกกรงปิดทองทึบเว้นช่องสำหรับขึ้นลงบุษบก เสาพนักลูกกรงเป็นไม้กลึงรูปหัวเม็ดปิดทองทึบ

พระมหาพิชัยราชรถ

บุษบก สำหรับประดิษฐานพระโกศพระบรมศพหรือพระศพ ฐานบุษบกประกอบหน้ากระดานท้องไม้ปิดทองประดับกระจก ปากฐานรอบพนักประดับไม้แกะสลักลายกระจังปฏิญาณ ฐานพนักด้านซ้ายถอดประกอบได้ ๓ ชั้น คือชั้นท้องไม้ ชั้นลายหน้ากระดาน และชั้นขอบพนัก เพื่อให้พระโกศเคลื่อนเข้าประดิษฐานในบุษบกได้ ใต้องค์บุษบกมีกว้านไขพื้นบุษบกส่งพระโกศขณะประดิษฐานอยู่ในบุษบกให้สูงขึ้นพ้นพนักเห็นเด่นชัดสง่างามตลอดทั้งองค์ เมื่อจะเลื่อนพระโกศลงเกรินก็จะหมุนกว้านลง เพื่อให้ฐานพระโกศเสมอพื้นบุษบกเช่นเดิม เครื่องกว้านส่งนี้เป็นเทคนิคของช่างฝีมือเอกในรัชกาลที่ ๒ คือ สมเด็จพระสัมพันธวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี (ต้นราชสกุล มนตรีกุล) พระโอรสในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระศรีสุดารักษ์ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสาบุษบกย่อมุมไม้สิบสองปิดทองประดับกระจกลายรักร้อย โคนเสาบุษบกประดับกาบพรหมศร หัวเสามีคันทวยสลักลายปิดทองประดับกระจกรับเชิงกลอนชั้นล่าง เสาบุษบกแต่ละต้นผูกม่านลายทองแผ่ลวด รวบกลางม่านที่ประจำยามรัดอกของเสา หลังคาบุษบกประกอบชั้นเชิงกลอน ๕ ชั้น ประดับบันแถลง ช่อฟ้า บราลี นาคปัก ปิดทองประดับกระจก

รูปเทพนมประดับเหนือท้องไม้ฐานเกริน ชั้นที่ ๒ และชั้นที่ ๓

องค์ระฆัง เหม ๓ ชั้น แกะสลักย่อมุมไม้สิบสอง ลงรักปิดทองประดับกระจก บัวกลุ่ม ๕ ชั้น แกะสลักลายลงรักปิดทองประดับกระจก ปลียอดปิดทองทึบ ลูกแก้วแกะสลักลายลงรักปิดทองประดับกระจก ยอดประกอบด้วยเม็ดน้ำค้างและพุ่มข้าวบิณฑ์ทำด้วยตะกั่วประดับกระจก ที่เชิงกลอนชั้นล่างประดับเฟื่อง อุบะ พู่ทำด้วยตะกั่วโดยรอบ เพดานหลังคาบุษบกประดับลายดาวจงกลและดอกจอกลงรักปิดทอง

การซ่อมบูรณะพระมหาพิชัยราชรถ เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกรมสรรพาวุธทหารบก กรมศิลปากร และกรมอู่ทหารเรือ โดยกรมสรรพาวุธทหารบกรับผิดชอบดำเนินการซ่อมบูรณะในส่วนช่วงเครื่องล่าง กรมศิลปากรโดยสำนักช่างสิบหมู่รับผิดชอบดำเนินการซ่อมบูรณะในส่วนที่เป็นงานประณีตศิลป์ กลุ่มวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รับผิดชอบดำเนินการอนุรักษ์ทำความสะอาด และกรมอู่ทหารเรือรับผิดชอบดำเนินการจัดสร้างเชือกฉุดชัก

กรมสรรพาวุธทหารบก ได้จัดตั้งกองอำนวยการซ่อมราชรถ ราชยาน ศูนย์อุตสาหการสรรพาวุธ กรมสรรพาวุธทหารบกสนับสนุนงานซ่อมราชรถ ราชยาน ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โดยใช้ชื่อย่อ กอ. ซ่อมราชรถ ศอ.สพ.ทบ. มีพลตรี ธารี วุฒิพานิช ผู้บัญชาการศูนย์อุตสาหการสรรพาวุธ เป็นผู้อำนวยการกองอำนวยการ พันเอก ศักดา ศิริรัตน์ ผู้อำนวยการกองโรงงานช่างแสง ศูนย์อุตสาหการสรรพาวุธ เป็นหัวหน้าส่วนซ่อมราชรถ พันเอก วิษณุ รัตนประดิษฐ์ ผู้อำนวยการกองนโยบายและแผน ศูนย์อุตสาหการสรรพาวุธ เป็นหัวหน้าส่วนสนับสนุน ใช้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานจำนวนทั้งสิ้น ๑๒๗ คน โดยมีรายละเอียดการซ่อมบูรณะ เสริมสร้างความแข็งแรง ดังนี้

โครงเครื่องล่าง ทำความสะอาดระบบล้อหลัก จำนวน ๔ ล้อ และล้อเลี้ยว จำนวน ๒ ล้อ หล่อลื่นจุดหมุนทุกจุดด้วยการอัดจารบี ตรวจสอบแหวนรองและเพลาล้อให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์

ชุดห้ามล้อ ปลดเบรกซึ่งอยู่ที่ล้อหลักจำนวน ๒ ล้อออก เปลี่ยนผ้าเบรกใหม่ พร้อมตรวจสอบสลิงและรอกที่โยงยึดติดกับคันบังคับเบรกให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน

ส่วนประกอบของพระมหาพิชัยราชรถ

คันบังคับเลี้ยว สร้างคันบังคับเลี้ยวเสริมโดยตรงที่อยู่ใต้คันบังคับเลี้ยวล้อนำ เพื่อให้สามารถบังคับเลี้ยวได้โดยง่าย เพิ่มเติมจากระบบเลี้ยวเดิมที่ต้องใช้พลฉุดชักยกส่วนบังคับเลี้ยวขึ้น แล้วจึงหันองศาล้อบังคับเลี้ยว ทำให้เป็นสองระบบ สามารถเลือกใช้ระบบใดระบบหนึ่งก็ได้

ล้อประดับ ถอดล้อประดับ จำนวน ๔ ล้อ ประกอบด้วย ดุมล้อ กงล้อ เพลาล้อ เหล็กรัดวงล้อ แหวนประคองบอลแบริ่ง เหล็กรัดดุม ตุ๊กตาด้านนอกและด้านใน นำกลับไปทดสอบที่โรงงาน กองโรงงานช่างแสง ศูนย์อุตสาหการสรรพาวุธ กรมสรรพาวุธทหารบก บางซื่อ เพื่อดำเนินการตรวจสอบแล้วตั้งศูนย์ล้อใหม่ ตรวจสอบลูกปืนล้อและเพลา ล้างทำความสะอาด แล้วประกอบเข้าดังเดิม พร้อมอัดจารบีให้กับลูกปืนล้อใหม่ ตรวจซ่อมดึงดัดกงล้อ ดุมล้อประดับใหม่ และปรับเปลี่ยนสกรูหรือนอตยึดเหล็กรัดวงล้อ แหวนประคองการส่ายของวงล้อ และเหล็กรัดดุมที่หลวมคลอนใหม่ พร้อมทั้งซ่อมเนื้อไม้ที่เปื่อย อุดด้วยกาวอีพอกซีให้แข็งแรงขึ้น ตรวจสอบตุ๊กตาหัวเพลาล้อ และแหนบของล้อ จำนวน ๑๖ ชิ้น แล้วทาตกแต่งด้วยสีแดง

ส่วนบังคับเลี้ยวพระมหาพิชัยราชรถ

การทดสอบเลื่อนจานรองพระโกศหลังจากเปลี่ยนรางเหล็กรับล้อฐานพระโกศใหม่

ชุดป้องกันการส่าย จำนวน ๔ ชุด ตรวจเช็คการหมุนของลูกประคองกันส่ายของล้อประดับ ตรวจสอบนอตยึด ทาจารบีที่แกนตัวประคองกันส่ายเพื่อให้จุดหมุนคล่องตัว

ชุดยกระดับล้อประดับ จำนวน ๔ ชุด ตรวจสอบด้วยการยกขึ้นลง อัดจารบีที่แกนเกลียวให้การทำงานคล่องตัว แล้วทาสีทอง

ชุดรางเหล็กรับล้อฐานรองพระโกศ เปลี่ยนใหม่ทั้งหมด โดยเปลี่ยนจากเดิมที่เป็นเหล็กประกบสองท่อน เป็นเหล็กท่อนเดียวที่มีหน้าสัมผัสล้อจานรองพระโกศที่กว้างขึ้นแล้วทดสอบเลื่อนจานรองพระโกศ โดยใช้ถังบรรจุน้ำ หนัก ๓๕๐ กิโลกรัม วางบนจานรองพระโกศในการทดสอบ

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ได้สำรวจส่วนที่เป็นงานประณีตศิลป์ของพระมหาพิชัยราชรถ ซึ่งได้รับการซ่อมบูรณะครั้งสุดท้ายเมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๑ เพื่อใช้ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พบว่างานประณีตศิลป์ยังคงมีสภาพสมบูรณ์สวยงาม สำนักช่างสิบหมู่ได้เข้าดำเนินการซ่อมบูรณะพระมหาพิชัยราชรถ ได้รับความอนุเคราะห์จากกรุงเทพมหานครนำรถยกมาเทียบพระมหาพิชัยราชรถ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่คณะช่างสำนักช่างสิบหมู่ขึ้นถอดเฟื่อง อุบะ พู่ห้อยพร้อมพวงจำปาออก และดำเนินการซ่อมส่วนที่เป็นงานประณีตศิลป์ ดังนี้

เฟื่อง อุบะ พู่ห้อย พวงจำปา ชุบเงินใหม่

พระวิสูตรบุษบก จัดทำใหม่ เป็นผ้าลายทองแผ่ลวด รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๑.๑๕ เมตร ยาว ๓.๓๐ เมตร น้ำหนัก ๔ กิโลกรัม จำนวน ๔ ผืน ท้องผ้าเป็นลายพุ่มข้าวบิณฑ์หน้าสิงห์ใบเทศก้านแย่งบนพื้นผ้าตาดทอง และกรอบกรวยเชิง ๓ ชั้นประกอบด้วย ชั้นที่ ๑ ลายกรวยเชิงแซมสาบผ้าตาดสีแดง ชั้นที่ ๒ กระหนาบประจำยามลูกโซ่แซมสาบผ้าตาดสีเงิน ชั้นที่ ๓ ประจำยามเกลียวใบเทศแซมสาบผ้าตาดสีเขียว นายเกรียงศักดิ์ เนียมสุด นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน และนายนภดล แกล้วทนงค์ นายช่างศิลปกรรมปฏิบัติงาน เป็นผู้ออกแบบ

ฉัตรเครื่องสูง ๕ ชั้น จำนวน ๔ คัน จัดทำใหม่ เป็นฉัตรลายทองแผ่ลวด โครงฉัตรทำด้วยไม้สักและไม้ไผ่ ยอดฉัตร กำพู และคันฉัตรปิดทองประดับกระจก ระบายฉัตร ๒ ชั้นทำด้วยผ้าโทเรสีแดงและสีเขียว ประกอบด้วย ลายกรวยเชิงบนพื้นผ้าโทเรสีแดง กระหนาบล่างบนด้วยลายประจำยามลูกโซ่แซมสาบผ้าโทเรสีเขียว นายเจริญศักดิ์ อิ่มศรี นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน เป็นผู้ออกแบบ

เจ้าหน้าที่สำนักช่างสิบหมู่ติดผ้าม่านลายทองแผ่ลวดที่บุษบกบนพระมหาพิชัยราชรถ

โครงฉัตรเครื่องสูง ๕ ชั้น

การอนุรักษ์และบำรุงรักษาพระมหาพิชัยราชรถ

กลุ่มวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร มีนายศิริชัย หวังเจริญตระกูล เป็นหัวหน้า โดยห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.ว.ช. ลิขิตการสร้าง ได้ติดตั้งนั่งร้านในวันเสาร์ ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักวิทยาศาสตร์เข้าทำการอนุรักษ์

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.ว.ช. ลิขิตการสร้าง ติดตั้งนั่งร้านเพื่ออำนวยความสะดวกให้นักวิทยาศาสตร์ทำการอนุรักษ์ราชรถ

นักวิทยาศาสตร์ทำความสะอาดเกริน ของพระมหาพิชัยราชรถ

เมื่อเริ่มอนุรักษ์ กลุ่มวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์สำรวจพระมหาพิชัยราชรถพบว่าโดยทั่วไปมีฝุ่นสะสมเล็กน้อย กระจกยังคงมีความแวววาว เนื่องจากเพิ่งซ่อมเมื่อครั้งงานพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พุทธศักราช ๒๕๕๑

การอนุรักษ์ส่วนที่เป็นไม้ลงรักปิดทองประดับกระจก ได้ทำความสะอาด ขจัดฝุ่นละอองและสิ่งสกปรกที่เกาะอย่างหลวม ๆ บนผิวหน้า โดยใช้แปรงปัด ใช้เครื่องดูดฝุ่น ใช้คีมคีบสิ่งสกปรกออก และใช้เครื่องเป่าลมหรือลูกยางเป่าลมเพื่อช่วยเป่าฝุ่นละอองและสิ่งสกปรกออกไปจากพื้นที่ที่ทำความสะอาดยาก เช่น ตามซอกมุมที่อยู่ลึกเข้าไปในร่อง รอยต่อ รอยแตกในเนื้อวัตถุ หรือบนส่วนที่มีผิวหน้าเปราะบาง หรือเยิ้มเหนียว หรืออ่อนนุ่มไม่ทนทานต่อขนแปรง หากคราบสกปรกเป็นคราบแข็ง จะใช้ไม้ปลายแหลมหรือปลายมีดคม ๆ ปลายเข็ม หรือเหล็กปลายแหลมสะกิดให้คราบแข็งแตกออก ส่วนสิ่งสกปรกที่ละลายได้ในน้ำใช้สำลีพันปลายไม้จุ่มน้ำเล็กน้อยแตะและกลิ้งไปมาอย่างเบามือบนพื้นที่ที่ต้องการทำความสะอาด และเปลี่ยนสำลีเมื่อสำลีเริ่มมีคราบสกปรก หรือใช้เอธิลแอลกอฮอล์ผสมกับน้ำด้วยอัตราส่วน ๑ ต่อ ๑ บางครั้งเติมสารละลายแอมโมเนียเจือจางลงไปด้วย ส่วนคราบเปื้อนที่เกิดจากไขมัน ขี้ผึ้ง เทียน กาว สี จะเปลี่ยนจากน้ำเป็นตัวละลายอินทรีย์ (organic solvent) เช่น อะซีโตน เบนซีน คาร์บอนเตตราคลอไรด์ ฯลฯ

ส่วนที่เป็นโลหะผสม ได้แก่ ปลียอดของฉัตร เฟื่อง อุบะ พู่ห้อยพร้อมพวงจำปา ใช้แปรงปัดฝุ่นออก จากนั้นใช้ใบมีดสะกิดเอาสนิมที่กัดกร่อนโลหะผสมของทองแดงที่เกิดขึ้นบนผิวโลหะออก

กรมอู่ทหารเรือ จัดทำเชือกฉุดชักพระมหาพิชัยราชรถ ๒ ขนาด จำนวน ๑ ชุด ได้แก่ เชือกฉุดชักขนาด ๔.๕ นิ้ว และเชือกคล้องไหล่ขนาด ๒ นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลาง ๖๐ เซนติเมตร เชือกฉุดชักพระมหาพิชัยราชรถ ประกอบด้วย เชือกฉุดชักด้านหน้าชนิด ๔๓ ห่วง ยาวสายละ ๔๐.๒๕ เมตร จำนวน ๔ สาย เชือกฉุดชักด้านหลังชนิด ๒๒ ห่วง ยาวสายละ ๒๒.๔๐ เมตร จำนวน ๒ สาย ปลายเชือกด้านติดกับราชรถมีขอเหล็ก ๒ ขอ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๕ มิลลิเมตร ยาว ๖ เมตร จำนวน ๗ เส้น เชือกที่นำมาใช้ทั้งหมดเป็นเชือกเปอร์ลอนชนิดพิเศษ หุ้มผ้าแดงตามแบบอย่างของเดิม ซึ่งมีความหนา ความเหนียว และความทนทาน สามารถฉุดชักราชรถที่มีน้ำหนักมากได้เป็นอย่างดี

ราชรถน้อย

ราชรถน้อย สร้างขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ประมาณพุทธศักราช ๒๓๓๘ เพื่อใช้เป็นราชรถพระนำสำหรับสมเด็จพระสังฆราชประทับอ่านพระอภิธรรมนำพระโกศพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก ออกถวายพระเพลิง ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๙ ราชรถน้อยที่โปรดให้สร้างมี ๓ องค์ โดยอีก ๒ องค์สำหรับเจ้านายประทับโยงพระบรมอัฐิและทรงโปรยข้าวตอกดอกไม้ ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ ณ โรงราชรถในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ซึ่งได้กำหนดเลขวัตถุประจำราชรถน้อยแต่ละองค์ คือ ราชรถน้อย หมายเลข ๙๗๘๒ ราชรถน้อย หมายเลข ๙๗๘๓ และราชรถน้อย หมายเลข ๙๗๘๔

ราชรถน้อย หมายเลข ๙๗๘๓ ได้รับการซ่อมบูรณะเพื่อใช้เป็นราชรถพระนำในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๙ ในครั้งนั้นกรมสรรพาวุธทหารบกได้ซ่อมบูรณะราชรถน้อย ๙๗๘๓ เฉพาะโครงเครื่องล่างบางส่วน โดยทำความสะอาดช่วงล่าง หล่อลื่นจุดหมุน ซ่อมแซมแหนบที่ชำรุดและสร้างล้อหน้าใหม่พร้อมแกะสลักลวดลาย ในพุทธศักราช ๒๕๕๐

ราชรถน้อย

ราชรถน้อย หมายเลข ๙๗๘๓ ได้รับการซ่อมบูรณะครั้งใหญ่เพื่อใช้เป็นราชรถพระนำในพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ โดยกรมสรรพาวุธทหารบกได้ทำความสะอาดช่วงล่าง หล่อลื่นจุดหมุน ซ่อมเสริมความแข็งแรงส่วนโครงเครื่องล่าง ได้แก่ เปลี่ยนไม้คานขวางหน้าและหลังของแคร่ราชรถ เปลี่ยนพื้นไม้หน้าหลังของเกริน ชั้นที่ ๑ ซ่อมเปลี่ยนระบบขับเคลื่อนล้อหน้าโดยสร้างกล่องเหล็กครอบกรอบไม้ของล้อนำ สร้างระบบเพลาล้อใหม่ ซ่อมแป้นบังคับเลี้ยวด้วยการเปลี่ยนแกนเพลาแล้วเสริมแผ่นเหล็กหน้าแป้น สร้างชุดล้อนำใหม่ สร้างชุดห้ามล้อหลักใหม่ สร้างล้อประดับขึ้นใหม่ทั้ง ๔ ล้อ เปลี่ยนแหนบล้อประดับและสร้างชุดป้องกันการส่ายใหม่ เปลี่ยนชะเนาะหวายยึดบุษบกและแคร่รองบุษบกกับแคร่ราชรถส่วนล่างเป็นลวดสลิง เปลี่ยนเหล็กเส้นยึดบุษบกด้านนอกเป็นลวดสลิงทาสีทองและใส่ลวดสลิงยึดเสาบุษบก ๔ เส้น สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ได้ซ่อมเสริมความมั่นคงแข็งแรงโครงสร้างไม้งานประณีตศิลป์ โดยแกะไม้เปลี่ยนใหม่ทดแทนของเดิมถึงร้อยละ ๘๐ โดยแกะสลักตามแบบของเดิม แล้วซ่อมสี ปิดทองประดับกระจกใหม่ จัดทำส่วนประกอบราชรถใหม่ ได้แก่ ผ้าม่านบุษบก ฉัตรเบญจา ๕ ชั้น ธงงอนรถ เฟื่อง อุบะ พู่ บันไดขึ้นบุษบก จำนวน ๒ ชุด หมอนพิงบุษบก อาสนะในบุษบก เบาะสำหรับรองเท้าของพระนำ เบาะแท่นที่นั่งที่เกรินด้านหน้าและด้านหลัง

ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้ราชรถน้อย หมายเลข ๙๗๘๓ เป็นราชรถพระนำในริ้วขบวนพระอิสริยยศริ้วที่ ๒

ราชรถน้อยทั้ง ๓ องค์ มีลักษณะเป็นราชรถไม้ ทำด้วยไม้แกะสลักปิดทองประดับกระจก ขนาดกว้าง ๓.๘๐ เมตร ยาว ๘.๐๐ เมตร สูง ๗.๕๐ เมตร ราชรถน้อย หมายเลข ๙๗๘๒ หนัก ๓.๘๕ ตัน ราชรถน้อย หมายเลข ๙๗๘๓ หนัก ๓.๖๕ ตัน และราชรถน้อย หมายเลข ๙๗๘๔ หนัก ๓.๖๕ ตัน โครงเครื่องล่างซึ่งเป็นตัวรับน้ำหนัก ประกอบด้วยล้อเหล็กด้านหลัง ๒ ล้อ (ล้อหลัก) ล้อไม้ด้านหน้า ๒ ล้อ (ล้อเลี้ยว) เฉพาะล้อหน้านี้ประกอบไม้สักและสลักลายปิดทองประดับกระจก มีเหล็กรัดวงล้อ ล้อประดับซ้ายขวามี ๔ ล้อ ประกอบไม้สักแกะสลักลายปิดทองประดับกระจก มีเหล็กรัดวงล้อ ระหว่างล้อประดับหน้ากับล้อประดับหลังทั้ง ๒ ด้านมีแปรกแกะสลักลายรักร้อยและลายกระจังรวน ส่วนหน้าสุดของราชรถมีงอนรถ ๓ งอน ทำด้วยไม้กลึงรูปรีทาสีแดงเรียบ ปลายงอนรถเป็นไม้แกะสลักลายปิดทองประดับกระจกรูปหัวนาค ประดับธงสามชายทำด้วยผ้าแดงเย็บลายทองแผ่ลวดทั้งผืน เหล็กก้านธงทาสีแดง ส่วนปลายเหล็กก้านธงประดับพู่สีขาว

ตัวราชรถ พื้นราชรถทาสีแดง ตกแต่งเครื่องไม้แกะสลักลายไทย ปิดทองประดับกระจก ประกอบด้วยชั้นเกรินลดหลั่นกัน ๔ ชั้น พนมของเกรินแต่ละชั้นด้านหน้าประดับไม้แกะสลักรูปหัวนาคประกอบลายกระหนกปิดทองประดับกระจก ด้านหลังประดับไม้แกะสลักรูปหางนาคประกอบลายกระหนกกระทบครึ่งซีกปิดทองประดับกระจก เกรินแต่ละชั้นคั่นด้วยหน้ากระดานท้องไม้ ลงรักปิดทองประดับกระจกสลับสีเขียว ขาว ลายดอกประจำยาม เกรินชั้นที่ ๑ หน้าเกรินติดตั้งแท่นที่นั่งประดับลายกระหนกสำหรับเป็นที่นั่งของสารถีถือแพนหางนกยูง ท้ายเกรินติดตั้งแท่นที่นั่งประดับลายกระหนก สำหรับเป็นที่นั่งของผู้เชิญพัดโบก ที่มุมพนักตรงตำแหน่งล้อราชรถทั้งด้านหน้าและด้านหลังปักฉัตรผ้าลายทองแผ่ลวดทรงกระบอก ระบายฉัตร ๒ ชั้น ด้านละ ๑ คู่ รวม ๔ คัน เชือกที่ใช้ฉุดชักราชรถทำด้วยเชือกมนิลาหุ้มผ้าแดงคล้องติดอยู่กับห่วงใต้ฐานเกรินชั้นที่ ๑ ด้านหน้า ๔ สาย ด้านหลัง ๒ สาย เหนือท้องไม้ฐานเกรินชั้นที่ ๒ ประดับเทพนม ๓๔ องค์ เหนือท้องไม้ฐานเกรินชั้นที่ ๓ ประดับเทพนม ๓๐ องค์ เหนือเกรินชั้นที่ ๔ ประดิษฐานบุษบก ด้านข้างทั้งสองด้านของชั้น

ฐานเกรินทุกชั้น ตอนกลางติดพนักลูกกรงปิดทองทึบ เว้นช่องสำหรับขึ้นลงบุษบก เสาพนักลูกกรงเป็นไม้กลึงรูปหัวเม็ดปิดทองทึบ

บุษบกสำหรับสมเด็จพระสังฆราชประทับหรือสมเด็จพระราชาคณะนั่งอ่านพระอภิธรรม ฐานบุษบกประกอบหน้ากระดานท้องไม้ปิดทองประดับกระจก ชั้นฐานบุษบกชั้นที่ ๑ ซึ่งเป็นเกรินชั้นที่ ๔ ด้วย และฐานบุษบกชั้นที่ ๒ ประดับเทพนมชั้นละ ๒๐ องค์ เสาบุษบกย่อมุมไม้สิบสอง โครงเป็นเหล็กประกบด้วยไม้ประกอบเสา ปิดทองประดับกระจกลายเม็ดเนื่อง หัวเสามีคันทวยสลักลายปิดทองประดับกระจกรับเชิงกลอนหลังคาชั้นล่าง เสาบุษบกแต่ละต้นผูกผ้าม่านลายทองแผ่ลวด รวบกลางม่านที่ประจำยามรัดอกของเสา ด้านหลังบุษบกมีพนักพิง ส่วนหลังคาทรงบุษบกประกอบชั้นเชิงกลอน ๕ ชั้น แต่ละชั้นประดับบันแถลง ช่อฟ้า บราลี นาคปัก ปิดทองประดับกระจก องค์ระฆังลงรักปิดทองประดับกระจก เหม ๓ ชั้น แกะสลักย่อมุมไม้สิบสองลงรักปิดทองประดับกระจก บัวกลุ่ม ๕ ชั้น แกะสลักลายลงรักปิดทองประดับกระจก ปลียอดปิดทองทึบลูกแก้วแกะสลักลายลงรักปิดทองประดับกระจก ยอดประกอบด้วยเม็ดน้ำค้าง พุ่มข้าวบิณฑ์ เชิงกลอนชั้นล่างบุษบกประดับเฟื่อง อุบะ พู่ทำด้วยตะกั่วโดยรอบ เพดานหลังคาบุษบกประดับด้วยลายจงกลและดอกจอก มีชะเนาะหวาย จำนวน ๖ เส้น ทำหน้าที่ยึดโยงบุษบกและแคร่รองบุษบกกับแคร่ราชรถส่วนล่างทั้ง ๔ ด้าน และเหล็กเส้น จำนวน ๔ เส้น ทำหน้าที่ยึดโยงบุษบกกับแคร่ราชรถภายนอกทั้ง ๔ ด้าน

การซ่อมบูรณะราชรถน้อย กรมสรรพาวุธทหารบก ดำเนินการซ่อมในส่วนช่วงเครื่องล่างของราชรถน้อย โดยถอดล้อประดับ จำนวน ๔ ล้อ ล้อบังคับเลี้ยว จำนวน ๒ ล้อ พร้อมดุมล้อ กงล้อ เพลาล้อ เหล็กรัดวงล้อ แหวนประคองบอลแบริ่ง เหล็กรัดดุม ตุ๊กตาด้านนอกและด้านใน ไปปฏิบัติการซ่อม ณ โรงงานช่างแสง กรมสรรพาวุธทหารบก บางซื่อ ดังนี้

ล้อประดับทั้ง ๔ ล้อ ทำการทดสอบ พบว่า ลักษณะวงล้อประดับมีการบิดตัว รัศมีและองศาการประกอบซี่ล้อเข้าเดือยไม่ได้สัดส่วนที่เหมาะสม พบช่องว่างระหว่างเหล็กครอบล้อกับวงล้อซึ่งเกิดจากเนื้อไม้หดตัว พบรอยแยกที่เนื้อไม้ ดำเนินการซ่อมโดยการถอดแกนเพลาล้อออกมาตรวจสอบซ่อมแล้วล้างทำความสะอาดด้วยน้ำมันก๊าด กลึงปรับซ่อมแกนเพลาซึ่งหลวมคลอนแล้วประกอบชุดแกนเพลาล้อเข้าใหม่ เสร็จแล้วนำขึ้นเทียบศูนย์ตรวจสอบการส่ายเอียงแล้วดึงดัดให้ได้ศูนย์ ใส่กาวอีพอกซีที่บริเวณรอยแยกของเนื้อไม้ ขันสกรูบีบเหล็กครอบล้อที่หลวมคลอนให้แน่นขึ้น ตกแต่งสีทองในจุดที่มีลวดลาย ทาสีแดงที่ด้านหลังของล้อประดับ

เจ้าหน้าที่กรมสรรพาวุธทหารบก
ถอดล้อประดับของราชรถน้อย

ล้อบังคับเลี้ยว ๒ ล้อ ถอดชุดแกนเพลาล้อออกมาทำความสะอาดล้างด้วยน้ำมันก๊าด ซ่อมส่วนที่ชำรุด ตัดเหล็กครอบล้อที่พบช่องว่างออก นำเหล็กแผ่นใหม่มารัดครอบกงล้อแล้วตัดส่วนเกินออก ใช้แคล้มป์ตัวซีบีบรัดเหล็กแผ่นให้แนบกงล้อ เจาะรูยึดสกรู เชื่อมจุดต่อ เจียรให้เรียบ ตกแต่งสีทองในจุดที่มีลวดลายทาสีแดงที่ด้านหลังของล้อประดับ

การคว้านดุมล้อเพื่อใส่ตลับลูกปืนด้วยเครื่องเจาะเรเดียล หมายเลข ๖๑

เจ้าหน้าที่กรมสรรพาวุธทหารบกติดตั้งและทดสอบจุดหมุนของแคร่ราชรถน้อย

ช่วงเครื่องล่าง กรมสรรพาวุธทหารบก ซ่อมบูรณะ เสริมสร้างความแข็งแรง ณ โรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ดังนี้

โครงเครื่องล่าง ทำความสะอาด หล่อลื่นจุดหมุนทุกจุดด้วยการอัดจารบี แล้วตรวจสอบด้วยสายตาไม่พบจุดชำรุด

แคร่บังคับเลี้ยว เปลี่ยนจุดหมุนของแคร่จากเดิมที่เป็นเดือยไม้ เปลี่ยนเป็นจานเหล็กแผ่นกลมแบนพร้อมทำกรอบเหล็กรูปสี่เหลี่ยมครอบยึดจุดหมุน

โครงชุดบังคับเลี้ยว เสริมด้วยแผ่นเหล็กเป็นกรอบรัด พร้อมทำตุ๊กตารับจุดหมุนดุมด้วยเหล็ก จากเดิมที่ใช้แผ่นเหล็กเป็นตัวรับน้ำหนักพร้อมกับโครงบังคับเลี้ยว เพื่อเสริมความแข็งแรง ลดการสั่นคลอนของโครงสร้าง

ผ้าเบรกชุดห้ามล้อ ดำเนินการตรวจสอบ การแนบจับกับล้อของผ้าเบรก แล้วเปลี่ยนผ้าเบรกใหม่ ตรวจสอบสลิงโยงยึดไม้บังคับเบรกให้อยู่ในสภาพใช้งาน

แหนบล้อประดับ ดำเนินการตรวจสอบด้วยสายตา ทดสอบการทำงานของแหนบ อัดจารบี แล้วทาสีแดง

ชุดป้องกันการส่าย จำนวน ๔ ชุด ดำเนินการตรวจเช็คการหมุนของตัวประคองกันส่ายของล้อประดับ ตรวจสอบนอตยึดพร้อมนำไขทาไม้ ให้จุดหมุนคล่องตัว

ชุดยกระดับล้อประดับ จำนวน ๔ ชุด ตรวจสอบด้วยการยกขึ้นลง อัดจารบีให้การทำงานคล่องตัว แล้วทาสีทอง

สลิงยึดบุษบกด้านนอก ตรวจเช็คตัวเร่งเกลียว ดูจุดยึดทั้ง ๔ จุด แล้วทาสีทอง

สลิงยึดบุษบกด้านใน ตรวจสอบการยึดของสลิงทั้ง ๒ เส้น

สลิงยึดเสาฉัตรยอดบุษบก ทาสีทอง

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ซ่อมในส่วนของงานประณีตศิลป์ ดังนี้

เฟื่อง อุบะ พู่ ประกอบบุษบก จำนวน ๑๒ ชุด ล้างทำความสะอาด และชุบด้วยเงิน

ผ้าม่านบุษบก จัดสร้างใหม่ โดยใช้ผ้าลายทองแผ่ลวดรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๐.๕๐ เมตร ยาว ๑.๔๐ เมตร น้ำหนัก ๐.๙ กิโลกรัม จำนวน ๔ ผืน ประกอบด้วยลวดลายไทย ท้องผ้าเป็นลายโคมพุ่มข้าวบิณฑ์ใบเทศแซมสาบผ้าตาดทอง และกรอบกรวยเชิง ๓ ชั้น ประกอบด้วย ชั้นที่ ๑ ลายกรวยเชิงแซมสาบผ้าตาดสีเขียว ชั้นที่ ๒ กระหนาบประจำยามลูกโซ่แซมสาบผ้าตาดสีแดง ชั้นที่ ๓ ประจำยามเกลียวใบเทศแซมสาบผ้าตาดสีเขียว มีนายสุธี เสลา นายช่างศิลปกรรมอาวุโส เป็นผู้ออกแบบลวดลาย

ผ้าม่านบุษบกบนราชรถน้อย

นายช่างจากสำนักช่างสิบหมู่ทาสีตกแต่งเสาฉัตรของราชรถน้อย

บุษบกราชรถน้อย

ฉัตรเครื่องสูง ๕ ชั้น จัดทำยอดฉัตรใหม่ทั้ง ๔ คัน กลึงไม้ แกะสลักลวดลายลงรักปิดทอง ประดับกระจก ให้เหมือนกับยอดคันฉัตรเครื่องสูงของพระมหาพิชัยราชรถ พร้อมซ่อมสีคันฉัตรด้วยสีทอง

โครงโลหะธงงอนรถ เหล็กก้านธงงอนรถ บันไดขึ้นบุษบก ตกแต่งซ่อมสี ทาสีแดง

หมอนพิงบุษบก ๑ ใบ อาสนะในบุษบก ๑ ที่ เบาะสำหรับรองเท้าของพระนำ ๑ ใบ เบาะแท่นที่นั่งที่เกริน ด้านหน้า ๑ ใบ และเบาะแท่นที่นั่งที่เกรินด้านหลัง ๑ ใบ จัดทำใหม่ทั้งหมด

กลุ่มวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ซ่อมบูรณะองค์ราชรถและบุษบกตามกรรมวิธีเดียวกับการซ่อมบูรณะพระมหาพิชัยราชรถ

กรมอู่ทหารเรือ ให้ความอนุเคราะห์ติดตั้งนั่งร้านบริเวณโดยรอบราชรถน้อยเพื่ออำนวยความสะดวกให้คณะทำงานซ่อมบูรณะราชรถปฏิบัติงานได้สะดวก และจัดทำเชือกฉุดชักราชรถน้อย หมายเลข ๙๗๘๓ จำนวน ๑ ชุด เนื่องจากเชือกฉุดชักราชรถน้อยของเดิมชำรุด กรมอู่ทหารเรือได้จัดทำเชือกฉุดชักราชรถ ๒ ขนาด จำนวน ๑ ชุด ได้แก่ เชือกฉุดลากขนาด ๔.๕ นิ้ว และเชือกคล้องไหล่ขนาด ๒ นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลาง ๖๐ เซนติเมตร เชือกฉุดชักราชรถน้อย ประกอบด้วย เชือกฉุดชักด้านหน้าชนิด ๑๔ ห่วง แต่ละห่วงห่างกัน ๗๕ เซนติเมตร ยาวสายละ ๑๗.๔๐ เมตร จำนวน ๔ สาย เชือกฉุดชักด้านหลังชนิด ๙ ห่วง ยาวสายละ ๑๑.๖๕ เมตร จำนวน ๒ สาย ปลายเชือกฉุดชักด้านหน้าและด้านหลังมีขอเหล็กคล้องกับห่วงใต้ฐานเกริน เชือกที่นำมาใช้ทั้งหมดเป็นเชือกเปอร์ลอนชนิดพิเศษ หุ้มผ้าแดงตามแบบอย่างของเดิม ซึ่งมีความหนา ความเหนียว และความทนทาน สามารถฉุดชักราชรถที่มีน้ำหนักมากได้เป็นอย่างดี

เกรินบันไดนาค

เกรินบันไดนาค เรียกกันทั่วไปว่าเกรินกว้าน หรือกว้านเกริน เป็นเครื่องเลื่อนเชิญพระโกศพระบรมศพหรือพระศพขึ้นสู่ที่สูงหรือลงต่ำ

พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ใช้เกรินบันไดนาค ๒ ชุด เกรินบันไดนาค หมายเลข ๙๗๘๘ ใช้เลื่อนพระโกศพระศพจากพระยานมาศ

เกรินบันไดนาค

สามลำคานขึ้นสู่บุษบกพระมหาพิชัยราชรถที่หน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เกรินบันไดนาค หมายเลข ๙๗๘๗ ใช้เลื่อนพระโกศพระศพลงจากบุษบกพระมหาพิชัยราชรถมาประดิษฐานยังพระยานมาศสามลำคานที่พระเมรุท้องสนามหลวง

เกรินบันไดนาคทั้ง ๒ ชุดมีลักษณะเป็นเกรินชักรอก ทำด้วยไม้ประกอบกว้าน ประกอบด้วยบันไดนาค เกริน และกว้าน แกะสลักลายไทยปิดทองประดับกระจก เกรินบันไดนาค หมายเลข ๙๗๘๘ มีขนาดกว้าง ๑.๔๐ เมตร ยาว ๕.๑๔ เมตร สูง ๔.๔๑ เมตร เกรินบันไดนาค หมายเลข ๙๗๘๗ มีขนาดกว้าง ๑.๕๓ เมตร ยาว ๔.๙๐ เมตร สูง ๔.๔๔ เมตร บันไดทาสีแดงเรียบ สองข้างบันไดประดับไม้แกะสลักลายเป็นรูปนาคทอดลำตัวจากเบื้องบนลงสู่ฐานเบื้องล่างปิดทองประดับกระจก ส่วนหัวซึ่งติดกับฐานรับน้ำหนักทั้งสองข้าง แกะสลักเป็นหัวนาคปิดทองประดับกระจก ตัวฐานรับน้ำหนักเป็นแท่นไม้สี่เหลี่ยมทาสีแดงแกะลายโปร่งปิดทองประดับกระจกโดยรอบ ด้านบนของฐานติดไม้ทำช่องสลักสำหรับใส่ขาตั้งม้าเทียบเกริน ๒ ตัว ทาสีแดง และมีห่วงสำหรับคล้องเชือกที่ใช้ฉุดชักเกริน ทำด้วยเชือกมนิลา หุ้มผ้าแดง ด้านหน้า ๒ สาย ด้านหลัง ๒ สาย

เหนือฐานรับน้ำหนักขึ้นมาเป็นตัวเกรินซึ่งใช้เป็นที่ประดิษฐานพระโกศพระศพสำหรับเลื่อนเชิญขึ้นหรือลง มีลักษณะเป็นแท่นสี่เหลี่ยม ขอบฐานแกะสลักลายปิดทองประดับกระจก ท้ายแท่นเกรินเป็นพื้นลดระดับลงมา เป็นที่สำหรับเจ้าพนักงานภูษามาลาขึ้นนั่งประคองพระโกศพระศพ มีลักษณะคล้ายสำเภา ด้านข้างบุผ้าตาดทอง เหนือขอบท้ายสำเภามีกระหนกเกรินสำหรับติดประกอบอีกส่วนหนึ่งต่างหาก กระหนกเกรินดังกล่าวจะนำเข้าติดประกอบท้ายสำเภาเมื่อพร้อมที่จะเลื่อนเกรินเชิญพระโกศพระศพขึ้นหรือลง และจะคล้องพวงมาลัยที่ปลายกระหนกด้วย ด้านหลังเกรินบันไดนาคติดตั้งกว้านชักรอกประกอบด้วยตัวเฟืองและลวดสลิง ท้ายเกรินเจาะช่องสี่เหลี่ยมซ้ายขวาข้างละ ๑ ช่องเพื่อเสียบงาของสะพานเกรินสำหรับใช้เทียบพระยานมาศสามลำคานที่เชิญพระโกศพระศพขึ้น - ลง เกรินบันไดนาคที่ใช้เลื่อนพระโกศขึ้น - ลงทั้ง ๒ ชุด มีล้อเลื่อนติดใต้ฐานรับน้ำหนักจึงเคลื่อนย้ายได้สะดวก

การซ่อมบูรณะเกรินบันไดนาค

กรมสรรพาวุธทหารบก ซ่อมบูรณะเกรินบันไดนาค ในส่วนช่วงล่าง โดยได้ส่งเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบสภาพความชำรุดเมื่อวันพุธ ที่ ๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ แล้วซ่อมบูรณะ ดังนี้

เกรินบันไดนาค หมายเลข ๙๗๘๘ ซึ่งใช้เลื่อนเชิญพระโกศขึ้น ทำความสะอาดช่วงล่างด้วยน้ำมันก๊าด หล่อลื่นจุดหมุนทุกจุดด้วยการอัดจารบี ตรวจสอบรอก สลิง จุดหมุนทุกจุด พร้อมทาน้ำมันชักเงาที่ชุดมือหมุนซึ่งทำด้วยไม้สัก ทั้ง ๔ ชุด จัดทำแกนบังคับเลี้ยวใหม่ โดยกลึงปาดหน้าล้อบังคับเลี้ยวออกประมาณ ๑ นิ้ว เพื่อเพิ่มองศาการเลี้ยวขึ้นอีก ๑๕ องศา เสริมความแข็งแรงของระบบคานใต้ท้องเกรินด้วยการเสริมแผ่นเหล็กเข้ากับตัวโครงไม้ของเกริน ตกแต่งทาสีด้วยสีแดง

เกรินบันไดนาค หมายเลข ๙๗๘๗ ซึ่งใช้เลื่อนเชิญพระโกศพระศพลง ซ่อมบูรณะเช่นเดียวกับเกรินบันไดนาค หมายเลข ๙๗๘๘

เกรินบันไดนาคทั้ง ๒ เกริน เปลี่ยนชุดรางเหล็กสำหรับรองรับจานรองพระโกศใหม่เช่นเดียวกับพระมหาพิชัยราชรถ พระยานมาศสามลำคาน และสะพานเกยลา และปรับแต่งงาเกรินให้พอดีกับจุดเชื่อมต่อของบุษบกบนพระมหาพิชัยราชรถ

เจ้าหน้าที่กรมสรรพาวุธทหารบกทำแกนบังคับเลี้ยวเกรินบันไดนาค หมายเลข ๙๗๘๗

เกรินบันไดนาค หมายเลข ๙๗๘๘

ซ่อมชุดรางเหล็กสำหรับรองรับจานรองพระโกศ

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ซ่อมบูรณะในส่วนที่เป็นงานประณีตศิลป์ โดยซ่อมลวดลาย พร้อมปิดทองประดับกระจกบางส่วนที่ชำรุดหลุดหาย

กลุ่มวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร มีนายศิริชัย หวังเจริญตระกูล หัวหน้ากลุ่มวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ ทำความสะอาด ขจัดฝุ่นละอองและสิ่งสกปรก

นักวิทยาศาสตร์ทำความสะอาดเกรินบันไดนาค

กรมอู่ทหารเรือ จัดทำเชือกฉุดชักเกรินบันไดนาค จำนวน ๒ องค์ องค์ละ ๒ เส้น ประกอบด้วยเชือกขนาดเส้นรอบวง ๒.๕ นิ้ว ยาวสายละ ๘.๖๐ เมตร เชือกที่นำมาใช้ทั้งหมดเป็นเชือกเปอร์ลอนชนิดพิเศษหุ้มผ้าแดงตามแบบอย่างของเดิม พร้อมทั้งทำขอเหล็กและอุปกรณ์ประกอบเชือก

ม้าเทียบเกริน

เป็นส่วนประกอบของเกรินบันไดนาค มี ๒ ตัว สำหรับประกอบเกรินบันไดนาคชุดที่ใช้เลื่อนพระโกศขึ้น ๑ ตัว และชุดที่ใช้เลื่อนพระโกศลง ๑ ตัว กรมศิลปากรได้จัดสร้างขึ้นระหว่างพุทธศักราช ๒๕๒๗ - ๒๕๒๘ ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗

ม้าเทียบเกรินทั้ง ๒ ตัว มีลักษณะเป็นไม้เนื้อแข็งทาสีแดง ทำเป็นขาตั้ง ๔ ขา สูง ๑.๐๒ เมตร ตีไม้ทแยงไขว้ยึดขาตั้งเพื่อความมั่นคงแข็งแรง ปลายขาตั้งทั้ง ๔ ขาทำเป็นเดือยสำหรับสอดใส่สลักที่ฐานรับน้ำหนักของเกรินบันไดนาคและแม่แคร่ แม่แคร่ของม้าเทียบเกรินกว้าง ๑.๑๑ เมตร ยาว ๑.๑๓ เมตร ด้านใต้แม่แคร่ทำช่องสลักสำหรับใส่ขาตั้ง ด้านบนแม่แคร่ติดรางเลื่อนขนาดกว้าง ๐.๖๗ เมตร ๑ คู่ ด้านข้างทั้ง ๒ ข้างของแม่แคร่มีตะขอสับหัวท้าย ๔ ตัว สำหรับยึดติดกับพระยานมาศสามลำคานและแท่นท้ายเกรินบันไดนาค

การบูรณะซ่อมแซมม้าเทียบเกรินทั้ง ๒ ตัว มีเพียงการทาสีแดงใหม่ ดำเนินการโดยกรมสรรพาวุธทหารบก

เกยลา

เกยลาเป็นแท่นที่ใช้เทียบสำหรับขึ้นและลงราชรถน้อย มี ๒ ตัว สำหรับสมเด็จพระสังฆราชหรือสมเด็จพระราชาคณะ เสด็จขึ้นประทับหรือขึ้นนั่งบนราชรถน้อย ๑ ตัว และสำหรับเสด็จลงหรือลงจากราชรถน้อยอีก ๑ แท่น ฝ่ายปฏิบัติการพิเศษช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ได้จัดสร้างขึ้นระหว่างพุทธศักราช ๒๕๒๗ - ๒๕๒๘ มีว่าที่ร้อยตรี สืบสกุล อ่อนสัมพันธ์ นักวิชาการช่างศิลป ๔ และนายเทียม ฉัตรทอง ผู้ช่วยคุมงานก่อสร้างเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงาน

เกยลามีลักษณะเป็นไม้เนื้อแข็งทาเชลแล็ก ทำเป็นขั้นบันได ๒ ขั้น บันไดชั้นบนมีขนาดกว้าง ๐.๕๑ เมตร ยาว ๑.๑๘ เมตร สูง ๐.๖๗ เมตร บันไดชั้นล่างมีขนาดกว้าง ๐.๓๙ เมตร ยาว ๑.๑๘ เมตร สูง ๐.๒๖ เมตร ด้านล่างของขั้นบันไดทำเสารับน้ำหนัก มีหูช้างยึดเสากับบันได ใต้เสาบันไดตีกรอบไม้สี่เหลี่ยมเป็นฐานยึดขาม้าเพื่อความมั่นคงและสวยงาม มีลักษณะเหมือนกันทั้ง ๒ ตัว

ฐานรองหรือจานรับพระโกศพระศพ

ฐานรองหรือจานรับพระโกศพระบรมศพหรือพระศพ เป็นส่วนที่ใช้ประกอบการตั้งพระโกศพระบรมศพหรือพระศพเพื่อเลื่อนเชิญไปตามรางเลื่อนที่อยู่บนพระยานมาศสามลำคาน เกรินบันไดนาค บุษบกราชรถ และสะพานเกริน เป็นราชพัสดุที่มีอยู่เดิมซึ่งสำนักพระราชวังดูแลรักษา

ฐานรองพระโกศพระบรมศพหรือพระศพ มีลักษณะเป็นฐานไม้รูปแปดเหลี่ยม ทาสีแดง แกะลายปิดทองตามขอบฐาน มีขนาดกว้าง ๐.๙๑ เมตร ใต้ฐานมีล้อเลื่อน ๔ ล้อ และล้อบังคับ ๔ ล้อ สำหรับยึดตัวฐานให้อยู่ในรางเลื่อน บนฐานเซาะร่องฝังเดือยเหล็กเป็นระยะ รวม ๘ ร่อง สำหรับผูกพระโกศชั้นใน ที่ขอบฐานติดขอเกี่ยวสำหรับยึดพระลอง และมีเดือยสำหรับยึดฐานรองรับพระโกศกับพระยานมาศสามลำคานกันไม่ให้พระโกศเคลื่อนที่ขณะยกเชิญไป

การซ่อมบูรณะฐานรองพระโกศพระบรมศพหรือพระศพระหว่างพุทธศักราช ๒๕๒๗ - ๒๕๒๘ เพื่อใช้ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ได้ติดตั้งลูกปืนเพิ่มที่ใต้ฐานเพื่อช่วยให้การเลื่อนฐานรองพระโกศพระบรมศพคล่องตัว พร้อมทั้งขัดทาสีที่ฐาน ขอบฐานซ่อมลายปิดทอง ต่อมาในพุทธศักราช ๒๕๕๓ ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ กลุ่มวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้ดำเนินการลอกพื้นรักเดิมที่ขอบฐานรองพระโกศออกจนถึงตัวเนื้อไม้ แล้วจึงปิดทองประดับกระจกใหม่ และกรมสรรพาวุธทหารบกดำเนินการซ่อมบูรณะ โดยติดตั้งบูทแบบใหม่พร้อมปลอกตัวบูทใส่ที่ล้อฐานรองพระโกศ จากนั้นนำไปเชื่อมติดกับแผ่นเหล็ก ใส่สกรูยึดติดกับฐานรองเพื่อป้องกันการสึกของไม้ ไขนอตและทาสีใหม่

การซ่อมบูรณะในพุทธศักราช ๒๕๕๔ กรมสรรพาวุธทหารบกดำเนินการตรวจสอบสภาพความแข็งแรงและได้ปรับปรุงฐานรองพระโกศพระศพ โดยตัดเหล็กเป็นแผ่นแล้วเจาะเพื่อทำที่ครอบล้อฐานรองพระโกศพระศพให้มีขนาดใหญ่ขึ้นและเป็นชิ้นเดียวกัน ใช้เป็นตัวยึดเพลาล้อเพื่อช่วยรับแรงกด และเปลี่ยนล้อเลื่อน ๔ ล้อให้มีขนาดใหญ่ขึ้นให้มีหน้าสัมผัสมากขึ้น เพื่อให้ฐานรองพระโกศพระศพสามารถเคลื่อนที่ได้ดี ด้วยการหล่อทองเหลือง กลึงโกลนแล้วตัดเป็นท่อนตามแบบจำนวน ๔ ท่อน เจาะรูตรงกลางทองเหลืองเพื่อใส่แกนล้อ และเจาะรูทองเหลืองเพื่อลดน้ำหนักของล้อ จากนั้นจึงประกอบล้อเข้ากับโครงและทดสอบการวิ่งของล้อกับราง

ธรรมาสน์กลีบบัว

เป็นอาสนะสำหรับสมเด็จพระสังฆราชหรือสมเด็จพระราชาคณะ ประทับหรือนั่งถวายพระธรรมเทศนาในการบำเพ็ญพระราชกุศลบนพระที่นั่งทรงธรรม เป็นราชพัสดุที่อยู่ในความดูแลรักษาของสำนักพระราชวัง ได้รับการซ่อมบูรณะระหว่างพุทธศักราช ๒๕๒๗ - ๒๕๒๘ ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ และในพุทธศักราช ๒๕๓๙ ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้เชิญมาใช้ครั้งหลังสุดในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๑

ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มิได้มีการซ่อมบูรณะธรรมาสน์กลีบบัวแต่อย่างใด เนื่องจากยังอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ และเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์พระที่นั่งวิมานเมฆ

ธรรมาสน์กลีบบัว มีลักษณะเป็นธรรมาสน์ไม้แกะสลักลายปิดทองประดับกระจก ขนาดกว้าง ๑.๑๖ เมตร ยาว ๑.๔๙ เมตร สูง ๐.๙๙ เมตร ตั้งอยู่บนแท่นยกพื้นหน้าทองแกะสลักลายปิดทองประดับกระจก แท่นธรรมาสน์กลีบบัวประกอบด้วยฐาน ๒ ชั้น ฐานชั้นที่ ๑ เป็นฐานสิงห์ หน้ากระดานล่างปิดทองเรียบ เส้นลวดประดับกระจังตาอ้อยปิดทองประดับกระจก คอฐานทาสีแดง บัวหงายชนิดบัวรวนปิดทองประดับกระจก หน้ากระดานสลักลายประจำยามก้ามปูลูกฟักปิดทองประดับกระจก เส้นลวดเหนือหน้ากระดานบนประดับกระจังตาอ้อยซ้อนกระจังฟันปลา และกระจังฟันสามสลับกระจังตาอ้อยปิดทองประดับกระจก รอบราวพนักพิงขอบธรรมาสน์ประดับกระจังปฏิญาณใหญ่รูปกลีบบัว ๓ ด้าน ยกเว้นด้านหน้า กระจังปฏิญาณรูปกลีบบัวนี้ขอบนอกแกะลายปิดทองไส้ในประดับกระจก พนักพิงหลังด้านหน้าปิดทองเรียบ ด้านหลังแกะลายปิดทองประดับกระจก พื้นธรรมาสน์ปูผ้าสีเหลืองวางหมอนอิงสีชมพูมีระบายโดยรอบ ด้านหน้าธรรมาสน์ต่อแท่นเป็นเก็จ ประดับลวดลายเช่นเดียวกับฐานสิงห์ใช้เป็นบันไดขึ้นธรรมาสน์ พื้นบนทาสีแดง

ธรรมาสน์กลีบบัว

สภาพทองหลุดลอกที่ปลายคานหัวเม็ดทรงมัณฑ์พระเสลี่ยงแว่นฟ้า

พระเสลี่ยงแว่นฟ้า ทาสีลงรักปิดทองใหม่

พระเสลี่ยงแว่นฟ้า

พระเสลี่ยงแว่นฟ้า เป็นเสลี่ยงหิ้ว ใช้เชิญพระโกศพระศพจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปยังเกยเทียบพระยานมาศสามลำคานที่นอกกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านทิศตะวันตก พระเสลี่ยงแว่นฟ้าเป็นราชยานซึ่งสำนักพระราชวังรับผิดชอบดูแลรักษาอยู่ในปัจจุบัน

พระเสลี่ยงแว่นฟ้า มีลักษณะเป็นแท่นไม้สี่เหลี่ยมสลักลาย ปิดทองประดับกระจกทั้งองค์ มีคานหาม ๒ คาน ขนาดกว้าง ๐.๗๓ เมตร ยาว ๒.๗๐ เมตร (รวมคานหาม) คานหามทั้ง ๒ คานทาสีแดงเรียบ ปลายคานประดับหัวเม็ดทรงมัณฑ์ปิดทองเรียบ ระหว่างคานทั้งสองคานทั้งด้านหน้าและด้านหลังคล้องเชือกมนิลาหุ้มผ้าแดงสำหรับพลหามใช้คล้องคอขณะยกเชิญพระเสลี่ยงแว่นฟ้า ใช้คนหาม ๘ คน ตัวแท่นเป็นฐานสิงห์ปากบัว หน้ากระดานล่างลงรักปิดทองประดับกระจกลายดอกประจำยาม ฐานสิงห์สลักลายปิดทองประดับกระจก ท้องฐานสิงห์ประดับฟันสิงห์ปิดทองประดับกระจกสี บัวหลังสิงห์สลักลายปิดทองประดับกระจก เส้นลวดเดินเส้นทอง คอฐานทาสีแดงเรียบ บัวปากฐานแกะสลักลายบัวปิดทองประดับกระจก เส้นลวดเดินเส้นทองซ้อนประดับด้วยลายเม็ดประคำ พื้นพระเสลี่ยงแว่นฟ้าปูพรมสีแดง ทั้งสี่มุมติดห่วงเหล็กทาสีแดง

สำนักพระราชวังได้ทำความสะอาดเช็ดฝุ่น ทาสีคานหามและลงรักปิดทองหัวเม็ดทรงมัณฑ์ใหม่

พระยานมาศสามลำคาน

พระยานมาศสามลำคาน หรือพระยานมาศสามคาน เป็นพระราชยานคานหามทำด้วยไม้จำหลักลวดลายลงรักปิดทอง มีพนักโดยรอบ ๓ ด้าน มีคานสำหรับหามทำด้วยไม้กลึงกลมขนาดใหญ่ ๓ คาน ใช้คนหาม ๖๐ คน มี ๒ องค์ ซึ่งได้กำหนดเลขวัตถุประจำพระยานมาศสามลำคานแต่ละองค์ คือ พระยานมาศสามลำคาน หมายเลข ๕๔๑ และพระยานมาศสามลำคาน หมายเลข ๙๗๘๙

พระยานมาศสามลำคาน หมายเลข ๕๔๑ สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ใช้เชิญพระโกศพระบรมศพของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นครั้งแรก ได้มีการซ่อมบูรณะระหว่างพุทธศักราช ๒๕๒๗ - ๒๕๒๘ เพื่อใช้ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗

พระยานมาศสามลำคาน

พระยานมาศสามลำคาน หมายเลข ๙๗๘๙ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการซ่อมบูรณะในพุทธศักราช ๒๕๓๙ เพื่อใช้ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และซ่อมบูรณะอีกครั้งในระหว่างพุทธศักราช ๒๕๕๐ - ๒๕๕๑ เพื่อใช้ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ปัจจุบันพระยานมาศสามลำคานอยู่ในความรับผิดชอบดูแลรักษาของสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

พระยานมาศสามลำคาน มีลักษณะเหมือนกันทั้ง ๒ องค์ องค์พระยานมาศเป็นแท่นไม้แกะสลักย่อมุมไม้สิบสอง ปิดทองประดับกระจกทั้งองค์ มีคานหามสามคาน ขนาดบัลลังก์กว้าง ๑.๘๕ เมตร สูง ๐.๘๐ เมตร เท่ากัน แต่ความยาวต่างกันคือ พระยานมาศสามลำคาน หมายเลข ๕๔๑ ยาว ๗.๓๐ เมตร มีน้ำหนัก ๗๐๐ กิโลกรัม หมายเลข ๙๗๘๙ ยาว ๘.๒๒๕ เมตร มีน้ำหนัก ๕๕๐ กิโลกรัม คานหามเป็นไม้เนื้อแข็งเหนียวกลึงกลมเฉพาะหมายเลข ๙๗๘๙ มีการเสริมเหล็กที่คานหามด้วย ตัวคานและพื้นล่างทาสีแดงเรียบ ปลายคานหามทุกคานประดับหัวเม็ดทรงมัณฑ์ลงรักปิดทองประดับกระจก ตัวบัลลังก์ย่อมุมไม้สิบสอง ประกอบด้วยฐาน ๓ ชั้น ฐานชั้นที่ ๑ เป็นฐานสิงห์ หน้ากระดานล่างปิดทองเรียบ เหนือหน้ากระดานล่างประดับกระจังตาอ้อยซ้อน ๒ ชั้น ลงรักปิดทองประดับกระจก ท้องสิงห์ทาสีแดงเรียบ คิ้วบัวปากสิงห์แกะสลักลายปิดทอง บัวหลังสิงห์แกะสลักลายบัวปิดทองประดับกระจก เหนือเส้นลวดบัวหลังสิงห์ประดับกระจังตาอ้อยปิดทองประดับกระจก คอฐานทาสีแดง หน้ากระดานปากฐานสิงห์ประดับลายประจำยามลูกฟักก้ามปู เหนือเส้นลวดปากฐานสิงห์ประดับกระจังตาอ้อยปิดทองประดับกระจกโดยรอบ ฐานชั้นที่ ๒ เป็นฐานเชิงบาตร ท้องฐานเชิงบาตรแกะสลักลายบัวแวงปิดทองประดับกระจก ท้องไม้ประดับครุฑยุดนาคปิดทองโดยรอบ จำนวน ๓๘ ตัว หน้ากระดานปากฐานเชิงบาตรแกะสลักลายประจำยามลูกฟักก้ามปูสลับลายดอกจอกปิดทองประดับกระจก เส้นลวดเหนือหน้ากระดานเชิงบาตรประดับกระจังปิดทองประดับกระจกโดยรอบ ฐานชั้นที่ ๓ เป็นฐานเชิงบาตรประดับ

ตกแต่งลวดลายเหมือนฐานเชิงบาตรชั้นที่ ๒ ท้องไม้ฐานเชิงบาตรชั้นที่ ๓ ประดับเทพนมปิดทองจำนวน ๒๖ องค์ พนักพระยานมาศสามลำคานประดับลายฉลุย่อไม้สิบสองต่อเนื่อง กลางดอกย่อไม้ตกแต่งด้วยลายดอกสี่กลีบ มีตัวแทรกระหว่างกลีบ ด้านบนทำเป็นราวพนักกลม ๒ เส้นติดลูกกรงโปร่ง เสาพนักกลึงกลมยอดเสาพนักประดับหัวเม็ดทรงมัณฑ์ปิดทองประดับกระจก ส่วนของพนักนี้ทำไว้ให้ถอดออกแล้วติดตั้งประกอบได้ ตรงกลางพื้นพระยานมาศสามลำคานติดรางเหล็กเล็กวางขนาน ๑ คู่ สำหรับรับจานฐานรองพระโกศเพื่อเลื่อนเชิญพระโกศขึ้นประดิษฐานบนพระยานมาศสามลำคาน ช่วงกลางริมพนักด้านหลังติดตั้งขาตะเกียบเหล็กสำหรับรับสัปตปฎลเศวตฉัตรคันดานยกขึ้นปักถวายกางกั้นพระโกศ ด้านหน้าและด้านหลังองค์พระยานมาศสามลำคานต่อแท่นเป็นเก็จสำหรับเจ้าพนักงานภูษามาลานั่งประคองพระโกศ ประดับลวดลายเช่นเดียวกับฐานสิงห์และฐานเชิงบาตรชั้นที่ ๒ พื้นบนเสริมไม้ทาสีแดงเรียบ

สภาพโดยทั่วไป มีฝุ่นและสิ่งสกปรกเกาะ โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นลวดลาย ซอกมุม ตัวครุฑยุดนาค เทพนม บนบัลลังก์ พนัก และกระจกสีที่ประดับบริเวณรอบแท่นทุกชั้น

กลุ่มวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ทำความสะอาดโดยใช้เอธิลแอลกอฮอล์ผสมน้ำกลั่น อัตราส่วน ๑ ต่อ ๑ เช็ดคราบสกปรกและฝุ่นละออง ตามด้วยแอมโมเนียเจือจางเช็ดผิวทองที่หมอง ใช้ตัวทำละลายอินทรีย์ (organic solvent) เช่น อะซีโตนเบนซีน คาร์บอนเตตราคลอไรด์ ทำความสะอาดคราบสกปรกที่ออกยาก

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ซ่อมแซมลวดลายศิลปกรรมที่หลุดหายไป เช่น ครุฑ เทวดา หล่อหุ่นและลงสี ปิดทองส่วนที่ชำรุด

กรมสรรพาวุธทหารบก เปลี่ยนรางเหล็กรับล้อของจานรองพระโกศที่พื้นพระยานมาศสามลำคานใหม่ เนื่องจากได้มีการเปลี่ยนขนาดล้อของฐานรองพระโกศให้มีขนาดใหญ่กว่าเดิม ทำให้ต้องเปลี่ยนรางเหล็กรับล้อตามไปด้วยเพื่อให้การเลื่อนจานรองพระโกศเป็นไปอย่างสะดวกคล่องตัวขึ้น พร้อมทั้งดำเนินการปรับเปลี่ยนจุดยึดตรึงจานรองพระโกศ ทาสีคานหามและม้ารองพระยานมาศสามลำคานใหม่ด้วยสีแดงเรียบ

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.ว.ช. ลิขิตการสร้าง ซ่อมแซมคานหามพระยานมาศสามลำคาน ด้วยการเสริมเหล็กที่คานหามด้านซ้ายเพื่อความมั่นคงแข็งแรงยิ่งขึ้น เนื่องจากในระหว่างการซ้อมริ้วขบวนที่ผ่านมาเกิดปัญหามีเสียงดังที่คานหาม กรมศิลปากรโดยสำนักสถาปัตยกรรมจึงให้ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.ว.ช. ลิขิตการสร้าง แก้ไข เมื่อวันพฤหัสบดี ที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ณ โรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร การแก้ไขได้แล้วเสร็จในวันเดียวกัน

การบูรณะซ่อมแซมพระยานมาศสามลำคานเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๔ แล้วเสร็จสมบูรณ์ในวันพฤหัสบดี ที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

เสลี่ยงกลีบบัว

เสลี่ยงกลีบบัว ใช้สำหรับสมเด็จพระราชาคณะนั่งอ่านพระอภิธรรมนำพระโกศพระบรมศพหรือพระศพ ใช้คนหาม ๑๖ คน เป็นราชยานที่อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของสำนักพระราชวัง ได้มีการซ่อมบูรณะในระหว่างพุทธศักราช ๒๕๒๗ - ๒๕๒๘ เพื่อใช้ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ พุทธศักราช ๒๕๓๙ เพื่อใช้ในงานพระราชพิธีถวาย

พระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และพุทธศักราช ๒๕๕๑ เพื่อใช้ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดีครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้เสลี่ยงกลีบบัวสำหรับสมเด็จพระราชาคณะนั่งอ่านพระอภิธรรมนำพระโกศพระศพในริ้วขบวนพระอิสริยยศ ริ้วที่ ๑ และริ้วที่ ๓

เสลี่ยงกลีบบัว มีลักษณะเป็นแท่นไม้ปิดทองประดับกระจกทั้งองค์ มีคานหาม ๒ คาน ขนาดกว้าง ๐.๘๒ เมตร ยาว ๔.๒๐ เมตร (รวมคานหามหน้า - หลัง) สูง ๑.๑๐ เมตร คานหามเป็นไม้กลึงกลมทาสีแดงเรียบ ปลายคานประดับหัวเม็ดปิดทองประดับกระจก แท่นเสลี่ยงกลีบบัวเป็นฐานสิงห์บัวลูกแก้ว หน้ากระดานล่างปิดทองเรียบ เหนือเส้นลวดประดับกระจังตาอ้อยปิดทองประดับกระจก หน้าเท้าสิงห์ปิดทองเรียบ ใต้ท้องฐานประดับฟันสิงห์ปิดทองประดับกระจก เส้นลวดประดับกระจังตาอ้อยปิดทองประดับกระจกซ้อนลูกแก้ว บัวอกไก่แกะสลักลายรักร้อยปิดทองประดับกระจก ขอบลูกแก้วประดับกระจังฟันปลาปิดทองทั้งด้านบนและด้านล่าง ท้องไม้ทาสีแดงเรียบ ลวดบัวประดับกระจังฟันปลาปิดทอง บัวหงายแกะสลักลายบัวรวนปิดทองประดับกระจกซ้อนเส้นลวดเดินเส้นทอง หน้ากระดานบนประดับลายประจำยามก้ามปู ประดับเส้นลวดเดินเส้นทอง เหนือหน้ากระดานบนประดับกระจังตาอ้อยซ้อนลายกลีบบัวปิดทองประดับกระจก ๓ ด้าน ยกเว้นด้านหน้า ขอบบนเหนือลายกลีบบัวทำเป็นราวพนักพิงกลมติดซี่ลูกกรงโปร่งปิดทองเรียบ ประดับกระจังปฏิญาณใหญ่รูปกลีบบัว ด้านนอกปิดทองประดับกระจก ด้านในปิดทองเรียบ ๓ ด้าน ยกเว้นด้านหน้า พนักพิงหลังซึ่งซ้อนอยู่ในกระจังปฏิญาณอีกชั้นหนึ่งด้านหน้าปิดทองเรียบ ด้านหลังแกะสลักลายปิดทองประดับกระจก

เสลี่ยงกลีบบัว

พระที่นั่งราเชนทรยาน

พระที่นั่งราเชนทรยาน เป็นพระราชยานบุษบกคานหาม คนหาม ๕๖ คน ใช้เป็นพระราชยานในริ้วขบวนพยุหยาตรา ๔ สาย คือ มีริ้วเคียงซ้ายและขวาฝั่งละ ๔ สาย สร้างขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สำหรับพระมหากษัตริย์ประทับเป็นราชยานที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครดูแลรักษา มีเลขทะเบียนวัตถุ ง ๒๓๕๓

บุษบกพระที่นั่งราเชนทรยานเป็นบุษบกสร้างด้วยไม้ แกะสลักลายปิดทองประดับกระจกทั้งองค์ บุษบกขนาดกว้าง ๑.๐๓ เมตร ยาว ๕.๔๘ เมตร (รวมคานหามหน้า - หลัง) สูง ๔.๒๓ เมตร เหนือคานหามมีไม้แคร่ทึบรองรับบุษบก คานหาม ๔ คาน ทำด้วยไม้กลึงกลมทาสีแดง ปลายคานกลึงเป็นหัวเม็ดปิดทองประดับกระจกสี พื้นล่างทาสีแดงเรียบ องค์บุษบกประกอบด้วยฐาน ๒ ชั้น ฐานชั้นที่ ๑ เป็นฐานสิงห์หน้ากระดานล่างปิดทองเรียบ เส้นลวดเหนือหน้ากระดานล่างประดับกระจังตาอ้อยปิดทองประดับกระจก ท้องสิงห์เจาะโปร่ง เส้นลวดเหนือบัวหลังสิงห์ประดับกระจังฟันปลาซ้อน ๒ ชั้น ท้องไม้ประดับกระจกสีเขียวและขาวลายดอกประจำยาม เส้นลวดบัวหงายชั้นล่างประดับกระจังตาอ้อยห้อยหัวลงโดยรอบ เหนือกระจังตาอ้อยเป็นบัวหงายแกะสลักลายปิดทองประดับกระจก เส้นลวดเดินเส้นทอง ต่อขึ้นมาเป็นหน้ากระดานซึ่งขยายส่วนท้องไม้ให้สูงขึ้น สลักเป็นลายประจำยามลูกฟักก้ามปูใบเทศปิดทองประดับกระจกสี เส้นลวดประดับกระจังฟันปลาซ้อนด้วยกระจังตาอ้อยปิดทองประดับกระจก ฐานชั้นที่ ๒ เป็นฐานเชิงบาตรบัวลูกแก้วรับเรือนบุษบกฉลุโปร่งเป็นลายก้านขดใบเทศสะบัดเปลวปิดทองเรียบ หน้าท้องไม้ มีครุฑยุดนาคปิดทองเรียบ ๑๔ ตัว ประดับโดยรอบเหนือท้องไม้ประดับเส้นลวดลูกแก้วติดกระจังห้อยหัวลง เหนือเส้นลวดเป็นบัวหงายแกะสลักลายบัวปิดทองประดับกระจกสี เส้นลวดเหนือหน้ากระดานบนประดับกระจังฟันปลาซ้อนกระจังตาอ้อยฟันสาม ๓ ด้าน ยกเว้นด้านหน้า ขอบบนเหนือกระจังตาอ้อยฟันสามทำเป็นราวพนักพิงกลมปิดทองเรียบประดับกระจังปฏิญาณรวนปิดทองประดับกระจก ๓ ด้าน ยกเว้นด้านหน้า ด้านนอกของกระจังปฏิญาณรวนแกะลายเทพนมกลางลายทุกตัวด้านในปิดทองเรียบพนักพิงหลังซ้อนอยู่ในกระจังปฏิญาณรวนอีกชั้นหนึ่ง เป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ด้านหน้าปิดทองเรียบ ด้านหลังแกะลายเทพนมดุนนูน ๑ องค์ กลางลายปิดทองประดับกระจก

หลังคาบุษบกเป็นทรงจอมแหรองรับด้วยเสา ๔ ต้น ลักษณะเป็นเสาย่อมุมไม้สิบสองปิดทองประดับกระจก โคนเสาประดับกาบพรหมศร มีลายเนื่องประกอบขอบเสาและประดับกระจกเป็นลายดอกพิกุล กลางเสามีลายประจำยามรัดอกอยู่กลางเสาทั้ง ๔ เสา เสาแต่ละต้นผูกผ้าม่านตาดทองมีซับในสีแดงรวบกลางม่านที่ประจำยามรัดอก ที่หัวเสาประดับคันทวยสลักลายปิดทองประดับกระจกรองรับชายคารวม ๑๒ ตัว หลังคาบุษบกประกอบชั้นเชิงกลอน ๕ ชั้น แต่ละชั้นย่อมุมไม้สิบสองและย่อเก็จรับบันแถลง แต่ละชั้นประกอบด้วยช่อฟ้า บราลี บัวถลา นาคปัก ซุ้มรังไก่หรือบันแถลง องค์ระฆังลงรักปิดทองประดับกระจก เหมแกะสลักย่อมุมไม้สิบสองลงรักปิดทองประดับกระจก บัวกลุ่มแกะสลักลายลงรักปิดทองประดับกระจก ปลียอดปิดทองเรียบลูกแก้วแกะสลักลายลงรักปิดทองประดับกระจก ยอดประดับด้วยเม็ดน้ำค้าง เชิงชายหลังคาบุษบกประดับเฟื่องอุบะโดยรอบ เพดานบุษบกทาสีแดงเรียบประดับดาวเพดานลายดาวล้อมเดือนปิดทองประดับกระจก ด้านหน้าและหลังองค์บุษบกต่อแท่นเป็นเก๊จสำหรับเจ้าพนักงานภูษามาลานั่งคุกเข่าประคองพระโกศพระบรมอัฐิหรือพระอัฐิ ลักษณะการประดับตกแต่งเช่นเดียวกับฐานสิงห์ พื้นบนเสริมไม้ทาสีแดงเรียบ

พระที่นั่งราเชนทรยาน

พระที่นั่งราเชนทรยานเคยได้รับการซ่อมบูรณะระหว่างพุทธศักราช ๒๕๒๗ - ๒๕๒๘ เพื่อใช้ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ โดยฝ่ายปฏิบัติการพิเศษ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ในส่วนคานหามขัดผิวทาสีไม้ใหม่ หัวเม็ดปลายคานหามปิดทองใหม่ ฐานบุษบกกระจังตาอ้อยที่ฐานเขียงแกะใหม่ทั้งหมดใช้พิมพ์ตะกั่วตามแบบของเดิม หัวนาคบางตัวของครุฑยุดนาคทำเสริมใหม่ให้เป็นลักษณะเดียวกัน ตัวนาคและหัวนาคที่ชำรุดซ่อมและแกะใหม่ให้สมบูรณ์ ซ่อมกระจังปฏิญาณและกาบพรหมศรรอบเสาบุษบกที่ชำรุด ซ่อมพนักพิงหลัง ซ่อมคันทวยรับชายบุษบกของเดิม ๑๒ ตัว เฟื่องอุบะรอบเชิงชายสร้างใหม่ ๑๒ ชุด เครื่องประดับหลังคาแต่ละชั้น เช่น บัวถลา ช่อฟ้า บราลี นาคปัก ชำรุด ซ่อมเสริมให้สมบูรณ์ ดังนี้ หลังคาบุษบกชั้นที่ ๑ สร้างบัวถลาเพิ่มใหม่ทั้งชั้น ซ่อมบราลีของเดิม ๓๕ ตัว สร้างใหม่ ๑ ตัว ซ่อมช่อฟ้าของเดิม ๔๘ ตัว หลังคาบุษบกชั้นที่ ๒ ซ่อมบัวถลาของเดิม ๑ ชั้น ซ่อมบราลีของเดิม ๒๘ ตัว ซ่อมช่อฟ้าของเดิม ๔๐ ตัว หลังคาบุษบกชั้นที่ ๓ ซ่อมบัวถลาของเดิม ๑ ชั้น ซ่อมบราลีของเดิม ๒๐ ตัว ซ่อมช่อฟ้าของเดิม ๓๒ ตัว หลังคาบุษบกชั้นที่ ๔ ซ่อมบัวถลาของเดิม ๑ ชั้น ซ่อมบราลีของเดิม ๑๒ ตัว ซ่อมช่อฟ้าของเดิม ๑๖ ตัว หลังคาบุษบกชั้นที่ ๕ ซ่อมบราลีของเดิม ๔ ตัว ซ่อมช่อฟ้าของเดิม ๘ ตัว และซ่อมบูรณะเพิ่มเติมในพุทธศักราช ๒๕๓๙ เพื่อใช้ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

พุทธศักราช ๒๕๕๑ พระที่นั่งราเชนทรยานได้รับการซ่อมบูรณะเพื่อใช้ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ได้ตัดเย็บพระวิสูตรตาดทองบุหลังด้วยผ้าต่วนแดง จำนวน ๔ ผืน สายรัดพระวิสูตรทำด้วยผ้าตาดทองบุผ้าต่วนแดง จำนวน ๔ เส้น เกรินหน้าปูพรมสีแดงพร้อมเบาะรองเข่า ๑ ใบ สำหรับเจ้าพนักงานภูษามาลานั่งคุกเข่าประคองพระโกศพระอัฐิ

ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้พระที่นั่งราเชนทรยานสำหรับเชิญพระโกศพระอัฐิในริ้วขบวนพระอิสริยยศ ริ้วที่ ๔ และริ้วที่ ๕

กลุ่มวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร อนุรักษ์ส่วนที่เป็นไม้จำหลักลายลงรักปิดทองประดับกระจก โดยขจัดฝุ่นละอองและสิ่งสกปรกด้วยแปรงขนอ่อนปัดฝุ่นแล้วใช้เครื่องดูดฝุ่นออก หลังจากนั้นใช้แปรงขนอ่อนปัดฝุ่นละอองตามซอกเล็ก ๆ ของลวดลายอีกครั้งหนึ่ง แล้วใช้สำลีพันปลายไม้จุ่มเอธิลแอลกอฮอล์ผสมน้ำกลั่นด้วยอัตราส่วน ๑ ต่อ ๑ กลิ้งไปมาบนพื้นที่ที่ต้องการทำความสะอาดตามซอกของลวดลายที่มีความละเอียดและบนผิวหน้าของกระจก และเปลี่ยนสำลีเมื่อสกปรก

ส่วนโลหะ ได้แก่ เฟื่อง อุบะ พวงจำปาพร้อมพู่ห้อย ขจัดฝุ่นละอองและสิ่งสกปรกด้วยการใช้แปรงขนอ่อนปัด ใช้ใบมีดสะกิดเอาสนิมของโลหะบนผิวออก ทำความสะอาดผิวโลหะโดยใช้สำลีพันปลายไม้แตะเอธิลแอลกอฮอล์ แตะ Wright’ s brass cream ทาที่ผิวของโลหะเพื่อเช็ดคราบสนิม หลังจากนั้นใช้เอธิลแอลกอฮอล์เช็ดคราบสารเคมีที่ตกค้างออกไป นำไปเคลือบด้วยเงิน

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ตัดเย็บพระวิสูตรด้วยผ้าตาดทอง ดาดหลังด้วยผ้าต่วนสีแดง จำนวน ๔ ผืน สายรัดพระวิสูตรทำด้วยผ้าตาดทอง ดาดหลังด้วยผ้าต่วนสีแดง จำนวน ๔ เส้น เกรินหน้าปูพรมสีแดงพร้อมเบาะรองเข่า ๑ ใบ สำหรับพนักงานนั่งคุกเข่าประคองพระโกศพระอัฐิ

พระวอสีวิกากาญจน์

พระวอสีวิกากาญจน์ เป็นพระราชยานคานหามสำหรับเจ้านายฝ่ายในประทับโดยเสด็จในขบวนพยุหยาตราทางสถลมารคหรือขบวนราบ ใช้คนหาม ๑๖ คน สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๐ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นราชยานที่อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เลขทะเบียน ง.๓

พระวอสีวิกากาญจน์สร้างด้วยไม้แกะสลักลายปิดทองประดับกระจก ทรงหลังคาคฤห์ มีคานหาม ๒ คาน ขนาดกว้าง ๐.๒๖ เมตร ยาว ๓.๘๐ เมตร (รวมคานหามหน้า – หลัง) สูง ๑.๗๗ เมตร ด้านล่างมีห่วงโลหะ ๔ ห่วง สำหรับสอดคานหาม ลำคานทำด้วยไม้กลึงกลม ทาสีแดงเรียบ ปลายคานประดับหัวเม็ด ปลายหัวเม็ดทำด้วยงาช้าง พระวอสีวิกากาญจน์เป็นเตียงรูปฐานสิงห์ปากบัว หน้ากระดานล่างแกะสลักลายประจำยามลูกโซ่ประดับเส้นลวด เหนือเส้นลวดประดับกระจังตาอ้อยปิดทองประดับกระจก ท้องสิงห์ประดับกระจกสีแดง บัวหลังสิงห์แกะสลักลายลงรักปิดทองประดับกระจก คอฐานประดับกระจกสีน้ำเงิน แวงสีเงินรูปดอกไม้ ๖ กลีบ บัวปากฐานแกะสลักลายลงรักปิดทองประดับกระจก เส้นลวดประดับกระจังตาอ้อยซ้อนกระจังฟันสาม พื้นพระวอที่นั่งเป็นชี่หวายมีพนักรอบเว้นช่องว่างสำหรับขึ้นลงทั้งสองข้าง ขอบพนักด้านนอกประดับกระจังปฏิญาณลงรักปิดทองประดับกระจก ราวพนักทำด้วยไม้มีขอบทำด้วยงาช้างจำหลักลายเป็นประแจจีน พนักพิง

เจ้าหน้าที่ทาสีทอง
ตกแต่งพระวอสีวิกากาญจน์

ด้านหน้าปิดทองเรียบ ด้านหลังแกะสลักลายปิดทองประดับกระจกลายดอกไม้บนพื้นทอง เสาทั้งสี่มุม พระวอเป็นเสากลมประดับพระวิสูตรตาดทองมีซับในสีแดงมีสายรัดม่านที่กึ่งกลางเสาแต่ละต้น หลังคาคฤห์บุด้วยผ้าตาดทองเย็บลายทองแผ่ลวดทั้งผืน จั่วหลังคาปักเป็นลายรูปพระเกี้ยวเหนือแว่นฟ้า ประกอบเบญจาแวดล้อมด้วยลายก้านขดเปลว หลังคาปักเป็นลายใบเทศก้านแย่ง ชั้นเชิงกลอนเป็นลายเฟื่องอุบะ ชายคาเย็บผ้าลายทองแผ่ลวดเป็นลายกรวยเชิงห้อยระบายโดยรอบ

ในพุทธศักราช ๒๕๕๑ ซ่อมบูรณะเพื่อใช้ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้พระวอสีวิกากาญจน์เชิญพระผอบพระสรีรางคารจากพระเมรุท้องสนามหลวงไปยังพระบรมมหาราชวัง ในริ้วขบวนพระอิสริยยศ ริ้วที่ ๔ ในการครั้งนี้มีการซ่อมบูรณะอีกเล็กน้อย

กลุ่มวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ทำความสะอาดด้วยแปรงขนอ่อนแล้วใช้เครื่องดูดฝุ่นออก ใช้สำลีพันปลายไม้จุ่มสารละลายเอธิลแอลกอฮอล์ผสมน้ำกลั่น อัตราส่วน ๑ ต่อ ๑ เช็ดทำความสะอาดส่วนที่ประดับกระจก และส่วนที่ทำด้วยงา

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร อนุรักษ์ลวดลายปิดทองประดับกระจกที่ชำรุด จัดทำพระวิสูตร และเบาะรองนั่ง

กรมสรรพาวุธทหารบก เคลื่อนย้ายพระวอสีวิกากาญจน์มายังโรงราชรถ และซ่อมสีคานหาม

บุษบกทอง

บุษบกทอง เป็นที่ประดิษฐานพระโกศพระบรมอัฐิหรือพระอัฐิ เมื่อเชิญจากพระเมรุมาศหรือพระเมรุท้องสนามหลวงมาบำเพ็ญพระราชกุศลบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง เป็นราชพัสดุที่อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของสำนักพระราชวัง ได้รับการซ่อมบูรณะ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๑ ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

บุษบกทอง

บุษบกทอง มีลักษณะเป็นบุษบกย่อมุมไม้สิบสอง โครงสร้างเป็นไม้บุหุ้มด้วยทองคำดุนลายประดับกระจกและพลอยสีขาวทั้งองค์ ขนาดกว้าง ๐.๙๓ เมตร ยาว ๐.๙๓ เมตร สูง ๓.๘๕ เมตร ฐานบุษบกมี ๓ ชั้น ฐานชั้นที่ ๑ เป็นฐานสิงห์ หน้ากระดานล่างดุนลายประจำยามก้ามปูประดับพลอยสีขาว ขอบหน้ากระดานล่างประดับกระจังตาอ้อยตะกั่วบุทองประดับกระจกซ้อน ๒ ชั้น หน้าเท้าสิงห์ดุนลายประดับพลอยสีขาว บัวหลังสิงห์ดุนลายบัวคว่ำประดับพลอยสีขาว เส้นลวดบัวหลังสิงห์ประดับกระจังตะกั่วบุทองประดับกระจกท้องไม้ดุนลายประดับพลอยสีขาว หน้าเส้นลวดประดับกระจังตาอ้อยตะกั่วบุทองประดับกระจกบัวหงายดุนลายประดับพลอยสีขาว เส้นลวดหน้ากระดานเดินเส้นทอง หน้ากระดานบนดุนลายประจำยามก้ามปู ขอบหน้ากระดานบนประดับกระจังตาอ้อยตะกั่วบุทองประดับกระจกซ้อน ๒ ชั้น ฐานชั้นที่ ๒ เป็นฐานเชิงบาตรท้องไม้ดุนลายประดับพลอยสีขาว หน้าเส้นลวดประดับกระจังตาอ้อยตะกั่วบุทองประดับกระจก บัวหงายดุนลายประดับพลอยสีขาว เส้นลวดหน้ากระดานเดินเส้นทอง หน้ากระดานดุนลายประจำยามก้ามปู ขอบหน้ากระดานประดับกระจังตาอ้อยตะกั่วบุทองประดับกระจกซ้อน ๒ ชั้น หน้าท้องไม้ฐานเชิงบาตรชั้นที่ ๒ ประดับครุฑยุดนาคไม้บุทองโดยรอบ จำนวน ๒๔ ตัว ฐานชั้นที่ ๓ เป็นฐานเชิงบาตร ตกแต่งประดับลวดลายเหมือนฐานชั้นที่ ๒ ชั้นที่ ๓ เป็นฐานเชิงบาตร ท้องไม้ประดับเทพนมไม้บุทองโดยรอบจำนวน ๒๔ องค์ เสาบุษบกทั้งสี่มุมบุทองดุนลายประดับกระจกและพลอยสีขาว โคนเสาประดับกาบพรหมศรดุนลายประดับพลอยสีขาว ระหว่างเสาเชื่อมต่อด้วยพนักทั้ง ๔ ด้าน เฉพาะพนักด้านหน้าเว้นช่องว่าง เสาพนักประดับหัวเม็ดทรงมัณฑ์ดุนลายประดับพลอยสีขาว รอบพนักด้านนอกทั้งสี่ด้านประดับกระจังปฏิญาณไม้บุทองดุนลายประดับพลอยสีขาว กลางเสาประดับประจำยามรัดอกประดับพลอยสีขาว ปลายเสาประดับคันทวยหลังคาบุษบกเครื่องยอด ๕ ชั้น ประดับด้วยเชิงกลอน ช่อฟ้า บราลี นาคปัก บันแถลง องค์ระฆัง บัวคอเสื้อบัลลังก์ เหม บัวคลุ่ม ปลียอด ลูกแก้ว ยอดประดับเม็ดน้ำค้างพุ่มข้าวบิณฑ์ หลังคาแต่ละชั้นประดับดอกไม้ไหวทำด้วยเงินประดับกระจก เชิงชายหลังคาบุษบกประดับเฟื่องอุบะทำด้วยเงินประดับกระจกโดยรอบ เพดานบุษบกดาดกระจกประดับดาวเพดานทองคำประดับกระจก ๙ ดวง

พระโกศจันทน์

พระโกศจันทน์ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จัดสร้างโดยกรมศิลปากร มีนายนิยม กลิ่นบุบผา ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านช่างศิลปกรรม (ด้านช่างสิบหมู่) สำนักช่างสิบหมู่ ประธานคณะทำงานฝ่ายสร้างพระโกศจันทน์ ส่วนประกอบพระเมรุ ซ่อมราชรถ พระยานมาศ และส่วนประกอบ เป็นผู้ออกแบบพระโกศจันทน์ ในมาตราส่วน ๑ : ๕ โดยมีพลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ ประธานคณะทำงานฝ่ายออกแบบ เขียนแบบ ขยายแบบ สถาปัตยกรรม วิศวกรรม และลวดลายประกอบสถาปัตยกรรม แนะนำและกำหนดรูปทรงและลักษณะลาย นายพิจิตร นิ่มงาม นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน เป็นผู้เขียนขยายแบบลายเท่าจริง คัดลายเส้นจากแบบขยาย ปรับแต่งรูปทรง เขียนกำหนดแบบโครงสร้างโลหะ ปรับแต่งลายให้เป็นลักษณะลายซ้อนไม้ กำหนดแบบลายแยกชนิดลาย กำหนดชั้นลายซ้อนไม้ รวมทั้งดูแลการโกรกฉลุ ประดับลายลายซ้อนไม้ มีนายมนตรี ชื่นช่วย นายช่างศิลปกรรมปฏิบัติงาน เป็นผู้ช่วย กลุ่มงานช่างแกะสลักและช่างไม้ประณีต มีนางวิจิตร์ ไชยวิชิต เป็นผู้ควบคุมดำเนินการตัดผ่า ไสไม้จันทน์ โกรกฉลุแผ่นไม้จันทน์ให้เป็นลวดลาย

ไม้จันทน์หอมที่นำมาสร้างพระโกศจันทน์เป็นไม้จันทน์หอมที่ยืนต้นตายตามธรรมชาติ จำนวน ๓ ต้น จากอุทยานแห่งชาติกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื้อไม้จันทน์ทั้ง ๓ ต้นเป็นแก่นสีดำ เป็นไม้จันทน์หอมชุดเดียวกับที่ใช้สร้างพระโกศจันทน์ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

พระโกศจันทน์ มีลักษณะเป็นโกศแปดเหลี่ยมฐานเตี้ย มียอด ประดับลายฉลุซ้อนไม้ทั้งองค์ ส่วนประกอบรูปทรงแบ่งได้เป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนองค์พระโกศจันทน์ และส่วนฝาพระโกศจันทน์ ลวดลายส่วนฝาพระโกศเป็นลายกระจังตามแบบความนิยมของช่างในอดีต ฝาเป็นทรงมงกุฎ มี ๓ ชั้น เกี้ยวแต่ละชั้นมีชั้นกระจังลดหลั่นกัน โดยตั้งกระจัง ๒ ชั้นอยู่เหนือหน้ากระดานชั้นเกี้ยวรองรับแนวกระจัง ชั้นหน้ากระดานประดับลายดอกอย่างลายเนื่อง มีลายกระจังทั้งแนวบนและแนวล่างประดับตามแนวลวด เหนือแนวลวดตั้งกระจังตาอ้อยแถวนอก ตั้งกระจังเจิมแถวในทุกชั้น จนถึงปลียอดพระโกศ เหนือปลียอดพระโกศประดับพุ่มข้าวบิณฑ์ เหนือชั้นเกี้ยวบัวถลาฝาพระโกศและเกี้ยวชั้นที่ ๒ ปักช่อดอกไม้ไหวประดับฝาพระโกศโดยรอบทั้ง ๒ ชั้น

องค์พระโกศจันทน์ มีองค์ประกอบรูปทรงลายโดยรอบ เป็นกลีบบัวลวดลายช่อดอกใบเทศอยู่ในรูปทรงพุ่มก้านต่อดอก กลีบบัวนี้แทรกสลับกลีบอยู่โดยรอบองค์พระโกศ มีเกสรบัวฉลุลาย ส่วนปลายมีตุ้มเกสรประดับขอบปากพระโกศ ปากพระโกศทั้ง ๘ มุมห้อยช่อเฟื่องระย้าประดับพระโกศโดยรอบรวม ๘ ชุด ที่เอวพระโกศตั้งกระจังตาอ้อย แนวนอกตั้งกระจังเจิมขนาดใหญ่ แนวในและในสุดของเอวพระโกศประดับช่อดอกไม้เอวโดยรอบรวม ๑๖ ดอก อยู่เหนือหน้ากระดานฐานพระโกศ ถัดลงไปเป็นท้องไม้และลายบัวคว่ำฐานพระโกศรองรับด้วยลายหน้ากระดานล่าง ฐานพระโกศทำเป็นลายดอกหกกลีบดอกใหญ่สลับดอกเล็กโดยรอบหน้ากระดานฐานล่าง

ฝาพระโกศจันทน์ เป็นทรงมงกุฎแปดเหลี่ยม ทำเป็นชั้นเกี้ยวแบบชฎามงกุฎ ขอบฝาด้านล่างสุดที่กรอบเหนือปากพระโกศ ประดับลายดอกหกกลีบเรียงกันเหลี่ยมละ ๕ ดอก มุมเหลี่ยมของฝาพระโกศจันทน์ประดับดอกใหญ่คั่นระยะตรงกับพวงอุบะช่อเฟื่องระย้าปากพระโกศ และประดับช่อดอกไม้ไหวตรงมุมทุกมุมด้วย ระหว่างช่อดอกไม้ไหวตรงมุมประดับช่อดอกไม้ไหวรายไปตามแนวกระจังอีก ๒ ช่อต่อ ๑ ด้าน รวม ๘ ด้าน มีช่อดอกไม้ไหว ๒๔ ช่อ เหนือเกี้ยวชั้นล่างเป็นบัวถลา เหนือบัวถลาตั้งกระจัง ๒ ชั้น รอบบัวเกสรรองรับเกี้ยวชั้นที่ ๒ ลายประดับเกี้ยวชั้นที่ ๒ แบบเดียวกับเกี้ยวชั้นล่างแต่ขนาดเล็กกว่าตามขนาดของทรงเกี้ยว เหนือชั้นเกี้ยวประดับกระจัง ๒ ชั้น ด้านในปักช่อดอกไม้ไหวโดยรอบ ดอกไม้ไหวชั้นนี้มี ๑๖ ดอก ถัดขึ้นไปเป็นชั้นกระจังของฝาโกศพระมงกุฎ ๒ ชั้น ต่อด้วยชั้นบัวเกสรรองรับเกี้ยวชั้นที่ ๓ หรือเกี้ยวชั้นบนสุด ประดับชั้นเกี้ยวเป็นลายดอก ๖ กลีบ เหมือนเกี้ยวชั้นล่าง และชั้นที่ ๒ และตั้งกระจังเหนือเกี้ยว ๒ ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นชั้นกระจังเหนือชั้นเกี้ยวรองรับปลียอด เป็นทรงดอกบัวตูมประดับช่อพุ่มข้าวบิณฑ์ยอดพระโกศ ซึ่งเป็นครั้งแรกในการสร้างพระโกศจันทน์ที่ช่างได้ออกแบบให้มีพุ่มข้าวบิณฑ์ปักบนยอดพระโกศเพื่อจำลองลักษณะเครื่องประดับพระโกศทองใหญ่ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานครบทั้งดอกไม้เอว เฟื่อง ดอกไม้ไหว และพุ่มเพชร หรือพุ่มข้าวบิณฑ์

รายชื่อลวดลายประดับพระโกศจันทน์จากฐานพระโกศถึงฝาพระโกศ มีลำดับดังนี้

๑. หน้ากระดานเชิงฐาน
๒. กระจังแนวลวดหน้ากระดาน
๓. ลายบัวเชิงฐาน
๔. ลวดล่าง ประดับท้องไม้
๕. ท้องไม้ ประดับท้องไม้
๖. ลวดบน ประดับท้องไม้
๗. หน้ากระดานปากฐาน (หน้ากระดานบน)
๘. กระจังแนวลวด
๙. กระจังปากฐาน
๑๐. ดอกไม้เอว
๑๑. กลีบบัวประธานชั้นที่ ๑
๑๒. กลีบบัวแทรกชั้นที่ ๑
๑๓. กลีบบัวประธานชั้นที่ ๒
๑๔. กลีบบัวแทรกชั้นที่ ๒
๑๕. กลีบบัวประธานชั้นที่ ๓
๑๖. กลีบบัวแทรกชั้นที่ ๓
๑๗. กลีบบัวแทรกปากโกศ
๑๘. เกสรบัว
๑๙. เฟื่อง
๒๐. อุบะ
๒๑. หน้ากระดานฝาพระโกศ
๒๒. กระจังตาอ้อย
๒๓. กระจังเจิม
๒๔. บัวถลาฝาพระโกศ
๒๕. ดอกไม้ไหว
๒๖. ลวด
๒๗. กระจังตาอ้อย
๒๘. กระจังเจิม
๒๙. บัวแวง
๓๐. ลวด
๓๑. หน้ากระดานชั้นกระจัง
๓๒. กระจังตาอ้อย
๓๓. กระจังเจิม
๓๔. ดอกไม้ไหว
๓๕. บัวแวง
๓๖. ลวด
๓๗. หน้ากระดานชั้นกระจัง
๓๘. กระจังตาอ้อย
๓๙. กระจังเจิม
๔๐. บัวแวง
๔๑. ลวด
๔๒. หน้ากระดานชั้นกระจัง
๔๓. กระจังตาอ้อย
๔๔. กระจังเจิม
๔๕. บังแวง
๔๖. ลวด
๔๗. หน้ากระดานชั้นกระจัง
๔๘. กระจังตาอ้อย
๔๙. กระจังเจิม
๕๐. บัวแวง
๕๑. ลวด
๕๒. หน้ากระดานชั้นกระจัง
๕๓. กระจัง
๕๔. บัวแวง
๕๕. ลวด
๕๖. ปลียอด
๕๗. พุ่มข้าวบิณฑ์

พระโกศจันทน์ขนาดสูง ๒๐๓ เซนติเมตร ฐานกว้าง ๘๐ เซนติเมตร มีโครงภายในเป็นเหล็กไร้สนิม ที่กลุ่มงานช่างโลหะ สำนักช่างสิบหมู่ได้ดำเนินการสร้างหุ่นโครงตัดและเชื่อมต่อให้ได้รูปทรงของโครงหุ่นตามแบบ กรุด้วยลวดตาข่ายให้ทั่วและขึงให้ตึงเข้ารูปทุกส่วน องค์พระโกศทำเป็นสองซีก เมื่อนำมาประกอบกันยึดด้วยบ่าลิ้นโครงเหล็กภายใน แล้วครอบด้วยฝาพระโกศ ที่ช่วยยึดไม้ให้พระโกศแยกออกจากกัน

กลุ่มงานช่างแกะสลักและช่างไม้ประณีตโกรกฉลุลวดลายซ้อนไม้ ช่างฉลุลายส่วนที่เป็นพื้นล่างก่อน แล้วจึงฉลุลายที่ซ้อนทับกันในแต่ละชั้น มีขนาดใหญ่ไปหาเล็ก ตามแบบลวดลายที่ติดไว้บนผิวไม้ เป็นชิ้นลายรูปร่างต่าง ๆ ตามแบบ แล้วจึงนำลายขนาดต่าง ๆ ขัดแต่งผิวลับคมและเสี้ยนให้เรียบ นำลายแต่ละชิ้นมาจัดดอกตามชุด โดยแยกสีเนื้อไม้สีอ่อนและสีเข้มมาประกอบกันเพื่อให้เกิดมิติที่สวยงาม เข้าติดซ้อนกันให้เป็นช่อกลุ่มตามแบบที่กำหนดไว้ และนำไปประกอบกับองค์พระโกศ ประกอบด้วยลายกระจัง ลายหน้ากระดาน ลายท้องไม้ ลายเส้นลวด ลายบัวกลีบขนุน ลายเฟื่อง ลายอุบะ ลายบัวคว่ำ บัวหงาย กระจังปฏิญาณ ลายยอดกลีบพระโกศ ดอกไม้ไหว ดอกไม้เอว ทั้งหมด ๕๗ ลักษณะลาย มีชิ้นส่วนลวดลาย จำนวน ๘,๓๒๐ ชิ้น

เมื่อประกอบองค์พระโกศแล้ว นายนิยม กลิ่นบุบผา ผู้ออกแบบเห็นว่าควรเพิ่มลายกระจังคว่ำขนาดเล็กและไส้ลายตรงส่วนปากพระโกศและฝาพระโกศเพื่อให้ดูงดงามเด่นชัด จึงมีลายเพิ่มอีกประมาณ ๗๐๐ ชิ้น รวมชิ้นส่วนลวดลายทั้งสิ้นประมาณ ๙,๐๐๐ ชิ้น

ข้าราชการกลุ่มช่างแกะสลักและช่างไม้ประณีต สำนักช่างสิบหมู่
ประกอบลายกระจังพระโกศจันทน์

พระโกศพระอัฐิ

พระโกศพระอัฐิสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ออกแบบและเขียนแบบโดยนายนิยม กลิ่นบุบผา ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านช่างศิลปกรรม (ด้านช่างสิบหมู่) ประธานคณะทำงานฝ่ายสร้างพระโกศจันทน์ ส่วนประกอบพระเมรุ ซ่อมราชรถ พระยานมาศ และส่วนประกอบ พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ ประธานคณะทำงานฝ่ายออกแบบ เขียนแบบขยายแบบ สถาปัตยกรรม วิศวกรรม และลวดลายประกอบสถาปัตยกรรม ได้ให้คำแนะนำให้ออกแบบเป็นพระโกศทรงกลม ลงยาสีขาว ลายดอกลงด้วยสีชมพูซึ่งเป็นสีประจำวันประสูติของพระองค์

พระโกศพระอัฐิเป็นพระโกศทองคำ พร้อมฝา ส่วนยอดเป็นพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นพระโกศทรงกลม ลงยาสี ประดับพลอย จัดสร้างด้วยวัสดุทองคำ เว้นส่วนที่เป็นดอกไม้ไหวชั้นบนจำนวน ๘ ดอก ชั้นกลางจำนวน ๘ ดอก ชั้นล่างจำนวน ๑๒ ดอก ดอกไม้เอวจำนวน ๑๒ ดอก พุ่มข้าวบิณฑ์ เฟื่องระย้าจำนวน ๘ ชุด จัดสร้างด้วยเงิน สุวรรณฉัตร เป็นฉัตรทองคำ จำนวน ๗ ชั้น ระบายฉัตรแต่ละชั้นทำด้วยทองคำ บุ ดุน ลวดลายโปร่งเป็นลายกรวยเชิงขอบบนของชั้นฉัตรประดับเข็มขัดฉัตร ลักษณะเป็นลวดลายตามแนวนอนประกอบกระจังฟันปลา วัดจากฐานพระโกศถึงยอดพุ่มข้าวบิณฑ์ มีความสูง ๖๗.๕ เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางที่ฐานพระโกศ ๑๖.๔ เซนติเมตร

นอกจากนี้ยังสร้างถ้ำศิลาด้วยศิลาสีขาว ความสูง ๒๓.๓ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางที่ฐาน ๗.๕ เซนติเมตร น้ำหนัก ๑,๓๑๖.๑ กรัม

ระยะเวลาในการดำเนินงานระหว่างเดือนธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ – วันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ มีผู้ปฏิบัติงาน คือ นายนิยม กลิ่นบุบผา ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านช่างศิลปกรรม (ด้านช่างสิบหมู่) นายธีรชัย จันทรังษี หัวหน้ากลุ่มงานช่างโลหะและช่างศิราภรณ์ นางอัจฉริยา บุณสุข นักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการ นายสายัณห์ ยอดนวล นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน นายอภิสิทธิ์ จุลพรรณ์ นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน นายพิษณุ ไกรสร นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน นายธน ฉัตรอมรวิเศษ นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน นายณัฐพงศ์ ปิยมาภรณ์ นักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการพิเศษ นายเกียรติศักดิ์ หนูทองแก้ว นักวิชาการช่างศิลป์ปฏิบัติการ นางสาวทิพวรรณ บุญยม นายช่างศิลปกรรมปฏิบัติงาน นางวรวีย์ ดวงแก้ว ช่างประณีตศิลป์ ชั้น ๓ นางสาวสุภาวดี แสวงธีระ ช่างประณีตศิลป์ ชั้น ๓ นายสังวาล พลายล้อมมูล ช่างประณีตศิลป์ ชั้น ๓ นายสมนึก พันธ์นารา นายช่างประณีตศิลป์ ท ๑ และนายยงยุทธ วรรณโกวิท นายช่างประณีตศิลป์ ท ๑

ขั้นตอนในการสร้างพระโกศพระอัฐิ เริ่มด้วยการนำทองคำแท่งไปรีดให้เป็นแผ่นบางตามขนาดที่ต้องการเพื่อใช้ขึ้นรูปหุ่นพระโกศ จากนั้นตัดขนาดรูปร่างที่จะม้วนให้เป็นรูปทรงกระบอกก้นสอบปากผายออก ทาน้ำประสานทองแล้วเป่าเชื่อมให้ติดกัน จากนั้นเคี่ยวชันที่ผสมแล้วกรองลงในกระบอกทองให้เต็ม ทิ้งไว้สักครู่แล้วนำไปแช่น้ำเย็น จนเย็นและแข็งตัวเหมาะที่จะเคาะให้เป็นรูปทรงตามต้องการ เมื่อกรอกชันได้ที่แล้ว ช่างโลหะจะแกะสลักดุนองค์พระโกศโดยใช้สิ่วดุนโลหะตามแนวเส้นเป็นร่องเส้นลึกรูปกลีบบัวอุบลแล้วตีสันคัดกลีบให้สวยงาม จากนั้นวางลวดลายกลีบบัวลงบนกลีบที่สลักดุนเส้นไว้ แล้วจึงสลักดุนลวดลายให้ทั่วทุกกลีบ แล้วลอกแบบออกโดยการเป่าไฟละลายชันออก แล้วเข้าชันนอกเพื่อตอกสลักดุนภายในลายให้มีระยะสูง - ต่ำ ทางด้านนอก และกลับเข้าชันในอีกครั้งเพื่อสลักดุนเก็บรายละเอียด ยกสันลายเหยียบพื้นลายเพื่อให้ลายคมชัด แล้วจึงนำชิ้นส่วนต่าง ๆ เข้าประกอบกัน จากนั้นทำการฝังพลอย ลงยาสี และติดเฟื่องระย้าปากพระโกศ

ลายกระจังที่สลักดุนเป็นแถว ยังไม่ได้ตัดให้เป็นรูปตัวกระจัง นำมาตัดแบ่งเป็นแถวและแต่งขอบรอบทรงของกระจัง โค้งตับแถวกระจังให้เป็นวงกลมตามทรงฝาพระโกศ แล้วจึงนำไปติดตั้ง เชื่อมกับชั้นกระจังของฝาพระโกศโดยไล่ขนาดจากใหญ่ไปหาเล็ก จากล่างขึ้นบน ชั้นลายกระจังที่ใช้ประดับฝาพระโกศ ทำเป็นกระจังซ้อนชั้น ชั้นล่างเป็นกระจังตาอ้อย ชั้นบนเป็นกระจังเจิม เรียกว่าลายกระจังชั้นคู่

เมื่อสลักดุนลายเรียบร้อยแล้ว ลงยาสีขาวแทรกสีชมพูอันเป็นสีประจำวันประสูติสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี กลางองค์พระโกศดุนอักษรพระนาม พ.ร. ลงยาสีแดงที่อักษร พ ลงยาสีขาวที่อักษร ร ภายใต้อุณาโลมเลียนลักษณะเลข ๖ และพระชฎามหากฐิน รัชกาลที่ ๖ ประดับพลอยสีขาวและพลอยสีชมพูตามดอกลายในกลีบบัวและลายขอบของกลีบบัวทั่วองค์พระโกศ จากนั้นประดับเฟื่องมาลัยปากพระโกศ ซึ่งประกอบด้วยลายเฟื่องทำเป็นดอกแปดกลีบมีดอกเล็กคั่นระยะ ดอกใหญ่สายละ ๕ ดอก มีสายเล็กอยู่ด้านบน ประดับดอกทิศห้อยพวงอุบะเป็นระยะรอบปากพระโกศ ๘ ชุด ทำด้วยเงินบริสุทธิ์ประดับพลอยสีขาว (เฟื่องระย้า)

การจัดทำช่อดอกไม้จันทน์ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และพระบรมวงศานุวงศ์

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ได้จัดทำช่อดอกไม้จันทน์เพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และถวายพระบรมวงศานุวงศ์ ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โดยจัดทำช่อดอกไม้จันทน์เป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่

ช่อดอกไม้จันทน์สำหรับทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ช่อดอกไม้จันทน์ สำหรับทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เป็นช่อดอกไม้จันทน์ฉลุลายกนกเปลว ซึ่งช่อจะมีขนาดใหญ่ จำนวน ๒ ช่อ

สำหรับทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี และถวายสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี และทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เป็นช่อดอกไม้จันทน์ลายใบเทศ จำนวน ๔ ช่อ

สำหรับถวายพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ และพระเจ้าหลานเธอ เป็นช่อดอกไม้จันทน์ลายใบเทศ จำนวน ๘ ช่อ แต่มีขนาดย่อมลง

ช่อดอกไม้จันทน์นี้ ทำจากไม้จันทน์ชั้นดี มีกลิ่นหอมเย็นอ่อน ๆ แกะสลักลวดลายไทยอ่อนช้อยงดงาม ซึ่งตามโบราณราชประเพณีนับแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ที่นิยมใช้ไม้จันทน์ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงหรือพระราชทานเพลิงพระศพพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง ด้วยไม้จันทน์เป็นไม้ชั้นสูงมีกลิ่นหอมและหายาก

ส่วนดอกไม้จันทน์สำหรับแจกจ่ายประชาชนทั่วไป ได้มอบหมายให้นักเรียนและชุมชนต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร จัดทำดอกไม้จันทน์ จำนวน ๗๐๐,๐๐๐ ช่อ สำหรับแจกจ่ายให้ประชาชนที่เข้าร่วมพระราชพิธี นำไปวางถวายตามซุ้มต่าง ๆ ๕ แห่ง ที่จัดไว้บริเวณใกล้เคียงกับมณฑลพิธีท้องสนามหลวง และวัดต่าง ๆ อีก ๔๖ วัดใน ๔๖ เขตของกรุงเทพมหานคร โดยมอบให้วัดละ ๑๐,๐๐๐ ช่อ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนวางถวายสักการะสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สู่สวรรคาลัย

พัดรอง ย่าม เครื่องสังเค็ด และสามหาบ

การบำเพ็ญพระราชกุศลออกพระเมรุมาศถวายพระเพลิงพระบรมศพ หรือพระราชทานเพลิงพระศพ จะมีการทำพัดรองและย่ามที่ระลึกถวายแด่พระสงฆ์และบรรพชิตจีนญวนด้วย พัดรองและย่ามที่ระลึกนี้จะออกแบบสร้างทำขึ้นโดยประณีต ลวดลายสีสันที่ใช้และปักประดับล้วนมีความหมายเกี่ยวเนื่องในพระองค์พระบรมศพหรือพระศพทั้งสิ้น นอกจากนี้ สิ่งอนุสรณ์ที่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้นเป็นที่ระลึกสำหรับถวายตามพระอารามหลวงเพื่อทรงพระราชอุทิศถวายพระราชกุศลเพิ่มเติม เช่น เครื่องนมัสการ ตู้หนังสือเป็นสาธารณทาน หนังสือ นาฬิกา ธรรมาสน์ โต๊ะเขียนหนังสือ ส่วนเครื่องสามหาบเป็นเครื่องภาชนะมีฝาปิด พร้อมจัดเป็นสำรับภัตตาหารสามหาบ

พัดรองที่ระลึก

พัดรองที่ระลึกงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สำนักพระราชวังได้มอบหมายให้นายณัฐพงศ์ ปิยมาภรณ์ นักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการพิเศษ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร เป็นผู้ออกแบบ มีลักษณะดังนี้

พัดรองสำหรับถวายพระสงฆ์ ตัวพัดมีลักษณะเป็นพัดหน้านาง ทำด้วยผ้าไหมไทยสีดำ สำหรับทรงประเคนพระสงฆ์ในวันพระราชทานเพลิงพระศพ และพื้นผ้าไหมไทยสีชมพูเข้มตามสีวันประสูติ สำหรับทรงประเคนในวันทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระอัฐิ พื้นผ้าไหมไทยสีดำขอบนอกขลิบหุ้มด้วยผ้าไหมไทยสีแสดซึ่งเป็นสีที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โปรดเป็นพิเศษ พื้นผ้าไหมไทยสีชมพู ขอบนอกขลิบหุ้มด้วยผ้าไหมไทยสีเขียว ซึ่งเป็นสีอายุของวันอังคารตามหลักทักษา กลางพัดปักตราอักษรพระนาม พ.ร. อักษร “พ” ปักด้วยไหมสีแดงขลิบรอบอักษรด้วยไหมสีทอง อักษร “ร” ปักด้วยไหมสีขาวขลิบรอบอักษรด้วยไหมสีทอง เหนืออักษรพระนามเป็นพระชฎามหากฐินปักด้วยไหมสีทองและสีแดงในส่วนที่เป็นลวดลาย ซึ่งแสดงถึงพระอิสริยยศชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า ภายในพระชฎามหากฐินบรรจุพระอุณาโลมแบบอุตราวรรตปักด้วยไหมสีทองล้อมรอบพระอุณาโลมปักด้วยไหมสีแดง เหนือพระชฎามหากฐินเป็นสัปตปฎลเศวตฉัตร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระเกียรติยศเพิ่มเติมจากเดิมที่พระอิสริยยศของพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้าจะได้รับพระราชทานเบญจปฎลเศวตฉัตร องค์ฉัตรปักด้วยไหมสีขาว ฉัตรแต่ละชั้นปักด้วยไหมสีทอง ขลิบทองสองชั้น ส่วนที่เป็นยอดฉัตรปักด้วยไหมสีทอง ส่วนลวดลายปักด้วยไหมสีแดง ฉัตรชั้นที่ ๑ มีพู่จำปาห้อยรอบปักด้วยไหมสีทอง ส่วนลวดลายล้อมรอบพัดรองเป็นสายสร้อยเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ตราบรมราชวงศ์จักรีพระแสงจักรปักด้วยไหมสีทองและสีขาว พระแสงตรีส่วนที่เป็นด้ามปักด้วยไหมสีทอง ส่วนที่เป็นพระแสงตรี

พัดรองที่ระลึกการพระราชกุศลพระอัฐิ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา
สิริโสภาพัณณวดี

ปักด้วยไหมสีเงิน มีข้อต่อยึดเชื่อมระหว่างพระแสงจักรและพระอุณาโลม ภายในพระอุณาโลมปักด้วยไหมสีทอง ขอบพระอุณาโลมปักด้วยไหมสีแดง รอบนอกของพัดรองปักเป็นลายเพชร ลักษณะเป็นเพชรรูปหกเหลี่ยมทรงยาว ปักด้วยไหมสีชมพูอ่อน อันหมายถึงเป็นพระราชธิดาของรัชกาลที่ ๖ และเป็นสีประจำวันประสูติ สลับด้วยเพชรรูปทรงกลมปักด้วยไหมสีเงิน หมายถึง พระนามของพระองค์ พื้นกลางพัดปักประดับด้วยดอกไม้ร่วง กลีบดอกไม้ร่วงปักด้วยไหมสีแดง ก้านและใบปักด้วยไหมสีเขียว ใจกลางของกลีบดอกไม้ร่วงประดับด้วยรัตนชาติ (เพชร) รูปทรงกลม ระหว่างดอกไม้ร่วงปักด้วยไหมสีเงิน หมายถึงดวงดาว แสดงถึงการส่งเสด็จกลับสู่สวรรคาลัยตามคติความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ นมพัดทำด้วยโลหะเป็นตรามหาจักรีบรมราชวงศ์ ซึ่งประกอบด้วย พระแสงจักรลงยาสีขาว ภายในลงยาสีเขียวสลับสีแดง สีส้ม และสีน้ำเงิน พระอุณาโลมลงยาสีแดง พระแสงตรีเป็นโลหะสีทอง พระมหาพิชัยมงกุฎเป็นโลหะสีทอง ด้ามพัดเป็นไม้สักกลึงย้อมสีธรรมชาติเคลือบเงาข้อต่อ ปลายด้ามพัดรองทำด้วยโลหะกลึงสีทอง

พัดรองสำหรับถวายบรรพชิตจีนนิกายและบรรพชิตอนัมนิกาย ตัวพัดคล้ายรูปทรงเสมา มียอดแหลมด้านบน ลักษณะลวดลายและความหมายเหมือนพัดรองสำหรับถวายพระสงฆ์ แต่ตัวพัดมีขนาดย่อมกว่าเล็กน้อยมีด้ามสั้นลง

ย่ามและผ้ากราบ

ย่ามและผ้ากราบ สำหรับถวายพระสงฆ์และบรรพชิตจีนนิกายและบรรพชิตอนัมนิกาย นายณัฐพงศ์ ปิยมาภรณ์ นักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการพิเศษ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร เป็นผู้ออกแบบ ทำด้วยผ้าไหมสีดำและสีชมพูเข้ม ลวดลายที่ปักประดับ และความหมายมีลักษณะเหมือนพัดรอง แต่แตกต่างตรงบริเวณขอบสีส้มและสีเขียวของพัดรอง ซึ่งในหน้าย่ามและผ้ากราบไม่ได้ปักลงไปเพราะมีขนาดพื้นที่จำกัด

เครื่องสังเค็ด

งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดทำเครื่องสังเค็ดเป็นพิเศษ มีทั้งที่พระราชทานแก่วัดในพระพุทธศาสนา และพระราชทานแก่ศาสนสถานในศาสนาสำคัญต่าง ๆ เป็นการพิเศษ นอกเหนือจากที่เคยจัดทำถวายในงานพระบรมศพหรือพระศพในสมัยปัจจุบัน เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นพระบรมวงศ์ในจุฬาลงกรณราชสันตติวงศ์ ที่มีพระชันษาสูงสุด ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ทุกศาสนา โดยเฉพาะศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำเครื่องสังเค็ดถวายเหมือนเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดทำถวายในงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งนอกจากการจัดทำเครื่องสังเค็ดถวายเป็นถาวรวัตถุสำหรับพระพุทธศาสนาแล้ว ยังจัดทำถวายสำหรับศาสนาอื่น ๆ อีกด้วย เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม รวมทั้งจัดทำเครื่องสังเค็ดเป็นสาธารณทานแก่โรงเรียน

เครื่องสังเค็ด พวงแก้วน้ำ เชิงเทียนและโคมไฟ

เครื่องสังเค็ดในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จัดทำตามรูปแบบเครื่องบูชาวิปัสสนาแบบโบราณเนื่องจากพระองค์โปรดที่จะทรงจุดธูปเทียนบูชาพระทรงสวดมนต์ทุกวัน ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์จนกระทั่งปัจฉิมกาลแห่งพระชนม์ชีพ

เครื่องสังเค็ดมีลักษณะเป็นกระบะโลหะปิดทอง รูปทรงกลม ด้านบนมีเชิงโลหะสำหรับปักธูปที่ทำจากไม้ระกำ ๑ เชิง เชิงโลหะปักเทียนขี้ผึ้ง ๑ เชิง มีกรวยรองรับพุ่มเพชร ๒ พุ่ม สื่อถึงพระนาม “เพชรรัตน” ที่เชิงกระบะประดับอักษรพระนาม พ.ร. พร้อมทั้งจัดทำมีพวงแก้วน้ำ สำหรับวางแก้ว ๒ ใบ มีฝาปิด ถาดรอง มีหูหิ้ว จำลองมาจากพวงแก้วน้ำที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ใช้เสวยเป็นประจำเมื่อครั้งทรงพระเยาว์

วัดที่ได้รับพระราชทานเครื่องสังเค็ดและพวงแก้วน้ำ ได้แก่

วัดที่เกี่ยวเนื่องในพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ คือ วัดมฤคทายวัน จังหวัดเพชรบุรี วัดเสนหา จังหวัดนครปฐม (วัดประจำพระราชวังสนามจันทร์) วัดธรรมิการามวรวิหาร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วัดที่ได้รับพระกฐินหลวง คือ วัดบวรนิเวศวิหาร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดสุทัศนเทพวราราม วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม วัดราชาธิวาส วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดเทพศิรินทราวาส วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม วัดราชโอรสาราม วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ วัดอรุณราชวราราม วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก

วัดที่เกี่ยวเนื่องกับสกุลฝ่ายพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในรัชกาลที่ ๖ คือ วัดประยุรวงศาวาส ซึ่งเป็นวัดที่บรรจุอัฐิคุณเล็ก บุนนาค พระชนนีของพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในรัชกาลที่ ๖ เป็นพระอัยยิกาของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และวัดแก้วพิจิตร จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นวัดที่บรรจุอัฐิเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ชุ่ม อภัยวงศ์) เป็นวัดประจำสกุลฝ่ายพระอัยกาของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

วัดสำคัญในเขตภูมิภาคที่เคยเสด็จไปทรงบำเพ็ญพระกุศลและเป็นพระอารามสำคัญของภูมิภาค คือ วัดพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย วัดพระบรมธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระธาตุหริภุญไชย จังหวัดลำพูน วัดพระธาตุลำปางหลวง (ประจำปีพระนักษัตร) วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม วัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี วัดพระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดคูหาภิมุข จังหวัดยะลา วัดพระแท่นดงรัง จังหวัดกาญจนบุรี

วัดที่ทรงอุปการะหรือที่เคยทรงบำเพ็ญพระกุศลเป็นประจำ คือ วัดโมลีโลกยาราม วัดราชายตนบรรพต จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ วัดพญาวัด จังหวัดน่าน

วัดสำคัญของคณะสงฆ์จีนนิกายและอนัมนิกาย (เจ้าคณะใหญ่) คือ วัดโพธิ์แมนคุณาราม (จีนนิกาย) วัดกุศลสมาคร (อนัมนิกาย)

ในส่วนของ ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาซิกข์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดทำเชิงเทียนใหญ่ ๑ คู่ สูงประมาณ ๑ ศอก ประดับอักษรพระนาม พ.ร. เป็นเชิงเทียนแบบตะวันตกใช้สำหรับการใด ๆ ก็สุดแล้วแต่พิธีการทางศาสนาของแต่ละศาสนา

ศาสนาคริสต์ พระราชทานแก่สภาคริสตจักรในประเทศไทย และพระราชทานแก่สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย

ศาสนาพราหมณ์ พระราชทานแก่เทวสถาน (โบสถ์พราหมณ์)

ศาสนาซิกข์ พระราชทานแก่สมาคมศรีคุรุสิงห์สภา

ศาสนาอิสลาม ไม่มีพิธีกรรมที่จุดธูปเทียนจึงได้ทำโคมไฟแขวนเพดานประดับอักษรพระนาม พ.ร. พระราชทานแก่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามกลาง ๑ โคม สำนักจุฬาราชมนตรี ๑ โคม

ตู้หนังสือเป็นสาธารณทาน

สำหรับองค์กรในพระอุปถัมภ์ที่มีสถานที่อ่านหนังสือ วชิราวุธวิทยาลัยได้ดำริร่วมกันกับข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เห็นควรถ่ายรูปแบบลักษณะตู้หนังสือประกอบโต๊ะสังเค็ดงานถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีแบบอยู่ที่หอวชิราวุธานุสรณ์ โดยแต่เดิมประดับรูปวชิราวุธเปลี่ยนเป็นอักษรพระนาม พ.ร. ลักษณะตู้หนังสือเป็นตู้ไม้สีน้ำตาลเข้ม กรุกระจก แบ่งเป็น ๔ ชั้น บรรจุหนังสือเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทั้งหนังสือที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์ หนังสือที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงพิมพ์ไว้ และหนังสือที่หน่วยงานจัดพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล มีจำนวน ๓๖ ตู้ วชิราวุธวิทยาลัยได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายโดยเสด็จพระราชกุศลสำหรับพระราชทานให้แก่สถาบันการศึกษาในพระอุปถัมภ์ เพื่อนำเข้าห้องสมุด และห้องสมุดพิเศษที่มีชื่อในพระนาม เช่น ห้องสมุดเพชรรัตน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ห้องสมุดระบบสืบค้นข้อมูลเพชรรัตน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตู้สังเค็ด

ห้องสมุดสาธารณะ ประกอบด้วย หอสมุดแห่งชาติ หอวชิราวุธานุสรณ์ ห้องสมุดประชาชนสวนลุมพินี (สวนลุมพินี รัชกาลที่ ๖ ทรงสร้าง) ห้องสมุดสยามสมาคม ห้องสมุดพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาที่ทรงเกี่ยวเนื่อง ประกอบด้วย ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (หอสมุดกลาง) หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตวังท่าพระ หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ห้องสมุดสถาบันอาชีวศึกษาในพระอุปถัมภ์ฯ ประกอบด้วย ห้องสมุดวิทยาลัยอาชีวศึกษาสันติราษฎร์ ห้องสมุดวิทยาลัยเทคโนโลยีสยามธุรกิจ ห้องสมุดวิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการสยาม

ห้องสมุดโรงเรียนในพระอุปถัมภ์ ประกอบด้วย ห้องสมุดโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ห้องสมุดโรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ห้องสมุดโรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา ห้องสมุดโรงเรียนสายน้ำผึ้ง ห้องสมุดโรงเรียนศรีอยุธยา ห้องสมุดโรงเรียนเพชรรัชต์ ห้องสมุดโรงเรียนกองทัพบกอุปถัมภ์เพชราวุธวิทยา ห้องสมุดโรงเรียนเทศบาลปลูกปัญญา จังหวัดภูเก็ต ห้องสมุดโรงเรียนเพาะปัญญา จังหวัดตรัง ห้องสมุดโรงเรียนห้องสอนศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ห้องสมุดโรงเรียนที่ทรงเกี่ยวเนื่อง ประกอบด้วย ห้องสมุดวชิราวุธวิทยาลัย ห้องสมุดโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย (ทรงเคยศึกษากับพระอาจารย์จากโรงเรียนนี้) ห้องสมุดโรงเรียนเพชรรัตนราชสุดา จังหวัดสระแก้ว กลุ่มโรงเรียนทุนสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ประกอบด้วย ห้องสมุดโรงเรียนราชินี ห้องสมุดโรงเรียนราชินีบน ห้องสมุดโรงเรียนราชินีบูรณะ จังหวัดนครปฐม ห้องสมุดวิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภา ห้องสมุดโรงเรียนวิเชียรมาตุ จังหวัดตรัง ห้องสมุดโรงเรียนสภาราชินี จังหวัดตรัง ห้องสมุดโรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ห้องสมุดโรงเรียนศรียานุสรณ์ จังหวัดจันทบุรี ห้องสมุดคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ห้องสมุดวิทยาลัยพยาบาล สภากาชาดไทย

รายชื่อหนังสือที่บรรจุในตู้สังเค็ด จำนวน ๙๐ เล่ม ชั้นที่ ๑ (ชั้นบน) ประกอบด้วย พระราชนิพนธ์พระร่วง ศกุนตลา คดีลึกลับแห่งมหานคร จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน เล่มที่ ๑๑ ดุสิตสมิตฉบับพิเศษ เรื่องเมืองอียิปต์ บทภาพยนตร์ของพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เบ็ดเตล็ดเจ็ดเรื่อง ตำนานเสือป่า มงคลสูตรคำฉันท์ อุตตรกุรุ ทศพิธราชธรรม ทศพิธราชธรรมจรรยาทิกถา กฎหมายลักษณะอาญา รัตนโกสินทรศก ๑๒๗ หัวข้อกฎหมายนานาประเทศ แผนกคดีเมือง ประวัติวชิราวุธวิทยาลัย นิวัติพระมหานคร ศราทธพรตเทศนา โคลงโลกนิติจำแลง The Earl of Claveriouse ; The Shield Plotters And Victim ; Three More Early Play ; Three Early Play ; The Logcusts ; Three Little Play ; Three More Little Play Still ; Three More Play ; Madanabadha e Play พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (๑๔ เล่ม/๑ กล่อง) แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่มที่ ๑ สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่มที่ ๒ พระราชากับคหบดีชนบท ทะเบียนนามสกุลที่เราได้ให้ไป

ชั้นที่ ๒ (ชั้นกลาง) ประกอบด้วย พระไตรปิฎกฉบับประชาชน วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ตำนานสุสานหลวงและพรรณไม้ในสุสานหลวง ดั่งทองชมพูนุท ประมวลเอกสารจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๕ เฉลิมสวรรค์ประมวลบันทึกเหตุการณ์สวรรคตในรัชกาลที่ ๑ - ๖ แนวพระราชดำริด้านการศึกษา ๙ รัชกาล ปัญจมรัชและฉัฐราชกับการศึกษา พระนิพนธ์ต่างเรื่อง นิบาตชาดก สมโภชสุพรรณฯ นพจรรยา ธรรมสมบัติ ไหว้พระพุทธรูป ศรีวิชัยชาดก ปฏิทิน ๓ ภาษา เทียบ ๑๘๐ ปี ปฏิทิน ๑๐๐ ปี เทียบ ๓ ภาษา ดวงแก้วแห่งพระมงกุฎเกล้า จงรักเกียรติยิ่งชีวิต ยิ่งครูสั่งสอนแจงใจโลก เฉลิมพระเกียรติพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าพระภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จดหมายเหตุฉลองพระชนมายุ ๘๔ พรรษา สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ดวงใจแผ่นดิน พระประวัติพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีในรัชกาลที่ ๖ เฉลิมพระชนมายุ ๖๐ พรรษา ตำรานพรัตน์ สมุดพระฉายาลักษณ์ ๘๐ พรรษา

ชั้นที่ ๓ (ชั้นล่าง) ประกอบด้วย พระบรมราชาธิบาย พระราชบันทึกของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง “คอนสติตูชั่น” และเรื่อง “โสเซียลิสม์” สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี (ภาษาไทย) สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี (ภาษาอังกฤษ) ซีดีเพลงพระอนุสรณ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี (พระราชทานในการพระราชกุศล ๑๐๐ วัน วันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔) วชิราวุธานุสรณ์สาร ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๒ วชิราวุธานุสรณ์สาร ปีที่ ๓๐ เล่มที่ ๔ เทศนาเสือป่าและปลุกใจเสือป่า วิถีแห่งจอมปราชญ์ พระธรรมเทศนา (พระราชทานในการบำเพ็ญพระราชกุศล ๑๐๐ วัน วันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช

๒๕๕๔) พระมงกุฎเกล้าฯ กับหัวเมืองปักษ์ใต้ พระอภิธรรม หลักราชการ ประดิษฐานพระศพ ประมวลพระโอวาทและพระดำรัสสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ๒๕๒๓ - ๒๕๕๑ พระธรรมเทศนา (พระราชทานในการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ) แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๘ ดวงแก้วแห่งพระมงกุฎเกล้า (พระราชทานในการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ) พระเสด็จสู่ฟ้าสุราลัย พระการุญยังอยู่ในใจนิรันดร์ คุณานุคุณไตรภาค ศาสนคุณ ออมสินของแผ่นดิน ซีดีพจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ พระอนุสรณ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา คำนมัสการคุณานุคุณ ซีดีเพลงพระอนุสรณ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี (พระราชทานในการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ) ซีดีไหมไทย - รื่นฤดี

ภาชนะบรรจุภัตตาหารสามหาบ

ข้าราชบริพารร่วมกันดำริเพื่อขอพระบรมราชานุมัติให้เป็นสำรับพิเศษ ภาชนะบรรจุภัตตาหารสามหาบทุกใบ ปั้นด้วยมือ ทำแบบวิธีโบราณมีลักษณะบาง เป็นเครื่องลายครามเขียนลายผักชี ทุกใบมีฝาปิด ประดับอักษรพระนาม พ.ร. ทั้งสำรับคาว สำรับหวาน โตกสำรับคาวและสำรับหวานมีขนาดใหญ่ ส่วนโตกข้าวสวยมีขนาดย่อม

โตกจำลองแบบมาจากเตียบงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำจากไม้เนื้อแข็งกลึงเป็นทรวดทรงตามแบบ เป็นไม้มีขา มีน้ำหนัก ตรงกลางกรุแผ่นโลหะจารึกอักษรพระนาม พ.ร.

สัปตปฎลเศวตฉัตรคันดาล และสัปตปฎลเศวตฉัตรสุมพระอัฐิ

กองศิลปกรรม สำนักพระราชวัง จัดสร้างสัปตปฎลเศวตฉัตรคันดาล จำนวน ๓ องค์ ได้แก่

๑. สัปตปฎลเศวตฉัตรสามลำคาน ใช้สำหรับกางกั้นพระโกศพระศพเมื่อเชิญออกทางพระทวารมุขตะวันตกลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปประดิษฐานที่พระยานมาศสามลำคานที่ประตูกำแพงแก้วด้านตะวันตกเพื่อเชิญไปเทียบยังพระมหาพิชัยราชรถที่หน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

๒. สัปตปฎลเศวตฉัตรเกรินบันไดนาค ใช้สำหรับเชิญพระโกศพระศพขึ้นประดิษฐานบนพระมหาพิชัยราชรถที่หน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กับในช่วงเชิญพระโกศพระศพลงจากพระมหาพิชัยราชรถที่มณฑลพิธีท้องสนามหลวง และใช้ที่เกรินบันไดนาคพระเมรุในช่วงเชิญพระโกศพระศพขึ้นประดิษฐานในพระจิตกาธานบนพระเมรุ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง

๓. สัปตปฎลเศวตฉัตรสุมพระอัฐิ ใช้สำหรับแขวนสุมพระอัฐิเหนือพระจิตกาธานในพระเมรุเมื่อพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในการพระราชทานเพลิงจริง

ลักษณะของสัปตปฎลเศวตฉัตร ทั้ง ๓ องค์ มีดังนี้

๑. สัปตปฎลเศวตฉัตรสามลำคาน โครงสร้างเป็นไม้ไผ่ ประกอบด้วย บ้อง กำพู ยอดฉัตร ทำจากไม้สักกลึงปิดด้วยแผ่นทองคำเปลว ด้ามฉัตรคันดาลเป็นโลหะปิดด้วยแผ่นทองคำเปลว ฉัตรชั้นล่างสุดมีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑.๗๐ เมตร ส่วนสูงวัดจากยอดฉัตรถึงระบายชั้นล่างสุด ๒.๘๕ เมตร เป็นฉัตรสีขาว ๗ ชั้น แต่ละชั้นมีระบาย ๓ ชั้นไล่ระดับ ชายผ้าระบายแต่ละชั้นขลิบทองแผ่ลวด ห้อยพวงอุบะจำปาทอง จำนวน ๑๓ พวง

ขั้นตอนการขึ้นโครง และเย็บเพดานฉัตร

สัปตปฎลเศวตฉัตรที่สำเร็จแล้ว

๒. สัปตปฎลเศวตฉัตรเกรินบันไดนาค โครงสร้างเป็นไม้ไผ่ ประกอบด้วย บ้อง กำพู ยอดฉัตร ทำจากไม้สักกลึงปิดด้วยแผ่นทองคำเปลว ด้ามฉัตรคันดาลเป็นโลหะปิดด้วยแผ่นทองคำเปลว ฉัตรชั้นล่างสุดมีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑.๒๐ เมตร ส่วนสูงวัดจากยอดฉัตรถึงระบายชั้นล่างสุด ๒.๕๐ เมตร เป็นฉัตรสีขาว ๗ ชั้น ฉัตรแต่ละชั้นมีระบาย ๓ ชั้นไล่ระดับ ชายผ้าระบายแต่ละชั้นขลิบทองแผ่ลวด ห้อยพวงอุบะจำปาทอง จำนวน ๑๒ พวง

๓. สัปตปฎลเศวตฉัตรสุมพระอัฐิ โครงสร้างเป็นไม้ไผ่ ประกอบด้วย บ้อง กำพู ยอดฉัตร ทำจากไม้สักกลึงปิดด้วยแผ่นทองคำเปลว ด้ามเป็นไม้สักกลึงปิดด้วยแผ่นทองคำเปลว ฉัตรชั้นล่างสุดมีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑.๒๐ เมตร ส่วนสูงวัดจากยอดฉัตรถึงระบายชั้นล่างสุด ๑.๘๕ เมตร เป็นฉัตรสีขาว ๗ ชั้น แต่ละชั้นมีระบาย ๓ ชั้นไล่ระดับ ชายผ้าระบายแต่ละชั้นขลิบทองแผ่ลวด ห้อยพวงอุบะจำปาทอง จำนวน ๑๓ พวง

สิ่งของที่ใช้สำหรับริ้วขบวนพระอิสริยยศพระศพ

สิ่งของที่ใช้สำหรับริ้วขบวนพระอิสริยยศพระศพ ซึ่งผู้เข้าริ้วจะต้องแต่งกายตามโบราณราชประเพณี ตลอดจนเครื่องประโคม เครื่องสูงต่าง ๆ ที่จะต้องใช้ประโคมหรือแห่เชิญนั้น บางสิ่งเป็นราชพัสดุที่มีอยู่แล้วในคลังของสำนักพระราชวัง บางสิ่งต้องเตรียมสร้าง ทำ หรือซ่อมบูรณะไว้ให้เรียบร้อย ซึ่งสำนักพระราชวังเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ

เครื่องแต่งกายสำหรับผู้เข้าริ้วขบวนพระอิสริยยศพระศพ

ฝ่ายคลังราชพัสดุพิธี กองศิลปกรรม สำนักพระราชวัง กำหนดชุดที่ใช้แต่งกายในริ้วขบวนพระอิสริยยศพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ไว้ทั้งหมด ๑๖ ชุด ๑๘ แบบ โดยยึดต้นแบบจากงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี โดยปรับเปลี่ยนการตัดเย็บให้แตกต่างออกไปตามยุคสมัย เนื่องจากเนื้อผ้าบางชนิดไม่สามารถจัดหาได้แล้วในปัจจุบัน บางอย่างใช้เนื้อผ้าทดแทนได้ แต่ก็ยังคงไว้ตามแบบแผนโบราณราชประเพณีให้มากที่สุด รายละเอียดชุดทั้ง ๑๘ แบบ มีดังนี้

แบบที่ ๑ ชุดนำริ้ว จำนวนที่ใช้ ๑ ชุด ประกอบด้วย หมวกทรงประพาสโหมดเทศยอดเกี้ยว เสื้อโหมดเทศสีชมพู นุ่งผ้าเกี้ยวลาย รัดประคดโหมดเทศ ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๒ ชุดธงสามชาย จำนวนที่ใช้ ๒ ชุด สำรอง ๗ ชุด รวม ๙ ชุด ประกอบด้วย หมวกหูกระต่ายแดงขลิบลูกไม้ใบข้าว เสื้ออัตลัดสีแดง นุ่งผ้าเกี้ยวลาย รัดประคดโหมดเทศ ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๓ ชุดประตูหน้า ประตูหลัง จำนวนที่ใช้ ๔ ชุด ประกอบด้วย หมวกทรงประพาสกำมะหยี่สีดำ ยอดเกี้ยว เสื้อนอกขาวแบบราชการ แขนทุกข์ นุ่งผ้าเกี้ยวลาย รัดประคดแดงดอกขาว ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๔ ชุดกลองชนะ ชุดฉุดชักราชรถพระนำ ชุดฉุดชักพระมหาพิชัยราชรถ ชุดพนักงานลากเกริน บันไดนาค จำนวนที่ใช้ ๕๖๐ ชุด สำรอง ๑๙๘ ชุด รวม ๗๕๘ ชุด ประกอบด้วย หมวกกลีบลำดวนแดงขลิบเหลือง เสื้อปัสตูแดงขลิบเหลือง กางเกงปัสตูแดงขลิบเหลือง ถุงเท้าสีดำ รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๕ ชุดจ่าปี่ ชุดจ่ากลอง จำนวนที่ใช้ ๔ ชุด ประกอบด้วย หมวกทรงประพาสโหมดเทศยอดเกี้ยว เสื้อเข้มขาบไหม กางเกงมัสรู่ไหม เข็มขัดแถบทองหัวครุฑ ถุงเท้าสีดำ รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๖ ชุดสารวัตรกลอง ชุดสารวัตรแตร ชุดคนคุมเสลี่ยงกลีบบัวพระนำ ชุดคนกำกับเครื่องสูงหักทองขวาง ชุดคนคุมฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง ชุดผู้กำกับ ชุดผู้ควบคุมพระยานมาศสามลำคาน ชุดผู้ควบคุมคนหามพระยานมาศสามลำคาน ชุดผู้กำกับคนฉุดชัก ชุดผู้ควบคุมพระราชรถพระนำ และชุดผู้ควบคุมพระมหาพิชัยราชรถ จำนวนที่ใช้ ๕๑ ชุด ประกอบด้วย หมวกทรงประพาสกำมะหยี่สีดำยอดเกี้ยว เสื้อนอกขาวแบบราชการ แขนทุกข์ นุ่งผ้าเกี้ยวลาย รัดประคดแดงดอกขาว ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๗ ชุดสังข์ ชุดแตรงอน ชุดแตรฝรั่ง จำนวนที่ใช้ ๕๒ ชุด สำรอง ๘ ชุด รวม ๖๐ ชุด ประกอบด้วย หมวกปัสตูแดงพู่ขาว เสื้อปัสตูแดงแขนบาน กางเกงปัสตูแดงขลิบเหลือง ถุงเท้าสีดำ รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๘ ชุดเครื่องสูง ชุดฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด และชุดฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง จำนวนที่ใช้ ๑๖๒ ชุด สำรอง ๕๔ ชุด รวม ๒๑๖ ชุด ประกอบด้วย หมวกลอมพอกหางเหยี่ยวแดง เสื้อเข้มขาบไหม กางเกงมัสรู่ไหม รัดประคดโหมดเทศ ถุงเท้าสีดำ รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๙ ชุดสนมเชิญพัดยศพระนำ จำนวนที่ใช้ ๑ ชุด ประกอบด้วย หมวกทรงประพาสกำมะหยี่สีดำยอดเกี้ยว เสื้อนอกขาวแบบราชการ แขนทุกข์ นุ่งผ้าเกี้ยวลาย รัดประคดแดงดอกขาว ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๑๐ ชุดคนหามเสลี่ยงกลีบบัวพระนำ ชุดคนหามพระยานมาศสามลำคาน ชุดคนหามพระที่นั่งราเชนทรยาน ชุดคนหามพระวอสีวิกากาญจน์ ชุดผู้บังคับราชรถพระนำ ชุดผู้บังคับพระมหาพิชัยราชรถ จำนวนที่ใช้ ๒๑๒ ชุด สำรอง ๒๗ ชุด รวม ๒๓๙ ชุด ประกอบด้วย หมวกทรงประพาสโหมดเทศยอดจุก เสื้อเข้มขาบไหม รัดประคดโหมดเทศ ถุงเท้าสีดำ รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๑๑ ชุดบังสูรย์พระนำ ชุดสัปทนตาด ชุดพัดโบก ชุดภูษามาลาประคองพระโกศพระศพ ชุดพระกลดถวายพระโกศพระศพ ชุดบังสูรย์หักทองขวาง ชุดสารถีถือแพนหางนกยูงนั่งหน้าราชรถพระนำ ชุดสารถีถือแพนหางนกยูงนั่งหน้าพระมหาพิชัยราชรถ จำนวนที่ใช้ ๑๕ ชุด ประกอบด้วย หมวกลอมพอกมีดอกไม้ไหว เสื้อนอกขาวทับด้วยเสื้อครุยเทวดาแถบใหญ่ นุ่งผ้าเกี้ยวลาย ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๑๒ ชุดอินทร์ ชุดเชิญจามร จำนวนที่ใช้ ๑๖ ชุด สำรอง ๓๘ ชุด รวม ๕๔ ชุด ประกอบด้วย หมวกทรงประพาสโหมดเทศยอดเกี้ยว เสื้ออัตลัดสีเขียว ใช้สำหรับชุดอินทร์ กางเกงสนับเพลา นุ่งทับด้วยผ้าเกี้ยวลาย รัดประคดโหมดเทศ ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๑๓ ชุดพรหมเชิญจามร จำนวนที่ใช้ ๑๖ ชุด สำรอง ๓๘ ชุด รวม ๕๔ ชุด ประกอบด้วย หมวกทรงประพาสโหมดเทศยอดเกี้ยว เสื้ออัตลัดสีแดง กางเกงสนับเพลา นุ่งทับด้วยผ้าเกี้ยวลาย รัดประคดโหมดเทศ ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๑๔ ชุดผู้บอกขบวน จำนวนที่ใช้ ๑ ชุด ประกอบด้วย หมวกทรงประพาสผ้าเยียรบับยอดเกี้ยว เสื้อผ้าเยียรบับ รัดประคดโหมดเทศ นุ่งผ้าเกี้ยวลาย ขัดกระบี่หลัง ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๑๕ ชุดมหาดเล็กหลวงคู่แห่ ชุดมหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงหว่างเครื่องหน้า - หลัง ชุดมหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงรายตีนตอง ชุดผู้ควบคุมเชิญพระแสงฯ จำนวนที่ใช้ ๖๖ ชุด ประกอบด้วย หมวกทรงประพาสกำมะหยี่สีน้ำเงินยอดเกี้ยว เสื้อนอกขาวแบบราชการ แขนทุกข์ นุ่งผ้าม่วงเชิง รัดประคดสีน้ำเงินดอกขาว ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๑๖ ชุดอินทร์ เชิญต้นไม้เงิน จำนวนที่ใช้ ๑๖ ชุด สำรอง ๗๒ ชุด รวม ๘๘ ชุด ประกอบด้วย หมวกกำมะหยี่สีเขียวทรงเทริด เสื้อกำมะหยี่สีเขียวคอบัวติดขลิบ กางเกงสนับเพลา นุ่งทับด้วยผ้าเกี้ยวลาย รัดประคดโหมดเทศ ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๑๗ ชุดพรหมเชิญต้นไม้ทอง จำนวนที่ใช้ ๑๖ ชุด สำรอง ๗๒ ชุด รวม ๘๘ ชุด ประกอบด้วย หมวกกำมะหยี่สีแดงทรงเทริด เสื้อกำมะหยี่สีแดงคอบัวติดขลิบ กางเกงสนับเพลา นุ่งทับด้วยผ้าเกี้ยวลาย รัดประคดโหมดเทศ ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าหนังสีดำ

แบบที่ ๑๘ ชุดตำรวจหลวงคู่แห่พระโกศพระศพ จำนวนที่ใช้ ๔๖ ชุด ประกอบด้วย หมวกทรงประพาสกำมะหยี่สีดำยอดแหลม เสื้อสักหลาดสีน้ำเงิน (เสื้อตำรวจหลวง) เข็มขัดแถบทองพู่ไหมแดง สายกระบี่แถบทองใหญ่ นุ่งผ้าม่วงเชิง ถุงเท้ายาวสีขาว รองเท้าหนังสีดำ

เครื่องประโคมที่ใช้ในงานพระศพ อาทิ แตรงอน แตรฝรั่ง กลองชนะแดงลายทอง กลองชนะเงิน กลองชนะทอง เป็นต้น

เครื่องสูงที่ใช้ในงานพระศพ อาทิ บังแทรกหักทองขวาง จามรทองแผ่ลวดด้ามปิดทอง

เครื่องใช้ในการพระราชทานเพลิงพระศพ (จริง)

เครื่องใช้ในการพระราชทานเพลิงพระศพ (จริง) ได้แก่ ฟืนเกียรติยศ จำนวน ๒๔ ท่อน เหล็กขอ คีม แหลน จำนวน ๑ ชุด คันถือหุ้มผ้าขาวสำหรับปฏิบัติการพระราชทานเพลิง พระผอบปิดทองคำเปลว สำหรับบรรจุพระสรีรางคาร พระลองไม้ทรงกลมมีฝาปิดปิดทองสำหรับพระราชทานเพลิงพระศพ (จริง)* ๑ องค์ ขันทองคำ เครื่องคลุมปัก พานทองคำลงยา และขวดแก้วเจียระไนใส่น้ำพระสุคนธ์สำหรับสรงพระอัฐิ

* จัดสร้างไว้แต่มิได้ใช้จริง เนื่องจากในการพระราชทานเพลิงพระศพ (จริง) ได้เชิญพระลองเหล็กปิดทองทรงพระศพเข้าในเตาสุมเพลิงพระศพ โดยไม่มีการเชิญพระศพออกผลัดพระลองตามที่กำหนดไว้แต่เดิม

การเตรียมการจัดแสดงมหรสพสมโภช

การแสดงมหรสพสมโภชงานออกพระเมรุพระบรมอัฐิเป็นแบบแผนประเพณีสืบทอดกันมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการจัดมหรสพสมโภชออกพระเมรุตามแบบแผนประเพณีเป็นครั้งแรก เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๙ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช คือ งานออกพระเมรุพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก โดยปรากฏหลักฐานว่ามีมหรสพหลายอย่าง อาทิ โขน ละคร หุ่น หนัง งิ้ว มอญรำ เทพทอง โมงครุ่ม ไต่ไม้ แพนรำ ไต่ลวด กายกรรม ซึ่งเป็นการแสดงมหรสพ ๒ ประเภทหลัก คือ

- มหรสพที่เป็นเรื่องราว ได้แก่ โขน ละคร หุ่น หนัง งิ้ว
- มหรสพที่เป็นการละเล่น ได้แก่ มอญรำ เทพทอง โมงครุ่ม ไต่ไม้ แพนรำ ไต่ลวด กายกรรม

การออกพระเมรุถือเป็นงานออกทุกข์ หลังจากที่ไว้ทุกข์มาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง จึงนำมหรสพสมโภชมาเล่น เพื่อเฉลิมพระเกียรติ ตามคติความเชื่อว่าการสวรรคตหรือสิ้นพระชนม์ลง คือการเสด็จกลับสู่สรวงสวรรค์ งานถวายพระเพลิงหรืองานพระราชทานเพลิง จึงเสมือนเป็นการส่งเสด็จสู่ทิพยพิมานพร้อมกับแสดงความกตัญญูกตเวทีเป็นครั้งสุดท้าย ถ้าเป็นพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศ์ ก็เท่ากับว่าเป็นครั้งสุดท้ายที่ข้าแผ่นดินจะสนองพระมหากรุณาธิคุณ โดยจัดให้มีมหรสพสมโภชแสดงความจงรักภักดี

มหรสพสมโภช

ส่วนการจัดแสดงมหรสพสมโภชงานออกพระเมรุ คณะกรรมการฝ่ายจัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มอบให้กรมศิลปากรดำเนินการแสดงโขน หุ่น ละคร ตามประเพณี และการแสดงดนตรีสากลด้วย โดยจัดเป็น ๓ เวที ในบริเวณท้องสนามหลวงด้านทิศเหนือ ในวันจันทร์ ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เริ่มแสดงเวลา ๑๙ นาฬิกา หยุดการแสดงในช่วงเวลาพระราชทานเพลิงจริง แล้วแสดงต่อถึงวันรุ่งขึ้นในวันอังคาร ที่ ๑๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๖ นาฬิกา การแสดงประกอบด้วย

เวทีที่ ๑ เวทีด้านสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า เป็นการแสดงหนังใหญ่ และโขนหน้าจอ เรื่องรามเกียรติ์

การซ้อมการแสดงหนังใหญ่

การซ้อมการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์

๑. การแสดงหนังใหญ่ ชุดเบิกหน้าพระ (พากย์สามตระ) ถึงจับลิงหัวค่ำ เป็นประเพณีของการแสดงหนังใหญ่ ทุกครั้งก่อนการแสดงจะต้องทำพิธีการบูชาครู สรรเสริญเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งยังเป็นการสอดแทรกให้รู้จักความดี ความชั่ว อบรม สั่งสอนให้เป็นคนดี ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของบ้านเมือง

๒. โขนหน้าจอ เรื่องรามเกียรติ์ ดำเนินเรื่องตามบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ รัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๖ ชื่อตัวละครและตัวสะกดจะยึดตามต้นฉบับเดิม ผู้ทำบท ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญและข้าราชการของสำนักการสังคีต กรมศิลปากร และวิทยาลัยนาฏศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ได้แก่ นายประสาท ทองอร่าม นายเกษม ทองอร่าม นายจรัญ พูลลาภ นายเจตน์ ศรีอ่ำอ่วม นายสุธีร์ ชุ่มชื่น นายทรงพล ตาดเงิน นายหัสดินทร์ ปานประสิทธิ์ และนายธีรภัทร์ ทองนิ่ม มีการแสดงทั้งหมด ๑๒ ชุด ได้แก่

๒.๑ สีดาหาย (สูรปะนักขามาหึง)

เนื้อเรื่องโดยสังเขป สูรปะนักขาน้องสาวทศกัณฐ์ซึ่งเป็นหม้ายออกตระเวนป่า ได้มาพบพระราม สีดา พระลักษมณ์ ก็เกิดความเสน่หาในองค์พระราม และริษยานางสีดาจะเข้าตบตี พระลักษมณ์จึงตัดตีน มือ หู จมูกนาง เป็นเหตุให้นางนำความแค้นที่ถูกทำร้ายไปทูลพี่ชายให้ออกมาแก้แค้น

๒.๒ ปราบพญาขร พญาฑูษณ์

เนื้อเรื่องโดยสังเขป พญาขร พญาฑูษณ์ พี่ชายนางสูรปะนักขา เมื่อทราบความจากนางสูรปะนักขา จึงยกทัพมาแก้แค้น แต่ต้องสิ้นชีวิตด้วยพระแสงศรของพระราม

๒.๓ ตามกวาง

เนื้อเรื่องโดยสังเขป เมื่อทศกัณฐ์พี่ชายใหญ่ รู้ว่านางสูรปะนักขาถูกทำร้าย และพญาขร พญาฑูษณ์เสียชีวิตเพราะมนุษย์ก็โกธรแค้น ครั้นแจ้งถึงความงามของนางสีดามเหสีของพระราม จึงชวนพญามารีจ มาวางอุบายเพื่อลักนางสีดา

๒.๔ ระบำวานรพงศ์

เนื้อเรื่องโดยสังเขป พระรามทรงทราบว่าทศกัณฐ์มาลักนางสีดาไป จึงออกติดตามนาง จนได้พลวานรจากเมืองขีดขินและชมพู นับได้จำนวน ๗๗ สมุดไทมาเป็นทหารเอก อันมีทั้งพญาวานร สิบแปดมงกุฎ และพลลิงต่าง ๆ การแสดงชุดนี้จึงแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของเหล่าวานรพงศ์แต่ละตน มีฤทธิ์ และความเก่งกาจ จนสามารถพิชิตเหล่าอสูรให้สิ้นได้

๒.๕ พิเภกถูกขับ - สวามิภักดิ์

เนื้อเรื่องโดยสังเขป เมื่อทศกัณฐ์ลักนางสีดามาไว้ในสวนกรุงลงกาแล้ว ก็บังเกิดลางนิมิตร้าย จึงให้พิเภกมาทำนาย พิเภกทูลตามเป็นจริงด้วยความสัตย์ว่าให้ส่งนางสีดาคืนกลับไป หาไม่แล้วกรุงลงกาและเหล่าอสุรพงศ์ก็จะวิบัติตามนิมิตของทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์โกรธ คิดว่าพิเภกเอาใจออกห่าง และตั้งใจกล่าวให้ร้าย จึงเนรเทศพิเภกออกจากกรุงลงกา

๒.๖ จองถนน

เนื้อเรื่องโดยสังเขป พิเภกได้มาสวามิภักดิ์ต่อพระราม โดยดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยา ต่อหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระรามคิดจะข้ามมหาสมุทรไปยังกรุงลงกา จึงมีพระบัญชาให้เหล่าพลวานรขนก้อนหินมาทำถนนไปจนถึงเมืองลงกา

๒.๗ ศุขะ สารัณ ปลอมพล

เนื้อเรื่องโดยสังเขป ศุขะและสารัณพลยักษ์ในกรุงลงกา ถูกทศกัณฐ์ใช้ให้มาสืบข่าวกองทัพพระราม โดยทั้งสองแปลงกายเป็นลิงขาวและลิงดำ ปลอมเข้าไปปะปนอยู่ในพลวานร แต่ถูกพิเภกจับได้ จึงถูกลงอาญา และให้กลับไปแจ้งข่าวแก่ทศกัณฐ์ว่า ถ้าไม่ส่งคืนนางสีดา พระรามจะยกทัพโจมตีกรุงลงกา

๒.๘ องคตสื่อสาร

เนื้อเรื่องโดยสังเขป พระรามให้องคตลูกพระยาพาลี เป็นทูตอัญเชิญพระราชสาส์นไปแจ้งแก่ทศกัณฐ์ตามประเพณีการทำศึก แต่ทศกัณฐ์กลับสั่งสังหารองคตซึ่งเป็นทูต ทำให้องคตต้องสังหารพลยักษ์ตาย แล้วนำข่าวมาแจ้งแก่พระราม พระรามจึงยกทัพเข้าประชิดกรุงลงกา

๒.๙ ศึกนาคบาศ

เนื้อเรื่องโดยสังเขป อินทรชิตลูกชายทศกัณฐ์ เรืองฤทธิ์ด้วยพระแสงศรซึ่งเทพเจ้าประทานให้ หนึ่งนั้นคือ ศรนาคบาศ รับอาสาทศกัณฐ์ออกรบเพื่อตัดศึก โดยแผลงศรเป็นพญานาคเข้ารวบรัดกองทัพของพระราม แต่พิเภกก็หาวิธีแก้ไขจนกองทัพพระรามรอดพ้นจากอันตราย

๒.๑๐ ระบำอสุรพงศ์

เนื้อเรื่องโดยสังเขป เป็นการแสดงเพื่อให้รู้ถึงเหล่าอสุรพงศ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นพันธมิตรของทศกัณฐ์ ซึ่งแต่ละตนมีฤทธากายสิทธิ์ และมีเทพอาวุธอันทรงอิทธิฤทธิ์ แต่ก็ต้องมาเสียชีวิตลงเพราะทศกัณฐ์

๒.๑๑ ศึกทศกัณฐ์ครั้งแรก ทัพสิบขุน สิบรถ

เนื้อเรื่องโดยสังเขป ทศกัณฐ์เมื่อเสียเหล่าอสุรพงศ์ จึงออกรบเพื่อหวังแก้แค้น โดยให้สิบขุนซึ่งเป็นมหาอำมาตย์คุมทัพหน้า และสิบรถซึ่งเป็นลูกชายที่เกิดจากนางสนมเป็นทัพหนุน ส่วนทศกัณฐ์เป็นทัพหลวง หวังจะออกไปเผด็จศึกกับพระราม แต่ก็ต้องพ่ายแพ้ด้วยแสงศรของพระราม

๒.๑๒ พระรามคืนนคร

เนื้อเรื่องโดยสังเขป เมื่อเสร็จศึกกรุงลงกา พระราม นางสีดา และพระลักษมณ์ จึงเสด็จกลับกรุงอโยธยาตามสัตย์ที่ให้ไว้กับท้าวทศรถพระราชบิดา โดยมีนางเกาสุริยา นางไกยเกษี และนางสมุทรชา สามพระมารดา พร้อมด้วยพระพรตและพระสัตรุดสองพระอนุชา นำขบวนกองเกียรติยศออกมารับพระราม เพื่อขึ้นครองเมือง เหล่าเทวดา นางฟ้าทุกชั้นต่างร่วมกันแซ่ซ้องยินดี สรรเสริญบุญบารมีแห่งพระรามและนางสีดา

เวทีที่ ๒ เวทีด้านศาลฎีกา มีการแสดงหุ่นและละคร ประกอบด้วย

๑. การแสดงหุ่นกระบอก เรื่องพระอภัยมณี ตอนศึกเก้าทัพ ถึงพบนางละเวง ผู้เรียบเรียงบท คือนายชวลิต สุนทรานนท์ นักวิชาการละครและดนตรีเชี่ยวชาญ ของสำนักการสังคีต กรมศิลปากร

ลำดับตัวหุ่น จำนวน ๒๓ ตัว ดังนี้

๑.๑ หุ่นนายโรง (ไหว้ครู)
๑.๒ หุ่นออกภาษามอญ
๑.๓ หุ่นออกภาษาชวา
๑.๔ หุ่นออกภาษาเขมร
๑.๕ หุ่นออกภาษาพม่า
๑.๖ หุ่นออกภาษาญวน
๑.๗ หุ่นออกภาษาจีน
๑.๘ หุ่นล่ามตลกไทย
๑.๙ หุ่นล่ามตลกฝรั่ง
๑.๑๐ พระอภัยมณี (แต่งไทย)
๑.๑๑ นางละเวง
๑.๑๒ องครักษ์นางละเวง
๑.๑๓ เจ้ามะหุด
๑.๑๔ สินสมุทร
๑.๑๕ ทหารเมืองลังกา
๑.๑๖ ทหารเมืองผลึก
๑.๑๗ ทหารสินสมุทร
๑.๑๘ ม้าทรงพระอภัย
๑.๑๙ ม้าทรงนางละเวง
๑.๒๐ ทหารมะหุด
๑.๒๑ ล่ามมะหุด (ฝรั่งเศส)
๑.๒๒ ศรีสุวรรณ
๑.๒๓ สามพราหมณ์

ซ้อมการแสดงหุ่นกระบอก

มีลำดับการแสดง ได้แก่ โหมโรง หุ่นนายโรง (ออกไหว้ครู) และดำเนินเรื่อง

เนื้อเรื่องโดยสังเขป กองทัพนานาชาติยกออกมาช่วยนางละเวงรบ แต่ก็ต้องพ่ายแพ้แก่กองทัพของเมืองผลึกซึ่งมีพระอภัยมณีเป็นทัพหลวง นางละเวงยังเกรงกลัวทัพเมืองผลึกอยู่ สุดท้ายจึงทำอุบายให้เจ้ามะหุด (ฝรั่งเศส) มาช่วยรบ เจ้ามะหุดยกทัพเรือมาพบกับสินสมุทร จึงใช้ปืนใหญ่ยิงสินสมุทรตกน้ำ แต่สินสมุทรไม่ตาย กลับหนีไปขึ้นฝั่งป้อมเมืองลังกา พบนางละเวง หวังเข้าไปสังหาร แต่กลับสู้อำนาจตราราหูนางละเวงไม่ได้ จึงจำต้องหนีกลับมาหาพระอภัยมณีที่เมืองผลึก กองทัพทั้งสองฝ่ายเข้าตะลุมบอนกัน พระอภัยมณีพลัดจากไพร่พล ถูกทัพต่างชาติล้อม พระองค์จึงเป่าปี่กล่อมให้ทหารที่ล้อม ใจอ่อนนอนหลับ นางละเวงออกมาพบเข้าจึงต่อสู้กัน นางละเวงหนี พระอภัยมณีออกติดตาม พระอภัยมณีรู้ว่าผู้ที่ทรงเข้ารบด้วยเป็นผู้หญิงจึงเข้าเกี้ยวพาราสี ในที่สุดพระอภัยมณีต้องมนต์เสน่ห์ตามนางละเวงเข้าเมืองลังกา

๒. การแสดงละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องศกุนตลา ตอนท้าวทุษยันต์พบนางศกุนตลา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง ศกุนตลา โดยอาศัยฉบับภาษาอังกฤษ ซึ่ง Sir William Jones เป็นผู้แปล และทรงเทียบเคียงกับฉบับของ Sir Monier Williams บ้าง นายเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ นำมาเรียบเรียงเพื่อใช้สำหรับแสดงละครของกรมศิลปากร

เนื้อเรื่องโดยสังเขป ท้าวทุษยันต์ ได้เสด็จล่าเนื้อในป่า และได้พบกวางดำตัวหนึ่ง พระองค์ทรงพอพระทัยยิ่งนัก จึงเสด็จติดตามและหมายสังหาร กวางนั้นได้หนีมายังอาศรมพระกัณวะฤษี แต่ขณะนั้นพระฤษีไม่อยู่ จะมีเพียงนางศกุนตลากับพี่เลี้ยงที่กำลังรดน้ำพรวนดินปลูกต้นไม้ ครั้นท้าวทุษยันต์เห็นนางศกุนตลาก็เกิดจิตปฏิพัทธ์เสน่หา จึงเสด็จเลี่ยงเข้าไปหาพี่เลี้ยงซักถามความเป็นมา และได้ทราบเรื่องราวของนาง จึงทรงคิดว่านางศกุนตลานั้นสมควรที่จะเป็นพระมเหสีแห่งพระองค์

๓. การแสดงละครนอก เรื่องสังข์ทอง ตอนพระสังข์หนีนางพันธุรัต ถึง พระสังข์พบพระมารดา ผู้เรียบเรียงบทคือ นางสาววันทนีย์ ม่วงบุญ นักวิชาการละครและดนตรีทรงคุณวุฒิ กรมศิลปากร จัดแสดงรวม ๗ ตอน ได้แก่

๓.๑	พระสังข์หนีนางพันธุรัต	๓.๒	รจนาเลือกคู่
๓.๓	พระสังข์ได้รจนา	๓.๔	ท้าวสามนต์ให้ลูกเขยหาปลา
๓.๕	มณฑาลงกระท่อม	๓.๖	พระสังข์ตีคลี
๓.๗	พระสังข์พบพระมารดา		

เนื้อเรื่องโดยสังเขป สืบเนื่องจากพระสังข์กุมารถูกมารดาเลี้ยงหมายฆ่า โดยสั่งทหารให้จับตัวไปถ่วงน้ำนั้น ท้าวภุชงค์เจ้าบาดาลได้มาช่วยไว้ แล้วส่งพระสังข์ให้ไปเป็นบุตรบุญธรรมของนางพันธุรัต โดยพระสังข์ไม่รู้ว่านางเป็นยักษ์ เพราะขณะที่อยู่กับพระสังข์ นางและบริวารได้แปลงกายเป็นมนุษย์ แต่ก็มีบางสิ่งที่ทำให้สงสัย พระสังข์จึงหาโอกาสค้นหาความจริงในขณะที่นางออกป่า ซึ่งก็ได้พบกองกระดูก บ่อน้ำเงิน-ทอง และของวิเศษ ๓ อย่าง คือ รูปเงาะ ไม้เท้าทอง และเกือกแก้ว ครั้นลองสวมใส่ทั้งรูปเงาะและเกือกแก้วแล้วก็สามารถเหาะได้ ในที่สุดพระสังข์ได้รู้ว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์ จึงคิดหนีด้วยความกลัว เมื่อวันหนึ่งสบโอกาสจึงลักเอาของวิเศษทั้ง ๓ นั้น แล้วเหาะหนีไป แต่นางพันธุรัตตามมาจนทัน และอ้อนวอนขอให้พระสังข์กลับ พระสังข์เบี่ยงบ่ายไม่ยอมกลับ ด้วยความรักแท้ของนางพันธุรัตที่มีต่อพระสังข์ ก่อนที่นางจะอกแตกตายด้วย

ความโศกเศร้าเสียใจ นางได้เขียนมหาจินดามนต์ ซึ่งใช้เรียกเนื้อ ปลา และสัตว์จตุบาททั้งหลายให้พระสังข์เพื่อไว้ใช้ในยามคับขัน พระสังข์สวมทรงรูปเงาะเหาะไปจนถึงเมืองพาราณสี ซึ่งขณะนั้นท้าวสามนต์เจ้าเมืองกำลังจัดพิธีเลือกคู่ให้พระธิดาทั้ง ๗ พระองค์ โดยให้เชิญกษัตริย์จากเมืองต่าง ๆ มาให้พระธิดาเลือก แต่รจนาพระธิดาองค์สุดท้องไม่ยอมเลือกใคร ท้าวสามนต์จึงให้ทหารไปนำตัวเจ้าเงาะมาให้รจนาเลือก รจนาเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง ท้าวสามนต์กริ้วจึงขับไล่นางรจนาไปอยู่กระท่อมปลายนา ด้วยความแค้นเคืองและคิดจะกำจัดเจ้าเงาะ ท้าวสามนต์จึงออกคำสั่งให้เขยทั้งหกและเจ้าเงาะหาปลามาถวาย หากทำไม่ได้ก็จะลงโทษ เจ้าเงาะจึงถอดรูปเป็นพระสังข์แล้วเรียกปลามาคับคั่งอยู่ตรงหน้า พวกหกเขยหาปลาไม่ได้ และเมื่อพบปลามาอยู่ที่พระสังข์จึงกราบไหว้อ้อนวอนขอปลา พระสังข์ยกให้โดยขอแลกกับปลายจมูก ท้าวสามนต์ขัดแค้นใจที่ไม่สามารถเอาผิดเจ้าเงาะได้ จึงหาทางกำจัดต่อไป พระอินทร์เทพเจ้าทรงเห็นเหตุการณ์จึงหมายจะช่วยพระสังข์ โดยเหาะลงมาท้าท้าวสามนต์ตีคลีพนันเอาบ้านเอาเมือง ท้าวสามนต์ให้หกเขยออกต่อสู้ แต่ก็ต้องพ่ายแพ้ นางมณฑามเหสีจึงแอบไปหารจนา และขอให้ธิดาอ้อนวอนเจ้าเงาะไปตีคลีพนัน เจ้าเงาะสงสารจึงถอดรูปเป็นพระสังข์ทองออกไปตีคลีกับพระอินทร์จนได้ชัยชนะ ท้าวสามนต์เห็นดังนั้นก็ยอมรับพระสังข์และยกราชสมบัติให้ตามสัญญา ต่อมาพระสังข์ขอทูลลาไปตามหานางจันท์เทวีพระมารดา และได้พบกันในที่สุด

เวทีที่ ๓ เวทีด้านหน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นการบรรเลง-ขับร้อง ในการแสดงชุด **เพชรรัตนาลัย** โดยวงดนตรีสากล ๓ วง คือ

๑. วงดนตรีสากลสโมสรนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒. วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์

๓. คณะนักร้องประสานเสียงสันติราษฎร์ แห่งวิทยาลัยอาชีวศึกษาสันติราษฎร์ ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ซ้อมการแสดงโขนหน้าพระเมรุ

ส่วนหน้าพระเมรุ มีการแสดงโขน ในช่วงพระราชทานเพลิง ซึ่งมักเรียกตามภาษาชาวบ้านว่า โขนหน้าไฟ กำหนดจัดเรื่องรามเกียรติ์ ชุดนางลอย โดยใช้แบบกระทู้เต็ม (เจรจากระทู้แบบโบราณ เจรจาสด) ดำเนินเรื่องเริ่มตั้งแต่ทศกัณฐ์ใช้นางเบญกายหลานสาวไปดูตัวนางสีดาในสวนเพื่อจะแปลงเป็นนางสีดา และทำกลตายลอยน้ำไปให้พระรามเข้าใจว่าเป็นนางสีดาตาย หนุมานขอพิสูจน์ศพนางสีดา โดยอัญเชิญขึ้นเผาไฟ นางเบญกายทนความร้อนไม่ไหว จึงกลายร่างหนีไปตามเปลวไฟ หนุมานเข้าจับตัวนางมาถวายพระราม พระรามพิพากษาโทษนางเบญกาย โดยต้องการลองใจพิเภกซึ่งเป็นพ่อของนางเบญกาย

พิธีบูชาครูด้านดนตรีและนาฏศิลป์

วันพฤหัสบดี ที่ ๒๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๙ นาฬิกา สำนักการสังคีต กรมศิลปากร จัดให้มีพิธีบูชาครูด้านดนตรีและนาฏศิลป์แก่ผู้ร่วมประโคม บรรเลง และแสดงมหรสพสมโภช ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ โรงละครแห่งชาติ มีนายปกรณ์ พรพิสุทธิ์ ผู้อำนวยการสำนักการสังคีต กรมศิลปากร เป็นประธานในพิธี และนายสมบัติ แก้วสุจริต เป็นผู้ประกอบพิธีบูชาครู เจ้าหน้าที่ตั้งแต่งสถานที่ประกอบพิธีบูชาครูด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไว้พร้อม ดังนี้

โต๊ะเครื่องบวงสรวงสังเวย

กลางเวทียกพื้น ตั้งโต๊ะยาวคลุมด้วยผ้าสีขาว แบ่งเป็น ๕ ระดับลดหลั่นกัน ด้านหลังจัดวางหนังใหญ่ทั้งด้านซ้ายและด้านขวา ชั้นบนสุดตรงกลาง ประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ ถัดลงมา ประดิษฐานศีรษะครูโขน ละคร ทั้งฝ่ายเทพ ฝ่ายฤาษี ฝ่ายมนุษย์ ฝ่ายยักษ์ ประกอบด้วย พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม พระอินทร์ พระปัญจสีขร พระครูภรตฤาษี พระพิฆเณศ พระวิษณุกรรม พระพิราพ เทริด ถัดลงมาเป็นกลองตะโพนคาดผ้าสีขาว ด้านซ้ายและด้านขวาของกลองตะโพนตั้งหุ่นกระบอก ระดับล่างสุดตั้งเครื่อง

บวงสรวงสังเวยคาวหวานเครื่องคู่ ดิบ ๑ ชุด สุก ๑ ชุด ด้านซ้ายมือตั้งเครื่องสังเวยสำหรับบูชาฝ่ายเทพและฝ่ายมนุษย์เป็นของสุก ด้านขวามือตั้งเครื่องบวงสรวงสังเวยสำหรับฝ่ายยักษ์เป็นของดิบ เครื่องบวงสรวงสังเวยทั้งของสุกและของดิบประกอบด้วย หัวหมู เป็ด ไก่ กุ้ง ปู ปลาช่อน ไข่ ผลไม้ ประกอบด้วย ส้ม มะม่วง ลำไย แก้วมังกร ฝรั่ง สาลี่ ชมพู่ สับปะรด ทุเรียน ขนุน เผือก มันเทศ ขนม ประกอบด้วย ขนมหม้อแกง ขนมชั้น โรตี แกงบวดฟักทอง ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เม็ดขนุน ขนมถ้วยฟู ขนมต้มขาว ขนมต้มแดง ขนมปังแผ่น พร้อมนม เนย อ้อยท่อน มะพร้าว กล้วยน้ำว้า บายศรีปากชาม ถั่วเขียว งาดำ หมากพลู บุหรี่ ชา กาแฟ เหล้าขาว ๔๐ ดีกรี น้ำเปล่า พานข้าวตอกดอกไม้ แจกันดอกไม้สด กระถางธูป เชิงเทียนตำราโองการไหว้ครู

ด้านหน้าโต๊ะเครื่องบวงสรวงสังเวย ตั้งเป็นแท่นยกพื้นปูด้วยผ้าขาวสำหรับผู้ประกอบพิธีนั่ง มีหมอนสีขาวสำหรับกราบ ๑ ใบ

บริเวณด้านซ้ายใกล้บันไดทางขึ้นเวที จัดตั้งวงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องคู่ ของกลุ่มดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีบูชาครู ได้แก่ ปี่ นายสุรศักดิ์ กิ่งไทร ระนาดเอก นายสุรพงศ์ โรหิตาจล ระนาดทุ้ม นายไพรัตน์ จรรย์นาฎย์ ฆ้องวงใหญ่ นายจำลอง ม่วงท้วม ฆ้องวงเล็ก นายถาวร ภาสดา ตะโพน นายอนุชา บริพันธ์ กลองทัด นายนิเวศน์ ฤาวิชา ฉิ่ง นายยุทธนา ชิตท้วม หัวหน้าวง นายปี๊บ คงลายทอง

เวลา ๙ นาฬิกา ๙ นาที นายปกรณ์ พรพิสุทธิ์ ผู้อำนวยการสำนักการสังคีต เป็นประธานจุดธูปเทียนเงิน เทียนทอง บูชาครู ปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ จากนั้น นายสมบัติ แก้วสุจริต ผู้ประกอบพิธีบูชาครู กล่าวนะโม ๓ จบ บูชาพระรัตนตรัย ปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการกลอง เพลงตระเชิญ กล่าวบูชาพระพิฆเณศ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงคุกพาทย์ กล่าวบูชาครูดุริยเทพ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงตระพระประคนธรรพ เพลงเหาะเพลงช้า เพลงเร็ว กล่าวอัญเชิญ บูชาพระครูฤาษี ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเสมอเถร เพลงเสมอมาร เพลงบาทสกุณี เพลงเสมอสามลา เพลงเสมอผี กล่าวคำถวายเครื่องบวงสรวงสังเวย ปี่พาทย์บรรเลงเพลงนั่งกิน - เช่นเหล้า กล่าวคำขอขมาและขอพรเพื่อการประกอบพิธีครั้งนี้ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงตระเทวาประสิทธิ์

หลังจากนั้น มีการรำถวายมือ ๓ ชุด คือ ชุดแรกเป็นนักแสดงตัวพระ ชุดที่สองเป็นนักแสดงตัวนาง และชุดที่สามเป็นนักแสดงตัวยักษ์ และตัวลิง

วงปี่พาทย์จากสำนักการสังคีต กรมศิลปากร

นายปกรณ์ พรพิสุทธิ์ เป็นประธานจุดธูปเทียนบูชาครู

นายสมบัติ แก้วสุจริต เป็นผู้ประกอบพิธีบูชาครู

นักแสดงตัวพระ รำถวายมือ

นักแสดงตัวนาง รำถวายมือ

นักแสดงตัวยักษ์ และตัวลิง รำถวายมือ

จบท้ายด้วยการรำโปรยข้าวตอก บริเวณด้านหน้าเครื่องบวงสรวงสังเวย โดย นายสมบัติ แก้วสุจริต ผู้ประกอบพิธีบูชาครู เป็นผู้นำตัวแทนนักแสดงรำโปรยข้าวตอก เสร็จพิธีเวลา ๑๐ นาฬิกา ๒๐ นาที

การรำโปรยข้าวตอก

การซ้อมแสดงโขนหน้าพระเมรุ

สิ่งอนุสรณ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

เหรียญที่ระลึก

ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพหรือพระราชทานเพลิงพระศพ ปรากฏธรรมเนียมการสร้างเหรียญที่ระลึกเป็นอนุสรณ์มาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทรศก ๑๑๙ อาทิ เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ในพุทธศักราช ๒๔๔๓ เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ ในพุทธศักราช ๒๔๖๓ เป็นต้น ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี คณะกรรมการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ได้มอบหมายให้กรมธนารักษ์เป็นผู้ดำเนินการจัดสร้างและจำหน่ายเหรียญอนุสรณ์พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เพื่อเฉลิมพระเกียรติ รำลึกถึงพระกรุณาธิคุณ และเป็นอนุสรณ์ให้ปวงชนชาวไทยได้มีไว้เคารพสักการะโดยการบริจาคเงินสมทบโดยเสด็จพระราชกุศลในการพระราชทานเพลิงพระศพ

การดำเนินงานจัดทำเหรียญอนุสรณ์ในครั้งนี้ กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ได้ทดรองเงินค่าจัดทำจากเงินกองทุนหมุนเวียนของสำนักกษาปณ์ กรมธนารักษ์ รายได้ที่ได้จากการจำหน่ายเหรียญที่ระลึก หลังหักค่าใช้จ่ายในการจัดทำแล้ว จะนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย

กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ได้มอบหมายให้ นายรังสรรค์ โชติรังสรรค์ นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน ส่วนศิลปกรรม สำนักกษาปณ์ เป็นผู้ออกแบบและเขียนแบบทั้งด้านหน้าและด้านหลัง นายธรรมนูญ แก้วสว่าง นักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการ ส่วนศิลปกรรม สำนักกษาปณ์ เป็นผู้ปั้นแบบด้านหน้า นายปัญญา คำเคน นักวิชาการช่างศิลป์ปฏิบัติการ เป็นผู้ปั้นแบบด้านหลัง ส่วนศิลปกรรม สำนักกษาปณ์ ดำเนินการจัดทำเหรียญที่ระลึกอนุสรณ์พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี รวม ๓ ชนิด ดังนี้

เหรียญทองคำธรรมดา ลักษณะเป็นเหรียญกลม วงขอบนอกเรียบ ส่วนผสมทองคำร้อยละ ๙๐ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๖ มิลลิเมตร น้ำหนักเหรียญละ ๑๕ กรัม จำนวนผลิต ไม่เกิน ๑,๐๐๐ เหรียญ จำหน่ายราคาเหรียญละ ๓๐,๐๐๐ บาท

ด้านหน้า กลางเหรียญมีพระรูปสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงฉลองพระองค์ชุดไทย ทรงสายสะพายและสายสร้อยแห่งเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ พระอังสาเบื้องซ้ายประดับดวงตราปฐมจุลจอมเกล้า เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ ๖ ชั้นที่ ๑ เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ ๗ ชั้นที่ ๑ และเหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ ๙ ชั้นที่ ๑ ภายในวงขอบเหรียญเบื้องล่างมีข้อความว่า “สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี” โดยมีลายดอกไม้ประดิษฐ์อยู่ด้านหน้าและด้านหลังของข้อความ

ด้านหลัง กลางเหรียญมีรูปพระเมรุสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เบื้องหลังพระเมรุมีรูปหมู่เมฆและแสงอาทิตย์เรืองรองบาง ๆ เบื้องล่างรูปพระเมรุมีข้อความว่า “๒๔ พฤศจิกายน ๒๔๖๘” ซึ่งเป็นวันประสูติ และข้อความว่า “๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔” ซึ่งเป็นวันสิ้นพระชนม์ โดยมีลายไทย

ประดิษฐ์ประดับอยู่ด้านหน้าและด้านหลังของข้อความ ภายในวงขอบเหรียญเบื้องบนมีข้อความว่า “อนุสรณ์พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ ๙ เมษายน ๒๕๕๕”

แบบเหรียญที่ระลึก
อนุสรณ์พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ด้านหน้า

ด้านหลัง

ชนิดทองคำ
ขนาดเท่าจริง เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๖ มิลลิเมตร

ชนิดเงินรมดำพ่นทรายพิเศษ
ขนาดเท่าจริง เส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๐ มิลลิเมตร

ชนิดทองแดงรมดำพ่นทราย
ขนาดเท่าจริง เส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๐ มิลลิเมตร

ส่วนศิลปกรรม
กลุ่มงานศิลปกรรมและตรวจตรา
สำนักกษาปณ์
๑๓ มีนาคม ๒๕๕๕

เหรียญที่ระลึก

เหรียญเงินรมดำพ่นทรายพิเศษ ลักษณะเป็นเหรียญกลม วงขอบนอกเรียบ ส่วนผสม เงินร้อยละ ๙๕ ทองแดง ๕ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๐ มิลลิเมตร น้ำหนักเหรียญละ ๑๕ กรัม ลวดลายด้านหน้าและด้านหลัง มีลวดลายเช่นเดียวกับลวดลายของเหรียญที่ระลึกทองคำ จำหน่ายราคาเหรียญละ ๑,๕๐๐ บาท

เหรียญทองแดงรมดำพ่นทราย ลักษณะเป็นเหรียญกลม วงขอบนอกเรียบ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๐ มิลลิเมตร น้ำหนักเหรียญละ ๑๓ กรัม ลวดลายด้านหน้าและด้านหลัง มีลวดลายเช่นเดียวกับลวดลายของเหรียญที่ระลึกทองคำ จำหน่ายราคาเหรียญละ ๑๐๐ บาท

การรับและจำหน่ายเหรียญ ตั้งแต่วันที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ซึ่งเป็นวันพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ เป็นต้นไป

เข็มที่ระลึก

เข็มที่ระลึกพระราชทาน

คณะข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้ปรึกษาแบบเข็มที่ระลึกส่วนของพระราชทาน เพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายประกอบพระบรมราชวินิจฉัย เป็นเข็มรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าย่อมุมไม้สิบสอง มีขอบเป็นกรอบซ้อน ๒ ชั้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงพระจริยวัตรของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่ทรงดำรงความเป็นไทยอย่างเคร่งครัด เบื้องกลางเป็น อักษรพระนาม พ.ร. อยู่ภายใต้พระชฎามหากฐินรัชกาลที่ ๖ และอุณาโลมอุตราวรรตเลียนลักษณะเลข ๖ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นพระราชธิดาในรัชกาลที่ ๖ พื้นเข็มลงยาสีน้ำเงินซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เป็นสีประจำพระองค์ ดังที่ปรากฏอยู่ในริ้วกลางของธงไตรรงค์ ด้านหลังเขียนว่า “พระราชทาน ๑/๒๕๕๕”

เข็มที่ระลึกพระราชทาน

เข็มที่ระลึกที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีจัดทำ

คณะข้าราชบริพารปรึกษาแบบร่วมกับสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ถึงคุณลักษณะความหมายต่างๆ ว่า สมเด็จเจ้าฟ้าคือ เจ้าฟ้าทำเป็นรูปท้องฟ้ามีกลีบเมฆซึ่งลักษณะคล้ายงาน สมเด็จกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เมฆเป็นกลีบๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเสด็จกลับไปสู่ทิพยโลกแล้ว มีรัศมีสายฟ้าอยู่เบื้องหลังเป็นรัศมีที่เหมือนกับพระราชลัญจกรของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้เห็นว่าเหมือนมี สมเด็จพระบรมชนกนาถ เสด็จไปประทับรออยู่แล้วบนฟ้า แล้วสมเด็จเจ้าฟ้าเสด็จตามไป

ความหมายของเข็มที่ระลึก

เข็มที่ระลึก

อักษรพระนาม พ.ร. ภายใต้พระชฎามหากฐินรัชกาลที่ ๖ และอุณาโลมเลียนลักษณะเลข ๖ ทำด้วยโลหะชุบทอง หมายถึง สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงพระอิสริยยศสมเด็จเจ้าฟ้าพระราชธิดาในรัชกาลที่ ๖ มีพระขัตติยชาติอันประเสริฐดั่งทองนพคุณ

อักษร พ และ ร ลงยาสีชมพู หมายถึง วันอังคารอันเป็นวันประสูติของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และเป็นพระกุลทายาทแห่งจุฬาลงกรณราชสันตติวงศ์ เป็นพระราชนัดดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้เสด็จพระราชสมภพในวันอังคารดุจเดียวกัน

อักษรพระนามประดิษฐานบนพื้นเข็มลงยาสีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์แห่งพระจริยวัตร เงาเมฆเบื้องหน้า หมายความว่าพระองค์ได้สิ้นพระชนม์เสด็จกลับคืนสู่ทิพยโลกแล้ว ฉากท้องฟ้าเบื้องหลังลงยาสีฟ้า หมายถึงภพเบื้องสูงอันสมควรแก่พระกุศลที่ทรงบำเพ็ญมาตลอดพระชนม์ชีพ รัศมีสายฟ้าบนท้องฟ้าเบื้องหลังเป็นรัศมีของพระบรมราชสัญลักษณ์วชิราวุธในรัชกาลที่ ๖ หมายความถึงการสืบสานพระราชกรณียกิจ และน้ำพระทัยอันเปี่ยมด้วยพระกตัญญุตาธรรมที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงมีต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มาจนตลอดพระชนม์ชีพ จักเรืองรองเป็นเครื่องเชิดชูพระเกียรติคุณให้สว่างไสวเจิดจรัสตราบกาลนาน ด้านหลังมีข้อความ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ ซึ่งเป็นวันประสูติ และ ๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ซึ่งเป็นวันสิ้นพระชนม์ เบื้องล่างมีดวงตราประจำสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ดวงตราไปรษณียากรที่ระลึก ๒ แบบ

ดวงตราไปรษณียากรที่ระลึก

คณะข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ปรึกษาแบบร่วมกับบริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด จัดทำไปรษณียากรที่ระลึก เนื่องในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี โดยจัดทำดวงตราไปรษณียากรที่ระลึก ๒ แบบ แบบแรก พระฉายาลักษณ์เมื่อพระชันษา ๘๐ ปี และพระเมรุ แบบที่สอง พระฉายาลักษณ์เมื่อพระชันษา ๘๔ ปี และพระมหาพิชัยราชรถ แบบละ ๒,๐๐๐ ชุด ชุดละ ๖๐ บาท

การตรวจเยี่ยมและติดตามความก้าวหน้าในการซ่อมสร้างพระเมรุ อาคารประกอบ ราชรถ ราชยาน และเครื่องประกอบพระราชพิธี

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เดินทางมาตรวจเยี่ยมและติดตามความก้าวหน้าการซ่อมราชรถ ราชยาน พลตรี ธารี วุฒิพานิช ผู้บัญชาการศูนย์อุตสาหการสรรพาวุธ กรมสรรพาวุธทหารบก พันเอก ศักดา ศิริรัตน์ ผู้อำนวยการกองช่างแสง นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกรมศิลปากรร่วมต้อนรับ ณ โรงราชรถพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

วันจันทร์ ที่ ๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๔

พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ รองนายกรัฐมนตรี เดินทางมาตรวจเยี่ยมและติดตามความก้าวหน้าการซ่อมราชรถ ราชยาน นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม นายสมชาย เสียงหลาย ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร พลตรี ธารี วุฒิพานิช ผู้บัญชาการศูนย์อุตสาหการสรรพาวุธ กรมสรรพาวุธทหารบก พันเอก ศักดา ศิริรัตน์ ผู้อำนวยการกองช่างแสง และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกรมศิลปากรร่วมต้อนรับ ณ โรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

วันจันทร์ ที่ ๑๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๔

นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เดินทางมาตรวจเยี่ยมและติดตามความก้าวหน้าการซ่อมราชรถ ราชยาน ณ โรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

วันพุธ ที่ ๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

นางสุกุมล คุณปลื้มรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม และนางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร ตรวจเยี่ยมความก้าวหน้าการก่อสร้างพระเมรุ การบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ ณ ห้องปฏิบัติการ โรงละครแห่งชาติ และโรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

วันอังคาร ที่ ๑๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม และนางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร ตรวจเยี่ยมความก้าวหน้าการก่อสร้างพระเมรุ และสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง และการบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถ ราชยาน ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก และคณะ ตรวจเยี่ยมการดำเนินการบูรณะราชรถและราชยาน ณ โรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกรมศิลปากรร่วมต้อนรับ

วันศุกร์ ที่ ๒๗ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

กรมศิลปากร โดยสำนักช่างสิบหมู่ นำคณะเจ้าหน้าที่และสื่อมวลชนเข้าเยี่ยมชมการปฏิบัติงานการทำเชือกฉุดชักราชรถและราชยาน ณ กรมอู่ทหารเรือ โดยมี พลเรือตรี สุรพงษ์ อำนรรฆสรเดช ผู้อำนวยการอู่ทหารเรือธนบุรี กรมอู่ทหารเรือ เป็นผู้บรรยายการทำเชือกฉุดชักราชรถและราชยาน

วันอังคาร ที่ ๗ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๕

พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา รองนายกรัฐมนตรี นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม และนางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร ตรวจเยี่ยมการดำเนินการซ่อมบูรณะราชรถราชยาน และพระยานมาศ ณ โรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และตรวจติดตามการก่อสร้างพระเมรุ และอาคารประกอบ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง

วันศุกร์ ที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ตรวจเยี่ยมความคืบหน้าการก่อสร้างพระเมรุ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง จากนั้น ได้มอบหมายให้กรมศิลปากร นำคณะสื่อมวลชนเยี่ยมชมความคืบหน้าการดำเนินงานซ่อมบูรณะราชรถ ราชยาน และเครื่องประกอบพระราชพิธีฯ ณ โรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร นายอนันต์ ชูโชติ ผู้อำนวยการสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กล่าวต้อนรับและนำชม

วันอังคาร ที่ ๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม และนางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร ตรวจเยี่ยมความคืบหน้าการก่อสร้างพระเมรุ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง มีนายสุทิน เจริญสวัสดิ์ ผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม ให้การต้อนรับ

วันจันทร์ ที่ ๑๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี และคณะ ตรวจเยี่ยมการก่อสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้าง ประกอบพระเมรุ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง และการซ่อมบูรณะราชรถและพระยานมาศ ณ โรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ของกรมศิลปากรร่วมต้อนรับ

วันศุกร์ ที่ ๑๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

กรมประชาสัมพันธ์ในฐานะกรรมการและเลขานุการคณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์งานพระราชพิธี พระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี นำสื่อมวลชน ส่วนกลางและผู้บรรยายการถ่ายทอดสดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ จำนวน ๑๘๐ คน เยี่ยมชม การก่อสร้างพระเมรุ การซ่อมบูรณะราชรถ ราชยาน และเครื่องประกอบพิธี ศาสตราจารย์พิเศษธงทอง จันทรางศุ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นผู้บรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการก่อสร้างพระเมรุ เพื่อให้สื่อมวลชนได้ รับข้อมูลที่ถูกต้อง และนำไปเผยแพร่ให้ประชาชนได้รับทราบอย่างทั่วถึง นายนฤพร เสาวนิตย์ สถาปนิก สำนัก สถาปัตยกรรม กรมศิลปากร ร่วมเป็นวิทยากรนำชม ช่วงบ่าย สื่อมวลชนเข้าเยี่ยมชมการซ่อมบูรณะราชรถ ราชยาน และเครื่องประกอบพิธี ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เพื่อบันทึกภาพและรับทราบข้อมูล การซ่อมบูรณะ นางสาวเด่นดาว ศิลปานนท์ ภัณฑารักษ์ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นวิทยากรนำชม

การปรับเส้นทางและแนวรั้วเพื่อเชิญราชรถ ราชยาน ออกใช้ในการพระราชพิธี พระราชทานเพลิงพระศพฯ

การเชิญราชรถ ราชยาน ออกจากโรงเก็บราชรถ ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เพื่อใช้ ในการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง นั้น จำเป็นต้องปรับเส้นทางจากโรงเก็บราชรถมาถึงด้านหน้าพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ พระนคร และรื้อรั้วบางส่วนออก กรมศิลปากร ได้ว่าจ้างบริษัท ศิวกรการช่าง จำกัด ปรับปรุงเส้นทาง การเคลื่อนย้ายราชรถและแนวรั้ว งบประมาณ ๑,๑๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านหนึ่งแสนหนึ่งหมื่นบาทถ้วน)

ในการนี้ ผู้รับจ้างได้เจาะรื้อบันไดปูนซึ่งอยู่ติดกับรั้วพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ด้านใน แล้วขุดเคลื่อนย้ายต้นไม้ออกชั่วคราว เพื่อปรับเส้นทางการเคลื่อนย้ายราชรถ แล้วบดอัดดินเดิมเพื่อปรับระดับ ความแน่นของดินตามแนวที่กำหนด ถมดิน ทราย อัดแน่นปรับระดับ แล้วทับหน้าด้วยหินคลุกบดอัดจนได้ ระดับ รื้อทางเดินและรั้วด้านหน้า

เมื่อผู้รับจ้างได้ปรับระดับถนนแล้ว กรมการทหารช่าง กองทัพบกได้มอบหมายให้กองพันทหารช่างที่ ๑๑๑ จังหวัดราชบุรี เข้าดำเนินการสำรวจพื้นที่เพื่อก่อสร้างถนนบริเวณหน้าโรงเก็บราชรถ ทั้งนี้ การกำหนด ค่าระดับของถนนที่จะก่อสร้างในแต่ละช่วง ได้ใช้รถตักลอกผิวดินเดิมออก ความลึกประมาณ ๐.๔๐ - ๐.๕๐ เมตร จนได้ระดับความลึกตามที่ต้องการแล้ว ใช้รถบดบดทับชั้นดินเดิมเพื่อให้มีความแข็งแรง สามารถรับ น้ำหนักได้ จากนั้นจึงลงวัสดุหินคลุกบนชั้นดินเดิม แล้วบดอัดหินคลุกให้มีความแน่นและแข็งแรงสามารถรับ น้ำหนักได้ตามที่ออกแบบไว้ ใช้รถเกลี่ยปรับระดับ กวาดและทำความสะอาดผิวถนนแล้ว ใช้รถราดยาง MC - 70

เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำจากด้านบนซึมลงไปที่ชั้นหินคลุก และป้องกันไม่ให้น้ำใต้ดินซึมขึ้นมาบนผิวถนน จากนั้นปล่อยทิ้งไว้ ๒ วัน เพื่อให้ยาง MC - 70 บ่มตัว เมื่อครบกำหนด ๒ วัน ใช้รถปูผิวถนนปูผิวแอสฟัลติกคอนกรีตชั้นแรก หนา ๐.๐๔ เมตร แล้วใช้รถบดล้อเหล็กสั่นสะเทือน และรถบดล้อยางบด จากนั้นราดยาง RC - 250 เพื่อยึดเหนี่ยวผิวแอสฟัลติกคอนกรีตชั้นแรกกับชั้นที่ ๒ แล้วทิ้งไว้ ๒ ชั่วโมง เพื่อให้ยาง RC - 250 บ่มตัว ใช้รถปูผิวถนนปูผิวแอสฟัลติกคอนกรีตชั้นที่ ๒ หนา ๐.๐๔ เมตร แล้วใช้รถบดล้อเหล็กสั่นสะเทือนและรถบดล้อยางบด จากนั้นใช้รถบดล้อยางและรถบดล้อเหล็กสั่นสะเทือนบดผิวถนนเพื่อความเรียบร้อยและเพิ่มความแข็งแรงให้กับถนนอีกครั้งหนึ่ง

งานก่อสร้างรั้วชั่วคราว ได้ติดตั้งโครงรั้วชั่วคราว ติดตั้งแผ่น METAL SHEET พร้อมล้อเลื่อนสำหรับเลื่อนปิด - เปิด

อนึ่ง เมื่อเสร็จการพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ผู้รับเหมาก่อสร้างได้ขุดรื้อหน้าถนนและหินคลุกแนวเส้นทางเคลื่อนย้ายราชรถออกแล้วเสริมดิน ปูหญ้าสนามจนสวยงามดังเดิม นำต้นไม้มาปลูกไว้ที่เดิม พร้อมสร้างรั้วด้านหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เหมือนของเดิมตลอดแนว

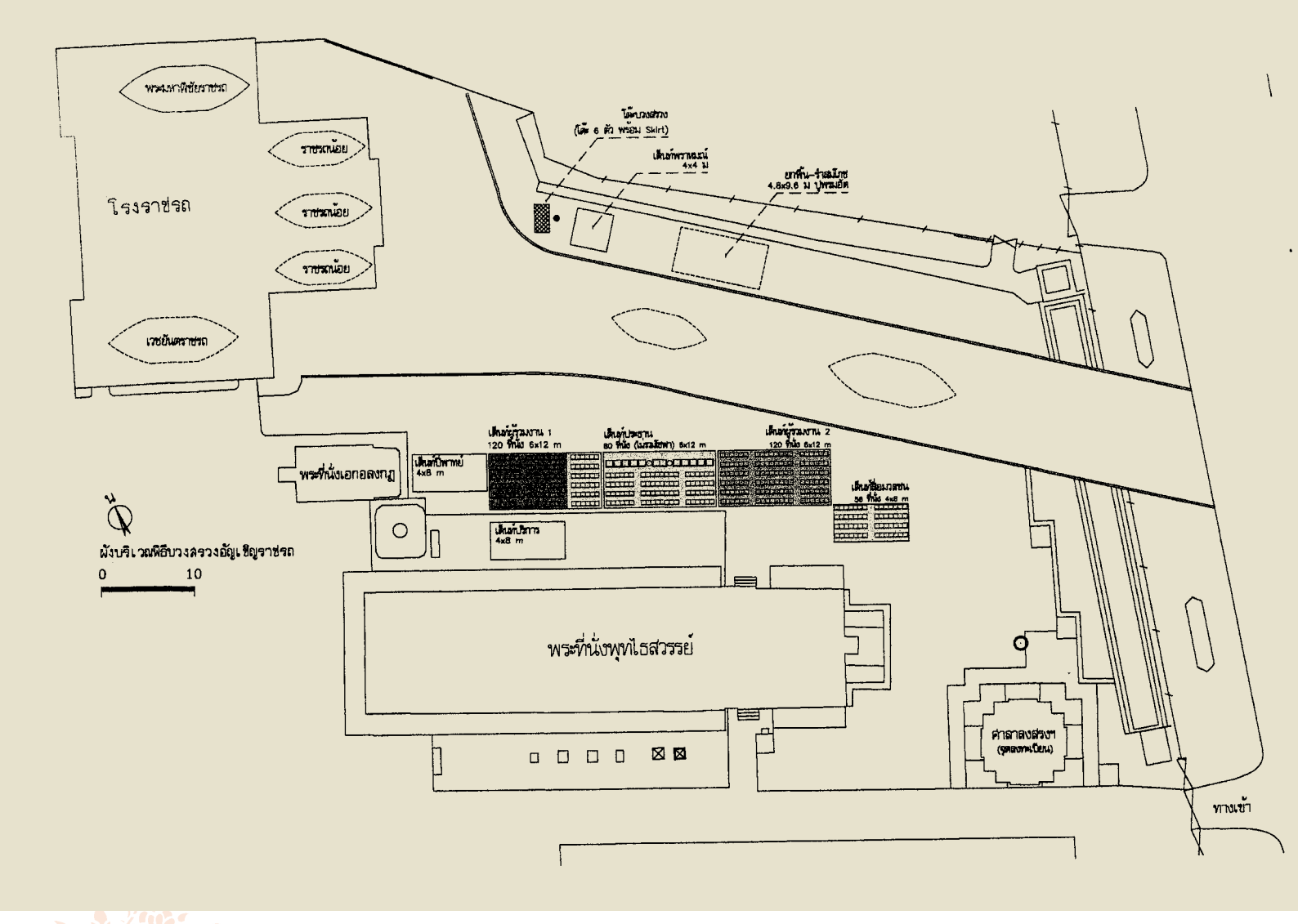

การปรับเส้นทางและแนวรั้ว บริเวณโรงราชรถ ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

พิธีบวงสรวงอัญเชิญราชรถ ราชยาน ออกประกอบพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

หลังจากการดำเนินงานซ่อมบูรณะราชรถ ราชยาน และเครื่องประกอบพระราชพิธี เสร็จสมบูรณ์ กรมศิลปากรได้จัดพิธีบวงสรวงราชรถและราชยาน เพื่ออัญเชิญออกเตรียมประกอบพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในวันจันทร์ ที่ ๑๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ณ บริเวณโรงเก็บราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร โดยมีพลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา รองนายกรัฐมนตรี ประธานกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถและพระยานมาศ งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ เป็นประธานในพิธีกำหนดการดังนี้

แผนผังมณฑลพิธีบวงสรวงอัญเชิญราชรถ ราชยาน ออกเตรียมประกอบพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ

กำหนดการพิธีบวงสรวงอัญเชิญราชรถ ราชยาน ออกเตรียมประกอบพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
วันจันทร์ ที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๕ เวลา ๑๐.๓๐ น.
ณ มณฑลพิธีด้านหน้าโรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

เวลา ๑๐.๓๐ น. - *คณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุฯ ข้าราชการ แขกผู้มีเกียรติพร้อมกัน ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร*

เวลา ๑๐.๔๕ น. - *รองนายกรัฐมนตรี (พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา) ประธานกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุฯ ประธานในพิธี เดินทางมาถึง*
- *สักการะพระพุทธสิหิงค์ ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์*
- *สักการะหอแก้ว ศาลพระภูมิประจำพระราชวังบวรสถานมงคล ข้างพระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์*

เวลา ๑๑.๐๐ น. - *ประธานในพิธีเข้าสู่บริเวณมณฑลพิธี ณ สนามด้านหน้าโรงราชรถ*
- *พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ เริ่มประกอบพิธี*
- *นำจุดธูป เทียน ถวายเครื่องสังเวย*
- *ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และแขกผู้มีเกียรติ ร่วมกันปักธูปหางที่เครื่องสังเวย*
- *อ่านโองการบวงสรวงเทพยดาและดวงวิญญาณสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์วิทยาการทุกสาขา*
- *ประธานในพิธี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และแขกผู้มีเกียรติ โปรยข้าวตอก ดอกไม้ที่เครื่องสังเวย*
- *ประธานในพิธีเข้าสู่โรงราชรถ คล้องพวงมาลัย พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ หลั่งน้ำสังข์ เจิม ติดใบมะตูมที่งอนราชรถและราชยาน*
- *ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และแขกผู้มีเกียรติร่วมคล้องพวงมาลัย*
- *สำนักการสังคีต กรมศิลปากร แสดงละครสมโภชราชรถ ราชยาน ตามโบราณราชประเพณี เรื่อง สังข์ศิลป์ชัย*
- *พลฉุดชักจากกรมสรรพาวุธทหารบก เข้าประจำที่ด้านหน้าราชรถ ๔ สาย ด้านหลัง ๒ สาย*
- *ประธานในพิธี คล้องพวงมาลัยที่หลักประจำราชรถ*

เวลา ๑๒.๑๙ น. - *ประธานในพิธีฉุดชักราชรถตามเทวีแห่งฤกษ์*
- *เริ่มเคลื่อนราชรถออกจากโรงราชรถ พร้อมการแสดงระบำดาวดึงส์ จากสำนักการสังคีต กรมศิลปากร*
- *เสร็จพิธี*

การแต่งกาย - ***ข้าราชการ บุคคลทั่วไปแต่งกายชุดสุภาพ***
- ***ทหาร ตำรวจ ชุดตามแบบธรรมเนียมของหน่วยงาน***

ณ วันพิธี เจ้าหน้าที่เตรียมการตั้งแต่งสถานที่ไว้พร้อม ถนนหน้าโรงราชรถ ด้านซ้ายเป็นมณฑลพิธีบวงสรวง วางยกพื้นไม้ปูพรมสีแดงตั้งรั้วราชวัติ ฉัตร ธง ต้นกล้วย ต้นอ้อย สี่มุมเป็นปริมณฑลพิธี กลางมณฑลพิธีตั้งโต๊ะปูผ้าขาววางเครื่องบัตรพลีและเครื่องบวงสรวงสังเวย ประกอบด้วย บายศรีปากชาม พวงมาลัยดอกมะลิและดอกกุหลาบ สังข์ แป้งเจิม น้ำอบ เทียนเงิน เทียนทอง กรวยดอกไม้ แจกันดอกกุหลาบ พานข้าวตอกดอกไม้ เครื่องกระยาบวด เครื่องหวาน ได้แก่ ขนมข้าวตอก ฝอยทองกรอบ ทองเอก ทองหยิบ เม็ดขนุน ข้าวเหนียวแก้ว และขนมชั้น ผลไม้ ได้แก่ สับปะรด แก้วมังกร มะพร้าว ขนุน ส้ม มะม่วง แอปเปิล สาลี่ แตงญี่ปุ่น กล้วยและองุ่น แต่ละพานประดับด้วยดอกดาวเรืองและดอกกุหลาบ ถัดมาตั้งปะรำพราหมณ์ และวางยกพื้นปูพรมสีแดงสำหรับแสดงรำสมโภชชุด ระบำดาวดึงส์ ด้านขวาของถนนหน้าโรงราชรถ ตั้งปะรำปี่พาทย์ของสำนักการสังคีต กรมศิลปากร และปะรำผู้เข้าร่วมพิธี ประดับด้วยผ้าจับจีบสีทอง วางเก้าอี้คลุมด้วยผ้าขาว ด้านหน้าโรงราชรถปูพรมสีแดงสำหรับการแสดงละครเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

โต๊ะวางเครื่องบวงสรวงสังเวย

ครั้นใกล้เวลาประกอบพิธี นางสุกุมล คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร คณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุฯ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และแขกผู้มีเกียรติ พร้อมกัน ณ มณฑลพิธี

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๔๖ นาที พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา รองนายกรัฐมนตรี ประธานกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุฯ ประธานในพิธี เดินทางมาถึงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จากนั้นเข้าสักการะพระพุทธสิหิงค์ ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ และเจ้าพ่อหอแก้ว ณ ศาลเจ้าข้างพระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์ แล้วเข้านั่งยังปะรำรับรองหน้าโรงราชรถ

เวลา ๑๑ นาฬิกา พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา รองนายกรัฐมนตรี ประธานกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุฯ ประธานในพิธี ไปยังโต๊ะวางเครื่องบัตรพลีและเครื่องบวงสรวงสังเวย เปิดกรวยใบตอง ฝาครอบแก้วน้ำ แล้วจุดธูปเทียนถวายเครื่องบวงสรวงสังเวย ขณะนั้นเจ้าพนักงานลั่นฆ้องชัย เป่าสังข์ ไกวบัณเฑาะว์ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และแขกผู้มีเกียรติปักธูปที่เครื่องบวงสรวงสังเวย

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๐๗ นาที พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ วิบุลย์เวทย์บรมหงส์ พรหมพงศ์พฤฒาจาริย์ (ชวิน รังสิพราหมณกุล) ประธานพระครูพราหมณ์ผู้ประกอบพิธี ตั้งนะโม ๓ จบ ขณะนั้นเจ้าพนักงานลั่นฆ้องชัย เป่าสังข์ ไกวบัณเฑาะว์ วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงตระสันนิบาต พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ อ่านโองการบวงสรวงเทพยดาและดวงพระวิญญาณสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์วิทยาการทุกสาขา

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๒๐ นาที พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ อ่านคำบวงสรวงในโอกาสเคลื่อนราชรถราชยาน ออกจากโรงราชรถเพื่อเตรียมประกอบพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ซึ่งประพันธ์โดย นางสายไหม จบกลศึก มีความดังนี้

ณ กาลบัดนี้ วันจันทร์แรม ๕ ค่ำ ฉนำเถาะมาฆะมาส เป็นพระพุทธศักราช ๒๕๕๕ เพลาสุริยคติตรงกับวันที่ ๑๒ มีนาคม ดิถีปฐมแห่งวันคือ ๑๒ นาฬิกา ๑๙ นาที เป็นเทวีฤกษ์ เบิกมรรคา เคลื่อนราชรถราชยาน สอบทานตรวจสภาพความมั่นคง ประจงแต่งสรรพวิจิตรให้โอภาสโสภิตราชรถน้อยและพระมหาราชรถ งามหมดจดพระยานุมาศสามลำคาน ราเชนทรยาน สีวิกากาญจน์ และสะพานเกริน ดำเนินออกจากอาคารบวรสถานมงคล เพื่อจรดลในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ พระเมรุท้องสนามหลวง โสตถิ์เทอญฯ

โอม พระพิฆเนศวรเป็นเจ้า น้อมเกล้าถวายอัญชลี เทพนฤบดีพระพรหมธาดา ขออัญเชิญเสด็จมาด้วยพระสุรัสวดี ภูมีหริรักษ์ศิวะราชและพระมหาเทวีนามอุมา ไคลคลาเหนืออุศุภราชพระนารายณ์ผู้องอาจในห้วงมหาสมุทร ฤทธิรุทรอวตารปราบหมู่มารในพิภพ รบราพย์ร้ายมลายสูญสิ้น องค์เทพินคือพระลักษมีเทวี พระบารมีอเนกอนันต์ พลันเสด็จมาเป็นสวัสดิมงคล ดวงกมลมีพระมหากรุณานายช่าง โปรดประทานพลังปัญญาความคิด จะประดิษฐ์กิจงามนานา ให้วิชาบังเกิดแจ่มแจ้งแทงตลอด ทอดทัศนารู้ได้อย่างฉับพลัน งามทุกขั้นบรรลุความสำเร็จ ยิ่ง ๆ เทอญฯ

โอม นมัสการบูชา มหาปรมาจารย์วิชาช่าง ครูสรรสร้างสรรพศาสตร์หัตถศิลป์ ลือระบิลพระมหาราชรถราชยานวิจิตร รูปเทวฤทธิ์กินรคนธรรพ์ครุฑนาค จำหลักหลากลวดลายประดับยักเยื้องรุจิเรข เอกวิศววิเศษสถาปัตย์ จำรัสเครื่องรัดมั่น ลดหลั่นเป็นชั้นหน้าหลัง พลังคิดพินิจรู้ของครูทั้งหลาย โปรดกำจายวิทยาให้ เพื่อศิษย์ไปทำการบูรณะพระมหาราชรถราชยาน คานหาม ได้ซ่อมแซมงดงามอย่างประณีต ตามจารีตช่างโบราณ น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายงานทันเวลา โสตถิ์เทอญฯ

ขอประกาศบวงสรวงสังเวย สมเด็จพระบุรพมหากษัตริยาธิราชในกรุงรัตนโกสินทร์ และสมเด็จพระบวรราชเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าในนามผู้ปฏิบัติการพิธี ครั้งนี้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต นำพระมหาราชรถราชยานออกใช้เคลื่อนในขบวนส่งเสด็จสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สถลวิถีสู่พระเมรุท้องสนามหลวงเยี่ยงโบราณ โสตถิ์เทอญ

ขอทวยเทพทุกองค์ ทรงอภิบาลรักษา สยามรัฐสีมาอาณาจักร โปรดบริรักษ์ประทานพรผู้ปฏิบัติหน้าที่ อาทิ ทหารฉุดชักพระมหาราชรถนำขบวน หลากล้วนทั้งหน่วยเคลื่อนพระยานุมาศราชยานทุกองค์ จำนงมั่นถวายงาน อีกข้าราชบริพารผู้ภักดีจงมีพละกำลังกล้าแกร่ง เรี่ยวแรงสุขภาพกายใจประดุจเพชร ตราบเสร็จงานพระราชพิธีไม่มีอันตรายและเจ็บป่วย อำนวยให้ประสบสวัสดิมงคลนานา นำพาให้เจริญในหน้าที่พูนทวีด้วยยอดิเรกเกียรติยศ ให้ปรากฏแก่ทุกผู้ถ้วนหน้า เทอญฯ

พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ (ชวิน รังสิพราหมณกุล) ประกอบพิธีบวงสรวงราชรถ ราชยาน

พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา รองนายกรัฐมนตรี ประธานในพิธีจุดธูปเทียนถวายเครื่องบวงสรวงสังเวย

ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และแขกผู้มีเกียรติโปรยข้าวตอกดอกไม้ที่เครื่องบวงสรวงสังเวย

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๓๔ นาที พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา รองนายกรัฐมนตรี ประธานกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุฯ ประธานในพิธี นำข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และแขกผู้มีเกียรติโปรยข้าวตอกดอกไม้ที่เครื่องบวงสรวงสังเวย ขณะนั้นเจ้าพนักงานลั่นฆ้องชัย เป่าสังข์ และไกวบัณเฑาะว์ แล้วไปยังโรงราชรถ คล้องพวงมาลัยที่พระมหาพิชัยราชรถ ราชรถน้อย พระยานมาศสามลำคาน พระวอสีวิกากาญจน์ พระที่นั่งราเชนทรยาน เกรินบันไดนาค และเวชยันตราชรถ ตามลำดับ จากนั้นกลับไปนั่งยังปะรำพิธี

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๔๔ นาที พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ หลั่งน้ำสังข์ วางใบมะตูม และเจิมที่งอนราชรถ และราชยานภายในโรงราชรถ เริ่มการแสดงละครสมโภชราชรถราชยานตามโบราณราชประเพณี เรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ตอนพระสังข์ศิลป์ชัยอัญเชิญราชรถ โดยสำนักการสังคีต กรมศิลปากร บริเวณหน้าโรงราชรถตามท้องเรื่อง ราชรถองค์ที่พระสังข์ศิลป์ชัยอัญเชิญมานั้น เป็นองค์ที่พระอินทร์ได้ประทานให้ไว้ จึงมีความงามวิจิตร ประกอบไปด้วยเครื่องอิสริยยศและเครื่องประโคมอันยิ่งใหญ่สมพระเกียรติของพระองค์ ซึ่งมีความสอดคล้องสัมพันธ์ตรงกับพิธีกรรมครั้งนี้ การแสดงดังกล่าวจบลงในเวลา ๑๑ นาฬิกา ๕๕ นาที

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๕๗ นาที พลฉุดชักจากกรมสรรพาวุธทหารบก จำนวน ๒๑๖ นาย เข้าประจำที่พระมหาพิชัยราชรถ ด้านหน้าราชรถ ๔ สาย สายละ ๔๓ นาย รวม ๑๗๒ นาย ด้านหลัง ๒ สาย สายละ ๒๒ นาย รวม ๔๔ นาย เพื่อเตรียมการฉุดชักราชรถ

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๑๕ นาที พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา รองนายกรัฐมนตรี ประธานกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุฯ ประธานในพิธี เข้าไปยืนในขบวนนำหน้าพระมหาพิชัยราชรถ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ มี พลเอก ทนงศักดิ์ อภิรักษ์โยธิน ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พลโท เกริกชัย จันทร์สุวานิชย์ เจ้ากรมสรรพาวุธทหารบก พลอากาศโท คะเชนทร์ วิเศษรจนา เจ้ากรมกำลังพลทหาร พลเรือโท มานิตย์ สูนนาดำ เจ้ากรมอู่ทหารเรือ ศาสตราจารย์อภินันท์ โปษยานนท์ รองปลัดกระทรวงวัฒนธรรม นายดิสธร วัชโรทัย รองเลขาธิการพระราชวัง และศาสตราจารย์พิเศษธงทอง จันทรางศุ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ยืนในตำแหน่งนำฉุดชักพระมหาพิชัยราชรถ ๔ สาย สายละ ๒ คน ตามลำดับ เพื่อฉุดชักราชรถพร้อมกัน

พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา รองนายกรัฐมนตรี คล้องพวงมาลัยที่บันไดนาค

พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ หลั่งน้ำสังข์ที่เกรินบันไดนาค

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๑๙ นาที อันเป็นเทวฤกษ์ พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ ให้สัญญาณเริ่มการอัญเชิญพระมหาพิชัยราชรถ ซึ่งประดิษฐานอยู่ตรงกับประตูใหญ่ทางด้านซ้ายของโรงราชรถออกจากโรงราชรถ ขณะนั้น เจ้าพนักงานลั่นฆ้องชัย เป่าสังข์ และไกวบัณเฑาะว์ ขณะพระมหาพิชัยเริ่มเคลื่อนออกจากโรงราชรถ เริ่มการแสดงสมโภชชุดระบำดาวดึงส์ ของสำนักการสังคีต กรมศิลปากร บริเวณมณฑลพิธีบวงสรวง หลังจากที่ฉุดชักพระมหาพิชัยราชรถออกมาบนถนนด้านหน้าโรงราชรถแล้ว ประธานในพิธีเข้านั่งยังปะรำพิธี

พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา รองนายกรัฐมนตรี ประธานในพิธี พร้อมด้วยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ร่วมฉุดชักราชรถ

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๒๕ นาที พลฉุดชักราชรถ ชุดที่ ๒ จำนวน ๗๔ นาย เข้าประจำที่ราชรถน้อย แบ่งเป็นพลฉุดชักหน้า ๔ สาย สายละ ๑๔ นาย รวม ๕๖ นาย และพลฉุดชักหลัง ๒ สาย สายละ ๙ นาย รวม ๑๘ นาย โดยมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ได้แก่ นายเขมชาติ เทพไชย หัวหน้าผู้ตรวจราชการกระทรวงวัฒนธรรม นายเอนก สีหามาตย์ รองอธิบดีกรมศิลปากร นายสมชาย มีชูพร รองอธิบดีกรมศิลปากร นายเชื้อพร รังควร ผู้ช่วยผู้บริหารงานในพระองค์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ยืนในตำแหน่งนำฉุดชักหน้า ๔ นาย เพื่อฉุดชักราชรถน้อยพร้อมกัน

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๒๘ นาที เคลื่อนราชรถน้อยออกมาบนถนนด้านหน้าโรงราชรถ ต่อจากพระมหาพิชัยราชรถแล้วข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่นำฉุดชักกลับไปนั่งที่เดิม ส่วนภายในโรงราชรถ เจ้าหน้าที่ของกรมการขนส่งทหารบก เข้าประจำที่ราชยาน พระยานมาศสามลำคาน จำนวน ๖๐ นาย พระที่นั่งราเชนทรยาน ๓๒ นาย พระวอสีวิกากาญจน์ ๘ นาย ยกเชิญพระราชยานทั้ง ๔ องค์ขึ้นเป็นปฐมฤกษ์

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๔๕ นาที พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา รองนายกรัฐมนตรี ประธานกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุฯ ประธานในพิธี และคณะเดินทางกลับ เจ้าหน้าที่กรมสรรพาวุธทหารบกฉุดชักราชรถน้อยกลับเข้าโรงราชรถ และฉุดชักพระเวชยันตราชรถ ซึ่งประดิษฐานอยู่ตรงกับประตูใหญ่ทางด้านขวาของโรงราชรถ ออกมาบนถนนด้านหน้าโรงราชรถก่อนที่จะฉุดชักกลับเข้าไปประดิษฐานทางประตูใหญ่ด้านซ้ายของโรงราชรถแทนที่พระมหาพิชัยราชรถ จากนั้นฉุดชักพระมหาพิชัยราชรถกลับเข้าโรงราชรถทางประตูใหญ่ด้านขวาของโรงราชรถตามลำดับ เป็นอันเสร็จพิธีเมื่อเวลา ๑๔ นาฬิกา ๔๕ นาที

พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร คู่พระสรีรางคาร สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

การหล่อพระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระสรีรางคาร

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระสรีรางคารสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะผสม ปิดทองคำแท้ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ มีขนาดฐานกว้าง ๐.๔๕ เมตร วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม จัดสร้างถวายพระกุศล นายธนเดช - นางเอกรัตน์ พรนิ่มมาก แห่งโรงหล่อสำนักพุทธนิมิตมงคล ดำเนินการปั้น หล่อ และปิดทององค์พระ มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์ (ปางประจำวันอังคารซึ่งเป็นวันประสูติ) ในพระอิริยาบถบรรทมตะแคงขวา พระบาททั้งสองข้างซ้อนเหลื่อมกัน พระหัตถ์ซ้ายทอดไปตามพระวรกาย พระหัตถ์ขวาตั้งขึ้นรับพระเศียร มีพระประภารัศมีอยู่ที่ด้านหลังองค์พระ เบื้องหน้าฐานมีอักษรพระนาม พ.ร. ภายใต้พระชฎามหากฐิน และที่ด้านหลังของพระพุทธรูปมีข้อความจารึกว่า

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
สร้างถวายเป็นพระกุศลแด่
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ประดิษฐานคู่พระสรีรางคาร ณ เสาวภาประดิษฐาน
๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระสรีรางคารองค์นี้ จำลองแบบจากพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงหล่อขึ้นเนื่องในโอกาสฉลองพระชันษา ๘๐ ปี ณ มณฑลพิธี วังรื่นฤดี สุขุมวิท ๓๘ กรุงเทพมหานคร เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๘ และได้อัญเชิญขึ้นประดิษฐานบนพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ตลอดระยะเวลาแห่งการประดิษฐานพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พิธีเททองหล่อพระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระสรีรางคาร สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เมื่อวันพุธ ที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๑๗ นาฬิกา ณ พระอุโบสถ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม มีสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร) เจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นประธานในพิธี พร้อมด้วยพระพรหมมุนี (สุชิน อคฺคชิโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสฯ และข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ร่วมพิธี

เวลา ๑๗.๐๐ น.
- พระสงฆ์วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ๑๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์ จบ
- สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ ออกนั่งประจำที่ชาลาไพที ด้านหน้าพระอุโบสถ หย่อนชนวนโลหะลงในช้อนที่นายช่างชูถวาย
- สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ และผู้ร่วมพิธีจับสายสูตรเททองหล่อพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร
- เสร็จแล้ว สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ที่เบ้าหล่อ
- ข้าราชบริพารประเคนไทยธรรมแด่พระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- เสร็จพิธี

ในส่วนของทองชนวนที่ใช้ในการหล่อพระพุทธรูป มีทั้งแผ่นทองชนวนที่สมเด็จพระมหามุนีวงศ์จารคาถา และเข็มอักษรพระนาม พ.ร. ทองคำ ที่ข้าราชบริพารในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้เชิญมาร่วมเป็นทองชนวนในการหล่อ

ภายหลังพิธีเททองหล่อ ช่างได้ใช้เวลาประมาณ ๑ สัปดาห์ในการแต่งและปิดทององค์พระจนเสร็จสมบูรณ์ พร้อมอัญเชิญขึ้นประดิษฐานคู่พระสรีรางคาร ภายในเสาวภาประดิษฐาน สุสานหลวง วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ในวันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

ทองชนวนหล่อพระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระสรีรางคาร

การยกสัปตปฎลเศวตฉัตรยอดพระเมรุ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศพระบรมราชโองการสถาปนาพระเกียรติยศพระศพใหญ่ขึ้นโดยอนุโลมตามโบราณราชประเพณี พระราชทานสัปตปฎลเศวตฉัตร เป็นเครื่องเพิ่มเติมพระเกียรติยศ พระเมรุสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เศวตฉัตรยอดพระเมรุจึงเป็นสัปตปฎลเศวตฉัตรตามพระอิสริยศักดิ์แห่งพระศพ เมื่องานก่อสร้างพระเมรุและอาคารประกอบพระเมรุเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนสุดท้ายตามราชประเพณีคือการยกเศวตฉัตรขึ้นประดิษฐานบนยอดพระเมรุ

สัปตปฎลเศวตฉัตรยอดพระเมรุ มีลักษณะเป็นฉัตรผ้าทรงกลม ๗ ชั้น สูง ๔.๕๕ เมตร คันฉัตรทำด้วยสเตนเลสทาสีทอง นำมาสวมกับโครงปลียอดโดยยึดด้วยนอตสลักยาว ๓ นิ้ว กำพูฉัตรเป็นไม้กลึงแกะสลักปิดทอง เพดานฉัตรดาดด้วยผ้าลินินสีขาว ระบายฉัตรแต่ละชั้นเป็นผ้าลินินสีขาวซ้อนทับกัน ๓ ชั้น ไล่ระดับชายผ้าทุกชั้นขลิบแถบดิ้นปิดทองคำเปลวโดยรอบ โครงระบายฉัตรชั้นที่ ๑ ห้อยพวงจำปาทอง ๘ สาย สายละ ๘ ดอก ฉัตรชั้นที่ ๑ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๘๕๕ เมตร สูง ๐.๓๗๕ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๒ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๖๒๕ เมตร สูง ๐.๓๒๐ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๓ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๔๗๕ เมตร สูง ๐.๒๗๐ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๔ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๓๗๕ เมตร สูง ๐.๒๕๐ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๕ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๒๙๐ เมตร สูง ๐.๒๓๕ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๖ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๒๒๕ เมตร สูง ๐.๒๒๐ เมตร ฉัตรชั้นที่ ๗ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๑๙ เมตร สูง ๐.๒๑๐ เมตร ยอดฉัตรเป็นไม้กลึงปิดทองสูง ๑.๑๖ เมตร ส่วนบนสุดของฉัตรเมื่อประดิษฐานแล้วติดสายล่อฟ้าขนาด ๙ มิลลิเมตร ร้อยซ่อนภายในแกนจากยอดฉัตรผ่านคันฉัตรสู่พื้นดิน

เมื่อเตรียมการทุกอย่างพร้อมแล้ว คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ได้นำความกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จแทนพระองค์ไปทรงยกสัปตปฎลเศวตฉัตรยอดพระเมรุ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง ในวันอังคาร ที่ ๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

ณ วันพิธี ช่วงเช้า มีพิธีบวงสรวงก่อนการยกสัปตปฎลเศวตฉัตรยอดพระเมรุ นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร เป็นประธานในพิธี และพระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ วิบุลย์เวทย์บรมหงส์ พรหมพงศ์พฤฒาจารย์ (ชวิน รังสิพราหมณกุล) ประธานพระครูพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี มีการเตรียมตั้งแต่งมณฑลพิธี ดังนี้

ประกาศ

สถาปนาพระเกียรติยศ

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระอนุสรณ์ถึงสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ซึ่งสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ว่าเป็นพระราชธิดาพระองค์เดียวในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้เป็นสมเด็จพระปิตุลาธิราช และเป็นพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ ผู้เป็นที่เคารพนับถือในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ เมื่อเสด็จสิ้นพระชนม์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประดิษฐานพระศพไว้ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานเป็นลำดับมา บัดนี้ ถึงวาระที่จะได้พระราชทานเพลิงพระศพเป็นอวสานแห่งการพระราชกุศล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งการพระราชพิธีขึ้น ทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอพระองค์นั้น ทรงพระเกียรติคุณเป็นที่เชิดชูแห่งพระราชวงศ์ อีกทั้งทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจเป็นหิตานุหิตประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนนานัปการ ควรได้รับพระเกียรติยศใหญ่ขึ้น โดยอนุโลมตามโบราณราชประเพณี

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพนักงานจัดสัปตปฎลเศวตฉัตรกางกั้นพระโกศ พระราชทานเป็นเครื่องเพิ่มเติมพระเกียรติยศให้ปรากฏสืบไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ เป็นปีที่ ๖๗ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

นายกรัฐมนตรี

นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรม ศิลปากร เป็นประธานในพิธีบวงสรวง ยกสัปตปฏลเศวตฉัตรยอดพระเมรุ

พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ อ่านคำบวงสรวง

นางโสมสุดา ลียะวณิช ปักธูปที่เครื่องบวงสรวงสังเวย

บริเวณลานพระเมรุด้านทิศใต้ ตั้งราชวัติฉัตรธงผูกต้นกล้วย ต้นอ้อย ภายในราชวัติตั้งโต๊ะปูผ้าขาว ตั้งเครื่องสังเวย ประกอบด้วย บายศรีปากชาม ขนุน ขนมชั้น ทองหยิบ เม็ดขนุน ฝอยทอง ข้าวเหนียวแก้ว ขนมข้าวตอก ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ถั่วกวน เผือกเชื่อม มันเชื่อม หมากพลู งาขาว งาดำ ถั่วเขียว นมเนย น้ำเปล่า นมจืด นมเปรี้ยว น้ำผึ้ง แจกันดอกไม้สด ๑ คู่ กระถางธูป เชิงเทียนปักเทียนเงิน เทียนทอง กรวยกระทงดอกบัว พานใบมะตูมและสังข์บรรจุน้ำเทพมนต์ แป้งกระแจะเจิม พานแก้วบรรจุน้ำเปล่ามีฝาปิด พานพวงมาลัย พานข้าวตอกดอกไม้ คำอ่านโองการ

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๑๕ นาที เริ่มพิธี พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ จุดธูปเทียนถวายเครื่องบวงสรวง เจ้าพนักงานลั่นฆ้องชัย เป่าสังข์ ไกวบัณเฑาะว์ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ ตั้งนโม ๓ จบ เจ้าพนักงานลั่นฆ้องชัย เป่าสังข์ ไกวบัณเฑาะว์ อ่านคำบวงสรวง ดังนี้

คำบวงสรวงบูชาครูช่างงานพระเมรุ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง
เนื่องในการยกสัปตปฏลเศวตฉัตรยอดพระเมรุ
วันที่ ๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา

ขออัญเชิญพระพิฆเนศวรเป็นเจ้า น้อมเกล้าถวายอัญชลีเทพนฤบดีพระพรหมธาดา เสด็จมาด้วยพระสุรัสวดี ภูมีหริรักษ์ศิวะราชพร้อมพระอุมา พระนารายณ์และพระลักษมีเทวีชายา พระบุญญาพระบารมี ธ ประสาทสุขบังเกิด เลิศล้วนประเสริฐสุดทุกพระองค์ โปรดจำนงสู่มณฑลพิธีรับการบูชาสักการะ แล้วประทานพรแก่ช่างที่มาร่วมงานสร้างพระเมรุตามพลังแห่งตน แล้วโปรดเสด็จดลมายกฉัตรส่งเสด็จฯ ครั้งนี้ ด้วยเทอญฯ

(ปี่พาทย์บรรเลงเพลงพราหมณ์เข้าเพลงตระเชิญ)

บัดนี้ ขอเชิญ ทวยเทพครูอาจารย์ช่าง โปรดมายังมณฑลพิธีแห่งพระเมรุนี้ เปรมปรีดีความสำเร็จ เสร็จสัมฤทธิ์อย่างเรียบร้อย ทั้งที่มีเวลาน้อยต่างก็เร่งงาน สามารถสำเร็จทันการอัญเชิญสัปตปฏลวิมลเศวตฉัตร พร้อมจัดการพระราชพิธี ศิษยานุศิษย์ทั้งนี้ขอถวายกุศล ให้ผลบุญเจิมจุณฑ์เป็น “อาจาริย์บูชาสักการะ” สำนึกในพระคุณ ครูเทพไท้ช่วยอำนวยพละพลังให้ศิษย์สู้งาน ประทานปัญญารู้พินิจ หากสิ่งใดผิดบกพร่อง ศิษย์ต้องกราบขอขมา ขอเชิญท่านเสด็จในการพิธียกฉัตร สารพัดพรที่ครูประสาทประสิทธิ์ศิษย์ทั้งหลายน้อมรับด้วยสดุดีปรีดา ยิ่งเทอญฯ

(ปี่พาทย์บรรเลงเพลงตระสันนิบาต)

ศรี ศรี พระเมรุศรีส่งเสด็จ แด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เรื่อระวีแสงสีทองผ่องสดใส เกริกเกรียงไกรพร้อมจัดพระราชพิธียกยอดปลียอดฉัตรสัปตปฏล ช่างทุกคนพร้อมบวงสรวงปวงบูชา บุรพครูในแหล่งหล้า ครูจากฟากฟ้ามาเสกสรร ดลบันดาลพระเมรุวิสุทธิ์ ตระการตุจเคลื่อนครรไลยาน สะท้อนสถานเขตเขาพระสุเมรุ เฉกเช่นมีสีทันดรสาครกว้าง เวิ้งว้างด้วยโขดเขาสัตตบริภัณฑ์เจ็ดชั้น ก่อกั้นเป็นพิภพปรากฏประจักษ์นาม ตามคัมภีร์บุราณ ยุคุนธร อิสินธร กรวิกสุทัศนะเนมินธร วินันตะกะ และ อัสสะกัณณะ สะอาดสะพรั่งพร้อมวิมานทองวิมานแก้วเพริศแพร้วพฤกษานานาและทวิชาชาติ เดียรดาษมาลาหอมระรื่น ชุ่มชื่นฤทัยทุกคืนวันนิรทุกข์ ยิ่งนักนา

พระบุญญา พระบารมีแห่ง สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มากมีท่วมท้นแผ่ไพศาล ผ่องแผ้วตระการในบ้านเมือง ทรงบำรุงเรื่องการศึกษา และสงเคราะห์เยาวชน ให้ทุนมากล้นในแต่ละปี นักเรียนมีอนาคตสดใสกว้างไกล ทรงเสริมส่งให้การออมสินแข็งแกร่ง ให้เป็นแหล่งเงินทุนประเทศมั่นคง ทรงยืนยงอนุรักษ์ศิลปะและโบราณสถานของชาติ พระราชกรณียกิจเพ็ญพิลาศตลอดพระชนมชีพพระบารมีดั่งดวงประทีปส่อง ครรไลล่องส่งเสด็จพระองค์ไปสู่แดนบรมสุขคราวนี้แล้ว

ด้วยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร มีพระบรมราชโองการพระราชทานสัปตปฏลเศวตฉัตร เฉลิมรัตน์ขัตติยะราชนารี แด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ดวงมณีแห่งพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ว่าทรงเพียบพร้อมพระจริยาวัตรเป็น

คุณ เกื้อกูลประโยชน์แก่ชาติและประชาชนชาวไทย น้ำพระราชหฤทัยสม่ำเสมอมิทดท้อมิคลาคลาด จึงโปรดประกาศเฉลิมพระเกียรติให้ปรากฏแผ่ไพศาล กำหนดการพระราชพิธียกฉัตรสู่ยอดพระเมรุทอง วันอังคาร ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๕ ณ เพลา ๑๗ นาฬิกา วันที่ ๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ในเวลาช่วงบ่ายแห่งวันนี้ เทอญ ฯ

(ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเสมอเข้าที่ เพลงนั่งกิน - เพลงเซ่นเหล้า)

พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ และนางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร ร่วมกันโปรยข้าวตอกดอกไม้ที่เครื่องบวงสรวงสังเวย

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๔๙ นาที นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร และพระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ ขึ้นไปบนพระเมรุ วางใบมะตูมบนจิตกาธาน เจิม และหลั่งน้ำเทพมนต์ที่มุมเสาจิตกาธานทั้ง ๔ ด้าน ระหว่างนั้นชาวพนักงานล่นฆ้องชัย ประโคมสังข์ จากนั้น พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณฯ นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร คณะทำงานในการสร้างพระเมรุ ร่วมกันโปรยข้าวตอกดอกไม้ที่เครื่องบวงสรวงสังเวย ตามลำดับ

(ปี่พาทย์บรรเลงเพลงตระเทวาประสิทธิ์ เพลงมหาชัย เพลงโปรยข้าวตอก)

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๕๓ นาที คณะทำงานในการสร้างพระเมรุนำพวงมาลัยดอกไม้ไปบูชาเทวดาที่ประจำรอบพระเมรุ เป็นเสร็จพิธี

(ปี่พาทย์บรรเลงเพลงพราหมณ์ออก เพลงเชิด)

ช่วงบ่าย เจ้าพนักงานเตรียมการตั้งแต่งมณฑลพิธี ณ ลานพระเมรุ ด้านทิศตะวันตกหน้าพระที่นั่งทรงธรรม ดังนี้

มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระเมรุ ตั้งศาลบูชาเทวดา ๑ ศาล หันหน้าสู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ สำหรับโหรหลวงบูชาฤกษ์ มีผ้าขาวปูรองวงรอบศาล เครื่องบัตรพลีประกอบด้วย บายศรีต้น (ตอง) ๓ ชั้น ๑ ต้น ศีรษะสุกร ๑ ศีรษะ พร้อมเครื่องขนมฝรั่ง ตกแต่งด้วยดอกบานไม่รู้โรยสีชมพู

ลานหน้ามุขพระที่นั่งทรงธรรม ลาดพรมแดง ตั้งเสาบัวกลุ่มวางพานกะไหล่ทองคำสำหรับใส่สายสูตรซึ่งเป็นเชือกมนิลาตีเกลียว พร้อมด้วยพระสุหร่าย เครื่องทรงเจิม ด้านขวาของเสาบัวกลุ่มตั้งแต่งสัปตปฎลเศวตฉัตรให้แขวนลอยอยู่กับลวดสลิงที่ใช้ในการชักรอกซึ่งโยงจากบนยอดพระเมรุลงมาตอกยึดกับดินที่ลานหน้าพระที่นั่งทรงธรรม และจัดเจ้าหน้าที่เตรียมขึ้นไปปฏิบัติงานบนยอดพระเมรุ

ณ พระที่นั่งทรงธรรม บริเวณมุขตะวันออกหน้าที่ประทับ ลาดพรมแดง ตั้งแท่นยกพื้น ตั้งพระเก้าอี้และโต๊ะเคียง เป็นที่ประทับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ด้านซ้ายและขวาของที่ประทับจัดเก้าอี้สำหรับผู้เฝ้านั่งหันหน้าเข้าที่ประทับ นอกจากนี้ได้เตรียมรถไฟฟ้าที่นั่งจำนวน ๑ คัน เป็นรถไฟฟ้า ๔ ที่นั่ง จอดข้างศาลาลูกขุนทางทิศเหนือ ภายในศาลาลูกขุนมีหน่วยแพทย์วชิรพยาบาล กองอำนวยการร่วมถวายอารักขาและรักษาความปลอดภัย สถานีตำรวจนครบาลชนะสงคราม และจัดเป็นที่ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมงาน

ทับเกษตรด้านทิศใต้ ตั้งวงปี่พาทย์พิธีของกรมศิลปากร

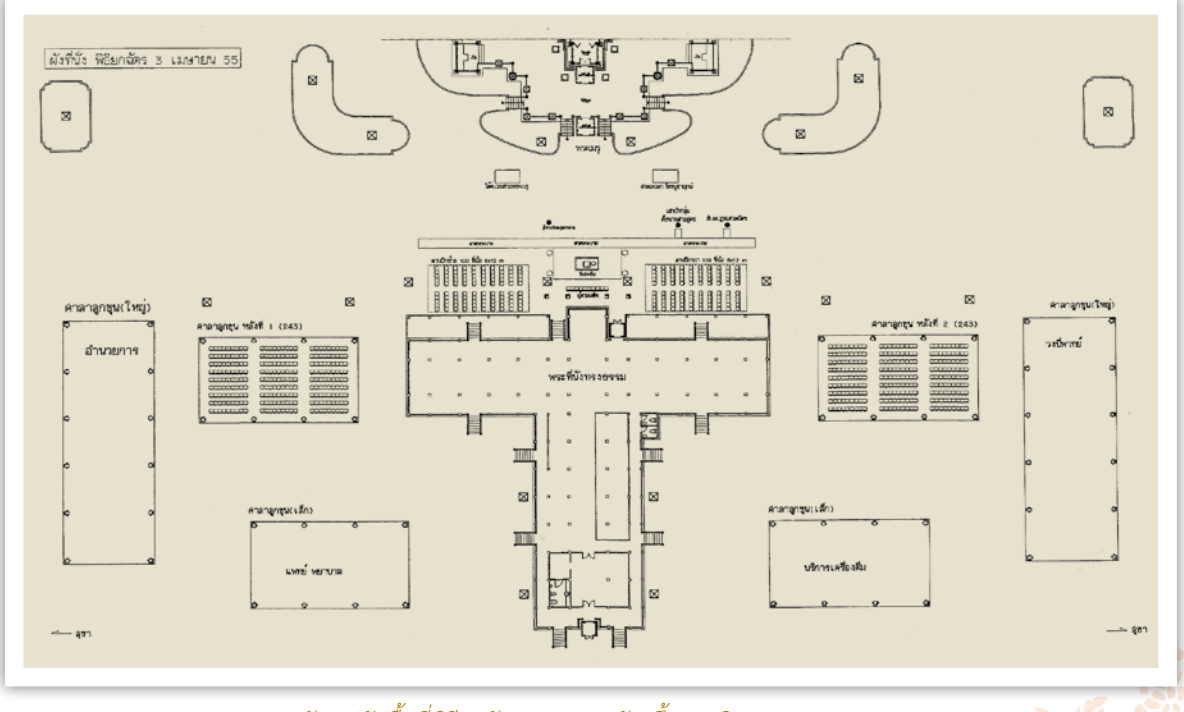
ศาลาลูกขุนฝั่งตะวันตก ตรงข้ามพระที่นั่งทรงธรรมด้านตะวันตก เป็นที่พักรอของวงดุริยางค์สากลจากมณฑลทหารบกที่ ๑๑ ซึ่งเตรียมไปตั้งแถวรอรับเสด็จบริเวณทางเข้าพระเมรุด้านทิศเหนือ

ศาลาลูกขุนด้านทิศเหนือและทิศใต้ของพระที่นั่งทรงธรรม จัดเป็นที่สำหรับแขกผู้มาเฝ้ารับเสด็จ

ครั้นใกล้เวลาเสด็จพระราชดำเนินถึง นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ รองนายกรัฐมนตรี รองประธานกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี คณะกรรมการ พระบรมวงศานุวงศ์ องคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ตลอดจนผู้มาเฝ้าพร้อม ณ มณฑลพิธี

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที เจ้าหน้าที่รอรับสัปตปฎลเศวตฉัตร จำนวน ๓ คน ขึ้นปฏิบัติงาน ณ ยอดพระเมรุ โดยแต่งกายนุ่งผ้าพื้นสีขาวและสวมเสื้อสีขาว

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๖ นาที สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จโดยรถยนต์ที่นั่งจากโรงพยาบาลศิริราชมายังพระที่นั่งทรงธรรม พระเมรุ ท้องสนามหลวง รถยนต์พระที่นั่ง

แผนผังการจัดพื้นที่พิธียกสัปตปฎลเศวตฉัตรขึ้นประดิษฐานบนยอดพระเมรุ

เทียบหน้าพระที่นั่งทรงธรรม แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ รองนายกรัฐมนตรี รองประธานกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ เฝ้ารับเสด็จสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จไปประทับพระเก้าอี้ ที่ลานหน้ามุขพระที่นั่งทรงธรรม

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๗ นาที นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ รองนายกรัฐมนตรี รองประธานกรรมการอำนวยการจัดงานงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพฯ ขอพระราชทานกราบทูลรายงานและเบิกคณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุเฝ้า ความว่า

ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รองประธานกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี คณะกรรมการ และบรรดาผู้ที่เฝ้า ณ ที่นี้ ต่างสำนึกในพระกรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใต้ฝ่าพระบาทเสด็จแทนพระองค์มาทรงประกอบพิธียกสัปตปฎลเศวตฉัตรยอดพระเมรุสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในวันนี้

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระวโรกาสกราบทูลรายงานการดำเนินงานก่อสร้างพระเมรุและสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ ดังต่อไปนี้

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้รัฐบาลและประชาชนชาวไทย ถวายพระเกียรติยศจัดพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ตามโบราณราชประเพณี รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิและหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ร่วมพิจารณาเตรียมงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพอย่างสมพระเกียรติ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณารับเป็นประธานที่ปรึกษา คณะกรรมการฯ การดำเนินงานครั้งนี้ได้มอบหมายให้คณะกรรมการจำนวน ๘ คณะร่วมกันปฏิบัติภารกิจที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

๑. คณะกรรมการฝ่ายจัดการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

๒. คณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุ สิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ และบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถ และพระยานมาศ

๓. คณะกรรมการฝ่ายจัดขบวนพระอิสริยยศ

๔. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

๕. คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ

๖. คณะกรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัยและการจราจร

๗. คณะกรรมการฝ่ายกลั่นกรองการขอใช้งบประมาณ

๘. คณะกรรมการจัดทำนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติฯ

คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ได้เตรียมการและดำเนินงานส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบไว้อย่างสมบูรณ์ ด้วยความศรัทธา และความจงรักภักดี อย่างเต็มกำลังความสามารถ ทำให้งานของทุกฝ่ายสำเร็จลุล่วงงดงามเป็นที่น่าสรรเสริญยิ่ง

ในส่วนของการก่อสร้างพระเมรุ และสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุฯ ซึ่งดำเนินงาน โดยคณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุฯ ได้สำเร็จสมบูรณ์สมพระเกียรติ สิ่งก่อสร้างประกอบด้วย พระเมรุและสะพานเกริน หอเปลื้อง พระที่นั่งทรงธรรม ศาลาลูกขุน ๑๐ หลัง ซ่าง ๔ หลัง ทับเกษตร ๔ หลัง ทิม ๘ หลัง พลับพลายก ๓ หลัง และเกยลา เฉพาะองค์พระเมรุเป็นงานสถาปัตยกรรมที่งามสง่า ทรงสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ยอดทรงมณฑปแปลง สูง ๓๕.๕๙ เมตร

ในโอกาสนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระอนุญาตเบิกกรรมการและนายช่างที่เกี่ยวข้องในการก่อสร้าง ดังต่อไปนี้

๑. นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร กรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการฝ่ายจัดสร้างพระเมรุฯ

๒. พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น ศิลปินแห่งชาติ ด้านสถาปัตยกรรมไทย สถาปนิกผู้ออกแบบพระเมรุและสิ่งปลูกสร้างประกอบพระเมรุ

๓. นายสุทิน เจริญสวัสดิ์ ผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร วิศวกรผู้ออกแบบโครงสร้างพระเมรุ

๔. นายกัมพล ตันสัจจา ผู้อำนวยการสวนนงนุช ผู้รับผิดชอบในการจัดสวนตกแต่งไม้ดอกไม้ประดับบริเวณปริมณฑล

บัดนี้ ได้เวลาอันเป็นอุดมมงคลพระฤกษ์ ท่ามกลางสโมสรสันนิบาตของผู้มีเกียรติที่เฝ้าใต้ฝ่าพระบาท ณ ที่นี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานเชิญเสด็จทรงประกอบพิธียกสัปตปฎลเศวตฉัตรยอดพระเมรุ เพื่อความสมบูรณ์แห่งพระเมรุตามโบราณราชประเพณี และเพื่อบังเกิดสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลและศรีสง่าแก่การประกอบพิธีสืบไป

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ระหว่างนั้น นายฉัตรชัย ปิ่นเงิน หัวหน้าโหรพราหมณ์ สำนักพระราชวัง เริ่มอ่านโองการเพื่อทำพิธีบูชาฤกษ์ที่ศาลบูชาเทวดา โดยหันหน้าเข้าสู่พระเมรุ ตามกำหนดเวลาฤกษ์ยกฉัตร ๑๗ นาฬิกา ๙ นาที

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๑๔ นาที สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จไปยังที่ประดิษฐานสัปตปฎลเศวตฉัตร ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมสัปตปฎลเศวตฉัตรแล้ว ทรงรับสายสูตรที่นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร ถวาย ทรงถือสายสูตรยกสัปตปฎลเศวตฉัตร ชาวพนักงานลั่นฆ้องชัย ประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง วงปี่พาทย์พิธีบรรเลงเพลงมหาฤกษ์ ขณะยกสัปตปฎลเศวตฉัตรขึ้นจนถึงยอดพระเมรุ

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี
ทรงเจิมสัปตปฏลเศวตฉัตร

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๑๗ นาที สัปตปฏลเศวตฉัตรขึ้นถึงยอดพระเมรุ เจ้าหน้าที่ยกเชิญเศวตฉัตรสวมบนปลียอดเรียบร้อย ขณะนั้นชาวพนักงานลั่นฆ้องชัย ประโคมสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง วงปี่พาทย์พิธียุติการบรรเลง สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี พระราชทานสายสูตรให้นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร รับไปผูกไว้ที่เสาบัวกลุ่ม จากนั้น จึงเสด็จไปประทับรถยนต์ที่นั่งเสด็จกลับ เป็นเสร็จพิธี

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี
ทรงถือสายสูตรยกสัปตปฏลเศวตฉัตรขึ้นสู่ยอดพระเมรุ